ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להכדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִַם הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קטו מתוך "תהילות מנחם"

ב–ג – למה יאמרו הגויים אי' נא אלקיהם. ואלקינו בשמים כל אשר חפץ עשה

טענת הגויים ומענה ישראל

א. בפסוקים הללו מבואר שטענת הגויים "אי' נא אלקיהם", וישראל משיבים להם "ואלקינו בשמים כל אשר חפץ עשה".

מזה שטענתם מובאת בתורה, מובן, שאין זו טענה בעלמא, אלא יש לה מקום עפ"י

המשך בעמוד קע

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה אלה מסעי בני ישראל
שבת פרשת מטות-מסעי, ב׳ מנחם-אב ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת מטות-מסעי,
ב׳ מנחם-אב, ה׳תשכ״ה ..... ט

ה) לקוטי שיחות פרשת מסעי כרך יח ..... יז

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כה

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מסעי ..... כו

ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת מסעי ..... כז

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת מסעי ..... סד

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת מסעי ..... סה

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת מסעי ..... עה

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... עז

שיעורי רמב״ם

יג) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת מסעי ..... פ

יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת מסעי ..... קמא

טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת מסעי ..... קנח

טז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כח, איוב פרק ה-ו ..... קסב

יז) משניות – מסכת כלאים/שביעית
ביאור קהתי ..... קסד

יח) עין יעקב מסכת סוכה ..... קעא

יט) מסכת בבא קמא עם ביאורים
מדף סא עד דף סז ..... קעב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... ר

כא) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... ר

כב) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... רב

כג) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רד

כד) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רה

כה) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רו

כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רו

כז) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רז

כח) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רח

כט) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רט

ל) רמב״ם הלכות בית הבחירה ..... ריא

לא) פרקי אבות פרק ב ..... ריג

לב) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת מסעי ..... ריד

לג) קריאת התורה למנחת שבת קודש ..... רכג

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת מסעי ..... רכד

לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רכה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. ש"פ מטות־מסעי, ב' מנחם־אב, ה'תשכ"ה*

(הנחה בלתי מוגה)

אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם גו'[1]. וּמְדַיֵּק רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[2], לְהָבִין לְשׁוֹן "אֵלֶּה מַסְעֵי", שֶׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים, וּכְתִיב "אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", וַהֲרֵי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא רַק יְצִיאָה וּנְסִיעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנָּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת. וּמְבָאֵר בָּזֶה[3], שֶׁכָּל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם הַמַּסָּעוֹת נִקְרָא הַכֹּל "אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְהַיְנוּ עַד חֲנִיָּתָם בְּיַרְדֵּן יֶרֵחוֹ. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁיֶּשְׁנוֹ גַּם הַדִּיּוּק בַּפָּסוּק[4] "כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", "כִּימֵי" לְשׁוֹן רַבִּים, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר[5], "כַּיּוֹם" מִבָּעֵי לֵיהּ, דְּהָא בְּחַד זִימְנָא נָפְקוּ. אַךְ הָעִנְיָן הוּא[6], שֶׁמִּזְּמַן יְצִיאַת מִצְרַיִם עַד גְּאוּלָּה הָעֲתִידָה לָבֹא בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן, הֵם "יְמֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְלָכֵן אָמַר "כִּימֵי" לְשׁוֹן רַבִּים. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעִנְיָן זֶה נִרְמָז גַּם בְּמַה שֶׁכָּתוּב בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שֶׁכָּל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם הַמַּסָּעוֹת נִקְרָא הַכֹּל "אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", (וּמוֹסִיף) וְהַיְנוּ עַד חֲנִיָּתָם בְּיַרְדֵּן יֶרֵחוֹ, כִּי בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שָׁם מְבֹאָר בְּעִנְיַן בְּחִינַת יַרְדֵּן יֶרֵחוֹ, שֶׁ'יֶּרֵחוֹ' הוּא בְּחִינַת רֵיחַ, וְזוֹהִי הַבְּחִינָה שֶׁתִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[7] וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת ה' וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט גו', דְּמוֹרַח וְדָאִין[8]. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁבַּהוֹסָפָה "וְהַיְנוּ עַד חֲנִיָּתָם בְּיַרְדֵּן יֶרֵחוֹ" (שֶׁזּוֹהִי הַבְּחִינָה שֶׁתִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא, בְּחִינַת הָרִיחַ הַמְרוֹמֶזֶת בְּ"יֶרֵחוֹ"), נִכְלֶלֶת גַּם

ביאור בדרך אפשר

בתחילת פרשת מסעי, נאמר:

אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם גו'[1] ולאחר מכן בא פירוש של המסעות והחניות של בני ישראל מהיציאה ממצרים ועד החנייה על ירדן יריחו לקראת הכניסה לארץ ישראל עם סיום ארבעים שנה במדבר. **וּמְדַיֵּק רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[2] ספר מאמרי חסידות על פרשיות התורה בחומשים ויקרא־במדבר־דברים (ושיר השירים), שצריך **לְהָבִין לְשׁוֹן** הכתוב **"אֵלֶּה מַסְעֵי", שֶׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים** כלומר שהכתוב מדבר על מסעות רבים, **וּכְתִיב** מיד בהמשך הפסוק **"אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"**, ועל כך מדייק אדמו"ר הזקן ושואל מדוע הכתוב אומר "מסעי" בלשון רבים **וַהֲרֵי** המסע של היציאה **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא רַק יְצִיאָה וּנְסִיעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנָּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת** ואילו כל שאר המסעות אינם יציאה ממצרים אלא מסעות נוספים, ומאחר שהיציאה ממצרים היא מסע אחד, מדוע נאמר "אלה מסעי" בלשון רבים?

וּמְבָאֵר בָּזֶה[3] אדמו"ר הזקן במענה לשאלה זו, **שֶׁכָּל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם הַמַּסָּעוֹת** המפורטים בפסוקים הבאים, למרות שלמעשה אינם מסע היציאה ממצרים לסוכות אלא המסעות שעשו בהמשך הדרך, **נִקְרָא הַכֹּל "אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְהַיְנוּ** כל המסעות שעשו בני ישראל בהמשך דרכם במדבר **עַד** המסע האחרון שבסופו הייתה **חֲנִיָּתָם בְּיַרְדֵּן יֶרֵחוֹ**, כל מסעות אלו הם חלק בלתי נפרד מהיציאה ממצרים.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף על המבואר ב"לקוטי תורה", **שֶׁיֶּשְׁנוֹ גַּם הַדִּיּוּק** מעין הדיוק של אדמו"ר הזקן בכתוב "אלה מסעי", **בַּפָּסוּק**[4] האמור בנבואת הנביא מיכה אודות הגאולה העתידה לבוא **"כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** אראנו נפלאות", והכתוב מדייק ואומר **"כִּימֵי" לְשׁוֹן רַבִּים,** היינו שיציאת מצרים נמשכת על פני ימים רבים, ונשאלת השאלה **כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּזֹּהַר**[5], **"כַּיּוֹם" מִבָּעֵי לֵיהּ, דְּהָא בְּחַד זִימְנָא נָפְקוּ.** "כיום" צריך לו (לכתוב לומר) שהרי בפעם אחת יצאו, ולמעשה יציאת מצרים התרחשה בפעם אחת, ביום אחד, ולא בכמה ימים, ולמה אומר הכתוב "כימי" לשון רבים?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא[6], כמבואר בחסידות, **שֶׁמִּזְּמַן יְצִיאַת מִצְרַיִם עַד גְּאוּלָּה הָעֲתִידָה לָבֹא בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן,** כל הימים הרבים הללו **הֵם "יְמֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם",** כי למעשה יציאת מצרים נמשכת כל הימים **וְלָכֵן אָמַר "כִּימֵי" לְשׁוֹן רַבִּים.**

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעִנְיָן זֶה שיציאת מצרים נמשכת כל הימים, מיציאת מצרים ועד הגאולה, **נִרְמָז גַּם בְּמַה שֶׁכָּתוּב בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שֶׁכָּל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם הַמַּסָּעוֹת** מהיציאה ממצרים ועד החנייה בירדן יריחו **נִקְרָא הַכֹּל "אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", (וּמוֹסִיף** אדמו"ר הזקן במאמר זה ב'לקוטי תורה') **וְהַיְנוּ עַד חֲנִיָּתָם בְּיַרְדֵּן יֶרֵחוֹ,** וההדגשה הזו היא **כִּי בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שָׁם מְבֹאָר בְּעִנְיַן בְּחִינַת יַרְדֵּן יֶרֵחוֹ** לפי המשמעות הרוחנית הפנימית, **שֶׁ'יֶּרֵחוֹ' הוּא בְּחִינַת רֵיחַ, וְזוֹהִי הַבְּחִינָה** האלוקית העליונה **שֶׁתִּתְגַּלֶּה** למטה בעולם **לֶעָתִיד־לָבֹא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[7] בנבואת ישעיה על מלך המשיח **וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת ה'** הקדוש־ברוך־הוא ישפיע על מלך המשיח את בחינת הריח ותהיה לו יראת ה', וכתוצאה מזה **וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט גו',** אלא כדברי הגמרא על מלך המשיח **דְּמוֹרַח וְדָאִין**[8] שמריח ודן, היינו דן ושופט (לא לפי מראה העיניים הגשמיות, אלא) על פי הריח, באופן רוחני. **וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁבַּהוֹסָפָה** והדגשה של אדמו"ר הזקן לגבי המסעות **"וְהַיְנוּ עַד חֲנִיָּתָם בְּיַרְדֵּן יֶרֵחוֹ" (שֶׁזּוֹהִי הַבְּחִינָה שֶׁתִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא,** בחינת הריח המרומזת ב"ירחו"), **נִכְלֶלֶת גַּם**

---

*) ראשי־פרקים בלבד (המו"ל). 1) ר"פ מסעי (לג, א). 2) פרשתנו (מסעי) פח, ג. 3) שם פט, ב. 4) מיכה ז, טו. 5) ח"ג קעו, א. 6) ראה רד"ה כימי צאתך תרצ"א ותש"ח (סה"מ תרצ"א ע' רעא. תש"ח ע' 159). 7) ישעי' יא, ג. 8) סנהדרין צג, ב.

ביאור בדרך אפשר

כָּל עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאָז שֶׁיָּצְאוּ מִגָּלוּת מִצְרַיִם וְעַד לַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, כלומר, מיציאת מצרים ועד היום, שֶׁכָּל זֶה נִקְרָא ״אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״, ״יְמֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״ כי יציאת מצרים נמשכת כל הזמן.

ב) וְהִנֵּה יְדוּעָה תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב[9] שֶׁכָּל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם הַמַּסָּעוֹת האמורים בפרשה לגבי כללות עם ישראל, יֶשְׁנָם בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בפרט בְּמֶשֶׁךְ יְמֵי חַיָּיו בעולם הזה, שֶׁהַהַתְחָלָה בָּזֶה המסע הראשון בחיי האדם הפרטי הִיא מִיְּצִיאָתוֹ לַאֲוִיר הָעוֹלָם בעת הלידה (מִמַּעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל מֵיצָרִים וּגְבוּלִים כפי שהוא בעת העיבור, שֶׁזֶּהוּ הלידה והיציאה לאוויר העולם בְּדוּגְמַת הַיְּצִיאָה מִמִּצְרַיִם), וּבְמֶשֶׁךְ כָּל יָמָיו של האדם בעולם יֶשְׁנָם כָּל פְּרָטֵי עִנְיְנֵי הַמַּסָּעוֹת, ״אֵלֶּה מַסְעֵי גו׳, עַד שֶׁבָּא לְ״יַרְדֵּן יְרֵחוֹ״, הַיְנוּ, שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶצְלוֹ שְׁלֵמוּת עִנְיַן הָרֵיחַ כו׳, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה אֵצֶל כְּלָלוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּכְלָלוּת הָעוֹלָם הָעִנְיָן דְ״וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת הָוָי״, מוֹרַח וְדָאִין, כְּפִי שֶׁיּוּמְשַׁךְ העילוי הזה בבני ישראל ובעולם בְּגָלוּי לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים היינו בתוך המציאות של העולם הזה התחתון בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

ג) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה (אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם הַמַּסָּעוֹת שֶׁיֶּשְׁנָם בְּחַיָּיו שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כתורת הבעל־שם־טוב האמורה לעיל) עִם מַה שֶּׁכָּתוּב[10] בפרשת מסעי ״וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם״ וְגו׳, כפי שממשיך ומבאר.

ביאור בדרך אפשר

וּבְהַקְדִּים דִּיּוּק השאלה של רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[11] על־פי דיוק לשון הכתוב, דְּצָרִיךְ לְהָבִין לָמָּה גַּבֵּי ״וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה״ הִקְדִּים ״מוֹצָאֵיהֶם״ היינו המקומות שמהם יצאו בני ישראל לְ״מַסְעֵיהֶם״ מקומות הנסיעה של בני ישראל, וְאַחַר־כַּךְ הָפַךְ הכתוב את סדר הדברים וְאוֹמֵר ״וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם״, הקדים ״מסעיהם״ ל״מוצאיהם״?

וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה[12] בהמשך המאמר ב׳לקוטי תורה׳ שם, שֶׁ״מוֹצָאֵיהֶם״ לפי המשמעות הפנימית הַיְנוּ הדרגה הנעלית באלוקות שהיא מְקוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר[13] בנבואת ישעיה בין יעודי הגאולה ״ונחך ה׳ תמיד, והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ, והיית כגן רווה״ וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו, וכמו מקור מים שמימיו לא מכזבים אלא נובעים תמיד, וּמִשָּׁם ממקור נשמות ישראל, הִמְשִׁיךְ משה רבינו (שהקדים ״מוצאיהם״ ל״מסעיהם״) הֶאָרָה כְּדֵי לִהְיוֹת לָהֶם לבני ישראל כֹּחַ לַעֲלוֹת להתעלות מִמַּטָּה לְמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ ״לְמַסְעֵיהֶם״ כי הנסיעה פירושה עלייה והתקדמות (וְהַיְנוּ, שֶׁהַהַמְשָׁכָה ״מִמּוֹצָאֵיהֶם״ ממקור נשמות ישראל הִיא בִּשְׁבִיל ״מַסְעֵיהֶם״ כדי לתת להם כוח ׳לנסוע׳ ולהתעלות), רְצוֹנוֹ־לוֹמַר: הַנְּסִיעָה וְהַהַעֲלָאָה של בני ישראל שֶׁמִּמַּטָּה למעלה (שבאה בכוח ובעקבות ההמשכה והכוחות שהם מקבלים מלמעלה למטה).

וְאַחַר־כַּךְ נֶאֱמַר ״וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם״, שֶׁזּוֹהִי הָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה ממצבם של בני

---

1 לְבֹא), נִכְלֶלֶת גַּם כָּל עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאָז
2 שֶׁיָּצְאוּ מִגָּלוּת מִצְרַיִם וְעַד לַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה,
3 שֶׁכָּל זֶה נִקְרָא ״אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״, ״יְמֵי
4 צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״.

5 ב) **וְהִנֵּה** יְדוּעָה תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב[9] שֶׁכָּל
6 אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם הַמַּסָּעוֹת, יֶשְׁנָם בְּכָל
7 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ יְמֵי חַיָּיו, שֶׁהַהַתְחָלָה בָּזֶה
8 הִיא מִיְּצִיאָתוֹ לַאֲוִיר הָעוֹלָם (מִמַּעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל
9 מֵיצָרִים וּגְבוּלִים, שֶׁזֶּהוּ בְּדוּגְמַת הַיְּצִיאָה
10 מִמִּצְרַיִם), וּבְמֶשֶׁךְ כָּל יָמָיו יֶשְׁנָם כָּל פְּרָטֵי עִנְיְנֵי
11 הַמַּסָּעוֹת, ״אֵלֶּה מַסְעֵי״ גו׳, עַד שֶׁבָּא לְ״יַרְדֵּן
12 יְרֵחוֹ״, הַיְנוּ, שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶצְלוֹ שְׁלֵמוּת עִנְיַן הָרֵיחַ
13 כו׳, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה אֵצֶל כְּלָלוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
14 וּכְלָלוּת הָעוֹלָם הָעִנְיָן דְ״וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת הָוָי״,
15 מוֹרַח וְדָאִין, כְּפִי שֶׁיּוּמְשַׁךְ בְּגָלוּי לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה
16 טְפָחִים בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, בְּבִיאַת
17 מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

18 ג) **וְיֵשׁ** לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה (אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם
19 הַמַּסָּעוֹת שֶׁיֶּשְׁנָם בְּחַיָּיו שֶׁל כָּל אֶחָד
20 מִיִּשְׂרָאֵל) עִם מַה שֶּׁכָּתוּב[10] ״וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת
21 מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם״ וְגו׳. וּבְהַקְדִּים דִּיּוּק רַבֵּנוּ
22 הַזָּקֵן בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[11], דְּצָרִיךְ לְהָבִין לָמָּה גַּבֵּי
23 ״וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה״ הִקְדִּים ״מוֹצָאֵיהֶם״ לְ״מַסְעֵיהֶם״,
24 וְאַחַר־כַּךְ הָפַךְ וְאוֹמֵר ״וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם
25 לְמוֹצָאֵיהֶם״. וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה[12],
26 שֶׁ״מוֹצָאֵיהֶם״ הַיְנוּ מְקוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּעִנְיָן
27 שֶׁנֶּאֱמַר[13] וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו,
28 וּמִשָּׁם הִמְשִׁיךְ הֶאָרָה כְּדֵי לִהְיוֹת לָהֶם כֹּחַ לַעֲלוֹת
29 מִמַּטָּה לְמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ ״לְמַסְעֵיהֶם״ (וְהַיְנוּ,
30 שֶׁהַהַמְשָׁכָה ״מִמּוֹצָאֵיהֶם״ הִיא בִּשְׁבִיל ״מַסְעֵיהֶם״),
31 וְהַהַעֲלָאָה שֶׁמִּמַּטָּה. וְאַחַר־כַּךְ נֶאֱמַר ״וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם״, שֶׁזּוֹהִי
32 הָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה עַד לִבְחִינַת ״מוֹצָאֵיהֶם״. וְנִמְצָא, שֶׁבְּ״אֵלֶּה מַסְעֵי גו׳,

---

9) הובא בדגל מחנה אפרים ר״פ מסעי. וראה כתר שם טוב בהוספות ס״ל. וש״נ. 10) מסעי שם, ב. 11) שם צא, סע״א. 12) שם צב, א. צג, ד ואילך. 13) ישעי׳ נח, יא.

מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם גו׳ מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם״, נִרְמָז כְּלָלוּת עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו, הָחֵל מִירִידַת הַנְּשָׁמָה מֵ׳אִגְּרָא רָמָה׳, שֶׁזֶּהוּ שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה, וְאַחַר־כַּךְ ״אַתָּה בְּרָאתָהּ״ וְכוּ׳, עַד שֶׁיּוֹרֶדֶת לְבֵרָא עַמְּקְתָּא[14], שֶׁזֶּהוּ עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, דְּכֵינָן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ[15], לָכֵן נִקְרָא בֵּרָא עַמְּקְתָּא, וְשָׁם עוֹבֶדֶת עֲבוֹדָתָהּ כו׳, וּלְאַחֲרֵי גְּמַר עֲבוֹדָתָהּ חוֹזֶרֶת הַנְּשָׁמָה וּמִתְעַלָּה לְמִקּוֹר חוּצְבָהּ כו׳.

ד) **וּמַמְשִׁיךְ** לְבָאֵר[16] מַה שֶּׁכָּתוּב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה גו׳, עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״אִם בְּחֻקֹּתַי״[17], שֶׁכְּשֵׁם שֶׁבַּתּוֹרָה יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת, אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה, שֶׁהֵן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּלּוּחוֹת, שֶׁבָּהֶם נֶאֱמַר[18] ״חָרוּת עַל הַלֻּחֹת״ (שֶׁהָאוֹתִיּוֹת אֵינָן דָּבָר נוֹסָף עַל הָאֶבֶן, אֶלָּא הֵם מִינָּהּ וּבָהּ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[19] פְּרָטֵי הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה גּוּפָא), וְאוֹתִיּוֹת הַכְּתָב - כֵּן בְּכָל נִיצוּץ מִישְׂרָאֵל יֵשׁ גַּם שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ כו׳. וְהִנֵּה, בְּחִינַת ״מוֹצָאֵיהֶם״, שֶׁזֶּהוּ שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), זֶהוּ מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה (שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[20] גָּלִיף גְּלִיפוּ בִּטְהִירוּ עִלָּאָה, וְזֶהוּ בְּחִינַת ״טְהוֹרָה הִיא״[21], שֶׁנִּמְשְׁכָה מִבְּחִינַת טְהִירוּ עִלָּאָה[22]), וִירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה בַּגּוּף זֶהוּ בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַכְּתָב[22]. וְלָכֵן, כְּדֵי לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת ״מוֹצָאֵיהֶם״, נֶאֱמַר ״וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם״, דְּהַיְנוּ שֶׁהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתָב כו׳, וְהוּא כְּדֵי לִהְיוֹת אַחַר־כַּךְ ״וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם״ כו׳.

ביאור בדרך אפשר

ישראל כפי שהם למטה, **לְמַעְלָה** להתעלות מדרגה לדרגה **עַד לִבְחִינַת ״מוֹצָאֵיהֶם״** מקור הנשמות. **וְנִמְצָא, שֶׁבְּ״אֵלֶּה מַסְעֵי גו׳, מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם גו׳ מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם״**, בשני העניינים האמורים בכתוב, ההמשכה מלמעלה למטה וההתעלות מלמטה למעלה **נִרְמָז כְּלָלוּת עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו, הָחֵל מִירִידַת הַנְּשָׁמָה** לעולם הזה בשעה שנולד שהיא ירידה **מֵ׳אִגְּרָא רָמָה׳** גג גבוה, היינו דרגה נעלית באלוקות, **שֶׁזֶּהוּ שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה** למעלה באלוקות, **וְאַחַר־כַּךְ ״אַתָּה בְּרָאתָהּ״ וְכוּ׳** כפי שהנשמה היא ׳ברא׳ ומציאות שיורדת ממדריגה למדריגה, **עַד שֶׁיּוֹרֶדֶת לְבֵרָא עַמְּקְתָּא**[14] בור עמוק, **שֶׁזֶּהוּ עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, דְּכֵינָן שֶׁאֵין** עולם **תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ**[15] אלא הוא העולם התחתון ביותר, **לָכֵן נִקְרָא בֵּרָא עַמְּקְתָּא** בור עמוק, ביטוי שמסמל את תחתית כל הדרגות, כי לא זו בלבד שהוא בור אלא יתירה מזו הבור עמוק, **וְשָׁם** בעולם התחתון ביותר **עוֹבֶדֶת** הנשמה **עֲבוֹדָתָהּ** בעבודת ה׳ **כו׳, וּלְאַחֲרֵי גְּמַר עֲבוֹדָתָהּ** בעולם הזה התחתון **חוֹזֶרֶת הַנְּשָׁמָה וּמִתְעַלָּה לְמִקּוֹר חוּצְבָהּ כו׳** למעלה באלוקות.

ד) וּמַמְשִׁיךְ אדמו״ר הזקן במאמר זה ב׳לקוטי תורה׳ **לְבָאֵר**[16] עוד ביאור על **מַה שֶּׁכָּתוּב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה גו׳, עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח בפסוק **״אִם בְּחֻקֹּתַי״**[17], **שֶׁכְּשֵׁם שֶׁבַּתּוֹרָה יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת, אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה** כמו אותיות החקוקות באבן, **שֶׁהֵן הָאוֹתִיּוֹת** של עשרת הדברות **שֶׁבַּלּוּחוֹת, שֶׁבָּהֶם נֶאֱמַר**[18] **״חָרוּת עַל הַלֻּחֹת״ (שֶׁהָאוֹתִיּוֹת אֵינָן דָּבָר נוֹסָף עַל הָאֶבֶן, אֶלָּא הֵם מִינָּהּ וּבָהּ** ממנה ובה, היינו חלק בלתי נפרד ממציאות האבן עצמה, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[19] במאמר של שבת פרשת חוקת שנה זו, תשכ״ה, **פְּרָטֵי הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה גּוּפָא** עצמם), **וְאוֹתִיּוֹת הַכְּתָב** אותיות התורה באות גם כאותיות הכתב, כמו אותיות הכתובות על קלף שהן מציאות נפרדת ונבדלת ממציאות הקלף עצמו - **כֵּן בְּכָל נִיצוּץ מִישְׂרָאֵל יֵשׁ גַּם שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ כו׳** דבקות הנשמה באלוקות ברמה של ׳אותיות החקיקה׳ (בביטול מוחלט מכל וכל) או ברמה של ׳אותיות הכתיבה׳ שגם היא דבקות ובכל זאת הנשמה נשארת מציאות בפני עצמה. **וְהִנֵּה, בְּחִינַת ״מוֹצָאֵיהֶם״, שֶׁזֶּהוּ שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה** למעלה באלוקות **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), זֶהוּ מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה** דבקות וביטול מוחלט **(שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר**[20] בזוהר שבתחילת הבריאה, הקדוש־ברוך־הוא **גָּלִיף גְּלִיפוּ בִּטְהִירוּ עִלָּאָה** חקק חקיקה בטוהר העליון ואמנם עניין זה הוא תחילת בריאת המציאות, אבל בשלב זה, בשורש הדברים המציאות היא בבחינת ׳אותיות החקיקה׳ ללא גדרי מציאות משלה, **וְזֶהוּ בְּחִינַת ״טְהוֹרָה הִיא״**[21] הנשמה כפי שהיא באופן נעלה מאד, במקורה ושרשה, **שֶׁנִּמְשְׁכָה מִבְּחִינַת טְהִירוּ עִלָּאָה**[22] הטוהר העליון), **וִירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה בַּגּוּף זֶהוּ בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַכְּתָב**[22] שהם, כאמור, משל לעניין שהוא מציאות בפני עצמה. **וְלָכֵן, כְּדֵי לִהְיוֹת** לבני ישראל למטה **הַהַמְשָׁכָה** מלמעלה **מִבְּחִינַת ״מוֹצָאֵיהֶם״**, שורש ומקור הנשמה בטוהר העליון, **נֶאֱמַר ״וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם״, דְּהַיְנוּ שֶׁהַמְשִׁיךְ** וגילה מלמעלה למטה **מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה** שהאור העליון הזה ירד **לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתָב כו׳, וְהוּא כְּדֵי לִהְיוֹת אַחַר־כַּךְ ״וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם״ כו׳** כדי שעל ידי זה בני ישראל מצידם יתעלו מלמטה למעלה, כמבואר לעיל.

---

14) ראה חגיגה ה, ב. 15) תניא פל״ו. 16) שם צו, א. 17) לקו״ת בחוקותי מה, א ואילך. 18) תשא לב, טז. 19) ד״ה זאת חוקת התורה פ״ב (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ד ע׳ 47 ואילך). 20) זח״א טו, א. 21) ״אלקי נשמה״ בברכת השחר. 22) לקו״ת שם מז, א.

ביאור בדרך אפשר

ה) **וּבְסִיּוּם** הָעִנְיָן שָׁם: **וְאֶפְשָׁר** שֶׁהָעַלְיָה **לְמוֹצָאֵיהֶם״**, לשורשם ומקורם, **הִיא** עד שהם **לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַהַמְשָׁכָה בִּתְחִלָּה** כלומר מתעלים לדרגה גבוהה יותר מהדרגה שממנה הייתה להם המשכה בתחילה, כפי שממשיך ומפרט.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[23] בתורת החסידות **שֶׁכֵּיוָן שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה** למטה שהיא ירידה גדולה ביותר **הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה** כדי שבסופו של דבר תתעלה, שאם לא כן אין הירידה כדאית שהרי לא ייתכן שהכוונה והמטרה הסופית היא הירידה, **אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַעֲלִיָּה הִיא לְאוֹתוֹ מָקוֹם** אותה דרגה באלוקות **שֶׁמִּשָּׁם הָיְתָה הַיְרִידָה** מלכתחילה, **דְּאִם כֵּן, מַהִי הַתּוֹעֶלֶת** והריווח **שֶׁבַּיְּרִידָה** ואם העלייה היא רק עד המקום שבו הייתה בתחילה, קודם הירידה, אין מכל הענין שום ריווח, **וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַעֲלִיָּה הִיא לְמָקוֹם נַעֲלֶה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיְתָה קוֹדֶם הַיְרִידָה, וְהַיְנוּ,** שֶׁהַעֲלִיָּה של הנשמה אחרי סיום שליחותה בעולם הזה **הִיא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת ״טְהוֹרָה הִיא״**[24] שם הוא מקורה קודם הירידה, **שֶׁזֶּהוּ** גם בחינת ״טהורה היא״ **עַדַיִן עִנְיָן שֶׁל ״צִיּוּר״** והגדרה מסויימת **כו׳**.

ו) **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְקַשֵּׁר אֶת הָאָמוּר לְעֵיל מֵהַמְבֹאָר בְּ״לִקּוּטֵי תּוֹרָה״ סוֹף פָּרָשַׁת מַסְעֵי, שֶׁזֶּהוּ גַּם סִיּוּם** כל **סֵפֶר בַּמִּדְבָּר, עִם**

1 ה) **וּבְסִיּוּם** הָעִנְיָן שָׁם: **וְאֶפְשָׁר** שֶׁהָעַלְיָה
2 ״לְמוֹצָאֵיהֶם״ הִיא לְמַעְלָה יוֹתֵר
3 מֵהַהַמְשָׁכָה בִּתְחִלָּה ״מִמּוֹצָאֵיהֶם״. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,
4 כַּמְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[23] שֶׁכֵּיוָן שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה
5 הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַעֲלִיָּה הִיא
6 לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁמִּשָּׁם הָיְתָה הַיְרִידָה, דְּאִם כֵּן,
7 מַהִי הַתּוֹעֶלֶת שֶׁבַּיְּרִידָה, וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר
8 שֶׁהַעֲלִיָּה הִיא לְמָקוֹם נַעֲלֶה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיְתָה
9 קוֹדֶם הַיְרִידָה, וְהַיְנוּ, שֶׁהַעֲלִיָּה הִיא לְמַעְלָה גַּם
10 מִבְּחִינַת ״טְהוֹרָה הִיא״[24], שֶׁזֶּהוּ עַדַיִן עִנְיָן שֶׁל
11 ׳צִיּוּר׳ כו׳.
12 ו) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף וּלְקַשֵּׁר אֶת הָאָמוּר לְעֵיל
13 מֵהַמְבֹאָר בְּ״לִקּוּטֵי תּוֹרָה״ סוֹף פָּרָשַׁת
14 מַסְעֵי, שֶׁזֶּהוּ גַּם סִיּוּם סֵפֶר בַּמִּדְבָּר, עִם הַמְבֹאָר
15 בְּ״לִקּוּטֵי תּוֹרָה״ בְּהַתְחָלַת סֵפֶר בַּמִּדְבָּר (עַל־פִּי
16 הַכְּלָל ״נָעוּץ סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן, וּתְחִלָּתָן בְּסוֹפָן״[25])
17 עַל הַפָּסוּק[26] ״שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ גּוֹ׳ לְגֻלְגְּלֹתָם מִבֶּן
18 עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה (דְּ״בֶן עֶשְׂרִים״ הוּא עִנְיַן
19 שְׁלֵמוּת הַמּוֹחִין[27], שֶׁזּוֹהִי מַצַּד הָרֹאשׁ מִצַּד־
20 עַצְמוֹ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר ״שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ״, לְהַעֲלוֹת
21 וּלְהַגְבִּיהַּ אֶת הָרֹאשׁ לְמַעְלָה יוֹתֵר), שֶׁגַּם שָׁם
22 מְבֹאָר[28] עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיַן
23 הָעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַיְרִידָה לְמַטָּה[29].

ביאור בדרך אפשר

הַמְבֹאָר בְּ״לִקּוּטֵי תּוֹרָה״ בְּהַתְחָלַת סֵפֶר בַּמִּדְבָּר (עַל־פִּי הַכְּלָל ״נָעוּץ סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן, וּתְחִלָּתָן בְּסוֹפָן״[25] כלומר, יש קשר מיוחד בין הסוף להתחלה) **עַל הַפָּסוּק**[26] בפרשת במדבר **״שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ גּוֹ׳** הציווי למנות את בני ישראל **לְגֻלְגְּלֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה (דְּ״בֶן עֶשְׂרִים״ הוּא עִנְיַן שְׁלֵמוּת הַמּוֹחִין**[27], כמבואר ב״לקוטי תורה״ שם על־פי קבלה, ״יו״ד במילואו עשרים... בן עשרים מאיר בו יו״ד עם המילוי מוחין דאבא שלמעלה מבחינת ה״א נו״ן שערי בינה שהם שערים הנמשכים מהבינה, שכל המושג למדות, אזי ההעלאה לגולגלותם רצון העליון מה שאינו מושג כלל בחכמה... מבן עשרים שנה ומעלה דוקא יכולים לישא בחינת מוחין שלו לבחינת הכתר כי אור החכמה קרוב יותר לכתר ועולה ראשונה וגם עמו עולה כל המסתעפים ממנו כו׳... מה־שאין־כן פחות מבן עשרים שאין לו מבחינת מוחין דאבא עדיין רק בחינת מוחין דאמא עדיין רחוק הוא מבחינת אור הכתר ולא יכלו להעלותו לגולגלותם כו׳״, **שֶׁזּוֹהִי** שלימות המוחין **מַצַּד הָרֹאשׁ מִצַּד־עַצְמוֹ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר ״שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ״, לְהַעֲלוֹת וּלְהַגְבִּיהַּ אֶת הָרֹאשׁ לְמַעְלָה יוֹתֵר), שֶׁגַּם שָׁם** ב״לקוטי תורה״ פרשת במדבר **מְבֹאָר**[28] **עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיַן הָעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַיְרִידָה לְמַטָּה**[29] ונמצא שיש קשר בין התחלת המאמרים ב״לקוטי תורה״ לספר במדבר לסופם כי בשניהם מדובר על עלייה שנעשית כתוצאה מהירידה למטה.

---

23) ראה לקו״ת בלק עג, סע״א. סה״מ תש״ו ע׳ 64 ואילך. לקו״ש חט״ו ע׳ 248. 24) בלקו״ת מסעי שם, ששורש ההמשכה ממוצאיהם למסעיהם היא מבחי׳ ז״ת דא״ק, וההעלאה דמסעיהם למוצאיהם היא לבחי׳ ג״ר דא״ק, או שההמשכה ממוצאיהם היא מבחי׳ אריך דכללות העולמות, וההעלאה היא לבחי׳ עתיק דכללות העולמות. 25) ספר יצירה פ״א מ״ז. 26) במדבר א, ב־ג. 27) ראה לקו״ת במדבר ב, א. 28) אולי הכוונה להמבואר שם (א, ב) שענין שאו את ראש גו׳ לגולגלותם הוא ״לקשר רצון התחתון הנמשך מבחי׳ ראש ומוחין המלובשים בגוף ונפש, ולחברו ולהעלותו למעלה מעלה למקור חוצבה.. לבחי׳ גולגלותם דוקא דהיינו גולגולת שלהם עצמם, שהוא שרש נשמתם למעלה״. וממשיך לבאר (ב, א ואילך), ״שירידת נשמותיהם של ישראל להתלבש בגוף ונפש הבהמית בעוה״ז היא ירידה גדולה.. אך הירידה צורך עלי׳ היא.. (כי) הנשמה קודם שירדה בעולם הזה לקיים התורה ומצוות, כשהיתה בג״ע העליון שהוא בבריאה, לא השיגה כלל בחי׳ אצילות שבבריאה.. וזהו ישראל עלו במחשבה, מחשבה היא בחי׳ בריאה. ועלה במחשבה היינו הבחי׳ יותר עליונה שבמחשבה, והיינו בחי׳ מחשבה שבמחשבה שהיא בריאה שבבריאה, משא״כ בחי׳ אצילות לא השיגו כלל.. אבל ע״י ירידתן בעוה״ז בקיום התומ״צ נמשך להם זיו תורתן ועבודתן שהוא הארת מ״ד דאצילות ממש וכו׳״ (המו״ל). 29) ע״כ נמצא בהרשימה שלפנינו (המו״ל).

בס"ד. שיחת שבת פרשת מטות־מסעי, ב' מנחם־אב, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בהתחלת הפרשה מעתיק רש"י התיבות "ראשי המטות", ומפרש: "חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואחר־כך לכל בני ישראל. ומנין שאף שאר הדברות כן, תלמוד לומר[1] וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחרי־כן נגשו כל בני ישראל. ומה ראה לאומרה כאן, למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה, מפר בשלשה הדיוטות. או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד, נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחוטי חוץ זה הדבר[2], מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני־ישראל, שנאמר דבר אל אהרן וגו', אף זו נאמרה לכולן".

ותוכן הדברים - בפשטות:

קושיית רש"י היא: במה שונה פרשה זו מכל שאר הפרשיות, שנאמרה אל "ראשי המטות" דוקא?

ועל זה מפרש רש"י, שלאמיתו של דבר נאמרה פרשה זו לא רק אל ראשי המטות, אלא גם לכל ישראל, כמו כל שאר הדברות, אלא ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחילה ואחר־כך לכל בני־ישראל".

והטעם שענין זה נתפרש כאן - בגלל שבהפרת נדרים יש ענין מיוחד ששייך לראשי המטות דוקא, "שהפרת נדרים ביחיד מומחה".

ואחר־כך מביא רש"י הוכחה לפירושו - שלמדים זאת ב'גזירה שוה' ממה שנאמר ב'שחוטי חוץ' "זה הדבר".

ב. וצריך להבין:

פשטות הכתוב "וידבר משה אל ראשי המטות" הוא - שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאי ישראל בלבד (אף שפרשיות אחרות אמר משה גם לכל בני־ישראל).

ואף שיש 'גזירה שוה', "נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחוטי חוץ זה הדבר וכו'" - הרי הלימוד ד'גזירה שוה' הוא על דרך ההלכה, ואין זה שייך לפשוטו של מקרא (מלבד כשיש הכרח בפשוטו של מקרא ללמוד 'גזירה שוה')[3].

ואם כן, מהו הצורך בפירושו של רש"י בפסוק זה - הרי יכולים ללמוד כמשמעות פשוטו של מקרא, שפרשה זו נאמרה אל ראשי המטות בלבד?

ועוד צריך להבין - בפירוש רש"י גופא:

רש"י אינו מסתפק במה שכתוב בהתחלת פירושו "חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר־כך לכל בני ישראל", ומוסיף שיש כאן ענין ששייך רק ל"ראשי המטות", "שהפרת נדרים ביחיד מומחה".

ועל־פי־זה, היה רש"י צריך לפרש לכתחילה שמה שכתוב "ראשי המטות" הוא כדי ללמד "שהפרת נדרים ביחיד מומחה", ומהו ההכרח לפרש ש"חלק כבוד לנשיאים כו'"?

ג. ויש לומר הביאור בזה:

קושיית רש"י היא: איזה ענין מיוחד יש בפרשה זו ששייך ל"ראשי המטות" דוקא - הרי בפרשה זו מדובר אודות ענינים השייכים לכל בני ישראל, החל מ"איש כי ידור נדר גו' לא יחל דברו", וכן בנוגע לנדרי אשה, שהאב מפר נדרי בתו והבעל מפר נדרי אשתו - שכל ענינים אלו אינם שייכים לראשי המטות דוקא, אלא לכל בני ישראל בשוה, ומדוע נאמר "וידבר משה אל ראשי המטות"?

ועל זה מפרש רש"י, שאמנם לימד משה פרשה זו גם לכל בני ישראל (שהרי תוכן הפרשה שייך לכל בני ישראל), ומה שנאמר "וידבר משה אל ראשי המטות", הרי זה לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר־כך לכל בני ישראל".

---

1) תשא לד, לא־לב.

2) אחרי יז, ב.

3) ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 167 הערה 7.

ד. ולהעיר:

יש מפרשים בדברי רש"י "חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואחר־כך לכל בני־ישראל", שכוונתו לפרש מה שכתוב "וידבר משה אל ראשי המטות לבני־ישראל", שמשה דיבר (לא רק אל ראשי המטות, אלא גם) לבני־ישראל[4].

אבל מובן בפשטות שאין זה פשוטו של מקרא, כי אם כוונת הכתוב לומר שמשה דיבר גם אל בני־ישראל, הוה־ליה־למימר "וידבר משה אל ראשי המטות ואל בני־ישראל", או "ולבני־ישראל" (בתוספת וא"ו); וכיון שנאמר "ראשי המטות לבני ישראל", הרי הפירוש בזה הוא "ראשי המטות" של בני־ישראל, וכמו בהמשך הפרשה[5]: "ויצו להם משה גו' ואת ראשי המטות לבני־ישראל".

וכמו כן מובן שאין לפרש זאת בדברי רש"י - כי: (א) אם כוונת רש"י לפרש התיבות "לבני־ישראל" שבפסוק, היה לו להעתיק מהפסוק לא רק את התיבות "ראשי המטות", אלא גם את התיבות "לבני ישראל". (ב) אם רש"י מפרש שהתיבות "לבני ישראל" באים בהמשך ל"וידבר משה" (שדיבר גם לבני ישראל) - אין מקום לקא־סלקא־דעתך ששולל רש"י בהמשך פירושו "או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד" (ובמילא אין גם צורך ב'גזירה שוה' ד"זה הדבר"), שהרי מפורש בקרא "וידבר משה גו' לבני ישראל".

ועל כן צריך לומר, שמה שכתב רש"י "ואחר־כך לכל בני־ישראל", היינו, שכך היתה המציאות, שלאחרי שמשה לימד את הנשיאים, חזר ולימד לכל בני־ישראל, אבל בפסוק נתפרש רק הלימוד לנשיאים - "וידבר משה אל ראשי המטות", כיון ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה", אבל לא נתפרש כאן מה שאחר־כך חזר ולימד לכל בני־ישראל.

ורש"י מוסיף ומבהיר לבן חמש למקרא, ש"אף שאר הדברות כן", כפי שכבר נאמר בפרשת תשא "וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחרי־כן נגשו כל בני־ישראל".

ה. אלא שעל־פי־זה אינו מובן - "מה ראה לאומרה כאן":

כיון שבכל הדברות היה הסדר שתחילה דיבר משה עם הנשיאים ואחר־כך עם בני־ישראל, הרי גם אם היה נאמר כאן "וידבר משה אל בני ישראל", היינו יודעים שתחילה דיבר עם הנשיאים ואחר־כך עם בני־ישראל, כמפורש בפרשת תשא בנוגע לכל הדברות. ואם כן, "מה ראה לאומרה כאן" - לחלוק כבוד לנשיאים על־ידי־זה ש"וידבר משה אל ראשי המטות", בפרשה זו דוקא?

ועל זה מתרץ רש"י, שהטעם ש"ראה לאומרה כאן" הוא כדי ללמדנו דין נוסף - "שהפרת נדרים ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה, מפר בשלשה הדיוטות", והיינו, שענין חלוקת כבוד לנשיאים שייך במיוחד לפרשת נדרים, כיון שיש חילוק בין יחיד מומחה להדיוטות בנוגע להפרת נדרים.

[ומובן, שאין הכוונה שרש"י חוזר בו ממה שפירש ש"חלק כבוד לנשיאים כו'", ומפרש שמה שנאמר "וידבר משה אל ראשי המטות" הוא לפי ש"למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה" - שהרי אין זה פשוטו של מקרא, כי־אם דין שרק נרמז בכתוב; אלא, הפירוש במה שנאמר "וידבר משה אל ראשי המטות" הוא לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה", ורק מה ש"ראה לאומרה כאן" הוא לפי ש"למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה"].

ו. וממשיך רש"י, "או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד":

כאשר מפרשים שגם פרשה זו אמר משה רבינו לכל בני־ישראל, כמו כל הדברות - יש צורך לפרש שמה שנאמר כאן "ראשי המטות" הרי זה רק לפי "שחלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה"; ועדיין אין זה מספיק, כיון שצריך לחפש טעם "מה טעם ראה לאומרה כאן" - "למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה".

---

4) רא"ם ובאר היטב כאן.

5) לב, כח.

ולכאורה, במקום כל הנ״ל - מוטב לפרש מה שכתוב ״וידבר משה אל ראשי המטות״ כפשוטו, ״שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד״, ואילו לכל בני־ישראל - שצריכים לידע פרשה זו - נאמר הדבר (לא על־ידי משה רבינו, אלא) על־ידי הנשיאים?!

ועל זה מתרץ רש״י, ״נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחוטי חוץ זה הדבר, מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני־ישראל, שנאמר דבר אל אהרן וגו׳, אף זו נאמרה לכולן״:

אין כוונת רש״י ללימוד של ׳גזירה שוה׳ (שאין זה מוכרח בפשוטו של מקרא, כנ״ל), אלא רק כעין גילוי מילתא:

כיון שכאן נאמר ״זה הדבר״, אף שלכאורה הרי זה מיותר (שהרי ברוב הפרשיות שבתורה לא מצינו הקדמה זו) - יש לחפש במקום אחר שנאמר ״זה הדבר״, בציווי שבו נתפרשו יחידי סגולה מבני־ישראל (כבנדון דידן - ״ראשי המטות״).

ואכן מצינו הלשון ״זה הדבר״ בציווי על שחוטי חוץ שבו נתפרשו אהרן ובניו, ומפורש בקרא: ״דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל .. זה הדבר אשר צוה ה׳״, וזאת, למרות שלכאורה היה מספיק לומר ציווי זה לאהרן ולבניו (והם יאמרו את הדברים לבני־ישראל), כיון ש״במוקדשין הכתוב מדבר״[6], שבהם צריכה להיות זריקה והקטרה על־ידי הכהנים דוקא.

וכיון שפרשת שחוטי חוץ, שנאמר בה ״זה הדבר״, ״נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני־ישראל״, הרי זה ׳גילוי מילתא׳ גם בנוגע ל״זה הדבר״ שבפרשתנו, ש״אף זו נאמרה לכולן״.

ועל־כן צריך לומר, שמה שנאמר ״ראשי המטות״, הרי זה רק לפי ש״חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר־כך לכל בני ישראל״, כבכל הפרשיות, ״ומה ראה לאומרה כאן - למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה״, כנזכר לעיל.

ז. מהענינים המופלאים בפירוש רש״י - על דרך ההלכה:

בנוגע לדין דהפרת נדרים בשלשה הדיוטות, מצינו פלוגתא בירושלמי[7] אם הדברים אמורים רק ״במקום שאין זקן״ (יחיד מומחה), או ״אפילו במקום שיש זקן״.

ולכאורה תלוי הדבר בב׳ הפירושים בפסוק ״וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל״:

לפי הפירוש שמשה דיבר אל ראשי המטות וגם אל בני ישראל (בשוה) - הנה גם במקום שיש זקן (יחיד מומחה, ״ראשי המטות״) יכולים להפר הנדר על־ידי כל בני־ישראל (שלשה הדיוטות); מה־שאין־כן לפי הפירוש שמשה דיבר אל ראשי המטות של בני־ישראל, ש״חלק כבוד לנשיאים כו׳״ - צריך להפר את הנדר אצל זקן (יחיד מומחה), ורק ״אם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות״.

* * *

ח. בנוגע להמנהג לפרש פירוש רש״י בהתחלת וסיום כל פרשה (שההתחלה והסיום כוללים את כל הפרשה), בכל חמשה חומשי תורה - הנה אף שביום השבת־קודש הזה קורין מטות־מסעי ביחד, הרי אין זו פרשה אחת, כי־אם שתי פרשיות, אלא שרצה הקדוש־ברוך־הוא - מצד איזה טעם הידוע לו - שבשנים מסויימות יחברו שתי פרשיות ביחד.

ויש לבאר ההכרח לדבר שגם בשנה זו הן בעצם שתי פרשיות:

א) כיון שבכמה שנים - הן לאחרי שנה זו והן לפניה - קורין כל פרשה בשבת בפני עצמו, על כן צריך לומר, שהן שתי פרשיות. ובמילא לא יתכן לומר שבשנה זו הרי זו פרשה אחת, שהרי התורה היא נצחית, ולא תהא מוחלפת[8] חס־ושלום.

---

6) פרש״י אחרי שם, ג.

7) חגיגה פ״א ריש ה״ח.

8) עיקר הט׳ מי״ג העיקרים. וראה רמב״ם הל׳ יסוה״ת רפ״ט. הל׳ מלכים פי״א סה״ג. פיה״מ סנהדרין פ׳ חלק יסוד התשיעי.

ב) מצד כללות סדר חלוקת הפרשיות ומספרן, כפי שמצינו בזהר[9] שיש בתורה ג״ן סדרים - יש למנות פרשיות מטות ומסעי כב׳ פרשיות.

ג) מזה גופא שאומרים שבשנה זו פרשיות אלו מחוברות, מוכח, שבעצם הן שתי פרשיות, כי ענין החיבור שייך רק בשני דברים נפרדים, שלכן יש צורך לחברם.

ורק בנוגע למצות קריאת התורה, יש שנים שבהן קורין שתי פרשיות ביחד.

ולכן, אין להסתפק בביאור פירוש רש״י בהתחלת פרשת מטות ובסוף פרשת מסעי, אלא יש לבאר גם פירוש רש״י בסוף פרשת מטות, ובהתחלת פרשת מסעי, כדלקמן.

ט. הביאור בפירוש רש״י סוף פרשת מטות, ״ויקרא לה נבח״, ״לה אינו מפיק ה״א, וראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן, לפי שלא נתקיים לה שם זה, לפיכך הוא רפה, שמשמע מדרשו כמו לא. ותמהני, מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה, ויאמר[10] לה בועז, לבנות[11] לה בית״ - שעל־פי פשוטו של מקרא אין לפרש ש״לה אינו מפיק ה״א״ הוא כאילו נאמר ״לא״ (״שלא נתקיים לה שם זה״), שהרי הכתוב בא לומר שנבח קרא לה בשמו, אלא ״שמשמע מדרשו כמו לא״, לרמז שזוהי מציאות רפוי׳.

ועל זה אומר רש״י ״תמהני מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה, ויאמר לה בועז, לבנות לה בית״ (אף שיש עליהם דרשות במדרש רות ובגמרא, כקושיית הרמב״ן[12]) - דרש על דרך הפשט (שאין פירושו ״לא״, אלא רק מציאות רפויה), כי בשתי תיבות הנ״ל בהכרח לומר שהפירוש הוא ״לא״, ולא רק מציאות רפויה: בפסוק ״ויאמר לה בועז״, שהוא מענה על דברי רות ״לא אהיה (איני חשובה) כאחת שפחותך״ - ״אין את מן האמהות (שפחות), אלא מן האימהות״[13] (שרה רבקה כו׳), היינו, ש״ויאמר לה״ פירושו ״לא״; ובפסוק ״לבנות לה בית״, כיון שהפסוק מדבר אודות ״חנופה״ שנשארה בבבל בקביעות (ולא אודות גסות הרוח, ש״אשתרבובי״ לעילם, ולא נשארה בקביעות בבבל)[14], הרי אי אפשר לפרש ש״לה״ רומז למציאות רפויה – הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א, ונדפס ב׳לקוטי שיחות׳ חלק יח עמוד 371 ואילך.

י. ויש להוסיף ולבאר הטעם שרש״י מביא את פירושו של רבי משה הדרשן, למרות תמיהתו ״מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה״ - כיון שתיבות אלו אינן בחמשה חומשי תורה, אלא בנ״ך:

מהחילוקים שבין חמשה חומשי תורה לנ״ך[15] - שבחמשה חומשי תורה בהכרח שפירוש הכתובים יהיה לכל לראש כפשוטו, כי לולי זאת, יתבטל חס־ושלום כל ענין התורה ומצוות.

ולדוגמא: בפסוק[16] ״וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך״, הנה לכל לראש צריך להיות הפירוש הפשוט, שצריך להניח תפילין בפועל ממש בכל יום. - ישנו אמנם גם הרמז שבמצות תפילין, שהם כנגד הלב והמוח שצריך לשעבדם כו׳[17], ואם כן, יכול אדם לומר שהוא זוכר את הקדוש־ברוך־הוא במשך כל היום, ומשעבד אליו את לבו ומוחו, ובמילא - טוען הוא - אינו זקוק למעשה של הנחת תפילין; ועל זה אומרים לו, שלכל לראש כוונת התורה היא לקיום מצות תפילין כפשוטה.

ועל־דרך־זה במצות ציצית (בטלית קטן או בטלית גדול) - שלכאורה יכול אדם לטעון: בציצית יש חוטי תכלת, ״מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד״[18], ש״מזכיר היושב

---

9) ח״א קד, ב. וראה בהמצויין בנצו״ז שם.

10) רות ב, יד.

11) זכרי׳ ה, יא.

12) ואף שמצינו שיש מדרשים שנתגלו בדורות האחרונים ולא היו בדורות שלפנינו (וכן לאידך, שיש מדרשים שהיו בדורות הראשונים, ונזכרו בספריהם, ולא הגיעו לידינו), וכמו בנוגע לזהר, שיש ספק האם אצל רש״י ותוס׳ הי׳ כל ספר הזהר כמו שנמצא אצלנו, וכן בנוגע לתלמוד ירושלמי, שכשם שישנו חלק שלא הגיע לידינו, כך יתכן שאצל הראשונים היו חלקים אחרים ממה שיש בידינו (ועפ״ז יתורצו כמה קושיות על התוס׳ שאינו מביא מדברי הירושלמי), מ״מ, דוחק לומר שבזמן רש״י לא נתגלה מדרש רות, כי אם יש מקום לאפשרות כזו, לא הי׳ מקום לקושיית הרמב״ן. ועכצ״ל, שהרמב״ן, שהי׳ רק כמה דורות לאחרי רש״י, הי׳ יכול לידע שמדרש רות הגיע לידי רש״י. וכדמוכח גם מזה שבפירושו על רות מביא רש״י כמה ענינים שמקורם במדרש רות.

13) רות רבה פ״ה, ה. הובא ברמב״ן כאן.

14) סנהדרין כד, א. וש״נ.

15) ראה גם לקו״ש ח״ל ע׳ 29 בשוה״ג. וש״נ.

16) ואתחנן ו, ח.

17) ראה טושו״ע (ואדה״ז) או״ח סכ״ה ס״ה (סי״א). סידור אדה״ז בתחלתו (ב״סדר הנחת תפילין״).

18) חולין פט, א.

על הכסא״[19] - הקדוש־ברוך־הוא. אבל הוא - לפי טענתו - אינו זקוק להדמיון שעל־ידי התכלת שבציצית; הוא מגיע באופן ישיר (״דירעקט״) אל ״היושב על הכסא״!... והמענה על זה - שלכל לראש כוונת התורה היא ללבישת ציצית כפשוטו, ורק לאחרי זה יכולים לחשוב אודות הרמזים שבדבר - הדמיון לרקיע וכו׳.

ועל־דרך־זה בנוגע לשבת, שענינו ״זכר למעשה בראשית״[20], ״כי ששת ימים עשה ה׳ את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש״[21] - יכול אדם לטעון, שלאחרי שכבר הזכיר זאת בקידוש ובתפלה, לא נוגע כל־כך אם יעשה חס־ושלום איזו מלאכה קלה... אלא, כוונת התורה לכל לראש היא לפשטות הענינים.

מה־שאין־כן בנ״ך, הרי מצינו כמה פעמים שפירוש הפסוק אינו כפי פשטות הענינים, ובנדון דידן:

בפסוק ״ויאמר לה בועז״ - הרי הפירוש שבועז אמר לה (במענה לדבריה ״לא אהיה כאחת שפחותך״) ״אין את מן האמהות, אלא מן האימהות״, אינו מתאים לפשטות הכתובים: ״ויאמר לה בועז לעת האוכל גשי הלום ואכלת מן הלחם גו׳״. ומה גם שמאורע זה היה ״לעת האוכל״, ואילו מה שהיא ״מן האימהות״ נתברר רק למחרת, כשפסקו שייבנה ממנה בית בישראל (מצד הדין ד״עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית״[22]), ״כרחל וכלאה גו׳״[23].

וכן בפסוק ״לבנות לה בית״ - הרי אי אפשר לפרש שבנו ל״חנופה״ בית כפשוטו, בית מאבנים, בעל ד׳ כתלים וגג, ויש בו ד׳ אמות על ד׳ אמות (שרק אז חייב במזוזה, ובלאו־הכי גם אם דר בו אדם, אינו נקרא בית, ואינו חייב במזוזה[24], ואם יקבע בו מזוזה ויברך עליה, הרי הוא מוציא שם שמים לבטלה), שהרי ״חנופה״ ירדה לבבל כולה, ולא רק ב״בית״ מסויים בן ד׳ אמות.

וכיון שהפירוש בפסוקי נ״ך אינו מוכרח להיות בהתאם לפשוטו של מקרא, הרי גם התמיהה ״מה ידרוש״ רבי משה הדרשן בפסוקים אלו באופן שיהיה על דרך הפשט (כנזכר לעיל), אין בה כדי לשלול את פירושו.

יא. המשך הביאור בתמיהת רש״י, על־פי ״יינה של תורה״ - דכיון שבשני פסוקים אלו מדובר אודות הפיכת הלעומת־זה לקדושה[25] (הגיור דרות המואביה להיות כאחת מן האימהות[26], והפיכת החושך דבבל ל״תלמודה של בבל״[14]), לא מתאים בזה ״לה אינו מפיק ה״א״ (מציאות רפויה), ד׳ממה־נפשך׳: מצד הקליפה, צריך להיות ״לא״ ממש, ומצד הקדושה, צריך להיות אמיתית התוקף - נדפס ב׳לקוטי שיחות׳ שם עמוד 376 ואילך.

* * *

יב. בהתחלת פרשת מסעי מפרש רש״י:

״אלה מסעי״, ״למה נכתבו המסעות הללו, להודיע חסדיו של מקום, שאף־על־פי שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה, ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא ארבעים ושתים מסעות, צא מהם י״ד, שכולם היו בשנה ראשונה קודם

19) פרש״י שם.
20) ראה שער הכולל פי״ז סכ״ט. וש״נ.
21) תשא לא, יז.
22) יבמות סט, סע״א. וש״נ. וראה גם פרש״י רות ד, א. שם, ו.
23) רות שם, יא.
24) רמב״ם הל׳ מזוזה רפ״ו. טושו״ע יו״ד סרפ״ו סי״ג.
25) נתבאר העילוי שבהפיכת הלעו״ז לקדושה - שאז יודעים בוודאות שהעבודה היא בשלימות, וכמו בענין הנסיונות, שכל זמן שלא עמד בנסיון, לא יודעים כיצד יתנהג כשיבוא לידי נסיון, ורק כשבא לידי נסיון ועמד בו, אזי יודעים שעבודתו היא בשלימות.
אלא שבשביל עבודה זו יש צורך ביגיעה מרובה*, ו״לפום צערא (כולל גם צער היגיעה) אגרא״ (אבות פ״ה מכ״א) - שעי״ז נשלמת תכלית הכוונה דירידת הנשמה למטה, שהיא ירידה צורך עלי׳.
26) ועד שממנה נבנה ״בית נאמן״ - מלכות בית דוד, ועד למשיח בן דוד, שיבנה בית נאמן - ביהמ״ק השלישי, שיהי׳ בית נצחי.

*) נוסף על היגיעה הדרושה בכללות העבודה, גם בקדושה, וכמו בענין ההתבוננות שצ״ל באופן ״שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאד ויתקע מחשבתו בחזוק״, ולולי זאת, ״לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי־אם דמיונות שוא״ (תניא ספ״ג), ובדוגמת מים המכזבים, שכיון שיפסקו לאחרי זמן, הנה גם בעת נביעתם ה״ה בבחי׳ כזב, שקר (פרה פ״ח מ״ט).

גזירה, משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה, שמשם נשתלחו המרגלים, שנאמר[27] ואחר נסעו העם מחצרות וגו׳, שלח לך אנשים וגו׳, וכאן הוא אומר[28] ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה, למדת שהיא במדבר פארן, ועוד הוצא משם ח׳ מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן[29], מהר ההר עד ערבות מואב, בשנת הארבעים, נמצא שכל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות. זה מיסודו של רבי משה הדרשן.

ורבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת, משל למלך שהיה בנו חולה, והוליכו למקום רחוק לרפאותו, כיון שהיו חוזרין, התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו, כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך וכו׳״ (שכוונתו בזה - בפשטות - לסיום דרשת רבי תנחומא בהנמשל: ״כך אמר לו הקדוש־ברוך־הוא כו׳״).

וצריך להבין:

א) מדוע מביא רש״י בפירושו הן את הפירוש של רבי מאיר הדרשן, והן את הפירוש של רבי תנחומא - הרי אין ענינו של רש״י להביא את כל מדרשי חז״ל, כי־אם לפרש פשוטו של מקרא, ואם־כן, היה לו להביא פירוש אחד - היותר קרוב לפשוטו של מקרא. ולכאורה, כיון שהדרשה של רבי תנחומא היא על־פי משל, הרי זה רחוק יותר מפשוטו של מקרא, וכידוע שהצורך במשל הוא בשביל להמשיך מעולם גבוה יותר כו׳[30], ואם כן, היה לו להביא רק הפירוש של רבי מאיר הדרשן.

ב) מדוע כותב רש״י ש״רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת״ - הרי כל מי שמעיין בב׳ פירושים אלו רואה בעצמו שהם פירושים שונים, ולמה צריך רש״י להאריך בלשונו, ובסגנון בלתי רגיל - ״דרשה אחרת״?!

יג. ויש להקדים ולבאר תחילה מה שהוקשה לרש״י בפשטות הכתובים - ״למה נכתבו המסעות הללו״:

כאשר בני־ישראל עומדים כבר בערבות מואב בסוף שנת הארבעים - מדוע צריך משה רבינו לחזור ולמנות את כל פרטי המסעות שהיו במשך כל הארבעים שנה, שזהו ענין בלתי־רצוי, שסיבתו היא הגזירה שנגזרה עליהם להתעכב במדבר ארבעים שנה בגלל חטא המרגלים, שהרי לולי זאת היו נכנסים לארץ מיד, כפי שמצינו ש״מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהיה הקדוש־ברוך־הוא חפץ להכניסם לארץ מיד״[31], ואם־כן, למה צריך לצער את בני־ישראל ולהזכיר להם דבר בלתי־רצוי?!

ואין לומר שכוונת משה היתה לומר דברי מוסר - שהרי דברי מוסר אמר משה לבני־ישראל בהתחלת פרשת דברים, כפירוש רש״י[32]: ״אלה הדברים״, ״דברי תוכחות כו׳״, וכפי שמפרש הפסוק[33] ״אחד עשר יום מחורב״, ״אמר להם משה, ראו מה שגרמתם, אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שעיר, ואף הוא מהלך י״א יום, ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים .. וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם, הסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה״; אבל בפרשתנו לא נאמרו דברי מוסר, ואם כן, ״למה נכתבו המסעות הללו״, שמורים על דבר בלתי־רצוי?

ועל זה מפרש רש״י, ״להודיע חסדיו של מקום וכו׳״:

בסוף הפרשה הקודמת[34] מסופר מה שאירע בסוף הארבעים שנה שהיו בני־ישראל במדבר, שבני ראובן ובני גד ביקשו ממשה לקבל נחלתם בעבר המזרחי של הירדן, ולא לעבור את הירדן לעבר המערבי, ומשה כעס עליהם, והשווה אותם למרגלים שמנעו את בני־ישראל מליכנס לארץ, באמרו: ״כה עשו אבותיכם גו׳ ויחר אף ה׳ בישראל ויניעם במדבר ארבעים שנה עד תום כל הדור גו׳ והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף ה׳ אל ישראל גו׳ ויסף עוד להניחו במדבר וגו׳״[35]; ורק לאחרי שבני גד ובני ראובן אמרו ״ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל עד אשר אם

27) ס״פ בהעלותך. ר״פ שלח.
28) לג, יח.
29) בר״ח אב, שחל ביום ועש״ק זה.
30) ראה תו״א לך לך יא, ג. ובכ״מ.
31) פרש״י בהעלותך יו״ד, לג.
32) דברים א, א.
33) שם, ב.
34) מטות לב, א ואילך.
35) שם, ח־טו.

הביאונום אל מקומם"[36], הסכים משה לבקשתם, והתנה עמהם: "אם תחלצו לפני ה' למלחמה גו' והיתה הארץ הזאת לכם לאחוזה"[37], ומינה עליהם ועל תנאם "את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי אבות המטות לבני ישראל"[38].

ומזה מובן, שבני־ישראל עמדו אז בפחד גדול: לאחרי שסוף־סוף מסתיימים הארבעים שנה שנגזר עליהם להיות במדבר - עלולה להתחדש חס־ושלום הגזירה שיצטרכו להשאר במדבר, מצד הנהגת בני גד ובני ראובן, כי אף שהבטיחו "ואנחנו נחלץ חושים גו'", מי יודע מה יהיה לאחרי זה, שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"[39].

ולכן הוצרך משה "להודיע חסדיו של מקום כו'", באמרו לבני־ישראל, שאין להם מה לפחד, כיון שהקדוש־ברוך־הוא הוא חסדן, ועד כדי כך, שגם כאשר "גזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה, ולא היתה להם מנוחה, שהרי .. כל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות", והיינו, שאפילו בשעת הגזירה שהיא מצד מדת הדין, עירב הקדוש־ברוך־הוא גם ענין של חסדים, עד כמה שאפשר כו'.

[וכמודגש גם בכך שכללות ההנהגה עם בני־ישראל בהיותם במדבר היתה באופן של חסדים - הן בגשמיות, שניתן להם "לחם מן השמים"[40], ומים מבארה של מרים, וענני הכבוד כו', וכמו שכתוב[41] "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה", והן ברוחניות, שכיון שלא היו ב"ארץ אוכלת יושביה"[42], היו פנויים לעסוק כל היום בתורה מתוך מנוחה, ועל־ידי־זה זכו להיות "דור דעה"[43]. וזהו גם הביאור במאמר רז"ל[44] "לא ניתנה התורה כו' אלא לאוכלי המן"].

וזהו תוכן דברי משה לבני־ישראל במנין המסעות - שבזה רואים את "חסדיו של מקום", שאפילו בשעת הגזירה עצמה, הנה בכל הזדמנות אפשרית התנהג הקדוש־ברוך־הוא עמהם באופן של חסד, וכיון שכן, אין להם מה להתיירא כו'.

יד. המשך הביאור, שנוסף על פירוש של רבי מאיר הדרשן, מביא רש"י גם פירוש התנחומא, כי פירושו של רבי מאיר הדרשן הוא בנוגע לעשרים המסעות שבין רתמה (שמשם נשתלחו מרגלים) להר ההר (ששם מת אהרן), ואילו פירוש התנחומא הוא בנוגע למסעות שלפני שילוח המרגלים ושלאחרי מיתת אהרן - נכלל בשיחה שהוגהה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפסה[45] ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד 390 הערה 4.

טו. וזהו גם מה שכתב רש"י ש"רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת" - כי:

א) דרשת רבי תנחומא מבארת הזכרת מסעות אחרים מאלו שנתבארו על־ידי פירושו של רבי מאיר הדרשן, כנזכר לעיל.

ב) לפי פירושו של רבי מאיר הדרשן - מוסב דיבורו של משה אל בני ישראל שעומדים עתה בערבות מואב ומתכוננים להכנס לארץ, שאין להם מה להתיירא כו', כיון שרואים את חסדיו של הקדוש־ברוך־הוא גם בשעת הגזירה שנגזרה על אבותיהם, כנ"ל; ואילו "רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת" - שדיבורו של משה מוסב אודות בני־ישראל שעברו את כל המסעות במדבר, שרק אליהם שייך לומר "כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך".

ג) החידוש שבדרשת רבי תנחומא הוא - שהמסעות שנזכרו בפרשתנו אינם ההילוך למקום רחוק כדי לרפא את בן המלך שחלה, אלא המדובר הוא אודות המעמד ומצב "שהיו חוזרין", היינו, לאחרי שבן המלך נתרפא כבר, שזוהי "דרשה אחרת" - מצב וסדר עבודה אחרת לגמרי מהמדובר בפירושו של רבי מאיר הדרשן אודות ההילוך בעת המסעות עצמן[46].

---

36) שם, יז.
37) שם, כ־כב.
38) שם, כח ובפרש"י.
39) ברכות לג, ב. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת עקב יו"ד, יב.
40) בשלח טז, ד.
41) עקב ח, ד.
42) שלח יג, לב.
43) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. וש"נ.
44) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.
45) בשילוב שיחת ה' מנ"א שנה זו, וד"ה באתי לגני תשל"א.
46) ראה גם לקו"ש שבפנים הערה 40 (גם משיחה זו).

טז. וההוראה מזה בדרכי העבודה - בנוגע למ״ב המסעות כפי שישנם בכל אחד ואחד מישראל במשך כל חייו (כתורת הבעל־שם־טוב[47]), וגם בכל יום ויום[48]:

ובהקדים הידוע[49] בפירוש הכתוב[50] ״זה א־לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו״, שישנו סדר עבודה באופן ד״זה א־לי״, ״מצד השגתי וידיעתי״ - בדוגמת פירושו של רבי מאיר הדרשן שדיבורו של משה מוסב אל בני־ישראל שעומדים עתה ליכנס לארץ; וישנו סדר עבודה באופן ד״אלקי אבי״, מצד הקבלה כו׳ - בדוגמת דרשת רבי תנחומא שדיבורו של משה מוסב אודות הדור שעברו את המסעות במדבר, אבותיהם של בני־ישראל שעומדים ליכנס לארץ.

וכללות ההוראה היא - שיש צורך בשני אופני עבודה הנ״ל: עבודת האדם בכח עצמו, שמתייגע על ההבנה וההשגה כו׳, וכמודגש במיוחד בחסידות חב״ד, שדורשת שיהיה ענין של הבנה והשגה דוקא; וביחד עם זה צריך להיות גם הענין דהקדמת נעשה לנשמע, ומלבד ההשגה צריך להיות גם ענין האמונה, שזהו מה שנמשך מלמעלה כו׳.

ושני ענינים אלו - השגה (״א־לי״) ואמונה (״אלקי אבי״) - צריכים להיות תמיד, כמבואר ב׳לקוטי תורה׳ דיבור־המתחיל וידעת היום והשבות אל לבבך[51], שככל שתגדל מעלת ההבנה וההשגה (״וידעת״), אזי צריך להיות ענין האמונה בדרגא נעלית יותר, ואחר־כך באה גם מדריגה זו בהבנה והשגה, ואז האמונה היא בדרגא נעלית עוד יותר.

ודוקא כאשר העבודה היא באופן כזה, אזי באים לתכלית השלימות - ״ואנוהו״, כפירוש השל״ה[49] שזהו מלשון ״אני והו״, שנעשים ״דבוקים ביחד כו׳״.

* * *

יז. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל אלה מסעי גו׳ ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם גו׳.

(לאחרי המאמר, אמר כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א:)

בודאי ישנם הרבה שסיימו לימוד ה׳לקוטי־תורה׳ דפרשת השבוע, ואם ישנם כאלו שעדיין לא סיימו - בודאי יסיימו במשך יום השבת, עד הבדלה. ויאמרו עתה ״לחיים״[52].

* * *

יח. הביאור בפירוש רש״י סוף פרשת מסעי, ״מחלה תרצה וגו׳״, ״כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו בשנים, ונשאו כסדר תולדותן, ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן, ומגיד ששקולות זו כזו״, בהשוואה לפירוש רש״י בפרשת פינחס[53], ״ותקרבנה בנות צלפחד מחלה נעה וגו׳״, ״להלן הוא אומר ותהיינה מחלה תרצה, מגיד שכולן שקולות זו כזו לפיכך שנה את סדרן״ - שהחידוש במנין בנות צלפחד בפסוק ״ותקרבנה״, אף שכבר נימנו לפני זה[54] בשמותיהן באותו סדר, הוא, לגבי שינוי הסדר שבפרשתנו, ללמד ״שכולן שקולות זו כזו״, כי ״כאן מנאן (לא רק לפי סדר נישואיהן, ונישאו שלא כסדר תולדתן, אלא גם) לפי גדולתן זו מזו בשנים״, שקשורה גם עם חכמה (שבאה עם השנים, ״ימים ידברו גו׳״[55]), ובסדר זה נכתבו כאן, כיון ש״נשאו כסדר תולדותן״, ואילו ״בכל המקרא מנאן לפי חכמתן״ (גם כשנזכרו בפעם הראשונה, כהקדמה לטענה שמצד החכמה), וכיון שגם המנין שבפרשתנו (״בכל המקרא״) קשור עם מעלת החכמה, הרי שינוי הסדר ״מגיד ששקולות זו כזו״ - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א, ונדפס ב׳לקוטי שיחות׳ חלק ח עמוד 200 ואילך.

---

47) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ״ט) בהוספות ס״ל. וש״נ.
48) אוה״ת פרשתנו (מסעי) ס״ע א׳שנב.
49) ראה של״ה בעש״מ מאמר ראשון (מ, א).
50) בשלח טו, ב.
51) ואתחנן ד, א ואילך.
52) ראה גם תורת מנחם חמ״ד ע׳ 115 ואילך.
53) כז, א.
54) שם כו, לג.
55) איוב לב, ז.

לקוטי־שיחות פרשת מסעי כרך יח

א.
איסור היציאה מארץ ישראל

על הפסוק[1] "והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה", אומר הרמב"ן: "על דעתי זו מצות עשה היא, יצוה אותם שישבו בארץ וירשו אותה כי הוא נתנה להם.. ומה שהפליגו רבותינו במצות הישיבה בארץ ישראל ושאסור לצאת ממנה.. בכאן נצטווינו במצוה הזו". יתירה מזו: בהשגותיו והשלמתו לספר המצוות של הרמב"ם כולל הרמב"ן מצוה זו במנין המצוות[2], כמצוה בפני עצמה (שלא כשיטת הרמב"ם). והוא מאריך בזה ואומר, שזהו הטעם לדברי הגמרא[3] "כל היוצא[4] ממנה (מארץ ישראל) ודר בחוצה לארץ יהא בעיניך כעובד עבודה־זרה שנאמר[5] כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' גו'".

אמנם, למרות שהרמב"ם אינו מונה את ישוב הארץ כו' במנין המצוות, וכלל אינו אומר שזו מצוה[6], עם זאת, מוצאים ברמב"ם כמה הלכות[7] באיסור היציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ[8]. וביניהם ההלכה[9]: "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד עבודה־זרה, שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים".

ב.
דברי הרמב"ם באיסור היציאה מבבל

כדי להבין את שיטת הרמב"ם, יש לבאר תחילה את המשך וסיום דברי הרמב"ם בהלכה האמורה:

מתורגם ללשון הקודש

"כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל, כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות שנאמר[10] בבלה יובאו ושמה יהיו".

ומקור הלכה זו (כפי שציין הכסף־משנה) במסכת כתובות, שבגמרא שם מובאות שתי מימרות של רב יהודה: "אמר רב יהודא.. העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה, שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם"[11], ובהמשך הדברים מובא שם[12]: "אמר רב יהודה אמר שמואל כשם שאסור לצאת מארץ ישראל לבבל, כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות".

וידועות[13] השאלות בזה:

א) איך הכליל הרמב"ם יחד את שתי מימרות הגמרא הללו — הרי את הראיה מהכתוב ("בבלה וגו'") מביא רב יהודה במימרא הראשונה בענין האיסור היציאה מבבל לארץ ישראל, ואילו הרמב"ם מביא אותה לענין איסור היציאה מבבל לשאר ארצות (שבזה עוסקת המימרא הראשונה של רב יהודה[14])?

ולפי זה קשה, ממה־נפשך: אם כוונת הרמב"ם בלשונו "אסור לצאת מבבל לשאר הארצות" — לכלול גם את ארץ ישראל[15] (כדברי הכסף־משנה), כי סובר ש"בבלה יובאו גו'" בא למעט את כל הארצות — אינו מובן מהי ההוספה והחידוש במימרתו השניה של רב יהודה (בשם שמואל) שאסור "לצאת.. לשאר ארצות" על מימרתו הראשונה של ר' יהודה (בסתמא) שלומד שאסור לצאת מבבל לארץ ישראל מהכתוב "בבלה וגו'" — הרי משמעות הכתוב היא שכולל הן את ארץ ישראל והן את שאר הארצות[16]?

---

*) וסיום מס' כתובות.

1) פרשתנו לג, נג. — בכמה ענינים דלקמן (בפנים ובהערות) — ראה ג"כ אנציקלופדיא תלמודית ערך א"י, וש"נ. ארץ חמדה (אה"ק, תשי"ז) שער א'. ובפרט שם סי' ה'.

2) מ"ע ד. וראה גם רמב"ן אחרי יח, כה.

3) כתובות קי, ב.

4) בגמ': "כל הדר בחו"ל כו'". וראה לקמן הערה 57.

5) ש"א כו, יט.

6) וראה מג"א לסהמ"צ שם. ובהנסמן לקמן הערה 58.

7) הל' מלכים פ"ה ה"ט ואילך.

8) וגם הדינים שבמשנה (כתובות שם. הובא ברמב"ן פרשתנו) הכל מעלין לא"י כו' — רמב"ם פי"ג מהל' אישות הי"ח ואילך. וראה רמב"ם הל' עבדים פ"ח ה"ט.

9) הלכות מלכים שם הי"ב.

10) ירמי' כז, כב.

11) שם קי, סע"ב.

12) קיא, א.

13) ראה מהרי"ט כתובות שם. לח"מ לרמב"ם. הגהות עמק המלך לרמב"ם שם. עיון יעקב לע"י, שו"ת אבנ"ז יו"ד סי' תנד אות מג ואילך. ועוד.

14) ודוחק לומר שגורס (בגמרא) "שנאמר בבלה יובאו גו'" בדברי ר"י אמר שמואל.

15) אף שבפשטות הלשון "לשאר הארצות" משמעותו לבד ארץ ישראל.

16) ראה לח"מ שם. הפלאה כתובות שם.

ואם הלימוד ד"בבלה וגו'" במימרתו הראשונה של רב יהודה אינו ממעט אלא את העליה מבבל לארץ ישראל ולא את היציאה לשאר ארצות, והמימרא השני', המחדשת את האיסור לצאת מבבל לשאר ארצות, כוונתה רק לשאר ארצות, ולא לארץ ישראל[17] — היה על הרמב"ם לכתוב או (הלשון של המימרא הראשונה של ר' יהודה) "כך אסור לצאת מבבל לארץ ישראל"[18], או, מכיוון שכותב "לשאר הארצות" כבמימרא השניה, לא היה לו להביא הלימוד מהכתוב "בבלה וגו'"[19]?

ב) לכאורה קיימת סתירה בדברי הרמב"ם עצמם: מתחילת ההלכה "כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל, כך אסור לצאת מבבל כו'" משמע שאיסור היציאה מבבל הוא מסברא — מאותה הסברא שמחמתה "אסור לצאת מהארץ" — אך בסיום דבריו כותב "שנאמר בבלה יובאו", כלומר שאיסור זה אינו מחמת סברא (כשם־כך), אלא מפני הכתוב, שאינו קשור לענין היציאה מארץ ישראל לחו"ל.

ג) בעצם הענין: מהי ראייתו של הרמב"ם מ"בבלה יובאו" ש"אסור לצאת מבבל לשאר הארצות" הרי הכתוב מדבר בכלי השרת, כפי שמוכח גם מהגמרא[20], שלכן מביא ר' יהודה פסוק אחר[21].

ג.
דיוקים נוספים בלשון הרמב"ם

גם צריך להבין כמה דיוקים בלשון הרמב"ם שמשנה מלשון הגמרא:

א) הלשון בגמרא הוא "כשם שאסור לצאת מארץ ישראל", והרמב"ם כתב "מהארץ".

ואין לומר שזהו מפני קיצור הלשון, כי בהלכה זו[22], וכן בהלכות שלפניה[23], כתב כמה פעמים הלשון ארץ ישראל.

ב) בגמרא נאמר "כשם שאסור לצאת מארץ ישראל לבבל", ולשון הרמב"ם הוא "מהארץ לחוצה לארץ".

ג) בגמרא מובא גם המשך הכתוב "(בבלה יובאו ושמה יהיו) עד יום פקדי אותם נאום ה'", והרמב"ם אינו מביא אלא את התחלת הכתוב "בבלה יובאו ושמה יהיו".

ד.
האיסור לצאת מבבל - קיים גם בימינו?

והביאור בכל זה:

בטעם איסור היציאה מבבל מצינו שתי דעות: הרמב"ם מביא על זה את הכתוב בבלה יובאו, אך רש"י כתב "לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד"[24]. והנפקא־מינה ביניהם: לדעת רש"י אין איסור היציאה חל אלא כשיש ישיבות בבבל, אך כשבטלו הישיבות מותר לצאת משם; מה־שאין־כן לדעת הרמב"ם שהאיסור נלמד מהכתוב בבלה יובאו, משמע שהאיסור הוא תמיד.

ברם עדיין צריך להבין: הרי פסוק זה מדבר בזמן גלות ראשון, שאז גלו ישראל לבבל, אבל בחורבן בית שני לא הייתה הגלות לבבל — ואם כן, מדוע יהי' האיסור של "בבלה יובאו" גם בגלות הזה, שהוא גלות אדום?

התוספות[25] מתרצים על שאלה זו: "יש לומר שבגלות שני נמי קפיד קרא" [=שגם בגלות השניה הקפיד הכתוב (שלא לצאת ממנה)]. אך זה גופא דורש ביאור: לכאורה, מנין ההוכחה שבגלות השניה גם הקפיד הכתוב[21] (אף־על־פי שאינה "בבלה")?

יתר על כן אינו מובן לפירוש הכסף־משנה שבאיסור "לצאת מבבל לשאר הארצות" כוונת הרמב"ם גם לארץ ישראל — הרי מצינו שכמה אמוראים[26] עלו מבבל לארץ ישראל[27];

---

17) ע"ד שפי' במהר"ם שי"ף (ועוד): דתרי מילי הן.. מבבל לא"י בעשה לשאר ארצות אסור משום ישיבה כו'.

18) כמ"ש במהרי"ט שם. בפנ"י לכתובות שם כ', דר"י איירי באותן בני גולה שנשארו מגלות ראשון או מבניהם כו' (וכ"כ במהרי"ט. ובכ"מ). ור"י אמר שמואל "כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות", היינו שהוגלו בגלות שני ובאו לבבל דרך מקרה דאפ"ה אסור לחזור, אבל ראה הפלאה שם, דמ"ש ר"י מבבל לא"י רבותא נקט. ועוד ועיקר: פירושו הוא לפי הסברת רש"י לפי שיש שם ישיבות כו' כדלקמן, ולא לפי' הרמב"ם (ועפ"ז מובן גם שאין לפרש לדעת הרמב"ם כמו שפי' במהר"ם שי"ף שבהערה הקודמת). וראה לח"מ שם.

19) ועפ"ז מובן שאין לתרץ שהוא ע"פ הכלל (הובא ביד מלאכי כללי הרמב"ם או ד') שהרמב"ם נקט הדרשה היותר פשוטה, כי הרי"ז רק כשאין נפק"מ לדינא, משא"כ בנדו"ד.

20) כתובות שם.

21) וראה בפנ"י, והפלאה (ועוד) בפי' הגמרא.

22) בתחילתה. הובא לעיל סוס"א.

23) ריש הלכה ט', י' יא.

24) וראה גם מאירי ובשטמ"ק שם.

25) ד"ה בבלה כתובות שם.

26) ראה גם המשך הגמרא כתובות שם. וראה סידור יעב"ץ בתחילתו (סולם בית א־ל אות ו').

27) כמו שהקשו במפרשים.

עד שרבותיו של ר׳ יהודה (בעל המימרא), רב ושמואל[28], למדו בבבל, ועלו משם לארץ ישראל ואחר כך חזרו לבבל[29], שלכאורה, על פי כל הנ״ל, הנה מתחילה היה אסור עליהם לעלות מבבל לארץ ישראל, ואחר־כך הי׳ אסור להם לצאת מארץ ישראל לבבל.

וקשה לומר שכל אלו שעלו לארץ ישראל, ובפרט רב ושמואל, חולקים על דברי ר׳ יהודה (או על דברי ״רב יהודה אמר שמואל״)[30], דבר המוביל להנחה מוקשית נוספת – שלמרות דעת החולקים, פוסק הרמב״ם[31] שכשם שאסור לצאת מהארץ לחו״ל, כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות.

ה.
ארץ ישראל - ״הארץ הנבחרת״ וגם ״ארץ הקודש״

נקודת הביאור בזה:

שני ענינים, בכללות, בחילוק שבין ארץ ישראל לשאר ארצות: א) כפי שנאמר במדרש[32]: ״חביבה ארץ ישראל שבחר בה הקדוש־ברוך־הוא״; ב) העובדה שארץ ישראל ארץ קדושה היא, כנאמר במכילתא[33] ש״עד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות [=לנבואה], משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות״[34].

שני ענינים אלה עומדים בבסיס הקשר שבין עם ישראל לארץ ישראל: א) מחמת בחירת הקדוש־ברוך־הוא, וכמאמר רז״ל ״בחר בארץ ישראל כו׳ ובחר לחלקו ישראל כו׳ אמר הקדוש־ברוך־הוא יבואו ישראל שבאו לחלקי[35] וינחלו את הארץ שבאה לחלקי״. ב) מחמת הקדושה שבשניהם, הקדושה שבארץ ישראל ובעם ישראל שהם ״עם קדוש״[36].

והחילוק שבין שני ענינים אלה מתבטא (בין השאר) גם בשם הארץ: מחמת קדושתה נקראת היא בשם ״ארץ ישראל״ דוקא, וזה שולל ״ארץ כנען״ וכיוצא בזה, כי ענין הקדושה אינו שייך כלל לארץ כנען; מה־שאין־כן מחמת בחירת הקדוש־ברוך־הוא בארץ ישראל אין הכרח לקרותה דוקא בשם ״ארץ ישראל״, ואפשר לקרותה גם ״ארץ כנען״[37], וכיוצא בזה, כי בחירת הקדוש־ברוך־הוא הייתה ״כשברא (הקדוש־ברוך־הוא) העולם, חלק הארצות לשאר האומות ובחר בארץ ישראל״.

ולפי זה נמצא שגם באיסור היציאה מארץ ישראל קיימים שני ענינים: א) מחמת קדושת הארץ[38] (וזה נוגע גם לקיום המצוות התלויות בארץ[39]), ב) מחמת בחירתו של הקדוש־ברוך־הוא בארץ ישראל שנתנה לישראל[40].

---

28) רש״י סוכה ט, א ד״ה כי אמריתה. ע״ז טז, ב ד״ה רב יהודה. ועוד.

29) ראה סדר הדורות ערך שמואל אות ג.

30) מלבד ר״ז שמפורש בגמרא (כתובות שם) ד״הוה קמשתמיט מיני׳ דרב יהודא״. ובברכות (כד, ב) ״רבי אבא הוה קמשתמיט כו׳״.

31) לפי׳ הכס״מ שכולל א״י.

32) תנחומא ראה ח. וראה במדב״ר פ״ג, ח. ובהנסמן לקמן הערה 34.

33) בתחילתו.

34) וראה המשך המכילתא שם. וראה תנחומא בהר א (בסופו) ״חביבה עלי ארץ ישראל שקדשתי אותה מכל הארצות״. ובבמדב״ר פ״ז, י (בתחילתו) ״א״י ששם השכינה חונה״. ולהעיר מספרי זוטא בתחילתו ובמדב״ר (שם, ח): ״ארץ כנען כשירה לבית השכינה״.

35) תנחומא ראה שם. וראה מדרש רבה פרשתנו פכ״ג, ז (בסופו).

36) וראה תשב״ץ ח״ג סימן ר׳, כפתור ופרח פ״י (ועוד) שמפרטים פרטים בקדושת א״י עצמה.

37) להעיר מהכתובים בפרשתנו (לג, נא ואילך) שקוראו ״ארץ כנען״ או ״הארץ״. אבל כ״ה בכ״מ בתורה (ראה אנצ׳ תלמודית שם), ובבמדב״ר פרשתנו שם, ז: אני אכניס את ישראל שהן חביבין עלי לארץ שחביבה עלי שנאמר.. ארץ כנען.

38) בשו״ת מהרי״ט ח״ב סי׳ כח, דכל הדינים דמתניתן דהאיש כופה כו׳ ״עיקר הטעם משום קדושת א״י ומצות ישיבתה הוא אפילו בזה״ז כו׳״ ולא משום קיום המצות כו׳. אבל שם הוא לפי דעת הרמב״ן במ״ע דישוב א״י, אבל ראה חת״ס יו״ד סי׳ רלד שגם לדעת הרמב״ם כו׳ הוא מצד קדושה. וראה כפו״פ פ״י. אבני נזר שם אות לג. וראה קונטרס ״בעניני כולל חב״ד״ לכ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע (ירושלים, תרס״ז. נדפס בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) שנה א חוברת ג) ס״ז ואילך. ובהערה הבאה.

39) ברשב״ם ב״ב (צא, א) ד״ה אין יוצאין כו׳ ״שמפקיע עצמו מן המצות״ (ומזה מוכח לכאורה דלא ס״ל כהרמב״ן דיש מ״ע בישוב א״י). ובתשב״ץ ח״ג סי׳ ר׳ (וראה שם סי׳ קצח) דדין דכופין לעלות הוא רק לחיוב מצות. וכ״כ בשו״ת מהרי״ט ח״א סמ״ז.

והנה לכאורה נפק״מ אם הוא מצד קדושת שכינה לבד או מצד מצות, לענין עבר הירדן (לכמה דיעות) וכמ״ש בתשב״ץ שם (משא״כ לדעת רש״י פרשתנו לד, ב. אוה״ח מטות לב, ז. דברים ב, ג. ג, יג. וראה מהרי״ט שם דחיוב כפי׳ למצות הוא רק בא״י המקודשת) – או עכ״פ לענין (סוריא או) שאר הארצות שכבשום לאחרי א״י, שבספרי (עקב יא, כד) איתא ״שהמצות נוהגות שם״. וראה בארוכה ע״ד עבר הירדן בלקו״ש חי״ג ע׳ 5־124 הערה 20 ובהמצויין שם. ואכ״מ.

40) ובזה לכאורה פשוט שזהו רק בא״י שבחר בה הקב״ה ולא בעבר הירדן ושאר ארצות שכבשום.

ולהעיר שגם בחיוב תרו״מ י״ל ע״ד ב׳ אופנים אלה:

א) מצד קדושת הארץ, כפשטות לשון הרמב״ם ספ״ו מהל׳ ביהב״ח. הל׳ תרומות פ״א ה״ה.

ב) כיון שהקב״ה בחר בא״י ונתנה לישראל וזהו ארצם גם בפועל (היינו לאחרי כבוש וחילוק דוקא)* [שלכן (לכמה דיעות) לא הובאו

---

*) ולכאורה אפשר להעמיד זה גם בהרמב״ם שס״ל (ספ״א מהל׳ תרומות) שחיוב תרו״מ מדאורייתא הוא רק כ״שכל ישראל שם שנאמר כי תבואו ביאת כולכם כו׳״. אבל ראה צפנ״נ שם ד״רבינו ז״ל כיון דמצריך ב׳ דברים כו׳״.

ו.
איסור היציאה מבבל - מחמת הבחירה בלבד

ועל פי זה מובנים דברי הרמב״ם ״כשם שאסור לצאת מהארץ לחו״ל, כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות״:

איסור היציאה שמחמת קדושת המקום אינו אלא ביחס לארץ ישראל; מה־שאין־כן באיסור היציאה שמחמת בחירתו של הקדוש־ברוך־הוא במקום הזה — שיהיו בו ישראל, בזה משתווים (בזמן מסויים) בבל וארץ ישראל; כשם שהקדוש־ברוך־הוא בחר בארץ ישראל שיהיו בה ישראל כמקום של שלימות החירות והגאולה מגלות מצרים[41], ואחר כך — לשנים כתיקונן (ובני ישראל כתיקונן), כך בחר הקדוש־ברוך־הוא בבבל למקום גלותם[42] של ישראל[43], לזמן הגלות (ומצב בו בני ישראל שייכים ל״חטאינו״).

ולכן מדייק הרמב״ם לכתוב ״כשם שאסור לצאת מהארץ וכו׳״ לא ״מארץ ישראל״, אלא ״הארץ״[44] בה״א הידיעה: הארץ שתמיד נבדלה ונבחרה מכל שאר הארצות בזה שהקדוש־ברוך־הוא בחר בה, שבזה מדגיש שאיסור היציאה שעוסק בו כאן אינו מחמת קדושת ארץ ישראל, אלא מחמת בחירת הקדוש־ברוך־הוא בה לישראל; ובזמן הגלות חל טעם זה גם על היציאה מבבל כשם שישנו על היציאה מארץ ישראל.

ז.
רק על גלות בבל נאמר ״שמה יהיו״

ועל זה מביא הרמב״ם הכתוב ״בבלה יובאו ושמה יהיו״ — כהוכחה שהקדוש־ברוך־הוא בחר את בבל למקום גלותם של ישראל.

ואף שהכתוב מדבר בכלי השרת, וכתב המהרש״א[45] שלפי זה אין זה לשון ציווי אלא ש״ירמיה מתנבא שכן יהיה״ — סובר הרמב״ם שאינו כן, ומפרש שאפילו בנוגע לכלי השרת הוא ציווי, היינו שאסור להוציא את כלי השרת מבבל אפילו אם מזדמנת אפשרות לזה[46], אלא ״שמה יהיו״.

ומזה מובן גם בנוגע לבני ישראל, שבבל הוא המקום בו בחר הקדוש־ברוך־הוא שיהיה מקום גלותם, ואסור להם לצאת משם[47].

וממילא מובן, שבזה אין חילוק בין זמן גלות ראשון לזמן גלות שני, מכיון שמצינו שדוקא בבבל בחר הקדוש־ברוך־הוא כמקום הגלות באופן של ״שמה יהיו״ — קביעות, בדומה לבחירת הקדוש־ברוך־הוא בארץ ישראל באופן של קביעות בזמן של גאולה ושנים כתיקונן[48].

ולפי זה יתכן שקיימת נפקא־מינה נוספת בין שיטת רש״י (והמאירי) והרמב״ם: לדעת רש״י, שטעם האיסור הוא לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה, מובן שבמציאות שישיבות המרביצות תורה קיימות (לא בבבל, אלא) במדינה אחרת, הנה חל עליה איסור היציאה ממנה לשאר הארצות[49]; אבל לדעת הרמב״ם, שזהו מחמת בחירת הקדוש־ברוך־הוא בבבל כמקום הגלות, מובן שהאיסור אינו אלא ביציאה מבבל (ולא

במתניתן דכלים פ״א מ״ו בזה ״דא״י מקודשת מכל הארצות כו׳״ — מנ״ח מצוה רפד אות ו׳. וראה משנה אחרונה שם], וכיון ששבט לוי לא נטלו חלק בארץ לכן צריך ליתן להם תרו״מ. ונפק״מ להלכה בנוגע לסוריא ועוד. וראה רמב״ם הל׳ שמיטה ויובל פי״ג הי״א ובהשגת הראב״ד שם ה״י ובכס״מ שם (וראה פרש״י ורמב״ן שופטים יח, א־ב). אבל ראה פרשת דרכים דרך הקודש דרוש ששי. והאריכו בזה במפרשי הרמב״ם בכ״מ. ואכ״מ.

41) וכמש״נ: והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים גו׳ והבאתי אתכם אל הארץ גו׳ (וארא ו, ו־ח).

42) ע״ד ערי מקלט — ליחיד בא״י עצמה.

43) ולפרש״י הפירוש ״כשם שאסור לצאת״ הוא בענין השני, שכשם שאסור לצאת מא״י מצד קדושתה כך מבבל אסור לצאת מפני קדושתה (לח״מ לרמב״ם הל׳ מלכים שם). אבל מ״מ אין הלשון ״כשם.. כך״ מתיישב כ״כ, שהרי קדושתם אינה שווה, דבא״י הוא מצד עצם קדושתה ובבבל מצד לומדי תורה שבה. אבל ראה לקמן הערה 49.

44) וראה לעיל הערה 37.

45) חדא״ג כתובות שם.

46) וכ״פ בהפלאה (ועוד) שם.

47) ולדעת הרמב״ם מה שלא הובא הכתוב ״בבלה יובאו גו׳״ במימרא ד״ר״י אמר שמואל״ — י״ל (בדוחק עכ״פ) דסמך ע״ז שכבר הביאו ר״י עצמו, אף שהוא הביאו לענין העלי׳ מבבל לא״י. וראה לקמן בפנים.

48) ע״פ הכלל אפושי מחלוקת לא מפשינן (נסמן לקמן הערה 71) י״ל שגם לדעת הרמב״ם הבחירה בבבל (לגלות — גם בגלות שני) שייכת היא לזה ששם גלתה התורה* [וכדרז״ל עה״פ (מ״ב כד, יד) החרש והמסגר (ראה גטין פח, סע״א. וש״נ)] בגלות יכני׳ ואח״כ ע״י ר׳ חייא ובניו (סוכה כ, א), רב ושמואל וכו׳ (וראה תנחומא נח ג: וישבו בתורתן בבבל מן אותה שעה עד היום ולא שלט בהן לא אדום ולא יון כו׳. עיי״ש). והיינו כי בבל בעצם הוא מקום מסוגל לתורה יותר משאר ארצות ולכן בחר בה (וראה סידור יעב״ץ שם). אלא שלדעת הרמב״ם מכיון שלמדין זה מהכתוב ״בבלה יבואו״ גם כשבטל הטעם — לימוד התורה שבבבל — לא בטל האיסור. משא״כ לדעת רש״י. וראה לקמן בפנים.

49) כן משמע מפשטות לשון רש״י, וכן מפורש במאירי כתובות

*) ועד״ז לאידך, שגם לדעת רש״י היתה הבחירה בבבל כדלקמן בפנים סי״ב.

ביציאה ממקום אחר של תורה)[50], שהיא כיציאה "מהארץ לחו"ל".

ח.
השינויים בלשון הרמב"ם בהשוואה לגמרא

ועל פי זה מוסברים גם שאר הדיוקים: א) מה שלא כתב הרמב"ם "כשם שאסור לצאת מהארץ לבבל", ב) מה שלא כתב "כך אסור לצאת מבבל לארץ ישראל" (לפי הכסף־משנה), ג) שאינו מסיים – כבגמרא – "עד יום פקדי אותם נאום ה'":

א) באיסור היציאה מהארץ מחמת בחירתה על־ידי הקדוש־ברוך־הוא, שוה בבל לחוץ־לארץ וכלולה בה; ב) כך גם באיסור היציאה מבבל, מחמת בחירת הקדוש־ברוך־הוא בה (כמקום הגלות), ארץ ישראל שוה לשאר הארצות (לדעת הכסף־משנה), ובהתאם לכך מובן גם ג) ששייך לזה רק מה שכתוב "בבלה יובאו ושמה יהיו" – שהקדוש־ברוך־הוא בחר בבבל כמקום קבוע לזמן הגלות, אך סיום הכתוב אינו שייך לכאן[51].

לעומת זאת, בדברי ר' יהודה בגמרא מביא את סיום הכתוב, כי הוא אומר "כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה", ובשייכות לעליה לארץ ישראל הרי זה גם כן (ובעיקר) מודגש בסיום הכתוב "עד יום פקדי אותם נאום ה'", שלא יחזרו לארץ ישראל עד יום פקדי אותם.

ט.
מצד הבחירה שוה איסור היציאה מבבל ומארץ ישראל

ולפי זה מובן המשך ההלכות ברמב"ם: לאחר ההלכות[52] ופרטי הדינים באיסור הישיבה בארץ מצרים, ובהסיקו שהאיסור "לשכון בה וכו'" הוא "מפני שמעשיה מקולקלין יותר מכל הארצות כו'" – ממשיך בהלכה ט' בקצה ההפכי "אסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל לעולם" שזהו בעיקר מחמת הקדושה שישנה בארץ ישראל ביחס לשאר הארצות.

ובענין קדושת ארץ ישראל, ממשיך הרמב"ם בהלכות שלאחרי זה "גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישראל כו' אמרו חכמים כל השוכן בארץ ישראל עוונותיו מחולין וכו'"[53].

ולאחרי זה, רק בהלכה י"ב כותב הדין, "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל ידור בחוצה לארץ.. שכל היוצא לחו"ל כאילו עובד עבודה־זרה שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים, ובפורעניות הוא אומר ואל אדמת ישראל לא יבואו" –

שלגבי דין זה אין הכרע מחמת איזה ענין הוא, כי ישנם שני הטעמים: מפני הקדושה המיוחדת שמחמת השראת השכינה, כמשמעות הלשון "היוצא לחו"ל כאילו עובד עבודה־זרה"[54], ומחמת שהקדוש־ברוך־הוא בחר בארץ ישראל ונתנה לישראל[55] (וכפי שמשמע בה"שנאמר" שקרא לה (ואומר הטעם) "נחלת ה'") [שעל פי זה יומתק מה שכותב "שכל היוצא לחו"ל כאילו עובד עבודה־זרה" (היפך הבחירה), שלא כלשון הגמרא[56] (שבלשון דומה כתב גם בתחילת ההלכה) "שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוקה וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוקה"[57], ואחר כך מרמז גם את הטעם השני ומאריך ומסיים "ואל אדמת ישראל"].

ולכן כתב זאת הרמב"ם בסוף כל ההלכות של

שם*. בשטמ"ק (ועד"ז בהפלאה) שם: לפי שיש בה ת"ח ושכינה היא בבבל בבי כנישתא כו' כדאיתא במגילה – אבל ג"ז שייך ל"כל מקום שגלו" ד"שכינה עמהם", כבתחילת הסוגיא שם (מגילה כט, א). ולהעיר מהמשך דברי המאירי שם: משיגים כו' וזוכים ליהנות מזיו השכינה.

(50) גם לפי המבואר בהערה 48, כפשוט.

(51) ומה שלדעת הכס"מ לא הביא הרמב"ם הא ד"עובר בעשה", י"ל שס"ל שזהו רק אסמכתא "שכך מצינו הרבה מקומות בתלמוד שקורא עשה לדבר שאינו אסור אלא מדרבנן" (תר"י ברכות טז, ב ד"ה ויש. רא"ש שם סט"ו ובמו"ק פ"ג ס"ג). וכן מצינו דעת הרמב"ם גם בכתוב שבתורה, ולדוגמא: ביומא (יט, ב) השח שיחת חולין עובר בעשה שנא' ודברת בם, וברמב"ם הל' דיעות (פ"ב ה"ד) ליתא. וכן ברמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ה "אסור לדבר כו'" (משא"כ בשו"ע אדה"ז שהביאו – הל' ת"ת פ"ג ס"ה. או"ח סקנ"ו סט"ז). ואכ"מ.

(52) ה"ז וח' בהל' מלכים שם.

(53) שכל הנ"ל (גם איסור יציאה לדעת הרמב"ם) הוא מצד עצם קדושת הארץ. קדושת שכינה, ולא מצד חיוב מצות – ראה תשב"ץ שם סי' ו' בתחילת הסימן. כפו"פ שם. רדב"ז לרמב"ם הל' סנהדרין פ"ד ה"ו, ובהמצויין בהערה 38.

(54) ראה רמב"ן אחרי שם. כפו"פ שם. הפלאה כתובות שם. ועוד. אבל במאירי כתובות שם: שחוצה לארץ דירת קבע לגויים ולעכו"ם ואי אפשר שלא ללמוד מדרכיהם.

(55) ולהעיר, שבגמרא כתובות שם למדו זה ממ"ש "לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים". ובתוספתא ע"ז פ"ה ה"ב "כל זמן שאתם בארץ כנען הריני לכם לאלקים כו'" ומה שהרמב"ם לא כתבו – י"ל, לפי שנקט מסקנת הלימוד שבגמרא.

(56) וכן בתוספתא שם.

(57) שהלשון "הדר בא"י כמי שיש לו אלקה והדר בחו"ל כו'" מורה (ענין דהמשך וקביעות וגם) שזהו מחמת קדושת הארץ והעדר הקדושה שבחו"ל (וכגירסא זו הביא הרמב"ן אחרי שם, בהמשך לקדושת הארץ שמושגחת מאת הקב"ה לבד ואינה מקיימת עוברי עבירה כשאר ארצות

---

*) במאירי שם: שכל מקום שחכמה ויראת חטא מצויין שם דינו כארץ ישראל. ומזה מקור מפורש בגגלה (ככל ענינים שבפנימיות התורה) למאמר רבותינו נשיאינו (אגרות קודש אדמו"ר מהורי"צ נ"ע ח"א ע' תפח, לקו"ש ח"ה ע' 621) במענה לשאלה האם לנסוע לא"י: "ווילסט פארן קיין ארץ ישראל? – מאך דא ארץ ישראל! (= רצונך לנסוע לארץ ישראל? – עשה כאן ארץ ישראל!)" – שאז כאילו הוא דר בא"י (כמאמר ר"י בגמ' שם (לענין בבל), וכבמאירי שם), ואסור לצאת משם כו'.

מעלת ארץ ישראל, לא (כמו שהסדר הי׳ צריך להיות לכאורה) בתחילת דיני ארץ ישראל – לפני מה שכתוב ״אסור לצאת מארץ ישראל״[58], מפני שכאן מדבר (גם) אודות מעלת הבחירה של ארץ ישראל.

ולכן כשמגיע, בהמשך לזה, לאיסור היציאה מבבל לשאר ארצות שמחמת בחירת הקדוש־ברוך־הוא, מדייק ״כשם שאסור לצאת מהארץ״, שבזה מודגש שאיסור היציאה בזה הוא מטעם בחירת הקדוש־ברוך־הוא, שבזה משתווה איסור היציאה מהארץ עם האיסור ״לצאת מבבל כו׳״, כנ״ל.

י.

ההיתרים לצאת מארץ ישראל קיימים גם בבבל

על פי זה מובן מה שמצינו כמה אמוראים שעלו מבבל לארץ ישראל, ואין הכרח לומר שהם מחולקים עם רב יהודה (או עם רב יהודה אמר שמואל):

מכיון שאיסור היציאה מבבל לארץ ישראל (ולשאר הארצות) הוא כמו איסור היציאה מארץ ישראל לבבל – מחמת בחירת הקדוש־ברוך־הוא (ולא מפני טעם מיוחד – כגון רצון המלכות בבבל) ״כשם שאסור.. כך אסור״, מובן (ויתירה מזו – כל־שכן וקל־וחומר) שקיימים לגבי איסור יציאה זה אותם ההיתרים, זאת אומרת: כשם שביציאה מארץ ישראל לחו״ל יש תנאים שמותר, כמו שכתב הרמב״ם[59] ״ללמוד תורה כו׳ וכן הוא יוצא לסחורה״, כן הוא גם בנוגע לעליה מבבל לארץ ישראל (והיציאה לשאר הארצות) שאם הוא כדי ללמוד תורה[60] ולסחורה (וכיו״ב) מותר לצאת.

אבל מכיון שאין זה אלא היתר לצורך מטרה (תורה, סחורה), הנה כשם שכשיוצא מארץ ישראל לחו״ל בתנאים המותרים, נשאר הוא גם אחר־כך (בנוגע לנידון זה) בן ארץ ישראל וחייב לחזור[61], כמו כן הוא גם בנוגע לעולה מבבל לארץ ישראל בתנאים המותרים, שגם בהיותו בארץ ישראל נשאר בן בבל (מחמת הבחירה בבבל כמקום הגלות), וחייב לחזור.

אלא שיש חילוק בתנאי ותכלית היציאה (או העליה): כשיוצא לסחורה, יש לזה קיצבה, וכשהוא מרויח חייב לחזור, מה שאין כן כשיוצא ללמוד תורה, שאין לזה קיצבה, וכל שעדיין יש אפשרות שיתוסף אצלו בלימוד התורה מותר לו להשאר בארץ ישראל.

ועל פי זה מובן בפשטות מה שכמה אמוראים עלו מבבל לארץ ישראל, כי הדבר היה מחמת היתר זה; ואלו שנשארו שם בקביעות הרי זה מחמת שכך נדרש מחמת אופן הלימוד שלהם בתורה[62].

אבל רב, ובדומה לכך שמואל, אף על פי שגם הם עלו מבבל לארץ ישראל כדי ללמוד תורה, עם זאת, כאשר קיבלו כבר בלימוד התורה מרבי וכו׳ בשלימות, חייבים היו לחזור לבבל[63].

ויתירה מזו: דוקא בבבל נתוסף אצלם אחר־כך על מה שלמדו בארץ ישראל בעיון (ופלפול התלמידים) שבזה היה היתרון של בבל על ארץ ישראל[64].

יא.

בחירת עם ישראל - ענין עצמי

כשם שישנן שתי מעלות בארץ ישראל – בחירתו של הקדוש־ברוך־הוא בה מכל הארצות והקדושה הקיימת בה – כך ישנן שתי מעלות אלו גם בישראל: זה שישראל הם אלו שהקדוש־ברוך־הוא בחר בהם, וזה שישראל יש בהם קדושה[65] מצד הקשר שלהם עם התורה והמצוות.

כו׳, אף שבסהמ״צ שם כ׳ ״כל היוצא ממנה ודר בחו״ל יהא בעניך כו׳״), משא״כ ל׳ הרמב״ם ״שכל היוצא לחו״ל כו׳״ (רגע דהיציאה, גם) שאינו מדגיש הקדושה שבהארץ שיש להדר בה, וי״ל שזהו לפי שמניח הארץ שבחר בה הקב״ה ונתנה לישראל.

אבל ראה שד״ח כללים מערכת כ׳ כלל עח שכן היתה גירסת הרמב״ם בגמ׳ (וכבתוספתא ע״ז שם. ספרא בהר (כה, לח) ואבות דר״נ (פכ״ו מ״ב) – בשינוי לשון, ששם מתחיל כל המניח א״י ויוצא כו׳ (תוספתא ואבות דר״נ), ובספרא כל היושב בא״י כו׳ וכל היוצא כו׳).

58) דהרי בתחילה הו״ל להביא החיוב ״לעולם ידור אדם בא״י״ ואח״כ איסור היציאה. ומזה מוכח לכאורה שענין אחר הוא, ואיסור יציאה אינו מטעם זה וגם לא מטעם מצות ישוב א״י.

ואולי י״ל דמתחילה (בהלכה ט׳) כ׳ איסור מפורש ״אסור לצאת מא״י כו׳״, ואח״כ (בה״י) – הנהגות בקשר לחביבות הארץ, ומסיים ״לעולם ידור אדם בא״י כו׳ שכל היוצא לחו״ל כו׳״, שכל זה אינו מצוה, איסור וכיו״ב.

וכבר האריכו בכ״מ בדעת הרמב״ם בישוב א״י. וראה קונטרס ״בעניני כולל חב״ד״ שם. בהנסמן באנצ׳ תלמודית ערך א״י. אבנ״ז שם. ואכ״מ.

59) שם הלכה ט׳.

60) ראה שטמ״ק כתובות שם בהך דשלחי לי׳ אחוה כו׳ ״תהא חכם עוד יותר כו׳״.

61) כברמב״ם שם: ״ויחזור לארץ״. וראה תוד״ה ללמוד ע״ז יג, א.

62) או כדי ללמד תורה כו׳ חייא ובניו (סוכה כ, סע״א) וכיו״ב שאם ללמוד תורה מותר כ״ש ללמד תורה (וראה סידור יעב״ץ שם). ואף שבהיתר היציאה מא״י כ׳ הרמב״ם רק ״ללמוד תורה״ י״ל (ע״פ המבואר לקמן בפנים) שבזה שמלמדה נתוסף גם אצלו ע״ד מתלמידי יותר מכולם כו׳.

63) ראה יומא (פז, ב) ברב ״דליזיל ולגמר אורייתא בבבל״.

64) כמובן מזה דשלחו מא״י סיני עדיף (סוף ברכות והוריות). ובירושלמי סוף הוריות דסידרן קודם לפילפלן, אבל בבבלי (הוריות) נשארה האבעי׳ (הי עדיף: חריף ומקשה או מתון ומסיק) בתיקו ולא קבלו מה דשלחו מא״י סיני עדיף. ולהעיר מפי׳ הר״ח (סנהדרין כד, א) במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי. וראה ד״ה אמר רבא תש״ח פי״א־יב ובהנסמן שם. לקו״ש חי״ג (ע׳ 32. 8־37). וש״נ.

65) וכמ״ש (ואתחנן ז, ו. ראה יד, ב): כי עם קדוש אתה לה״א, ובך בחר ה׳. ובפרש״י (ראה שם): ועוד ובך בחר ה׳.

והחילוק ביניהם: בחירתו של הקדוש־ברוך־הוא בישראל מבין שאר האומות, "ובנו בחרת מכל עם ולשון", אינה קשורה עם מעלתם וקדושתם[63] שמפני התורה והמצוות, שהרי אם כן – אין זה ענין של בחירה; בחירה אמיתית שייכת רק כאשר קיים דמיון בין שני הדברים שבוחרים ביניהם[66] – ובכח הבחירה בוחרים באחד מהם. ולפיכך, מאחר שמצד מעלת הקדושה ותורה ומצוות אין מקום לשום דמיון בין ישראל לכל העמים, לא מתאים כאן ענין הבחירה. ובהכרח לומר, שהבחירה הלזו אינה מפני קדושתם של ישראל, אלא אדרבא, מפני בחירתו של הקדוש־ברוך־הוא נמשכה בהם קדושה וכו'.

מהאמור לעיל עולה כי: התקשרות ישראל עם הקדוש־ברוך־הוא שמצד בחירת הקדוש־ברוך־הוא – הריהי עצמית ונוגעת בעצם של ישראל יותר מההתקשרות שמצד קדושתם והתורה ומצוות, שהיא כדבר נוסף, כביכול.

בסגנון ברור יותר: התקשרות ישראל עם הקדוש־ברוך־הוא שמצד הבחירה היא שעצמותו ומהותו מתקשר עם עצמותו ומהותו של יהודי; ואילו התקשרות ישראל מצד קדושתם, הבאה על־ידי תורה ומצוות שהם חכמתו ורצונו יתברך (כי מצוה היא מלשון צוותא וחיבור[67], שעל ידה נעשה מקושר לקדוש־ברוך־הוא; וכמו כן על־ידי תורה "ישראל מתקשראן [=מתקשרים] באורייתא ואורייתא בקודשא־בריך־הוא"[68]) הרי אין זה באופן שהעצם של יהודי מתקשר (מלכתחילה) עם עצמותו ומהותו יתברך, כי־אם זהו באמצעות אורייתא, תורה ומצוות.

ועל פי זה מובן הדיוק במאמר רז"ל "תלת קשרין[69] מתקשראן דא בדא, ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקוב"ה" [=שלושה קשרים מתקשרים זה בזה, ישראל מתקשרים בתורה והתורה בקדוש־ברוך־הוא] – שלכאורה הרי ישנם כאן רק שני קשרים (בין ישראל לתורה ובין התורה לקדוש־ברוך־הוא)? אך ההסבר הוא, שבנוסף להתקשרות שעל־ידי התורה יש קשר המקשר את ישראל לקדוש־ברוך־הוא בלי שום ממוצע, מצד בחירתו יתברך[70], ולכן ישנם שלושה קשרים (בדוגמת טבעת).

יב.

ההבדל בין הבחירה בבבל ובארץ ישראל

נתבאר לעיל החילוק בין שיטת הרמב"ם לשיטת רש"י (והמאירי), שלדעת הרמב"ם האיסור לצאת מבבל לשאר ארצות הוא מצד בחירת הקדוש־ברוך־הוא, ולדעת רש"י הוא "לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה";

ברם, בהתאם לכלל[71] "אפושי מחלוקת לא מפשינן" [=אין להוסיף במחלוקת], יש לומר שגם לדעת רש"י והמאירי קיים ענין הבחירה בבבל, אלא שבחירה זו גופא קשורה עם קדושת התורה שבבבל, ולכן כאשר בבבל מתבטלת הרבצת התורה, מתבטלת גם הבחירה שבה; שונה הדבר לגבי ארץ ישראל – בחירתה אינה מצד הקדושה שבה (אדרבא קדושתה באה מצד הבחירה ולאחריה), כי מאחר שבחירת הקדוש־ברוך־הוא בארץ ישראל היא בחירה עצמית (כשברא העולם), והיא נחלת ה', והוא נתנה לישראל בברית עולם בתור מקומם העצמי של ישראל (דלא כבבבל שהיא מקומם של ישראל מחמת הגלות), לכן הבחירה בה היא נצחית, וענין הקדושה וכו' שבארץ ישראל פועל גם את גילויה של בחירה זו.

ויובן זה מענין זה עצמו כמו שהוא בישראל:

על אף שישנה מעלה בהתקשרותם של ישראל שמצד הבחירה, ישראל וקוב"ה, שזהו מצד עצמותו יתברך כנ"ל, מכל־מקום קיימת מעלה גם בהתקשרות שמצד קדושתם, מצד התורה ומצוות, והיא:

בהתקשרות שמצד הבחירה בלבד, מאחר שהיא רק מצד בחירתו של הקדוש־ברוך־הוא ולא מפני מעלה מסויימת, הרי אפילו לאחר בחירת הקדוש־ברוך־הוא אין היא ניכרת בנבחר באופן גלוי.

אמנם ההתקשרות שמצד קדושתם בתורה ומצוות, הרי היא עצמה מהוה מעלה ובאופן גלוי, ענין זה עצמו הוא אלקות ובגלוי[72],

---

66) ראה תניא פמ"ט (ע, רע"א). וראה לקמן הערה 72.

67) לקו"ת בחוקותי מה, ג.

68) ראה זח"ג עג, א.

69) בזהר שם ג' דרגין אבל בכ"מ בדא"ח הובא תלת קשרין. ראה סה"מ ה'ש"ת ע' 61 בהערות.

70) ומצד זה משפיעים ישראל בתורה ("מברכים – גם מל' ברכה והמשכה – בתורה"), ע"ד דוד הי' מחבר תורה שלמעלה בקוב"ה (ראה זח"ב רכב, ב. לקו"ת שלח נא, א). וראה לקו"ת פרשתנו צא, ד. ראה כט, ג.

71) ראה בהנסמן ביד מלאכי כללי שני התלמודים סי' יוד (לענין מחלוקת בבלי וירושלמי). שד"ח כללי הפוסקים סט"ז אות נב. דרכי שלום (נדפס בשד"ח כרך יוד בסופו) כללי הש"ס אות ל' סי' רנז.

72) ועד"ז הוא בנשמה וגוף דישראל: "ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם" (תניא שם. תו"ש

וממילא, על־ידי ההתקשרות שבאמצעות התורה ומצוות מתגלה גם הקשר העמוק והפנימי יותר של ישראל עם הקדוש־ברוך־הוא, ההתקשרות שמצד הבחירה[73].

ובהתאם לאמור מובן מדוע זקוקים לכך ש״ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקוב״ה״ [=שישראל יתקשרו לקדוש־ברוך־הוא באמצעות התורה], בה בשעה שישראל קשורים עם אלקות באופן ישיר מפני בחירתו יתברך – כי זה מפני שגילוי האיחוד של הבחירה בישראל נפעל על־ידי הקישור עם אורייתא[74].

יג.
הקדושה מגלה את הבחירה

על פי זה מובן גם בנוגע לארץ ישראל: אף שבחירת הקדוש־ברוך־הוא היא ענין נצחי, שזה נעשה מהותו של הדבר הנבחר, מכל־מקום, להיותה באה מצד בחירת הקדוש־ברוך־הוא, הרי גילויה קשור עם הקדושה בפועל שישנה בארץ ישראל.

ויש לומר שזהו הטעם שכאשר הרמב״ם מתייחס לאיסור היציאה מארץ ישראל וכיוצא בזה, אינו מחלק בפירוש בין שתי המעלות – בחירת הקדוש־ברוך־הוא וקדושתה (ומדגיש זאת רק בענין איסור היציאה מבבל, כנ״ל), כי גם מעלת הבחירה קשורה, בנוגע לגילוי שלה – עם קדושת ארץ ישראל[75];

ותכלית השלימות בזה יהיה לעתיד לבוא, אשר בקרוב ממש ״יבואו ישראל שנקראו נחלה לארץ שנקראת נחלה ויבנו בית המקדש שנקרא נחלה בזכות התורה שנקראת נחלה״[76].

(משיחות יו״ד שבט
וש״פ בשלח תשל״ו)

ע׳ 120). וקדושת ישראל הוא בעיקר מצד נשמתם (שהיא המקיימת התומ״צ ע״י הגוף).

ולפ״ז יש מעלה בהגוף דישראל על נשמתם, שאהבת הקב״ה לישראל מצד נשמתם היא כעין אהבה טבעית כמו אהבת האב לבנו דנשמות הם ״בנים למקום״. היינו שאהבה זו שרשה ממדרגה ששייכת איזו תפיסת מקום דהנאהב, ואינו מעצמותו שלמעלה מכל סיבה וענין. ובחירת הקב״ה בישראל היא מצד גופם שאינה משום מעלת הגוף, ורק מצד שהוא ית׳ בחר בו, היא מבחי׳ עצמותו ומהותו ממש (ראה בכ״ז בארוכה לקו״ש חי״א ע׳ 5 ואילך).

ולאידך: מעלה בהנשמה שאינה בהגוף בזה שהיא עצמה בן להקב״ה ״וחלק אלקה ממעל ממש״, משא״כ הגוף שמצד עצמו ״נדמה בחומריותו לגופי אוה״ע״, ורק שהקב״ה בחר בו, הרי גם לאחרי שבחר בו, המעלה היא מצד הבוחר ולא (כ״כ?) מצד הגוף, ואין מעלה זו מתאחדת בו כ״כ עד שתהא ניכרת בו.

73) ועד״ז בנשמה וגוף כנ״ל, שע״י קישור הנשמה בהגוף שאז הם נעשים כאחד ועד שכל חיי הגוף הוא נשמתו, הנה אז נקבעת בהגוף גם המעלה דנשמה, והיא שבחירת העצמות שישנה בהגוף, באה לו (ע״י הנשמה) בפנימיות ובגילוי, אשר זה (בחירת העצמות) נעשה מציאותו. וראה בארוכה שיחת כ״ף מנ״א תשל״ב, שי״ל שזהו הטעם שהגוף נפסד בסילוק הנשמה ממנו (אף שבו דוקא היא בחירת העצמות, שהיא בחירה נצחית) – כי הגוף כמו שהוא לעצמו, הרי המעלה שבו (בחירת הקב״ה) אינה בגלוי במציאות. ולכן גם לאחרי שפעלה בו הנשמה (במשך זמן היותה בגוף) שתקבע בו מעלה זו בפנימיותו ועד שהיא תהי׳ כל מציאותו, הנה כאשר בצאת הנשמה מהגוף מסתלקת ממנו מעלתו זו (היינו שענין הבחירה אינו מתאחד עוד עמו) – נפסדת אז (סו״ס) כל מציאותו*. ולכן גם צדיקים חוזרים לעפרם שעה אחת לפני תחה״מ (שבת קנב, ב). בדוגמת הלוחות, שלאחרי שה״מכתב אלקים״ חרות בהם, נעשה זה כל מציאותם, וכאשר ״פרח הכתב מעליהן״ – ״אין בהם ממש״. כמו שנתבאר בארוכה בלקו״ש חי״ד ע׳ 30 ואילך.

אלא שבנוגע להגוף, מכיון שבחירת הקב״ה היא בחירה נצחית, אי״ז הפסד אמיתי, ולכן כל ישראל יש להם חלק לעוה״ב (סנה׳ ר״פ חלק) שיקומו בתחה״מ נשמות בגופים**. וראה לעיל ע׳ 254 הערה 52***, ע׳ 255 הערה 58.

74) ראה המשך תרס״ו ד״ה וידבר גו׳ במדבר סיני בסופו. ובכ״מ. ולהעיר ש״ובנו בחרת״ הי׳ במתן תורה (ראה שו״ע אדה״ז סי׳ ס״ד).

75) ועפ״ז יומתק בנוגע לתרו״מ – ראה לעיל הערה 40.

76) מכילתא בשלח טו, יז.

---

*) וע״ד המבואר בכ״מ (ד״ה שובה תרנ״ט. ועוד) דאף שהגוף יש לו חיות המקיימו בפ״ע מלבד הנפש, הרי גם חיות זה נמשך ג״כ ע״י הנפש ולכן בהסתלק הנפש מהגוף, נפסק גם המשכת חיות של הגוף.

**) וע״פ הנ״ל שגילוי הבחירה בהגוף הוא ע״י הנשמה דוקא, אולי יש לבאר זה שאלו שאין להם חלק לעוה״ב במשנה שם, היינו שגופם כלה. ראה בהמובא בתשובות וביאורים סי׳ זז׳ ס״ד* וראה הערה 5 שם. לעיל במקומות שנסמנו בפנים ההערה.

***) אגרות קודש כ״ק אדמו״ר שליט״א ח״א ע׳ קמח ואילך. המו״ל.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמוד ב

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא גַּנָּב עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה** – ואומר, שגם גנב לא יתחייב כפל אלא אם כן נשבע תחילה לשקר. משיבה הגמרא: **לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – לא עולה על דעתך כך, **דְּתַנְיָא, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, ״שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם״** האמור בגנב, אפילו **שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה** – שלא נשבע תחילה, הוא חייב לשלם. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה, אוֹ אֵינוֹ** – שמא אינו חייב **אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה**. משיבה הברייתא, **אָמַרְתָּ לֹא כָּךְ הָיָה** – מוכרח אתה לומר שאין לפרש כן. הגמרא מבררת את כוונת הברייתא, **מַאי לֹא כָּךְ הָיָה. אָמַר אַבָּיֵי**, אם גנב אינו חייב כפל אלא בשבועה, **לֹא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא ״שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם״ בְּגַנָּב, וְלֵיתֵי** – ונלמד אותו **בְּקַל וָחוֹמֶר מִטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב. וּמַה טּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דְּבְהֵיתֵירָא אָתָא לִידֵיהּ** – שהחפץ הופקד אצלו ובא לידו בהיתר, **אָמַר קְרָא לִישַׁלֵּם תְּרֵי** – חייבתו התורה לשלם כפל אם ימצא שהוא גנבו. **גַּנָּב עַצְמוֹ, דְּבְאִיסּוּרָא אָתָא לִידֵיהּ** – שגנב את החפץ מבית הבעלים ובא לידו באיסור, **וכי לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שהוא חייב לשלם כפל. **אֶלָּא ״שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם״ דְּכָתַב רַחֲמָנָא בְּגַנָּב עַצְמוֹ לָמָּה לִי**, על כרחך כדי ללמדך **דַּאֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה** חייב הגנב כפל.

הגמרא מקשה על הלימודים שנאמרו לעיל מהפסוק ׳אם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה׳: **וְהַאי ׳אִם הִמָּצֵא׳ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא** – וכי לכך הוא נאמר, **הָא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא** – הרי הוא נצרך למה ששנינו בברייתא, אם היה נאמר בפסוק ׳יָדוֹ׳ בלבד, ׳אם בידו הגנבה׳,

בראשית כט, כה־כז: וַיְהִי בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי: וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצָּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה: מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת:

כז

יעקב – בחי' תפארת רחמים" – כולל חסד (בחי' אברהם) וגבורה (בחי' יצחק), ולכן בראשונה הזווג עם לאה – בחי' זווגו הלך אצלו, ואח"כ הזווג עם רחל – בחי' הוא הולך אצל זווגו

יש ב'[1] בחינות:

א) מי שזיווגו הולך אצלו.

ב) הוא הולך אל זווגו.

אדם וחוה הוא בחי' זווגו[2] הולך אצלו, וכן יצחק שהוא בחי' גבורות[3] הי' זיווגו — רבקה — הולך[4] אצלו, אצל יצחק כמ"ש בלקוטי תורה[5] פרשת תולדות.

והיינו מה שכתוב בתורה ב' פעמים ויבאה[6] חסר, דחסר, ויבאה אל האדם[7], ויבאה יצחק האהלה[8] כו' כמ"ש במסורה, כי רבקה[9] אצל יצחק הוא בחי' ויבאה אל האדם.

ויעקב שהוא בחי' רחמים[10] הנוטה לחסד[11] דאברהם כידוע, אצלו הי' הוא הולך אצל זיווגו לרחל.

ומ"מ מפני שתפארת כולל גבורה ג"כ כמו שאמר יעקב[12] ופחד יצחק הי' לי, וכמו רחמים[13] שהוא ר"ח גי' יצחק, מי"ם חסד, כמ"ש במאורי אור[14].

וקדים ר"ח למים, כי יעקב הי' סמוך ליצחק יותר מלאברהם, כי הי' בנו דיצחק ובן בנו דאברהם.

לכן הי' ליעקב בראשונה[15] הזיווג עם לאה[16], שהוא בחי' זיווגו הולך אצלו[17], והוא מצד הגבורה שבו.

ואח"כ הזיווג עם רחל[18], שהוא בחי' הוא הולך אצל זיווגו, והוא מצד החסד שבו.

תורת לוי יצחק, הערות וחידושים בש"ס עמוד שפו

---

1) בראשית רבה פרשה סח, ג. (מובא לעיל סימן א).

2) וכמ"ש (בראשית ב, יט) ויביאה אל האדם".

3) יצחק בחי' גבורה, ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב עמוד תקפ, ובהנסמן במראי מקומות שם.

4) ראה אור התורה פרשת בראשית עמוד 864 וז"ל: יצחק זווגו בא אצלו, ידוע שיש ב' אופנים ביחוד עליון, הא' שהתחתון עולה למעלה והוא ע"י התפלה מי יעלה בהר ה' ונק' שילוב אד' בה', הב' שהעליון יורד למטה והוא התורה שנמשך מלמעלה למטה, וזהו שיצחק קו השמאל בחי' עבודה זווגו בא אצלו בחי' ממטה למעלה ע"ש.

5) וז"ל: ארז"ל (בראשית רבה פרשה סח, ג) יש מי שהולך אצל זווגו וכו' היינו רחל, והולכת לבן זוגה כמו רבקה אצל יצחק בבחי' דאתמר ויבאה אל האדם וכו', ולאה אצל יעקב נק' זווגו בא אצלו ע"ש.

6) ויבאה חסר. דהי' צ"ל ויביאה, וחסר אות יו"ד. (וע"ד מ"ש (בראשית כט, יג) ויביאהו אל ביתו"). וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קעט. מ.

7) בראשית ב, יט.

8) שם כד, סז.

9) פירוש: דכמו באדם וחוה, הנה חוה באה אצל אדם, כן רבקה באה אל יצחק.

10) יעקב בחי' רחמים, ראה לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב ואילך. לעיל סימן טז הערה 6.

11) ראה פרי עץ חיים שער הלולב פרק א. ועיין גם לקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד קלב וז"ל: יעקב מתייחס לאברהם ביחוד, שהוא לו לבן ואברהם לו לאב כמ"ש (בראשית כח, יג) אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק, שעל אברהם — חסד, אמר אביך, דיעקב — תפארת, ולא על יצחק גבורה, כי תפארת נוטה ומתייחס לחסד, כי פעולת התפארת הוא לרחם כמו פעולת החסד, וכתיב (ישעי' כט, כב) ליעקב אשר פדה את אברהם, ע"כ יעקב תפארת הנוטה ושייך לחסד. ראה גם ילקוט לוי יצחק חלק א' סימן סב. עט. קטז. קכג. ר. רא הערה 21.

12) בראשית לא, מב.

13) פירוש: תיבת רחמים" הוא נוט' אותיות רח" (208) בגימטריא יצחק — גבורות, ואותיות מים" הוא חסד מרמז על אברהם, דיעקב בחי' רחמים ותפארת והוא מיזוג ושילוב של חסד וגבורה. ראה גם לקמן סימן קלח.

14) וז"ל: רחמים בתפארת כולל בו חסד גבורה, ר"ח יצח"ק, מי"ם חס"ד.

15) בראשונה לאה, המרומז באותיות ר"ח של רחמים, כמו ע"ד יצחק, שרבקה באה אצל יצחק כנ"ל. ועיין לעיל סימן כו דלאה בחי' גבורה.

16) ראה בפנים בתורת לוי יצחק עמוד שפו דמ"ש ויביאה אל האדם הוא בחי' לאה כמ"ש בע"ח שער לאה ורחל פ"ב. לאה" במילואו למ"ד אל"ף ה"ה גי' הצלע" במכוון ע"ש.

17) וזה לשון הלקוטי תורה מהאריז"ל פרשת תולדות שם, ולאה אצל יעקב נק' זווגו בא אצלו, כי הרי הוא לא בא בשבילה, וגם לא רצה אותה, וזה סוד קריאתה לאה ר"ל גוף חלש ונלאה, תרגום נבל תבול (יתרו יח, יח) מְלָאָה תִּלְאֶה, ע"ש.

18) מצד האותיות מים" של רחמים — ע"ד אברהם כנ"ל. ועיין לעיל סימן כו דרחל בחי' חסד.

לג, ב – ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם

א. נראה שנכתבו בכאן אלו המסעות בשם ה', להשרישנו שרש ובטחון גדול בגאולה העתידה ובענין הצרות העוברות עלינו ולחזק ידים רפות, לפי שהשם צופה ומביט עד סוף כל הדורות וראה הגליות שיעברו עלינו, ובפרט הגלות הרביעי החזק. וכתב אלו המסעות להבטיחנו בטחון גדול וחזק, כי אף על פי שנעבור צרות רבות ורעות, השם יחיינו ויוציאנו מגלותינו, כמו שעשה ביציאת מצרים שהיו מעונים זה כמה שנים בעבודת פרך, והשם שלח להם מושיעים להצילם מצרותם.

ולכן התחיל ואמר אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים ביד משה ואהרן, וכי עד עכשיו לא ידענו שמשה ואהרן עשו את כל המופתים לפני פרעה להוציא את בני ישראל ממצרים, שכתב בכולן שיצאו ביד משה ואהרן. אבל הרמז בזה כי כמו שישראל אף על פי שלא היו ראויים לצאת ממצרים לפי מעשיהם, נגאלו ביד משה ואהרן בזכותם. כן יהי' בגאולות העתידות שישלח להם מושיע ורב להושיעם, ובפרט בגאולה הרביעית יגאל על ידי שני משיחים משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

ולפי שיש באלו השנים וארבעים מסעות דבר גדול בסוד גאולתנו, אמר **ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי השם**, להורות שנכתבו על פי השם, ושם ה' בם רמוז בהם, שהוציאם מצרה לרוחה, ואפילו שעברו רעות רבות וצרות ויצאו מרעה אל רעה, לא עשה בהם כלה בסוד השם הרמוז באלו המסעות.

וזה להבטיחנו כי כן יעשה השם בגאולה העתידה, שאף על פי שנהי' נעים ונדים מהר לגבעה וממלכות למלכות ומגירוש לגירוש, מארץ ישראל לחוצה לארץ ומצרפת לספרד ומספרד למלכות ישמעאל ויענונו, ויושב קדם סלה ישמרנו, כי בעוונותינו גלות ירושלם אשר בספרד כבר נתגרשו כולם ולא נשאר איש בכל המלכיות, זולתי הנשארים אשר נשארו מן השבי ומן המלקוח ומן הדבר והרעב, נסים ופלטים מחרב אדום למלכות פרס ולמלכות ישמעאל, והנם כל המון ישראל מכל גלות ספרד במלכות פא"ס, עד שנתקיים בנו בעונותינו (דברים ד, כז) ונשארתם מתי מספר תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרוב, ואנו בטוחים בה' שיוציאנו מגלותינו ומדלותינו כמו שהוציא לאבותינו ממצרים, אף על פי שלא נהי' ראויים וכל זה מצד רחמיו.

ויש לנו להבין ולחקור באלו המסעות, שלא לחנם נכתבו בתורה כאומרו אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו על ידי משה ואהרן. ולא די זה אלא שכתב ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', והזכיר כל המסעות בפרט ויסעו מרעמסס וכו', וכל המסעות היו שנים וארבעים מסעות שהלכו בארבעים שנה, והתורה כתבה כמתמה, מזה ראו דבר גדול אלה מסעי בני ישראל, וכן ראו דבר גדול כי הנם כתובים על ספר הישר על פי ה' להצטער בצרתם.

ואם כן כשיבא אותו עת הרמוז בדברי הנביאים באחרית הימים, ויקשב ה' וישמע התלאות והמסעות והמאורעות הכתובות בספר זכרון לפניו, מיום אשר גלינו מארצנו עד היום הזה שהוא קרוב מאלף וחמש מאות שנה, יעלו המסעות לאין מספר כשתוציא אלף וחמש מאות שנה לארבעים ארבעים שנה, ובכל ארבעים שנה ארבעים ושנים מסעות, וכל־שכן וכל־שכן שאם נמנה המסעות שהלכנו מעת שגלינו מספרד' עד היום שהם שמונה שנים, תמצא שהם יותר מאלף מסעות בים וביבשה.

בענין שראוי שכל אלו המסעות יהיו כתובים בספר זכרון על פי השם ויזכור תלאותינו ומהומתינו, ויראה עניינו ועמלינו ולחצינו ודחקינו, כמו שראה עוני אבותינו במצרים ובמסעות המדבר, וישלח לנו שני המשיחים להושיענו כיד ה' הטובה עליהם כמו ששלח למשה ולאהרן להושיעם ממצרים, וכמה וכמה טובה כפולה מכופלת למקום עלינו לפי רוב הצרות והתלאות ורוב המסעות. זהו הנראה בענין אלו המסעות, מלבד הדברים העתיקים אשר נמסרו לחכמים. ומלבד הנראה גלוי ומפורסם לכל העמים, כי תמצא שהזכיר באלו המסעות רמיזה מטובות ישראל שהיו להם כשהיו טובים, והרעות שהיו להם בסבת עונותם.

ואם כן כל זאת הפרשה הבטחה גדולה לנו, ויש בה רמזים גדולים ודברים עתיקים, בענין שלא לחנם אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', אלא להורות כי פי ה' ורוחו הולכת עמנו באלו הגליות והמסעות, כמו שהי' עם אבותינו בצאתם ממצרים. וזהו חיותנו וקיומנו ועל פיו אנו חיים, ולא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה', וזהו ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה'.

צרור המור

ב. אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן. ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם. ויש לפרש דמרמז בזה לאמץ לבות בני ישראל על גאולה העתידה על פי המדרש דראשי-תיבות "אלה "מסעי "בני "ישראל הוא ד' גליות **אדום מדי בבל יון**, ועל ידי שהי' גאולת מצרים יהי' מופת לישראל על תקות הגאולה השלימה, ועל ידי שהי' גאולת מצרים על ידי בני אדם לכך יש אחרי' עוד גלות, אבל גאולה העתידה כיון דהשי"ת השכין שכינתו בתוך ישראל כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם הוא מופת על הגאולה שתהי' על ידי השי"ת ותהי' שלימה שאין אחרי' עוד גליות.

וזה פירוש אלה מסעי בני ישראל, היינו ד' גליות על ידי שיצאו בני ישראל ביד משה ואהרן היינו בני אדם. ומטעם זה ויכתוב משה את מוצאיהם ממצרים כדי לחקות בלבות בני ישראל. למסעיהם על פי ה' היינו שהשכין שכינתו עם בני ישראל הנקרא פי ה', ועל ידי זה ואלה מסעיהם שהיא בצירוף שכינתו עמנו הוא מופת על הגאולה למוצאיהם שתהי' על ידו יתברך גאולה שלימה במהרה בימינו וז"ב.

באר שבע

1) הכוונה לגירוש ספרד בשנת ה'רנ"ב. וכנראה המחבר כתב פירוש זה בשנת ה'ר"ס.

◆ יום ראשון כ"ה תמוז בכל העולם ◆

ל (ב) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:**

ב **וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם רֵישֵׁי שִׁבְטַיָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַּקִּיד יְיָ:**

רש"י ◄ **רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת•** חֶלֶק כָּבוֹד לַנְּשִׂיאִים לְלַמְּדָם תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִנַּיִן שֶׁאַף שְׁאָר הַדִּבְּרוֹת כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לד): "וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם: וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וּמָה רָאָה לְאָמְרָהּ כָּאן? לִמֵּד, שֶׁהֲפָרַת נְדָרִים בְּיָחִיד מֵמְחֶה, וְאִם אֵין יָחִיד מֵמְחֶה - מֵפֵר בִּשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת. (ב"ב קכ) אוֹ יָכוֹל שֶׁלֹּא אָמַר מֹשֶׁה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לַנְּשִׂיאִים בִּלְבַד? נֶאֱמַר כָּאן "זֶה הַדָּבָר", וְנֶאֱמַר בִּשְׁחוּטֵי חוּץ (ויקרא יז) "זֶה הַדָּבָר", מַה לְּהַלָּן נֶאֱמְרָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְגוֹ'" אַף זוֹ נֶאֱמְרָה לְכֻלָּן. **זֶה הַדָּבָר•** (ספרי) **מֹשֶׁה נִתְנַבֵּא** (שמות יא) בְּ"כֹה אָמַר ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה". וְהַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּ"כֹה אָמַר ה'", מוּסָף עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנַבֵּא בִּלְשׁוֹן "זֶה הַדָּבָר" (ספרי. נדרים עז). דָּבָר אַחֵר: זֶה הַדָּבָר - מְעוּט הוּא, לוֹמַר שֶׁהֶחָכָם בִּלְשׁוֹן "הַתָּרָה", וּבַעַל (וָאָב) בִּלְשׁוֹן "הֲפָרָה" כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב כָּאן, וְאִם חִלְּפוּ - אֵין מֻתָּר וְאֵין מוּפָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ב, עמ' 693)

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת (ל, ב)

הַהַכְרָעָה בַּמֶּה לִנְדֹּר וּבַמֶּה טוֹב שֶׁלֹּא לִנְדֹּר, חַיֶּבֶת לָבֹא דַּוְקָא מִנָּשִׂיא - "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת". הַנּוֹדֵר נִדְרוֹ וּמַפְרִישׁ אֶת עַצְמוֹ מִדָּבָר מְסֻיָּם, עוֹשֶׂה כֵּן בִּגְלַל חֵשֶׁשׁ שֶׁהַהִתְעַסְּקוּת בְּאוֹתוֹ דָּבָר עֲלוּלָה לְהוֹרִידוֹ מִדַּרְגָּתוֹ. וּמִכֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה אֵינוֹ שָׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, אֶלָּא הוּא תְּלוּי בְּמַצָּבוֹ הָאִישִׁי הַמְדֻיָּק שֶׁל כָּל יָחִיד וְיָחִיד, מוּבָן שֶׁהַהַחְלָטָה הַסּוֹפִית צְרִיכָה לָבֹא מִנָּשִׂיא; רַק הוּא בְּכֹחוֹ לִקְבֹּעַ בְּבֵרוּר אִם עֲבוֹדָה זוֹ מַתְאִימָה לְאָדָם מְסֻיָּם זֶה, אִם לָאו.

(ג) **אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה:**

ג **גְּבַר אֲרֵי יִדַּר נִדַּר קֳדָם יְיָ אוֹ יְקַיֵּם קְיָם לְמֵסַר אִסָּר עַל נַפְשֵׁהּ לָא יְבַטֵּל פִּתְגָּמֵהּ כְּכָל דְּיִפּוֹק מִפּוּמֵהּ יַעְבֵּד:**

רש"י ◄ **נֶדֶר•** הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי קוֹנָם, שֶׁלֹּא אוֹכַל אוֹ שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי. יָכוֹל אֲפִלּוּ נִשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל נְבֵלוֹת, אֲנִי קוֹרֵא עָלָיו "כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה"? תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶאְסֹר אִסָּר" - לֶאֱסֹר אֶת הַמֻּתָּר, וְלֹא לְהַתִּיר אֶת הָאָסוּר. **לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ•** כְּמוֹ "לֹא יְחַלֵּל דְּבָרוֹ", לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֻלִּין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות פרשת מטות כרך יג)

הַהֶפְרֵשׁ (הָעִיקָרִי) שֶׁבֵּין עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לַעֲבוֹדָתָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא בָּזֶה, שֶׁבַּמִּדְבָּר לֹא הָיוּ עֲסוּקִים בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, שֶׁהֲרֵי הָיוּ נִיזּוֹנִים שָׁם מִ"לֶּחֶם מִן הַשָּׁמַיִם" - מָן, וְשָׁתוּ מַיִם מִבְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם, וְגַם לֹא הָיָה לָהֶם לְהִתְעַסֵּק בְּאַסְפָּקַת לְבוּשִׁים, כִּי בִּגְדֵיהֶם גָּדְלוּ עִמָּהֶם; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּצְרְכוּ לַעֲסוֹק בִּמְלֶאכֶת הַחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וְכוּ' - וְדַוְקָא עֲבוֹדָה זוֹ הִיא, כַּנַ"ל, תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה: לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה **בַּתַּחְתּוֹנִים**.

וְלָכֵן כְּשֶׁעָמְדוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְהִתְעַסֵּק בָּהּ בַּעֲבוֹדָה זוֹ, נֶאֱמְרָה לָהֶם פָּרָשַׁת **הַפָּרַת** נְדָרִים, שֶׁגַּם תּוֹכְנָהּ הִיא הָעֲבוֹדָה עִם הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים כַּנַ"ל.

אָמְנָם מִכֵּיוָן שֶׁבִּפּוּעֵל כָּתוּב גַּם בְּפָרָשָׁה זוֹ עֶצֶם הַדִּין שֶׁל נְדָרִים - וְגַם זֶה נֶאֱמַר לָהֶם סְמוּךְ לִכְנִיסָתָם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְהִתְעַסְּקוּתָם בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים - מוּבָן שֶׁגַּם בָּזֶה יֵשׁ הוֹרָאָה בְּאוֹפָן הָעֲבוֹדָה הַלָּזוּ:

נְקוּדַת עִנְיַן נְדָרִים הוּא "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" - הַיְנוּ שֶׁ"לֹא יַעֲשֶׂה

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

ל (ב) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת וגו' זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'.** נִשְׁאַל הָרַשְׁבַּ"ם, הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל פָּרָשַׁת נְדָרִים. וְהֵשִׁיב דִּכְתִיב לְעֵיל מִינַּיהּ (כט לט) אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנְּדָרֵיכֶם, כְּלוֹמַר מִנְּדָרִים וּנְדָבוֹת שֶׁאָדָם נוֹדֵר וְנוֹדֵב מִדַּעְתּוֹ, וְיֵשׁ נְדָרִים אֲחֵרִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן דִּין אַחֵר. וְאוֹתוֹ פָּסוּק קָאֵי אַמַּאי דִּכְתִיב בְּרֵישׁ פָּרָשַׁת קָרְבָּנוֹת (לעיל כח א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: תורה ג

דְּבָרָיו חוּלִין" - וְזֶהוּ אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים, לִפְעוֹל שֶׁגַּם "דְּבָרָיו" הַגַּשְׁמִיִּים לֹא יִהְיוּ "חוּלִין", אֶלָּא לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם קְדוּשָׁה.

וּמִכֵּיוָן שֶׁהוֹרָאָה זוֹ נִרְמֶזֶת בְּעִנְיַן **הַנְּדָרִים** עַצְמָם, הֲרֵי מוּבָן שֶׁלְּ**כָל אֶחָד וְאֶחָד** יֶשְׁנוֹ הַכֹּחַ לַעֲבוֹדָה זוֹ, גַּם לְמִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְדַרְגַּת **הַפָּרַת** נְדָרִים, וְהַטַּעַם עַל זֶה כָּתוּב לְהַלָּן: "בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אָב לְבִתּוֹ" - כִּי כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא בְּדוּגְמַת "אִשְׁתּוֹ" שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וּ"בִתּוֹ" שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וּבְוַדַּאי שֶׁהַקָּבָּ"ה נוֹתֵן לוֹ הַכֹּחַ לִפְעוֹל עֲבוֹדָה זוֹ, וּלְמַלְאוֹת רְצוֹנוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים.

(ד) וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ׃

ד וְאִתְּתָא אֲרֵי תִּדַּר נְדַר קֳדָם יְיָ וְתִסַּר אֵסַר בְּבֵית אָבוּהָא בְּרַבְיוּתָהָא׃

רש"י ◄ **בְּבֵית אָבִיהָ** • (ספרי) בִּרְשׁוּת אָבִיהָ, וַאֲפִלּוּ אֵינָהּ בְּבִיתוֹ. **בִּנְעֻרֶיהָ** • וְלֹא קְטַנָּה וְלֹא בּוֹגֶרֶת, שֶׁהַקְּטַנָּה אֵין נִדְרָהּ נֶדֶר, וְהַבּוֹגֶרֶת אֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָבִיהָ לְהָפֵר נִדְרֶיהָ. וְאֵי זוֹ הִיא קְטַנָּה? (נדה מ"ה ב) אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: בַּת י"א שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִדְרֶיהָ נִבְדָּקִין: אִם יָדְעָה לְשֵׁם־מִי נָדְרָה וּלְשֵׁם־מִי הִקְדִּישָׁה - נִדְרָהּ נֶדֶר. בַּת י"ב שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד אֵינָהּ צְרִיכָה לְהִבָּדֵק.

(ה) וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃

ה וְיִשְׁמַע אָבוּהָא יָת נִדְרַהּ וְאִסָּרַהּ דִּי אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ וְיִשְׁתּוֹק לַהּ אָבוּהָא וִיקוּמוּן כָּל נִדְרָהָא וְכָל אֵסָרֵי דִּי אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן׃

(ו) וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ׃

ו וְאִם אַעְדִּי אָבוּהָא יָתַהּ בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע כָּל נִדְרָהָא וֵאֲסָרָהָא דִּי אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ לָא יְקוּמוּן וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבֵק לַהּ אֲרֵי אַעְדִּי אָבוּהָא יָתַהּ׃

רש"י ◄ **וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ** • אִם מָנַע אוֹתָהּ מִן הַנֶּדֶר, כְּלוֹמַר שֶׁהֵפֵר לָהּ. "הֵנָאָה" זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר", הֲוֵי אוֹמֵר: "הֲנָאָה" זוֹ הֲפָרָה. וּפְשׁוּטוֹ: לְשׁוֹן מְנִיעָה וַהֲסָרָה; וְכֵן (לקמן לב): "וְלָמָּה תְּנִיאוּן", וְכֵן (תהילים קמא): "שֶׁמֶן רֹאשׁ אַל־יָנִי רֹאשִׁי", וְכֵן (לעיל יד): "וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי" - אֶת אֲשֶׁר סַרְתֶּם מֵעָלַי. **וַה' יִסְלַח־לָהּ** • בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? בְּאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר וְשָׁמַע בַּעְלָהּ וְהֵפֵר לָהּ, וְהִיא לֹא יָדְעָה וְעוֹבֶרֶת עַל נִדְרָהּ וְשׁוֹתָה יַיִן וּמִטַּמְּאָה לַמֵּתִים, זוֹ הִיא שֶׁצְּרִיכָה סְלִיחָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מוּפָר. וְאִם הַמּוּפָרִים צְרִיכִים סְלִיחָה, קַל־וָחֹמֶר לְשֶׁאֵינָן מוּפָרִים (ספרי).

(ז) וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ׃

ז וְאִם מֵהֲוָה תֶּהֱוֵי לִגְבַר וְנִדְרָהָא עֲלַהּ אוֹ פְּרוּשׁ סִפְוָתָהָא דִּי אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ׃

רש"י ◄ **וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ** • (נדרים סז) זוֹ אֲרוּסָה; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נְשׂוּאָה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה", הֲרֵי נְשׂוּאָה אֲמוּרָה, וְכָאן בַּאֲרוּסָה; וּבָא לַחֲלֹק בָּהּ, שֶׁאָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפִירִין נְדָרֶיהָ. הֵפֵר הָאָב וְלֹא הֵפֵר הַבַּעַל, אוֹ הֵפֵר הַבַּעַל וְלֹא הֵפֵר הָאָב, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוּפָר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם קַיֵּם אֶחָד מֵהֶם. **וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ** • שֶׁנָּדְרָה בְּבֵית אָבִיהָ, וְלֹא שָׁמַע בָּהֶן אָבִיהָ וְלֹא הוּפְרוּ וְלֹא הוּקְמוּ.

(ח) וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקֻמוּ׃

ח וְיִשְׁמַע בַּעְלַהּ בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע וְיִשְׁתּוֹק לַהּ וִיקוּמוּן נִדְרָהָא וֵאֲסָרָהָא דִּי אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן׃

רש"י ◄ **וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְגוֹ'** • הֲרֵי לְךָ, שֶׁאִם קִיֵּם הַבַּעַל, שֶׁהוּא קַיָּם.

(ט) וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ:

ט וְאִם בְּיוֹמָא דִשְׁמַע בַּעֲלַהּ אַעְדִּי יָתַהּ וּבַטַּל יָת נִדְרָהָא דִי עֲלַהּ וְיָת פְּרוּשׁ סִפְוָתָהָא דִי אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבָק לַהּ:

רש"י◄ וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ • יָכוֹל אֲפִלּוּ לֹא הֵפֵר הָאָב? תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּנְעֲרִיָּהּ בֵּית אָבִיהָ" - כָּל שֶׁבִּנְעוּרֶיהָ בִּרְשׁוּת אָבִיהָ הִיא (קידושין יג).

(י) וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ:

י וּנְדַר אַרְמְלָא וּמְתָרְכָא כֹּל דִי אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּם עֲלַהּ:

רש"י◄ כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ • לְפִי שֶׁאֵינָהּ לֹא בִּרְשׁוּת אָב וְלֹא בִּרְשׁוּת בַּעַל; וּבְאַלְמָנָה מִן הַנִּשּׂוּאִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, (נדרים סז) אֲבָל אַלְמָנָה מִן הָאֵרוּסִין - מֵת הַבַּעַל, נִתְרוֹקְנָה וְחָזְרָה לִרְשׁוּת הָאָב.

(יא) וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה אוֹ־אָסְרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה:

יא וְאִם בֵּית בַּעֲלַהּ נְדָרַת אוֹ אֲסָרַת אִסָּר עַל נַפְשַׁהּ בְּקִיּוּם:

רש"י◄ וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה • בִּנְשׂוּאָה, הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

(יב) וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ לֹא הֵנִיא אֹתָהּ וָקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם:

יב וְיִשְׁמַע בַּעֲלַהּ וְיִשְׁתּוֹק לַהּ לָא אַעְדִּי יָתַהּ וִיקוּמוּן כָּל נִדְרָהָא וְכָל אִסָּר דִי אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן:

(יג) וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ:

יג וְאִם בַּטָּלָא יְבַטֵּל יָתְהוֹן בַּעֲלַהּ בְּיוֹמָא דִי שְׁמַע כָּל אַפָּקוּת סִפְוָתָהָא לְנִדְרָהָא וּלְאֵסַר נַפְשַׁהּ לָא יְקוּמוּן בַּעֲלַהּ בַּטֵּלְנוּן וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבָק לַהּ:

(יד) כָּל־נֵדֶר וְכָל־שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ:

יד כָּל נְדַר וְכָל קִיּוּמַת אִסָּר לְסַגָּפָא נְפָשׁ בַּעֲלַהּ יְקַיְּמִנּוּן וּבַעֲלַהּ יְבַטְּלִנּוּן:

רש"י◄ כָּל־נֵדֶר וְכָל־שְׁבֻעַת אִסָּר וְגוֹ' • לְפִי שֶׁאָמַר שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר, יָכוֹל כָּל נְדָרִים בְּמַשְׁמָע? תַּלְמוּד לוֹמַר "לְעַנֹּת נָפֶשׁ" - אֵינוֹ מֵפֵר אֶלָּא נִדְרֵי עִנּוּי נֶפֶשׁ בִּלְבַד. וְהֵם מְפֹרָשִׁים בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים (דף עט).

(טו) וְאִם־הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהֵקִים אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הֵקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ:

טו וְאִם מִשְׁתַּק יִשְׁתּוֹק לַהּ בַּעֲלַהּ מִיּוֹם לְיוֹם וִיקַיֵּם יָת כָּל נִדְרָהָא אוֹ יָת כָּל אֱסָרָהָא דִי עֲלַהּ יְקַיֵּם יָתְהוֹן אֲרֵי שָׁתֵק לַהּ בְּיוֹמָא דִשְׁמָע:

רש"י◄ מִיּוֹם אֶל־יוֹם • שֶׁלֹּא תֹּאמַר מֵעַת לְעֵת, לְכָךְ נֶאֱמַר "מִיּוֹם אֶל־יוֹם" - לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין מֵפֵר אֶלָּא עַד שֶׁתֶּחֱשַׁךְ.

(טז) וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֹנָהּ:

טז וְאִם בַּטָּלָא יְבַטֵּל יָתְהוֹן בָּתַר דִשְׁמָע וִיקַבֵּל יָת חוֹבַהּ:

רש"י◄ **אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ•** אַחֲרֵי שֶׁשָּׁמַע וְקִיֵּם, שֶׁאָמַר: "אֶפְשִׁי בּוֹ" וְחָזַר וְהֵפֵר לָהּ אֲפִלּוּ בּוֹ בַּיּוֹם. **וְנָשָׂא אֶת־עֲוֹנָהּ•** הוּא נִכְנָס תַּחְתֶּיהָ. לָמַדְנוּ מִכָּאן, שֶׁהַגּוֹרֵם תַּקָּלָה לַחֲבֵרוֹ, הוּא נִכְנָס תַּחְתָּיו לְכָל עוֹנְשִׁין.

(יז) **אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ**

יז אֵלֵּין קְיָמַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה בֵּין גְּבַר לְאִתְּתֵהּ בֵּין אַבָּא לִבְרַתֵּהּ בְּרַבְיוּתָהָא בֵּית אָבוּהָא:

לא

(א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) **נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ:**

ב אִתְפְּרַע פֻּרְעָנוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן מִדְיָנָאֵי בָּתַר כֵּן תִּתְכְּנֵשׁ לְעַמָּיךְ:

רש"י◄ **מֵאֵת הַמִּדְיָנִים•** וְלֹא מֵאֵת הַמּוֹאָבִים, שֶׁהַמּוֹאָבִים נִכְנְסוּ לַדָּבָר מֵחֲמַת יִרְאָה, שֶׁהָיוּ יְרֵאִים מֵהֶם שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹלְלִים אוֹתָם, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא (דברים ב): "אַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְּחָמָה", אֲבָל מִדְיָנִים נִתְעַבְּרוּ עַל רִיב לֹא לָהֶם. דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי שְׁתֵּי פְּרִידוֹת טוֹבוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶם: רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית.

(ג) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא וְיִהְיוּ עַל־מִדְיָן לָתֵת נִקְמַת־יְהוָה בְּמִדְיָן:**

ג וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם עַמָּא לְמֵימַר זְרִיזוּ מִנְּכוֹן גֻּבְרִין לְחֵילָא וִיהוֹן עַל מִדְיָן לְמֵיהַב פֻּרְעָנוּת דִּין עַמָּא דַיְיָ בְּמִדְיָן:

רש"י◄ **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגוֹ'•** (ספרי) אַף־עַל־פִּי שֶׁשָּׁמַע שֶׁמִּיתָתוֹ תְּלוּיָה בַּדָּבָר, עָשָׂה בְּשִׂמְחָה וְלֹא אִחֵר. **הֵחָלְצוּ•** כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן "חֲלוּצֵי צָבָא" מְזֻיָּנִים. **אֲנָשִׁים•** צַדִּיקִים, וְכֵן (שמות טז): "בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים", וְכֵן (דברים א): "אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידֻעִים". **נִקְמַת־ה'•** שֶׁהָעוֹמֵד כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, כְּאִלּוּ עוֹמֵד כְּנֶגֶד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 264)

שֶׁהָעוֹמֵד כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ עוֹמֵד כְּנֶגֶד הקב"ה (לא, ג) בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת אֲחֵרִים מֵבִיא רש"י עִנְיָן זֶה - בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח (טו, ז) וּבְפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ (י, לה), וְשָׁם מֵבִיא רְאָיָה לְכָךְ מִפָּסוּק (תְּהִלִּים פג, ג-ד): כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ רֹאשׁ, עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד. וְאִלּוּ כָּאן אֵינוֹ מֵבִיא רְאָיָה לִדְבָרָיו. וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ - כָּאן הֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּכָּתוּב נִקְמַת **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** . . . נִקְמַת **ה'** (פְּסוּקִים ב-ג), וְאֵין צֹרֶךְ בִּרְאָיָה מִמָּקוֹם אַחֵר. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח וּבְפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ כְּתִיב רַק 'קָמֶיךָ', 'מְשַׂנְאֶיךָ', וְתוּ לֹא.

(ד) **אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף לַמַּטֶּה לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא:**

ד אַלְפָא לְשִׁבְטָא אַלְפָא לְשִׁבְטָא לְכֹל שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל תְּשַׁלְּחוּן לְחֵילָא:

רש"י◄ **לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל•** (ספרי) לְרַבּוֹת שֵׁבֶט לֵוִי.

(ה) **וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה שְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא:**

ה וְאִתְבְּחָרוּ מֵאַלְפֵיָּא דְיִשְׂרָאֵל אַלְפָא לְשִׁבְטָא תְּרֵי עֲשַׂר אַלְפִין מְזָרְזֵי חֵילָא:

רש"י◄ **וַיִּמָּסְרוּ•** לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחָן שֶׁל רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל כַּמָּה הֵם חֲבִיבִים עַל יִשְׂרָאֵל: עַד שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּמִיתָתוֹ מַה הוּא אוֹמֵר? (שמות טז): "עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי", וּמִשֶּׁשָּׁמְעוּ שֶׁמִּיתַת מֹשֶׁה תְּלוּיָה בְּנִקְמַת מִדְיָן, לֹא רָצוּ לָלֶכֶת עַד שֶׁנִּמְסְרוּ עַל כָּרְחָן.

(ו) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ:

ו וּשׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה אַלְפָא לְשִׁבְטָא לְחֵילָא יָתְהוֹן וְיָת פִּינְחָס בַּר אֶלְעָזָר כַּהֲנָא לְחֵילָא וּמָנֵי דְקוּדְשָׁא וַחֲצַצְרַת יַבֵּבְתָּא בִּידֵהּ:

רש"י ◄ אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס • מַגִּיד, שֶׁהָיָה פִּינְחָס שָׁקוּל כְּנֶגֶד כֻּלָּם. וּמִפְּנֵי מָה הָלַךְ פִּינְחָס, וְלֹא הָלַךְ אֶלְעָזָר? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מִי שֶׁהִתְחִיל בַּמִּצְוָה, שֶׁהָרַג כָּזְבִּי בַּת צוּר, יִגְמֹר. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָלַךְ לִנְקֹם נִקְמַת יוֹסֵף אָבִי אִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז): "וְהַמִּדְיָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ" (סוטה מ). וּמִנַּיִן שֶׁהָיְתָה אִמּוֹ שֶׁל פִּינְחָס מִשֶּׁל יוֹסֵף? שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ו): "מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל" - מִזֶּרַע יִתְרוֹ שֶׁפִּטֵּם עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים וּמִזֶּרַע יוֹסֵף שֶׁפִּטְפֵּט בִּיצָרוֹ. (סוטה מג) דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָיָה מְשׁוּחַ מִלְחָמָה. וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ • זֶה הָאָרוֹן וְהַציץ, שֶׁהָיָה בִּלְעָם עִמָּהֶם וּמַפְרִיחַ מַלְכֵי מִדְיָן בִּכְשָׁפִים וְהוּא עַצְמוֹ פּוֹרֵחַ עִמָּהֶם, הֶרְאָה לָהֶם אֶת הַציץ שֶׁהַשֵּׁם חָקוּק בּוֹ וְהֵם נוֹפְלִים, לָכֵן נֶאֱמַר: "עַל־חַלְלֵיהֶם" בְּמַלְכֵי מִדְיָן, שֶׁנּוֹפְלִים עַל הַחֲלָלִים מִן הָאַויר, וְכֵן בִּבְלָעָם כְּתִיב: "אֶל־חַלְלֵיהֶם" בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יג). בְּיָדוֹ • בִּרְשׁוּתוֹ; וְכֵן (במדבר כא): "וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ".

(ז) וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר:

ז וְאִתְחַיָּלוּ עַל מִדְיָן כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וּקְטָלוּ כָּל דְּכוּרָא:

(ח) וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל־חַלְלֵיהֶם אֶת־אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רֶבַע חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר הָרְגוּ בֶּחָרֶב:

ח וְיָת מַלְכֵי מִדְיָן קְטָלוּ עַל קְטִילֵיהוֹן יָת אֱוִי וְיָת רֶקֶם וְיָת צוּר וְיָת חוּר וְיָת רֶבַע חַמְשָׁא מַלְכֵי מִדְיָן וְיָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר קְטָלוּ בְּחַרְבָּא:

רש"י ◄ חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן • וְכִי אֵינִי רוֹאֶה שֶׁחֲמִשָּׁה מָנָה הַכָּתוּב, לָמָּה הֵזֵקַק לוֹמַר "חֲמֵשֶׁת"? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ, שֶׁשָּׁווּ כֻּלָּם בְּעֵצָה וְהֵשִׁווּ כֻּלָּם בַּפַּרְעָנוּת. בִּלְעָם הָלַךְ שָׁם לִטֹּל שְׂכַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף שֶׁהִפִּיל מִיִּשְׂרָאֵל בַּעֲצָתוֹ, (ספרי) וְיָצָא מִמִּדְיָן לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל וּמַשִּׂיאָן עֵצָה רָעָה. אָמַר לָהֶם: אִם כְּשֶׁהֵיִיתֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא לֹא יְכָלְתֶּם לָהֶם, וְעַכְשָׁו בְּי"ב אֶלֶף אַתֶּם בָּאִים לְהִלָּחֵם? נָתְנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ מִשֶّלֶם וְלֹא קִפְּחוּהוּ. בֶּחָרֶב • הוּא בָּא עַל יִשְׂרָאֵל וְהֶחֱלִיף אֱמָנוּתוֹ בְּאֱמָנוּתָם, שֶׁאֵין נוֹצְחִים אֶלָּא בְּפִיהֶם עַל־יְדֵי תְּפִלָּה וּבַקָּשָׁה, וּבָא הוּא וְתָפַשׂ אֱמָנוּתָם לְקַלְקֵל בְּפִיו, אַף הֵם בָּאוּ עָלָיו וְהֶחֱלִיפוּ אֱמָנוּתָם בְּאֱמָנוּת הָאֻמּוֹת שֶׁבָּאִין בַּחֶרֶב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז): "וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה".

(ט) וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בָּזָזוּ:

ט וּשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת נְשֵׁי מִדְיָן וְיָת טַפְלְהוֹן וְיָת כָּל בְּעִירְהוֹן וְיָת כָּל גֵּיתֵיהוֹן וְיָת כָּל נִכְסֵיהוֹן בְּזוּ:

(י) וְאֶת כָּל־עָרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל־טִירֹתָם שָׂרְפוּ בָאֵשׁ:

י וְיָת כָּל קִרְוֵיהוֹן בְּמוֹתְבָנֵיהוֹן וְיָת כָּל בֵּית סִגְדַתְהוֹן אוֹקִידוּ בְּנוּרָא:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לא (ו) **וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה.** הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר לְמֹשֶׁה **נִקּוֹם נִקְמַת**, אַתָּה בְּעַצְמְךָ, וְהוּא מְשַׁלֵּחַ אֲחֵרִים. אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁנִּתְגַּדֵּל בְּמִדְיָן אָמַר אֵינוֹ בַּדִּין שֶׁאֶבְגּוֹד בָּהֶם שֶׁהֵם עָשׂוּ לִי טוֹבַת הֲנָאָה, כִּדְאָמְרִי אֱינָשֵׁי בֵּירָא דְּשָׁתֵית מִינָּהּ מַיָּא לָא תִּשְׁדֵּי בֵּיהּ עַפְרָא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין זֶה מִדִּין שֶׁנִּתְגַּדֵּל בּוֹ מֹשֶׁה, שֶׁזּוֹ בְּצַד מוֹאָב וְעַד עַכְשָׁיו הִיא חֲרֵבָה, וְלָמָּה שָׁלַח פִּינְחָס, דְּמִי שֶׁהִתְחִיל בַּמִּצְוָה אוֹמְרִים לוֹ גְּמוֹר, וְהוּא הִכָּה הַמִּדְיָנִית לְפִיכָךְ יִגְמוֹר מִצְוָתוֹ (במדב"ר כב ד): תורה ז

רש"י◄ **טירתָם** • מקום פַּלְטֵרין שֶׁלָּהֶם, שֶׁהוּא לְשׁוֹן מוֹשַׁב כּוֹמְרִים יוֹדְעֵי חֲקִיהֶם. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן מוֹשַׁב שָׁרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁמִּתּוּרְגָּם "סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים" - "טוּרְנֵי פְּלִשְׁתָּאֵי".

(יא) וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־הַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:

יא וּשְׁבוּ יָת כָּל עֲדָאָה וְיָת כָּל דְּבַרְתָּא בְּאֱנָשָׁא וּבְבְעִירָא:

רש"י◄ **וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְגוֹ'** • מַגִּיד, שֶׁהָיוּ כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים, וְלֹא נֶחְשְׁדוּ עַל הַגֵּזֶל לִשְׁלֹחַ יָד בַּבִּזָּה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְגוֹ'", וְעַלֵּיהֶם מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה "שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים וְגוֹ'", אַף אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה שֶׁבָּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים. **שָׁלָל** • הֵן מִטַּלְטְלִין שֶׁל מַלְבּוּשׁ וְתַכְשִׁיטִין. **בָּז** • הוּא בִּזַּת מִטַּלְטְלִין, שֶׁאֵינָם תַּכְשִׁיטִין. **מַלְקוֹחַ** • אָדָם וּבְהֵמָה. וּבְמָקוֹם שֶׁכָּתוּב "שְׁבִי" אֵצֶל "מַלְקוֹחַ": "שְׁבִי" - בָּאָדָם, וּ"מַלְקוֹחַ" - בַּבְּהֵמָה.

(יב) וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמַּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עַרְבֹת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרִחוֹ: ס

יב וְאַיְתִיוּ לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וּלְוָת כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת שַׁבְיָא וְיָת דְּבַרְתָּא וְיָת עֲדָאָה לְמַשְׁרִיתָא לְמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב דִּי עַל יַרְדְּנָא דִּירֵחוֹ:

◆ יום שני כ"ו תמוז בכל העולם ◆

(יג) וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לִקְרָאתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:

יג וּנְפָקוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְכָל רַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא לְקֳדָמוּתְהוֹן לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן** • לְפִי שֶׁרָאוּ אֶת נַעֲרֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים לַחֲטֹף מִן הַבִּזָּה.

(יד) וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה:

יד וּרְגִיז מֹשֶׁה עַל דְּמִמַּנָּן עַל חֵילָא רַבְּנֵי אַלְפִין וְרַבְּנֵי מָאוָתָא דַּאֲתוֹ מֵחֵיל קְרָבָא:

רש"י◄ **וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל** • מְמַנִּים עַל הַחַיִל; לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל סִרְחוֹן הַדּוֹר תָּלוּי בַּגְּדוֹלִים, שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּיָדָם לִמְחוֹת.

(טו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחִיִּיתֶם כָּל־נְקֵבָה:

טו וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה הַקַּיֵּמְתּוּן כָּל נֻקְבָּא:

(טז) הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם לִמְסָר־מַעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר וַתְּהִי הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת יְהוָה:

טז הָא אִנּוּן הֲוָאָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲצַת בִּלְעָם לְשַׁקָּרָא שִׁקַּר קֳדָם יְיָ עַל עִסַּק פְּעוֹר וַהֲוַת מוֹתָנָא בִּכְנִשְׁתָּא דַּיְיָ:

רש"י◄ **הֵן הֵנָּה** • מַגִּיד, שֶׁהָיוּ מַכִּירִין אוֹתָן: זוֹ הִיא שֶׁנִּכְשַׁל פְּלוֹנִי בָּהּ. **בִּדְבַר בִּלְעָם** • אָמַר לָהֶם: אַפְּלוּ אַתֶּם מַכְנִיסִים כָּל הַמּוֹנוֹת (ס"א הָאֻמּוֹת) שֶׁבָּעוֹלָם, אֵין אַתֶּם יְכוֹלִים לָהֶם; שֶׁמָּא מְרֻבִּים אַתֶּם מִן הַמִּצְרִים שֶׁהָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר? בּוֹאוּ וְאַשִּׁיאֲכֶם עֵצָה: אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנֵא זִמָּה הוּא וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּ'חֵלֶק' וּב'סִפְרֵי'.

(יז) וְעַתָּה הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הַרְגוּ:

יז וּכְעַן קְטוּלוּ כָל דְּכוּרָא בְּטַפְלָא וְכָל אִתְּתָא דִּידַעַת גְּבַר לְמִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא קְטוּלוּ:

רש"י◄ **וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ•** (יבמות ס) רְאוּיָה לְהִבָּעֵל, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה. (יבמות סו) וְלִפְנֵי הַצִּיץ הֶעֱבִירוּם, וְהָרְאוּיָה לְהִבָּעֵל פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת. **הֲרֹגוּ•** (ספרי) לָמָּה חָזַר וְאָמַר? לְהַפְסִיק הָעִנְיָן, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁאִם אֲנִי קוֹרֵא: "הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ... וְכל הַטַּף בַּנָּשִׁים וְגוֹ'", אֵינִי יוֹדֵעַ אִם לַהֲרֹג (וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת) עִם הַזְּכָרִים אוֹ לְהַחֲיוֹת עִם הַטָּף? לְכָךְ נֶאֱמַר "הֲרֹגוּ".

(יח) וְכֹ֣ל הַטַּף֮ בַּנָּשִׁים֒ אֲשֶׁר֙ לֹא־יָדְע֣וּ מִשְׁכַּ֔ב זָכָ֖ר הַחֱיֽוּ לָכֶֽם׃

יח וְכֹל טַפְּלָא בִּנְשַׁיָּא דִּי לָא יְדָעָא מִשְׁכְּבֵי דְּכוּרָא קַיְּימוּ לְכוֹן׃

(יט) וְאַתֶּ֣ם חֲנ֗וּ מִח֤וּץ לַמַּחֲנֶה֙ שִׁבְעַ֣ת יָמִ֔ים כֹּ֚ל הֹרֵ֣ג נֶ֔פֶשׁ וְכֹ֣ל נֹגֵ֔עַ בֶּחָלָ֖ל תִּתְחַטְּא֑וּ בַּיּ֣וֹם הַשְּׁלִישִׁ֔י וּבַיּ֥וֹם הַשְּׁבִיעִ֖י אַתֶּ֥ם וּשְׁבִיכֶֽם׃

יט וְאַתּוּן שְׁרוּ מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא שַׁבְעָא יוֹמִין כֹּל דִּי קְטַל נַפְשָׁא וְכֹל דִּי קָרֵב בְּקָטִילָא תַּדּוּן עֲלוֹהִי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אַתּוּן וּשְׁבִיכוֹן׃

רש"י◄ **מִחוּץ לַמַּחֲנֶה•** שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָעֲזָרָה. **כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ•** (ספרי) רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּהוֹרֵג בְּדָבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה, הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְלִמֶּדְךָ הַכָּתוּב: שֶׁהַכְּלִי מְטַמֵּא אָדָם בְּחִבּוּרֵי הַמֵּת, כְּאִלּוּ נוֹגֵעַ בַּמֵּת עַצְמוֹ. אוֹ יָכוֹל אֲפִילּוּ זָרָק בּוֹ חֵץ וַהֲרָגוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכֹל נֹגֵעַ בֶּחָלָל", מַקִּישׁ הוֹרֵג לְנוֹגֵעַ, מַה נוֹגֵעַ עַל־יְדֵי חִבּוּרוֹ, אַף הוֹרֵג עַל־יְדֵי חִבּוּרוֹ. **תִּתְחַטְּאוּ•** בְּמֵי נִדָּה כְּדִין שְׁאָר טְמֵאֵי מֵתִים, שֶׁאַף לְדִבְרֵי הָאוֹמְרִים (יבמות סא) קִבְרֵי עוֹבְדֵי גִּילּוּלִים אֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד): "וְאַתֵּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם", אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְאֵין עוֹבְדֵי גִּילּוּלִים קְרוּיִין אָדָם, מוֹדֶה הוּא שֶׁהָעוֹבְדֵי גִּילּוּלִים מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אָדָם אֶלָּא אֵצֶל טֻמְאַת אֹהָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יט): "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל". **אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם•** לֹא שֶׁהַנָּכְרִים מְקַבְּלִין טֻמְאָה וּצְרִיכִין הַזָּאָה, אֶלָּא מָה אַתֶּם בְּנֵי־בְרִית, אַף שְׁבִיכֶם, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַבְּרִית וְיִטָּמְאוּ, צְרִיכִין הַזָּאָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח, עמ' 200)

כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ (לא, יט) הַכְּלִי מְטַמֵּא אָדָם בְּחִבּוּרֵי הַמֵּת, כְּאִלּוּ נוֹגֵעַ בַּמֵּת עַצְמוֹ (רש"י).

אַף בְּנוֹגֵעַ לְטָהֳרָה וּקְדוּשָׁה כָּךְ: מִי שֶׁדָּבֵק בְּתַלְמִידֵי-חֲכָמִים "מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נִדְבַּק בַּשְּׁכִינָה מַמָּשׁ" (כתובות קיא). וּמְרֻבֶּה מִדָּה טוֹבָה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, שֶׁכֵּן אֵין אָדָם נִטְמָא מֵהַמֵּת אֶלָּא בִּנְגִיעָה יְשִׁירָה (דְּהַיְנוּ, נְגִיעָה בְּחֶרֶב ["חִבּוּרֵי הַמֵּת"] וְלֹא 'נְגִיעָה' בְּאֶמְצָעוּת חֵץ); וְאִלּוּ בְּצַד הַקְּדוּשָׁה דַּי גַּם בִּדְבֵקוּת 'רְחוֹקָה' בְּתַלְמִידֵי-חֲכָמִים, כְּמַאֲמַר רַז"ל (כתובות שם) "כָּל הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד-חָכָם וְהָעוֹשֶׂה פִּרְקְמַטְיָא לְתַלְמִיד-חָכָם וְהַמְּהַנֶּה תַּלְמִיד-חָכָם מִנְּכָסָיו - כְּאִלּוּ מְדַבֵּק בַּשְּׁכִינָה".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 269)

בְּהוֹרֵג בְּדָבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה, הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְלִמֶּדְךָ הַכָּתוּב שֶׁהַכְּלִי מְטַמֵּא אָדָם בְּחִבּוּרֵי הַמֵּת כְּאִלּוּ נָגַע בַּמֵּת עַצְמוֹ (לא, יט) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי בַּפְּסוּק נֶאֱמַר כָּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ, וּבִפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא מַשְׁמַע שֶׁהַכַּוָּנָה הֵן בַּחֶרֶב וְהֵן בְּחֵץ? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ" מַשְׁמַע, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוֹרֵג אָדָם נִטְמָא בְּטֻמְאַת מֵת, הַיְנוּ שֶׁהַטֻּמְאָה אֵינָהּ קְשׁוּרָה לִנְגִיעָה בְּמֵת אוֹ עִם הִמָּצְאוּת בְּאֹהֶל הַמֵּת, אֶלָּא עֶצֶם מַעֲשֵׂה הַהֲרִיגָה מְטַמֵּא. וּלְפִי זֶה קָשֶׁה: מִכֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ כָּאן גֶּדֶר חָדָשׁ שֶׁל טֻמְאַת מֵת, מַדּוּעַ לֹא נִזְכַּר דִּין זֶה לְעֵיל בְּפָרָשַׁת חֻקַּת (יט, א וְאֵילֹךְ), שֶׁם נֶאֱמְרוּ כָּל דִּינֵי טֻמְאַת מֵת? וְעַל זֶה מִתֵּרֵץ שֶׁהַטֻּמְאָה הִיא פְּרָט בְּטֻמְאַת **מַגָּע**, עָלֶיהָ כְּבָר לָמַדְנוּ לְעֵיל, אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה מְפָרֶטֶת וּמְחַדֶּשֶׁת כָּאן, שֶׁהַנּוֹגֵעַ בִּכְלֵי הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נוֹגֵעַ בַּמֵּת עַצְמוֹ.

(כ) וְכָל־בֶּ֣גֶד וְכָל־כְּלִי־עֹ֗ור וְכָל־מַעֲשֵׂ֤ה עִזִּים֙ וְכָל־כְּלִי־עֵ֔ץ תִּתְחַטָּֽאוּ׃ ס

כ וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מַן דְּמִשַּׁךְ וְכָל עוֹבַד מְעַזֵּי וְכָל מַן דְּעָא תַּדּוּן עֲלוֹהִי׃

רש"י◄ **וְכָל־מַעֲשֵׂה עִזִּים•** (ת"כ) לְהָבִיא כְּלֵי הַקַּרְנַיִם וְהַטְּלָפַיִם וְהָעֲצָמוֹת.

(כא) וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

כא וַאֲמַר אֶלְעָזָר כַּהֲנָא לְגַבְרֵי חֵילָא דַּאֲתוֹ לְקִרְבָא דָּא גְּזֵרַת אוֹרַיְתָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְגוֹ'** • לְפִי שֶׁבָּא מֹשֶׁה לִכְלָל כַּעַס, בָּא לִכְלָל טָעוּת, שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ הִלְכוֹת גְּעוּלֵי נָכְרִים, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י): "וַיִּקְצֹף (מֹשֶׁה) עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר" - בָּא לִכְלָל כַּעַס, בָּא לִכְלָל טָעוּת, וְכֵן (במדבר כ) בְּ"שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים": "וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע" - עַל־יְדֵי הַכַּעַס טָעָה. **אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ'** • (ספרי) תָּלָה הַהוֹרָאָה בְּרַבּוֹ.

(כב) אַךְ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבַּרְזֶל אֶת־הַבְּדִיל וְאֶת־הָעֹפֶרֶת:

כב בְּרַם יָת דַּהֲבָא וְיָת כַּסְפָּא יָת נְחָשְׁתָּא יָת פַּרְזְלָא יָת אַבְצָא וְיָת אַבְרָא:

רש"י◄ **אַךְ אֶת־הַזָّהָב וְגוֹ'** • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לָכֶם אֶלָּא עַל הִלְכוֹת טֻמְאָה, עוֹד יֵשׁ לְהַזְהִיר לָכֶם עַל הִלְכוֹת גְּעוּל. וְ"אַךְ" לְשׁוֹן מִעוּט, כְּלוֹמַר מִמֶּעָטִין אַתֶּם מִלְּהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכֵּלִים אֲפִלּוּ לְאַחַר טָהֳרָתָן מִטֻּמְאַת הַמֵּת עַד שֶׁיִּטָּהֲרוּ מִבְּלִיעַת אִסּוּר נְבֵלוֹת. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: "אַךְ אֶת־הַזָّהָב" לוֹמַר, שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲבִיר חֲלֵדָה שֶׁלּוֹ קֹדֶם שֶׁיַּגְעִילֻנּוּ, וְזֶהוּ לְשׁוֹן "אַךְ", שֶׁלֹּא יְהֵא שָׁם חֲלֵדָה, אַךְ הַמַּתֶּכֶת יִהְיֶה כְּמוֹת שֶׁהוּא.

(כג) כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמָּיִם:

כג כָּל מִדַּעַם דְּמִתַּעַל בְּנוּרָא תַּעַבְרוּנֵהּ בְּנוּרָא וְיִדְכֵּי בְּרַם בְּמֵי אַדָּיוּתָא יִתַּדֵּי וְכֹל דִּי לָא מִתַּעַל בְּנוּרָא תַּעַבְרֻנֵהּ בְּמַיָּא:

רש"י◄ **כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בָאֵשׁ** • לְבַשֵּׁל בּוֹ כְּלוּם. **תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ** • (ע"ז ב) כְּדֶרֶךְ תַּשְׁמִישׁוֹ - הַגְעָלָתוֹ, מַה שֶּׁתַּשְׁמִישׁוֹ עַל־יְדֵי חַמִּין, יַגְעִילֻנּוּ בְּחַמִּין. וּמַה שֶּׁתַּשְׁמִישׁוֹ עַל־יְדֵי צָלִי, כְּגוֹן הַשַּׁפּוּד וְהָאַסְכָּלָה, יְלַבְּנֻנּוּ בָּאוּר. **אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא** • לְפִי פְּשׁוּטוֹ, "חִטּוּי" זֶה לְטַהֲרוֹ מִטֻּמְאַת מֵת. אָמַר לָהֶם: צְרִיכִין הַכֵּלִים גְּעוּל לְטַהֲרָם מִן הָאִסּוּר, וְחִטּוּי לְטַהֲרָן מִן הַטֻּמְאָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִכָּאן, שֶׁאַף לְהַכְשִׁירָן מִן הָאִסּוּר הִטְעִין טְבִילָה לִכְלֵי מַתָּכוֹת, וּמֵי נִדָּה הַכְּתוּבִין כָּאן, דָּרְשׁוּ - מַיִם הָרְאוּיִם לִטְבֹל בָּהֶם נִדָּה. וְכַמָּה הֵם? אַרְבָּעִים סְאָה. **וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יָבֹא בָאֵשׁ** • כָּל דָּבָר שֶׁאֵין תַּשְׁמִישׁוֹ עַל־יְדֵי הָאוּר, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת שֶׁתַּשְׁמִישָׁן בְּצוֹנֵן וְלֹא בָלְעוּ אִסּוּר. **תַּעֲבִירוּ בַּמָּיִם** • מַטְבִּילוֹ וְדַיּוֹ, וְדַוְקָא כְּלֵי מַתָּכוֹת.

(כד) וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה: ס

כד וּתְחַוְרוּן לְבוּשֵׁיכוֹן בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְתִדְכּוּן וּבָתַר כֵּן תֵּעֲלוּן לְמַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **אֶל־הַמַּחֲנֶה** • לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה, שֶׁאֵין טְמֵא מֵת טָעוּן שִׁלּוּחַ מִמַּחֲנֵה לְוִיָּה וּמִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.

(כה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

כה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימָר:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כג) **כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ.** תֵּימַהּ, מִפְּנֵי מָה לֹא נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל גִּעוּלֵי עַכּוּ"ם בְּמִלְחֶמֶת סִיחוֹן וְעוֹג כְּמוֹ בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן. וְיֵשׁ לוֹמַר, לְפִי שֶׁשְּׁאָר מִלְחָמוֹת הָיוּ בַּשָּׂדֶה וְלֹא הָיוּ שָׁם כְּלֵי תַּשְׁמִישׁ בַּיִת, אֲבָל כָּאן שֶׁהַמִּלְחָמָה הָיְתָה בְּמִדְיָן וְשָׁלְלוּ הַבָּתִּים, הוּצְרְכוּ לְהִזָּהֵר עַל גִּעוּלֵי עַכּוּ"ם: תורה כד

(כו) שָׂא אֵת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׁבִי בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה אַתָּה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרָאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה׃

כו קַבֵּל יָת חוּשְׁבַּן דַּבְרַת שַׁבְיָא בְּאֱנָשָׁא וּבְבְעִירָא אַתְּ וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְרֵישֵׁי אֲבָהַת כְּנִשְׁתָּא׃

רש"י◄ שָׂא אֵת רֹאשׁ • קַח אֶת הַחֶשְׁבּוֹן.

(כז) וְחָצִיתָ אֶת־הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תֹּפְשֵׂי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים לַצָּבָא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה׃

כז וּתְפַלֵּג יָת דְּבַרְתָּא בֵּין גַּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דִּנְפָקוּ לְחֵילָא וּבֵין כָּל כְּנִשְׁתָּא׃

רש"י◄ וְחָצִיתָ אֶת־הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תֹּפְשֵׂי הַמִּלְחָמָה וְגוֹ' • חֲצִיוֹ לְאֵלּוּ וְחֲצִיוֹ לְאֵלּוּ.

(כח) וַהֲרִמֹתָ מֶכֶס לַיהוָה מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים לַצָּבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מֵחֲמֵשׁ הַמֵּאוֹת מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבָּקָר וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן׃

כח וְתַפְרֵשׁ נְסִיבָא קֳדָם יְיָ מִן גַּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דִּנְפָקוּ לְחֵילָא חַד נַפְשָׁא מֵחַמֵּשׁ מְאָה מִן אֱנָשָׁא וּמִן תּוֹרֵי וּמִן חֲמָרֵי וּמִן עָנָא׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג עמ' 110 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּדִיּוּק

וַהֲרִמֹתָ מֶכֶס לַיהוָה . . אֶחָד נֶפֶשׁ מֵחֲמֵשׁ הַמֵּאוֹת (לא, כח)

בְּפֵרוּשָׁתֵנוּ מִסְפָּר שֶׁהַקָּבָּ"ה צִוָּה לְמֹשֶׁה לְחַלֵּק אֶת הַמַּלְקוֹחַ לִשְׁנֵי חֲלָקִים, מַחֲצִית לָתֵת לְאַנְשֵׁי הַצָּבָא וּמַחֲצִית לְכָל הָעֵדָה, וּלְהַפְרִישׁ מֶכֶס לַה' - אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת מֵחֵלֶק אַנְשֵׁי הַצָּבָא, וְאֶחָד מֵחֲמִשִּׁים מִמַּחֲצִית הַשְּׁנִיָּה. לְאַחַ"ז מְפָרֵט הַכָּתוּב כַּמָּה הָיָה סְכוּם מַחֲצִית הַמַּלְקוֹחַ, וְכַמָּה הָיָה סְכוּם אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת שֶׁהִפְרִישׁוּ אַנְשֵׁי הַצָּבָא.

וְהִקְשָׁה הָ'אוֹר הַחַיִּים' הַקָּדוֹשׁ, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "צל"ד לָמָּה הֶאֱרִיךְ כָּל־כָּךְ בִּפְרָטֵי הַחֶשְׁבּוֹן בְּדָבָר שֶׁיָּכוֹל כָּל הַבָּא לִמְנוֹת לֵידַע כִּי כָּךְ יַעֲלֶה לְמֶחֱצָה וְכֵן יַעֲלֶה לַמֶּכֶס וְגוֹ', גַּם בְּעִנְיַן מֶחֱצַת הָעֵדָה . . דֵּן אָנֹכִי שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְאוֹמְרוֹ". וְכֵן הִקְשׁוּ הָרַמְבַּ"ן וְעוֹד מְפָרְשִׁים, וְתֵרְצוּ בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים.

וַיֵּשׁ לְתָרֵץ, דְּבָזֶה בָּא הַכָּתוּב לְיַשֵּׁב תְּמִיהָה אֶפְשָׁרִית, וְהִיא: אִלּוּלֵא הַמְפֹרָשׁ בַּכָּתוּב, הֲרֵי בְּפַשְׁטוּת לֹא מִסְתַּבֵּר כְּלָל, שֶׁהַשְּׁבִי וְהַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה מִסְפָּרָם יַעֲלֶה לְמִסְפָּר מְדֻיָּק עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁמַּחֲצִיתוֹ יְחֻלַּק לִקְבוּצוֹת שֶׁל חֲמִשִּׁים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּדִיּוּק, בְּלִי שֶׁיִּוָּתֵר עֹדֶף, וְכִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא (חולין כח, ב ועוד) "אִי־אֶפְשַׁר לְצַמְצֵם". וְאִם כֵּן קָשֶׁה, לָמָּה לֹא צִוָּה הַקָּבָּ"ה מַה לַּעֲשׂוֹת עִם הָעֹדֶף?

וְלָכֵן מְפָרֵט הַכָּתוּב אֶת כָּל הַמִּסְפָּרִים בִּפְרָטִיּוּת, לְהוֹדִיעַ שֶׁבִּנְדּוֹ"ד אָכֵן הָיָה לְכָל מִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִסְפָּר מְדֻיָּק, וְלֹא נִשְׁאַר עֹדֶף.

[וְהָא דְּלֹא פֵּרֵט כַּמָּה הָיָה אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים, כִּי אַחֲרֵי שֶׁכָּתַב שֶׁלֹּא הָיָה עֹדֶף כְּשֶׁחִלְּקוּ לַחֲמֵשׁ מֵאוֹת מוּבָן מֵעַצְמוֹ שֶׁגַּם בַּחֲמִשִּׁים הָיָה כֵּן].

(כט) מִמַּחֲצִיתָם תִּקָּחוּ וְנָתַתָּה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת יְהוָה׃

כט מִפַּלְגוּתְהוֹן תִּסְבּוּן וְתִיהַב לְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ׃

(ל) וּמִמַּחֲצִת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח ׀ אֶחָד אָחֻז מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־הַבָּקָר מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן מִכָּל־הַבְּהֵמָה וְנָתַתָּה אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה׃

ל וּמִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּסַּב חַד דְּאִתַּחַד מִן חַמְשִׁין מִן אֱנָשָׁא מִן תּוֹרֵי מִן חֲמָרֵי וּמִן עָנָא מִכָּל בְּעִירָא וְתִיהַב יָתְהוֹן לְלֵוָאֵי נָטְרֵי מַטְרַת מַשְׁכְּנָא דַיְיָ׃

(לא) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

לא וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

(לב) וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ יֶתֶר הַבָּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עַם הַצָּבָא צֹאן שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשֶׁת אֲלָפִים:

לב וַהֲוָה דִּבְרַתָּא שְׁאָר בִּזָּא דִּי בְזוֹ עַמָּא דִּי נְפָקוּ לְחֵילָא עָנָא שִׁית מְאָה וְשַׁבְעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין:

רש"י◄ וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ יֶתֶר הַבָּז• לְפִי שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לְהָרִים מֶכֶס מִן הַמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא מִן הַמַּלְקוֹחַ, כָּתַב אֶת הַלָּשׁוֹן הַזֶּה: וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ, שֶׁבָּא לִכְלָל חֲלֻקָּה וְלִכְלָל מֶכֶס, שֶׁהָיָה עוֹדֵף עַל בַּז הַמִּטַּלְטְלִין אֲשֶׁר בָּזְזוּ עַם הַצָּבָא אִישׁ לוֹ, וְלֹא בָּא לִכְלָל חֲלֻקָּה, מִסְפַּר הַצֹּאן וְגוֹ'•

(לג) וּבָקָר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אָלֶף:

לג וְתוֹרֵי שַׁבְעִין וּתְרֵין אַלְפִין:

(לד) וַחֲמֹרִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אָלֶף:

לד וַחֲמָרֵי שִׁתִּין וְחַד אַלְפִין:

(לה) וְנֶפֶשׁ אָדָם מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר כָּל־נֶפֶשׁ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף:

לה וְנַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא מִן נְשַׁיָּא דִּי לָא יְדָעָא מִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא כָּל נַפְשָׁתָא תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין:

(לו) וַתְּהִי הַמֶּחֱצָה חֵלֶק הַיֹּצְאִים בַּצָּבָא מִסְפַּר הַצֹּאן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

לו וַהֲוַת פַּלְגוּתָא חֶלַק גֻּבְרַיָּא דִּי נְפָקוּ לְחֵילָא מִנְיַן עָנָא תְּלַת מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:

(לז) וַיְהִי הַמֶּכֶס לַיהוָה מִן־הַצֹּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים:

לז וַהֲוָה נְסִיבָא קֳדָם יְיָ מִן עָנָא שִׁית מְאָה שַׁבְעִין וְחָמֵשׁ:

(לח) וְהַבָּקָר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף וּמִכְסָם לַיהוָה שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים:

לח וְתוֹרֵי תְּלָתִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ שַׁבְעִין וּתְרֵין:

(לט) וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּמִכְסָם לַיהוָה אֶחָד וְשִׁשִּׁים:

לט וַחֲמָרֵי תְּלָתִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ שִׁתִּין וְחָד:

(מ) וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף וּמִכְסָם לַיהוָה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים נָפֶשׁ:

מ וְנַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא שִׁתָּא עֲשַׂר אַלְפִין וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ תְּלָתִין וּתְרֵין נַפְשִׁין:

(מא) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מֶכֶס תְּרוּמַת יְהוָה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

מא וִיהַב מֹשֶׁה יָת נְסִיב אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא כְּמָא דִי פַּקִיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לג) **וּבָקָר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אָלֶף.** צָרִיךְ עִיּוּן, אֵיךְ לֹא נִזְכְּרוּ בְּשֶׁלֵּל מִדְיָן גְּמַלִּים, וּבִימֵי גִּדְעוֹן כְּתִיב (שופטים ו ה) וְלִגְמַלֵּיהֶם אֵין מִסְפָּר, אִם לֹא נֹאמַר שֶׁלְּאַחַר מִכָּאן בָּאוּ שָׁם: תורה לד

(מב) וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה מִן־הָאֲנָשִׁים הַצֹּבְאִים:

מב וּמִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי פְּלַג מֹשֶׁה מִן גֻּבְרַיָּא דִּי נְפָקוּ לְחֵילָא:

רש"י◄ וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה • לָעֵדָה, וְהוֹצִיא לָהֶם מִן הָאֲנָשִׁים הַצֹּבְאִים.

(מג) וַתְּהִי מֶחֱצַת הָעֵדָה מִן־הַצֹּאן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֶלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

מג וַהֲוַת פַּלְגוּת כְּנִשְׁתָּא מִן עָנָא תְּלַת מְאָה וּתְלָתִין וְשַׁבְעָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:

רש"י◄ וַתְּהִי מֶחֱצַת הָעֵדָה • כָּךְ וְכָךְ.

(מד) וּבָקָר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף:

מד וְתוֹרֵי תְּלָתִין וְשִׁתָּא אַלְפִין:

(מה) וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

מה וַחֲמָרֵי תְּלָתִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:

(מו) וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף:

מו וְנַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא שִׁתָּא עֲשַׂר אַלְפִין:

(מז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחֲצִת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאֶחָז אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

מז וּנְסִיב מֹשֶׁה מִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דְּאִתַּחַד חַד מִן חַמְשִׁין מִן אֱנָשָׁא וּמִן בְּעִירָא וִיהַב יָתְהוֹן לְלֵוָאֵי נָטְרֵי מַטְרַת מַשְׁכְּנָא דַיְיָ כְּמָא דִי פַּקִיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רש"י◄ וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְגוֹ'.

(מח) וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר לְאַלְפֵי הַצָּבָא שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת:

מח וְקָרִיבוּ לְוָת מֹשֶׁה דִּי מְמַנַּן עַל אַלְפֵי חֵילָא רַבְּנֵי אַלְפִין וְרַבְּנֵי מָאוָתָא:

רש"י◄ הַפְּקֻדִים • הַמְּמֻנִּים.

(מט) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא־נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ:

מט וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה עַבְדָּיךְ קַבִּילוּ יָת חֵשְׁבַּן גַּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דִּי עִמָּנָא וְלָא שְׁגָא מִנָּנָא אֱנָשׁ:

רש"י◄ וְלֹא־נִפְקַד • וְלֹא נֶחְסַר, וְתַרְגּוּמוֹ "וְלָא שְׁגָא", אַף הוּא בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי "חִסָּרוֹן", כְּמוֹ (בראשית לא): "אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה" תַּרְגּוּמוֹ: "דַּהֲוַת שָׁגְיָא מִמִּנְיָנָא", וְכֵן (שמואל א כ): כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ" - יֶחְסַר מְקוֹם מוֹשָׁבֶךָ, אִישׁ הָרָגִיל לֵישֵׁב שָׁם, וְכֵן (שם כ): "וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד" - נֶחְסַר מְקוֹמוֹ וְאֵין אִישׁ יוֹשֵׁב שָׁם.

(נ) וַנַּקְרֵב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כְלִי־זָהָב אֶצְעָדָה וְצָמִיד טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה:

נ וְקָרֵבְנָא יָת קֻרְבָּנָא דַיְיָ גְּבַר דְּאַשְׁכַּח מַן דְּדְהָב שֵׁרִין וְשִׁבְכִין עִזְקָן קַדָּשִׁין וּמָחוּף לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתָנָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◂ **אֲצָעָדָה** • אֵלּוּ צְמִידִים שֶׁל רֶגֶל. **וְצָמִיד** • שֶׁל יָד. **עָגִיל** • נִזְמֵי אֹזֶן. **וְכוּמָז** • דְּפוּס שֶׁל בֵּית הָרֶחֶם, לְכַפֵּר עַל הִרְהוּר הַלֵּב שֶׁל בְּנוֹת מִדְיָן.

(נא) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאִתָּם כֹּל כְּלִי מַעֲשֶׂה:

נא וּנְסִיב מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא יָת דַּהֲבָא מִנְּהוֹן כָּל מַן דְּעוֹבָדָא:

(נב) וַיְהִי ׀ כָּל־זְהַב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵרִימוּ לַיהוָה שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שָׁקֶל מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת:

נב וַהֲוָה כָּל דְּהַב אַפְרָשׁוּתָא דִּי אַפְרִישׁוּ קֳדָם יְיָ שִׁתַּת עֲשַׂר אַלְפִין שְׁבַע מְאָה וְחַמְשִׁין סִלְעִין מִן רַבְּנֵי אַלְפִין וּמִן רַבְּנֵי מָאוֹתָא:

(נג) אַנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ:

נג גַּבְרֵי דְּחֵילָא בָּזוּ גְּבַר לְנַפְשֵׁהּ:

(נד) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבִאוּ אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד זִכָּרוֹן לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: פ

נד וּנְסִיב מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא יָת דַּהֲבָא מִן רַבְּנֵי אַלְפִין וּמְאָתָא וְאַיְתִיוּ יָתֵהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא דָּכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ:

◆ יום שלישי כ"ז תמוז בכל העולם ◆

לב (א) וּמִקְנֶה ׀ רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי־גָד עָצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעְזֵר וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה:

א וּבְעִיר סַגִּי הֲוָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד תַּקִּיף לַחֲדָא וַחֲזוֹ יָת אֲרַע יַעְזֵר וְיָת אֲרַע גִּלְעָד וְהָא אַתְרָא אֲתַר כְּשַׁר לְבֵית בְּעִיר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 18)

וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד (לב, א) אִיתָא בִּסְפָרִים שֶׁשְּׁנֵי הַשְּׁבָטִים הַלָּלוּ חִבְּבוּ אֶת הַמָּן וְלֹא אָכְלוּ מַאֲכָלִים אֲחֵרִים, וּלְפִיכָךְ לֹא שָׁחֲטוּ אֶת צֹאנָם וּבְקָרָם, כַּשְּׁבָטִים הָאֲחֵרִים, וְכָךְ הָיָה לָהֶם מִקְנֶה רַב. וְיֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין הַסִּבָּה (חִבַּת הַמָּן) לַמְּסוֹבָב (הָרְצוֹן לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, שֶׁהוּא מְקוֹם מִקְנֶה). דְּהִנֵּה, מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת שֶׁבְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן רָצוּ לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלַעֲסֹק בְּמִקְנֶה מִשּׁוּם שֶׁבַּעֲבוֹדַת מִרְעֶה הַצֹּאן אֵין טְרָדוֹת, וּבְעִסּוּק זֶה יוּכְלוּ תָּמִיד לִהְיוֹת קְשׁוּרִים לַהקב"ה. מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁחִבַּת הַמָּן, לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, הֵבִיאָה לְכָךְ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲסֹק בְּעִנְיָנִים אַרְצִיִּים.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(נ) **וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן.** פֵּירַשׁ רַשִׁ"י, בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (סד.) מַיְיתֵי אִם מִידֵי עֲבֵירָה יָצָאנוּ מִידֵי הִרְהוּר לֹא יָצָאנוּ. וְאַף עַל גַּב דִּיסַת תּוֹאַר מוּתֶּרֶת אַף בְּבִיאָה, יֵשׁ לוֹמַר דְּהַיְינוּ דַּוְקָא בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה וְאִשָּׁה אַחַת בִּלְבַד, אֲבָל שְׁתַּיִם, וַאֲפִילוּ אַחַת מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה וְאֵילָךְ, אֲסוּרָה וַאֲפִילוּ בְּהִרְהוּר (ראה קידושין כב. ירושלמי מכות פ"ב ה"ו): תורה נא

(נג) **אַנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ.** הַבִּיזָּה כְּגוֹן הַכֵּלִים וְהַמַּשְׂלְטָלִין וְהַבְּגָדִים, אֶת אֵלּוּ לֹא חִלְקוּ מֵהֶם לָעֵדָה, אֶלָּא כָּל מַה שֶׁבָּזְזוּ כָּל אִישׁ וְאִישׁ הָיוּ לוֹ: תורה נד

לב (א) **וּמִקְנֶה רַב הָיָה.** לְפִי שֶׁהָיוּ עֲשִׁירִים בְּיוֹתֵר חִבְּבוּ מָמוֹנָם, וּבִשְׁבִיל חִיבּוּב מָמוֹנָם פֵּירְשׁוּ מֵאֲחֵיהֶם וְיָשְׁבוּ לָהֶם חוּץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּלְפִיכָךְ גָּלוּ תְּחִילָּה לְכָל הַשְּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א' ה כו) וַיַּגְלֵם לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים עה ד־ח) כִּי לֹא מִמּוֹצָא וּמִמַּעֲרָב וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים, כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים. כְּלוֹמַר, כִּי מַה שֶּׁאָדָם עָמֵל וְיוֹצֵא בִּסְחוֹרָה, וְהוֹלֵךְ מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב וְדוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה לְהִתְעַשֵּׁר, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה עָשִׁיר בִּשְׁבִיל זֶה, וַאֲפִילוּ

(ב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר:

ב וַאֲתוֹ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה וּלְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וּלְרַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא לְמֵימָר:

(ג) עֲטָרוֹת וְדִיבֹן וְיַעְזֵר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה וּשְׂבָם וּנְבוֹ וּבְעוֹן:

ג מַכְלֶלְתָּא וּמַלְבֶּשְׁתָּא וְכוּמְרִין וּבֵית נִמְרִין וּבֵית חֶשְׁבָּנָא וּבַעֲלֵי דְבָבָא (וְכִימָא) וְסִיעַת בֵּית קְבֵרְתָּא דְמֹשֶׁה וּבְעוֹן:

רש"י ◄עֲטָרוֹת וְדִיבֹן וְגוֹ'• מֵאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג הָיוּ.

(ד) הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הִוא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה: ס

ד אַרְעָא דִּי מְחָא יְיָ יָת יָתְבָהָא קֳדָם כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל אַרַע כָּשְׁרָא לְבֵית בְּעִיר הִיא וּלְעַבְדָּיךָ אִית בְּעִיר:

(ה) וַיֹּאמְרוּ אִם־מָצָאנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יֻתַּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לַאֲחֻזָּה אַל־תַּעֲבִרֵנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן:

ה וַאֲמָרוּ אִם אַשְׁכַּחְנָא רַחֲמִין בְּעֵינָיךָ תִּתְיְהִיב יָת אַרְעָא הָדָא לְעַבְדָּיךָ לְאַחֲסָנָא לָא תְעַבְרִנָּא יָת יַרְדְּנָא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין בארוכה בלקו"ש ח"ח עמ' 186 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טַעַם רְצוֹנָם דִּבְנֵי גָד וּרְאוּבֵן לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן

וַיֹּאמְרוּ אִם־מָצָאנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ . . אַל־תַּעֲבִרֵנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן: (לב, ה)

בַּחֲסִידוּת מְבֹאָר, שֶׁהַטַּעַם שֶׁחָפְצוּ בְּנֵי גָד וּרְאוּבֵן לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלַעֲסֹק בְּמִקְנֶה הוּא, הֱיוֹת שֶׁבַּעֲבוֹדָה זוֹ אֵין רִבּוּי הַטִּרְדָה, וְיוּכְלוּ לְהִתְקַשֵּׁר וּלְהִדָּבֵק בָּאֱלֹקוּת בְּאֵין מַפְרִיעַ. וּבְדֻגְמַת הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים שֶׁהָיוּ רוֹעֵי צֹאן מִטַּעַם הַנַּ"ל.

וְלָכֵן הִשְׁוָה מֹשֶׁה אֶת בַּקָּשָׁתָם, לְחֵטְא הַמְרַגְּלִים, "כֹּה עָשׂוּ אֲבוֹתֵיכֶם בְּשָׁלְחִי אוֹתָם וְגוֹ', הֵיינוּ, שֶׁהַנְהָגָה זוֹ הִיא בְּלִתִּי רְצוּיָה, דְּקֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה נִתִּינַת מָקוֹם לְהִנְהָגָה זוֹ שֶׁל

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יֵלֵךְ בְּמִדְבָּרִיּוֹת וְאֶל הֶהָרִים. מַהוּ 'וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים', אָמַר רַבִּי אַבָּא כָּל הָרִים שֶׁבַּמִּקְרָא הָרִים מַמָּשׁ, חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא לְשׁוֹן הֲרָמָה, כְּלוֹמַר שֶׁאֵין הָאָדָם מִתְרוֹמֵם בָּזֶה. 'כִּי אֱלֹהִים שׁוֹפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים', נוֹטֵל נְכָסִים מִזֶּה וְנוֹתְנָם לָזֶה. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם נְכָסִים, שֶׁהֵם נִכְסֵי מִזֶּה וְנִגְלִין לָזֶה. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם זוּזִים, שֶׁהֵם זָזִין מִזֶּה וְהוֹלְכִין לָזֶה. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם מָמוֹן, כְּלוֹמַר לָמָּה אַתָּה מוֹנֶה אוֹתָם. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם מָעוֹת, שֶׁמְּעַוְּתִין אֶת הַמִּשְׁפָּט (במדב"ר כב ח):

וְעוֹד אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמְרָה חַנָּה (שמואל א' ב ז) ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר מַשְׁפִּיל אַף מְרוֹמֵם, כְּלוֹמַר מֵאַף שֶׁהוּא מֵבִיא עַל זֶה מִתְרוֹמֵם זֶה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּבְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן, מַה כְּתִיב לְמַעְלָה (לא נג) אַנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזוּ אִישׁ לוֹ, מֵאַף שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל מִדָּיָן נִתְעַשְּׁרוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן (במדב"ר שם). וְכֵן מֵאַף שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל מִצְרַיִם נִתְעַשְּׁרוּ יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אָמְרוּ זַ"ל (שם כב ז) שָׁלֹשׁ מַתָּנוֹת בָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ, חָכְמָה וּגְבוּרָה וְעוֹשֶׁר, וְכָה לְאֶחָד מֵהֶם זָכָה לְכוּלָּם, וְאֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁהֵם בָּאִים מִכֹּחַ חָכְמַת הַתּוֹרָה וְיִרְאַת הַשֵּׁם, אֲבָל בְּעִנְיָן אַחֵר אֵין גְּבוּרָה וְעוֹשֶׁר הָאָדָם מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם, וְכָךְ אָמַר יִרְמְיָה (ט כב־כג) אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ [וגו'], כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל וגו':

וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי עַל זֶה מַה שֶׁאָמְרוּ חַז"ל בְּמַסֶּכֶת נִדָּה פֶּרֶק כָּל הַיָּד (טז:), שֶׁמַּלְאָךְ אֶחָד מְמוּנֶה עַל הַהֵרָיוֹן וְלַיְלָה שְׁמוֹ, וּמֵבִיא הַטִּיפָּה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְאוֹמֵר טִיפָּה זוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ, חָכָם אוֹ טִפֵּשׁ, גִּבּוֹר אוֹ חַלָּשׁ, עָנִי אוֹ עָשִׁיר, אֲבָל רָשָׁע וְצַדִּיק לָא קָאָמַר, כִּי הַדָּבָר תָּלוּי בִּרְצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם, כִּדְאָמְרִינַן הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ, שֶׁהֲרֵי נִגְזַר עָלָיו מִיּוֹם שֶׁנּוֹצַר, כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדַע אוֹתִי, שֶׁזֶּה לֹא נִגְזַר עָלָיו שֶׁזֶּה בְּיָדוֹ הוּא. וְהַשְּׁלִשָּׁה הַלָּלוּ בִּזְמַן שֶׁאֵינָן מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא סוֹפָן לִיפָּסֵק מִמֶּנּוּ. וְכֵן שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל שְׁנֵי חֲכָמִים (היו והיו) [עָמְדוּ בָּעוֹלָם, אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְאֶחָד מֵעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֲחִיתוֹפֶל מִיִּשְׂרָאֵל וּבִלְעָם מֵאוּמּוֹת הָעוֹלָם, וּשְׁנֵיהֶם נֶאֱבְדוּ מִן הָעוֹלָם, וְכֵן שְׁנֵי] עֲשִׁירִים עָמְדוּ בָּעוֹלָם, אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְאֶחָד מֵאוּמּוֹת הָעוֹלָם, קֹרַח וְהָמָן, וּשְׁנֵיהֶם נֶאֱבְדוּ מִן הָעוֹלָם (במדב"ר כב ז). וְכֵן אָמְרוּ זַ"ל (תנחומא משפטים ח) עֹשֶׁר שָׁמוּר לְבַעְלָיו לְרָעָתוֹ (קהלת ה יב), זֶה עָשְׁרוֹ שֶׁל קֹרַח וְשֶׁל הָמָן. וְכָל כָּךְ לָמָּה, לְפִי שֶׁלֹּא הָיְתָה מַתְּנָתָן מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶלָּא חָטְפוּ אוֹתָן לָהֶם (במדב"ר שם): תורה ב

פְּרִישׁוּת מַעְנְיְנֵי הָעוֹלָם, אֲבָל לְאַחַר מַ"ת - שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁל מַ"ת הִיא לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי כְּלִי לֵאלוֹקוּת - צְרִיכִים לְהִתְעַסֵּק עִם הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים וְלַעֲשׂוֹת מֵהֶם דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְע"ז הָיָה מַעֲנֶה בְּנֵי גָּד וּרְאוּבֵן, וּבְהַקְדִּים:

הֵן אֱמֶת שֶׁעִקַּר הָעֲבוֹדָה הוּא קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּדָבָרִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת לְמַטָּה, "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים", אַךְ בְּכָל זֹאת יֵשׁ צֹרֶךְ בְּ'מְאִירֵי תּוֹרָה' שֶׁעִקַּר עִסְקָם הוּא בַּתּוֹרָה שֶׁהֵם מְאִירִים אֶת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שֶׁל הַ'מְאִירֵי עוֹבְדִין טָבִין', וְעַל יָדָם הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת הִיא בְּגִלּוּי. וְלָכֵן בִּקְשׁוּ שֶׁיִּשְׁאֲרוּ **הֵם** בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְהִתְעַסֵּק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, כִּי כְּדֵי לְהַשְׂלִים הַכַּוָּנָה יֵשׁ צֹרֶךְ גַּם בְּמְאִירֵי תּוֹרָה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמְרַגְּלִים שֶׁרָצוּ **שֶׁכָּל** יִשְׂרָאֵל יִשְׁאֲרוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁזֶּה הֵפֶךְ הַכַּוָּנָה.

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן הַאַחֵיכֶם יָבֹאוּ לַמִּלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה:

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן הַאַחֵיכוֹן יֵעֲלוּן לְקְרָבָא וְאַתּוּן תֵּיתְבוּן הָכָא:

רש"י ◄ **הַאַחֵיכֶם** • לְשׁוֹן תְּמִיהָה הוּא.

(ז) וְלָמָּה תְנִיאוּן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעֲבֹר אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה:

ז וּלְמָא תּוֹנוּן יָת לִבָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִלְּמֶעְבַּר לְאַרְעָא דִיהַב לְהוֹן יְיָ:

רש"י ◄ **וְלָמָּה תְנִיאוּן** • תָּסִירוּ וְתִמְנְעוּ לִבָּם מֵעֲבֹר, שֶׁיִּהְיוּ סְבוּרִים שֶׁאַתֶּם יְרֵאִים לַעֲבֹר מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה וְחֹזֶק הֶעָרִים וְהָעָם.

(ח) כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשָׁלְחִי אֹתָם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ:

ח כְּדֵין עֲבָדוּ אֲבָהַתְכוֹן כַּד שְׁלָחִית יָתְהוֹן מֵרְקַם גֵּיאָה לְמֶחֱזֵי יָת אַרְעָא:

רש"י ◄ **מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ** • כָּךְ שְׁמָהּ, וּשְׁנֵי קָדֵשׁ הָיוּ.

(ט) וַיַּעֲלוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּול וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיְנִיאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה:

ט וּסְלִיקוּ עַד נַחְלָא דְאִתְכָּלָא וַחֲזוֹ יָת אַרְעָא וְאוֹנִיוּ יָת לִבָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִיל דְּלָא לְמֵעַל לְאַרְעָא דִיהַב לְהוֹן יְיָ:

(י) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר:

י וּתְקֵף רָגְזָא דַיְיָ בְּיוֹמָא הַהוּא וְקַיֵּים לְמֵימָר:

(יא) אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא־מִלְאוּ אַחֲרָי:

יא אִם יֶחֱזוּן גֻּבְרַיָּא דְּסְלִיקוּ מִמִּצְרַיִם מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא יָת אַרְעָא דִי קַיֵּמִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֲרֵי לָא אַשְׁלִימוּ בָּתַר דַּחַלְתִּי:

(יב) בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן כִּי מִלְאוּ אַחֲרֵי יְהוָה:

יב אֱלָהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה קְנִזָּאָה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן אֲרֵי אַשְׁלִימוּ בָּתַר דַּחַלְתָּא דַיְיָ:

רש"י ◄ **הַקְּנִזִּי** • (סוטה יא) חוֹרְגוֹ שֶׁל קְנַז הָיָה, וְיָלְדָה לוֹ אִמּוֹ שֶׁל כָּלֵב אֶת עָתְנִיאֵל.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יא־יב) **בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה וגו'.** תֵּימַהּ, וַהֲלֹא יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה נִכְנַס לָאָרֶץ, כִּדְדָרְשִׁינַן בְּסַנְהֶדְרִין (מד.) וַיֵּכוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעַי כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ (יהושע ז ה), וְזֶה יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה שֶׁהָיָה שָׁקוּל כְּרוּבָּהּ שֶׁל סַנְהֶדְרִין, וְזֶה הָיָה לְאַחַר

(יג) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיְנִעֵם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרָע בְּעֵינֵי יְהוָה:

יג וּתְקֹף רָגְזָא דַיְיָ בְּיִשְׂרָאֵל וְטָרְדִנּוּן בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין עַד דְּסַף כָּל דָּרָא דַּעֲבִיד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וַיְנִעֵם** • וַיְטַלְטְלֵם, מִן "נָע וָנָד" (ס"א וְטִלְטְלָם בְּנָע וָנָד).

(יד) וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:

יד וְהָא קַמְתּוּן חֲלַף אֲבָהַתְּכוֹן תַּלְמִידֵי גֻּבְרַיָּא חַיָּבַיָּא לְאוֹסָפָא עוֹד עַל תְּקוֹף רָגְזָא דַיְיָ לְיִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **לִסְפּוֹת** • כְּמוֹ (ישעיה כט): "סְפוּ שָׁנָה עַל־שָׁנָה" (ירמיה ז): "עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ וְגוֹ'" לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת.

(טו) כִּי תְשׁוּבֻן מֵאַחֲרָיו וְיָסַף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וְשִׁחַתֶּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה:

טו אֲרֵי תְתוּבוּן מִבָּתַר דַּחַלְתֵּהּ וְיוֹסֵף עוֹד לְאַחֲרוּתְהוֹן בְּמַדְבְּרָא וּתְחַבְּלוּן לְכָל עַמָּא הָדֵין:

(טז) וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גִּדְרֹת צֹאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה וְעָרִים לְטַפֵּנוּ:

טז וְקָרִיבוּ לְוָתֵהּ וַאֲמָרוּ חַטְרִין דְּעָן נִבְנֵי לִבְעִירָנָא הָכָא וְקִרְוִין לְטַפְלָנָא:

רש"י◄ **נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה** • חָסִים הָיוּ עַל מָמוֹנָם יוֹתֵר מִבְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם, שֶׁהִקְדִּימוּ מִקְנֵיהֶם לְטַפָּם. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: לֹא כֵן, עֲשׂוּ הָעִקָּר - עִקָּר, וְהַטָּפֵל - טָפֵל. בְּנוּ לָכֶם תְּחִלָּה עָרִים לְטַפְּכֶם וְאַחַר־כָּךְ גְּדֵרוֹת לְצֹאנְכֶם.

(יז) וַאֲנַחְנוּ נֶחָלֵץ חֻשִׁים לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הֲבִיאֹנֻם אֶל־מְקוֹמָם וְיָשַׁב טַפֵּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ:

יז וַאֲנַחְנָא נִזְדָּרֵז מַבְעִין קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד דִּי נְעֵלְנוּן לְאַתְרֵיהוֹן וְיֵתְבוּן טַפְלָנָא בְּקִרְוִין כְּרִיכַן מִן קֳדָם יָתְבֵי אַרְעָא:

רש"י◄ **וַאֲנַחְנוּ נֶחָלֵץ חֻשִׁים** • נִזְדַּיֵּין מְהִירִים, כְּמוֹ (ישעיה ח): "מַהֵר שָׁלָל חָשׁ בַּז", (שם ה): "יְמַהֵר יָחִישָׁה". **לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • בְּרָאשֵׁי גְיָסוֹת, מִתּוֹךְ שֶׁגִּבּוֹרִים הָיוּ, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בְּגָד (דברים לג): "וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד". וְאַף מֹשֶׁה חָזַר וּפֵרֵשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים (שם ג):

"וָאֶצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא וְגוֹ' חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חָיִל". וּבִירִיחוֹ כְּתִיב (יהושע ח): "וְהֶחָלוּץ הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם". זֶה רְאוּבֵן וְגָד שֶׁקִּיְּמוּ תְּנָאָם. **וְיָשַׁב טַפֵּנוּ** • בְּעוֹדֵנוּ אֵצֶל אַחֵינוּ. **בְּעָרֵי הַמִּבְצָר** • שֶׁנִּבְנֶה עַכְשָׁו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 279)

וְאַף מֹשֶׁה חָזַר וּפֵרֵשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים (לב, יז) לְרש"י הוּקְשָׁה, מַדּוּעַ לֹא נֶאֱמַר בְּמַעֲנֵה מֹשֶׁה לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן שֶׁיֵּלְכוּ רִאשׁוֹנִים, בְּרָאשֵׁי גְיָסוֹת? וְעַל זֶה מֵבִיא שֶׁבְּפָרָשַׁת דְּבָרִים פֵּרֵשׁ מֹשֶׁה אֶת דְּבָרָיו, שֶׁמַּה שֶׁאָמַר לָהֶם אִם תֵּחָלְצוּ לִפְנֵי **ה'** לַמִּלְחָמָה (פָּסוּק כ) הִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁיֵּלְכוּ רִאשׁוֹנִים - חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי **אֲחֵיכֶם**.

(יח) לֹא נָשׁוּב אֶל־בָּתֵּינוּ עַד הִתְנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ:

יח לָא נְתוּב לְבֵיתָנָא עַד דְּיִתְחַסְנוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר אַחֲסַנְתֵּהּ:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

מַעֲשֶׂה דְּעָכָן. וְיֵשׁ לוֹמַר, הָא אָמְרוּ זַ"ל דְּלֹא נִגְזְרָה גְּזֵירַת מְרַגְּלִים עַל פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים, וְכֵן מוּכָח קְרָא דִּכְתִיב **אִם יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה** [וגו']**, בִּלְתִּי אִם כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה** (ראה ב"ב קכא:): תורה יג

(יט) כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וָהָלְאָה כִּי בָאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה׃ פ

יט אֲרֵי לָא נַחְסִין עִמְּהוֹן מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא וּלְהָלָא אֲרֵי קַבֵּלְנָא אַחֲסָנְתָּנָא לָנָא מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא מַדִּינְחָא׃

רש"י◄ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְגוֹ׳ • בְּעֵבֶר הַמַּעֲרָבִי. כִּי בָאָה נַחֲלָתֵנוּ • כְּבָר קִבַּלְנוּהָ בְּעֵבֶר הַמִּזְרָחִי.

◆ יום רביעי כ"ח תמוז בכל העולם ◆

(כ) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אִם־תֵּחָלְצוּ לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה׃

כ וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה אִם תַּעְבְּדוּן יָת פִּתְגָמָא הָדֵין אִם תִּזְדָּרְזוּן קֳדָם עַמָּא דַיְיָ לְקְרָבָא׃

(כא) וְעָבַר לָכֶם כָּל־חָלוּץ אֶת־הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה עַד הוֹרִישׁוֹ אֶת־אֹיְבָיו מִפָּנָיו׃

כא וַיַעְבֹּר לְכוֹן כָּל דִּמְזַרֵז יָת יַרְדְּנָא קֳדָם עַמָּא דַיְיָ עַד דִּיתְרַךְ יָת בַּעֲלֵי דְבָבוֹהִי מִן קֳדָמוֹהִי׃

(כב) וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וְהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְהוָה׃

כב וְתִתְכְּבֵשׁ אַרְעָא קֳדָם עַמָּא דַיְיָ וּבָתַר כֵּן תְּתוּבוּן וּתְהוֹן זַכָּאִין מִן קֳדָם יְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל וּתְהֵי אַרְעָא הָדָא לְכוֹן לְאַחֲסָנָא קֳדָם יְיָ׃

(כג) וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חָטָאתֶם לַיהוָה וּדְעוּ חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם׃

כג וְאִם לָא תַעְבְּדוּן כֵּן הָא חַבְתּוּן קֳדָם יְיָ וּדְעוּ חוֹבַתְכוֹן דִּי תַשְׁכַּח יָתְכוֹן׃

(כד) בְּנוּ־לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת לְצֹנַאכֶם וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ׃

כד בְּנוּ לְכוֹן קִרְוִין לְטַפְּלְכוֹן וְחַטְרִין לְעַנְכוֹן וּדְיִפּוֹק מִפּוּמְכוֹן תַּעַבְּדוּן׃

רש"י◄ לְצֹנַאכֶם • תֵּבָה זוֹ מִגְּזֵרַת (תהלים ח): "צֹנָה וַאֲלָפִים כֻּלָּם", שֶׁאֵין בּוֹ אָלֶ"ף מַפְסִיק בֵּין נוּ"ן לְצָדֵ"י. וְאָלֶ"ף שֶׁבָּא כָּאן אַחַר הַנּוּ"ן, בִּמְקוֹם הֵ"א שֶׁל צֹנָה הוּא, מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לָמַדְתִּי כֵּן. וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ • לְגָבֹהַּ, שֶׁקִּבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם לַעֲבֹר לַמִּלְחָמָה עַד כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק; שֶׁמֹּשֶׁה לֹא בִּקֵּשׁ מֵהֶם אֶלָּא "וְנִכְבְּשָׁה ... וְאַחַר תָּשֻׁבוּ", וְהֵם קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם "עַד הִתְנַחֵל", חֲרֵי הוֹסִיפוּ לְהִתְעַכֵּב שֶׁבַע שֶׁחָלְקוּ, וְכֵן עָשׂוּ.

(כה) וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה׃

כה וַאֲמָרוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמֹשֶׁה לְמֵימַר עַבְדָּיךָ יַעְבְּדוּן כְּמָא דִי רִבּוֹנִי מְפַקֵּד׃

רש"י◄ וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גָד • כֻּלָּם כְּאִישׁ אֶחָד.

(כו) טַפֵּנוּ נָשֵׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל־בְּהֵמָתֵנוּ יִהְיוּ־שָׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד׃

כו טַפְּלָנָא נְשָׁנָא גֵּיתָנָא וְכָל בְּעִירָנָא יְהוֹן תַּמָּן בְּקִרְוֵי גִּלְעָד׃

(כז) וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ כָּל־חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי דֹּבֵר׃

כז וְעַבְדָּיךָ יַעְבְּרוּן כָּל מְזַרֵז חֵילָא קֳדָם עַמָּא דַיְיָ לְקְרָבָא כְּמָא דִי רִבּוֹנִי מְמַלֵּל׃

(כח) וַיְצַו לָהֶם מֹשֶׁה אֵת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵת יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

כח וּפַקִּיד לְהוֹן מֹשֶׁה יָת אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְיָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְיָת רֵישֵׁי אֲבָהַת שִׁבְטַיָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י◄ וַיְצַו לָהֶם • כְּמוֹ עֲלֵיהֶם, וְעַל תְּנָאָם מִנָּה אֶלְעָזָר וִיהוֹשֻׁעַ. כְּמוֹ (שמות יד): "ה' יִלָּחֵם לָכֶם".

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעַבְרוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי־רְאוּבֵן ׀ אִתְּכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חָלוּץ לַמִּלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לַאֲחֻזָּה׃

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן אִם יַעְבְּרוּן בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן עִמְּכוֹן יָת יַרְדְּנָא כָּל דִּמְזָרֵז לְקָרְבָּא קֳדָם עַמָּא וְתִתְכְּבַשׁ אַרְעָא קֳדָמֵיכוֹן וְתִתְּנוּן לְהוֹן יָת אַרְעָא דְּגִלְעָד לְאַחֲסָנָא׃

(ל) וְאִם־לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנֹאחֲזוּ בְּתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃

ל וְאִם לָא יַעְבְּרוּן מְזָרְזִין עִמְּכוֹן וְיִתְחַסְנוּן בֵּינֵיכוֹן בְּאַרְעָא דְּכְנָעַן׃

(לא) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה׃

לא וַאֲתִיבוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמֵימָר יָת דִּי מַלִּיל יְיָ לְעַבְדָּיךָ כֵּן נַעְבֵּד׃

(לב) נַחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן׃

לב נַחְנָא נְעִבַר מְזָרְזִין קֳדָם עַמָּא דַיְיָ לְאַרְעָא דִּכְנָעַן וְעִמָּנָא אֲחוּדַת אַחֲסַנְתָּנָא מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא׃

רש"י◄ וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ • כְּלוֹמַר, בְּיָדֵינוּ וּבִרְשׁוּתֵנוּ תְּהִי אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר הַזֶּה.

(לג) וַיִּתֵּן לָהֶם ׀ מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי ׀ שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף אֶת־מַמְלֶכֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלֶכֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאָרֶץ לְעָרֶיהָ בִּגְבֻלֹת עָרֵי הָאָרֶץ סָבִיב׃

לג וִיהַב לְהוֹן מֹשֶׁה לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וּלְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִּמְנַשֶּׁה בַּר יוֹסֵף יָת מַלְכוּת סִיחוֹן מַלְכָּא דַאֱמוֹרָאָה וְיָת מַלְכוּת עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנָן אַרְעָא לְקִרְוָהָא בִּתְחוּמִין קִרְוֵי אַרְעָא סְחוֹר סְחוֹר׃

(לד) וַיִּבְנוּ בְנֵי־גָד אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־עֲטָרֹת וְאֶת עֲרֹעֵר׃

לד וּבְנוֹ בְּנֵי גָד יָת דִּיבוֹן וְיָת עֲטָרוֹת וְיָת עֲרֹעֵר׃

(לה) וְאֶת־עֲטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעְזֵר וְיָגְבְּהָה׃

לה וְיָת עַטְרוֹת שׁוֹפָן וְיָת יַעְזֵר וְרָמָתָא׃

(לו) וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרָן עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת צֹאן׃

לו וְיָת בֵּית נִמְרָה וְיָת בֵּית הָרָן קִרְוִין בְּרִיכַן וְחַטְרִין דְּעָן׃

רש"י◄ עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת צֹאן • זֶה סוֹף הַפָּסוּק מוּסָב עַל תְּחִלַּת הָעִנְיָן: "וַיִּבְנוּ בְנֵי־גָד" אֶת־הָעָרִים הַלָּלוּ לִהְיוֹת "עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרוֹת צֹאן".

(לז) וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־אֶלְעָלֵא וְאֵת קִרְיָתָיִם׃

לז וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּנוֹ יָת חֶשְׁבּוֹן וְיָת אֶלְעָלֵא וְיָת קִרְיָתָיִם׃

(לח) וְאֶת־נְבוֹ וְאֶת־בַּעַל מְעוֹן מוּסַבֹּת שֵׁם וְאֶת־שִׂבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ:

לח וְיָת נְבוֹ וְיָת בַּעַל מְעוֹן מַקְפַּן שְׁמָהָן וְיָת שִׂבְמָה וּקְרוֹ בִּשְׁמָהָן יָת שְׁמָהַת קִרְוַיָּא דִּי בְּנוֹ:

רש"י◄ וְאֶת־נְבוֹ וְאֶת־בַּעַל מְעוֹן מוּסַבֹּת שֵׁם • נְבוֹ וּבַעַל מְעוֹן - שְׁמוֹת עֲבוֹדַת אֱלִילִים הֵם, וְהָיוּ הָאֱמוֹרִיִּים קוֹרִים עָרֵיהֶם עַל שֵׁם עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁלָּהֶם, וּבְנֵי רְאוּבֵן הֵסַבּוּ אֶת שְׁמָם לְשֵׁמוֹת אֲחֵרִים, וְזֶהוּ "מוּסַבֹּת שֵׁם" - נְבוֹ וּבַעַל מְעוֹן, מוּסַבּוֹת לְשֵׁם אַחֵר. וְאֶת־שִׂבְמָה • בָּנוּ שִׂבְמָה, (ס"א בִּשְׁמָהּ, וְעַיֵּן רַמְבַּ"ן) וְהִיא שְׁבָם הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה.

(לט) וַיֵּלְכוּ בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדָהָ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ:

לט וַאֲזָלוּ בְּנֵי מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה לְגִלְעָד וְכִבְשׁוּהִי וְתָרִיךְ יָת אֱמוֹרָאָה דִּי בַהּ:

רש"י◄ וַיּוֹרֶשׁ • כְּתַרְגּוּמוֹ וְתָרִיךְ, שֶׁתֵּבֵת רֵישׁ מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁתֵּי חֲלָקוֹת: לְשׁוֹן יְרֵשָׁה וּלְשׁוֹן הוֹרָשָׁה, שֶׁהוּא טֵרוּד וְתֵרוּף.

(מ) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ:

מ וִיהַב מֹשֶׁה יָת גִּלְעָד לְמָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה וִיתֵב בַּהּ:

(מא) וְיָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־חַוֹּתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֹּת יָאִיר:

מא וְיָאִיר בַּר מְנַשֶּׁה אֲזַל וּכְבַשׁ יָת כַּפְרָנֵיהוֹן וּקְרָא יָתְהֶן כַּפְרָנֵי יָאִיר:

רש"י◄ חַוֹּתֵיהֶם • כַּפְרָנֵיהוֹן. וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֹּת יָאִיר • לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים, קְרָאָם בִּשְׁמוֹ לְזִכָּרוֹן.

(מב) וְנֹבַח הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־קְנָת וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח בִּשְׁמוֹ:

מב וְנֹבַח אֲזַל וּכְבַשׁ יָת קְנָת וְיָת כַּפְרָנָהָא וּקְרָא לַהּ נֹבַח בִּשְׁמֵהּ: פ פ פ

רש"י◄ וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח • 'לָהּ' אֵינוֹ מַפִּיק הֵ"א, וְרָאִיתִי בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְקַיֵּם לָהּ שֵׁם זֶה, לְפִיכָךְ הוּא רָפֶה, שֶׁמַּשְׁמָעוּת מִדְּרָשׁוֹ כְּמוֹ 'לֹא'. וּתְמַהֲנִי מַה יִּדְרֹשׁ בִּשְׁתֵּי תֵבוֹת הַדּוֹמוֹת לָהּ (רות ב): "וַיֹּאמֶר לָהּ בֹּעַז", (זכריה ה) "לִבְנוֹת־לָהּ בַּיִת":

קי"ב פסוקים, בק"י יק"ב סימן. חסלת פרשת מטות

◆ יום ראשון כ"ה תמוז (המשך רביעי בכל העולם) ◆

לג (א) אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

א אִלֵּין מַטְלָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי נְפָקוּ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן בִּידָא דְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

רש"י◄ אֵלֶּה מַסְעֵי • לָמָּה נִכְתְּבוּ הַמַּסָּעוֹת הַלָּלוּ? לְהוֹדִיעַ חֲסָדָיו שֶׁל מָקוֹם, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁגָּזַר עֲלֵיהֶם לְטַלְטְלָם וְלַהֲנִיעָם בַּמִּדְבָּר, לֹא תֹּאמַר שֶׁהָיוּ נָעִים וּמְטַלְטְלִים מִמַּסָּע לְמַסָּע כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הָיְתָה

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לח) **מוּסַבֹּת שֵׁם.** שֶׁבַּתְּחִילָּה נִקְרְאוּ עַל שֵׁם עַמּוֹן וּמוֹאָב, וְאַחַר כֵּן עַל שֵׁם סִיחוֹן, וּלְבַסּוֹף עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל:

חסלת פרשת מטות

לָהֶם מְנוּחָה, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן אֶלָּא אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם מַסָּעוֹת; צֵא מֵהֶם י"ד, שֶׁכֻּלָּם הָיוּ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה קֹדֶם גְּזֵרָה, מִשֶּׁנָּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס עַד שֶׁבָּאוּ לְרִתְמָה שֶׁמִּשָּׁם נִשְׁתַּלְּחוּ הַמְּרַגְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל יב): "וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וְגוֹ'", (שם יג): "שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְגוֹ'". וְכָאן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה", לָמַדְתָּ, שֶׁהִיא בְּמִדְבַּר פָּארָן. וְעוֹד הוֹצֵא מִשָּׁם שְׁמוֹנֶה מַסָּעוֹת שֶׁהָיוּ לְאַחַר מִיתַת אַהֲרֹן - מֵהֹר הָהָר עַד עַרְבוֹת מוֹאָב בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים, נִמְצָא שֶׁכָּל שְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה לֹא נָסְעוּ אֶלָּא עֶשְׂרִים מַסָּעוֹת. זֶה מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן. וְרַבִּי תַּנְחוּמָא דָּרַשׁ בּוֹ דְּרָשָׁה אַחֶרֶת: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה בְּנוֹ חוֹלֶה וְהוֹלִיכוֹ לְמָקוֹם רָחוֹק לְרַפְּאוֹתוֹ, כֵּיוָן שֶׁהָיוּ חוֹזְרִין, הִתְחִיל אָבִיו מוֹנֶה כָּל הַמַּסָּעוֹת: אָמַר לוֹ: כָּאן יָשַׁנְנוּ, כָּאן הוֹקַרְנוּ, כָּאן חָשַׁשְׁתָּ אֶת רֹאשְׁךָ וְכוּ' (במדבר רבה)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 391 – מתוך 'לקראת שבת')

מִשַּׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ – וְהַנִּמְשָׁל

אֵלֶּה מַסְעֵי

מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה בְּנוֹ חוֹלֶה, וְהוֹלִיכוֹ לְמָקוֹם רָחוֹק לְרַפְּאוֹתוֹ, כֵּיוָן שֶׁהָיוּ חוֹזְרִין הִתְחִיל אָבִיו מוֹנֶה כָּל הַמַּסָּעוֹת, אָמַר לוֹ, כָּאן יָשַׁנְנוּ, כָּאן הוֹקַרְנוּ, כָּאן חָשַׁשְׁתָּ אֶת רֹאשְׁךָ וְכוּ'. (לג, א. ובפרש"י).

יֵשׁ לוֹמַר שֶׁג' דְּגְמָאוֹת אֵלּוּ מְכַוְּנוֹת בְּדִקְדּוּק כְּנֶגֶד ג' הַמַּסָּעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְיַם סוּף:

הַמַּסָּע הָרִאשׁוֹן מֵרַעְמְסֵס סְכוֹתָה נִקְרָא "כָּאן יָשַׁנְנוּ", דִּלְסְכּוֹת בָּאוּ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם וְנָסְעוּ מִשָּׁם רַק לְמָחֳרָתוֹ (רש"י בשלח יג, כ) וְא"כ נִמְצָא שֶׁלְּאַחַר הַמַּסָּע הָרִאשׁוֹן נִשְׁאֲרוּ לָלוּן שָׁם בַּלַּיְלָה, וְזֶהוּ הַמַּשְׁמָעוּת דְּ"כָּאן יָשַׁנְנוּ".

בַּמַּסָּע הַשֵּׁנִי מִסְּכּוֹת לְאֵתָם נִתְחַדֵּשׁ עִנְיָן עַנְנֵי הַכָּבוֹד (ראה בשלח יג, כא ותיב"ע יב, לז) שֶׁעִנְיָנָם "לְצֵל לְבַל יַכֶּה בָהֶם שָׁרָב וָשֶׁמֶשׁ", וְלָכֵן "כָּאן הוֹקַרְנוּ", דְּעַנְנֵי הַכָּבוֹד שֶׁסּוֹכְכוּ עַל בְּנֵי"י הֵגֵנּוּ עֲלֵיהֶם מֵחֹם הַשֶּׁמֶשׁ וְע"י כֵּן נִתְקָרְרוּ.

וּבְמַסָּע לְיַם סוּף כְּשֶׁטָּעֲנוּ יִשְׂרָאֵל נֶגֶד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ "טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת מִצְרַיִם מִמּוּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר" - הֲרֵי זֶה בְּחִינַת "חָשַׁשְׁתָּ אֶת רֹאשְׁךָ" טַעֲנָה שִׁכְלִית שֶׁאֵינָהּ עַל־פִּי הַתּוֹרָה. (לְעֻמַּת זֶה בִּשְׁאָר הַנִּסְיוֹנוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר, עִקַּר טַעֲנָתָם הָיְתָה מִצַּד שֶׁהָיוּ רְעֵבִים לַלֶּחֶם וּצְמֵאִים לַמַּיִם וְלֹא טַעֲנָה שִׂכְלִית).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש ח"ב עמ' 348 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּרוּחָנִיּוּת

אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (לג, א)

יְדוּעָה הַקַּשְׁיָא (ראה לקו"ת ריש פרשת מסעי) מַדּוּעַ נֶאֱמַר "מַסְעֵי" לְשׁוֹן רַבִּים, הֲרֵי הַמַּסָּע שֶׁיָּצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא מַסָּע אֶחָד בִּלְבַד, הַמַּסָּע מֵרַעְמְסֵס לְסְכּוֹת, וּשְׁאָר הַמַּסָּעוֹת הָיוּ כְּבָר אַחֲרֵי הַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם, וּמַהוּ "מַסְעֵי" לְשׁוֹן רַבִּים?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

מִצְרַיִם הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן "מֵיצָרִים" וּגְבוּלִים, וְהַיְנוּ דְּבָרִים הַמּוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים מַעֲבוֹדַת הַשֵּׁי"ת. וְהָעֲבוֹדָה הִיא לָצֵאת מֵהַ"מִּצְרַיִם" הָרוּחָנִיִּים, שֶׁשּׁוּם דָּבָר לֹא יַעֲצֹר בַּעֲדוֹ מִלַּעֲבֹד אֶת ה'.

אָמְנָם גַּם כַּאֲשֶׁר "יֵצֵא" מִמִּצָּרָיו הָרוּחָנִיִּים, צָרִיךְ לֵידַע, שֶׁאֵין זֶה מַסְפִּיק עֲדַיִן, כִּי אַף שֶׁלְּגַבֵּי מַצָּבוֹ כְּבָר יָצָא מִמִּצְרַיִם, עֲדַיִן יָכוֹל הוּא לְהִתְעַלּוֹת עוֹד יוֹתֵר, וּלְגַבֵּי מַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, עֲדַיִן בְּ"מִצְרַיִם" הוּא.

וְלָכֵן נֶאֱמַר "מַסְעֵי" לְשׁוֹן רַבִּים - לִרְמֹז כִּי גַּם כַּאֲשֶׁר יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, הִנֵּה לְגַבֵּי מַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר נִמְצָא הוּא עֲדַיִן בְּמִצְרַיִם, וְצָרִיךְ לְהִתְעַלּוֹת "וּלְהַסִּיעַ" עַצְמוֹ לְמַדְרֵגָה יוֹתֵר גְּבוֹהָה.

וְאַל יֹאמַר הָאָדָם שֶׁדַּי וּמַסְפִּיק לוֹ בַּעֲבוֹדָתוֹ הַקּוֹדֶמֶת - כִּי תַּפְקִיד הָאָדָם וְעִנְיָנוֹ הוּא לִהְיוֹת "מְהַלֵּךְ" וְלֹא "עוֹמֵד", וּבְכָל יוֹם וָיוֹם שֶׁנִּתַּן לוֹ הַקָּבָּ"ה, עָלָיו לְהִתְעַלּוֹת לִבְחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר מֵעֲבוֹדָתוֹ בַּיּוֹם שֶׁלִּפְנֵי זֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חלק י"ח עמ' 390 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מַסְעוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן הַגָּלוּת

אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל

מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה בְּנוֹ חוֹלֶה, וְהוֹלִיכוֹ לְמָקוֹם רָחוֹק לְרַפְּאוֹתוֹ, כֵּיוָן שֶׁהָיוּ חוֹזְרִין הִתְחִיל אָבִיו מוֹנֶה כָּל הַמַּסָּעוֹת, וְאָמַר לוֹ, כָּאן יָשַׁנְנוּ, כָּאן הוֹקַרְנוּ, כָּאן חָשַׁשְׁתָּ אֶת רֹאשְׁךָ. כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה: מְנֵה לָהֶם כָּל וי"ל בָּזֶה עַל־פִּי פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

הַמְּקוֹמוֹת הֵיכָן הִכְעִיסוּנִי, לְכָךְ נֶאֱמַר: אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (לג, א. ובפרש"י ומדרש תנחומא פרשתנו ג)

לִכְאוֹרָה הַמָּשָׁל אֵינוֹ מַתְאִים לְגַמְרֵי לַנִּמְשָׁל, דְּבַמָּשָׁל הָאָב מָנָה לִבְנוֹ אֶת כָּל הַמַּסָּעוֹת "כֵּיוָן שֶׁהָיוּ חוֹזְרִין", וְאֵלּוּ בַּנִּמְשָׁל - יִשְׂרָאֵל לֹא חָזְרוּ שׁוּב עַל מַסְעוֹתֵיהֶם?

הִנֵּה מ"ב הַמַּסָּעוֹת רוֹמְזִים גַּם עַל הַבְּרוּר שֶׁל מִדְּבַר הָעַמִּים בִּזְמַן הַגָּלוּת, כִּי הַמִּדְבָּר הוּא מְקוֹם יְנִיקַת הַקְּלִפּוֹת "נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב" שֶׁהֵם ג' קְלִפּוֹת הַטֻּמְאוֹת וְלָכֵן אֵין בַּמִּדְבָּר גִּדּוּל צֶמַח וְדֶשֶׁא כְּלָל, כִּי הַהַשְׁפָּעָה בָּאָה מֵהַקְּדֻשָּׁה, וְהַקְּלִפּוֹת אֵינָם בְּטֵלִים לַקְּדֻשָּׁה וּמִשּׁוּם הָכִי אֵינָם מְקַבְּלִים הַהַשְׁפָּעָה. וְסִיּוּם הַמַּסָּעוֹת הוּא בְּ"יַרְדֵּן יְרֵחוֹ" הָרוֹמֵז לְגִלּוּי הַמְּשִׁיחַ שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר "**וַהֲרִיחוֹ** בְּיִרְאַת ה'", שֶׁאָז תִּתְבַּטֵּל מְציאוּת הָרַע דְּמִדְבַּר הָעַמִּים וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ".

וְהִנֵּה לְצֹרֶךְ עֲבוֹדָה זוֹ דְּבְרוּר מִדְּבַר הָעַמִּים יָרְדָה הַנְּשָׁמָה מֵאִגְּרָא רָמָה לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא, מָקוֹם שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר עַל אֲלִקוּת, וִירִידָה זוֹ אֵינָהּ רַק לְצֹרֶךְ עֲלִיַּת הַמִּדְבָּר אֶלָּא גַּם לְצֹרֶךְ עֲלִיַּת הַנְּשָׁמָה, רַק שֶׁבִּשְׁעַת הַמַּסָּעוֹת גּוּפָא נִרְגָּשׁ בָּהֶם הַגָּלוּת וְהַהֶסְתֵּר אֶלָּא **שֶׁעַל יָדָם** מַגִּיעִים (**מְאֹחָר יוֹתֵר**) לַעֲלִיָּה, וְהַגַּם שֶׁיּוֹדְעִים הַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית שֶׁל הַגָּלוּת שֶׁהִיא הָעֲלִיָּה אֲבָל בִּמְקוֹם הַגָּלוּת נִרְגֶּשֶׁת יְרִידָה, מַצָּב שֶׁל מִדְּבָר "אֲשֶׁר לֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם" הָרוֹמֵז עַל הַקְּבָּ"ה, וְ"הִכְעִיסוּנִי" שֶׁמַּצָּב זֶה הוּא הֵפֶךְ רְצוֹן הָעֶלְיוֹן.

וְרַק כַּאֲשֶׁר חוֹזְרִים, הַיְינוּ הָעֲלִיָּה שֶׁלְּאַחַר הַיְרִידָה, מִתְגַּלֶּה שֶׁהַמַּסָּעוֹת עַצְמָם הִנָּם חֵלֶק מֵהָעֲלִיָּה "מְנֻּנֶה לָהֶם כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּנִי" ע"ד הַנֶּאֱמָר לְע"ל "אוֹדְךָ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי" [עַל שֶׁכָּעַסְתָּ עָלַי] שֶׁיּוֹדוּ לַקְּבָּ"ה עַל כָּךְ, כִּי יִתְגַּלֶּה שֶׁגַּם הֶסְתֵּר זֶה הוּא חַסְדֵי ה'.

וְאִם תִּקְשֶׁה: אֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר עַל הַיְרִידָה בַּגָּלוּת שֶׁהִיא חֵלֶק מֵהָעֲלִיָּה, לָכֵן הַמִּדְרָשׁ מַבְהִיר בְּמָשָׁל שֶׁבֵּן־הַמֶּלֶךְ אֵינוֹ הוֹלֵךְ לְבַדּוֹ אֶלָּא עִם הַמֶּלֶךְ (הָרוֹמֵז עַל הַקְּבָּ"ה) וּיתֵרָה מִזּוֹ הַמֶּלֶךְ הוֹלִיכוֹ לְשָׁם, וּיתֵרָה מִזּוֹ, מַסָּעוֹת אֵלּוּ הֵם כְּדֵי לְרַפְּאוֹתוֹ וְא"כ בְּרוּר שֶׁיְּרִידָה זוֹ גּוּפָא הִיא עִנְיָן שֶׁל חֶסֶד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 227)

אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (לג, א) נִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה, הֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם בְּמַסָּע **אֶחָד** בִּלְבַד (הַמַּסָּע מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת), וּמַדּוּעַ נֶאֱמַר "מַסְעֵי" לְשׁוֹן רַבִּים. וּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, דְּהִנֵּה מִצְרַיִם הִיא לְשׁוֹן מֵצַר וּגְבוּל, וְכָל עוֹד לֹא הִגִּיעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְ'יַרְדֵּן יְרֵיחוֹ' (לְקַמָּן פָּסוּק מח), רָמֵז לַמְּשִׁיחַ שֶׁ'מּוֹרַח וְדָאִין' (סַנְהֶדְרִין צג, ב) - הֵם עֲדַיִן בְּתוֹךְ הַמֵּצַר וְהַגְּבוּל שֶׁל 'אֶרֶץ מִצְרַיִם'. לָכֵן נֶאֱמַר "מַסְעֵי" לְשׁוֹן רַבִּים, כִּי מַטָּרַת **כָּל** הַמַּסָּעוֹת הִיא - לָצֵאת מִכָּל מֵצַר וּגְבוּל וּלְהַגִּיעַ לַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

(ב) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם:

ב וּכְתַב מֹשֶׁה יָת מַפְּקָנֵיהוֹן לְמַטְלָנֵיהוֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ וְאִלֵּין מַטְלָנֵיהוֹן לְמַפְּקָנֵיהוֹן:

(ג) וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרָיִם:

ג וּנְטָלוּ מֵרַעְמְסֵס בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּחַמְשָׂא עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא קַדְמָאָה מִבָּתַר פִּסְחָא נְפָקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִישׁ גְּלִי לְעֵינֵי כָּל מִצְרָאֵי:

(ד) וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים:

ד וּמִצְרָאֵי מְקַבְּרִין יָת דִּי קְטַל יְיָ בְּהוֹן כָּל בּוּכְרָא וּבְטַעֲוָתְהוֹן עֲבַד יְיָ דִּינִין:

רש"י ◄ **וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים** • טְרוּדִים בְּאֲבֵלָם.

(ה) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס וַיַּחֲנוּ בְּסֻכֹּת:

ה וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס וּשְׁרוֹ בְּסֻכֹּת:

(ו) וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר:

ו וּנְטָלוּ מִסֻּכֹּת וּשְׁרוֹ בְּאֵתָם דִּי בִּסְטַר מַדְבְּרָא:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לג (ד) **וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה ה' שְׁפָטִים.** כְּלוֹמַר, וּבְשׁוֹפְטֵיהֶם **עָשָׂה ה' שְׁפָטִים**, לָשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן. וּלְכָךְ נֶאֱמַר **וּבֵאלֹהֵיהֶם**, וְהוּא לְשׁוֹן דַּיָּנִים, כִּדְאָמַר (שמות כב ז) וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים: תורה ה

(ז) וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם וַיָּשָׁבוּ עַל־פִּי הַחִירֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בַּעַל צְפֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל׃

ז וּנְטָלוּ מֵאִתָּם וְתָב עַל פּוּם חִירָתָא דִּי קֳדָם בְּעֵל צְפוֹן וּשְׁרוֹ קֳדָם מִגְדֹּל׃

(ח) וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר אֵתָם וַיַּחֲנוּ בְּמָרָה׃

ח וּנְטָלוּ מִן פּוּם חִירָתָא וַעֲבָרוּ בְּגוֹ יַמָּא לְמַדְבְּרָא וַאֲזָלוּ מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא דְּאֵתָם וּשְׁרוֹ בְּמָרָה׃

(ט) וַיִּסְעוּ מִמָּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וּבְאֵילִם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם׃

ט וּנְטָלוּ מִמָּרָה וַאֲתוֹ לְאֵילִם וּבְאֵילִם תְּרֵי עֲשַׂר מַבּוּעִין דְּמַיִן וְשַׁבְעִין דִּקְלִין וּשְׁרוֹ תַּמָּן׃

(י) וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף׃

י וּנְטָלוּ מֵאֵילִם וּשְׁרוֹ עַל יַמָּא דְסוּף׃

(יא) וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־סִין׃

יא וּנְטָלוּ מִיַּמָּא דְסוּף וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְסִין׃

(יב) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר־סִין וַיַּחֲנוּ בְּדָפְקָה׃

יב וּנְטָלוּ מִמַּדְבְּרָא דְסִין וּשְׁרוֹ בְּדָפְקָה׃

(יג) וַיִּסְעוּ מִדָּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאָלוּשׁ׃

יג וּנְטָלוּ מִדָּפְקָה וּשְׁרוֹ בְּאָלוּשׁ׃

(יד) וַיִּסְעוּ מֵאָלוּשׁ וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעָם לִשְׁתּוֹת׃

יד וּנְטָלוּ מֵאָלוּשׁ וּשְׁרוֹ בִּרְפִידִם וְלָא הֲוָה תַּמָּן מַיָּא לְעַמָּא לְמִשְׁתִּי׃

(טו) וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינָי׃

טו וּנְטָלוּ מֵרְפִידִם וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי׃

(טז) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינָי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרֹת הַתַּאֲוָה׃

טז וּנְטָלוּ מִמַּדְבְּרָא דְסִינָי וּשְׁרוֹ בְּקִבְרֵי דִמְשַׁאֲלֵי׃

(יז) וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֹת הַתַּאֲוָה וַיַּחֲנוּ בַּחֲצֵרֹת׃

יז וּנְטָלוּ מִקִּבְרֵי דִמְשַׁאֲלֵי וּשְׁרוֹ בַּחֲצֵרֹת׃

(יח) וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה׃

יח וּנְטָלוּ מֵחֲצֵרֹת וּשְׁרוֹ בְּרִתְמָה׃

רש"י ◄וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה• עַל שֵׁם לָשׁוֹן הָרָע שֶׁל מְרַגְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכ): "מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יּוֹסִיף לְךָ לָשׁוֹן רְמִיָּה, חִצֵּי גִּבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים"•.

(יט) וַיִּסְעוּ מֵרִתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרִמֹּן פָּרֶץ׃

יט וּנְטָלוּ מֵרִתְמָה וּשְׁרוֹ בְּרִמֹּן פָּרֶץ׃

(כ) וַיִּסְעוּ מֵרִמֹּן פָּרֶץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה׃

כ וּנְטָלוּ מֵרִמֹּן פָּרֶץ וּשְׁרוֹ בְּלִבְנָה׃

(כא) וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרִסָּה׃

כא וּנְטָלוּ מִלִּבְנָה וּשְׁרוֹ בְּרִסָּה׃

(כב) וַיִּסְעוּ מֵרִסָּה וַיַּחֲנוּ בִּקְהֵלָתָה׃

כב וּנְטָלוּ מֵרִסָּה וּשְׁרוֹ בִּקְהֵלָתָה׃

(כג) וַיִּסְעוּ מִקְּהֵלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר־שָׁפֶר:

כג וּנְטָלוּ מִקְּהֵלָתָה וּשְׁרוֹ בְּטוּרָא דְשָׁפֶר:

(כד) וַיִּסְעוּ מֵהַר־שָׁפֶר וַיַּחֲנוּ בַּחֲרָדָה:

כד וּנְטָלוּ מִטּוּרָא דְשָׁפֶר וּשְׁרוֹ בַּחֲרָדָה:

(כה) וַיִּסְעוּ מֵחֲרָדָה וַיַּחֲנוּ בְּמַקְהֵלֹת:

כה וּנְטָלוּ מֵחֲרָדָה וּשְׁרוֹ בְּמַקְהֵלוֹת:

(כו) וַיִּסְעוּ מִמַּקְהֵלֹת וַיַּחֲנוּ בְּתַחַת:

כו וּנְטָלוּ מִמַּקְהֵלוֹת וּשְׁרוֹ בְּתָחַת:

(כז) וַיִּסְעוּ מִתַּחַת וַיַּחֲנוּ בְּתָרַח:

כז וּנְטָלוּ מִתָּחַת וּשְׁרוֹ בְּתָרַח:

(כח) וַיִּסְעוּ מִתָּרַח וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה:

כח וּנְטָלוּ מִתָּרַח וּשְׁרוֹ בְּמִתְקָה:

(כט) וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחַשְׁמֹנָה:

כט וּנְטָלוּ מִמִּתְקָה וּשְׁרוֹ בְּחַשְׁמֹנָה:

(ל) וַיִּסְעוּ מֵחַשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּמֹסֵרוֹת:

ל וּנְטָלוּ מֵחַשְׁמֹנָה וּשְׁרוֹ בְּמֹסֵרוֹת:

(לא) וַיִּסְעוּ מִמֹּסֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בִּבְנֵי יַעֲקָן:

לא וּנְטָלוּ מִמֹּסֵרוֹת וּשְׁרוֹ בִּבְנֵי יַעֲקָן:

(לב) וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקָן וַיַּחֲנוּ בְּחֹר הַגִּדְגָּד:

לב וּנְטָלוּ מִבְּנֵי יַעֲקָן וּשְׁרוֹ בְּחֹר הַגִּדְגָּד:

(לג) וַיִּסְעוּ מֵחֹר הַגִּדְגָּד וַיַּחֲנוּ בְּיָטְבָתָה:

לג וּנְטָלוּ מֵחֹר הַגִּדְגָּד וּשְׁרוֹ בְּיָטְבָתָה:

(לד) וַיִּסְעוּ מִיָּטְבָתָה וַיַּחֲנוּ בְּעַבְרֹנָה:

לד וּנְטָלוּ מִיָּטְבָתָה וּשְׁרוֹ בְּעַבְרֹנָה:

(לה) וַיִּסְעוּ מֵעַבְרֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֶצְיֹן גָּבֶר:

לה וּנְטָלוּ מֵעַבְרֹנָה וּשְׁרוֹ בְּעֶצְיֹן גָּבֶר:

(לו) וַיִּסְעוּ מֵעֶצְיֹן גָּבֶר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־צִן הִוא קָדֵשׁ:

לו וּנְטָלוּ מֵעֶצְיֹן גָּבֶר וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְצִן הִיא רְקָם:

(לז) וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהֹר הָהָר בִּקְצֵה אֶרֶץ אֱדוֹם:

לז וּנְטָלוּ מֵרְקָם וּשְׁרוֹ בְּהֹר טוּרָא בִּסְיָפֵי אַרְעָא דֶאֱדוֹם:

(לח) וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הֹר הָהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמָת שָׁם בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ:

לח וּסְלֵק אַהֲרֹן כַּהֲנָא לְהֹר טוּרָא עַל מֵימְרָא דַיְיָ וּמִית תַּמָּן בִּשְׁנַת אַרְבְּעִין לְמִפַּק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּיַרְחָא חֲמִשָּׁאָה בְּחַד לְיַרְחָא:

רש"י ◄ עַל־פִּי ה׳ • מְלַמֵּד שֶׁמֵּת בִּנְשִׁיקָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ׳ 412)

וַיָּמָת שָׁם . . . בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ (לג, לח) מִיתַת אַהֲרֹן, שֶׁהָיְתָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ מְנַחֵם־אָב, קִשּׁוּרָה בְּחָרְבָּן הַבַּיִת, שֶׁהָיָה אַף הוּא בְּחֹדֶשׁ זֶה, כְּמַאֲמָר רז"ל (רֹאשׁ הַשָּׁנָה יח, ב) שְׁקוּלָה מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים כִּשְׂרֵפַת בֵּית אֱלֹקֵינוּ.

דְּהִנָּה, יוֹם מִיתַת צַדִּיק הוּא זְמַן שֶׁל בְּכִי וַאֲבֵלוּת, אֲבָל יַחַד עִם זֶה הוּא גַּם זְמַן לִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וְלָלֶכֶת בְּדַרְכָיו, שֶׁאָז, כַּאֲשֶׁר זַרְעוֹ בַּחַיִּים, אַף הוּא בַּחַיִּים (תַּעֲנִית ה, ב). וְאַף בְּחָרְבַּן הַבַּיִת כָּךְ: מִצַּד אֶחָד, יֵשׁ חִיּוּב לְהִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם, אַךְ לְאִידָךְ, הֲרֵי דַּוְקָא בֵּין הַמְּצָרִים הוּא זְמַן מְיֻחָד לַעֲסֹק בְּהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, שֶׁאָז מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עוֹסְקִים בְּבִנְיַן הַבַּיִת (תִּנְחוּמָא צוֹ יד). וְיֵשׁ בָּזֶה הַדְּגָשָׁה מְיֻחֶדֶת: סִבַּת חָרְבַּן בֵּית שֵׁנִי הָיְתָה שִׂנְאַת חִנָּם (יוֹמָא ט, ב), וְהַתִּקּוּן הוּא אַהֲבַת חִנָּם: הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל **אַהֲרֹן** . . . אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה.

(לט) וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים וּמְאַת שָׁנָה בְּמֹתוֹ בְּהֹר הָהָר:

לט וְאַהֲרֹן בַּר מְאָה וְעַשְׂרִין וּתְלַת שְׁנִין כַּד מִית בְּהוֹר טוּרָא:

(מ) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד וְהוּא־יֹשֵׁב בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מ וּשְׁמַע כְּנַעֲנָאָה מַלְכָּא דַּעֲרָד וְהוּא יָתֵב בְּדָרוֹמָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן בְּמֵיתֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי •** (ר"ה ג) כָּאן לְמֶדְךָ, שֶׁמִּיתַת אַהֲרֹן הִיא הַשְּׁמוּעָה, שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד, וּכְסָבוּר שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ חָזַר וּכְתָבָהּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 290)

וּכְסָבוּר שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל (לג, מ) יֵשׁ לְדַיֵּק בָּזֶה, הֲרֵי מְדַבֵּר בַּעֲמָלֵק, כְּפֵרוּשׁ רש"י לְעֵיל (חֻקַּת כא, א): וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי . . . זֶה עֲמָלֵק. וַהֲרֵי עֲמָלֵק הוּא רְצוּעַת מַרְדּוּת לְיִשְׂרָאֵל, מִזְּמָן בְּכָל עֵת לְפָרְעָנוּת (רש"י שם), וְהוּא נִלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל גַּם בִּרְפִידִים, בְּחַיָּיו שֶׁל אַהֲרֹן, וּמַה הַכַּוָּנָה שֶׁסָּבוּר שֶׁנִּתְּנָה **רְשׁוּת** לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל? אֶלָּא כַּוָּנַת רש"י הִיא, שֶׁעֲמָלֵק יָצָא לַמִּלְחָמָה לֹא כַּעֲמָלֵק, שֶׁנִּתְּנָה לוֹ **הִזְדַּמְּנוּת** לִפְגֹּעַ בְּיִשְׂרָאֵל, מֵחֲמַת סִלּוּק עַנְנֵי הַכָּבוֹד, אֶלָּא כִּכְנַעֲנִי, שֶׁסָּבוּר שֶׁנִּתְּנָה **רְשׁוּת** לְהִלָּחֵם בָּהֶם. הַכָּתוּב מְלַמְּדֵנוּ גֹּדֶל חֲשִׁיבוּת מִיתַת אַהֲרֹן: מִיתָתוֹ עַצְמָהּ (לֹא סִלּוּק עַנְנֵי הַכָּבוֹד) יָצְרָה אֶת הָרֹשֶׁם שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל.

(מא) וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצַלְמֹנָה:

מא וּנְטָלוּ מֵהוֹר טוּרָא וּשְׁרוֹ בְּצַלְמֹנָה:

(מב) וַיִּסְעוּ מִצַּלְמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּפוּנֹן:

מב וּנְטָלוּ מִצַּלְמֹנָה וּשְׁרוֹ בְּפוּנֹן:

(מג) וַיִּסְעוּ מִפּוּנֹן וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת:

מג וּנְטָלוּ מִפּוּנֹן וּשְׁרוֹ בְּאֹבֹת:

(מד) וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בִּגְבוּל מוֹאָב:

מד וּנְטָלוּ מֵאֹבֹת וּשְׁרוֹ בְּמִגְזַת עֲבָרֵאי בִּתְחוּם מוֹאָב:

רש"י ◄ **בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים •** לְשׁוֹן חֲרָבוֹת וְגַלִּים, כְּמוֹ (מיכה א): "לְעִי הַשָּׂדֶה", (תהילים עט): "שָׂמוּ אֶת־יְרוּשָׁלַיִם לְעִיִּים".

(מה) וַיִּסְעוּ מֵעִיִּים וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֹן גָּד:

מה וּנְטָלוּ מִמִּגְזַתָּא וּשְׁרוֹ בְּדִיבֹן גָּד:

(מו) וַיִּסְעוּ מִדִּיבֹן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה:

מו וּנְטָלוּ מִדִּיבֹן גָּד וּשְׁרוֹ בְּעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה:

(מז) וַיִּסְעוּ מֵעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה וַיַּחֲנוּ בְּהָרֵי הָעֲבָרִים לִפְנֵי נְבוֹ:

מז וּנְטָלוּ מֵעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה וּשְׁרוֹ בְּטוּרֵי דַּעֲבָרֵאי דְּקֳדָם נְבוֹ:

(מח) וַיִּסְעוּ מֵהָרֵי הָעֲבָרִים וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרִחוֹ:

מח וּנְטָלוּ מִטּוּרֵי דַּעֲבָרֵאי וּשְׁרוֹ בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִּירֵחוֹ:

(מט) **וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְשִׁמֹת עַד אָבֵל הַשִּׁטִּים בְּעַרְבֹת מוֹאָב: ס**

מט **וּשְׁרוֹ עַל יַרְדְּנָא מִבֵּית יְשִׁימוֹת עַד מֵישַׁר שִׁטִּין בְּמֵישְׁרַיָּא דְמוֹאָב:**

רש"י◄ **מִבֵּית הַיְשִׁמֹת עַד אָבֵל הַשִּׁטִּים•** כָּאן לְמֶדֶךְ שִׁעוּר מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל י"ב מִיל, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: "לְדִידִי חֲזֵי לִי הַהוּא אַתְרָא וְכוּ'": **אָבֵל הַשִּׁטִּים•** מִישׁוֹר שֶׁל שִׁטִּים "אָבֵל" שְׁמוֹ.

◆ יום שני כ"ו תמוז (חמישי בכל העולם) ◆

(נ) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר:**

נ **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמֵישְׁרַיָּא דְמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִּירֵחוֹ לְמֵימָר:**

(נא) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן:**

נא **מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דְכְנָעַן:**

רש"י◄ **כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַّרְדֵּן וְגוֹ' וְהוֹרַשְׁתֶּם וְגוֹ'•** וַהֲלֹא כַּמָּה פְּעָמִים הֵזְהַרוּ עַל כָּךְ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: כְּשֶׁאַתֶּם עוֹבְרִים בַּיַּרְדֵּן בַּיַּבָּשָׁה, עַל מְנַת כֵּן תַּעַבְרוּ. וְאִם לָאו - מַיִם בָּאִין וְשׁוֹטְפִין אֶתְכֶם; וְכֵן מָצִינוּ שֶׁאָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ בְּעוֹדָם בַּיַּרְדֵּן.

(נב) **וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאִבַּדְתֶּם אֵת כָּל־מַשְׂכִּיתָם וְאֵת כָּל־צַלְמֵי מַסֵּכָתָם תְּאַבֵּדוּ וְאֵת כָּל־בָּמוֹתָם תַּשְׁמִידוּ:**

נב **וּתְתָרְכוּן יָת כָּל יָתְבֵי אַרְעָא מִן קֳדָמֵיכוֹן וְתֵבְדוּן יָת כָּל בֵּית סִגְדַּתְהוֹן וְיָת כָּל צַלְמֵי מַתְּכַתְהוֹן תֵּבְדוּן וְיָת כָּל בָּמַתְהוֹן תְּשֵׁצוּן:**

רש"י◄ **וְהוֹרַשְׁתֶּם•** וְגֵרַשְׁתֶּם. **מַשְׂכִּיתָם•** כְּתַרְגּוּמוֹ: "בֵּית סִגְדַּתְהוֹן", עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מְסַכְּכִין אֶת הַקַּרְקַע בְּרִצְפַּת אֲבָנִים שֶׁל שַׁיִשׁ לְהִשְׁתַּחֲווֹת עֲלֵיהֶם בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, כִּדְכְתִיב (ויקרא כו): "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ". **מַסֵּכָתָם•** כְּתַרְגּוּמוֹ: מַתְּכַתְהוֹן.

(נג) **וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ לָרֶשֶׁת אֹתָהּ:**

נג **וּתְתָרְכוּן יָת יָתְבֵי אַרְעָא וְתֵיתְבוּן בַּהּ אֲרֵי לְכוֹן יְהָבִית יָת אַרְעָא לְמֵירַת יָתַהּ:**

רש"י◄ **וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ•** וְהוֹרַשְׁתֶּם אוֹתָהּ מִיּוֹשְׁבֶיהָ, וְאָז וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ - תּוּכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ, וְאִם לָאו - לֹא תּוּכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(נב) **וְאִבַּדְתֶּם אֵת כָּל (צלמי) מַשְׂכִּיתָם.** אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (תנחומא ח), זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (איוב לה יא) מַלְּפֵנוּ וגו', מַלְּפֵנוּ מִבְּהֲמוֹת אָרֶץ, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְלַמֵּד לָנוּ מִפְּרוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ וכו', מִיַּד בָּנָה אֵלִיָּהוּ מִזְבֵּחַ, וּכְתִיב (מלכים א' יח לב) וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם, שְׁמַעְתִּי דּוּמְיָא דַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ זַ"ל בְּכָל מָקוֹם (עירובין כג:) סָאתַיִם כַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן. וּכְתִיב (מלכים א' שם לד־לה) מִלְּאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מַיִם (וגו') וּשְׁנוּ (וגו') וְשַׁלֵּשׁוּ, וְהַתְּעָלָה מִלֵּא מָיִם. וְהֵיאָךְ נִתְמַלֵּאת בְּאֵלּוּ הַכַּדִּים, אֶלָּא שֶׁבָּא אֱלִישָׁע תַּלְמִידוֹ וְיָצַק אוֹתוֹ מַיִם עַל יָדוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, וְנַעֲשׂוּ שְׁתֵּי יָדָיו כִּשְׁתֵּי מַעְיָנוֹת וּמֵהֶם נִתְמַלֵּאת הַתְּעָלָה, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (מלכים ב' ג יא) (הנה) פֹּה אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפָט אֲשֶׁר יָצַק מַיִם עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ. וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ (איוב לה יא), מֵהָעוֹרְבִים הַמְכַלְכְּלִים אֶת אֵלִיָּהוּ, וְהָיוּ מְבִיאִים אֶצְלוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר בַּבֹּקֶר וְלֶחֶם וּבָשָׂר בָּעֶרֶב, וּמִבֵּיתוֹ שֶׁל יְהוֹשָׁפָט הָיוּ מְבִיאִים לוֹ, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לִיכָּנֵס לְבֵיתוֹ שֶׁל אַחְאָב לְהָבִיא מִשָּׁם, מִפְּנֵי עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהָיְתָה בְּבֵיתוֹ. וְנִרְאֶה לִי דְּהָא לָא הָוֵי כְּשִׁיטָה דְּתַלְמוּד בְּפֶרֶק קַמָּא דְּחוּלִּין (ה.), דְּמַסִּיק וְהָעוֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ וגו' (מלכים א' יז ו) וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב (מבני) [מִבֵּי] טַבָּחֵי דְּאַחְאָב: תורה נג

◆ יום שלישי כ"ז תמוז (המשך חמישי בכל העולם) ◆

(נד) וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ בְּגוֹרָל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לָרַב תַּרְבּוּ אֶת־נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט אֶת־נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה לְמַטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנָחָלוּ:

נד וְתַחְסְנוּן יָת אַרְעָא בְּעַדְבָא לְזַרְעַיָתְכוֹן לְסַגִּיאֵי תַּסְגּוּן יָת אַחֲסַנְתְּהוֹן וְלִזְעֵירֵי תַּזְעִירוּן יָת אַחֲסַנְתְּהוֹן לִדְיִפּוֹק לֵהּ תַּמָּן עַדְבָא דִּי לֵהּ יְהֵי לְשִׁבְטֵי אֲבָהַתְכוֹן תַּחְסְנוּן:

רש"י ◄ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה • מִקְרָא קָצָר הוּא זֶה: אֶל מָקוֹם אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה הַגּוֹרָל, לוֹ יִהְיֶה. לְמַטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם • (ב"ב קיז) לְפִי חֶשְׁבּוֹן יוֹצְאֵי מִצְרַיִם. דָּבָר אַחֵר: בִּשְׁנֵים עָשָׂר גְּבוּלִין כְּמִנְיַן הַשְּׁבָטִים.

(נה) וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשִׂכִּים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִנִים בְּצִדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֶתְכֶם עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ:

נה וְאִם לָא תְּתָרְכוּן יָת יָתְבֵי אַרְעָא מִן קֳדָמֵיכוֹן וִיהֵי דִּי תַשְׁאֲרוּן מִנְּהוֹן לְסִיעַן נָטְלַן זְיָן לָקֳבְלֵיכוֹן וּלְמַשְׁרְיָן מַקְפְּנָכוֹן וְיִעִיקוּן לְכוֹן עַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן יָתְבִין בַּהּ:

רש"י ◄ וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם • יִהְיֶה לָכֶם לְרָעָה. לְשִׂכִּים בְּעֵינֵיכֶם • לִיתֵדוֹת הַמְנַקְּרִים עֵינֵיכֶם. תַּרְגּוּם שֶׁל יְתֵדוֹת: "סִיכַּיָא". וְלִצְנִנִים • פּוֹתְרִים בּוֹ הַפּוֹתְרִים, לְשׁוֹן מְסוּכַת קוֹצִים, הַסּוֹכֶכֶת אֶתְכֶם לִסְגֹּר וְלִכְלֹא אֶתְכֶם מֵאֵין יוֹצֵא וָבָא. וְצָרְרוּ אֶתְכֶם • כְּתַרְגּוּמוֹ.

(נו) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֶעֱשֶׂה לָכֶם: פ

נו וִיהֵי כְּמָא דִּי חֲשָׁבִית לְמֶעְבַּד לְהוֹן אֶעְבֵּד לְכוֹן:

לד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל לָכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנָעַן לִגְבֻלֹתֶיהָ:

ב פַּקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי אַתּוּן עָלִין לְאַרְעָא דִּכְנָעַן דָּא אַרְעָא דִּי תִתְפְּלֵג לְכוֹן בְּאַחֲסָנָא אַרְעָא דִּכְנַעַן לִתְחוּמָהָא:

רש"י ◄ זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל לָכֶם וְגוֹ' • לְפִי שֶׁהִרְבֵּה מִצְוֹות נוֹהֲגוֹת בָּאָרֶץ וְאֵין נוֹהֲגִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, הֵצְרַךְ לִכְתֹּב מֶצְרָנֵי גְּבוּלֵי רוּחוֹתֶיהָ סָבִיב. לוֹמַר לְךָ: מִן הַגְּבוּלִים הַלָּלוּ וְלִפְנִים הַמִּצְוֹות נוֹהֲגוֹת. תִּפֹּל לָכֶם • עַל שֵׁם שֶׁנִּתְחַלְּקָה בְּגוֹרָל, נִקְרֵאת חִלּוּקָה לְשׁוֹן נְפִילָה. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה אוֹמֵר: עַל־יְדֵי שֶׁהִפִּיל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שָׂרֵיהֶם שֶׁל שִׁבְעִים אֻמּוֹת מִן הַשָּׁמַיִם וּכְפָתָן לִפְנֵי מֹשֶׁה, אָמַר לוֹ: רְאֵה, אֵין בָּהֶם עוֹד כֹּחַ!.

(ג) וְהָיָה לָכֶם פְּאַת־נֶגֶב מִמִּדְבַּר־צִן עַל־יְדֵי אֱדוֹם וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יָם־הַמֶּלַח קֵדְמָה:

ג וִיהֵי לְכוֹן רוּחַ דְּרוֹמָא מִמַּדְבְּרָא דְצִן עַל תְּחוּמֵי אֱדוֹם וִיהֵי לְכוֹן תְּחוּם דְּרוֹמָא מִסְּיָפֵי יַמָּא דְמִלְחָא קִדּוּמָא:

רש"י ◄ וְהָיָה לָכֶם פְּאַת־נֶגֶב • רוּחַ דְּרוֹמִית אֲשֶׁר מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב. מִמִּדְבַּר־צִן • אֲשֶׁר אֵצֶל אֱדוֹם מַתְחֶלֶת מִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית־מִזְרָחִית שֶׁל אֶרֶץ תִּשְׁעַת הַמַּטּוֹת. כֵּיצַד? שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת יוֹשְׁבוֹת בְּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל זוֹ אֵצֶל זוֹ: קְצָת אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאֶרֶץ אֱדוֹם כֻּלָּהּ, וְאֶרֶץ מוֹאָב כֻּלָּהּ; אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית־מַעֲרָבִית, שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשָׁה זוֹ: "מֵעַצְמוֹן נַחְלָה מִצְרָיִם, וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו הַיָּמָּה". וְנַחַל מִצְרַיִם הָיָה מְהַלֵּךְ עַל פְּנֵי כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע יג): מִן־הַשִּׁיחוֹר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם. וּמַפְסִיק בֵּין אֶרֶץ

מִצְרַיִם לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ אֱדוֹם אֶצְלָהּ לְצַד הַמִּזְרָח, וְאֶרֶץ מוֹאָב אֵצֶל אֶרֶץ אֱדוֹם בְּסוֹף הַדָּרוֹם לַמִּזְרָח, וּכְשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, אִם רָצָה הַמָּקוֹם לְקָרֵב אֶת כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ, הָיָה מַעֲבִירָם אֶת הַנִּילוּס לְצַד צָפוֹן וּבָאִין לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְלֹא עָשָׂה כֵּן; וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג): "וְלֹא נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים", שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים עַל הַיָּם בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל אֶרֶץ כְּנַעַן - כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בַּפְּלִשְׁתִּים (צפניה ב): "יֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרֵתִים". וְלֹא נָחָם אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, אֶלָּא הֵסִבָּן וְהוֹצִיאָם דֶּרֶךְ דָּרוֹמָה אֶל הַמִּדְבָּר, וְהוּא שֶׁקָּרָאוֹ יְחֶזְקֵאל (יחזקאל כ): "מִדְבַּר הָעַמִּים", לְפִי שֶׁהָיוּ כַּמָּה אֻמּוֹת יוֹשְׁבוֹת בְּצִדּוֹ. וְהוֹלְכִין אֵצֶל דְּרוֹמוֹ מִן הַמַּעֲרָב כְּלַפֵּי מִזְרָח תָּמִיד, עַד שֶׁבָּאוּ לְדָרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ אֱדוֹם, וּבִקְּשׁוּ מִמֶּלֶךְ אֱדוֹם שֶׁיַּנִּיחֵם לַעֲבֹר דֶּרֶךְ אַרְצוֹ וּלְהִכָּנֵס לָאָרֶץ דֶּרֶךְ רָחְבָּהּ, וְלֹא רָצָה. וְהֵצְרִכוּ לִסְבֹּב אֶת כָּל דְּרוֹמָהּ שֶׁל אֱדוֹם, עַד בּוֹאָם לְדָרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יא): "וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה". וְהָלְכוּ כָּל דְּרוֹמָהּ שֶׁל מוֹאָב עַד סוֹפָהּ, וּמִשָּׁם הָפְכוּ פְּנֵיהֶם לַצָּפוֹן עַד שֶׁסָּבְבוּ כָּל מֵצַר מִזְרָחִי שֶׁלָּהּ לְרָחְבָּהּ; וּכְשֶׁכִּלּוּ אֶת מִזְרָחָהּ, מָצְאוּ אֶת אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ כְּנַעַן, וְהַיַّרְדֵּן מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם; וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִפְתָּח (שם): "וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסָב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב, וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב". וְכָבְשׁוּ אֶת אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, שֶׁהָיְתָה בִּצְפוֹנָהּ שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב, וְקָרְבוּ עַד הַיַּרְדֵּן, וְהוּא כְּנֶגֶד מִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב. נִמְצָא, שֶׁאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְמַעֲרָב - הָיָה מִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מִזְרָחִית שֶׁלָּהּ אֵצֶל אֱדוֹם.

(ד) וְנָסַב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעֲלֵה עַקְרַבִּים וְעָבַר צִנָה וְהָיוּ תֹוצְאֹתָיו מִנֶּגֶב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְיָצָא חֲצַר־אַדָּר וְעָבַר עַצְמֹנָה:

ד וְיַסְחַר לְכוֹן תְּחוּמָא מִדְּרוֹמָא לְמַסְקָנָא דְעַקְרַבִּים וְיַעְבַּר לְצִן וִיהוֹן מַפְּקָנוֹהִי מִדְּרוֹמָא לְרִקַם גֵּיאָה וְיִפּוֹק לַחֲצַר אַדָּר וְיַעְבַּר לְעַצְמֹן:

רש"י◄ וְנָסַב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעֲלֵה עַקְרַבִּים • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָסַב" אוֹ "וְיָצָא" מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה הַמֵּצָר שָׁוֶה אֶלָּא הוֹלֵךְ וְיוֹצֵא לַחוּץ. יוֹצֵא הַמֵּצָר וְעוֹקֵם לְצַד צְפוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בַּאֲלַכְסוֹן לְמַעֲרָב וְעוֹבֵר הַמֵּצָר בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל מַעֲלֵה עַקְרַבִּים. נִמְצָא מַעֲלֵה עַקְרַבִּים לִפְנִים מִן הַמֵּצָר. וְעָבַר צִנָה • אֵל צִין, כְּמוֹ "מִצְרַיִמָה". וְהָיוּ תֹוצְאֹתָיו • קְצוֹתָיו. בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ. וְיָצָא חֲצַר־אַדָּר • מִתְפַּשֵּׁט הַמֵּצָר וּמַרְחִיב לְצַד צָפוֹן שֶׁל עוֹלָם וְנִמְשָׁךְ עוֹד בַּאֲלַכְסוֹן לְמַעֲרָב וּבָא לוֹ לַחֲצַר־אַדָּר וּמִשָּׁם לְעַצְמוֹן וּמִשָּׁם לְנַחַל מִצְרַיִם. וּלְשׁוֹן "נָסַב" הָאָמוּר כָּאן לְפִי שֶׁכָּתַב וְיָצָא חֲצַר־אַדָּר, שֶׁהִתְחִיל לְהַרְחִיב מִשֶּׁעָבַר אֶת קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ. וְרֹחַב אוֹתָהּ רְצוּעָה שֶׁבָּלְטָה לְצַד צָפוֹן הָיְתָה מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד עַצְמוֹן, וּמִשָּׁם וְהָלְאָה נִתְקַצֵּר הַמֵּצָר וְנָסַב לְצַד הַדָּרוֹם וּבָא לוֹ לְנַחַל מִצְרַיִם, וּמִשָּׁם לְצַד הַמַּעֲרָב אֶל הַיָּם הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא מֵצַר מַעֲרָבָהּ שֶׁל כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. נִמְצָא, שֶׁנַּחַל מִצְרַיִם בְּמִקְצוֹעַ מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית.

(ה) וְנָסַב הַגְּבוּל מֵעַצְמוֹן נַחְלָה מִצְרַיִם וְהָיוּ תֹוצְאֹתָיו הַיָּמָּה:

ה וְיַסְחַר תְּחוּמָא מֵעַצְמוֹן לְנַחֲלָא דְמִצְרַיִם וִיהוֹן מַפְּקָנוֹהִי לְיַמָּא:

רש"י◄ וְהָיוּ תֹוצְאֹתָיו הַיָּמָּה • אֵל מֵצַר הַמַּעֲרָב, שֶׁאֵין עוֹד גְּבוּל נֶגֶב מַאֲרִיךְ לְצַד הַמַּעֲרָב מִשָּׁם וָהָלְאָה.

(ו) וּגְבוּל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וּגְבוּל זֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל יָם:

ו וּתְחוּם מַעַרְבָא וִיהֵי לְכוֹן יַמָּא רַבָּא וּתְחוּמֵהּ דֵּין יְהֵי לְכוֹן תְּחוּם מַעַרְבָא:

רש"י◄ וּגְבוּל יָם • וּמֵצַר מַעֲרָבִי מַהוּ? וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל • לְמֵצַר. וּגְבוּל • הַנִּסִּין שֶׁבְּתוֹךְ הַיָּם, אַף הֵם מִן הַגְּבוּל, וְהֵם אִיִּים שֶׁקּוֹרִין "איזל"ש".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לד (ד) **מִנֶּגֶב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ.** תֵּימַהּ לְהָרַב בְּכוֹר שׁוֹר, דְּהָכָא מִשְּׁמַע דְּ**קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ** הָיְתָה מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, וַהֲלֹא מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא עָבַר הַיַּרְדֵּן, וּמִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ שָׁלַח מְרַגְּלִים דִּכְתִיב (יהושע יד ז) בְּשַׁלְּחַ (אותם) [אֹתִי] מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ. וְנִרְאֶה לִי דִּתְרֵי קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ הֲווּ, כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק (ג') [שֵׁנִי] דְּמַכּוֹת (י.) אָמַר רַב (יוסי) [יוֹסֵף] תַּרְתֵּי קָדֵשׁ הֲווּ. וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ (טו ג)

(ז) וְזֶה־יִּהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדֹל תְּתָאוּ לָכֶם הֹר הָהָר:

ז וְדֵין יְהֵי לְכוֹן תְּחוּם צִפּוּנָא מִן יַמָּא רַבָּא תְּכַוְּנוּן לְכוֹן לְהַר טוּרָא:

רש"י◄ גְּבוּל צָפוֹן • מֵצַר צָפוֹן. מִן־הַיָּם הַגָּדֹל תְּתָאוּ לָכֶם הֹר הָהָר • שֶׁהוּא בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית וְרֹאשׁוֹ מַשְׁפִּיעַ וְנִכְנָס לְתוֹךְ הַיָּם, וְיֵשׁ מֵרֹחַב הַיָּם לִפְנִים הֵימֶנּוּ וְחוּצָה הֵימֶנּוּ. תְּתָאוּ • תִּשַּׁפְּעוּ לָכֶם לִנְטוֹת מִמַּעֲרָב לַצָּפוֹן, אֶל הֹר הָהָר. תְּתָאוּ • לְשׁוֹן סִבָּה, כְּמוֹ (ד"ה ב יב): "אֶל־תָּא הָרָצִים", (יחזקאל מ): "וְתָאֵי הַשַּׁעַר" - הַיְצִיעַ, שֶׁקּוֹרִין "אנפנדי"ץ", שֶׁהוּא מֵסָב וּמְשֻׁפָּע.

(ח) מֵהֹר הָהָר תְּתָאוּ לְבֹא חֲמָת וְהָיוּ תּוֹצְאֹת הַגְּבֻל צְדָדָה:

ח מֵהֹר טוּרָא תְּכַוְּנוּן לְמֵטֵי חֲמָת וִיהוֹן מַפְקָנוֹהִי דִּתְחוּמָא לְצָדָד:

רש"י◄ מֵהֹר הָהָר • תָּסֹבּוּ וְתֵלְכוּ אֶל מֵצַר הַצָּפוֹן לְצַד הַמִּזְרָח, וְתִפְגְּעוּ בְּ"לְבֹא חֲמָת" זוֹ אַנְטוֹכְיָא. תּוֹצְאֹת הַגְּבֻל • סוֹפֵי הַגְּבוּל. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר תּוֹצְאוֹת הַגְּבוּל, אוֹ הַמֵּצַר כֻּלֶּה שָׁם לְגַמְרֵי וְאֵינוֹ עוֹבֵר לְהַלָּן כְּלָל, אוֹ מִשָּׁם מִתְפַּשֵּׁט וּמַרְחִיב וְיוֹצֵא לַאֲחוֹרָיו לְהִמָּשֵׁךְ לְהַלָּן בַּאֲלַכְסוֹן יוֹתֵר מִן הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן. וּלְעִנְיַן רֹחַב הַמִּדָּה הָרִאשׁוֹן קָרָאוֹ "תּוֹצְאֹת", שֶׁשָּׁם כָּלְתָה אוֹתָהּ מִדָּה.

(ט) וְיָצָא הַגְּבֻל זִפְרֹנָה וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן זֶה־יִּהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן:

ט וְיִפּוֹק תְּחוּמָא לְזִפְרוֹן וִיהוֹן מַפְקָנוֹהִי לַחֲצַר עֵינָן דֵּין יְהֵי לְכוֹן תְּחוּם צִפּוּנָא:

רש"י◄ וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן • הוּא הָיָה סוֹף הַמֵּצַר הַצְּפוֹנִי, וְנִמְצֵאת חֲצַר עֵינָן בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית־מִזְרָחִית. וּמִשָּׁם "הִתְאַוִּיתֶם לָכֶם" אֶל מֵצַר הַמִּזְרָחִי.

(י) וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לִגְבוּל קֶדְמָה מֵחֲצַר עֵינָן שְׁפָמָה:

י וּתְכַוְּנוּן לְכוֹן לִתְחוּם קִדּוּמָא מֵחֲצַר עֵינָן לִשְׁפָם:

רש"י◄ וְהִתְאַוִּיתֶם • לְשׁוֹן הֲסֵבָּה וּנְטִיָּה, כְּמוֹ "תְּתָאוּ". שְׁפָמָה • בַּמֵּצַר הַמִּזְרָחִי, וּמִשָּׁם הָרִבְלָה.

(יא) וְיָרַד הַגְּבֻל מִשְּׁפָם הָרִבְלָה מִקֶּדֶם לָעָיִן וְיָרַד הַגְּבֻל וּמָחָה עַל־כֶּתֶף יָם־כִּנֶּרֶת קֵדְמָה:

יא וְיֵחוֹת תְּחוּמָא מִשְּׁפָם לְרִבְלָה מִמַּדְנַח לָעָיִן וְיֵחוֹת תְּחוּמָא וְיִמְטֵי עַל כֵּיף יַם גִּנֵּסַר קִדּוּמָא:

רש"י◄ מִקֶּדֶם לָעָיִן • שֵׁם מָקוֹם, וְהַמֵּצַר הוֹלֵךְ בְּמִזְרָחוֹ. נִמְצָא הָעַיִן לִפְנִים מִן הַמֵּצַר, וּמֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הִיא. וְיָרַד הַגְּבֻל • כָּל שֶׁהַגְּבוּל הוֹלֵךְ מִצָּפוֹן לְדָרוֹם, הוּא יוֹרֵד וְהוֹלֵךְ. וּמָחָה עַל־כֶּתֶף יָם־כִּנֶּרֶת קֵדְמָה • שֶׁיְּהֵא יַם כִּנֶּרֶת תּוֹךְ לַגְּבוּל בְּמַעֲרָב, וְהַגְּבוּל בְּמִזְרָח יָם כִּנֶּרֶת, וּמִשָּׁם יוֹרֵד אֶל הַיַּרְדֵּן, וְהַיַּרְדֵּן מוֹשֵׁךְ וּבָא מִן הַצָּפוֹן לַדָּרוֹם בַּאֲלַכְסוֹן נוֹטֶה לְצַד מִזְרָח וּמִתְקָרֵב לְצַד אֶרֶץ כְּנַעַן כְּנֶגֶד יָם כִּנֶּרֶת, וּמוֹשֵׁךְ לְצַד מִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל כְּנֶגֶד יָם כִּנֶּרֶת עַד שֶׁנּוֹפֵל בְּיָם הַמֶּלַח, וּמִשָּׁם כֻּלֶּה הַגְּבוּל בְּתוֹצְאוֹתָיו אֶל יָם הַמֶּלַח, שֶׁמִּמֶּנּוּ הַתְחָלַת מֵצַר מִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, הֲרֵי סוֹבְבָתָּ אוֹתָהּ לְאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ.

(יב) וְיָרַד הַגְּבוּל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו יַם הַמֶּלַח זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב:

יב וְיֵחוֹת תְּחוּמָא לְיַרְדְּנָא וִיהוֹן מַפְקָנוֹהִי לְיַמָּא דְּמִלְחָא דָּא תְּהֵי לְכוֹן אַרְעָא לִתְחוּמָהָא סְחוֹר סְחוֹר:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

מוֹנֶה אוֹתוֹ בְּעֲיָירוֹת שֶׁמֵּעֵבֶר לַיַּרְדֵּן. וְכֵן פֵּירֵשׁ (רש"י) [ר"ש] (שביעית פ"ו מ"א) דִּתְרֵי הֹר הָהָר הֲווּ, לְפִי שֶׁמְּצִינוּ בְּהֹר הָהָר מֵת אַהֲרֹן שֶׁלֹּא עָבַר אֶת הַיַּרְדֵּן (לעיל כ כח), וְהָכָא מַשְׁמַע שֶׁהוּא מֵאֶרֶץ [כְּנַעַן] דִּכְתִיב **תְּתָאוּ לָכֶם הֹר הָהָר**: תורה ה

(יג) וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת לְתִשְׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה:

יג וּפַקִּיד מֹשֶׁה יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר דָּא אַרְעָא דִּי תִתְחַסְנוּן יָתַהּ בְּעַדְבָא דִּי פַקִּיד יְיָ לְמִתַּן לְתִשְׁעַת שִׁבְטִין וּפַלְגוּת שִׁבְטָא:

(יד) כִּי לָקְחוּ מַטֵּה בְנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְנֵי־הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה לָקְחוּ נַחֲלָתָם:

יד אֲרֵי קַבִּילוּ שִׁבְטָא דִּבְנֵי רְאוּבֵן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן וְשִׁבְטָא דִּבְנֵי גָד לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן וּפַלְגוּת שִׁבְטָא דִּמְנַשֶּׁה קַבִּילוּ אַחֲסַנְתְּהוֹן:

(טו) שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרִחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה: פ

טו תְּרֵין שִׁבְטִין וּפַלְגוּת שִׁבְטָא קַבִּילוּ אַחֲסַנְתְּהוֹן מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא דִּירֵחוֹ קִדּוּמָא מַדִּינְחָא:

רש"י◄ קֵדְמָה מִזְרָחָה • אֶל פְּנֵי הָעוֹלָם, שֶׁהֵם בַּמִּזְרָח, שֶׁרוּחַ מִזְרָחִית קְרוּיָה "פָּנִים" וּמַעֲרָבִית קְרוּיָה "אָחוֹר", לְפִיכָךְ דָּרוֹם לְיָמִין וְצָפוֹן לִשְׂמֹאל.

◆ יום רביעי כ"ח תמוז (שישי בכל העולם) ◆

(טז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

טז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן:

יז אִלֵּין שְׁמָהַת גֻּבְרַיָּא דִּי יַחְסְנוּן לְכוֹן יָת אַרְעָא אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן:

רש"י◄ אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לָכֶם • בִּשְׁבִילְכֶם. כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשִׁבְטוֹ, וּמְחַלֵּק נַחֲלַת הַשֵּׁבֶט לְמִשְׁפָּחוֹת וְלִגְבָרִים, וּבוֹרֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֵלֶק הָגוּן. וּמַה שֶּׁהֵם עוֹשִׂין יִהְיֶה עָשׂוּי כְּאִלּוּ עֲשָׂאוּם שְׁלוּחִים. וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ "לָכֶם" זֶה, כְּכָל "לָכֶם" שֶׁבַּמִּקְרָא, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "יַנְחִילוּ לָכֶם", 'יִנְחָלוּ' - מַשְׁמָע שֶׁהֵם נוֹחֲלִים לָכֶם בִּשְׁבִילְכֶם וּבִמְקוֹמְכֶם, כְּמוֹ (שמות יד): "ה' יִלָּחֵם לָכֶם".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 297)

כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשִׁבְטוֹ, וּמְחַלֵּק נַחֲלַת הַשֵּׁבֶט לְמִשְׁפָּחוֹת וְלִגְבָרִים וּבוֹרֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֵלֶק הָגוּן (לד, יז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַנַּיִן לוֹ לְרש"י שֶׁהַנְּשִׂיאִים חִלְּקוּ אֶת נַחֲלַת הַשֵּׁבֶט לְמִשְׁפָּחוֹת, וְלֹא שֶׁחִלְּקוּ אֶת הָאָרֶץ לִשְׁבָטִים? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה תַּפְקִידוֹ שֶׁל הַנָּשִׂיא נָחֳלֵק לִשְׁנַיִם. א. מִצַּד **יִשְׂרָאֵל** - הוּא שְׁלוּחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְסִפּוּק כָּל צָרְכֵיהֶם, וְדַאֲגָתוֹ מִצַּד תַּפְקִיד זֶה הִיא בְּעִקָּר לְצָרְכֵי **הַכְּלָל**, וּכְדֶרֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁכָּל קִבּוּץ שֶׁל אֲנָשִׁים מְמַנֶּה מַנְהִיג שֶׁדּוֹאֵג לְצָרְכֵי הַכְּלָל. ב. מִצַּד **הקב"ה** - הקב"ה מִנָּה אוֹתוֹ (עַל יְדֵי מֹשֶׁה) לִהְיוֹת נָשִׂיא שִׁבְטוֹ, וּמִצַּד מִנּוּי זֶה פְּעָלָתוֹ כּוֹלֶלֶת גַּם אֶת צָרְכֵי **הַפְּרָט**, שֶׁהֲרֵי הוּא נְשִׂיאוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד כְּיָחִיד. וְהִנֵּה, בַּפָּסוּק נִזְכְּרוּ אֶלְעָזָר וִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁקִּבְּלוּ מִנּוּי מְיֻחָד מֵאֵת ה', וּמִזֶּה לָמַד רש"י שֶׁאַף לְגַבֵּי הַנְּשִׂיאִים כָּךְ: מְדַבֵּר בְּמִנּוּי מְיֻחָד מֵאֵת ה' לִהְיוֹת מְמֻנִּים וּ'בְעָלִים' עַל כָּל עִנְיְנֵי הַשֵּׁבֶט. לָכֵן מְפָרֵשׁ רש"י שֶׁכָּל נָשִׂיא הוּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשִׁבְטוֹ וְהוּא דּוֹאֵג לִצָּרְכָיו שֶׁל כָּל יָחִיד כִּפְרָט.

(יח) וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמַّטֵּה תִּקְחוּ לִנְחֹל אֶת־הָאָרֶץ:

יח וְרַבָּא חַד רַבָּא חַד מִשִּׁבְטָא תִּסְבּוּן לְאַחֲסָנָא יָת אַרְעָא:

רש"י◄ לִנְחֹל אֶת־הָאָרֶץ • שֶׁיְּהֵא נוֹחֵל וְחוֹלֵק אוֹתָהּ בִּמְקוֹמְכֶם.

(יט) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה:

יט וְאִלֵּין שְׁמָהַת גֻּבְרַיָּא לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה:

(כ) וּלְמַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד:

כ וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בַּר עַמִּיהוּד:

(כא) לְמַטֵּה בִנְיָמִן אֱלִידָד בֶּן־כִּסְלוֹן:

כא לְשִׁבְטָא דִבְנְיָמִן אֱלִידָד בַּר כִּסְלוֹן:

(כב) וּלְמַטֵּה בְנֵי־דָן נָשִׂיא בֻקִּי בֶּן־יָגְלִי:

כב וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי דָן רַבָּא בֻּקִּי בַּר יָגְלִי:

(כג) לִבְנֵי יוֹסֵף לְמַטֵּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חַנִּיאֵל בֶּן־אֵפֹד:

כג לִבְנֵי יוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִבְנֵי מְנַשֶּׁה רַבָּא חַנִּיאֵל בַּר אֵפֹד:

(כד) וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן־שִׁפְטָן:

כד וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי אֶפְרַיִם רַבָּא קְמוּאֵל בַּר שִׁפְטָן:

(כה) וּלְמַטֵּה בְנֵי־זְבוּלֻן נָשִׂיא אֱלִיצָפָן בֶּן־פַּרְנָךְ:

כה וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי זְבוּלֵן רַבָּא אֱלִיצָפָן בַּר פַּרְנָךְ:

(כו) וּלְמַטֵּה בְנֵי־יִשָּׂשכָר נָשִׂיא פַּלְטִיאֵל בֶּן־עַזָּן:

כו וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי יִשָּׂשכָר רַבָּא פַּלְטִיאֵל בַּר עַזָּן:

(כז) וּלְמַטֵּה בְנֵי־אָשֵׁר נָשִׂיא אֲחִיהוּד בֶּן־שְׁלֹמִי:

כז וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי אָשֵׁר רַבָּא אֲחִיהוּד בַּר שְׁלֹמִי:

(כח) וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדַהְאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד:

כח וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי נַפְתָּלִי רַבָּא פְּדַהְאֵל בַּר עַמִּיהוּד:

(כט) אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחֵל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: פ

כט אִלֵּין דִי פַּקִּיד יְיָ לְאַחֲסָנָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דִכְנָעַן:

רש"י◄ לְנַחֵל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • שֶׁהֵם יַנְחִילוּ אוֹתָהּ לָהֶם לְמַחְלְקוֹתֵיהֶם.

◆ יום חמישי כ"ט תמוז (המשך שישי בכל העולם) ◆

לה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמֵישַׁרְיָא דְמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִירֵחוֹ לְמֵימָר:

(ב) צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרָשׁ לֶעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם:

ב פַּקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְּנוּן לְלֵוָאֵי מֵאַחֲסָנַת אַחוּדַתְהוֹן קִרְוִין לְמִתַּב וְרֶוַח לְקִרְוַיָּא סַחֲרָנֵיהוֹן תִּתְּנוּן לְלֵוָאֵי:

רש"י◄ וּמִגְרָשׁ • רֶוַח מָקוֹם חָלָק חוּץ לָעִיר סָבִיב לִהְיוֹת לְנוֹי לָעִיר, וְאֵין רַשָּׁאִין לִבְנוֹת שָׁם בַּיִת וְלֹא לִנְטֹעַ כֶּרֶם וְלֹא לִזְרֹעַ זְרִיעָה.

(ג) וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֵמְתָם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל חַיָּתָם׃

ג וִיהוֹן קִרְוַיָּא לְהוֹן לְמִתַּב וְרַוְחֵיהוֹן יְהוֹן לִבְעִירְהוֹן וּלְקִנְיָנֵיהוֹן וּלְכָל חַיְוָתְהוֹן׃

רש״י ◄ **וּלְכֹל חַיָּתָם** • לְכָל צָרְכֵיהֶם.

(ד) וּמִגְרְשֵׁי הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב׃

ד וּרְוָחֵי קִרְוַיָּא דִּי תִתְּנוּן לְלֵוָאֵי מִכֹּתַל קַרְתָּא וּלְבָרָא אַלַף אַמִּין סְחוֹר סְחוֹר׃

רש״י ◄ **אֶלֶף אַמָּה סָבִיב** • (עירובין כא) וְאַחֲרָיו הוּא אוֹמֵר: ״אַלְפַּיִם בָּאַמָּה״. הָא כֵּיצַד? אַלְפַּיִם הוּא נוֹתֵן לָהֶם סָבִיב, וּמֵהֶם אֶלֶף הַפְּנִימִיִּים לְמִגְרָשׁ וְהַחִיצוֹנִים לְשָׂדוֹת וּכְרָמִים.

(ה) וּמַדַּתֶּם מִחוּץ לָעִיר אֶת־פְּאַת־קֵדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־נֶגֶב אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־יָם אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֵת פְּאַת צָפוֹן אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְהָעִיר בַּתָּוֶךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרְשֵׁי הֶעָרִים׃

ה וְתִמְשְׁחוּן מִבָּרָא לְקַרְתָּא יָת רוּחַ קִדּוּמָא תְּרֵין אַלְפִין אַמִּין וְיָת רוּחַ דְּרוֹמָא תְּרֵין אַלְפִין אַמִּין וְיָת רוּחַ מַעַרְבָּא תְּרֵין אַלְפִין אַמִּין וְיָת רוּחַ צִפּוּנָא תְּרֵין אַלְפִין אַמִּין וְקַרְתָּא בְּמְצִיעָא דֵּין יְהֵי לְהוֹן רְוָחֵי קִרְוַיָּא׃

(ו) וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אֵת שֵׁשׁ־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֻס שָׁמָּה הָרֹצֵחַ וְעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר׃

ו וְיָת קִרְוַיָּא דִּי תִתְּנוּן לְלֵוָאֵי יָת שִׁית קִרְוֵי שֵׁזְבוּתָא דִּי תִתְּנוּן לְמֵעְרַק תַּמָּן קָטוֹלָא וַעֲלֵיהוֹן תִּתְּנוּן אַרְבְּעִין וְתַרְתֵּין קִרְוִין׃

(ז) כָּל־הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֹתָן וְאֶת־מִגְרְשֵׁיהֶן׃

ז כָּל קִרְוַיָּא דִּי תִתְּנוּן לְלֵוָאֵי אַרְבְּעִין וְתַמְנֵי קִרְוִין יָתְהֶן וְיָת רְוָחֵיהֶן׃

(ח) וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאֲחֻזַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרַב תַּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמְעַט תַּמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו לַלְוִיִּם׃ פ

ח וְקִרְוַיָּא דִּי תִתְּנוּן מֵאֲחוּדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן סַגִּיאֵי תַּסְגּוּן וּמִן זְעִירֵי תַּזְעִירוּן גְּבַר כְּפוּם אַחֲסַנְתֵּהּ דִּי יַחְסְנוּן יִתֵּן מִקִּרְוֹהִי לְלֵוָאֵי׃

◆ יום שישי א׳ מנחם־אב (ש״ק בכל העולם) ◆

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן׃

י מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דִכְנָעַן׃

(יא) וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה׃

יא וּתְזַמְּנוּן לְכוֹן קִרְוִין קִרְוֵי שֵׁזְבוּתָא יֶהֱוִין לְכוֹן וְיֵעֲרוֹק לְתַמָּן קָטוֹלָא דְּיִקְטוֹל נַפְשָׁא בִּשְׁלוּ׃

רש״י◄ **וְהִקְרִיתֶם** • אֵין ״הַקְרָיָה״ אֶלָּא לְשׁוֹן הַזְמָנָה; וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית כז): **״כִּי הִקְרָה ה׳ אֱלֹהֶיךָ לְפָנַי״.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ״ז ח״ב עמ׳ 494 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

שֵׁשׁ מִצְוֹת הַתְּמִידִיּוֹת – מִקְלָט מִיֵּצֶר הָרַע

וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם (לה, יא)

בְּסֵפֶר הַחִנּוּךְ כּוֹתֵב, שֶׁהַסִּמָּן לְשֵׁשׁ הַמִּצְוֹת הַתְּמִידִיּוֹת הוּא שֵׁשׁ עָרֵי הַמִּקְלָט.

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַשַּׁיָּכוּת בֵּינֵיהֶם:

מִכֹּיוָן שֶׁ״יֵּצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעוּרָיו״ לָכֵן הַקָּבָּ״ה מְסִיעוֹ לְהָאָדָם שֶׁיּוּכַל לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ הָרַע, וּמֵאַחַר שֶׁיִּצְרוֹ שֶׁל אָדָם עוֹמֵד עָלָיו תָּמִיד לְהַחְטִיאוֹ, לָכֵן הָעֵזֶר צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּדָבָר תְּמִידִי, שֶׁעַל יָדוֹ יוּכַל לְהִנָּצֵל בִּתְמִידוּת מֵהַיֵּצֶר, וּלְכָךְ נָתַן הַקָּבָּ״ה שֵׁשׁ מִצְוֹת שֶׁמָּשָׁךְ זְמַן חִיּוּבָם הוּא תְּמִידִי, שֶׁעַל יָדָם יוּכַל לְהִנָּצֵל תָּמִיד מֵהַיֵּצֶר הָרַע.

וְזֶהוּ שַׁיָּכוּתָם לְעָרֵי מִקְלָט: דְּשֵׁשׁ מִצְוֹת הַתְּמִידִיּוֹת הֵם בְּדֶגְמַת עָרֵי מִקְלָט, כִּי תַּפְקִידָם הוּא לְהַצִּיל אֶת הַיְּהוּדִי מֵהַיֵּצֶר, דְּגוֹאֵל הַדָּם הוּא הַשָּׂטָן וְיֵצֶר הָרַע, כְּמַאֲחָז״ל (ב״ב טז, ב) ״הוּא שָׂטָן, הוּא יֵצֶר הָרַע, הוּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ״ט ב עמ׳ 596)

וְגָם שָׁמָּה רוֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה (לה, יא) **נֶפֶשׁ** - רוֹמֵז לַנֶּפֶשׁ הַשֵּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל (תַּנְיָא רֵישׁ פ״ב), שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל מַמָּשׁ. **מַכֵּה נֶפֶשׁ** - רוֹמֵז לְחֵטְא וְעָוֹן, שֶׁגּוֹרֵם לִשְׁפִיכַת הַ׳דַּם׳ וְהַחַיּוּת שֶׁל ׳אָדָם דִּקְדוּשָׁה׳ בְּ׳אָדָם דִּקְלִיפָּה׳, כַּמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת. **בִּשְׁגָגָה** - בִּיהוּדִי לֹא שַׁיָּךְ חֵטְא בְּמֵזִיד, שֶׁהֲרֵי כָּל יְהוּדִי רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוֹות וּלְהִתְרַחֵק מִן הָעֲבֵרוֹת (רמב״ם הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין ב, כ).

(יב) וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט:

יב וִיהוֹן לְכוֹן קִרְוַיָא לְשֵׁזָבָא מִגָּאֵל דְּמָא וְלָא יְמוּת קָטוֹלָא עַד דְּיֵיקוּם קֳדָם כְּנִשְׁתָּא לְדִינָא:

רש״י◄ **מִגֹּאֵל** • מִפְּנֵי גּוֹאֵל הַדָּם, שֶׁהוּא קָרוֹב לַנִּרְצָח.

(יג) וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שֵׁשׁ־עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם:

יג וְקִרְוַיָא די תִּתְּנוּן שִׁית קִרְוֵי שֵׁזָבוּתָא יֶהֱוִין לְכוֹן:

רש״י◄ **שֵׁשׁ־עָרֵי מִקְלָט** • (מכות ט) מַגִּיד, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהִבְדִּיל מֹשֶׁה בְּחַיָּיו שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, לֹא הָיוּ קוֹלְטוֹת עַד שֶׁנִּבְחַרוּ שָׁלֹשׁ שֶׁנָּתַן יְהוֹשֻׁעַ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן (ספרי).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ״ז ב עמ׳ 494)

שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם (לה, יג) סֵפֶר הַחִנּוּךְ נוֹתֵן סִימָן לְשֵׁשׁ הַמִּצְוֹת הַתְּמִידִיּוֹת - שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט. וְיֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין שֵׁשׁ מִצְוֹת אֵלֶּה לְעָרֵי מִקְלָט, דְּהִנֵּה יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם ׳עוֹבֵד׳ **תָּמִיד**, לְלֹא הֶפְסֵק, וּמוּבָן אֵפוֹא שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ בְּמִצְוֹת **תְּמִידִיּוֹת,** שֶׁיִּשְׁמְרוּ עַל הָאָדָם מִפְּנֵי יִצְרוֹ. וַהֲרֵי גַּם עָרֵי מִקְלָט מְגִנּוֹת עַל יְהוּדִי מִפְּנֵי ׳גּוֹאֵל הַדָּם׳ - הַשָּׂטָן וְהַיֵּצֶר הָרַע.

וּבְדֶרֶךְ הָרֶמֶז: מִי שֶׁנִּמְצָא בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּמִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי חֹלִין, זָקוּק לְמִצְוֹת תְּמִידִיּוֹת שֶׁיִּשְׁמְרוּ עָלָיו מִפְּנֵי הַיֵּצֶר. אֲבָל מִי שֶׁנִּמְצָא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּמְקַיֵּם מִצְוַת שַׁבָּת, אֵין לוֹ צֹרֶךְ כָּל כָּךְ בְּשֵׁשׁ מִצְוֹת אֵלֶּה. וְאַדְרַבָּה, הוּא מְקַיֵּם אוֹתָן בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית יוֹתֵר - לֹא בְּתוֹר הֲגָנָה מִפְּנֵי הַיֵּצֶר אֶלָּא בְּעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לה (יא) **[וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים].** תְּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ (דברים יט ג), כְּלוֹמַר שֶׁיִּכְתּוֹב ׳מִקְלָט׳ עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים כְּדֵי שֶׁיְּכִיר הָרוֹצֵחַ וְיִפְנֶה לְשָׁם, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים כה ח) טוֹב וְיָשָׁר ה׳ עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ, וְהָלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמַה לְרוֹצְחִים עָשָׂה שְׁבִיל שֶׁיִּבְרְחוּ וְיִנָּצְלוּ, לַצַּדִּיקִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּתְּרֵיהּ (שם פסוק ט) יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט יוֹרֶה עֲנָוִים דַּרְכּוֹ (תנחומא יא): תורה יב

(יד) אֵת׀ שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה׃

יד יָת תְּלַת קִרְוַיָא תִּתְּנוּן מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא וְיָת תְּלַת קִרְוַיָא תִּתְּנוּן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן קִרְוֵי שֵׁזְבוּתָא יֶהֱוֹיְן׃

רש״י◄ אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים וְגוֹ׳• (מכות שם) אַף־עַל־פִּי שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן תִּשְׁעָה שְׁבָטִים וְכָאן אֵינָן אֶלָּא שְׁנַיִם וָחֵצִי, הִשְׁוָה מִנְיַן עָרֵי מִקְלָט שֶׁלָּהֶם, מִשּׁוּם דִּבְגִלְעָד נְפִישֵׁי רוֹצְחִים, דִּכְתִיב (הושע ו׳): ״גִּלְעָד קִרְיַת פֹּעֲלֵי אָוֶן עֲקֻבָּה מִדָּם״.

(טו) לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ־הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה׃

טו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא וּלְתוֹתָבָא בֵּינֵיכוֹן יֶהֱוֹיְן שִׁית קִרְוַיָא הָאִלֵּין לְשֵׁזָבָא לְמֵעֲרוֹק לְתַמָּן כָּל דְּיִקְטוֹל נַפְשָׁא בְּשָׁלוּ׃

(טז) וְאִם־בִּכְלִי בַרְזֶל׀ הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ׃

טז וְאִם בְּמַן דְּפַרְזְלָא מְחָהִי וְקָטְלֵהּ קָטוֹלָא הוּא אִתְקְטָלָא יִתְקְטַל קָטוֹלָא׃

רש״י◄ וְאִם־בִּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ• אֵין זֶה מְדַבֵּר בָּהוֹרֵג בִּשׁוֹגֵג הַסָּמוּךְ לוֹ, אֶלָּא בָּהוֹרֵג בְּמֵזִיד; וּבָא לְלַמֵּד, שֶׁהַהוֹרֵג בְּכָל דָּבָר, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בוֹ שִׁעוּר כְּדֵי לְהָמִית, שֶׁנֶּאֱמַר בְּכֻלָּם: ״אֲשֶׁר־יָמוּת בוֹ״ דִּמְתַרְגְּמִינָן: ״דְּהִיא כְּמִסַּת דִּימוּת בֵּהּ״, חוּץ מִן הַבַּרְזֶל, שֶׁגָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהַבַּרְזֶל מֵמִית בְּכָל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ מַחַט, לְפִיכָךְ לֹא נָתְנָה בּוֹ תּוֹרָה שִׁעוּר לִכְתֹּב בּוֹ: ״אֲשֶׁר יָמוּת בוֹ״. וְאִם תֹּאמַר בָּהוֹרֵג בִּשׁוֹגֵג הַכָּתוּב מְדַבֵּר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה: ״אוֹ בְּכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וְגוֹ׳״. לְמֵד עַל הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה, שֶׁבָּהוֹרֵג בְּמֵזִיד הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

(יז) וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ׃

יז וְאִם בְּאַבְנָא דִמְתְנַסְּבָא בִידָא דְהִיא כְמִסַּת דִי יְמוּת בַּהּ מְחָהִי וְקָטְלֵהּ קָטוֹלָא הוּא אִתְקְטָלָא יִתְקְטַל קָטוֹלָא׃

רש״י◄ בְּאֶבֶן יָד• (ספרי) שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מְלֹא יָד. אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ• שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁעוּר לְהָמִית, כְּתַרְגּוּמוֹ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא): ״וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן״ וְלֹא נָתַן בָּהּ שִׁעוּר. יָכוֹל כָּל שֶׁהוּא? לְכָךְ נֶאֱמַר: ״אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ״.

(יח) אוֹ בִכְלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ׃

יח אוֹ בְּמַן דְּאָע דִמְתְנַסֵּב בִידָא דְהִיא כְמִסַּת דִי יְמוּת בַּהּ מְחָהִי וְקָטְלֵהּ קָטוֹלָא הוּא אִתְקְטָלָא יִתְקְטַל קָטוֹלָא׃

רש״י◄ אוֹ בִכְלִי עֵץ־יָד• לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא): ״וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט״. יָכוֹל כָּל שֶׁהוּא? לְכָךְ נֶאֱמַר בָּעֵץ: ״אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ״, שֶׁיְּהֵא בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יד) **אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים וגו׳ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים וגו׳ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן.** וּבְפֶרֶק שֵׁנִי דְּמַכּוֹת (ט״ז) מַקְשֶׁה, בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן תְּלַת וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תְּלַת, וּמְשַׁנֵּי בְּגִלְעָד שֶׁהוּא מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן שְׁכִיחֵי רוֹצְחִים דִּכְתִיב (הושע ו׳ ח) גִּלְעָד קִרְיַת פֹּעֲלֵי אָוֶן עֲקֻבָּה מִדָּם, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁהָיוּ עוֹקְבִים לַהֲרוֹג נְפָשׁוֹת. וְקַשְׁיָא מַאי קָא מְשַׁנֵּי, וְהָא לָא מְהַנֵּי עָרֵי מִקְלָט אֶלָּא לַהוֹרְגִים בִּשׁוֹגֵג, וּבְגִלְעָד דִּשְׁכִיחִי רוֹצְחִים דְּקָאָמַר הַיְינוּ בְּמֵזִיד. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּכֵיוָן דִּשְׁכִיחִי רוֹצְחִים בְּמֵזִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מֵבִיא שָׁם רוֹצְחִים בִּשׁוֹגֵג בְּלֹא עֵדִים, כְּדֵי שֶׁיִּתְרַגּוּ הָרוֹצְחִים בְּמֵזִיד וְיִהְיוּ שָׁם עֵדִים וְיִגְלוּ, כִּדְאָמְרִינַן הָתָם בְּסָמוּךְ (מכות י׳) מְרַשְׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע (שמואל א׳ כד יג), בְּמַה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ אֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרַג מֵזִיד, לָזֶה אֵין עֵדִים וְלָזֶה אֵין עֵדִים, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְזַמְּנָן לְפוּנְדָּק אֶחָד, זֶה שֶׁהָרַג מֵזִיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסּוֹלָם, וְזֶה שֶׁהָרַג שׁוֹגֵג עוֹלֶה בַּסּוֹלָם וְנוֹפֵל עָלָיו וְהוֹרְגוֹ, וְיֵשׁ שָׁם עֵדִים, זֶה נֶהֱרָג וְזֶה גּוֹלֶה: תורה טו

(יט) גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בוֹ הוּא יְמִתֶנּוּ׃

יט גָּאֵל דְּמָא הוּא יִקְטוֹל יָת קָטוֹלָא כַּד אִתְחַיַּב לֵהּ מִן דִּינָא הוּא יִקְטְלִנֵּהּ׃

רש״י ◄ בְּפִגְעוֹ־בוֹ • אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ עָרֵי מִקְלָט.

(כ) וְאִם־בְּשִׂנְאָה יֶהְדָּפֶנּוּ אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו בִּצְדִיָּה וַיָּמֹת׃

כ וְאִם בְּסַנְאָה דְּחָהִי אוֹ רְמָא עֲלוֹהִי בְּכַמְנָא וְקָטְלֵהּ׃

רש״י ◄ בִּצְדִיָּה • כְּתַרְגּוּמוֹ ״בְּכַמְנָא״ בְּמַאֲרָב.

(כא) אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת מוֹת־יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בוֹ׃

כא אוֹ בִּדְבָבוּ מְחָהִי בִּידֵהּ וְקָטְלֵהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטַל מַחֲיָא קָטוֹלָא הוּא גָּאֵל דְּמָא יִקְטוֹל יָת קָטוֹלָא כַּד אִתְחַיַּב לֵהּ מִן דִּינָא׃

(כב) וְאִם־בְּפֶתַע בְּלֹא־אֵיבָה הֲדָפוֹ אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל־כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה׃

כב וְאִם בִּתְכֵף בְּלָא דְבָבוּ דְּחָהִי אוֹ רְמָא עֲלוֹהִי כָּל מָן בְּלָא כְּמַן לֵהּ׃

רש״י ◄ בְּפֶתַע • בְּאֹנֶס. וְתַרְגּוּמוֹ ״בִּתְכֵיף״, שֶׁהָיָה סָמוּךְ לוֹ וְלֹא הָיָה לוֹ שֶׁהוּת לְהִזָּהֵר עָלָיו.

(כג) אוֹ בְכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ׃

כג אוֹ בְכָל אַבְנָא דְּהִיא כְּמַסַּת דִּי יְמוּת בַּהּ בְּלָא חָזֵי וּרְמָא עֲלוֹהִי וְקָטְלֵהּ וְהוּא לָא סָנֵי לֵהּ וְלָא תָבַע בִּישְׁתֵּהּ׃

רש״י ◄ אוֹ בְכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ • הִכָּהוּ. בְּלֹא רְאוֹת • שֶׁלֹּא רָאָהוּ. וַיַּפֵּל עָלָיו • (מכות יא) מִכָּאן אָמְרוּ: הַהוֹרֵג דֶּרֶךְ יְרִידָה, גּוֹלֶה. דֶּרֶךְ עֲלִיָּה, אֵינוֹ גּוֹלֶה.

(כד) וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה׃

כד וִידוּנוּן כְּנִשְׁתָּא בֵּין מַחֲיָא וּבֵין גָּאֵל דְּמָא עַל דִּינַיָּא הָאִלֵּין׃

(כה) וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ׃

כה וִישֵׁזְבוּן כְּנִשְׁתָּא יָת קָטוֹלָא מִיַּד גָּאֵל דְּמָא וִיתִיבוּן יָתֵהּ כְּנִשְׁתָּא לְקִרְיַת שֵׁזְבוּתֵהּ דִּי עָרַק לְתַמָּן וִיתֵב בַּהּ עַד דִּימוּת כַּהֲנָא רַבָּא דִּי רַבִּי יָתֵהּ בִּמְשַׁח קוּדְשָׁא׃

רש״י ◄ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל • שֶׁהוּא בָּא לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל וּלְהַאֲרִיךְ יְמֵיהֶם, וְהָרוֹצֵחַ בָּא לְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה מִיִּשְׂרָאֵל וּמְקַצֵּר אֶת יְמֵי הַחַיִּים, אֵינוֹ כְּדַאי שֶׁיְּהֵא לִפְנֵי כֹּהֵן גָּדוֹל. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁהָיָה לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל לְהִתְפַּלֵּל שֶׁלֹּא תֵּאָרַע תַּקָּלָה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל בְּחַיָּיו. אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ • לְפִי פְּשׁוּטוֹ, מִן הַמִּקְרָאוֹת הַקְּצָרִים הוּא, שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִי מְשָׁחוֹ, אֶלָּא כְּמוֹ: ״אֲשֶׁר מְשָׁחוֹ הַמּוֹשֵׁחַ אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ״. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת לִרְאָיַת דָּבָר, לְלַמֵּד שֶׁאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל וּמִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו, וּלְאַחַר מִכָּאן נִגְמַר דִּינוֹ, חוֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֲשֶׁר־מָשַׁח אוֹתוֹ״, וְכִי הוּא מְשָׁחוֹ לְכֹהֵן, אוֹ הַכֹּהֵן מָשַׁח אוֹתוֹ? אֶלָּא לְהָבִיא אֶת הַנִּמְשָׁח בְּיָמָיו, שֶׁמַּחֲזִירוֹ בְּמִיתָתוֹ (מכות יא ב).

(כו) וְאִם־יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת־גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה׃

כו וְאִם מִפַּק יִפּוֹק קָטוֹלָא יָת תְּחוּם קִרְיַת שֵׁזְבוּתֵהּ דִּי עָרַק לְתַמָּן׃

(כז) וּמָצָא אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחּוּץ לִגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת־הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם:

כז וְיַשְׁכַּח יָתֵהּ גָּאֵל דְּמָא מִבָּרָא לִתְחוּם קִרְיַת שֵׁזְבוּתֵהּ וְיִקְטוֹל גָּאֵל דְּמָא יָת קָטוֹלָא לֵית לֵהּ דְּמָא:

רש״י ◄ **אֵין לוֹ דָּם** • (מכות ז) חֲרֵי הוּא כְּהוֹרֵג אֶת הַמֵּת שֶׁאֵין לוֹ דָּם.

(כח) כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ:

כח אֲרֵי בְּקִרְיַת שֵׁזְבוּתֵהּ יִתֵּב עַד דִּימוּת כַּהֲנָא רַבָּא וּבְתַר דִּימוּת כַּהֲנָא רַבָּא יְתוּב קָטוֹלָא לַאֲרַע אַחֲסַנְתֵּהּ:

(כט) וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם:

כט וִיהוֹן אִלֵּין לְכוֹן לְגְזֵרַת דִּין לְדָרֵיכוֹן בְּכָל מוֹתְבָנֵיכוֹן:

רש״י ◄ **בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם** • לִמֵּד שֶׁתְּהֵא סַנְהֶדְרִין [קְטַנָּה] נוֹהֶגֶת בְּחוּצָה לָאָרֶץ כָּל זְמַן שֶׁנּוֹהֶגֶת בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

(ל) כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת:

ל כָּל דְּיִקְטוֹל נַפְשָׁא לְפוּם סַהֲדִין יִקְטוֹל יָת קָטוֹלָא וְסָהִיד חַד לָא יַסְהֵד בְּאֱנָשׁ לְמִקְטָל:

רש״י ◄ **כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ וְגוֹ׳** • הַבָּא לְהָרְגוֹ עַל שֶׁהִכָּה אֶת הַנֶּפֶשׁ. **לְפִי עֵדִים יִרְצַח** • שֶׁיָּעִידוּ שֶׁבְּמֵזִיד וּבְהַתְרָאָה הֲרָגוֹ.

(לא) וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי־מוֹת יוּמָת:

לא וְלָא תְקַבְּלוּן מָמוֹן עַל אֱנַשׁ קָטוֹל דִּי הוּא חַיָּב לְמִקְטָל אֲרֵי אִתְקְטָלָא יִתְקְטָל:

רש״י ◄ **וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר** • (כתובות לז) לֹא יִפָּטֵר בְּמָמוֹן.

(לב) וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן:

לב וְלָא תְקַבְּלוּן מָמוֹן לְמֵעֲרוֹק לְקִרְיַת שֵׁזְבוּתֵהּ לְמִתּוּב בְּאַרְעָא עַד דִּימוּת כַּהֲנָא:

רש״י ◄ **וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ** • לְמִי שֶׁנָּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ, שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג, אֵינוֹ נִפְטָר מִגְּלוּת בְּמָמוֹן לִתֵּן כֹּפֶר לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ בְּטֶרֶם יָמוּת הַכֹּהֵן. **לָנוּס** • כְּמוֹ לְנָס (בְּשָׁוְא וּבְקָמַץ), כְּמוֹ: ״שׁוּבִי מִלְחָמָה״ - שֶׁשָּׁבוּ מִן הַמִּלְחָמָה. וְכֵן (צפניה ג) ״נוּגֵי מִמּוֹעֵד״, וְכֵן (יהושע ה) ״כִּי מֵלִים הָיוּ״. כַּאֲשֶׁר תֹּאמַר ״שׁוּב״ עַל מִי שֶׁשָּׁב כְּבָר, וּ״מוּל״ עַל מִי שֶׁמָּל כְּבָר, כֵּן תֹּאמַר ״לָנוּס״ עַל מִי שֶׁנָּס כְּבָר, וְקוֹרֵהוּ ״נוּס״, כְּלוֹמַר מֻבְרָח. וְאִם תֹּאמַר ״לָנוּס״ - לִבְרֹחַ, וּתְפָרְשֵׁהוּ: לֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִבְרֹחַ, לְפָטְרוֹ מִן הַגָּלוּת, לֹא יָדַעְתִּי הֵיאַךְ יֵאָמֵר: ״לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ״, הֲרֵי עֲדַיִן לֹא נָס, וּמֵהֵיכָן יָשׁוּב?.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כח) **כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל.** פְּשָׁט, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָעוֹלָם מְרַגְּנִים עַל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל כְּשֶׁיִּרְאוּ הָרוֹצֵחַ יוֹצֵא חוּץ לְעִיר מִקְלָטוֹ, וְאוֹמְרִים רְאוּ זֶה שֶׁהָרַג הַנֶּפֶשׁ וְאֵין כֹּהֵן גָּדוֹל עוֹשֶׂה בּוֹ נְקָמָה וְעָלָיו הַדָּבָר חָל, כְּדִכְתִיב (דברים כו ג) וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם. אֲבָל כְּשֶׁמֵּת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֵין לָחוּשׁ עַל הַכֹּהֵן הַבָּא אַחֲרָיו, כִּי מַה יִּרְגְּנוּ עָלָיו אַחֲרֵי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בְּיָמָיו: תורה כט

(לג) **וְלֹא־תַחֲנִיפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת־הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא־יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַךְ־בָּהּ כִּי־אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ:**

רש״י ◄ **וְלֹא־תַחֲנִיפוּ** • וְלֹא תַרְשִׁיעוּ, כְּתַרְגּוּמוֹ וְלָא תְחַיְּבוּן.

לג **וְלָא תְחַיְּבוּן יָת אַרְעָא דִּי אַתּוּן בַּהּ אֲרֵי דְּמָא הוּא מְחַיַּב יָת אַרְעָא וּלְאַרְעָא לָא מִתְכַּפַּר עַל דַּם זַכַּי דְּאִתְּשַׁד בַּהּ אֶלָּהֵן בְּדַם אַשְׁדֵּהּ:**

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לב) **וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר.** וְאִם בָּרַח לְעָרֵי מִקְלָט מוּתָּר לְקָחוֹ מִשָּׁם וּלְהָרְגוֹ, שֶׁהֲרֵי אֲפִילוּ אָחֵז בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ אָמַר רַחֲמָנָא (שמות כא יד) מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת. וְכֵן מָצָאנוּ בְּיוֹאָב שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א׳ ב כח) וַיָּנָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל ה׳ וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, אַתָּה מוֹצֵא שֶׁהָיָה יוֹאָב חָכָם גָּדוֹל וְרֹאשׁ סַנְהֶדְרִין שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב׳ כג ח) יֹשֵׁב בַּשֶּׁבֶת תַּחְכְּמֹנִי רֹאשׁ הַשָּׁלִשִׁי, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ [שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה] ׳מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת׳, אֶלָּא אָמַר יוֹאָב הֲרוּגֵי בֵּית דִּין אֵין נִקְבָּרִין בְּקִבְרֵי אֲבוֹתֵיהֶם, מוּטָב שֶׁאָמוּת וְאֶקָּבֵר בְּקִבְרֵי אֲבוֹתַי. מִיַּד וַיָּשֶׁב בְּנָיָהוּ אֶת הַמֶּלֶךְ (שלמה) לֵאמֹר כֹּה דִבֶּר יוֹאָב וְכֹה עָנָנִי, וַיֹּאמֶר [לוֹ הַמֶּלֶךְ] עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּפְגַע בּוֹ וּקְבַרְתּוֹ (והסירותי את דמי עמשא) [וְהָסִירֹתָ דְּמֵי] חִנָּם אֲשֶׁר שָׁפַךְ [יוֹאָב] מֵעָלַי וּמֵעַל בֵּית אָבִי (מלכים א׳ ב ל־לא). וְלָמָּה נֶהֱרַג, שֶׁכֵּן צִיּוָּה דָּוִד דִּכְתִיב (שם פסוק ה) וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, וּמָה עָשָׂה לוֹ, אַתָּה מוֹצֵא שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁכָּתַב דָּוִד לְיוֹאָב (שמואל ב׳ יא טו) הָבוּ אֶת אוּרִיָּה (החתי) אֶל פְּנֵי הַמִּלְחָמָה וגו׳, וְעָשָׂה כֵּן וְנֶהֱרַג אוּרִיָּה, נִתְקַבְּצוּ כָּל רָאשֵׁי הַחֲיָלוֹת עַל יוֹאָב לְהָרְגוֹ, שֶׁהָיָה רֹאשׁ הַגִּבּוֹרִים, שֶׁכֵּן כָּתוּב בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל (ב׳ כג לט) (ואת) אוּרִיָּה הַחִתִּי כֹּל (אלה) שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה, וְהֲרֵאָה לָהֶם הַכְּתָב אֲשֶׁר שָׁלַח דָּוִד, וְזֶהוּ ׳אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה׳, אֲשֶׁר גִּילָה סוֹדוֹ (במדב״ר כג יג). וּמִיַּד כָּתוּב בִּשְׁמוּאֵל אַחַר כֵּן (שם כד א) (ויחר) [וַיֹּסֶף] אַף ה׳ (בעם) [לַחֲרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל] וַיָּסֶת אֶת דָּוִד (למנות) [בָּהֶם לֵאמֹר לֵךְ מְנֵה אֶת] (ב)יִשְׂרָאֵל. וּפֵירֵשׁ רַשֵׁ״י לְשֹׁם, לֹא יָדַעְתִּי עַל מָה חָרָה אַפּוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁחָרָה אַפּוֹ עַל אוּרִיָּה שֶׁנֶּהֱרַג. וּלְהָא נִיחָא שֶׁמּוֹנֶה בִּשְׁמוּאֵל (ב׳ כג ח־לט) שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה גִּבּוֹרִים לְדָוִד, וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים (א׳ יא כו־מז) חָשֵׁיב לְהוּ טְפֵי, אֶלָּא לְפִי שֶׁבְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל כְּשֶׁהִגִּיעַ לְאוּרִיָּה הִפְסִיק הָעִנְיָן לוֹמַר שֶׁחָרָה לוֹ עַל יְדֵי כֵּן, וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים הִשְׁלִים הַחֶשְׁבּוֹן. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לַעֲבָדָיו כִּתְבוּ לִי בְּאִגֶּרֶת כָּל הַגִּבּוֹרִים שֶׁלִּי וְכָל הַגְּבוּרוֹת שֶׁעָשׂוּ, וַיַּעֲשׂוּ כֵּן וַיָּבִיאוּ לְפָנָיו אִגֶּרֶת וַיִּקְרָאוּ אוֹתָהּ בְּאָזְנָיו, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נִזְכַּר בִּשְׁמוֹ וְהָיָה שׁוֹאֵל הֵיכָן הוּא וּמַהוּ עוֹשֶׂה, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְאֶחָד שֶׁנֶּהֱרַג בִּפְשִׁיעָה מֵחֲסָרוֹן עֵזֶר, שָׁאַל הַמֶּלֶךְ וְהֵיכָן הוּא פְּלוֹנִי הַגִּבּוֹר, אָמְרוּ לוֹ נֶהֱרַג בְּדֶרֶךְ כָּךְ וְכָךְ, מִיַּד כָּעַס הַמֶּלֶךְ וְנָטַל הָאִגֶּרֶת מִיָּדָם וּקְרָעָהּ, וְאָמַר לָהֶם: לְפִי שֶׁמֵּת בְּפִשְׁעֲכֶם, שְׁלִשָּׁה אֲנִי נוֹטֵל עֲלֵיכֶם, אוֹ אַרְעִיב אֶתְכֶם, אוֹ תֵּלְכוּ לְמִלְחָמָה בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה, אוֹ אַכֶּה אֶתְכֶם מַכָּה רַבָּה. הֵשִׁיבוּ כֻּלָּם נִפְּלָה נָא בְּיַד אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ כִּי רַבִּים רַחֲמָיו. לְאַחַר שֶׁלָּקוּ צִיּוָּה לִכְתּוֹב בְּאִגֶּרֶת אַחַת כָּל הַגִּבּוֹרִים וְכָל גְּבוּרָתָם. כָּךְ כֵּיוָן שֶׁהִתְחִיל לִמְנוֹת הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד, וְהִגִּיעַ לְאוּרִיָּה הַחִתִּי שֶׁנֶּהֱרַג בִּפְשִׁיעַת דָּוִד, הִפְסִיק וְכָתַב ׳וַיִּחַר אַף ה׳״, וְאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְדָוִד שָׁלֹשׁ אֲנִי נוֹטֵל עָלֶיךָ, אוֹ רָעָב שֶׁבַע שָׁנִים, אוֹ מִלְחָמָה, אוֹ דֶּבֶר (ראה שמואל ב׳ כד יב־יג). וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים (א׳ כא יב) כְּתִיב ׳(או רעב) [אם] שָׁלוֹשׁ שָׁנִים [רָעָב] (בארצך)׳. וְאָמַר דָּוִד (שמואל ב׳ כד יד) נִפְּלָה נָא בְּיַד ה׳ כִּי רַבִּים רַחֲמָיו. וּבְחַר בְּדָבָר כִּי הוּא שָׁוֶה בָּעֲשִׂירִים וּבְעֲנִיִּים וּבַחֲלָשִׁים וּבַגִּבּוֹרִים, שֶׁאִילּוּ בָּחַר בָּרָעָב הָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים בְּעָשְׂרוֹ הוּא בּוֹטֵחַ, וְאִילּוּ בָּחַר בַּמִּלְחָמָה הָיוּ אוֹמְרִים בַּגִּבּוֹרִים שֶׁלּוֹ הוּא בּוֹטֵחַ. וּלְאַחַר שֶׁלָּקוּ נִכְתְּבוּ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כָּל מִנְיַן הַגִּבּוֹרִים מְשֻׁלָּם. וּבְסוֹפוֹ דִּקְרָא דִּלְעֵיל כְּתִיב (מלכים א׳ ב ה) אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי שָׂרֵי צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן נֵר וְלַעֲמָשָׂא בֶן יֶתֶר וַיַּהַרְגֵם, וּמָה עִנְיָן זֶה לְזֶה, לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁצִּוָּה דָּוִד לְיוֹאָב לַהֲרוֹג אֶת אוּרִיָּה, כִּסְבוּרִים שֶׁגַּם אֵלּוּ צִוָּה דָּוִד לְהָרְגָן לְפִי שֶׁהָיָה אַבְנֵר בֶּן דּוֹדוֹ שֶׁל שָׁאוּל, וּלְפִיכָךְ עָמַד דָּוִד וְקִלֵּל אֶת יוֹאָב וְאָמַר (שמואל ב׳ ג כט) [וָ]אַל יִכְּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע וּמַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ וְנֹפֵל בַּחֶרֶב וַחֹסֵר לָחֶם, וְאָז יָדְעוּ יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא מֵאֵת דָּוִד הָיָה לַהֲרוֹג אֶת אַבְנֵר. וְצִיּוָּה דָּוִד לִשְׁלֹמֹה בְּנוֹ לַהֲרוֹג אֶת יוֹאָב, וְלֹא רָצָה הוּא לְהָרְגוֹ לְפִי שֶׁהָיָה בֶּן אֲחוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א׳ ב טז) וְאַחְיֹתֵיהֶם צְרוּיָה וַאֲבִיגָיִל. וּבְשָׁעָה שֶׁבָּא בְּנָיָהוּ לְהָרְגוֹ אָמַר לוֹ לֵךְ וֶאֱמוֹר לוֹ לִשְׁלֹמֹה אַל תְּדוּנִי בִּשְׁנֵי דִינִין, אִם תַּהַרְגֵנִי קַבֵּל עָלֶיךָ הַקְּלָלוֹת שֶׁקִּלְּלַנִי דָּוִד אָבִיךָ, אוֹ הַנִּיחֵנִי בְּקִלְלוֹתָיו, מִיַּד וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּפְגַע בּוֹ וּקְבַרְתּוֹ (מלכים א׳ ב לא). וְאָמַר רַב יְהוּדָה, כָּל הַקְּלָלוֹת שֶׁקִּלֵּל דָּוִד אֶת יוֹאָב נִתְקַיְּימוּ בְּזַרְעוֹ שֶׁל דָּוִד. ׳זָב׳ מֵרְחַבְעָם, דִּכְתִיב (מלכים א׳ יב יח) וְהַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם הִתְאַמֵּץ לַעֲלוֹת בַּמֶּרְכָּבָה, וּכְתִיב (ויקרא טו ט) וְכָל הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב. ׳מְצוֹרָע׳ מֵעוּזִּיָּהוּ, דִּכְתִיב (דברי הימים ב׳ כו כא) וַיְהִי הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּה מְצֹרָע עַד יוֹם מוֹתוֹ. ׳מַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ׳ מֵאָסָא, דִּכְתִיב (מלכים א׳ טו כג) לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו, מְלַמֵּד שֶׁאֲחָזָתוּ פָּדַגְרָא. ׳נוֹפֵל בַּחֶרֶב׳ מִיֹּאשִׁיָּהוּ, דִּכְתִיב (דברי הימים ב׳ לה כג) וַיֹּרוּ הַיֹּרִים לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ, וּבְמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (כב:) מַסִּיק שֶׁנֶּעֱצוּ בּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת לוּנְבִיאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כָּל גּוּפוֹ כִּכְבָרָה. ׳חֹסֵר לָחֶם׳ מִיְּהוֹיָכִין, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב׳ כה ל) וַאֲרֻחָתוֹ אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה לוֹ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ [דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ] כֹּל יְמֵי חַיָּיו, מִשּׁוּלְחָנוֹ שֶׁל אֱוִיל מְרוֹדַךְ (במדב״ר כג יב, תנחומא ישן ט): תורה לג

חסלת פרשת מסעי

(לד) וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

לד וְלָא תְסָאֲבוּן יָת אַרְעָא דִּי אַתּוּן יָתְבִין בַּהּ דִּי שְׁכִינְתִּי שָׁרְיָא בְּגַוֵּהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ דִּשְׁכִנְתִּי שָׁרְיָא בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ • שֶׁלֹּא תַּשְׁכִּינוּ אוֹתִי בְּטֻמְאָתָהּ. כִּי אֲנִי ה׳ שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אַף בִּזְמַן שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׁכִינָה (שְׁרוּיָה) בֵּינֵיהֶם.

◆ שבת קודש ב׳ מנחם־אב (המשך ש״ק בכל העולם) ◆

לו (א) וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

א וְקָרִיבוּ רֵישֵׁי אֲבָהָתָא לְזַרְעִית בְּנֵי גִּלְעָד בַּר מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה מִזַּרְעִית בְּנֵי יוֹסֵף וּמַלִּילוּ קֳדָם מֹשֶׁה וּקֳדָם רַבְרְבַיָּא רֵישֵׁי אֲבָהָתָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

(ב) וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנִי צִוָּה יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאדֹנִי צֻוָּה בַיהוָה לָתֵת אֶת־נַחֲלַת צְלָפְחָד אָחִינוּ לִבְנֹתָיו׃

ב וַאֲמָרוּ יָת רִבּוֹנִי פַּקִּיד יְיָ לְמִתַּן יָת אַרְעָא בְּאַחֲסָנָא בְּעַדְבָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְרִבּוֹנִי אִתְפַּקַּד בְּמֵימְרָא דַיְיָ לְמִתַּן יָת אַחֲסָנַת צְלָפְחָד אָחוּנָא לִבְנָתֵהּ׃

(ג) וְהָיוּ לְאֶחָד מִבְּנֵי שִׁבְטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרְעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגּוֹרַל נַחֲלָתֵנוּ יִגָּרַע׃

ג וִיהֵוְין לְחַד מִבְּנֵי שִׁבְטַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְנִשִׁין וְתִתְמְנַע אַחֲסָנַתְהֶן מֵאַחֲסָנַת אֲבָהָתָנָא וְתִתּוֹסַף עַל אַחֲסָנַת שִׁבְטַיָּא דִּי תְהֵוְין לְהוֹן וּמֵעֲדַב אַחֲסָנַתָּא יִתְמְנַע׃

רש״י◄ וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה • שֶׁהֲרֵי בְּנָהּ יוֹרְשָׁהּ, וְהַבֵּן מִתְיַחֵס עַל שֵׁבֶט אָבִיו.

(ד) וְאִם־יִהְיֶה הַיֹּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסְפָה נַחֲלָתָן עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתֵינוּ יִגָּרַע נַחֲלָתָן׃

ד וְאִם יְהֵי יוֹבְלָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתּוֹסַף אַחֲסָנַת שִׁבְטָא דִּי תְהֵוְין לְהוֹן וּמֵאַחֲסָנַת שִׁבְטָא דַאֲבָהָתָנָא יִתְמְנַע אַחֲסָנְתְּהֶן׃

רש״י◄ וְאִם־יִהְיֶה הַיֹּבֵל • מִכָּאן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עָתִיד הַיּוֹבֵל שֶׁיִּפְסֹק. וְאִם־יִהְיֶה הַיֹּבֵל • כְּלוֹמַר אֵין זוֹ מְכִירָה שֶׁחוֹזֶרֶת בַּיּוֹבֵל, שֶׁהַיְרֻשָּׁה אֵינָהּ חוֹזֶרֶת, וַאֲפִלּוּ אִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל, לֹא תַּחֲזֹר הַנַּחֲלָה לְשִׁבְטוֹ, וְנִמְצָא שֶׁנּוֹסְפָה עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם.

(ה) וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר כֵּן מַטֵּה בְנֵי־יוֹסֵף דֹּבְרִים׃

ה וּפַקִּיד מֹשֶׁה יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֵימְרָא דַיְיָ לְמֵימַר יָאוּת שִׁבְטָא דִּבְנֵי יוֹסֵף מְמַלְלִין׃

(ו) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לִבְנוֹת צְלָפְחָד לֵאמֹר לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים אַךְ לְמִשְׁפַּחַת מַטֵּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים׃

ו דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ לִבְנַת צְלָפְחָד לְמֵימַר לִדְתַקִּין בְּעֵינֵיהוֹן תְּהֵוְין לְנִשִׁין בְּרַם לְזַרְעִית שִׁבְטָא דַאֲבוּהֶן תְּהֵוְין לְנִשִׁין׃

(ז) וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה אֶל־מַטֶּה כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

ז וְלָא תִסְחַר אַחֲסָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִשִּׁבְטָא לְשִׁבְטָא אֲרֵי גְּבַר בְּאַחֲסָנַת שִׁבְטָא דַאֲבָהָתוֹהִי יִדַּבְּקוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

(ח) וְכָל־בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת מַטֵּה אָבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו:

ח וְכָל בְּרַתָּא יָרְתַת אַחֲסָנָא מִשִּׁבְטַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַד מִזַּרְעִית שִׁבְטָא דַאֲבוּהָא תְּהֵי לְאִנְתּוּ בְּדִיל דִּי יֵרְתוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר אַחֲסָנַת אֲבָהָתוֹהִי:

רש״י◄ וְכָל־בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה • שֶׁלֹּא הָיָה בֵּן לְאָבִיהָ.

(ט) וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר כִּי־אִישׁ בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ט וְלָא תַסְחַר אַחֲסָנָא מִשִּׁבְטָא לְשִׁבְטָא אָחֳרָנָא אֲרֵי גְּבַר בְּאַחֲסָנְתֵּהּ יִדַּבְּקוּן שִׁבְטַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(י) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד:

י כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנַת צְלָפְחָד:

(יא) וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְנֹעָה בְּנוֹת צְלָפְחָד לִבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים:

יא וַהֲוָאָה מַחְלָה תִּרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְנֹעָה בְּנַת צְלָפְחָד לִבְנֵי אֲחֵי אֲבוּהֶן לְנִשִּׁין:

רש״י◄ מַחְלָה תִרְצָה וְגוֹ׳ • (ב״ב ק״כ) כָּאן מְנָאָן לְפִי גְּדֻלָּתָן זוֹ מִזּוֹ בְּשָׁנִים, וְנִשְּׂאוּ כְּסֵדֶר תּוֹלְדוֹתָן. וּבְכָל הַמִּקְרָא מְנָאָן לְפִי חָכְמָתָן, וּמַגִּיד שֶׁשְּׁקוּלוֹת זוֹ כָּזוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש ח״ח עמ׳ 206 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

סֵדֶר חָכְמָתָן דִּבְנוֹת צְלָפְחָד

וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְנֹעָה בְּנוֹת צְלָפְחָד לִבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים:

מַחְלָה תִרְצָה וְגוֹ׳. כָּאן מְנָאָן לְפִי גְּדֻלָּתָן זוֹ מִזּוֹ בְּשָׁנִים, וְנִשְּׂאוּ כְּסֵדֶר תּוֹלְדוֹתָן, וּבְכָל הַמִּקְרָא מְנָאָן לְפִי חָכְמָתָן, וּמַגִּיד שֶׁשְּׁקוּלוֹת זוֹ כָּזוֹ. (במדבר לו, יא. ובפרש״י)

כַּד דַּיְקַת, הַדְּבָרִים סַתְּרֵי אַהֲדָדֵי: בַּתְּחִלָּה אָמַר שֶׁ״בְּכָל הַמִּקְרָא מְנָאָן לְפִי חָכְמָתָן״ וְהֵינוּ שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁווֹת בְּחָכְמָה, וְתֵכֶף לְאַחֲרֵי זֶה הוֹסִיף ״וּמַגִּיד שֶׁשְּׁקוּלוֹת זוֹ כָּזוֹ״?

וְהַנִּרְאֶה בָּזֶה: בְּחָכְמָה יֶשְׁנָם ב׳ סוּגִים: א. עִקַּר הַחָכְמָה - הַמַּגִּיעָה עַל יְדֵי לִמּוּד וִיגִיעָה. ב. חָכְמָה הַנִּקְנִית עַל יְדֵי רִבּוּי הַשָּׁנִים שֶׁחָלְפוּ - ״יָמִים יְדַבֵּרוּ וְרֹב שָׁנִים יוֹדִיעוּ חָכְמָה״.

וּלְפִי זֶה, נוֹעָה אַף שֶׁהָיְתָה הַצְּעִירָה בִּבְנוֹת צְלָפְחָד, מִכָּל־מָקוֹם הָיְתָה שְׁנִיָּה בְּחָכְמָה, כִּי עַל יְדֵי רִבּוּי יְגִיעָתָהּ, הִגִּיעָה לְחָכְמָה יְתֵרָה מִכַּמָּה מֵאַחְיוֹתֶיהָ. וּלְאִידָךְ, מִכֵּיוָן שֶׁהָיְתָה הַצְּעִירָה מִבֵּינֵיהֶם חָסֵר אֶצְלָהּ הַמַּעֲלָה דְּ״רֹב שָׁנִים יוֹדִיעוּ חָכְמָה״, וּבְזֹאת הָיָה לְתִרְצָה (שֶׁהָיְתָה שְׁנִיָּה בְּסֵדֶר הַתּוֹלְדָה וְאַחֲרוֹנָה בְּמִנְיַן הַחָכְמָה) מַעֲלָה עָלֶיהָ.

וְזֶהוּ כַּוָּנַת רַשִׁ״י "שֶׁשְּׁקוּלוֹת זוֹ כָּזוֹ" הַיְינוּ דְּכַאֲשֶׁר מְצָרְפִים יַחַד ב׳ סוּגֵי הַחָכְמָה, - חָכְמָתָהּ דְּתִרְצָה שֶׁמִּצַּד רִבּוּי הַשָּׁנִים, וְחָכְמָתָהּ דְּנוֹעָה שֶׁמִּצַּד הַיְגִיעָה - הַסַּךְ־הַכֹּל הוּא, "שְׁקוּלוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ".

(יב) מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי־מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וַתְּהִי נַחֲלָתָן עַל־מַטֵּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן:

יב מִזַּרְעִית בְּנֵי מְנַשֶּׁה בַּר יוֹסֵף הֲוָאָה לִנְשִׁין וַהֲוַת אַחֲסַנְתְּהֶן עַל שִׁבְטָא זַרְעִית אֲבוּהֶן:

(יג) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרִחוֹ:

יג אִלֵּין פִּקּוּדַיָּא וְדִינַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִּירֵחוֹ: חזק

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק

קל״ב פסוקים, חול״ה מחל״ה סימן. חסלת פרשת מסעי

הפטרה לפרשת מסעי לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור נדפסה בעמ׳ ריט

שיעורי תהלים לשבוע פרשת מסעי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ה תמוז פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	**יום רביעי - כ"ח תמוז** מפרק קלה עד סוף פרק קלט
יום שני - כ"ו תמוז פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	**יום חמישי - כ"ט תמוז** מפרק קמ עד סוף פרק קנ
יום שלישי - כ"ז תמוז מפרק קכ עד סוף פרק קלד	**יום שישי - א' מנחם־אב** פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
שבת קודש - ב' מנחם־אב פרק כ מפרק י עד סוף פרק יז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ה תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 192, פרק ז. ואולם... עד עמ' צז, ונדכה וכו'.

פֶּרֶק ז בפרק הקודם, פרק ו', הסביר רבנו הזקן, ש"תשובה תתאה", שלפי פירוש הזהר הקדוש הכוונה היא להשיב את ה' תתאה של שם הוי' למקומה – היא השבת השכינה מגלותה, כי על־ידי חטאים ועוונות נעשה ענין גלות השכינה, שההשפעה של ה' תתאה שמשם הוי' (היא בחינת השכינה), מקור הנשמה, נמשכת רחמנא־ליצלן אל היכלות הקליפה וה"סטרא־אחרא", ממנה מקבל האדם חיות בשעה שהוא עושה חטאים ועוונות, ועל־ידי תשובה מחזיר האדם את ההשפעה ומחזיר את השכינה מגלותה.

אגרת התשובה

פרק ז ואולם דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה ה"א תתאה הנ"ל הם ב' דברים דרך כלל. הא' הוא לעורר רחמים העליונים ממקור הרחמים על נשמתו ונפשו האלקי' שנפלה מאיגרא רמה חיי החיים ב"ה לבירא עמיקתא הן היכלות הטומאה והסט"א. ועל מקורה במקור החיים הוא שם הוי' ב"ה וכמ"ש וישוב אל הוי' וירחמהו. פי' לעורר רחמים על השפעת שם הוי' ב"ה שנשתלשלה וירדה תוך היכלות הסט"א הטמאים להחיותם ע"י מעשה אנוש ותחבולותיו ומחשבותיו הרעות וכמ"ש מלך אסור ברהטים ברהיטי מוחא וכו' היא בחי'

וְאוּלָם, דֶּרֶךְ הָאֱמֶת וְהַיָּשָׁר לִבְחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה, הֵ"א תַּתָּאָה הַנִּזְכָּר לְעֵיל - הֵם ב' דְּבָרִים דֶּרֶךְ כְּלָל. – הרבי שליט"א (באחת משיחות הקודש) פירש דברי רבינו הזקן "דרך האמת והישר" – שדוקא זוהי הדרך **האמיתית והישרה** לתשובה תתאה – על פי מה שלעיל (מיד בפרק א') אמר רבנו הזקן, שעיקר ענין התשובה הוא "עזיבת החטא", שאם האדם מחליט בלב שלם שלא לחזור יותר על מעשה חטא זה, הרי זו כבר תשובה (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכאן – דורש עבודה והכנה ארוכות – אלא שאף שעזיבת החטא ה"ז כו'") אך אין זה "דרך האמת", שהרי כשתשובה באה שלא בהכנה מתאימה (דבר שרבנו הזקן עומד להסביר בפרק זה), אפשר אכן שיתעורר בתשובה ויחליט בלב שלם על עזיבת החטא (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וה"ז תשובה וכו'"), אך לא תהיה לה קיום, וממילא אין זה **אמת**, כי **אמת** נקרא דבר שיש לו קיום, כמו שכתוב[1]: "שפת אמת תכון לעד"[2], וכדי שהתשובה תהיה ב**אמת** (שיהיה לה קיום) נדרשת ההכנה לתשובה, עליה ידון בפרק זה. לכן אומר רבנו הזקן, ש"דרך **האמת**" לתשובה תתאה – היא על־ידי ההכנה שהוא מסביר אותה להלן. ומה שרבנו הזקן אומר "דרך **הישר**" הוא, כי אפשר שתהיה התעוררות תשובה באמת, אך שתבוא לא על־ידי דרך ישרה, אלא על־ידי איזו סיבה שהיא, סיבה שהיא עצמה יכולה להיות דבר שהוא היפך מהכנה לתשובה, כפי שהיה בתשובתו של ר' אלעזר בן דורדיא, שהסיבה להתעוררותו לתשובה היתה על־ידי ענין לא טוב ועל־ידי הדברים שאמרו לו אז, לכן אומר כאן רבנו הזקן, שה"דרך **הישר**" להגיע לתשובה היא על־ידי ההכנות שהוא מסביר אותן להלן. ושני הדברים הם: **הָאֶחָד,** – הדבר הראשון להגיע לענין התשובה, **הוּא לְעוֹרֵר רַחֲמִים הָעֶלְיוֹנִים** – של הקב"ה, **מִמְּקוֹר הָרַחֲמִים** – שכן, ישנן שתי בחינות – "אב הרחמן" ו"אב הרחמים"[3]: "אב **הרחמן**" היינו האב הרחום, האב שיש בו, כביכול, **מדת** הרחמים. ואילו "אב **הרחמים**" היינו האב של רחמים, **מקור** הרחמים, והכוונה היא, הרחמים שאינם מוגבלים ולמעלה **ממדת** הרחמים שהיא מדודה ושקולה – והפירוש כאן הוא שיעורר את המדה העליונה יותר של רחמים, "רחמים העליונים", **עַל נִשְׁמָתוֹ וְנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית, שֶׁנִּפְלָה מֵאִגְּרָא רָמָה** – מגג גבוה, כלומר ממדריגה עליונה ביותר, מ"אין־סוף" שהוא **חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא** – ומשם נפלה הנשמה **לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא**[4] – לבור עמוק. "איגרא" ומדריגה בכלל הן גבוהות, והנשמה באה לא מ"איגרא" סתם, אלא מ"איגרא **רמה**", מדריגה גבוהה ביותר, ונפלה לא בבור סתם, שהוא מדריגה תחתונה, אלא בבור **עמוק, הֵן הֵיכָלוֹת הַטֻּמְאָה וְהַסִּטְרָא־אָחֳרָא,** – כמוסבר בפרק הקודם, שעל־ידי חטאים ועוונות **יורדת** הנשמה בהיכלות הטומאה וה"סטרא־אחרא", ועל האדם לעורר עליה את הרחמים העליונים, **וְעַל מְקוֹרָהּ** – של הנשמה, **בְּמְקוֹר הַחַיִּים, הוּא שֵׁם הַוָּיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא;** – כאמור לעיל, ששם הוי' הוא מקור הנשמה, ועל־ידי ירידת הנשמה יורדת גם ההשפעה של שם הוי' בגלות של קליפות ו"סטרא־אחרא", הרי שהרחמנות היא גם על מקור הנשמה, הוא שם הוי', **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[5]**: "וְיָשֹׁב אֶל הַוָּיָ"ה וִירַחֲמֵהוּ",** – "וירחמ**הו**" הכוונה על שם "הוי'", כלומר שיעורר רחמים על שם הוי', **פֵּרוּשׁ** – מה הכוונה לעורר רחמים על שם הוי'? – הרי זה: **לְעוֹרֵר רַחֲמִים עַל הַשְׁפָּעַת שֵׁם הַוָּיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלָה וְיָרְדָה תּוֹךְ הֵיכְלוֹת הַסִּטְרָא־אָחֳרָא הַטְּמֵאִים לְהַחֲיוֹתָם,** – להמשיך בהן חיות, **עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ** – החטאים, **וְתַחְבּוּלוֹתָיו, וּמַחְשְׁבוֹתָיו הָרָעוֹת;** – שכן, גם על־ידי מחשבות רעות בלבד, ממשיכים חיות ב"סטרא־אחרא", **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[6]**: "מֶלֶךְ אָסוּר בְּרָהָטִים"** – הקב"ה, מלך העולם, קשור ברהטים, **בְּרַהִיטֵי מֹחָא וְכוּ'**[7], **פירוש כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "די קארעטעס – אפטיילונגען פון מוח וואו עס לויפן די מחשבות (ע"ד רהטים שרצים בם המים)", כלומר, במחשבות החולפות של המוח, שגם על־ידי המחשבות החולפות במוח,

---

1. משלי יב, יט. 2. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכבח"א ספי"ג". 3. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לקו"ת נשא כג, א. וש"נ". 4. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ל' הש"ס חגיגה ה, ב. וברש"י שבש"ס נשמטה התיבה גג - ואיתא ברש"י דע"י". 5. ישעיה נה, ז. 6. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שה"ש ז, ו. ועיין הצ"צ שם. וצ"ע". 7. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הוס' לתקו"ד ת"ו".

אם הן מחשבות רעות, הנה על־ידי זה **המלך** אסור, זה מביא גלות להשפעה שמשם הוי', **הִיא בְּחִינַת גָּלוּת הַשְּׁכִינָה,** – שהשכינה, בחינת **מלכות** דאצילות, באה על־ידי־זה בגלות, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק הקודם[8]. **וּזְמַן הַמְסֻגָּל לָזֶה** – שיוכל האדם להרגיש ברחמנות שעל נשמתו ועל מקורה, ולעורר רחמים העליונים, הזמן המסוגל לכך, **הוּא בְּתִקּוּן חֲצוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּסִּדּוּר בְּהֶעָרָה, עַיִן שָׁם בַּאֲרִיכוּת. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב שָׁם:** – ב"תיקון חצות" **"נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ, אוֹי נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ".** – שעל־ידי החטאים, נופלת ה"עטרה", מקור הנשמה. **וְלָכֵן נִקְרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "מֶלֶךְ עֶלְיוֹן" בְּפִרְקֵי הֵיכָלוֹת[9], כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרְמַ"ק זַ"ל,** – רבי משה קורדבירו זכרונו לברכה. **כִּי אֵין לְךָ עֶלְיוֹן גָּדוֹל מִזֶּה[10].** – מגלות השכינה בהיכלות הטומאה וה"סטרא־אחרא". **וּכְפִרְט כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן הַמַּשְׂכִּיל בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** – מחיה כל העולמות בחיות פנימית מותאמת לנברא, **וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – מקיף כל העולמות, מחיה אותם בחיות שלמעלה מהם, חיות זו היא רק בבחינה של "מקיף" על העולמות, **כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי שִׁעוּר שִׂכְלוֹ וַהֲכָנָתוֹ** – יתעמק בגדולת "אין־סוף" ברוך־הוא, **יִתְמַרְמֵר עַל זֶה מְאֹד מְאֹד:** – שכן, בהבינו גדלותו של הקב"ה, רק אז ירגיש את הרחמנות הגדולה שעל נשמתו ועל מקורה, ומיהו ה"מלך" שנמצא בגלות ומבוייש – הרי זה משפיע עליו מרירות גדולה. זה הראשון משני הדברים שהם "דרך האמת והישר" לתשובה תתאה. **וְהַב',** – הדבר השני, הוא: **לְבַטֵּשׁ וּלְהַכְנִיעַ הַקְּלִיפָּה וְסִטְרָא־אָחֲרָא, אֲשֶׁר כָּל חַיּוּתָהּ הִיא רַק בְּחִינַת נֹגַהּ וְהַגְבָּהָה,** – וממילא, כשמכניעים ושוברים אותה, נוטלים ממנה את חיותה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[11]: "אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְגוֹ'", ולכן – וְהַבִּטּוּשׁ וְהַהַכְנָעָה עַד עָפָר מַמָּשׁ - וּזוֹהִי מִיתָתָהּ וּבִטּוּלָהּ.** – של הקליפה וה"סטרא־אחרא". **וְהֵינוּ,** – על־ידי מה שוברים ומכניעים את הקליפה וה"סטרא־אחרא"? **עַל־יְדֵי** – שהאדם פועל בקרב עצמו **"לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה", וְלִהְיוֹת "נִכְלֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס" וְכוּ',** – שכן כפי שהוסבר בפרק כ"ט בחלק הראשון, עיקר האדם, גם בבינוני, ובפרט באדם החוטא – הוא נפשו הבהמית, ועל־ידי שהוא נשבר, נשברת הרי גם נפשו הבהמית (הבאה מקליפה), הרי שעל־ידי־זה הוא שובר ומכניע את הקליפה ו"סטרא־אחרא". **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[12] עַל פָּסוּק[13]: "זִבְחֵי אֱלֹקִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה, לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה וְכוּ'",** – מהו הזבח לשם אלקים? – כאשר יש "רוח נשברה", נשברת רוח הסטרא־אחרא, ועל־ידי מה נשברת רוח זו? – על־ידי "לב נשבר", על־ידי־זה שיש לאדם לב נשבר, כפי שהוא מפרש מיד להלן, **כִּי כָּל קָרְבָּן מִן הַבְּהֵמָה - הוּא לְשֵׁם הַוָּיָ"ה, הִיא מִדַּת הָרַחֲמִים,** – לכן תמיד נזכר בקרבנות שם הוי': "אדם כי יקריב מכם קרבן **להוי'**", "ריח ניחוח **להוי'**" וכדומה, **אֲבָל לְשֵׁם אֱלֹקִים, הִיא מִדַּת הַדִּין - אֵין מַקְרִיבִין קָרְבָּן בְּהֵמָה, כִּי־אִם** – מהו כן ה"זבח" לשם אלקים (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** דכתב כאן "זבחי אלקים"): **לְשַׁבֵּר וּלְהַעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה וְהַסִּטְרָא־אָחֲרָא, וְזֶהוּ "רוּחַ נִשְׁבָּרָה"** – זהו "זבחי אלקים", זבח לשם אלקים. **וְהֵאֵיךְ נִשְׁבְּרָה רוּחַ הַ"סִּטְרָא־אָחֲרָא"? כְּשֶׁהַ"לֵּב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה" וְכוּ'**[14].

אגרת התשובה

גלות השכינה כנ"ל. וזמן המסוגל לזה הוא בתיקון חצות כמ"ש בסידור בהערה עש"ב. וז"ש שם נפלה עטרת ראשינו אוי נא לנו כי חטאנו. ולכן נקרא הקדב"ה מלך עלוב בפרקי היכלות כמ"ש הרמ"ק ז"ל כי אין לך עלבון גדול מזה. ובפרט כאשר יתבונן המשכיל בגדולת א"ס ב"ה ממכ"ע וסכ"ע כל א' וא' לפי שיעור שכלו והבנתו יתמרמר ע"ז מאד מאד: והב' לבטש ולהכניע הקליפה וסט"א אשר כל חיותה היא רק בחי' גסות והגבהה כמ"ש אם תגביה כנשר וכו'. והביטוש וההכנעה עד עפר ממש זוהי מיתתה וביטולה. והיינו ע"י לב נשבר ונדכה ולהיות נבזה בעיניו נמאס וכו'. וכמ"ש בזוה"ק ע"פ זבחי אלקי' רוח נשברה לב נשבר ונדכה וכו'. כי כל קרבן מן הבהמה הוא לשם הוי' היא מדת הרחמים. אבל לשם אלקים היא מדת הדין אין מקריבין קרבן בהמה כ"א לשבר ולהעביר רוח הטומאה והסט"א וזהו רוח נשברה. והאיך נשברה רוח הסט"א. כשהלב נשבר ונדכה וכו'.

---

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויש לעיין בכ"ז בח"א פמ"ה (ובהגהות לשם – להצ"צ איכה ע' 22 [אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א' נג]) בהשינויים וכו'". **9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "פי"ח". **10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "נקרא כו' גדול מזה (ר"ח ש' היראה ספ"י – בשם "מורי" היינו הרמ"ק – הובא בשל"ה ש' האותיות מע' הלל, ובס' משנת חכמים לר"מ חאגיז סי' קעג)". **11.** ירמיה מט, טז. עובדיה א, ד. **12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ויקרא ה, א". **13.** תהלים נא, יט. **14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ג"כ – מהמובן מזה"ק".

יום שני כ"ו תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צז, והאיך נשבר... עד עמ' 194, בתשובה כנודע).

וְהֵאֵיךְ נִשְׁבַּר הַלֵּב וְנִדְכֶּה? הִנֵּה, מְעַט מִזְעִיר הוּא עַל־יְדֵי סִגּוּפִים וְתַעֲנִיּוֹת, בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה שֶׁאֵין לָנוּ כֹּחַ לְהִתְעַנּוֹת הַרְבֵּה כְּדָוִד הַמֶּלֶךְ, – שצם הרבה, ועל־ידי־זה הסיר לגמרי את נפשו הבהמית שמצד הקליפה, **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[15] עַל פָּסוּק[16]: "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי"** – **שֶׁהֶרְגוּ בְּתַעֲנִית** – שהרג את היצר הרע בתענית, ואילו אנו, שאין בכוחנו לצום הרבה, רק מעט מזעיר בא על־ידי תעניות וסיגופים. **אַךְ עִקַּר הַכְנָעַת הַלֵּב, לִהְיוֹת נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה וְהַעֲבָרַת רוּחַ הַטֻּמְאָה וְסִטְרָא־אָחֳרָא, הוּא לִהְיוֹת מִ"מָּאנֵי דְּחֶשְׁבָּנָא" בְּעֹמֶק הַדַּעַת,** – לעשות חשבון צדק, כפי שעושה **בעל** החשבון, ה'בעל הבית' עצמו, שנוגע לו החשבון ביותר, **לְהַעֲמִיק דַּעְתּוֹ וּבִינָתוֹ שָׁעָה אַחַת[17] בְּכָל יוֹם אוֹ לַיְלָה לִפְנֵי תִּקּוּן חֲצוֹת, לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַה שֶּׁפָּעַל וְעָשָׂה בַּחֲטָאָיו בְּחַיֵּנוּת גָּלוּת הַשְּׁכִינָה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – שעל־ידי חטאים גורמים לגלות השכינה, **וְגַם [וְגָרַם] לַעֲקֹר נִשְׁמָתוֹ וְנַפְשׁוֹ הָאֲלֵקִית מֵחַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא,** – מהקב"ה שהוא חיי החיים, **וְהוֹרִידָהּ לִמְקוֹם הַטֻּמְאָה וְהַמָּוֶת, הֵן הֵיכָלוֹת הַסִּטְרָא־אָחֳרָא, וְנַעֲשֵׂית** – הנשמה, **בִּבְחִינַת מֶרְכָּבָה אֲלֵיהֶם** – כמו שמרכבה בטלה לרוכב המנהיג אותה, כך בטלה נשמתו לטומאה ולקליפות מהן היא מושכת את חיותה, **לְקַבֵּל מֵהֶם שֶׁפַע וְחִיּוּת לְהַשְׁפִּיעַ לְגוּפוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – שהשפע והחיות לגוף החוטא, באים מ'קליפה' ו"סטרא־אחרא". וכשהוא מתבונן ומתעמק בכל זה, נוצרת בו הכנעת הלב ולב נשבר, שכפי שנאמר לעיל זהו הזבח[18] לשם אלקים. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[19]: "רְשָׁעִים בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים", כְּלוֹמַר** – "בחייהם", הכוונה **בתוך** החיות שלהם, שהחיות עצמה היא ענין של מיתה, **שֶׁחַיֵּיהֶם נִמְשָׁכִים מִמְּקוֹם הַמָּוֶת וְהַטֻּמְאָה,** – מהיכלות ה"סטרא־אחרא", ענין של טומאה ומות, היפך החיות של קדושה. **(וְכֵן מַה שֶּׁכָּתוּב[20]: "לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ גוּ"", אֵינוֹ כְּ"לֹעֵג לְרָשׁ" הַם־וְשָׁלוֹם[21],** – אין הכוונה למתים ממש, שכן, כשאומרים על מתים ממש שאין הם יכולים להלל את ה', יש בכך משום לעג להם, **אֶלָּא הַכַּוָּנָה עַל הָרְשָׁעִים שֶׁבְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים,** – ועליהם אומרים, שאין הם יכולים להלל את ה', **שֶׁמְּכַלְכְּלִים אוֹתָם בְּמַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת בְּעוֹדָם בְּרִשְׁעָם, וְאֵינָם חֲפֵצִים בִּתְשׁוּבָה, כַּנּוֹדַע).** – שגם בשעה שהרשע רוצה להלל את ה', מבלבלים אותו במחשבות זרות, שההילול לא יהא כדבעי, ומשום כך אומרים עליהם "לא המתים יהללו גו'". הנה כל האמור, צריך להביא אותו להיות "לב נשבר", כשהוא מתבונן שהוא כרת את נשמתו ונפשו האלקית, מחיי החיים ברוך־הוא, והורידה למקום מיתה וטומאה – וזאת במי שעבר על איסור שיש בו כרת ומיתה בידי שמים, שכפי שהוסבר לעיל, נכרתת על־ידי־זה הנפש משרשה. להלן, מוסיף רבנו הזקן, שגם מי שלא עבר על איסור שיש בו כרת או מיתה בידי שמים – יכול גם הוא למצוא את עצמו, שכרת את נפשו האלקית מחיי החיים, בדוגמא כפי שהדבר הוא בכרת או במיתה בידי שמים:

אגרת התשובה

1 והאיך נשבר הלב ונדכה. הנה מעט
2 מזעיר הוא ע"י סיגופים ותעניות בדורותינו אלה שאין
3 לנו כח להתענות הרבה כדוד המלך כמאמר רז"ל
4 ע"פ ולבי חלל בקרבי שהרגו בתענית. אך עיקר
5 הכנעת הלב להיות נשבר ונדכה והעברת רוח הטומאה
6 וסט"א הוא להיות ממארי דחושבנא בעומק הדעת
7 להעמיק דעתו ובינתו שעה אחת בכל יום או לילה
8 לפני תיקון חצות להתבונן במה שפעל ועשה בחטאיו
9 בחי' גלות השכינה כנ"ל וגם [גרם] לעקור נשמתו
10 ונפשו האלקי' מחיי החיים ב"ה והורידה למקום הטומאה
11 והמות הן היכלות הסט"א ונעשית בבחי' מרכבה
12 אליהם לקבל מהם שפע וחיות להשפיע לגופו כנ"ל.
13 וזהו שאמרו רז"ל רשעים בחייהם קרויים מתים כלומר
14 שחייהם נמשכים ממקום המות והטומאה (וכן מ"ש
15 לא המתים יהללו כו' אינו כלועג לרש ח"ו אלא
16 הכוונה על הרשעים שבחייהם קרויים מתים שמבלבלים
17 אותם במחשבות זרות בעודם ברשעם ואינם חפיצים
18 בתשובה כנודע).

---

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ירושלמי ברכות בסופה. וכנזכר גם בח"א פ"א". **16.** תהלים קט, כב. **17.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אף שבדוחק י"ל שהכוונה שעה אחת וע"ד השהי' קודם התפלה". **18.** על מה שרבנו הזקן משתמש כאן במלה "זבח" (ולא "קרבן") מעיר הרבי שליט"א: "ראה בזה"ק שם – קרבן אלקים לא כתיב". **19.** ברכות יח, ב. **20.** תהלים קטו, יז. **21.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דאיסור גמור הוא ועד כ"כ שאחז"ל לא יהלך כו' (ברכות יח, א)".

יום שלישי כ"ז תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 194, ואף מי שלא עבר... עד עמ' צח, כנגד כולן:

**וְאַף מִי שֶׁלֹּא עָבַר עַל עָוֹן כָּרֵת, וְגַם לֹא עַל עָוֹן מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם שֶׁהוּא הוֹצָאַת זֶרַע לְבַטָּלָה וּכְהַאי גַּוְנָא, – וכדומה, אֶלָּא – עבר על שְׁאָר עֲבֵרוֹת קַלּוֹת, אַף-עַל-פִּי-כֵן מֵאַחַר שֶׁהֵן פּוֹגְמִים בַּנְּשָׁמָה וְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְכִמְשַׁל פְּגִימַת וּפְסִיקַת חֲבָלִים דַּקִּים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל – בפרק ה', ש"חבל ההמשכה" של הנשמה, הוא כמו חבל השזור מתרי"ג (613) פתילות, ובשעה שהוא עובר על אחת מתרי"ג המצוות, הרי זה כניתוק פתילה אחת מהחבל, הֲרֵי בְּרִבּוּי הַחֲטָאִים יָכוֹל לִהְיוֹת פְּגָם כְּמוֹ בְּלָאו אֶחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת אוֹ מִיתָה, וַאֲפִלּוּ בִּכְפִילַת חֵטְא אֶחָד פְּעָמִים רַבּוֹת מְאֹד[22], כְּמוֹ שֶׁהַמְּשִׁיל הַנָּבִיא הַחֲטָאִים לְעָנָן הַמַּאֲפִיל – על, אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[23]: "מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ" – הֵם עֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת, [הַמַּכְבִּידִים] בֵּין פְּנִימִית הַשְּׁפָעַת שֵׁם הֲוָיָ"ה בָּרוּךְ-הוּא לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, כְּהַכְבָּדַת עָנָן עָב וְחָשׁוּךְ, הַמַּכְבִּיל בֵּין הַשֶּׁמֶשׁ לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עֲלֵיהָ[24] עַל-דֶּרֶךְ-מָשָׁל; – ומה שכתוב: "וּכְעָנָן חַטֹּאתֶיךָ" – כענן קל, מחיתי, חטאתיך, – הֵן עֲבֵרוֹת קַלּוֹת שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו, הַמַּכְבִּידִים כְּהַכְבָּדַת עָנָן קַל וְקָלוּשׁ עַל-דֶּרֶךְ-מָשָׁל. וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁבַּמָּשָׁל הַזֶּה, – מכיסוי אור השמש, אִם מֵשִׁים אָדָם נֶגֶד אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲלוֹן מְחִצּוֹת קַלּוֹת וּקְלוּשׁוֹת לְרֹב מְאֹד, – מחיצות רבות דקות, הֵן מַאֲפִילוֹת – על אור השמש, כְּמוֹ מְחִצָּה אַחַת עָבָה, וְיוֹתֵר – מכך, וְכָבָה מַמָּשׁ הוּא בַּנִּמְשָׁל – בעבירות המשולות לענגים המעיבים על אור השמש, בְּכָל עֲוֹנוֹת שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו. – מפאת שהם אינם נחשבים בעיניו כעבירות חמורות, אבל מפני שהוא עובר עליהם פעמים רבות, הרי זה כמו הרבה מחיצות דקות המכסות כמו מחיצה אחת עבה, או יותר מאשר מחיצה אחת עבה, וּמִכָּל-שֶׁכֵּן – העוונות הַמְּפֹרָסָמוֹת מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם-לִבְרָכָה, שֶׁהֵן מַמָּשׁ כַּעֲבוֹדָה-זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, כְּמוֹ[25] הַעֶלְמַת עַיִן מִן הַצְּדָקָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[26]: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל גו'", – להימנע מענין של צדקה, ו"בְּלִיַּעַל", – אומרים רבותינו ז"ל, הִיא עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים[27] וְכוּ', – הרי שהעלמת עין מן הצדקה נחשבת כמו עבודה-זרה; וְהַמְסַפֵּר בִּגְנוּת חֲבֵרוֹ, הִיא לָשׁוֹן הָרַע, הַשְּׁקוּלָה כַּעֲבוֹדָה-זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים[28], וְכָל הַכּוֹעֵס כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה-זָרָה[29], וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ[30], וְכָהֵנָּה רַבּוֹת בַּגְּמָרָא, – למרות שלגבי העונש אין עבירות אלו דומות לעבודה-זרה (עליה מגיע הרי מיתת בית דין, מה-שאין-כן על עבירות אלו), אך לגבי הפגם הרוחני שהן פוגמות בנפש, הן דומות לחטאים החמורים – עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, וְתַלְמוּד תּוֹרָה – העבירה של ביטול תלמוד תורה שקולה כְּנֶגֶד כֻּלָּן, – כנגד כל העבירות האמורות, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם-לִבְרָכָה[31]: "וּתֵר הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עַל עֲבוֹדָה-זָרָה וְכוּ'". – גילוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על עון ביטול תורה". הרי שעל-ידי כל

אגרת התשובה

ואף מי שלא עבר על עון כרת וגם לא על עון מיתה בידי שמים שהוא הוצאת ז"ל וכה"ג אלא שאר עבירות קלות. אעפ"כ מאחר שהן פוגמים בנשמה ונפש האלקית וכמשל פגימת ופסיקת חבלים דקים כנ"ל. הרי בריבוי החטאים יכול להיות פגם כמו בלאו אחד שיש בו כרת או מיתה. ואפי' בכפילת חטא אחד פעמים רבות מאד. כמו שהמשיל הנביא החטאים לענן המאפיל אור השמש כמ"ש מחיתי כעב פשעיך הם עבירות חמורות [המבדילים] בין פנימית השפעת שם הוי' ב"ה לנפש האלקית. כהבדלת ענן עב וחשוך המבדיל בין השמש לארץ ולדרים עליה עד"מ. וכענן חטאתיך הן עבירות קלות שאדם דש בעקביו המבדילים כהבדלת ענן קל וקלוש עד"מ. והנה כמו שבמשל הזה אם משים אדם נגד אור השמש בחלון מחיצות קלות וקלושות לרוב מאד הן מאפילות כמו מחיצה אחת עבה ויותר. וככה ממש הוא בנמשל בכל עונות שאדם דש בעקביו ומכ"ש המפורסמות מדברי רז"ל שהן ממש כע"ז וג"ע וש"ד. כמו העלמת עין מן הצדקה כמ"ש השמר לך פן יהי' דבר עם לבבך בליעל כו' ובליעל היא עע"א וכו'. והמספר בגנות חבירו היא לה"ר השקולה כע"ז וג"ע וש"ד וכל הכועס כאלו עע"ז וכן מי שיש בו גסות הרוח. וכהנה רבות בגמרא. ות"ת כנגד כולן כמארז"ל ויתר הקב"ה על ע"ז וכו'. ולכן סידרו בק"ש שעל

---

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכידוע הראי' ע"ז מר"ן (לפס"ד – בשו"ע או"ח סשכ"ח סט"ז – **דאדה"ז**) דאיסור מה"ת **פחות מכשיעור** אבל כמה פעמים – חמור מאיסור סקילה! (ומזה ראי' לא רק שהוא "כמו", אלא גם "ויותר" כדלקמן)". **23.** ישעיה מד, כב. **24.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר. וי"ל דזהו כבנמשל – ב' הענינים: ה"א תתאה (מל', ארץ), נפה"א (דרים עלי')". **25.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כתובות סח, א". **26.** ראה טו, ט. **27.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"כ הוא ע"פ גמרא שם וסנה' קיא, ב". **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ערכין טו, ב". **29.** זח"ב קפב, ב. רמב"ם הלכות דעות פ"ב ה"ג. **30.** ראה סוטה ה, א. **31.** פתיחתא לאיכה רבה אות ב' (בתחלתה). ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.

העבירות הללו – למרות שהן אינן עבירות שיש בהן כרת או מיתה בידי שמים, אף־על־פי־כן הן מנתקות את הנפש האלקית ממקורה בחיי החיים ברוך־הוא. **וְלָכֵן סִדְּרוּ בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה**[32], **לְקַבֵּל עָלָיו ד' מִיתוֹת בֵּית־דִּין וְכוּ'.** – סקילה, שריפה, הרג וחנק, וזאת גם על מי שלא עבר אף פעם על עבירות שעונשן מיתת בית־דין, כי ישנן הרבה עבירות הפוגמות בנפש כמו העבירות שיש בהן עונש מיתת בית־דין; **מִלְּבַד שֶׁעַל־פִּי הַסּוֹד,** – על־פי ה"קבלה", **כָּל הַפּוֹגֵם בְּאוֹת יו"ד שֶׁל שֵׁם הַוָיָ"ה - כְּאִלּוּ נִתְחַיֵּב סְקִילָה, וְהַפּוֹגֵם בְּאוֹת הֵ"א** – הראשונה של שם הוי', **כְּאִלּוּ נִתְחַיֵּב שְׂרֵפָה,** – והפוגם **וּבְאוֹת וָי"ו** – של שם הוי', **כְּאִלּוּ נִתְחַיֵּב הֲרֵג,** – והפוגם **וּבְאוֹת הֵ"א**[33] **אַחֲרוֹנָה** – של שם הוי', **כְּאִלּוּ נִתְחַיֵּב חֶנֶק; וְהַמְּבַטֵּל קְרִיאַת שְׁמַע - פּוֹגֵם בְּאוֹת יו"ד, וּתְפִלִּין** – המבטל מצות תפילין, פוגם **בְּאוֹת הֵ"א,** – הראשונה של שם הוי', **וְצִיצִית** – המבטל מצות ציצית, פוגם **בְּאוֹת וָי"ו,** – של שם הוי', **וּתְפִלָּה** – המבטל מצות תפילה, פוגם **בְּאוֹת הֵ"א** – אחרונה של שם הוי', **וְכוּ'.** – הרי, גם אם לא עבר על שום עבירות חמורות שיש בהן מיתת בית־דין, ישנן גם עבירות אחרות שעל־פי "קבלה" פוגמות בנפש באותה מדה של העבירות החמורות שיש בהן מיתת בית־דין. ולכן על האדם לקבל על עצמו בקריאת שמע, ד' מיתות בית־דין, כדי לתקן את הפגם שפגם בנפשו. **וּמִזֶּה יָכוֹל הַמַּשְׂכִּיל לִלְמֹד** – בקשר **לִשְׁאָר עֲוֹנוֹת וַחֲטָאִים,** – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לאיזה אות שייכים – ובמילא לאיזה מד' מיתות ב"ד" – **וּבְטוּל תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּן:** – הנה מכל זה יכול האדם להגיע ל"לב נשבר", בהתבוננותו בדעתו בפגם שפגם גם על־ידי חטאים אחרים (ולא רק על־ידי חטא שיש בו כרת ומיתה בידי שמים). זהו הדבר השני המביא ל"תשובה תתאה" – ה"לב נשבר" שיש לו, השובר ומסיר את "רוח הטומאה" וה"סטרא־אחרא", וממילא אפשר לו אז לחזור בתשובה ב"אמת", בחרטה על העבר וקבלה טובה על להבא.

אגרת התשובה

המטה לקבל עליו ד' מיתות ב"ד וכו'. מלבד שעפ"י הסוד כל הפוגם באות יו"ד של שם הוי' כאילו נתחייב סקילה והפוגם באות ה"א כאילו נתחייב שריפה ובאות וי"ו כאילו נתחייב הרג ובאות ה"א אחרונה כאילו נתחייב חנק. והמבטל ק"ש פוגם באות יו"ד ותפילין באות ה"א וציצית באות וי"ו ותפלה באות ה"א וכו'. ומזה יכול המשכיל ללמוד לשאר עונות וחטאי' וביטול תורה כנגד כולן:

יום רביעי כ"ח תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צח, פרק ח. והנה... עד עמ' 196, למלכא וכו').

פֶּרֶק ח בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן שני דברים המהווים הדרך האמיתית והישרה להגיע ל"תשובה תתאה": – ההתבוננות ברחמנות הגדולה שעל נשמתו (ועל מקור נשמתו); – וחשבון הנפש והתעמקותו בענין גלות השכינה, שהוא גרם על־ידי חטאיו; חשבון נפש זה, מביא את האדם להיות בעל "לב נשבר", שיש לו לב שבור, ובכך הוא שובר את רוח ה"סטרא־אחרא". **וְהִנֵּה, אַחֲרֵי הַעֲמָקַת הַדַּעַת בְּכָל הַנִּזְכָּר לְעֵיל,** – ברחמנות הגדולה שעל נפשו האלקית ועל מקורה, ובמה שגרם על־ידי חטאיו **יוּכַל לְבַקֵּשׁ בְּאֱמֶת מֵעֻמְקָא דִּלְבָּא** – מעומק הלב, את הבקשה שבפסוק: "**כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי וְגוֹ'**"[1], – זה הרי פסוק בפרק התהלים שאומרים בשעת "תיקון חצות" וגם ב"קריאת שמע שעל המטה", שלפניהם הוא הזמן המסוגל לחשבון הנפש (כפי שאמר לעיל). הרי אחרי חשבון הנפש שלפני תיקון חצות או לפני קריאת שמע שעל המטה, יכול האדם לבקש באמת בקשה **זו. כִּי אַזַּי תִּקְבַּע בְּלִבּוֹ בֶּאֱמֶת גֹּדֶל הָרַחֲמָנוּת עַל בְּחִינַת אֱלֹקוּת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ וְשֶׁלְּמַעְלָה,** – במקור נשמתו, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק ז' – שהרחמנות היא גם על נפשו האלקית וגם על מקור נשמתו למעלה. **וּבָזֶה יְעוֹרֵר רַחֲמִים הָעֶלְיוֹנִים מִי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים, הַנִּמְשָׁכוֹת מִרְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, הַנִּרְמָז בְּקוּצוֹ שֶׁל יו"ד,** – של שם הוי', **שֶׁלְּמַעְלָה מַעֲלָה מִבְּחִינַת הַהַשְׁפָּעָה הַנִּשְׁפַּעַת מֵאוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוָיָ"ה.** – כאמור בפרק הקודם, פרק ז', ישנן עבירות הפוגמות באות יו"ד של שם הוי' או באות ה"א וכו' –

אגרת התשובה

פרק ח והנה אחרי העמקת הדעת בכל הנ"ל יוכל לבקש באמת מעומקא דלבא כרוב רחמיך מחה פשעי וכו'. כי אזי תקבע בלבו באמת גודל הרחמנות על בחי' אלקות שבנפשו ושלמעלה כנ"ל. ובזה יעורר רחמים העליונים מי"ג מדה"ר הנמשכות מרצון העליון ב"ה הנרמז בקוצו של יו"ד שלמעלה מעלה מבחי' ההשפעה הנשפעת מאותיות

---

32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות לאגה"ת (שאין ענינה בי' התפלות) – כי קשעה"מ ענינה גם חשבון הנפש ותשובה (ראה ג"כ ח"א ספ"ז)". **33.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שמביא כאן – ובב' הפעמים – הוי' שבמילואו בגימ' נד. [בסידורו – מובא בלא מילוי]". **1.** תהלים נא, ג.

ועל־ידי הפגם, נפסקת ההשפעה משם הוי', שממנה באה חיות ליהודי, ונמשך ממנה חיות ל'קליפה' ו"סטרא־אחרא". אך בשעה שהוא ממשיך רחמים העליונים מי"ג מדות הרחמים, שהן באות מהרצון העליון שלמעלה משם הוי' – בא על־ידי־זה התיקון באותיות של שם הוי' ובהשפעת שם הוי' על נשמתו, כפי שרבנו הזקן מפרט מיד: **וְלָכֵן** – מפני שהן באות מדרגה זו, **הַי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מְנַקִּים כָּל הַפְּגָמִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[2]: – לגבי י"ג מדות הרחמים: **"נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְנַקֵּה", וְשׁוּב אֵין יְנִיקָה לְהַחִיצוֹנִים** – לקליפות, **וְהַסִּטְרָא־אָחֳרָא מֵהַשְׁפָּעַת הַ"א תַּתְּאָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – שעל־ידי החטאים והעוונות, יש להן יניקה מה' תתאה של שם הוי' אך כאשר נמשך מי"ג מדות הרחמים – מנקה הדבר את העוונות והפשעים ואין להן יותר יניקה מה' תתאה. (**וְכָזֶה תָּשׁוּב הַ"א תַּתְּאָה לִמְקוֹמָהּ, לְהִתְיַחֵד בְּיִ"ו, וְדֵי לַמֵּבִין**). – זוהי משמעות המלה "תשובה" – "תשוב ה'" – שהה"א האחרונה של שם הוי' שבה לשלש האותיות הקודמות לה בשם הוי' להיות מאוחדת אתן. **וְכֵן מַמָּשׁ** – נעשה **לְמַטָּה בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבָּאָדָם, שׁוּב אֵין עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים,** – בין הנפש לבין אלקות, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[2]: – לגבי י"ג מדות הרחמים: **"וְנַקֵּה"** – מפרשים חכמינו ז"ל[3] – **"מְנַקֶּה הוּא לַשָּׁבִים", לְרַחֵץ וּלְנַקּוֹת נַפְשָׁם מִלְּבוּשִׁים הַצּוֹאִים, הֵם הַחִיצוֹנִים** – הקליפות המקיפות את האדם על־ידי חטאים ועוונות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא**[4]: **"מְלַפְּפָתוֹ וְכוּ'"**. – העבירה מלפפת ומקיפה את האדם ונעשית לבוש לאדם החוטא – והכוונה לטומאה של העבירה, המקיפה את האדם כמו לבוש – והתשובה מנקה אותו מלבושים צואים אלה. **וּמֵאַחַר שֶׁרוּחַ עֶבְרָה וַתְּטַהֲרֵם**[5], – הרוח[6] של מחילה וטהרה, עברה את הנפש וטיהרה אותה, **אֲזַי תּוֹכַל נַפְשָׁם לָשׁוּב עַד הֲוָיָ"ה בְּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, וְלַעֲלוֹת מַעֲלָה מַעֲלָה לִמְקוֹרָהּ, וּלְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּיחוּד נִפְלָא, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה מְיֻחֶדֶת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, בְּטֶרֶם שֶׁנִּפְחָה בְּרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ לֵירֵד** – לרדת, **לְמַטָּה וּלְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף הָאָדָם** – אז היתה הרי הנשמה מאוחדת בתכלית היחוד עם הקב"ה. (**וּכְמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, בְּאָדָם הַנּוֹפֵחַ בְּרוּחַ פִּיו, בְּטֶרֶם שֶׁיּוֹצֵא הָרוּחַ מִפִּיו - הוּא מְיֻחָד בְּנַפְשׁוֹ**). – כך גם הנשמה לפני שניתנה בגוף האדם באופן של "ויפח", אז היתה הרי מאוחדת בתכלית אתו יתברך, וגם כעת (אחרי התשובה) תהיה שוב מאוחדת בתכלית אתו יתברך. **וְזוֹ הִיא תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה.** – אופן התשובה, שהנשמה תהיה מאוחדת אתו יתברך בתכלית – היא תשובה שלימה. **וְהִנֵּה, בְּחִינַת יִחוּד זֶה** – היחוד שהנשמה מתאחדת שוב אתו יתברך כפי שהיתה לפני שניתנה בגוף האדם, **וּתְשׁוּבָה זוֹ, הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עִלָּאָה** – תשובה עליונה הבאה, **שֶׁלְּאַחַר תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה,** – לאחר התשובה התחתונה שהתבארה לעיל. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ בְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשַׁת נֹשֵׂא**[7], **דִּתְשׁוּבָה עִלָּאָה הִיא, דְּיִתְעַסֵּק בְּאוֹרַיְתָא בְּדַחִילוּ וּרְחִימוּ דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וְכוּ'**, – שתשובה עילאה היא שיעסוק בתורה מתוך יראה ואהבה להקב"ה כו', **דְּאִיהוּ בֶּן י"ה - בִּינָה וְכוּ'** – אז, אומר בזוהר שם, הוא זוכה לאות ו' שהיא בחינת **בן** י"ה, בינה. בינה שהיא בחינת תשובה עילאה (שובה של הה"א הראשונה ("עילאה") של שם הוי' המרמזת על מדריגת "בינה") מורכבת מ"בן י"ה" (האותיות שבמלה בינה), והכוונה היא לאהבה ויראה הנולדות מחכמה ובינה שהן כנגד י"ה של שם הוי'. (**וּמַעֲלַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עַל צַדִּיקִים גְּמוּרִים בָּזֶה הִיא,** – שלכאורה, הרי ענין לימוד תורה ביראת ה' ואהבת ה', אינו ענין המיוחד לבעלי תשובה, גם צדיקים גמורים לומדים תורה ביראת ה' ואהבת ה', במה, איפוא, מתבטאת מעלתם של בעלי תשובה לגבי צדיקים? – הרי זה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה**[8], **דְּאִינּוּן** – בעלי התשובה, **מָשְׁכֵי עֲלֵיהוּ** – ממשיכים על עצמם, **בִּרְעוּתָא דִּלְבָא יָתִיר** – ביותר "רעותא דלבא", רצון פנימי של הלב, **וּבְחֵילָא סָגִי** – ביותר כוח, **לְאִתְקָרְבָא לְמַלְכָּא וְכוּ'**): – להיות קרוב יותר להקב"ה, בכך מתבטאת מעלתם של בעלי תשובה, שהתקרבותם להקב"ה היא ברצון ובתוקף חזק יותר מאשר הדבר בצדיקים גמורים.

אגרת התשובה

שם הוי'. ולכן הי"ג מדות הרחמים מנקים כל הפגמים וכמ"ש נושא עון ופשע ונקה. ושוב אין יניקה להחיצונים והסט"א מהשפעת ה"א תתאה כנ"ל (ובזה תשוב ה"א תתאה למקומה להתייחד ביה"ו וד"ל). וכן ממש למטה בנפש האלקית שבאדם שוב אין עונותיכם מבדילים וכמ"ש ונקה מנקה הוא לשבים לרחוץ ולנקות נפשם מלבושים הצואים הם החיצונים כמ"ש בגמ' מלפפתו וכו'. ומאחר שרוח עברה ותטהרם אזי תוכל נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא. כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהתלבש בגוף האדם (וכמו עד"מ באדם הנופח ברוח פיו בטרם שיוצא הרוח מפיו הוא מיוחד בנפשו) וזו היא תשובה שלימה. והנה בחי' יחוד זה ותשובה זו היא בחי' תשובה עילאה שלאחר תשובה תתאה וכמ"ש בזוה"ק בר"מ פ' נשא דתשובה עילאה היא דיתעסק באוריי' בדחילו ורחימו דקדב"ה וכו' דאיהו בן י"ה בינה וכו' (ומעלת בעלי תשובה על צדיקים גמורים בזה היא כמ"ש בזוה"ק פ' חיי שרה דאינון משכי עלייהו ברעותא דלבא יתיר ובחילא סגי לאתקרבא למלכא וכו'):

---

2. שלח יד, יח. **3.** יומא פו, א. **4.** סוטה ג, ב. **5.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איוב לז, כא. ופי' שהרוח מטהר השחקים מעננים".
6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו במשל – שרוח מפזר ומבטל מציאות העננים – כך פעולת התשובה בהעב דפשע וכו'". **7.** זח"ג קכג, א. **8.** קכט, ב.

יום חמישי כ"ט תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 196, פרק ט. וביאור... עד עמ' צט, בספ"ק דר"ה:

אגרת התשובה

פרק ט וביאור הענין כמ"ש בזוה"ק ותיקוני' בכמה מקומות. דבינה איהי תשובה עילאה והאם רובצת על האפרוחים וכו'. דהיינו שע"י שמתבונן בגדולת ה' בהעמקת הדעת ומוליד מרוח בינתו דו"ר שכליים ובטוב טעם ודעת כענין שנא' לאהבה את ה' אלקיך משום כי הוא חייך וכו' ולא די לו באהבה טבעית המסותרת לבד וכו'. וכן ביראה ופחד או בושה וכו' כנודע. אזי נקראת האם רובצת על האפרוחי' וכו'. והנה עיקר האהבה היא אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש ישקני מנשיקות פיהו וכו' כנודע. וע"ז נאמר ובכל נפשך שהם הם כל חלקי הנפש שכל ומדות ולבושיהם מחשבה דיבור ומעשה לדבקה כולן בו ית' דהיינו המדות במדותיו ית' מה הוא רחום וכו'. והשכל בשכלו וחכמתו ית' הוא עיון התורה דאורייתא מחכמה נפקא. וכן המחשבה במחשבתו ית' והדיבור

1 **פֶּרֶק ט** בסוף הפרק הקודם, פרק ח', הסביר רבנו הזקן, שהתשובה
2 באופן זה שלאחר שהנפש נוקתה מהחטאים, היא מסוגלת להתעלות
3 מעלה מעלה למקורה ושרשה ולהיות מאוחדת עם הקב"ה ביחוד נפלא
4 כפי שהיתה לפני ירידתה בגוף – זו היא "תשובה עילאה" הבאה אחרי
5 "תשובה תתאה". והביא על
6 כך מהזוהר הקדוש,
7 ש"תשובה עילאה" היא –
8 שיעסוק בתורה מתוך יראה
9 ואהבה אל הקב"ה. ברם,
10 נדרש עדיין ביאור בענין:
11 בפרק ד' הביא רבנו הזקן
12 מהזוהר, ש"תשובה עילאה"
13 היא "תשוב ה' עילאה", שובה
14 של ה' עילאה, (אות ה"א
15 הראשונה של שם הוי') – איזו
16 שייכות יש לכך לאהבה
17 וליראה (ללימוד תורה מתוך
18 אהבה ויראה), השייכות
19 לאות ו' של שם הוי' –
20 לתשובה של ה' עילאה של
21 שם הוי'? בתחילת הפרק
22 הנוכחי, מסביר רבנו הזקן,
23 שהכוונה במה שאומרים ש"תשובה עילאה" היא לימוד תורה מתוך
24 יראה ואהבה, היא יראה ואהבה הנוצרות משכל, כלומר, מהשכל
25 המתבונן בגדלותו של הקב"ה, שזהו ענינה של בינה (ההתבוננות בגדלות
26 הוי') ויראה ואהבה אלו דוקא הן החיבור של הה"א עם הוא"ו (של השכל
27 המתבונן עם המדות הנולדות מהשכל). לאחר מכן יסביר רבנו הזקן
28 מדוע לפגם הברית נדרש דוקא ענין של "תשובה עילאה".

29 **וּבֵאוּר הָעִנְיָן,** – לאיזו אהבה ויראה יש שייכות לה' עילאה,
30 **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ וְתִקּוּנִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, דְּבִינָה**
31 **- אִיהִי** – היא, **תְּשׁוּבָה עִלָּאָה,** – כלומר, הכוונה לאופן הבינה
32 כפי שהיא נקראת "אם", ככתוב[1]: **"וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל**
33 **הָאֶפְרֹחִים" וְכוּ'. דְּהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה'**
34 **בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת, וּמוֹלִיד מֵרוּחַ בִּינָתוֹ דְּחִילוּ וְרַחִימוּ**
35 **שִׂכְלִיִּים,** – יראה ואהבה שכליות, – לא שהשכל **מגלה** בלבד
36 את האהבה והיראה הטבעיות[2] שכבר נמצאות בו, אלא
37 שהשכל **יוצר** בו אהבה ויראה, **וּבְטוּב טַעַם וָדַעַת,** – שיש לו
38 על אהבה או יראה אלו טעם שכלי, מדוע עליו לאהוב את
39 הקב"ה ומדוע עליו לירא ממנו, **כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר**[3]**: "לְאַהֲבָה אֶת**
40 **ה' אֱלֹקֶיךָ", מִשּׁוּם "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְגוֹ'",** – המלה "כי" היא
41 נתינת טעם מדוע עליו לאהוב את ה' אלקיך – מפני (משום) "כי
42 הוא **חייך**", זוהי אהבה בעלת טעם שכלי, **וְלֹא** דַּי לוֹ – אין הוא
43 מסתפק, **בְּאַהֲבָה טִבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת לְבַד וְכוּ',** – בלבו של כל
44 יהודי, ושיש לגלותה בלבד, הרי אין הוא מסתפק בגילוי האהבה
45 בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו אהבה משכלו והתבוננותו, **וְכֵן**
46 **בְּיִרְאָה וָפַחַד** – שאין הוא מסתפק בגילוי יראה ופחד טבעיים
47 בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו יראה ופחד משכלו והתבוננותו **אוֹ**
48 **בּוּשָׁה וְכוּ',** – "יראת
49 בושת" שהוא מתבייש
50 מגדלות הקב"ה לעשות
51 את הרע בעיני ה', **כַּנּוֹדַע**
52 – כפי שאמר בפרק ד'
53 בחלק הראשון, שאת
54 היראה והבושה הוא יוצר
55 בתוכו משכלו
56 והתבוננותו. **אֲזַי** – היא,
57 **נִקְרֵאת "הָאֵם רֹבֶצֶת עַל**
58 **הָאֶפְרֹחִים וְכוּ'".** –
59 כלומר, על היראה
60 והאהבה שה"בינה"
61 (בינתו) ילדה ויצרה.
62 **וְהִנֵּה, עִקַּר הָאַהֲבָה הִיא**
63 **אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא**
64 **בְּרוּחָא**[4], – עיקר האהבה
65 הוא ההתדבקות של רוח
66 אחת ברוח שניה (רוח האדם עם הרוח שלמעלה), **כְּמוֹ**
67 **שֶׁכָּתוּב**[5]**: "יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ וְגוֹ'", כַּנּוֹדַע.** – כשם
68 שב"נשיקין" בגשמיות, מתאחד ה"הבל הפנימי" של אדם אחד
69 עם ה"הבל הפנימי" של אדם שני, כך מתאחדת פנימיות הנשמה
70 עם הפנימיות שלמעלה, על־ידי דיבור התורה, מעשה המצוות,
71 ובמיוחד על־ידי לימוד תורה בעיון; כפי שרבנו הזקן מסביר
72 בפרק מ"ה בחלק הראשון – שכשם שב"נשיקין" ישנה התאחדות
73 "פה בפה", כך גם בדיבור התורה, ישנה התאחדות של פה
74 האדם המדבר דברי תורה עם הפה שלמעלה – תורה היא הרי
75 דיבור שלמעלה, "דבר ה' זו הלכה", וכך הלאה. **וְעַל זֶה**
76 **נֶאֱמַר**[6]**: "וּבְכָל נַפְשְׁךָ",** – שהאהבה תהיה באופן שכל הנפש
77 (כל כוחות הנפש) תתאחד עם הקב"ה, **שֶׁהֵם הֵם כָּל חֶלְקֵי**
78 **הַנֶּפֶשׁ: שֵׂכֶל וּמִדּוֹת, וּלְבוּשֵׁיהֶם: מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,**
79 **לְדָבְקָה כֻּלָּן בּוֹ יִתְבָּרֵךְ. דְּהַיְנוּ,** – כלומר: **הַמִּדּוֹת** – של
80 האדם, תתאחדנה **בְּמִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, מַה הוּא רַחוּם וְכוּ'**[7]; –
81 אף אתה רחום. כשהאדם עושה חסד מצד רחמיו – מתאחדות
82 אז מדותיו עם מדות הקב"ה, **וְהַשֵּׂכֶל** – של האדם יתאחד
83 **בְּשִׂכְלוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא עִיּוּן הַתּוֹרָה,** – בעיון בתורה
84 בחכמה ובשכל, שעל־ידי־זה מתאחד שכל האדם עם השכל
85 שלמעלה, **דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נַפְקָא**[8]**;** – מפני שתורה באה
86 מחכמה (שלמעלה), **וְכֵן הַמַּחֲשָׁבָה** – מחשבתו של האדם

---

1. לשון הכתוב – תצא כב, ו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע ובירור אם כן הוא. וצל"ע בפמ"ד ועוד". 3. נצבים ל, כ.
4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כו"כ שינוים (בבי' אתדבקות רב"ר) למשנ"ת בפמ"ט". 5. שה"ש א, ב. 6. ואתחנן ו, ה. 7. ראה ירושלמי פאה פ"א ה"א. ובכ"מ. 8. זח"ב פה, א.

תתאחד **בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ; וְהַדִּבּוּר** – דיבורו של האדם יתאחד **בִּדְבַר ה', זוֹ הֲלָכָה**[9], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב:** – על תורה[10]: **"וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ"**, – התורה נקראת "דברי" (הדיבורים שלי), דיבוריו של הקב"ה, וזאת "בפיך", בפיו של האדם הלומד תורה, **"וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ"**[11]; **וְהַמַּעֲשֶׂה** – התאחדות המעשה של האדם עם המעשה שלמעלה, **הוּא** – על־ידי, **מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה,** – וחסד, **לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים,** – על־ידי־זה נעשה מעשה האדם מאוחד עם המעשה שלמעלה, שענינו גם להחיות את הנבראים שהם שפלים, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[12]: **"כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' וְגוֹ'"**, – על בריאת הנבראים וחיותם, כתוב הלשון עשיה, "ששת ימים עשה ה'", שכן, זוהי ירידה של כוחות אלקיים, הנמצאים בירידה ובצמצום בבריאה, כדי לברוא ולהחיות נבראים שהם שפלים, **כַּנּוֹדַע** – ומבואר, **בְּמָקוֹם אַחֵר, וְזוֹ הִיא אִתְדַּבְּקוּת דְּרוּחָא בְּרוּחָא** – התדבקות רוח ברוח, **בְּתַכְלִית הַדְּבֵקוּת** – בדרגה העליונה ביותר של דבקות, **וְהַיִּחוּד, כְּשֶׁהִיא מֵחֲמַת אַהֲבָה וְכוּ'.** – למרות שגם כשלימוד התורה אינו מתוך אהבה אלא מתוך קבלת עול, הרי זה גם כן דביקות של רוח ברוח, אך מתי זה בתכלית הדביקות והיחוד – הרי זה דוקא כשזה בא מצד אהבה. ולכן ענינה של "תשובה עילאה" דוקא הוא "דיתעסק באורייתא בדחילו ורחימו (ביראה ואהבה) דקוב"ה", לימוד התורה מתוך אהבת ה' ויראת ה', כי דוקא אז הוא תכלית הדביקות והיחוד, שזהו תוכנה של "תשובה עילאה" – הדביקות ויחוד הנפש עם אלקות בתכלית הדביקות והיחוד. **וּלְפִי שֶׁפְּגַם הַבְּרִית בְּהוֹצָאַת זֶרַע לְבַטָּלָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּעֲרָיוֹת, אוֹ שֶׁאָר אִסּוּרֵי כִּיאָה דְּאוֹרַיְתָא, אוֹ דְּרַבָּנָן** – איסורי ביאה מן התורה או איסורי ביאה מדרבנן, **(כִּי חֲמוּרִים דִּבְרֵי סוֹפְרִים** – דברים שאיסורם הוא רק מדרבנן, **וְכוּ'**[13] – יותר מדברי תורה, מאיסורי תורה), וכיון שענינים אלה **פּוֹגֵם** – פוגמים, **בַּמֹּחַ, לָכֵן תִּקּוּנוֹ הוּא דְּיִתְעַסֵּק בְּאוֹרַיְתָא, דְּמֵחָכְמָה נָפְקָא.** – שיעסוק בתורה הבאה מחכמה, לכן תיקון פגם הברית, כמובא לעיל בפרק ד' מהזוהר הקדוש (לפי פירוש ה"ראשית חכמה"), הוא דוקא "תשובה עילאה", שהיא הענין של "יתעסק באורייתא בדחילו ורחימו דקוב"ה". **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בְּתָנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ**[14]**: אָדָם עָבַר עֲבֵרָה וְנִתְחַיֵּב מִיתָה לַמָּקוֹם,** – הוצאת זרע לבטלה היא עבירה שעונשה מיתה בידי שמים, **מַה יַּעֲשֶׂה וְיִחְיֶה? אִם הָיָה רָגִיל לִקְרוֹת דַּף אֶחָד - יִקְרָא ב' דַּפִּים, לִשְׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד - יִשְׁנֶה ב' פְּרָקִים וְכוּ'.** – כלומר, תוספת בלימוד התורה יש בה משום תיקון על העבירה שעבר ואשר עונשה מיתה בידי שמים, כמו ענין פגם הברית. ההכפלה של הדבר הנלמד, במקום דף אחד – שני דפים, במקום פרק אחד – שני פרקים, היא מפני, **וְהַיְנוּ, כְּמָשָׁל חֶבֶל הַנִּפְסָק וְחוֹזֵר וְקוֹשְׁרוֹ, שֶׁבְּמָקוֹם הַקֶּשֶׁר הוּא כָּפוּל וּמְכֻפָּל, וְכָכָה הוּא בְּ"חֶבֶל נַחֲלָתוֹ" וְכוּ'.** – הנשמה היא הרי קשורה בשרשה ומקורה, ואם על־ידי עבירה נפסקה התקשרות זו, ועל־ידי תשובה נקשרת הנשמה מחדש – הרי שהחבל במקום הקישור צריך להיות כפול ומכופל, וזה ענינה של תורה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב**[15]**: "בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת יְכֻפַּר עָוֹן וְגוֹ'", "וְאֵין אֱמֶת אֶלָּא תּוֹרָה וְכוּ'"**[16], – כלומר, על־ידי תורה באה כפרתו של העון, **וַעֲוֹן בֵּית עֵלִי** – עליו נאמר[17] "אם יכופר עון בית עלי בזבח ומנחה", אומרים חכמינו ז"ל, **בְּזֶבַח וּמִנְחָה הוּא דְּאֵינוֹ מִתְכַּפֵּר - אֲבָל מִתְכַּפֵּר בְּתוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים, כִּדְאִיתָא** – כמו שכתוב, **בְּסוֹף פֶּרֶק קַמָּא** – ראשון, **דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה:** – הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותיקונים" שנדפסו עם ספר ה"תניא", שדרוש קצת ביאור, מדוע אומר רבנו הזקן שזה נמצא בסוף הפרק הראשון, בשעה שזה נמצא ארבעה דפים לפני סוף הפרק, בדף י"ח.

אגרת התשובה

בדבר ה' זו הלכה וכמ"ש ואשים דברי בפיך ודברי אשר שמתי בפיך. והמעשה הוא מעשה הצדקה להחיות רוח שפלים כמ"ש כי ששת ימים עשה ה' וכו' כנודע במ"א. וזו היא אתדבקות דרוחא ברוחא בתכלית הדביקות והיחוד כשהיא מחמת אהבה וכו'. ולפי שפגם הברית בהוצאת ז"ל ואצ"ל בעריות או שאר איסורי ביאה דאורייתא או דרבנן (כי חמורים ד"ם וכו') פוגם במוח לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא דמחכמה נפקא. וז"ש בתנא דבי אליהו אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום מה יעשה ויחיה אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים לשנות פרק א' ישנה ב' פרקים וכו'. והיינו כמשל חבל הנפסק וחוזר וקושרו שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל. וככה הוא בחבל נחלתו וכו'. וזש"ה בחסד ואמת יכופר עון וכו' ואין אמת אלא תורה וכו'. ועון בית עלי בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר בתורה וגמ"ח כדאי' בספ"ק דר"ה:

---

9. שבת קלח, ב. **10.** ישעיה נא, טז. **11.** שם נט, כא. **12.** יתרו כ, יא. **13.** ראה עירובין כב, ב. ובכ"מ. **14.** לא נמצא שם. ועיין ויק"ר רפכ"ה. **15.** משלי טז, ו. **16.** ראה ברכות ה, ב. **17.** שמואל א ג, ד.

יום שישי א' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צט, פרק י. והנה תשובה... עד עמ' 198, דזמרה כנודע.

פֶּרֶק י בפרק הקודם, פרק ט', הסביר רבנו הזקן ענין "תשובה עילאה", וכפי שהיא מתבטאת בדביקות הנפש באלקות באופן של "אתדבקות רוחא ברוחא", שרוח האדם מתדבקת ברוח שלמעלה, כפי שזה בענין לימוד התורה ובצדקה (וגמילות חסדים).

וְהִנֵּה, תְּשׁוּבָה עִלָּאָה זוֹ, דְּאִתְדַּבְּקוּתָא דְּרוּחָא בְּרוּחָא, – של התדבקות רוח ברוח, **עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים, הִיא בְּבְחִינַת הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,** – שכן, גם תורה וגם גמילות חסדים, אינן התעלותו העצמית של האדם שהוא מתעלה על־ידי עבודתו, אלא כפי שהוא מתעלה מצד כוח עליון, המעלה אותו למעלה באין־ערוך מאשר התעלותו מצד מדריגתו ועבודתו העצמיות, **לִהְיוֹת** – שתהיה, **דְּבַר ה' מַמָּשׁ בְּפִיו,** – שהרי אין זה מצד כוחו ועבודתו של האדם, שכן בעבודתו לא היה יכול אף פעם להגיע לידי כך, אלא זהו כוח שמעניקים לו מלמעלה, כשכשיהודי לומד תורה, יהיה בדיבוריו "דבר הוי'" ממש, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[1]**: "וְאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ",** – הקב"ה עושה זאת, "ראשים", שבפיו של יהודי הלומד תורה יהיה "דברי", דיבוריו של הקב"ה. הרי שבלימוד התורה זה ענין שמלמעלה למטה, שהקב"ה מעניק לאדם כוח זה ומעלה אותו למעלה מעלה מכפי שהוא עצמו מצד עבודתו היה מגיע. כך גם ההתעלות שעל־ידי גמילות חסדים היא גם כן מלמעלה למטה, **"וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי"**[2] – יד ימינו של הקב"ה תחבק אותי, על־ידי **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, דְ"חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא וְכוּ'"**[3]. – מפני שחסד הוא זרוע הימין, כביכול, שלמעלה, ועל־ידי גמילות חסדים ממשיך יהודי על עצמו חסד שלמעלה, המחבק את היהודי העוסק בגמילות חסדים ובצדקה. הרי זה גם כן ענין מלמעלה למטה, שהחסד שלמעלה מחבק ומלפף את האדם, למעלה מעלה מכפי שהיה יכול להגיע בעבודתו הוא. **אֲבָל אָדָם הַתַּחְתּוֹן צָרִיךְ לֵילֵךְ** – ללכת, **מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה מִמַּטָּה לְמַעְלָה,** – שיתעלה בעצמו על־ידי עבודתו הנפשית העצמית, **הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עִלָּאָה וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא,** – התדבקות רוח ברוח, **בְּכַוָּנַת הַלֵּב בִּתְפִלָּה,** – זוהי עבודת האדם עצמו, שעל־ידי העבודה **שלו** בכוחות הנפש שלו, הוא מתעלה בדביקות של רוח ברוח עם אלקות, **וּבִפְרָט בִּקְרִיאַת־שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ,** – בהן מתבטאת במיוחד עבודת הנפש להתעלות בדביקות באלקות, **כְּדֵי לוֹמַר:** – ב"קריאת שמע", **"וְאָהַבְתָּ**[4] **גו' בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וְגו'", בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ,** – זוהי עבודת האדם מלמטה למעלה, להתעלות ממדריגה למדריגה בענין האהבה להקב"ה, כך גם צריך להיות לימוד התורה באופן של מלמטה למעלה, שעל־ידי עבודתו הוא עושה עצמו לכלי לכך, שדבר הוי' יהיה בפיו – ובלשון רבנו הזקן: **וְכֵן:** – גם, **"וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְגו', וְדִבַּרְתָּ בָּם וְגו'",** – שגם זה מוסב הרי על ענין התורה[5], **לִהְיוֹת דְּבַר ה' בְּפִיו בֶּאֱמֶת,** – מפני שהוא כלי ל"דבר הוי'" שבפיו, הרי זה אז באמת, **"וְאֵין אֱמֶת וְכוּ'",** – אלא תורה[6]. **וְכֵן לְקַיֵּם כָּל הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו", כְּמוֹ:** – המלה "קדשנו" היא כמו, **"הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי",** – שעל־ידי מצוות נעשה **"קדשנו", הִיא בְּחִינַת קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן,** – שיהודי ממשיך על עצמו על־ידי מצוות. "קדש" היא **לְשׁוֹן פְּרִישׁוּת וְהַבְדָּלָה,** – שהיא בחינה ומדריגה כמו שמופרשת ונבדלת, **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ תּוֹךְ עָלְמִין,** – בתוך העולמות, להיות להם חיות פנימית מותאמת למדריגתם, **מִשּׁוּם דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב,** – מפני שהכל לגביו יתברך אינו נחשב לכלום, ואין מדריגה זו יכולה להתלבש לפי **ערך** העולמות, כי אין לעולמות שום ערך כלל לגבי מדריגה זו, **אֶלָּא בִּבְחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – המקיפה כל העולמות ומשפיעה בהם בהיותה למעלה מעלה במדריגה מהם, **הוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא וְכוּ',** – הנמשך על־ידי ענין המצוות, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – ספר ה"תניא", חלק ראשון, **פֶּרֶק מו. וְגַם אַחַר הַתְּפִלָּה אוֹמְרִים: "אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא"**[7], – התעלות הנפש להקב"ה "מלמטה למעלה", **דְּהַיְנוּ לְאִתְדַּבְּקָא רוּחָא**

אגרת התשובה

פרק י והנה תשובה עילאה זו דאתדבקותא דרוחא ברוחא ע"י תורה וגמ"ח. היא בבחי' המשכה מלמעלה למטה להיות דבר ה' ממש בפיו וכמ"ש ואשים דברי בפיך. וימינו תחבקני בגמ"ח דחסד דרועא ימינא וכו'. אבל אדם התחתון צריך לילך ממדרגה למדרגה ממטה למעלה היא בחי' תשובה עילאה ואתדבקות רוחא ברוחא בכוונת הלב בתפלה ובפרט בק"ש וברכותיה. כדי לומר ואהבת כו' בכל לבבך ובכל נפשך וכו' באמת לאמיתו. וכן והיו הדברים האלה וכו' ודברת בם וכו' להיות דבר ה' בפיו באמת ואין אמת וכו'. וכן לקיים כל המצות כמ"ש אשר קדשנו במצותיו כמו הרי את מקודשת לי היא בחי' קדש העליון לשון פרישות והבדלה שאינו יכול להתלבש תוך עלמין משום דכולא קמיה כלא חשיב אלא בבחי' סובב כ"ע הוא רצון העליון ב"ה וכו' כמ"ש בלק"א פמ"ו. וגם אחר התפלה אומרים אליך ה' נפשי אשא דהיינו לאתדבקא רוחא ברוחא כל היום

---

1. ישעיה נא, טז. 2. שה"ש ב, ו. 3. הקדמת תקו"ז. 4. ואתחנן ו, ה ואילך. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבד"ת הכתוב מדבר – ברכות (יג, ב), וראה ח"א ספמ"ט". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ספל"ז". 7. תהלים פו, ד.

בְּרוּחָא – התדבקות רוח ברוח, **כָּל הַיּוֹם וְכוּ'**. – על־ידי ענין המצוות. **וְכָל זֶה עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת, בִּ"שְׁתַּיִם** – בשתי הברכות, **לְפָנֶיהָ"** – שלפני קריאת שמע, **וּבְפִסּוּקֵי דִּזְמְרָה, כַּנּוֹדַע.** – שעל־ידי ההתבוננות הוא יוצר בקרבו אהבה להקב"ה, שתתבטא בלימוד התורה ובקיום המצוות. זה ענינה של "תשובה עילאה" מלמטה למעלה – ענינה של עבודת התפלה והתוצאה שמעבודה זו.

אגרת התשובה

וכו'. וכל זה ע"י ההתבוננות בגדולת א"ס ב"ה בהעמקת הדעת בשתים לפניה ובפסוקי דזמרה כנודע.

יום שבת קודש ב' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 198, ומאחר שהתפלה... עד עמ' 198, עילאה):

וּמֵאַחַר שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עִלָּאָה - צָרִיךְ **לְהַקְדִּים לְפָנֶיהָ בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה.** – הענין של הכנעה ו"לב נשבר", כפי שהסביר לעיל. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה בַּמִּשְׁנָה**[8]: **"אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כֹּבֶד רֹאשׁ", וּפֵרֵשׁ רַשִּׁ"י** - **"הַכְנָעָה"**, - שהאדם שבור ונכנע בתוכו, **וְהִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה לְעוֹרֵר** – על עצמו, **רַחֲמִים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** - בפרק ז' ובפרק ח', **וְכִדְלִיף הַתָּם בַּגְּמָרָא**[9] **מִקְּרָא,** - כפי שלומדת הגמרא שם מפסוק, **דִּכְתִיב**[10]: - שכתוב בחנה: **"וְהִיא מָרַת נָפֶשׁ".** – והתפללה להקב"ה. הרי, שכדי להתפלל להקב"ה זה צריך להיות על־ידי הכנה של נפש מרה, ענינה של "תשובה תתאה". **אָכֵן, כַּבְּרִיְּתָא** שָׁם[11]: **"תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂמְחָה".** – כלומר, שתיכף ומיד עליו לעבור ממצב של מרירות למצב של שמחה, שלמרות שבתחילה צריכה להיות ההכנה לתפלה במרירות, הרי בעמדו להתפלל עליו להיות במצב של שמחה, **וְעַכְשָׁו בְּדוֹר יָתוֹם הַזֶּה, שֶׁאֵין הַכֹּל יְכוֹלִין לַהֲפֹךְ לִבָּם כְּרֶגַע מִן הַקְּצָה,** - אל הקצה, ממרירות לשמחה, כך שלמרות שרגע לפני כן היה במרירות, יעבור מיד לשמחה, **אֲזַי עֵצָה הַיְּעוּצָה, מַה שֶּׁכָּתוּב**[15]: - אחרי "מחיתי כעב וגו'": **"שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ", פֵּרוּשׁ כִּי מֵאַחַר שֶׁ"מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ" הִיא הַעֲבָרַת הַסִּטְרָא־אָחֳרָא, וּ"גְאַלְתִּיךָ" מִן הַחִיצוֹנִים בְּהִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים עֶלְיוֹנִים, בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** – בהתעוררות שמלמטה, **בִּתְשׁוּבָה תַּתָּאָה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל - אֲזַי "שׁוּבָה אֵלַי" בִּתְשׁוּבָה עִלָּאָה):**

- לכך היא, **לְהַקְדִּים בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה בְּתִקּוּן חֲצוֹת כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – שהזמן המסוגל לחשבון הנפש ולהתבוננות המביאה להכנעה ול"לב נשבר" – הוא ב"תיקון חצות"[12]. **וּמִי שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לוֹ** – לערוך "תיקון חצות", **בְּכָל לַיְלָה**[13] - **עַל־כָּל־פָּנִים לֹא יִפְחֹת** – בעבודת "תיקון חצות", **מִפַּעַם אַחַת בַּשָּׁבוּעַ, לִפְנֵי יוֹם הַשַּׁבָּת, כַּנּוֹדַע לַיּוֹדְעִים, שֶׁהַשַּׁבָּת הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עִלָּאָה, וְשַׁבָּ"ת - אוֹתִיּוֹת תָּשֵׁ"ב אֱנוֹשׁ**[14], - הרי ששבת היא ענין התשובה, ואיזו תשובה היא שבת? – בחינת "תשובה עילאה", **כִּי בְּשַׁבָּת הִיא עֲלִיּוֹת הָעוֹלְמוֹת לִמְקוֹרָם כו'**, - והיא גם זמן עליית הנשמה למקורה בענין התשובה, **וּבִפְרָט תְּפִלּוֹת הַשַּׁבָּת,** - שגם בימות החול מהווה התפלה, כאמור, ענין "תשובה עילאה" ובמיוחד בשבת, **וְדַי לַמֵּבִין. (וּבָזֶה יוּבָן**

ומאחר שהתפלה היא בחי' תשובה עילאה צריך להקדים לפניה בחי' תשובה תתאה. וז"ש רז"ל במשנה אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש ופרש"י הכנעה והיא בחי' תשובה תתאה לעורר רחמים כנ"ל וכדיליף התם בגמ' מקרא דכתיב והיא מרת נפש. אכן בברייתא שם ת"ר אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה. ועכשיו בדור יתום הזה שאין הכל יכולין להפוך לבם כרגע מן הקצה. אזי עצה היעוצה להקדים בחי' תשובה תתאה בתיקון חצות כנ"ל. ומי שא"א לו בכל לילה עכ"פ לא יפחות מפעם א' בשבוע לפני יום השבת כנודע ליודעים שהשבת היא בחי' תשובה עילאה ושב"ת אותיות תש"ב אנוש כי בשבת היא עליות העולמות למקורם כו' ובפרט תפלות השבת וד"ל. (ובזה יובן מ"ש שובה אלי כי גאלתיך פי' כי מאחר שמחיתי כעב פשעיך היא העברת הסט"א וגאלתיך מן החיצונים בהתעוררות רחמים עליונים באתערותא דלתתא בתשובה תתאה כנ"ל אזי שובה אלי בתשובה עילאה):

---

8. ברכות רפ"ה (ל, ב). **9.** ל, ב. **10.** ש"א א, י. **11.** לא, א. **12.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה לעיל פ"ז". **13.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איתא הבי' ע"ז בקונ' התפלה פי"א דהיינו דוקא בצדיקים גדולים כו' אבל בשאר כל אדם אי"צ להיות בכל לילה כו'". **14.** תורת נתן (למהרנ"ש) בסופו. **15.** ישעיה מד, כב.

יום ראשון

יום רביעי — כה תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מטות־מסעי, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: פרק ז. ואולם . . . צז ונדכה כו׳.

אין חסידות איז פאראן צוויי זייער כאראקטעריסטישע אויסשפראכען: א) א איד דערקענט ג–טליכקייט און פילט די איבערנאטירליכקייט און בעדארף אויף דעם קיין באויזען ניט האָבען. ב) א איד ניט ער וויל און ניט ער קען זיין אָפּגעריסען פון ג–טליכקייט.

דער אמת איז אז די צוויי אוסשפראכען זיינען איין זאך: א איד דערקענט ג–טליכקייט און פילט דעם למעלה מן הטבע, דערפאר איז ניט ער וויל ניט ער קען זיין אָפּגעריסען פון ג–טליכקייט.

בַּחֲסִידוּת יֵשׁ שְׁנֵי בְּטוּיִים מְאֹד אָפְיָנִיִּים: א) יְהוּדִי מַכִּיר בֶּאֱלִקוּת וְחָשׁ אֶת הַעַל-טִבְעִי וְאֵינוֹ זָקוּק לְשׁוּם הוֹכָחוֹת עַל כָּךְ. ב) יְהוּדִי אֵינוֹ רוֹצֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת מְנֻתָּק מֵאֱלִקוּת.

הָאֱמֶת הִיא, שֶׁשְּׁנֵי הַבְּטוּיִים חַד הֵם: יְהוּדִי מַכִּיר בֶּאֱלִקוּת וְחָשׁ אֶת הַלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע, לָכֵן אֵינוֹ רוֹצֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת מְנֻתָּק מֵאֱלִקוּת.

יום שני

יום חמישי — כו תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מטות־מסעי, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: והאיך . . . בתשובה כנודע.

אין לערנען איז די איבערגעגעבענקייט פון מענטשען צו א זאך, וועלכע ער וויל פארשטיין און פארשטייט. אין דאוונען איז די איבעגעגעבענקייט צו העכער ווי פארשטאנד.

אין לערנען תורה פילט זיך א איד ווי א תלמיד בא א רבי׳ן, אין דאוונען – ווי א קינד בא א פאָטער.

בְּלִמּוּד – הִתְמַסְּרוּת הָאָדָם הִיא לַדָּבָר שֶׁהוּא חָפֵץ לְהָבִין, וּמֵבִין. בִּתְפִלָּה – הַהִתְמַסְּרוּת הִיא אֶל הַנַּעֲלֶה מֵהַהֲבָנָה.

בְּלִמּוּד תּוֹרָה מַרְגִּישׁ יְהוּדִי אֶת עַצְמוֹ כְּתַלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ, בִּתְפִלָּה – כְּבֵן אֵצֶל אָבִיו.

יום שלישי

יום ששי — כז תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מטות־מסעי, ששי עם פירש״י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: ואף מי . . . כנגד כולן.

אֶחָד מֵהָעִלּוּיִים הַמְּפֹרָסָמִים, בַּעַל כִּשְׁרוֹן גָּדוֹל וְעֻמְקָן נִפְלָא, בָּא לְלִיאָזְנָא וְשָׁקַד בְּלִמּוּד הַחֲסִידוּת, וּבְגֹדֶל כִּשְׁרוֹנוֹתָיו רָכַשׁ לוֹ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן קָצָר יְדִיעָה גְּדוֹלָה וּרְחָבָה בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת.

בַּיְחִידוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּכְנַס לְרַבֵּנוּ הַזָּקֵן שָׁאַל: רַבִּי, מַה חָסֵר לִי? וַיַּעֲנֵהוּ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: אֵין חָסֵר לְךָ מְאוּמָה, כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה וְלַמְּדָן, רַק צָרִיךְ אַתָּה לְהוֹצִיא אֶת הֶחָמֵץ שֶׁהוּא הַיֵּשׁוּת וְגַסּוּת הָרוּחַ, וּלְהַכְנִיס מַצָּה שֶׁהוּא בִּטּוּל. וּכְלִי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּיֵשׁוּת, שֶׁנִּדְמֶה לוֹ שֶׁהוּא אוֹר, כְּגוֹן שִׁפּוּדִין, שֶׁדּוֹחֲקִין רַגְלֵי הַשְּׁכִינָה, דְּאֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר, צָרִיךְ לִבּוּן. וְהַלִּבּוּן הוּא עַד שֶׁיִּהְיוּ הַנִּיצוֹצוֹת דְּהַבְּרוּרִים נִתָּזִין וְנִכְלָלִין בְּהָאוֹר הָאֲמִתִּי.

יום רביעי

שבת — כח תמוז — ה׳תש״ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ מְנַחֵם אָב. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.
הַפְטוֹרָה: שִׁמְעוּ – אֵלֶיךָ יְהוּדָה. אִם תָּשׁוּב – וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ.

שיעורים. חומש: מטות־מסעי, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: פרק ח. והנה . . . למלכא וכו׳.

לְכָל אֶחָד מֵהָרַבִּיִים [=הָאַדְמוֹ״רִים] הָיוּ מַאֲמָרִים קְבוּעִים בְּיִחוּד בִּשְׁבִיל זֶה (לְטַהֵר אֲוִיר הָעוֹלָם), אֲשֶׁר פַּעַם בִּשְׁתַּיִם אוֹ בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים הָיוּ חוֹזְרִים עֲלֵיהֶם בָּרַבִּים. אֶחָד מִמַּאֲמָרֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – ״הֵחָלְצוּ״ שֶׁבְּ״לִקּוּטֵי תּוֹרָה״ בְּלִי הַהַגָּהוֹת. אֶחָד מִמַּאֲמָרֵי אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי – ״יָפָה שָׁעָה אַחַת״, וְתָכְנוֹ עֲשָׂרָה פְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים דְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״הִנֵּה כָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר אֱלֹקַי נְשָׁמָה״ [שֶׁ]בְּסֵפֶר ״דֶּרֶךְ הַחַיִּים״. אֶחָד מִמַּאֲמָרֵי הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ – ״מַה טֹּבוּ״ שֶׁבְּ״לִקּוּטֵי תּוֹרָה״. אֶחָד מִמַּאֲמָרֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] – ״מִי כָמוֹכָה בָּאֵלִים״. אֶחָד מִמַּאֲמָרֵי אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] – ״וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם״, מאָסְקָווא רנ״ז.

יום חמישי

יום ראשון — כט תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: דברים, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: פרק ט. וביאור . . . דר״ה.

מָצְאוּ פִּתְקָא כְּתַב־יַד־קֹדֶשׁ הַ״צֶּמַח צֶדֶק״, וְתָכְנָהּ, שֶׁהֶחְלִיט לִלְמֹד בְּכָל יוֹם שֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּלַּיְלָה בַּעֲמִידָה נִגְלָה, וְתוֹדָה לַה׳ שֶׁקִּיֵּם וְעָבַר עַל שַׁ״ס בַּבְלִי וִירוּשַׁלְמִי וְאַרְבָּעָה חֶלְקֵי שֻׁלְחָן־עָרוּךְ בְּעִיּוּן.

יום שישי

יום שני — א מנחם אב, ראש חדש — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: דברים, שני עם פירש״י.
תהלים: א־ט.
תניא: פרק י. והנה . . . .דזמרה כנודע.

מַעֲלַת הַמְּשִׁיחַ, שֶׁיִּהְיֶה עָנָו. דַּהֲגַם שֶׁיִּהְיֶה בְּתַכְלִית הַגַּדְלוּת, וְיִלְמֹד תּוֹרָה עִם הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, בְּכָל זֶה יִהְיֶה בְּתַכְלִית הָעֲנָוָה וְהַבִּטּוּל לִלְמֹד גַּם עִם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים.

שבת קודש

יום שלישי — ב מנחם אב — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: דברים, שלישי עם פירש״י.
תהלים: י־יז.
תניא: ומאחר שהתפלה . . . עילאה.

הוֹרָאָה לָרַבִּים: מַתְחִילִין לְהָנִיחַ תְּפִלִּין שְׁנֵי חֳדָשִׁים קֹדֶם הַבַּר מִצְוָה. בַּתְּחִלָּה בְּלֹא בְּרָכָה, וְכַעֲבוֹר אֵיזֶה שָׁבוּעוֹת בִּבְרָכָה.

כמה שווה צער?

יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשע"ו

הלכות חובל ומזיק פרק ב, הלכות ט-י: כַּמָּה הוּא הַצַּעַר? הַכֹּל הוּא לְפִי הַנִּזָּק: יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא רַךְ וְעָנֹג מְאֹד וּבַעַל מָמוֹן, וְאִלּוּ נָתְנוּ לוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה לֹא הָיָה מִצְטַעֵר מְעַט... וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אוֹמְדִין וּפוֹסְקִין הַצַּעַר. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הַצַּעַר בְּמָקוֹם שֶׁחִסְּרוּ אֵיבָר... אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם כָּזֶה רוֹצֶה לִתֵּן בֵּין לִקְטֹעַ לוֹ אֵיבָר זֶה בְּסַיִף אוֹ לִקְטֹעַ אוֹתוֹ בְּסֶם, אִם גָּזַר עָלָיו הַמֶּלֶךְ לִקְטֹעַ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ.

מדברי הרמב"ם עולה שקיימות שתי דרכים לאומדן הצער: כאשר הצער אינו מחמת חיסרון אבר, שומת הצער היא על פי הסכום שהיה מסכים שיתנו לו בתמורה לכך שיגרמו לו צער זה, ואילו בצער שנעשה על ידי חיסרון אבר השומא נעשית לפי הסכום שהיה מסכים לתת כדי שימנעו ממנו צער זה.

וטעם החילוק:

בפסוק נאמר 'יד תחת יד... כויה תחת כויה', היינו שבעצם היו צריכים לפגוע במזיק כשם שפגע בניזק אלא שהתורה המירה זאת בממון והשומא להערכת ממון זה היא כמה היה אדם מוכן ליטול כדי שיפגעו בו בצורה זו.

אך אם חיסרו אבר ומלבד הצער משלם המזיק גם את דמי הנזק, הרי הציווי 'יד תחת יד' כבר מתקיים בתשלום הנזק, ובתשלום הצער אפשר להקל על המזיק ולשום בדרך השניה, הפחותה יותר, אבל אם לא חיסרו אבר והתשלום היחיד הוא על הצער, עלינו לשום בדרך הראשונה כדי שיתקיים הציווי 'כוויה תחת כוויה' (דרישה חו"מ סי' תכ סקי"ז).

עוד עולה מדברי הרמב"ם שבשומת הצער לוקחים בחשבון את מצבו הכלכלי של הנחבל, ואינו דומה עשיר לעני לגבי סכום הכסף שתמורתו היה מוכן לספוג את הצער, אמנם רש"י (ב"ק פג, ב) מזכיר רק את עוצמת הכאב המשתנה בין אדם לאדם.

וביאור המחלוקת:

לדעת רש"י התשלום צריך לבטא את 'שווי' הצער, והשווי אינו משתנה לפי המצב הכלכלי של האדם (כשם שמחירו של חפץ בשוק אינו משתנה לפי מצבו של המוכר).

אך הרמב"ם מתייחס לתשלום הצער כאילו בזה המזיק 'קונה' מהניזק את צערו ולכן המחיר הוא לפי הנתונים של הניזק, תמורת איזה סכום היה הוא מסכים 'למכור' את צערו (חידושי הגר"ח ב"ק שם).

מתי מותר לאדם לצער את גופו?

יום שני כ"ו תמוז ה'תשע"ו

הלכות חובל ומזיק פרק ה, הלכה א: אָסוּר לְאָדָם לַחְבֹּל בֵּין בְּעַצְמוֹ בֵּין בַּחֲבֵרוֹ.

מחלוקת תנאים היא (בבא קמא צו, א) האם רשאי אדם לחבול בעצמו, ופסק הרמב"ם כדעה האוסרת. וכן הביא ה'ים של שלמה' (ב"ק פ"ח סי' נט) בשם כמה ראשונים שאסור לאדם אף לצער ולבייש את עצמו.

ויש סוברים (מאירי ב"ק שם. חי' הר"ן שבועות כז, א) שהאיסור הוא מן התורה שנאמר "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" (בראשית ט, ב). ולא רק בהריגה נאסר אלא אף בחבלה, שהרי הנזיר שציער עצמו מן היין נקרא חוטא, כמו שנאמר "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש".

וכתב ה'ים של שלמה' (שם) שהאיסור לחבול ולבייש את עצמו הוא אפילו תמורת ממון, שהרי רבי עקיבא (ב"ק צ, ב) אסר זאת כאשר אשה ביישה עצמה תמורת רווח ממון.

ומבאר הרבי (אגרות קודש ד, עמ' קעט -פ) את שיטתו:

יסוד האיסור לחבול ולצער עצמו הוא כי "אין לאדם רשות על גופו כלל" (הל' נזקי גוף ונפש לאדה"ז ס"ד) וכפי שהסביר הרדב"ז (הל' סנהדרין פי"ח ה"ז) ש"אין נפשו של אדם קנינו אלא קנין של הקב"ה", וכמו שאסור לצער את גופו של חברו כך אסור לצער את גופו.

אך צער ובושה שאינם יוצאים מגדר הרגיל, אלא כפי מנהגו של עולם לצורך פרנסה וכדומה, מותרים גם לדעת ה"ים של שלמה', כי לשם כך כן ניתנה הרשות להשתמש בקנינו (כנאמר "בזעת אפך תאכל לחם", וכן "אדם לעמל יולד"), והאיסור לחבול או לצער את הגוף אף תמורת רווח כספי הוא כאשר מוסיף על הרגילות והנהוג, ובכך הוא חובל בקנינו של הקב"ה.

ועל שיטת ה'ים של שלמה' תמה אדמו"ר הזקן (הל' נזקי גוף ונפש קו"א סק"ב):

א. מדברי רב לרב כהנא (פסחים קיג, א) "פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא" (הפשט עור נבילה בשוק וטול שכר על זה) משמע שלצורך פרנסה מותר לצער ולבייש את עצמו אף בהנהגה בלתי רגילה (שהרי רב הוצרך להורות לעשות כן בגלל שזו הנהגה יוצאת דופן).

ב. יעקב אבינו אמר על עבודתו בבית לבן "ביום אכלני חורב וקרח בלילה" (בראשית לא, מ). וכיון שפירש שעבודתו היתה ביגיעה וצער ועל כך קיבל שכר, מובן שהדבר מותר.

מסירת ממון חבירו באונס

יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשע"ו

הלכות חובל ומזיק פרק ח, הלכה ב: אֲנָסוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ יִשְׂרָאֵל אֲנָס לְהַרְאוֹת, וְהֶרְאָה – חַיָּב פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. וְאִם נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס – חַיָּב לְשַׁלֵּם.

ישראל שהראה לגויים ממון חבירו מחמת שאנסוהו פטור מלשלם. אבל אם נטל את הממון ונתן להם ביד - חייב לשלם

וממקור הדברים (בבא קמא קיז, א) מובן הטעם - כשהראה

להם ממון חבירו, כיון שלא הזיק בידים - חיובו הוא מדין 'גרמי' שהוא קנס מדרבנן, ובמקום אונס לא חייבוהו, אבל אם נטל הממון ונתן להם ביד חייב לשלם מדאורייתא כדין מזיק בידים, אף שהוא אנוס (הגהות מיימוניות כאן ובתשובות לספר נזיקין סי' כ) כי מותר "ליטול ממון חבירו כדי להציל נפשו ממות", אך "אסור להציל עצמו בממון חבירו על דעת להפטר, אלא על דעת לשלם" (ש"ע אדה"ז הל' גזלה וגנבה ס"ב).

ובגדר האונס שבו התירו חכמים להראות ממון חבירו לגויים ופטור מלשלם, כתב בספר החינוך(מצוה רטו), שהוא אפילו אם אנסוהו אונס ממון ("שיקחו לו ממון אם לא יראה ממון חבירו"). והביא כן גם בשם הראב"ד.

אך ב'הגהות מימוניות' (ב'תשובות' סי' כ הנ"ל) כתב, שרק באונס מחמת נפשות פטור, אבל באונס מחמת ממון חייב. והביא ראיה מדברי הגמרא (כתובות יח,ב) שעדים החתומים על השטר האומרים שחתמו שקר כי היו אנוסים מחמת ממון נקראים רשעים ופסולים לעדות, ואם היו אנוסים מחמת נפשות כשרים לעדות.

והוסיף ה'בית יוסף'(חו"מ סי שפח ד"ה המוסר) שאונס מחמת מכות דינו כאונס מחמת נפשות. וכן כתב הרמ"א (שם ס"ב): "לא מקרי אונס אלא הכאות ויסורין, אבל לא אונס ממון".

וכתב הש"ך (חו"מ שם ס"ק כב) שכך היא גם דעת הרמב"ם, שכתב (בה"ג) בטעם הפטור כשנאנס להראות לגוי שזהו מפני "שאם לא יראה לו יכהו או ימיתהו".

ולהלכה כתב הש"ך: גם הנאנס מחמת ממון פטור מלשלם, כי גם הרמב"ן והרשב"א סוברים כדעת הרא"ה (בעל ספר החינוך) שאף באונס ממון פטור, ו"יכול לומר קים לי כוותיהו".

האם דברי הרופא קובעים להלכה?

יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשע"ו

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ב, הלכה ח: וְכָל אָדָם בְּחֶזְקַת שָׁלֵם, וְהוֹרְגוֹ נֶהֱרָג, עַד שֶׁיְּוֻדַּע בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה טְרֵפָה, וְיֹאמְרוּ הָרוֹפְּאִים שֶׁמַּכָּה זוֹ אֵין לָהּ תְּעֻלָּה בְּאָדָם, וּבָהּ יָמוּת.

מלו את הבן הראשון ומת מחמת המילה וכאשר מלו את הבן השני, חלה מחמת המילה והרופא ציווה לתת לו תרופות מסוימות, אולם מסיבות שונות לא עשו כן והתינוק מת.

ויש לדון: האם דין הבן השלישי הוא כמי שמתו שני אחיו מחמת מילה, שאין מלים אותו משום שהוחזקו בני משפחה זו שהמילה מסכנת את חייהם או שאין להתייחס למיתת השני כמיתה מחמת המילה, כי אילו היו ממלאים אחר הוראות הרופא לא היה מת?

והנה, בהלכה זו מבואר שאין אדם נחשב בחזקת 'טריפה' אלא אם יאמרו הרופאים שאין רפואה למכתו ובוודאי ימות ממנה, אך אם לדברי הרופאים יכול לשוב לאיתנו על ידי תרופות מתאימות, אין הוא נחשב כטריפה.

ולכאורה יש ללמוד מכך לענייננו שמאחר ולדברי הרופא אם היה התינוק נוטל תרופות לא היה מת, נמצא שהמיתה לא אירעה מחמת המילה אלא כתוצאה מאי־נטילת התרופות.

אך יש לדחות את ההשוואה בין הדברים:

בדברי הרמב"ם כאן מבואר שרק בצירוף שני תנאים, 'שיוודע בודאי שזה טריפה, ויאמרו הרופאים שמכה זו אין לה תעלה (תרופה)', נחשב כעומד למות וההורגו פטור, אך אם נודע שיש בו מום באיברים הפנימיים העשוי להמית אך הרופאים לא קבעו שאין תרופה למכתו, הרי הוא עדיין בחזקת חי.

ומאחר שאמירת הרופא שלמכה זו אין תרופה גורמת להוציאו מחזקת חי ולעורר ספק שמא הוא עומד למות, ההורגו אינו נהרג.

והיפוכו של דבר לגבי מילה שאילולא דברי הרופא היינו מחשיבים את התינוק השני כמת מחמת מילה, אלא שלדברי הרופא אם היה נוטל תרופות היה ממשיך לחיות, ולכך אין לנו ראיה שדעת הרופא יכולה להועיל ולהוציאו מחזקת 'מת מחמת מילה'.

(בצל החכמה א, סי' נ, ז)

כהן שנמצא חלל - בטלה כהונה

יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשע"ו

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ז, הלכה יב: נִגְמַר דִּינוֹ וְנִמְצָא הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה – בָּטְלָה כְּהֻנָּה, וּכְאִלּוּ נִגְמַר דִּינוֹ בְּלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם.

נחלקו אמוראים (מכות יב,א): נגמר דינו של הרוצח לגלות ומצאו שהכהן הגדול חלל ופסול לכהונה (בן גרושה או בן חלוצה)

- לדעה אחת, 'מתה כהונה', וכאילו מת הכהן הגדול לאחר גמר הדין, שמיתתו פוטרת מן הגלות (כמובא בהלכה הקודמת), ולדעה שניה 'בטלה כהונה' - נתגלה למפרע שלא היה כהן גדול, והרי זה כרוצח שנגמר דינו בלא כהן גדול וחייב גלות ואינו יוצא משם לעולם (כדלעיל הל' י).

ונחלקו תנאים בדין דומה: כהן שעבד במקדש ונודע שהוא פסול לכהונה - לדעת רבי אליעזר כל הקרבנות שהקריב פסולים, ולדעת רבי יהושע הקרבנות שהקריב קודם שנודע פסולו כשרים.

ומבואר בגמרא (מכות שם): רבי אליעזר הפוסל את הקרבנות למפרע ודאי יסבור ש'בטלה כהונה' גם לענין דין גלות לרוצח, כי נתברר שלא היה כהן מעולם ו"נגמר הדין בלא כהן גדול". אך רבי יהושע המכשיר את הקרבנות שהקריב, יכול לסבור לא רק 'מתה כהונה' (וכמו שרבי יהושע מכשיר קרבנותיו של הכהן קודם שנמצא פסולו, כך גם לענין גלות שרק לאחר גמר הדין נמצא פסולו וכאילו מת עכשיו), אלא גם 'בטלה כהונה' (למפרע) כי רק לענין קרבנות אומר רבי יהושע שאין לפוסלם בטרם נודע פסולו משום שנאמר "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה" ולמדים מזה (קידושין סו, ב) שגם קרבנות שהקריב כחלל ('חילו') יהיו לרצון

('פועל ידיו תרצה') אבל לענין גלות הרוצח מודה רבי יהושע ש'בטלה כהונה' וחל פסולו למפרע כאילו נגמר דינו בלא כהן גדול.

ומבאר ה'כסף משנה' שלדעת רבי יהושע המכשיר את עבודת הכהן בהיותו חלל, הלימוד מ"ברך ה' חילו..." שכהן שנמצא חלל עבודתו כשירה נצרך רק אם ננקוט שלענין גלות לרוצח 'בטלה כהונה', כי אם 'מתה כהונה' פשוט שעבודתו הקודמת כשרה ואין צורך בלימוד מיוחד על זה. ואכן, לענין קרבנות פסק הרמב"ם (הל' ביאת המקדש פ"ו ה"י) בכהן שעבד ונמצא חלל ש"עבודתו כשירה לשעבר... שנאמר ברך ה' חילו".

הבאת עגלה ערופה - אחר ה'רוב' או אחר ה'קרוב'? יום ו' א' מנחם־אב ה'תשע"ו

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ט, הלכה ו: אֵין הָעִיר הַקְּרוֹבָה מְבִיאָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמִּנְיַן הָרֹב שֶׁבָּהּ כְּמוֹ מִנְיַן הָעִיר הָרְחוֹקָה מִמֶּנָּה; אֲבָל אִם הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבְּרְחוֹקָה מְרֻבִּין עַל אַנְשֵׁי הַקְּרוֹבָה מִמֶּנָּה — הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, וְהַמְרֻבִּין מְבִיאִין הָעֶגְלָה. אַף עַל פִּי שֶׁהוֹלְכִין אַחַר הָרֹב מִן הַתּוֹרָה, וְהוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב — הָרֹב עָדִיף.

העיר הקרובה לחלל מביאה עגלה ערופה כאשר הערים סביבות החלל שוות בגודלן, כי יש להניח שהרוצח בא ממנה. ושואלת הגמרא (בבא בתרא כג, ב): "וליזיל בתר רובא", כלומר, נלך אחר רוב העולם כי אולי הרגוהו העוברים ושבים שהגיעו ממרחק (רבינו גרשום)? ומתרצת: מדובר בעיר היושבת ביו ההרים שאין דרך הרוצחים להגיע ממקומות אחרים לכאן (רש"י), ולכן הולכים אחר העיר הקרובה.

והקשה ה'כסף משנה':

מלשון הרמב"ם משמע שהעיר הקרובה מביאה עגלה גם במקום שאנשים יכולים להגיע ממקומות רחוקים, שלא כמסקנת הגמרא שמביאה רק במקום שאין יכולים להגיע מרחוק (כי העיר "יושבת בין ההרים")!

ומבארים האחרונים (קרן אורה סוטה מה, ב. שערי יושר ש"ד פ"ט): לדעת הרמב"ם אין כוונת הגמרא (בבא בתרא שם) להקשות שנלך אחר רוב העולם ונחייב את העיר הגדולה ביותר אף שנמצאת בסוף העולם שהרי התורה אמרה "ומדדו אל הערים אשר סביבות החלל" (דברים כא, ב), כלומר, רק ערים סמוכות שאין עיר אחרת מפסקת ביניהם לחלל נכללות בחיוב המצוה!

אלא הקושיא היא: כיון שיש עוברים ושבים הבאים מכל העולם ויתכן שמהם בא הרוצח, כל הערים פטורות מחיוב הבאת העגלה ומתבטלת האפשרות לקיים מצוה זו!

אך מסוגיית הגמרא בסוטה (שם) משמע שגם אם אי אפשר לחייב את העיר הקרובה - מצות עגלה ערופה אינה מתבטלת, והרמב"ם הביא זאת להלכה (בהלכה הקודמת): "נמצא קרוב ... לעיר שאין בה בית־דין מניחין אותה ומודדין אל שאר העיירות הסמוכות לו". כלומר, כאשר אי אפשר לקיים את מצוות הבאת עגלה בעיר הקרובה (עיר שאין בה בית־דין פטורה כי צריך שדייני העיר יביאו את העגלה) לא מתבטל קיום המצוה, אלא מטילים אותה על העיר הקרובה מבין הערים שיש בהם בית דין.

וגם כאן סתם הרמב"ם וכתב שהעיר הקרובה מביאה את העגלה (גם אם אינה 'יושבת בין ההרים'), כי אכן יש אנשים הבאים מ'רוב העולם', אך אם נתחשב בהם לא נדע על מי להטיל את חובת הבאת העגלה ותתבטל המצוה!

האם יש לברך על כיסוי הבור? שבת קודש ב' מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יא, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת אָדָם מַעֲקֶה לְגַגּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בֵּית דִּירָה; אֲבָל בֵּית הָאוֹצָרוֹת וּבֵית הַבָּקָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן — אֵינוֹ זָקוּק לוֹ.

והקשה ה'כסף משנה': נאמר ב'ספרי' (תצא רכט) "אין לי אלא בית, מנין הבונה בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות, תלמוד לומר ולא תשים דמים בביתך", ואם כן מפורש שבית הבקר ובית האוצרות חייבים במעקה!

ומיישב: יש מחלוקת בגמרא (יומא יא, א) אם בית האוצרות ובית הבקר חייב במזוזה. ויש לומר שה'ספרי' סובר כדעה המחייבת ולדעה זו חייב גם במעקה, ואילו הרמב"ם פסק (הל' תפילין ומזוזה פ"ו ה"ז) שפטורה ממזוזה ולכן פטר גם ממעקה.

ולפי זה לדעת הרמב"ם מצוות מעקה היא רק בבית העשוי לדירה, וכמו שבית האוצרות ובית הבקר פטורים ממזוזה משום "שאינן עשויין לדירה" (שם) כך פטורים ממעקה, ומה שפסק (להלן ה"ד) לענין "באר או בור בחצירו" ש"חייב לעשות לו חוליה גבוהה עשרה טפחים או כיסוי" הרי זה משום איסור "לא תשים דמים בביתך" שנאמר לגבי "כל מכשול שיש בו סכנת נפשות".

ו'נפקא מינה' אם החיוב הוא משום 'לא תשים דמים בביתך' או משום 'ועשית מעקה' – לענין הברכה בשעת עשיית המעקה (הל' ברכות פי"א ה"ח), הנאמרת רק במקום שיש מצוה לעשות מעקה, אבל העושה מעקה משום "לא תשים דמים" אינו מברך.

אך 'החינוך' כתב (מצוה תקמו): "מניח גגו או בורו בלי מעקה ביטל עשה זו ('ועשית מעקה'), וגם עבר על לאו דלא תשים בביתך". כלומר, בור בחצירו של אדם חייב במצוות מעקה (בנוסף ל'ולא תשים דמים בביתך').

ונראה שגם לדעת הרמב"ם בור בחצר חייב במעקה או כיסוי, כי הנזק שעשוי להיגרם שכיח, אבל בבית האוצרות ובית הבקר אין מצוות 'ועשית מעקה'. אלא רק איסור 'לא תשים דמים' כמו בכל מכשול שיש בו סכנה, כי במקום שהולכים שם בתדירות, כמו גג של בית דירה או בור בחצר יש מצוות 'ועשית מעקה', ומקום שאין הולכים בתדירות, כמו גג בית האוצרות ובית הבקר, פטור ממעקה אך יש איסור 'לא תשים דמים', ככל מכשול שיש בו סכנה.

(דבר אברהם ח"א סי' לז אות ג-ד)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ה תמוז־ב' מנחם־אב תשע"ו

יום א' כ"ה תמוז ה'תשע"ו

הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ מַזִּיק מָמוֹנוֹ.
וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבאר בו החובל בחבירו שהוא חייב בחמשה דברים, שהם: נזק וצער וריפוי ושבת ובושת, מנין לו זה מן התורה. ואיכות עשיית החבלה, בכוונה ושלא בכוונה, באי זה דבר, ובאי זה מקום.

1 **א. הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ[2] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[3] לוֹ חֲמִשָּׁה דְבָרִים,**
2 **וְאֵלּוּ הֵם: נֶזֶק, וְצַעַר, וְרִפּוּי, וְשֶׁבֶת, וָבֹשֶׁת. וַחֲמִשָּׁה**
3 **דְבָרִים אֵלּוּ, כֻּלָּן[4] מִשְׁתַּלְּמִים מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו[5],**
4 **כְּדִין כָּל הַמַּזִּיקִין[6].**

2) כגון, קוטע ידו. 3) ואין מקטעים ידו. 4) אלו שאין בהם חסרון כיס, כגון, צער ובושת. 5) מן הקרקע המעולה שבנכסי החובל, אם אין לו מטלטלין. 6) בממון חבירו, שאמרה תורה "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שמות כב, יד). וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה י.

5 **ב. נֶזֶק כֵּיצַד[7]? שֶׁאִם קָטַע יַד חֲבֵרוֹ אוֹ רַגְלוֹ - רוֹאִין**
6 **אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא עֶבֶד נִמְכָּר בַּשּׁוּק[8], כַּמָּה הָיָה יָפֶה[9]**
7 **[אָז] וְכַמָּה הוּא יָפֶה עַתָּה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת שֶׁהִפְחִית**
8 **מִדָּמָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: עַיִן תַּחַת עַיִן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[10]**
9 **לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר 'תַּחַת' - לְשַׁלֵּם מָמוֹן הוּא.**

7) מהו קנה המידה לחישוב הנזק? שהרי הנחבל לא ירצה בחבלה זו, אפילו תמורת תשלום רב. 8) זהו קנה מידה אובייקטיבי להערכת שוויו של האדם מבחינת כושר העבודה בלי שים לב, אם אדם חשוב הוא או לא. בבא קמא שם. 9) היה שווה לפני שנחבל. 10) ששמע תלמיד מפי רבו ורבו מרבו עד משה רבינו.

10 **ג. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן**
11 **בּוֹ[11] - אֵינוֹ לַחֲבֹל בָּזֶה כְּמוֹ שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ; אֶלָּא**
12 **שֶׁהוּא רָאוּי לְחַסְרוֹ אֵיבָר[12] אוֹ לַחֲבֹל בּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה,**
13 **וּלְפִיכָךְ מְשַׁלֵּם נִזְקוֹ[13]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְלֹא תִקְּחוּ**
14 **כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ - לְרוֹצֵחַ בִּלְבַד הוּא שֶׁאֵין בּוֹ כֹּפֶר,**
15 **אֲבָל לְחֶסְרוֹן אֵיבָרִים[14] אוֹ לְחַבָּלוֹת יֵשׁ בּוֹ כֹּפֶר.**

11) והרי זה סותר לכאורה את הפירוש מפי השמועה שבהלכה הקודמת. 12) ראה אבן עזרא שמות כא, כד; ויקרא כד, יט. 13) כולל כל חמשת הדברים שנאמרו בהלכה א. 14) כגון קוטע ידו, אף על פי שאינה חוזרת לעולם ודומה למיתה, מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי (משפטים כא, כה).

16 **ד. וְכֵן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ וּמַזִּיקוֹ: לֹא תָחוֹס**
17 **עֵינֶךָ[15] - שֶׁלֹּא תָחוּס בְּתַשְׁלוּמִין. שֶׁמָּא תֹּאמַר: עָנִי**
18 **הוּא זֶה[16] וְשֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה חָבַל בּוֹ, אֲרַחֲמֶנּוּ; לְכָךְ**
19 **נֶאֱמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶיךָ[17].**

15) ולפני זה כתוב "וקצותה את כפה", ולכאורה משמע חבלה גופנית ממש. רבינו מציין את הכתוב הזה ואומר: "שנאמר בחובל חבירו ומזיקו", משום שגם ברוצח נאמר (דברים יט, יג) ולא תחוס עיניך, ושם כוונתו לעונש גופני דווקא. 16) כך פירש אבן עזרא, דברים כה, יב. 17) "אחד שוגג ואחד מזיד", ירושלמי בבא קמא פרק ח הלכה א.

20 **ה. וּמִנַּיִן שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִיבָרִים[18] 'עַיִן תַּחַת עַיִן',**
21 **תַּשְׁלוּמִין הוּא[19]? שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[20]: חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה,**
22 **וּבְפִרּוּשׁ נֶאֱמַר[21]: וְכִי יַכֶּה[22] אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ**
23 **בְּאֶגְרֹף[23] וְגוֹמֵר, רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא, הָא**
24 **לָמַדְתָּ[24] שֶׁ'תַּחַת' שֶׁנֶּאֱמַר בְּחַבּוּרָה - תַּשְׁלוּמִין, וְהוּא**
25 **הַדִּין לְ'תַּחַת' הָאָמוּר בְּעַיִן[25] וּבִשְׁאָר אֵיבָרִים[26].**

18) היינו בחובל באברים. רבינו מציין "באברים", מכיוון שכתוב מעין זה נאמר גם במקום אחר (דברים יט, כא), בעדים זוממין. 19) דווקא, אפילו הסכים החובל שיחסירו לו אבר. שאלה זו מכוונת לנאמר למעלה (הלכה ב), "תחת לשלם ממון הוא". בהלכה ג' למדנו, שאין איסור לקחת כופר, וכאן אנו לומדים, שכופר בלבד מותר לקחת, אבל לא להחסיר אבר (לחם משנה). 20) באותו עניין. 21) באותה פרשה למעלה. 22) בכתוב לפנינו: והיכה. 23) דהיינו חבורה. 24) וזהו לימוד המבוסס על פשט הכתוב, שאינו מובא בבבלי ומקורו במכילתא דרשב"י (ראה שם עמוד 176, הוצאת מקיצי נרדמים), ורבינו העדיף אותו על דרשות הבבלי בבא קמא פג. (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם). ובזה מיושבת קושיית הלחם משנה כאן, וקושיית "מראה הפנים" בירושלמי בבא קמא פרק א דיבור המתחיל שאם היה סומא. 25) בכתוב שלפניו. 26) באותו כתוב.

26 **ו. וְאַף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ[27] נִרְאִין מֵעִנְיַן תּוֹרָה**
27 **שֶׁבִּכְתָבָם[28], וְכֻלָּן[29] מְפֹרָשִׁין הֵן מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מֵהַר**
28 **סִינַי[30] - כֻּלָּן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה הֵן בִּיָּדֵנוּ, וְכָזֶה רָאוּ**
29 **אֲבוֹתֵינוּ דָּנִין בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וּבְבֵית דִּינוֹ שֶׁל**
30 **שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי, וּבְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁעָמְדוּ**
31 **מִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[31] וְעַד עַכְשָׁו.**

27) שעין תחת עין, יד תחת יד וכו' פירושם ממון. 28) שהרי למדנו דינים אלו מן הכתובים. 29) צריך לומר: "כולם". 30) כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה

ודקדוקיה מסיני" (תורת כהנים, בהר. וראה הקדמה לפירוש המשנה). 31) ולא היה כל ספק, ש"עין תחת עין" פירושו ממון, וכל הדרשות מן הכתובים באות למצוא סימוכים מן התורה להלכה שהייתה מקובלת בידם.

1 **ז. וּמִנַּיִן שֶׁמַּזִּיק בַּחֲבֵרוֹ חַיָּב בְּצַעַר[32] בִּפְנֵי עַצְמוֹ[33]?**
2 **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּאוֹנֵס: תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ[34]; וְהוּא הַדִּין**
3 **לְכָל הַמְצַעֵר[35] אֶת חֲבֵרוֹ בְּגוּפוֹ[36], שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם**
4 **דְּמֵי הַצַּעַר.**

32) ושיעור הצער - ראה להלן פרק ב הלכה י. 33) נוסף על דמי הנזק. 34) מכאן לומדים, שאונס משלם צער נוסף על בושת, פגם וקנס של חמישים סלעים כסף (ירושלמי כתובות פרק ג הלכה ה). לימוד זה מפורש יותר מהדרשה "פצע תחת פצע, ליתן צער במקום נזק" (בבא קמא פה.) וראה הלכות נערה בתולה פרק ב הלכה א. ובזה מיושבת תמיהת המגיד משנה כאן. 35) אפילו לא הזיק, כגון כוואו בשפוד או במסמר על ציפורנו במקום שאינו עושה חבורה, בבא קמא פג: וראה להלן פרק ב הלכה ג. 36) אבל אם גרם לו צער בלי שנגע בגופו, פטור מדיני אדם. ראה שם הלכה ז.

5 **ח. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב בְּשֶׁבֶת[37] בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְרִפּוּי[38]**
6 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר[39]: רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא.**

37) ביטול מלאכתו מחמת החולי. וראה שם הלכה יא. 38) שכר הרופא ודמי הרפואות, וראה שם הלכה יד. 39) במכה איש ונפל למשכב. וראה בבא קמא פה.

7 **ט. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב בְּבֹשֶׁת בִּפְנֵי עַצְמוֹ? שֶׁהֲרֵי**
8 **נֶאֱמַר: וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בְּמְבֻשָׁיו, וְקַצֹּתָה אֶת**
9 **כַּפָּהּ[40]; בִּכְלַל דִּין זֶה כָּל הַמְבַיֵּשׁ[41].**

40) ופירשו חכמינו ממון, כמו ביד תחת יד. ראה ספרי תצא, ובבא קמא כח. 41) והחזיקה במבושיו לא באה אלא כדוגמא בלבד, ומעין זה ספרי, שם, רצב.

10 **י. הַמְבַיֵּשׁ אֵינוֹ חַיָּב עַל הַבֹּשֶׁת עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתְכַּוֵּן[42],**
11 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁלְחָה יָדָהּ[43]; אֲבָל הַמְבַיֵּשׁ חֲבֵרוֹ בְּלֹא**
12 **כַּוָּנָה - פָּטוּר. לְפִיכָךְ, יָשֵׁן וְכִיוֹצֵא בּוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ - פָּטוּר.**

42) שלא כמזיק שחייב אפילו אינו מתכוון, ראה הלכה יא. 43) ולמדו חכמינו עד שיתכוון לשלוח. בבא קמא פו: וראה שם הגהות הב"ח. וראה ירושלמי פרק ח, הלכה ג וספרי שם.

13 **יא. אָדָם מוּעָד[44] לְעוֹלָם. בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד, בֵּין**
14 **עֵר בֵּין יָשֵׁן[45] בֵּין שִׁכּוֹר[46], אִם חָבַל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ הִזִּיק**
15 **מָמוֹן חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. בַּמֶּה**
16 **דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַיָּשֵׁן חַיָּב לְשַׁלֵּם? בִּשְׁנַיִם שֶׁיָּשְׁנוּ**
17 **כְּאֶחָד, וְנִתְהַפֵּךְ אַחַד מֵהֶן וְהִזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ[47] אוֹ קָרַע**
18 **בִּגְדוֹ; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד יָשֵׁן, וּבָא אַחֵר וְשָׁכַב בְּצִדּוֹ**
19 **- זֶה שֶׁבָּא בָּאַחֲרוֹנָה הוּא הַמּוּעָד, וְאִם הִזִּיקוֹ הַיָּשֵׁן[48]**
20 **- פָּטוּר. וְכֵן אִם הִנִּיחַ כְּלִי בְּצַד הַיָּשֵׁן וְשִׁבְּרוֹ -**
21 **פָּטוּר; שֶׁזֶּה שֶׁהִנִּיחוֹ הוּא הַמּוּעָד שֶׁפָּשַׁע[49].**

44) וחייב לשלם נזק שלם (שם כו.). 45) שהוא בבחינת אונס. 46) שאמנם ער הוא, אבל דינו כאנוס. בגמרא שם כו: פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. 47) בגופו. 48) כלומר הראשון ששכב לישון. 49) שהניחם בצד הישן, שהיה צריך להעלות על דעתו, שהישן ישבור אותם.

22 **יב. מִי שֶׁנָּפַל מִן הַגָּג בְּרוּחַ מְצוּיָה[50] וְהִזִּיק - חַיָּב**
23 **בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים[51], וּפָטוּר מִן הַבֹּשֶׁת[52]. נָפַל בְּרוּחַ**
24 **שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה[53] - חַיָּב בְּנֶזֶק[54] בִּלְבַד, וּפָטוּר**
25 **מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים[55]. וְאִם נִתְהַפֵּךְ[56] - חַיָּב בַּכֹּל, אַף**
26 **בְּבֹשֶׁת[57]; שֶׁכָּל הַמִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
27 **נִתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ - חַיָּב בְּבֹשֶׁת[58].**

50) קרוב למזיד הוא, שהיה צריך להעלות על דעתו, שרוח מצוייה תפיל אותו. 51) אף על פי שלא נתכוון להזיק. 52) שהמבייש בלא כוונה פטור. ראה למעלה הלכה י. 53) כגון סערה שפרצה פתאום, והרי זה אונס. 54) שאדם מועד לעולם, ראה למעלה הלכה יא, ובמגיד משנה כאן כתב, שאונס ממש פטור גם מדמי נזק ולא פטרתו תורה אלא באונס שאינו גמור כעין רוח שאינה מצוייה שהפילתו. ונראה שמפני כך קיצר רבינו בהלכה יא והשמיט את המלים: "ועל האונס כרצון", שנאמרו בגמרא. 55) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד, כמתואר בכתוב "וכי יריבון אנשים" (שמות כא, יח), המסיים בתשלומי ריפוי ובושת. בבא קמא כו. 56) והתכוון ליפול על האדם, כדי להקל את החבטה (רש"י שם כז.). 57) אף על פי שאמרנו בהלכה י, שאינו חייב אלא כשהוא מתכוון. 58) אף על פי שאינו מתכוון לבייש חייב, מכיוון שהתכוון לעשות את המעשה הגורם בושה לניזק. שם כז. הלכה זו מפרשת את הלכה י, ש"מתכוון" אין פירושו לבושת דווקא, אלא לנזק עצמו.

28 **יג. שְׁנַיִם שֶׁחָבְלוּ בְּאֶחָד כְּאֶחָד[59] - שְׁנֵיהֶם חַיָּבִין[60],**
29 **וּמְשַׁלְּשִׁין[61] בֵּינֵיהֶן. הָיָה אֶחָד מִתְכַּוֵּן וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ**
30 **מִתְכַּוֵּן - זֶה שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן פָּטוּר מִן הַבֹּשֶׁת[62].**

59) בבת אחת. 60) בתשלומים, אבל אם מת, שניהם פטורים ממיתה. שם כו: 61) ומחלקים, כלומר, כל אחד מהם אינו משלם אלא חצי. 62) וחבירו ישלם הכל.

31 **יד. הַמִּתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ אֶת הַקָּטָן וּבִיֵּשׁ אֶת הַגָּדוֹל - נוֹתֵן**
32 **לַגָּדוֹל[63] דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ שֶׁל קָטָן[64]. נִתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ הָעֶבֶד**
33 **וּבִיֵּשׁ אֶת בֶּן חוֹרִין - נוֹתֵן לְבֶן חוֹרִין דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ שֶׁל**
34 **עֶבֶד[65].**

63) אף על פי שלא נתכוון אליו. 64) דמי בושת שהיה ראוי לתת לקטן אילו ביישו. בושתו של קטן נמוך משל גדול. 65) שאף המבייש את העבד חייב בבושת.

35 **טו. הָיְתָה לוֹ אֶבֶן מְנַחַת בְּחִיקוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ**
36 **מֵעוֹלָם[66] בֵּין שֶׁהִכִּיר בָּהּ וּשְׁכֵחָהּ[67], וְעָמַד, וְנָפְלָה**
37 **וְהִזִּיקָה[68] - חַיָּב בְּנֶזֶק[69] בִּלְבַד, וּפָטוּר מֵאַרְבָּעָה**
38 **דְּבָרִים[70]. וְכֵן אִם נִתְכַּוֵּן לִזְרֹק שְׁתַּיִם[71] וְזָרַק אַרְבַּע**

וְהִזִּיק, אוֹ שֶׁהִזִּיק כְּשֶׁהוּא יָשֵׁן[72] - חַיָּב בְּנֶזֶק, וּפָטוּר מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים.

66) כגון שהיה ישן, והניחה אדם אחר בחיקו. 67) והריהו שוגג. 68) לאדם או לכלים. 69) אף על פי שהוא אנוס, כי עשו בו אונס כרצון ושוגג כמזיד (אם הניזק לא פשע). ראה למעלה הלכה יא. 70) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד. ראה למעלה הלכה יב. 71) למרחק שתי אמות. 72) למעלה בהלכה יא מביא רבינו דין "ישן" להשמיענו, שהוא חייב בנזק, וכאן - מודיענו שהוא פטור מארבעה דברים.

טז. הַמַּזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ בְּכַוָּנָה[73] בְּכָל מָקוֹם[74] - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים. וַאֲפִלּוּ נִכְנַס לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ[75] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיקוֹ בַּעַל הַבַּיִת - חַיָּב; שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיאוֹ, וְאֵין לוֹ רְשׁוּת לְהַזִּיקוֹ. אֲבָל אִם הֵזִיק[76] זֶה שֶׁנִּכְנַס בְּבַעַל הַבַּיִת - חֵרֵי בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר[77]. וְאִם הֵזִיק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנַס שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. הָיוּ שְׁנֵיהֶם בִּרְשׁוּת[78] אוֹ שְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהֵזִיקוּ זֶה בָּזֶה - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין[79].

73) מתוך ידיעה תחילה, ובלשון הגמרא "ידע ביה". 74) בין ברשות הרבים ובין ברשות היחיד. 75) כגון חצרו או ביתו. 76) כגון שנתקל בבעל הבית. 77) כי הנכנס שלא ברשות הוא שפשע. 78) כגון בחצר של שניהם או שנתן לו בעל הבית רשות להיכנס. 79) אם שניהם ברשות פשע הניזק, שהיה צריך להיזהר, כי ידע שגם חבירו נמצא שם. ואם שניהם שלא ברשות פשע הניזק מפני שנכנס שלא ברשות.

יז. הַמְבַקֵּעַ עֵצִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָרַח עֵץ מֵהֶן וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[80]; אוֹ שֶׁבָּקַע בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[81], וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[82]; אוֹ שֶׁבָּקַע בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר[83]; אוֹ שֶׁנִּכְנַס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נַגָּר[84], בֵּין בִּרְשׁוּת בֵּין שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[85], וְנִתְּזָה בְּקַעַת וְטָפְחָה עַל פָּנָיו - בְּכָל אֵלּוּ חַיָּב[86] בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים[87], וּפָטוּר מִן הַבּשֶׁת[88].

80) של אחר, חייב, כי ברשות הרבים אסור לאדם לבקע עצים. 81) שלו. 82) חייב, אף על פי שבחצרו מותר לו לאדם לבקע עצים, בכל זאת חייב, משום שהיה לו להיזהר, שהרי רבים מצויים ברשות הרבים. 83) של אחרים, אף על פי שאין רבים מצויים שם, בכל זאת חייב, כי קיסמים הניתזים דרכם ליפול רחוק ממקום הביקוע. 84) שרבים רגילים להיכנס לחנות של אומנים. 85) שלא נטל רשות מבעל החנות. 86) והטעם, שחנות של נגר שלא נטל רשות הוא כמו ברשות, כמו שאמרנו למעלה. 87) שבכל המקרים האמורים כאן, קרוב למזיד הוא. 88) משום שלא התכוון לבייש, ואף לא להזיק.

יח. כְּשֵׁם שֶׁאוֹמְדִין לְמִיתָה[89], כָּךְ אוֹמְדִין לִנְזָקִין[90]. כֵּיצַד? חֵרֵי שֶׁהִכָּה חֲבֵרוֹ בִּצְרוֹר קָטָן[91] שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי לְהַזִּיק, אוֹ בְּקִיסָם שֶׁל עֵץ קָטָן, וְחָבַל בּוֹ חַבָּלָה שֶׁאֵין חֵפֶץ זֶה רָאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ - חֵרֵי זֶה פָּטוּר[92]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֹף[93] - דָּבָר הָרָאוּי לְהַזִּיק. אֲבָל חַיָּב הוּא בְּבֹשֶׁת[94] בִּלְבַד. אֲפִלּוּ רָקַק[95] בְּגוּפוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[96] - חַיָּב בְּבֹשֶׁת. לְפִיכָךְ[97] צְרִיכִין הָעֵדִים לֵידַע בַּמֶּה הִזִּיק, וּמְבִיאִין הַחֵפֶץ שֶׁהִזִּיק בּוֹ לְבֵית דִּין[98], עַד שֶׁאוֹמְדִין אוֹתוֹ[99] וְדָנִין עָלָיו. וְאִם אָבַד הַחֵפֶץ, וְאָמַר הַחוֹבֵל: לֹא הָיָה בּוֹ כְּדֵי לְהַזִּיק, וּכְמוֹ אָנוּס אֲנִי[100]; וְהַנֶּחְבָּל אוֹמֵר: הָיָה בּוֹ כְּדֵי לְהַזִּיק - יִשָּׁבַע הַנֶּחְבָּל וְיִטֹּל[101], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[102].

89) שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמיתו, שנאמר (במדבר לה, יז): ואם באבן יד אשר ימות בה, היכהו (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס.) 90) היכה חבירו בדבר שאין בו כדי להזיק, פטור (בבא קמא צא.). 91) באבן קטנה. 92) שמחמת חולשתו נחבל, ואונס גמור הוא. ראה להלן פרק ו, הלכה ד ומגיד משנה שם. 93) ושם מדובר שהמוכה נחבל ולא מת. 94) כי התכוון לעשות אותו מעשה שגרם לבייש את חבירו. 95) שאין בו נזק כלל, מה שאין כן באבן קטנה, שיכולה לחבול חבלה כלשהי, שם צ. 96) אבל רקק בבגדו פטור מלשלם, שם צא. וראה להלן פרק ג הלכה ה. 97) מאחר שאמרנו שאומדים לנזקים. 98) ואין סומכים על דברי העדים בלבד. פסק כשמעון התימני, שם צ: 99) אם חפץ זה ראוי היה לעשות נזק זה. 100) אונס גמור ופטור. 101) חזקה שהנזק נעשה בחפץ שיש בו כדי להזיק. ומשום כך מאמינים לנחבל (בשבועה). ראה ראב"ד, ששיבח את דברי רבינו ומנמקם. 102) לקמן פרק ה הלכה ד, כשלא ראו העדים שחבל בו.

יט. הַבַּרְזֶל אֵין לוֹ אֹמֶד[103]. אֲפִלּוּ מַחַט קְטַנָּה[104] רְאוּיָה הִיא לְהָמִית, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְהַזִּיק. הַזּוֹרֵק אֶבֶן, וּלְאַחַר שֶׁיָּצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ מִן הַחַלּוֹן וְקִבְּלָהּ - פָּטוּר מִכְּלוּם[105]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ[106] - פְּרָט לְמַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ[107].

103) אין אומדים אותו, אם יש בו כדי להמית ולהזיק או לא. 104) וכל ברזל שיש לו חוד, כגון שפוד או סכין, אבל אם היכה אותו במוט ברזל, או אפילו בשפוד והנזק בא כתוצאה מן המשקל בלבד, אומדים אותו כדרך שאומדים עץ או אבן. ראה להלן הלכות רוצח פרק ג הלכה ד. דין זה שהברזל ממית בכל שהוא למדו מן הכתוב "ואם בכלי ברזל הכהו" (במדבר לה, טז), ואילו באבן ובכלי עץ כתוב "יד" (באבן יד, בכלי עץ יד). מכאן אמרו, שבאבן ועץ צריכים שיעור מלא אחיזת יד, מה שאין כן בברזל, שממית בכל שהוא, אפילו מחט (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס; סנהדרין עו:). בירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ב) לומדים דין זה בדרך פשוטה יותר. באבן ובעץ כתוב "אשר ימות בה", ואילו בברזל כתוב סתם "ואם בכלי ברזל היכהו", ולא כתוב "אשר ימות בו" מכאן לומדים אפילו מחט קטנה, שעל ידי תחיבה בוושט יכולה להמית. לימוד זה פשוט יותר, ועליו מסתמך כנראה רבינו (ראה הלכות רוצח שם). 105) אפילו מנזק. פסק כרב פפא בשם רבא ולא כרב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. 106) מדובר על חוטב עצים ביער, ונשל הברזל מן

העץ ומצא את רעהו. 107) הלשון "ומצא את רעהו" משמע שרעהו כבר היה שם, משעה שנשל הברזל. מכאן שאם בשעת זריקת האבן לא היה שם, ורק אחר כך הוציא את ראשו, פטור (מכות ח. וספרי שופטים פיסקה קפג).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שהעושם חייב בכל חמשה דברים הנזכרים, והדברים שהעושם אינו חייב בכולם. ונתבארו מהויות הארבעה דברים, שהם: נזק וצער וריפוי ושבת וכל פרטיהם.

1 **א. הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ חַבָּלָה שֶׁהוּא רָאוּי לְשַׁלֵּם הַחֲמִשָּׁה**
2 **דְּבָרִים כֻּלָּם - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה[2]. הִזִּיקוֹ נֶזֶק שֶׁאֵין בּוֹ**
3 **אֶלָּא אַרְבָּעָה - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה[3]. שְׁלֹשָׁה - מְשַׁלֵּם**
4 **שְׁלֹשָׁה. שְׁנַיִם - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם. אֶחָד - מְשַׁלֵּם אֶחָד[4].**

2) בבא־קמא פג: 3) ואין אומרים כיון שאינו חייב על הנזק, אף על שאר הדברים לא ישלם. תוספתא בבא־קמא פרק ט, וירושלמי פרק ח הלכה א. 4) כי לא כל החבלות שוות, ובית־דין מבררים פרטי כל חבלה כפי שהיא. כל ההלכה בתוספתא שם, וכפי שנוסחה בירושלמי שם.

5 **ב. כֵּיצַד?[5] קָטַע יָדוֹ[6] אוֹ רַגְלוֹ אוֹ אֶצְבַּע מֵהֶן, אוֹ**
6 **שֶׁסִּמֵּא עֵינוֹ - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה: נֶזֶק[7], וְצַעַר[8], וְרִפּוּי[9],**
7 **וְשֶׁבֶת[10], וָבֹשֶׁת[11]. הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָבְתָה[12], וְסוֹפָהּ**
8 **לַחֲזֹר; עַל עֵינוֹ וּמָרְדָה[13], וְסוֹפָהּ לִחְיוֹת - מְשַׁלֵּם**
9 **אַרְבָּעָה[14]: צַעַר, וְרִפּוּי, וְשֶׁבֶת, וָבֹשֶׁת. הִכָּהוּ עַל**
10 **רֹאשׁוֹ וְצָבָה[15] - מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה: צַעַר, וְרִפּוּי, וָבֹשֶׁת.**
11 **הִכָּהוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה[16], כְּגוֹן שֶׁהִכָּה עַל בִּרְכָּיו**
12 **אוֹ בְּגַבּוֹ[17] - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם: צַעַר וְרִפּוּי[18]. הִכָּהוּ**
13 **בְּמִטְפַּחַת שֶׁבְּיָדוֹ אוֹ בִּשְׁטָר[19] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - נוֹתֵן**
14 **אַחַת, וְהִיא הַבֹּשֶׁת בִּלְבַד.**

5) משלם פעם חמשה דברים, ופעם פחות. שאלת התוספתא והירושלמי שם. 6) אבר שאינו חוזר. 7) ראה למעלה פרק א הלכה ב. 8) ראה להלן הלכות ט־י. 9) להלן הלכה יד. 10) להלן הלכה יא. 11) להלן פרק ג הלכה א. 12) והתנפחה, תוספתא וירושלמי שם. 13) ויצאה ממקומה. 14) כי על נזק אינו חייב אלא־אם־כן מחסר את חבירו אבר שאינו חוזר, להלן הלכה ה. 15) שאף שבת אין כאן, שהרי יכול הוא לעסוק במלאכתו, שם. 16) לשון הירושלמי שם. רבינו מפרש, שמקום המכה מכוסה ואין רואים אותו. אבל הראב"ד מפרש שכוונת הירושלמי היא שאיש לא ראה את ההכאה, ונראים הדברים שאין מחלוקת ביניהם בנוגע לדין עצמו. רבינו מודה שאם הכהו ואנשים רואים, הרי ביישו אף־על־פי שהמכה אינה נראית, והראב"ד מחייב בבושת אפילו אם איש לא ראה בשעה שהכהו, אבל המכה ניכרת ונראית לעין. 17) שאפילו יתנפח, אין איש רואה. 18) ובושת אינו משלם, מכיון שהמכה במקום מכוסה, וגם הכהו באין רואים. 19) מכה קלה שאין בה צער אלא בזיון בלבד, והתכוון לביישו. ירושלמי שם.

15 **ג. כְּוָאָהוּ בְּשַׁפּוּד[20] אוֹ בְּמַסְמֵר עַל צִפָּרְנָיו, בְּמָקוֹם**
16 **שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה חַבּוּרָה[21] וְלֹא מְעַכֵּב מְלָאכָה[22] - מְשַׁלֵּם**
17 **הַצַּעַר בִּלְבַד[23]. הִשְׁקָהוּ סַם אוֹ סָכוֹ סַם[24], וְשִׁנָּה**
18 **מַרְאֵה עוֹרוֹ[25] - מְשַׁלֵּם לוֹ רִפּוּי בִּלְבַד[26], עַד שֶׁיַּחֲזֹר**
19 **מַרְאֵהוּ כְּשֶׁהָיָה. אֲסָרוֹ בְּחֶדֶר[27] - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שֶׁבֶת**
20 **בִּלְבַד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.**

20) בבא־קמא פג: 21) ואין בו לא נזק ולא ריפוי. 22) ואין בו שבת. 23) ובושת אינו משלם, אם לא ראהו שום אדם (מגיד־משנה). 24) בבא־קמא פב: 25) במקום שאינו נראה, ולא גרם לו נזק ולא צער ולא בושת. 26) שכר הרופא ודמי הרפואות. 27) ובטלו ממלאכתו, שם (אם היה כבר בחדר וסגר עליו, שלא יוכל לצאת, הריהו גורם בנזקים ופטור מדיני אדם, רא"ש שם. וראה חושן־משפט סימן תכ, סעיף יא).

21 **ד. הַמְגַלֵּחַ[28] שְׂעַר רֹאשׁ חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ**
22 **בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁסּוֹפוֹ לַחֲזֹר. גִּלְּחוֹ בְּסַם אוֹ שֶׁכְּוָאָהוּ**
23 **עַד שֶׁאֵין סוֹף הַשֵּׂעָר לַחֲזֹר - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים:**
24 **בְּנֶזֶק[29] בְּצַעַר וְרִפּוּי - שֶׁהֲרֵי יִתְחַמֵּם רֹאשׁוֹ מִן הַכְּוִיָּה**
25 **אוֹ מִן הַסַּם, וְנִמְצָא חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ[30]; וּמְשַׁלֵּם לוֹ שֶׁבֶת**
26 **- שֶׁהֲרֵי הוּא רָאוּי לְרַקֵּד[31] וּלְנַדְנֵד דַּלַּת רֹאשׁוֹ[32]**
27 **בִּשְׁעַת רִקּוּד, וְנִמְצָא בָּטֵל מִמְּלָאכָה זוֹ[33]; וּבֹשֶׁת -**
28 **שֶׁאֵין לְךָ בֹּשֶׁת גָּדוֹל מִזֶּה[34].**

28) בתער. בבא־קמא פו. 29) שהרי השער אין סופו לחזור. 30) ויש בו צער, ואף טעון ריפוי. 31) במי שמלאכתו בכך. 32) [מליצת המקרא (שיר השירים ז, ו) ודלת ראשך כארגמן - כל מפרשי המקרא פירשו: שער ראשך, קווצות או תלתלים, אבל מדברי רבינו כאן יוצא ברור שלא התכוון לשער, שהרי מדבר כאן על שבת. ובגילוח שאינו חוזר, הפסד השער הוא הנזק שמנה רבינו לחוד, ושבת משמעותו ביטול מלאכה בתקופת המחלה עד שיתרפא]. אולי הכוונה לפאה נכרית. 33) משום שהוא חש בראשו. 34) לשון הגמרא שם.

29 **ה. הָא לָמַדְתָּ[35], שֶׁכָּל הַמְחַסֵּר חֲבֵרוֹ אֵיבָר שֶׁאֵינוֹ**
30 **חוֹזֵר[36] - חַיָּב בְּכָל הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים[37]. אֲפִלּוּ הִפִּיל**
31 **שִׁנּוֹ[38] - חַיָּב בַּכֹּל, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֶחֱלֶה פִּיו[39]**
32 **שָׁעָה אַחַת. אַף עַל פִּי שֶׁהַשֵּׁן אֵין לוֹ רְפוּאָה, בְּשַׁר**
33 **הַשִּׁנַּיִם צָרִיךְ רְפוּאָה.**

35) מקטע ידו וכו' בהלכה ב, ומשער שאינו חוזר בהלכה הקודמת. 36) ולאו דוקא אלו שנזכרו בהלכות הקודמות. 37) ואינו יוצא ידי חובתו בתשלום נזק בלבד. 38) דינה כיתר האברים שאינם חוזרים. ומובן, ששיני חלב שאחרות צומחות במקומן, דינן כאבר החוזר. ראה קידושין כד. 39) וצריך ריפוי, וגם הוא בטל ממלאכתו באותה שעה.

34 **ו. אֲפִלּוּ חִסְּרוֹ כְּשַׂעֲרָה מֵעוֹר[40] בְּשָׂרוֹ - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה**
35 **דְּבָרִים; שֶׁהָעוֹר אֵינוֹ חוֹזֵר[41] אֶלָּא צַלֶּקֶת[42]. לְפִיכָךְ,**
36 **הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ וְקָרַע הָעוֹר וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָּם[43] - חַיָּב**
37 **בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים.**

40) דינו כמחסר אבר וחייב חמשה דברים, וראה ירושלמי סנהדרין פרק יא, סוף הלכה א. 41) ודינו כאבר שאינו חוזר. 42) המכה מתרפאת, אבל במקומה נשאר רושם לתמיד. 43) היינו פצע. ראה מכילתא משפטים פרשה ח.

ז. הַמַּבְעִית[44] חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁחָלָה[45] מִן הַפַּחַד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[46] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[47]. וְהוּא[48], שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ, אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁצָּעַק מֵאַחוֹרָיו אוֹ שֶׁנִּתְרָאָה [לוֹ] בַּאֲפֵלָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם צָעַק בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. אֲחָזוֹ[49] וְתָקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ, אוֹ שֶׁנָּגַע בּוֹ וּדְחָפוֹ בְּעֵת שֶׁהִבְעִיתוֹ, אוֹ שֶׁאָחַז בִּבְגָדָיו, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין.

44) המבהיל, בבא־קמא צא. 45) והוא צריך ריפוי, ואף בטל ממלאכתו. 46) מכיון שלא עשה מעשה בגופו, הרי זה גורם לנזק ופטור מדיני אדם. 47) מכיון שבגללו חלה חבירו. 48) בתנאי. 49) בגופו, וזהו מעשה, ועל כן חייב.

ח. יֵרֵאָה לִי[50], שֶׁהַנֶּחְבָּל שֶׁאָמַר: נִתְחָרַשְׁתִּי אוֹ נִסְמֵית עֵינַי, וַהֲרֵי אֵינִי רוֹאֶה אוֹ אֵינִי שׁוֹמֵעַ - אֵינוֹ נֶאֱמָן[51]; שֶׁהֲרֵי אֵין אָנוּ מַכִּירִין הַדָּבָר, שֶׁמָּא יַעְרִים. וְאֵינוֹ נוֹטֵל הַנֶּזֶק עַד שֶׁיִּבָּדֵק זְמַן מְרֻבֶּה, וְיִהְיֶה מֻחְזָק שֶׁאִבֵּד מְאוֹר עֵינָיו אוֹ נִתְחָרֵשׁ, וְאַחַר כָּךְ יְשַׁלֵּם זֶה.

50) סברת עצמו. 51) כי דין הנחבל כדין הנגזל (שבועות מד:), ונגזל הטוען שלקחו ממנו כליו שלא ברשות אינו נאמן אלא־אם־כן יש לו עדים (שם מו. הגר"א לחושן־משפט סימן תכ, סעיף לג).

ט. כַּמָּה הוּא הַצַּעַר? הַכֹּל הוּא לְפִי הַנִּזָּק[52]: יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא רַךְ[53] וְעָנֹג מְאֹד[54] וּבַעַל מָמוֹן, וְאִלּוּ נָתְנוּ לוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה לֹא הָיָה מִצְטַעֵר מְעַט; וְיֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא עַמְלָן[55] וְחָזָק[56] וְעָנִי, וּמִפְּנֵי זוּז אֶחָד מִצְטַעֵר צַעַר הַרְבֵּה. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה[57] אוֹמְדִין וּפוֹסְקִין הַצַּעַר.

52) בבא־קמא פג: 53) חלש, מפונק. 54) וקשה לו לעמוד אפילו בצער מועט, "אם היה מרוכך, מעודן ומפונק" (מכילתא משפטים פרשה ח). 55) עובד עבודה קשה. 56) ויכול לעמוד אפילו בצער רב. 57) "כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול" (שם). באומדן הצער, מביאים בחשבון את הצד הסובייקטיבי של הנחבל, מה־שאין־כן בחישוב הנזק. ראה למעלה פרק א הלכה א.

י. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הַצַּעַר בְּמָקוֹם שֶׁחִסְּרוֹ אֵיבָר?[58] הֲרֵי שֶׁקָּטַע יָדוֹ אוֹ אֶצְבָּעוֹ - אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם כָּזֶה רוֹצֶה לִתֵּן בֵּין לִקְטֹעַ לוֹ אֵיבָר זֶה בְּסַיִף אוֹ לִקְטֹעַ אוֹתוֹ בְּסַם[59], אִם גָּזַר עָלָיו הַמֶּלֶךְ[60] לִקְטֹעַ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, וְאוֹמְדִין כַּמָּה יֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה וּמְשַׁלֵּם הַמַּזִּיק[61].

58) שכבר שילם לו דמי האבר, בבא־קמא פה. ההלכה הקודמת נותנת תשובה מספקת לצער שלא במקום נזק, כגון כוואהו בשפוד על ציפורנו. ובהלכה זו מבאר רבינו כיצד משערים צער במקום שיש גם נזק, והחובל שילם דמי הנזק. 59) שאין בו צער. 60) כי לקטוע ידו לכתחילה לא יסכים, אפילו בדמים מרובים. 61) את ההפרש.

יא. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הַשֶּׁבֶת? אִם לֹא חִסְּרוֹ אֵיבָר אֶלָּא חָלָה וְנָפַל לַמִּשְׁכָּב, אוֹ שֶׁצָּבְתָה יָדוֹ וְסוֹפָהּ לַחֲזֹר[62] - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ שֶׁל כָּל יוֹם וָיוֹם כְּפוֹעֵל בָּטֵל[63] שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁבִּטֵּל מִמֶּנּוּ; וְאִם חִסְּרוֹ אֵיבָר[64] אוֹ שֶׁקָּטַע יָדוֹ - נוֹתֵן דְּמֵי יָדוֹ, שֶׁהוּא הַנֶּזֶק, וְשֶׁבֶת - רוֹאִין אוֹתוֹ[65] כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹמֵר קְשׁוּאִים[66], וְרוֹאִין כַּמָּה הוּא שְׂכַר שׁוֹמֵר קְשׁוּאִין בְּכָל יוֹם, וְעוֹשִׂין חֶשְׁבּוֹן כָּל יְמֵי חָלְיוֹ שֶׁל זֶה, וְנוֹתֵן לוֹ[67]. וְכֵן אִם קָטַע רַגְלוֹ[68] - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹמֵר עַל הַפֶּתַח[69]. סְמֵא עֵינוֹ[70] - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא טוֹחֵן בְּרֵחַיִם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

62) ואינו משלם נזק, אף־על־פי שפחתו דמיו בזמן המחלה. 63) לא השכר המלא של יום עבודה, שעסק בה קודם המחלה, כי "אינו דומה עושה מלאכה ליושב ובטל" (בבא־מציעא עו:), אלא מחשבים לפי השכר, שפועל באותה העבודה היה מסכים לקבל ליום ובלבד שלא יעבוד. אם העבודה קשה, יסכים להפחתה גדולה, ואם המלאכה קלה, לא יסכים אלא להפחתה מועטת בלבד (ראה תוספתא בבא־קמא פרק ט, וירושלמי שם פרק ח הלכה ג, שנותן לו שכר שלם, וראה מגיד־משנה הלכות גזילה ואבידה פרק יב הלכה ד). 64) בבא־קמא פג: פה: 65) כל ימי החולי. 66) עבודה קלה שיוכל כל אדם לעשותה גם בלי יד, לאחר שיבריא. ואין מחשבים לפי שכר העבודה לפני שקטעו ידו, מכיוון שהפסד זה נכלל בחשבון דמי הנזק. וראה מכילתא דרשב"י משפטים כא, יט. 67) ראה להלן הלכה יד. 68) ואינו יכול להיות שומר קישואים, שצריך להתהלך מסביב לגינה. [המדובר כשקיטע שתי רגליו, כי ברגל אחת, אומרת המשנה (פג:) שמקבל כשומר קישואים, וכן בתוספתא שם נאמר: כאילו הוא חגר שומר קישואים. רא"ש שם]. 69) עבודה קלה שיוכל כל אדם לעשותה גם בלי רגל, לאחר שיבריא. 70) הכוונה לשתי עיניו, כי סומא בעין אחת מסוגל לעבודה. [ודין זה נאמר בסתם בן אדם, שאינו בעל מקצוע. אבל אם הוא בעל מקצוע, ויוכל לעסוק בו גם אחר חליו, משערים השבת לפי המלאכה שלו, שיוכל לעשותה לאחר שיתרפא, כגון מורה וקטעו ידו או רגלו, שלאחר שיתרפא יוכל להמשיך במלאכתו (רא"ש שם)].

יב. הִכָּה[71] אֶת חֲבֵרוֹ עַל אָזְנוֹ, אוֹ אֲחָזוֹ[72] וְתָקַע בְּאָזְנוֹ, וְחֵרְשׁוֹ[73] - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כֻּלּוֹ[74]; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לִמְלָאכָה כְּלָל[75].

71) בבא־קמא צא. 72) שעשה מעשה בגופו, שם. השווה למעלה הלכה ז. 73) ואינו ניתן לריפוי. 74) מימרא של רבא, שם פה: 75) משמע שאם יש לו מלאכה, שיוכל לעשותה לאחר שנתחרש, אינו משלם דמי כולו. ראה שם תוספות דיבור־המתחיל חרשו.

יג. סְמֵא אֶת עֵינוֹ[76] וְלֹא אֲמָדוּהוּ[77], קָטַע אֶת יָדוֹ[78] וְלֹא אֲמָדוּהוּ[79], וְקָטַע אֶת רַגְלוֹ וְלֹא אֲמָדוּהוּ, וְאַחַר כָּךְ חֵרְשׁוֹ - הוֹאִיל וְלֹא אֲמָדוּהוּ לְכָל נֶזֶק וָנֶזֶק, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כֻּלּוֹ[80]. אֲמָדוּהוּ[81] לְכָל נֶזֶק וָנֶזֶק וְאַחַר כָּךְ[82] אֲמָדוּהוּ לְכֻלּוֹ[83] - אֵין גּוֹבִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא דְּמֵי כֻּלּוֹ בִּלְבַד[84]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק נֶזֶק כָּל אֵיבָר וְאֵיבָר[85] וּדְמֵי כֻּלּוֹ[86] - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[87].

~ נקודות משיחות קודש ~

"חרשו ... נותן לו דמי כולו".

כשם שבהבנת השכל ישנה 'דעת תחתון' שהיא הבנה באלקות כפי ערך שכלו של אדם, ו'דעת עליון' שהוא סוג שונה לגמרי ב"דעת" הבא מצד הקשר הפנימי של הנשמה היהודית עם הקב"ה, ועל ידה יכול יהודי להגיע להבנה אחרת לגמרי באלוקות, וכשם שבראיה ישנו הבדל עצום בין ראיה בפעם הראשונה שהיא ראיה שטחית ובין ראיה הבאה לאחר התבוננות בדבר ביסודיות ובעמקות "התופסת" את האדם השוקע בה כאילו אין דבר אחר מלבד הדבר שרואה, כך גם בשמיעה ישנה שמיעה סתם וישנה שמיעה שפירושה קליטה מעמיקה ופנימית החודרת ומקיפה את כל מהות השומע - "יכנסו דברי באזנך" - עד שהיא נוגעת לכללות ועצם האדם ויכולה לשנות את כל מהותו ותוכנו, לכן נפסק שאם "חרשו נותן לו דמי כולו" כי פגע בשמיעה שבכוחה לעצב את כל מהותו ותוכנו של האדם.

(על פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 161).

76) שם. בעיא של רבא שעלתה בתיקו. 77) בית־דין, ולא אמרו למזיק כמה עליו לשלם. 78) אחר־כך. 79) ורק לאחר שחרשו הם באים לדין. 80) כדין חרשו. ופסק כ"אם תמצי לומר" שם. ותשלום זה כולל דמי עינו, ידו ורגלו. ואף דמי שבת אינו משלם, ופטור גם מצער ובושת וריפוי, שהרי שילם את דמי כולו, וכאילו קנה אותו לעבד. 81) שם, בעיא שעלתה בתיקו. 82) לאחר שחרשו. 83) כפי שהיה שוה לפני כל החבלות האלה. 84) מכיון שהבעיא עלתה בתיקו, פוסקים מספק לטובת המזיק, ואין מחייבים אותו בצער, ריפוי, שבת ובושת של החבלות הקודמות. 85) פירוש: צער, ריפוי ובושת של כל אבר ואבר, אבל שבת נכלל בדמי כולו. 86) כפי שהיה שוה קודם החבלות האלה. 87) מכיון שהוא ספק, פוסקים לטובת המחזיק (הפירוש של כל הלכה זו על־פי לחם־משנה).

יד. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הָרִפּוּי?[88] אוֹמְדִין כַּמָּה יָמִים יִחְיֶה[89] זֶה מֵחֲלִי זֶה וְכַמָּה הוּא צָרִיךְ[90], וְנוֹתֵן לוֹ מִיָּד[91]. וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ[92]. וְדָבָר זֶה תַּקָּנָה הִיא לַמַּזִּיק[93].

88) בבא־קמא צא. 89) לאחר כמה ימים יבריא. 90) לשכר הרופא, לדמי הרפואות וליתר ההוצאות, כגון מזון מיוחד להבראה. 91) דמי הריפוי לכל הימים, שם. "וכולן שמין ונותנין לו מיד" (תוספתא שם). 92) אפילו שהנחבל תובע זאת בטענה שאי־אפשר לדעת מראש כמה זמן ימשך הריפוי. 93) שאפילו ימשך הריפוי יתר על מה שאמדוהו, אינו מוסיף לו כלום, גמרא שם.

טו. וְכֵן הַשֶּׁבֶת[94] - אוֹמְדִין אוֹתָהּ[95] וְנוֹתֵן הַכֹּל מִיָּד[96]. אִם הָיָה מִתְגַּלְגֵּל בְּחָלְיוֹ וְהוֹלֵךְ, וְאָרַךְ בּוֹ הַחֳלִי יָתֵר עַל מַה שֶּׁאָמַדוּהוּ - אֵינוֹ מוֹסִיף לוֹ כְּלוּם[97]. וְכֵן אִם הִבְרִיא מִיָּד - אֵין פּוֹחֲתִין לוֹ מִמַּה שֶּׁאָמַדוּהוּ[98].

94) דמי הבטלה מעבודה בזמן החולי. 95) ראה למעלה הלכה יא. 96) גמרא שם. בתוספתא שם: "אפילו חמש שנים". 97) וזוהי התקנה למזיק שנזכרה בהלכה קודמת. 98) שמן השמים ריחמו עליו, גמרא שם.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[99] בְּשֶׁרָצָה הַמַּזִּיק, שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לוֹ; אֲבָל אִם אָמַר הַמַּזִּיק: אֵין רְצוֹנִי בְּתַקָּנָה זוֹ, אֶלָּא אֲרַפְּאֶנּוּ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ[100] - שׁוֹמְעִין לוֹ[101].

99) שנותן הכל מיד. 100) ואם יתרפא מהר - הרווח שלו, ואם ימשך הריפוי זמן רב - ההפסד שלו. 101) שאינו חייב אלא בדמי ריפוי, והרי הוא נותן לו. וראה בבא־קמא פה.

יז. אָמַר לוֹ הַנִּזָּק: פְּסֹק עִמִּי[102] וְתֵן עַל יָדִי, וַאֲנִי אֲרַפֵּא אֶת עַצְמִי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: שֶׁמָּא לֹא תְּרַפֵּא עַצְמְךָ[103], וְאָחְזַק אֲנִי כְּמַזִּיק. אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, אוֹ פּוֹסֵק עַל הַכֹּל וְנוֹתֵן דְּמֵי הָרִפּוּי עַל יְדֵי בֵּית דִּין.

102) את דמי הריפוי. 103) כי רוצה אתה להשאיר את הכסף בידך.

יח. אָמַר לוֹ הַמַּזִּיק[104], אֲנִי אֲרַפֵּא[105] אוֹתְךָ, אוֹ יֵשׁ לִי רוֹפֵא שֶׁמְּרַפֵּא בְּחִנָּם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[106]; אֶלָּא מֵבִיא רוֹפֵא אֻמָּן וּמְרַפְּאֵהוּ בְּשָׂכָר.

104) שם. 105) כגון שהיה רופא. 106) כי במקרה א' יכול הנחבל לטעון שאינו רוצה שאדם שחבל בו יטפל בריפויו, ובמקרה ב' - שרופא שמרפא בחינם, אין ריפויו שוה כלום.

יט. הָרֵי שֶׁלֹּא פָּסַק עִמּוֹ[107], אֶלָּא הָיָה מְרַפֵּא יוֹם וָיוֹם, וְעָלוּ בּוֹ צְמָחִים[108] מֵחֲמַת הַמַּכָּה, אוֹ נִסְתְּרָה[109] הַמַּכָּה אַחַר שֶׁחָיְתָה[110] - חַיָּב לְרַפֹּאתוֹ וְלָתֵת לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ[111]. עָלוּ בּוֹ צְמָחִים שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמַּכָּה - חַיָּב לְרַפֹּאתוֹ[112], וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ. עָבַר עַל דִּבְרֵי רוֹפֵא[113] וְהִכְבִּיד עָלָיו הַחֳלִי - אֵינוֹ חַיָּב לְרַפֹּאתוֹ[114].

107) מראש, כי אילו פסק עמו, לא היה מוסיף לו כלום, לא על דמי הריפוי ולא על דמי השבת. ראה למעלה הלכות יד־טו. 108) אבעבועות. בבא־קמא פג: פה. 109) וחזרה לקדמותה. 110) שנתרפאה, אבל לא לגמרי, שם. 111) כדעת תנא־קמא, שם. 112) צריך לומר: אינו חייב לרפאותו (מגיד־משנה). בכתבי־יד אוקספורד מספר 518 ו־591 מובא בהלכה זו רק הדין, שעלו בו צמחים מחמת המכה . . . חייב לרפאותו. וכל הפיסקא של "עלו בו צמחים שלא מחמת המכה" איננה, ונוספה רק בגליון. 113) שם פה. 114) כי החולה פשע.

1 **כ. כְּשֶׁפּוֹסְקִין בֵּית דִּין עַל הַמַּזִּיק וּמְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
2 **לְשַׁלֵּם[115] - גּוֹבִין מִמֶּנּוּ הַכֹּל[116] מִיָּד[117], וְאֵין קוֹבְעִין**
3 **לוֹ[118] זְמַן כְּלָל. וְאִם נִתְחַיֵּב בְּבֹשֶׁת בִּלְבַד[119] - קוֹבְעִין**
4 **לוֹ זְמַן לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי לֹא חִסְּרוֹ מָמוֹן[120].**

115) כלומר, לאחר מתן פסק הדין. 116) נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת. 117) "וכולם שמים ונותנים לו מיד", תוספתא שם. 118) לפי בקשתו. "אמר רבי חנינא: אין נותנים זמן לחבלות", בבא־קמא צא. 119) ראה למעלה הלכה ב. 120) גמרא שם. ואם חסרו ממון, אין קובעים לו זמן אפילו לאותם התשלומים שאינם באים מחסרון ממון.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבאר בו מהו עניין הבושת וכל פרטיו. וכן נתבארו הדברים, ששיערו וקצבו חכמים חיוב העושם.

5 **א. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הַבֹּשֶׁת? הַכֹּל[2] לְפִי הַמְבַיֵּשׁ**
6 **וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ[3]. אֵינוֹ דּוֹמֶה מִתְבַּיֵּשׁ מִן הַקָּטָן לְמִתְבַּיֵּשׁ**
7 **מֵאָדָם גָּדוֹל וּמְכֻבָּד, שֶׁזֶּה שֶׁבִּיְּשׁוֹ זֶה הַקַּל[4] בָּשְׁתּוֹ**
8 **מְרֻבָּה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הכל לפי המבייש והמתבייש".

היזק הבושת אינו כהיזק הגוף שבו נגרם נזק לאבר מסוים בגופו של אדם, אלא שהוא היזק נפשי בו האדם מאבד את ערכו ותוכנו, ולכן מצינו חילוק בתשלומי הבושת ש"הכל לפי המבייש והמתבייש". מתוך כך יובן גם מדוע בעניין עדי שקר, כתב הרמב"ם (הלכות עדות פי"ז ה"ב) שמזהירים את העדים "ומודיעין אותם כח עדות שקר ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא" אזהרה שלא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שהעונש עליהם ארבע מיתות בית דין.

והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על ידי הנהגתו הטובה והישרה הוא מעיד על ה"טוב" ו"היושר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י.) לכן כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותוכנו ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו.

(על פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 56)

2) בבא־קמא פג: 3) ראה להלן. 4) הנקלה, ובלשון התוספתא (בבא־קמא פרק ט): "אינו דומה המתבייש מן היקר (המכובד) למתבייש מן הפגום (=הנקלה)".

9 **ב. הַמְבַיֵּשׁ[5] אֶת הָעָרֹם[6] אוֹ מִי שֶׁהוּא בַּמֶּרְחָץ[7] -**
10 **פָּטוּר[8]. נָשְׁבָה הָרוּחַ[9] וְהָפְכָה שׁוּלָיו[10] עַל פָּנָיו וַהֲרֵי**
11 **הוּא עָרֹם[11], וְהוֹסִיף זֶה בְּהַפְשָׁטָתוֹ - חַיָּב בְּבֹשֶׁת[12];**
12 **וְאֵינוֹ דּוֹמֶה[13] מְבַיֵּשׁ אֶת זֶה שֶׁנַּעֲשָׂה עָרֹם לִמְבַיֵּשׁ אֶת**
13 **שֶׁאֵינוֹ עָרֹם. וְכֵן אִם הִגְבִּיהַּ בְּגָדָיו לֵירֵד לַנָּהָר[14] אוֹ**
14 **שֶׁעָלָה מִן הַנָּהָר[15], וּבִיְּשׁוֹ[16] - חַיָּב[17]; וְאֵינוֹ דּוֹמֶה[18]**
15 **מְבַיֵּשׁ זֶה לִמְבַיֵּשׁ אֶת הַמְכֻסֶּה בְּבִגְדָיו.**

5) באיזו דרך שהיא, כגון רקק בו. 6) המתהלך ערום בפני בני אדם. 7) אנשים עומדים שם ערומים ואין להם בושת. 8) כיוון שאינו מקפיד ללכת ערום בפני בני אדם, איננו בן בושת (רש"י שם פו: וראה ב'תוספות' שם דיבור־המתחיל ערום, שפירשו בדרך אחרת). [לא נתבאר למה פטור כשבייש במרחץ על־ידי הכאה או רקיקה, ואולי במרחץ הכוונה שביישו על־ידי שהפשיט את בגדיו]. 9) גמרא שם. 10) שולי בגדיו. 11) נעשה ערום חלקי, אבל לא מרצונו. 12) אף־על־פי שבייש בהפשטה אדם שהיה כבר ערום. והטעם שהוא חייב, משום שערום זה בן בושת הוא, שהרי לא מרצונו נעשה ערום. 13) בושתו של זה שנעשה ערום אינו מרובה כבושתו של זה שאינו ערום. 14) גמרא שם. 15) כשבגדיו מופשלים. 16) באיזו דרך שהיא, אפילו על־ידי הפשטה נוספת. 17) אף־על־פי שמרצונו הגביה בגדיו. 18) ובושתו אינו כה מרובה. סיכום: בהלכה זו שלושה סוגי ערום: א. ערום לגמרי ומרצונו, שהמביישו פטור. ב. ערום חלקי ושלא מרצונו, כגון נשבה הרוח . . . שהמביישו חייב, אבל פחות מהמבייש את שאינו ערום. ג. ערום חלקי מרצונו, כגון עלה מן הנהר, שהמביישו חייב, אבל פחות מהמבייש את המלובש.

16 **ג. הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַיָּשֵׁן[19] - חַיָּב בְּבֹשֶׁת[20]. וְאִם מֵת בְּתוֹךְ**
17 **שְׁנָתוֹ, וְלֹא הִרְגִּישׁ[21] וְלֹא הִרְגִּישׁ בָּזֶה שֶׁבִּיְּשׁוֹ - אֵין**
18 **גּוֹבִין[22] בֹּשֶׁת זֶה מִן הַמְבַיֵּשׁ; וְאִם תָּפְשׁוּ הַיּוֹרְשִׁין -**
19 **אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן[23].**

19) שאינו מרגיש בבושתו, בבא־קמא פו: 20) שהרי לאחר שהוא מתעורר משנתו הוא מתבייש. 21) ולא ידע בבושתו. 22) בעיא שלא נפתרה, אם החיוב בא על בושת שלו, המבייש פטור, מאחר שמת המבוייש. ואם החיוב בא משום בושתם של בני משפחתו, יהיה חייב, שהרי הם בחיים. 23) כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

20 **ד. הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַשּׁוֹטֶה[24] - פָּטוּר[25]; וְהַמְבַיֵּשׁ אֶת**
21 **הַחֵרֵשׁ - חַיָּב[26]. הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַגֵּר אוֹ אֶת הָעֶבֶד[27] -**

חַיָּב. הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַקָּטָן: אִם כְּשֶׁמַּכְלִימִין אוֹתוֹ נִכְלָם - חַיָּב[28], וְאִם לָאו - פָּטוּר[29]. וּמִכָּל מָקוֹם, אֵינוֹ דּוֹמֶה הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַקָּטָן לִמְבַיֵּשׁ אֶת הַגָּדוֹל, וְלֹא הַמְבַיֵּשׁ אֶת הָעֶבֶד לִמְבַיֵּשׁ אֶת בֶּן חוֹרִין[30], וְלֹא מְבַיֵּשׁ חֵרֵשׁ לִמְבַיֵּשׁ פִּקֵּחַ.

24) "כל מי שנטרפה דעתו, ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים", כגון שדרכו לשבר כלים או לזרוק אבנים (הלכות עדות פרק ט הלכה ט, וראה חגיגה ג: ד.). 25) כי אינו בן בושת, בבא־קמא פו: 26) אף־על־פי שבדרך כלל דין החרש כדין השוטה, כי אין דעתו נכונה, שם. 27) שם פז. בדבר ההבדל בין המבייש עבד עברי לבין המבייש עבד כנעני, ראה להלן פ"ד ה"ו. 28) אע"פ שבדרך כלל דין הקטן כדין השוטה. 29) שם. 30) בושתו של עבד אינו מרובה כבושתו של בן חורין, כי שיעור הבושת תלוי גם באישיותו של המתבייש. ראה למעלה הלכה א.

ה. הַמְבַיֵּשׁ אֶת חֲבֵרוֹ בִּדְבָרִים[31], אוֹ שֶׁרָקַק עַל בְּגָדָיו - פָּטוּר[32] מִן הַתַּשְׁלוּמִין[33]. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לִגְדֹּר בַּדָּבָר[34] בְּכָל מָקוֹם[35] וּבְכָל זְמַן[36] כְּפִי שֶׁיִּרְאוּ[37]. וְאִם בִּיֵּשׁ תַּלְמִיד חָכָם[38] - חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ בּשֶׁת שְׁלֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בִּישׁוֹ אֶלָּא בִּדְבָרִים[39]. כְּבָר נִפְסַק הַדִּין[40], שֶׁכָּל הַמְבַיֵּשׁ תַּלְמִיד חָכָם, אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְגוֹבִין מִמֶּנּוּ מִשְׁקַל שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה דִינָר מִן הַזָּהָב[41], שֶׁהוּא מִשְׁקַל תֵּשַׁע סְלָעִים פָּחוֹת רְבִיעַ. וְקַבָּלָה[42] הִיא בְּיָדֵנוּ, שֶׁגּוֹבִין קְנָס זֶה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ[43].

31) בבא־קמא צא. 32) שם. והטעם שפטור בשניהם מן התשלומים, משום שכתוב בתורה "והחזיקה במבושיו", ומשמע שלא חייבה תורה אלא על בושת גופו, אבל ביישו בדברים או רקק על בגדו - פטור (רא"ש שם). 33) אבל יש בזה עוון גדול, ראה להלן הלכה ז. 34) כדי שלא יבזו אנשים זה את זה ויבואו לידי מריבות. 35) אפילו בחוצה לארץ. 36) אפילו בזמן הזה. וכן כתב רב שרירא גאון, שאף על בושת דברים מנדים אותו עד שיפייסנו כראוי, לפי כבודו. ומסתבר שבושת בדברים גדול מבושת של חבלה, שאין דבר גדול כלשון הרע ודיבה שאדם מוציא על חבירו (רא"ש שם). 37) "מייסרים אותו לפי צורך השעה, ולפי מה שרואים בבית־דין" (אוצר הגאונים לבבא־קמא עמוד 152). 38) ירושלמי בבא־קמא פרק ח הלכה ו. 39) אף־על־פי שהמבייש אדם פשוט בדברים - פטור מן התשלומים. 40) ירושלמי שם. 41) והוא ליטרא זהב שנזכרה בירושלמי שם. וראה הלכה ו. 42) תלמיד מפי רבו. 43) אף שאין גובים קנסות בחוץ לארץ (בבא קמא כז:) - גובים קנס זה, של המבייש תלמיד חכם, אפילו בחוצה לארץ, שלא יבואו לזלזל בכבוד החכם.

ו. מַעֲשִׂים הָיוּ אֶצְלֵנוּ תָּמִיד בְּכָךְ בִּסְפָרַד. וְיֵשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהָיוּ מוֹחֲלִין[44] עַל זֶה, וְכָךְ נָאֶה לָהֶם[45]; וְיֵשׁ שֶׁתּוֹבֵעַ וְעוֹשִׂין פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן. אֲבָל הַדַּיָּנִים הָיוּ אוֹמְרִין לַמְבַיֵּשׁ: חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ לִטְרָא זָהָב.

44) מתוך אהבת השלום. 45) כי תלמיד חכם מצווה להיות אוהב שלום ורודף שלום. אבות פרק א, יב.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁהַמְבַיֵּשׁ שְׁאָר הָעָם בִּדְבָרִים פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין - עָוֹן גָּדוֹל הוּא[46]. וְאֵינוֹ מְחֻרָּף וּמְגֻדָּף[47] לָעָם אֶלָּא רָשָׁע[48] שׁוֹטֶה. וְאָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[49], שֶׁכָּל הַמַּלְבִּין[50] פְּנֵי אָדָם כָּשֵׁר[51] מִיִּשְׂרָאֵל בִּדְבָרִים - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

46) ראה הלכות דעות פרק ו הלכה ח. 47) אפילו לשם תוכחה [בדברים שבין אדם לחבירו. אבל שבין אדם למקום, מותר וגם מחויבים להכלימו ואפילו ברבים, כך משמע מלשונו של רבינו שם, וראה לחם־משנה שם]. 48) שעבר על הכתוב בתורה "ולא תשא עליו חטא" (ויקרא יט, יז), שם. 49) אבות פרק ג, יא. 50) המבייש. 51) בבא־מציעא נט.

ח. יֵשׁ הַכָּאוֹת רַבּוֹת[52], שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בִּזּוּי וְצַעַר מְעַט, וְאֵין בָּהֶן נֶזֶק[53]. וּכְבָר פָּסְקוּ לָהֶם חֲכָמִים[54] דָּמִים קְצוּבִים[55]. וְכָל הַמַּכֶּה לַחֲבֵרוֹ[56] הַכָּאָה מֵהֶן - מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ הַמָּמוֹן הַקָּצוּב[57]. וְכֻלָּן קְנָסוֹת הֵן[58]. וְאוֹתוֹ הַמָּמוֹן הַקָּצוּב הוּא דְּמֵי הַצַּעַר וְהַבּשֶׁת וְהָרִפּוּי וְהַשֶּׁבֶת. בֵּין צָרִיךְ לִרְפוּאָה וָשֶׁבֶת[59] בֵּין לֹא צָרִיךְ[60] - כָּזֶה[61] הוּא מְשַׁלֵּם.

52) ראה הלכה ט. 53) וריפוי ושבת לפעמים יש בהן, ולפעמים אין. 54) חכמי המשנה והתלמוד. 55) ראה הלכה ט. 56) ראה הלכה יא. 57) לאותה מכה. 58) ככל תשלום קצוב. ראה בבא־קמא כז: 59) אינו משלם יותר, כי התשלום כולל גם דמי ריפוי ושבת, ראה רי"ף שם. 60) אינו משלם פחות. 61) לא פחות ולא יותר. ורש"י שם פירש, שתשלום זה הוא דמי בושת בלבד, ובעד שאר הדברים הוא משלם לחוד.

ט. וְכַמָּה הוּא מְשַׁלֵּם? הַבּוֹעֵט[62] בַּחֲבֵרוֹ בְּרַגְלוֹ - מְשַׁלֵּם חָמֵשׁ סְלָעִים. הִכָּהוּ בְּאַרְכֻּבָּתוֹ[63] - מְשַׁלֵּם שָׁלֹשׁ סְלָעִים. קִבֵּץ אֶצְבְּעוֹתָיו כְּמוֹ אוֹגֵד אֲגֻדָּה[64] וְהִכָּהוּ בְּיָדוֹ כְּשֶׁהִיא אֲגוּדָה - מְשַׁלֵּם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה סְלָעִים. תָּקַע אֶת חֲבֵרוֹ בְּכַפּוֹ[65] - מְשַׁלֵּם סֶלַע. סְטָרוֹ עַל פָּנָיו - מְשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים סְלָעִים. סְטָרוֹ מֵאֲחוֹרֵי יָדוֹ[66] - מְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע. וְכֵן אִם צֵרֵם בְּאָזְנוֹ[67], אוֹ תָּלַשׁ בִּשְׂעָרוֹ, אוֹ שֶׁרָקַק וְהִגִּיעוֹ [הָרֹק בִּבְשָׂרוֹ[68], אוֹ הֶעֱבִיר טַלִּית מֵעָלָיו, וּפָרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה] - מְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע[69]. וְכָזֶה הוּא מְשַׁלֵּם עַל כָּל מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁבָּעַט בַּחֲבֵרוֹ אַרְבַּע בְּעִיטוֹת, אֲפִלּוּ זוֹ אַחַר זוֹ[70] - מְשַׁלֵּם עֶשְׂרִים סְלָעִים. סְטָרוֹ עַל פָּנָיו שְׁתֵּי סְטִירוֹת - מְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע. וְכֵן בַּשְּׂאָר.

62) שם. 63) בברכו. 64) היינו אגרוף, וזוהי הסנוקרת הנזכרת בגמרא שם. וראה רבינו חננאל שם. 65) הכה את חבירו בפס ידו סגור בעורפו (פירוש המשניות לרבינו בבא־קמא צ.). 66) הבזיון גדול יותר. 67) פגם אוזנו. 68) כי רקק על בגדיו פטור מן התשלומים. ראה למעלה הלכה ה. 69) השיעורים השונים בקנסות, לא נמסר טעמם. "כך ראינו שבקנסות אין דומים זה לזה ואין להם טעם, אלא כל מה שאמרו חכמים ז"ל, ואפילו של תורה, אין להם טעם מפני מה זה כך וזה כך . . . וכן קנסות של חכמים" (אוצר הגאונים לבב"ק עמ' 65). 70) אינן נחשבות כבושת אחד.

1 **י. כָּל אֵלּוּ הַסְּלָעִים[71] הֵם מִכֶּסֶף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[72]**
2 **בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן[73], שֶׁהָיָה בְּכָל סֶלַע חֲצִי דִינַר כֶּסֶף[74]**
3 **וּשְׁלֹשָׁה דִינָרִין וּמֶחֱצָה נְחֹשֶׁת. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב**
4 **בְּהַכָּאוֹת אֵלּוּ לְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם**
5 **שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה סֶלַע וּמֶחֱצָה כֶּסֶף נָקִי[75].**

71) שקצבו חכמינו, בבא־קמא לו: 72) ובלשון הגמרא (שם) "כסף מדינה". 73) של חכמי המשנה והתלמוד. 74) בכל סלע יש ארבעה דינרים, וסלע מכסף ארץ ישראל יש בו שמינית של סלע מכסף נקי, היינו חצי דינר כסף נקי, והיתר הוא נחושת (כסף האמור בתורה הוא כסף נקי). 75) כלומר, מאה סלעים צריכים להכיל כמות זו של כסף נקי (והיתרה נחושת), ובזמן שהפחיתו את אחוז הכסף הנקי בסלע, עליו להוסיף לו סלעים לשם השלמת הכמות הנ"ל של כסף נקי. ראה חושן־משפט סימן תכ, סעיף מב, ומאירת־עינים שם ס"ק פ. וראה גם שו"ת חוות יאיר סימן א, א, שפלפל ליישב את חשבונו של רבינו כאן, שאינו מביא בחשבון כלל את שווי הנחושת שבדינר מדינה.

6 **יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[76] בִּמְכֻבָּד; אֲבָל אָדָם**
7 **שֶׁהוּא מְבֻזֶּה וְאֵינוֹ מַקְפִּיד בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[77] וְכֵיוֹצֵא**
8 **בָּהֶן - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא לְפִי מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ[78], וּכְמוֹ**
9 **שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים[79] שֶׁהוּא רָאוּי לִטֹּל. לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם**
10 **כְּעוּרִין[80], שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עַל בָּשְׁתָּם, וְכָל הַיּוֹם מְבַזִּים**
11 **עַצְמָן בְּכָל מִינֵי בִּזּוּי דֶּרֶךְ שְׁחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, אוֹ כְּדֵי**
12 **לִטֹּל פְּרוּטָה אַחַת מִן הַלַּצִּים הַמְשַׁחֲקִים עִמָּהֶם.**

76) שיעורי התשלומים בהכאות הנ"ל. 77) אף שלושת הדברים הראשונים שבהלכה ט, שלא נזכרו במשנה אלא בגמרא. 78) כדעת תנא־קמא שאמר: "זה הכלל, הכל לפי כבודו" (בבא קמא צ:), ולפי מסקנת הגמרא (צא.) שלהקל בא, כלומר שהשיעורים האמורים הם למכובדים בלבד, אבל פחותים מהם מקבלים פחות מן השיעור הקצוב. רבינו מרחיב כלל זה של המשנה, אף על שלושת הדברים הראשונים (ואף על כיוצא בהם), שלא הובאו במשנה, כי בירושלמי (בבא־קמא פרק ח הלכה ו) מובאים כהמשך למשנה. וראה ב'תוספות' שם כז: ד"ה הרי. 79) ולא כפי שטוען החובל או הנחבל. 80) נקלים.

יום שני כ"ו תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבארו בו פרטי הנחבלים והחובלים, מי הם, לפי שדיניהם משתנים, כמבואר שם.

13 **א. הַנּוֹגֵף[2] אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
14 **נִתְכַּוֵּן[3] - חַיָּב לְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל[4], וְנֶזֶק[5] וָצַעַר[6]**
15 **לָאִשָּׁה[7].**

2) המכה. 3) כי כתוב בתורה (שמות כא, כב) "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה", משמע שלא נתכוון לאשה. 4) כתוב בתורה, שהמכה ישלם "כאשר ישית עליו בעל האשה". "יכול אם אמר מנה (מאה זוז) הוא נותן מנה, ואם אמר מאה מנה, יתן מאה מנה, תלמוד לומר, ונתן בפלילים, בדיינים (כלומר, כמה שיאמרו הדיינים), אם כן למה נאמר כאשר ישית עליו בעל האשה, לימד שדמי וולדות לבעל" (מכילתא דרשב"י כא, כב). וראה בבא קמא מב: 5) שנפחת גופה מחמת המכה. 6) שיש לה בהפלה, יותר מאשר בלידה טבעית. 7) בבא קמא מב: [ראה לקמן הלכה טו שלבעלה חלק בנזק זה וכן גם דעת רש"י בגמרא שם. והמגיד משנה מפרש דברי רבינו כפשוטו וקשה למצוא הבדל בין הדין שבהלכה זו ובין הלכה טו]. ואינו מזכיר ריפוי ושבת, מכיוון שבדרך כלל אינה צריכה ריפוי ואינה מתבטלת ממלאכה בהפלה יותר מבלידה טבעית (תוספות שם דיבור המתחיל נותן). [ולא הזכיר דין בושת, כי נמשך אחר לשון הברייתא שגם כן לא הזכירה בושת, וסמך על דבריו לקמן בהלכה טו. בתוספות שם מנמקים, מפני שהברייתא סוברת כרבי שמעון, שמתכוון לבייש את זה ובייש את זה פטור, אבל רבינו פסק לקמן בהלכה טו שחייב, ולפיכך אנו צריכים לביאורינו שלמעלה], ובתוספתא בבא קמא פרק ט נאמר: הכה את האשה ויצאו ילדיה, משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת לאשה, ודמי וולדות לבעל.

16 **ב. וְכֵיצַד מְשַׁעֲרִין דְּמֵי וְלָדוֹת? שָׁמִין הָאִשָּׁה כַּמָּה**
17 **הָיְתָה יָפָה[8] עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה[9] וְכַמָּה הִיא יָפָה**
18 **מִשֶּׁיָּלְדָה[10], וְנוֹתְנִין לַבַּעַל. אִם מֵת הַבַּעַל - נוֹתְנִין**
19 **לַיּוֹרְשִׁים. וְאִם נִגְפָּהּ אַחַר מִיתַת הַבַּעַל[11] - נוֹתְנִין אַף**
20 **דְּמֵי וְלָדוֹת לָאִשָּׁה[12].**

8) להימכר בשוק כשפחה. 9) שמחירה גדול, שאם תלד יהיה הוולד לקונה. 10) מאליה בלא מכה, כי פחת הלידה בהפלה מחמת המכה באה בחישוב הנזק, השייך לאשה. משנה בבא קמא מח: 11) יוצא שבשעת הנגיפה לא זכה הבעל בדמי וולדות, ודבר שהוא עצמו לא זכה בו, אינו יכול להורישו ליורשיו. 12) שהרי הכתוב מייחס אותם אליה, שנאמר (שמות כא, כב) "ויצאו ילדיה" (כסף משנה). וראה בבא קמא מג. שמסתם הגמרא משמע, שבמקום שאין הבעל זוכה בדמי הוולדות, הריהם שייכים לאשה.

21 **ג. הָיְתָה נְשׂוּאָה לְגֵר, וְחָבַל בָּהּ בְּחַיֵּי הַגֵּר - נוֹתֵן**

דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל[13]. מֵת הַגֵּר - פָּטוּר[14]. וְאִם חָבַל בָּהּ אַחַר מִיתַת הַגֵּר - זְכָתָה הִיא[15] בִּדְמֵי וְלָדוֹת.

13) שדין גר כדין ישראל לכל דבריו. 14) המזיק, שאין לגר יורשים, אלא אם כן הניח בן שהורתו ולידתו בקדושה ומכיוון שהגר זכה בדמי וולדות לפני שמת, אין לאשה כל זכות בהם וזכה המזיק עצמו בתשלומי הוולדות. 15) כדעת רבה שם וכמו שאמרנו באשה ישראלית שנגפוה אחר מיתת הבעל, שדמי הוולדות שלה.

ד. הָיְתָה שִׁפְחָה אוֹ עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בִּשְׁעַת הֶרְיוֹן, וּבִשְׁעַת נְגִיפָה נִשְׁתַּחְרְרָה אוֹ נִתְגַּיְּרָה - הֲרֵי דְּמֵי הַוְּלָדוֹת שֶׁלָּהּ[16].

16) מכיוון שאין קידושין תופסים בשפחה ובגויה, אין הוא נקרא "בעל האשה", ואין לו זכויות בוולדות האשה שנתעברה ממנו, אפילו כשהוא חי בשעת הנגיפה, ועל כן דמי הוולדות שלה, כמו בהלכות ב־ג. [ואף על פי שהבועל זוכה בדמי וולדות אפילו בביאת זנות, זה רק בראוי להיות בעלה, אבל כאן אין קידושין תופסים בשפחה ואינו יכול להיות בעלה. ומטעם זה גם בא על חייבי כריתות, שאין קידושין תופסים בהן, אינו זוכה בוולדות (רב עוקבא בירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ח)].

ה. הַנּוֹגֵף אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וָמֵתָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין[17] וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם[18]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן[19] עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ[20]. לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין לְפָטְרוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין.

17) אף על פי שאינו חייב מיתה, פטור מלשלם, משום שיש בעוון זה דין מיתה, כגון שעשה במזיד, ואז הוא פטור מלשלם (כי כלל בידינו שאין אדם מת ומשלם, כלומר, מסתפקים בעונש החמור של מיתה - "קם ליה בדרבה מיניה"), וכל שיש בו דין מיתת בית דין לא חילק הכתוב בין שוגג למזיד ובשניהם פטור מן התשלומים (בבא קמא לה. וכתובות לד:). וראה למעלה הלכות גניבה פרק ג הלכה א. 18) לא דמי וולדות ולא כופר לאשה שהמית. 19) ולא מתה האשה. 20) ישלם ממון. מכאן שאם יש אסון, אינו משלם, בבא קמא מב.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[21]? כְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן לְאִשָּׁה[22]; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ וְנָגַף אֶת הָאִשָּׁה[23], אַף עַל פִּי שֶׁמֵּתָה - הוֹאִיל וְהֵמִיתָהּ בְּלֹא כַּוָּנָה, הֲרֵי זֶה כְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין[24], וּמְשַׁלֵּם[25] דְּמֵי וְלָדוֹת.

21) שבשוגג פטור מן התשלומים. 22) אמנם לא רצה להמיתה, והמיתה בשוגג הייתה, אבל כשנגפה התכוון אליה. 23) ולא התכוון אליה כלל, אף לא לנגפה. 24) שאין בו דין מיתת בית דין. [רבינו פוסק כרבי שמעון (סנהדרין יט:) שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה (מגיד משנה)]. 25) כדעת רב אדא בר אהבה בבא קמא מב. וראה בית הבחירה לבבא קמא עמוד 129. [בפרק ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה א פסק רבינו, שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור גם מתשלומים, כחזקיה, ואף על פי כן פסק כאן שחייב בדמי וולדות, מפני שרב אדא למד דינו מן המקרא והרי זו גזירת הכתוב בדמי וולדות (מגדל עוז) וראה לחם משנה כאן].

ז. הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְלֹא עָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה[26] - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים[27]. אֲבָל אִם עָשָׂה בָּהֶם חַבּוּרָה, אוֹ שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ הָיָה שׁוֹגֵג[28] - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲוֹן מִיתַת בֵּית דִּין[29]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁלֹּא חִלֵּק הַכָּתוּב בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין לְפָטְרוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין.

26) ולא הוציא דם. ואין בזה מיתת בית דין. 27) נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, שם. 28) ופטור ממיתה. 29) עוון זה של החובל בשבת או של המכה אביו ואמו ועשה בהם חבורה, יש בו דין מיתת בית דין, כגון שעשה במזיד.

ח. וַהֲלוֹא הַחוֹבֵל מְקַלְקֵל הוּא, וְכָל הַמְקַלְקְלִין[30] בְּשַׁבָּת פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה, וְלָמָּה נַחְשֹׁב זֶה הַחוֹבֵל עָוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין? הוֹאִיל וְעָשָׂה נַחַת רוּחַ[31] לְיוֹצְרוֹ הָרַע בְּעֵת שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ[32] - הֲרֵי הוּא כִּמְתַקֵּן, וְנִמְצָא עָוֹן מִיתָה, לְפִיכָךְ פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִין.

30) כגון הקורע בגד או שורפו. 31) ועל ידי כך שכך כעסו ונתקררה דעתו (ראה שבת שם). 32) שרב איתו. וכן פסק בהלכות שבת פרק ח הלכה ח.

ט. הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[33], אֲפִלּוּ בְּמֵזִיד[34] - חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁהוּא חַיָּב עָלֶיהָ מַלְקוּת[35]. וַהֲלוֹא כָּל הַמְחֻיָּב מַלְקוּת וְתַשְׁלוּמִין - לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם, שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם[36]? כָּךְ הֵם הַדְּבָרִים בַּכֹּל[37], חוּץ מֵחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם[38]; שֶׁהֲרֵי בְּפֵרוּשׁ רִבְּתָה תּוֹרָה[39] חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ לְתַשְׁלוּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן.

33) שאין בו מיתת בית דין, אלא עונש כרת. 34) שחייב מלקות אם התרו בו. 35) שכל חייבי כריתות לוקים אם התרו בהם למלקות (ראה כתובות לב.). 36) ספרי תצא רפו. ובגמרא (שם ומכות יג:) נאמר: "כדי רשעתו (דברים כה, ב) משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות". 37) עוון שיש בו מלקות ותשלומים. 38) ואינו לוקה. 39) מימרא של רבי אילעא שנתקבלה על ידי רבי יוחנן, שם. וראה ירושלמי כתובות פרק ג הלכה א.

י. הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁלּוֹ - פָּטוּר[40]. חָבַל בְּעֶבֶד עִבְרִי שֶׁלּוֹ - חַיָּב[41] בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַשֶּׁבֶת[42]. הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל חֲבֵרוֹ - רַבּוֹ שֶׁל עֶבֶד נוֹטֵל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים. וַאֲפִלּוּ צְעָרוֹ[43] בְּסַם וְנִתְרַפֵּא בִּמְהֵרָה[44] - הֲרֵי כָּל רְפוּאָתוֹ לְרַבּוֹ.

40) שהרי אפילו חבלו בו אחרים, נוטל רבו של העבד הכל,

כי קניינו הוא. 41) כי עבד עברי אדון לגופו. 42) שהרי מלאכתו לרבו. 43) רבו. 44) כגון שאמדוהו שיימשך הריפוי חמישה ימים, ורבו השתמש בסם חריף, שגרם לעבד צער רב, אבל מיהר להתרפא, ומותר דמי הריפוי שייך לרבו (ראה למעלה פרק ב הלכה טו). והטעם הוא, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (גיטין יב:).

1 **יא. כָּל עֶבֶד שֶׁיָּצָא לְחֵרוּת וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ גֵּט**
2 **שִׁחְרוּר[45] לְיָדוֹ - אֵין לוֹ קְנָס[46]. וַאֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בּוֹ**
3 **- אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן[47] לְעַצְמוֹ, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמַר**
4 **שִׁחְרוּרוֹ; וְלֹא הָאָדוֹן יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן, שֶׁהֲרֵי לֹא**
5 **נִשְׁאַר [לוֹ] בּוֹ קִנְיָן. לְפִיכָךְ, הַמַּפִּיל שֵׁן עַבְדּוֹ[48] וְאַחַר**
6 **כָּךְ סְמֵא עֵינוֹ - יוֹצֵא בְּשִׁנּוֹ, וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי**
7 **עֵינוֹ[49]; וְאִם תָּפַשׁ[50] - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[51].**

45) שטר שחרור. 46) שלושים שקל, אם נגחו שור והמיתו. התורה אומרת: "כסף שלושים שקלים יתן לאדוניו" (שמות כא, לב), והתלמוד שואל, אם רבו של מעוכב גט שחרור עדיין נקרא "אדוניו", או לא, בעייה זו לא נפתרה ומשום כך מספק אין מחייבים בתשלום קנס (שם מב:). 47) בדיינים, תשלומי חמישה דברים. 48) ויצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו. 49) כי עדיין לא הגיע שטר שחרור לידו. 50) מאלו שחבלו בו, או דמי עינו מרבו. 51) בהתאם לדעתו של רבינו בכל בעייה שלא נפתרה. [ומה שכתב רבינו בפרק ד מהלכות עבדים הלכה יד שהפיל שינו וסימא עינו משלם לו דמי עינו, הכוונה - אם תפס, וסמך על דבריו כאן. וכן יש לפרש גם דברי רבינו בפרק יא מנזקי ממון הלכה א, בשור שהמית חציו עבד וחציו בן חורין משלם חצי קנס (חמישה עשר שקל) ואף על פי שהוא מעוכב גט שחרור, שהרי לפי משנה אחרונה, כופים את רבו לשחררו (לחם משנה). ואפשר גם לומר בדעת רבינו, שאף על פי שבית דין כופים לשחררו, כל זמן שלא שחררו הוא חצי עבד גמור, והמדובר, כשקיבל שטר שחרור על חציו אחרי שנשתחרר על ידי כסף או שותף (ראה פרק ז מהלכות עבדים הלכה ד)].

8 **יב. מִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד[52] וְחָצְיוֹ בֶּן חוֹרִין שֶׁבִּישְׁנוּ אָדָם**
9 **אוֹ צְעָרוֹ אוֹ שֶׁנְּגָחוֹ שׁוֹר[53] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם אִרְעוֹ**
10 **זֶה בְּיוֹם שֶׁל רַבּוֹ - לְרַבּוֹ[54], בְּיוֹם שֶׁל עַצְמוֹ -**
11 **לְעַצְמוֹ.**

52) כגון עבד של שני שותפים ושיחרר האחד את חלקו, גיטין מא. 53) והזיקו. 54) משלם לרבו, שם מב. [רבינו פוסק כאן כבית הלל במשנה ראשונה שם מא: שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד. אבל לאחר שחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי, שכופין את רבו לשחררו לא שייך דין זה כלל, כך הוא דעת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א. ולפיכך מפרש הרמב"ן הדין הזה בשפחה, שאין כופים את הרב לשחררה, מפני שאשה אינה מצווה על פרייה ורבייה. ואפשר שרבינו סובר, שכל שלא שיחררו נשאר הדין של משנה ראשונה].

12 **יג. הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד עִבְרִי שֶׁל חֲבֵרוֹ - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה**
13 **דְּבָרִים. וְיִלְקַח בָּהֶן[55] קַרְקַע, וְרַבּוֹ אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ[56],**
14 **וְלִכְשֶׁיֵּצֵא הָעֶבֶד לְחֵרוּת יֵצֵא הַשָּׂדֶה[57] מִתַּחַת רַבּוֹ.**
15 **הִזִּיקוֹ הֵזֵק שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב מְלָאכָה כְּלָל[58], כְּגוֹן שֶׁקָּטַע**
16 **רֹאשׁ אָזְנוֹ אוֹ רֹאשׁ חָטְמוֹ - הַכֹּל לָעֶבֶד, וְאֵין לְרַבּוֹ**
17 **בָּהֶן פֵּרוֹת.**

55) חוץ מהוצאות הריפוי. 56) כרבא שם, שהרי אף הוא מפסיד במלאכתו של העבד שניזק, שם פו. 57) כי חמשת הדברים שייכים לעבד עברי, שאין גופו קנוי לרבו. 58) ולא הפסיד רבו כלל, שם.

18 **יד. הַחוֹבֵל בְּבַת קְטַנָּה שֶׁל אֲחֵרִים: אִם נֶזֶק הַפּוֹחֵת**
19 **אוֹתָהּ מִכַּסְפָּהּ[59] הוּא - הֲרֵי הוּא שֶׁל אָב; וְכֵן שִׁבְתָּהּ**
20 **- שֶׁל אָב, שֶׁהֲרֵי מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ[60] וְכֶסֶף מְכִירָתָהּ[61] שֶׁל**
21 **אָבִיהָ הוּא; אֲבָל צַעַר וּבֹשֶׁת וְרִפּוּי - הֲרֵי הוּא שֶׁלָּהּ;**
22 **וְכֵן נֶזֶק שֶׁאֵינוֹ פּוֹחֵתָהּ מִכַּסְפָּהּ[62] - הֲרֵי הוּא שֶׁלָּהּ.**
23 **וְכֵן הַחוֹבֵל בְּבִתּוֹ - מְשַׁלֵּם צַעַר וְרִפּוּי וָבֹשֶׁת[63].**

59) כשבא למכרה לאמה, או להשיאה לאיש, וכגון שפצעה בפניה, או קטע ידה. 60) עד שעת בגרותה, וזהו הטעם ששבתה הוא של אב, שם פז: 61) ככתוב "וכי ימכור איש את בתו לאמה" (שמות כא, ז), וזהו הטעם שהנזק הוא של אב. 62) לא נתברר איזהו נזק שאינה פוחתת מכספה. ראה למעלה פרק א הלכה ב, ואפשר שהכוונה לפציעה שאינה פוחתת דמיה עכשיו, אבל כשתגדל יהיה כושר עבודתה ירוד על ידי אותה פציעה ואז אין לאב כל זכות בו. 63) ופטור מנזק ושבת, שהרי שלו הם.

24 **טו. הַחוֹבֵל בְּאִשֶּׁת אִישׁ - הַשֶּׁבֶת[64] וְהָרִפּוּי לְבַעְלָהּ[65],**
25 **וְהַצַּעַר שֶׁלָּהּ. וְהַבֹּשֶׁת וְהַנֶּזֶק: אִם בְּגָלוּי הוּא[66], כְּגוֹן**
26 **שֶׁחָבַל בְּפָנֶיהָ וּבְצַוָּארָהּ אוֹ בְּיָדֶיהָ וּזְרוֹעוֹתֶיהָ -**
27 **הַשְּׁלִישׁ שֶׁלָּהּ[67] וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים לַבַּעַל; וְאִם בַּסֵּתֶר**
28 **הוּא הַנֶּזֶק[68] - הַשְּׁלִישׁ לַבַּעַל וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים לָאִשָּׁה.**
29 **שֶׁל בַּעַל - נוֹתְנִין לוֹ מִיָּד, וְשֶׁל אִשָּׁה - יִלְקַח בָּהֶן**
30 **קַרְקַע[69] וְהַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹת[70].**

64) שהרי מעשי ידיה שלו. 65) כי הוא חייב לרפאותה. 66) יש בושת גם לבעלה, ועוד שנמאסת עליו והוא סובלה. 67) כדעת רבי יהודה בן בתירה שם. ואף על פי שהוא יחיד, פסק כמותו מפני שבגמרא דנו אמוראים בדבריו נראה שכך ההלכה (רי"ף בשם רב האי גאון). 68) אין לבעלה בושת. ונראה שרבינו מפרש שביישה בסתר ואין אדם רואה, כפירוש התוספות שם וראה למעלה פרק ב הלכה ב. 69) שהרי זה כשאר הנכסים שנופלים לה. 70) והקרן שלה, אם יגרשנה או ימות.

31 **טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁחָבְלוּ בָּהּ אֲחֵרִים;**
32 **אֲבָל הַבַּעַל שֶׁחָבַל בְּאִשְׁתּוֹ - חַיָּב לְשַׁלֵּם לָהּ מִיָּד כָּל**
33 **הַנֶּזֶק וְכָל הַבֹּשֶׁת וְהַצַּעַר, וְהַכֹּל שֶׁלָּהּ[71], וְאֵין לַבַּעַל**
34 **בָּהֶן פֵּרוֹת[72]. וְאִם רָצְתָה לִתֵּן הַדָּמִים לְאַחֵר - נוֹתֶנֶת.**
35 **וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים. וְהַבַּעַל מְרַפֵּא אוֹתָהּ, כְּדֶרֶךְ**
36 **שֶׁמְּרַפֵּא כָּל חֳלָיֶיהָ.**

71) שמן הדין הבושת והנזק שלה, אלא שהבעל מקבל חלק מזה, לדעת רבי יהודה בן בתירא, משום שגם הוא מבוייש כשמביישים את אשתו, וכמו כן הוא סובל עימה כשחובלים באשתו והיא מתכערת. אבל אם הוא עצמו חבל בה אינו מקבל כלום, שהרי הוא בייש את עצמו והוא ציער את עצמו (מגיד משנה). 72) קנסו אותו, שלא יהא חוטא נשכר (ראב"ד).

יז. וְהַמַּזִּיק אִשְׁתּוֹ בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה - חַיָּב[73] בְּנִזְקֶיהָ[74].

73) אף על פי שיש לו רשות לשמש עימה, בכל זאת צריך היה להיזהר שלא יזיק. 74) בארבעה דברים, היינו: נזק, צער, שבת וריפוי, אבל בושת אין כאן (טור).

יח. הָאִשָּׁה שֶׁחָבְלָה בְּבַעְלָהּ: אִם הָיָה תּוֹסֶפֶת בִּכְתֻבָּתָהּ[75] - מְחַיְּבִין אוֹתָהּ לִמְכֹּר הַתּוֹסֶפֶת לְבַעְלָהּ[76] בְּטוֹבַת הֲנָאָה[77], וְגוֹבֶה מִמֶּנָּה, אִם רָצָה הַבַּעַל; וְאִם רָצָה לְגָרְשָׁהּ וְלִגְבּוֹת מִן הַכֹּל[78] - גּוֹבֶה. וְאִם לֹא הָיָה לָהּ תּוֹסֶפֶת - אֵינָהּ יְכוֹלָה לִמְכֹּר לוֹ עִקַּר כְּתֻבָּתָהּ[79], שֶׁאָסוּר לוֹ לְאָדָם לְשַׁהוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ[80] שָׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתֻבָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ; אֶלָּא אִם רָצָה הַבַּעַל כּוֹתֵב עָלֶיהָ שְׁטָר[81] בְּדִמֵּי חֲבָלוֹ[82], אוֹ מְגָרְשָׁהּ וְנוֹטֵל מִכְּתֻבָּתָהּ הָרָאוּי לוֹ[83].

75) לפי הדין כותבים לבתולה מאתיים דינר, ולאלמנה - מאה דינר, ואם כתב לה יותר, היא תוספת כתובה. 76) כי אם נחייב אותה למכור לאחרים, יכולה היא לאחר המכירה למחול לבעלה את התוספת ויפסידו הלקוחות (שם). 77) שאם תתגרש, התוספת שלו. ואינו משלם אלא סכום פעוט, שהרי אם תמות בחייו, בין כה וכה התוספת שלו. 78) גם מעיקר הכתובה וכגון שהנזק עולה על תוספת כתובה. 79) היינו מאתיים לבתולה ומאה לאלמנה. 80) עם אשתו. 81) ואם יגרשנה יגבה מדמי כתובתה שחייב לשלם לה. 82) חמישה דברים. 83) המגיע לו.

יט. הַחוֹבֵל בְּבָנָיו הַגְּדוֹלִים, אִם אֵין סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ[84] - נוֹתֵן לָהֶם מִיָּד. וְהַקְּטַנִּים[85] - יִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע[86] בְּנִזְקָן, וְהֵן אוֹכְלִין פֵּרוֹתָיו[87]. וְכֵן הַדִּין בַּאֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בָּהֶן. וְאִם הָיוּ סְמוּכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ וְחָבַל בָּהֶן - פָּטוּר[88], בֵּין שֶׁהָיוּ גְּדוֹלִים בֵּין שֶׁהָיוּ קְטַנִּים. וְאִם חָבְלוּ בָּהֶן אֲחֵרִים: בִּגְדוֹלִים - יִתֵּן לָהֶם מִיָּד[89], וּבִקְטַנִּים - יִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְהֵן אוֹכְלִין פֵּרוֹתֶיהָ עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ[90].

84) אין פרנסתם עליו. 85) שאף בהם אין לאביהם שום זכות, מכיוון שאינו מפרנסם ודמי הנזק שלהם. 86) כדעת רבה בר רב הונא שם, ואין נותנים את הכסף בידם, שהרי קטנים הם ואינם יודעים לשמור אותם. 87) כי דמי הנזק שלהם. 88) מכיוון שהוא מפרנסם, הוא מקפיד שלא להפסיד מכספו. וכן הדין בחובל בבתו שסמוכה על שולחנו, שהוא פטור, גמרא שם. ומה שכתב למעלה בהלכה יד, שהחובל בבתו משלם צער ריפוי ובושת, המדובר כשאינה סמוכה על שולחנו ואף על פי כן פטור מנזק מפני שהרשות בידו למוכרה ומחוייב לזון אותה כל זמן שמתבטלת ממלאכתה, אבל פטור מדיני שבת העולים על מזונותיה (בסוגייא שם). 89) אף על פי שהוא מפרנסם, אינו מקפיד שהכסף יינתן להם, מכיוון שהם סבלו מן הנזק, והוא אינו חסר כלום. ואין זה דומה למציאה שהיא של האב שממילא באה להם ולא סבלו כלום. 90) כשיגדילו עובר השדה לרשותם בלי כל הגבלה.

כ. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פְּגִיעָתָן רָעָה: הַחוֹבֵל בָּהֶן - חַיָּב[91], וְהֵן שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים - פְּטוּרִין. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפַּתֵּחַ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׁתַּפֶּה[92] הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן - אֵינָם חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָבְלוּ בָּהֶן לֹא הָיוּ בְּנֵי דַעַת[93].

91) בחמישה דברים או בקצתם, לחרש משלמים את כולם; לשוטה - נזק, צער, ריפוי ושבת, אבל בושת לא, שאינו בר בושת, והקטן אין לו שבת. אבל בושת פעמים יש לו ופעמים אין לו. וראה למעלה פרק ג הלכה ד. 92) נעשה שפוי בדעתו. 93) ואינם אחראים למעשיהם.

כא. הָעֶבֶד[94] וְהָאִשָּׁה פְּגִיעָתָן רָעָה: הַחוֹבֵל בָּהֶן - חַיָּב[95], וְהֵן שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים - פְּטוּרִין[96]. אֲבָל מְשַׁלְּמִין לְאַחַר זְמַן, אִם נִתְגָּרְשָׁה[97] הָאִשָּׁה אוֹ מֵת בַּעְלָהּ אוֹ נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד; שֶׁהֲרֵי בְּנֵי דַעַת הֵן[98], וַהֲרֵי הֵן כְּבַעַל חוֹב שֶׁאֵין לוֹ מַה יִּגְבֶּה, שֶׁאִם הֶעֱשִׁיר חַיָּב לְשַׁלֵּם.

94) עבד כנעני, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו. בבא קמא פז. 95) חמישה דברים לרבו, כמבואר למעלה בהלכה י. 96) שאין להם מה לשלם. וראה למעלה הלכה יח. 97) ויש לה נכסים. 98) וחייבים לשלם.

כב. עַבְדּוֹ שֶׁל אָדָם - כְּגוּפוֹ, וּבְהֶמְתּוֹ - כְּמָמוֹנוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ גַּחֶלֶת עַל לֵב עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וָמֵת; אוֹ שֶׁדְּחָפוֹ לַיָּם אוֹ לְאֵשׁ, וְהוּא יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם וְלֹא עָלָה, וָמֵת - פָּטוּר[99] מִן הַתַּשְׁלוּמִין. וְאִם עָשָׂה כֵּן לְבְהֵמַת חֲבֵרוֹ - כְּאִלּוּ הִנִּיחַ הַגַּחֶלֶת עַל בִּגְדוֹ[100] וְנִשְׂרַף, שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[101]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

99) שהיה לו לעבד לסלקה, שהרי בן דעת הוא. 100) שהרי אין בבהמה דעת. 101) ואפילו בעל הבגד רואה אותו שורף את בגדו ולא הציל ממונו, אומרים לו למזיק, לא היה לך להזיק ממון חבירך, גמרא שם, וראה רבינו חננאל.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו איסור החובל בחבירו, ומשפט כל תביעה שתהיה מן החובל והנחבל והנמשך לזה.

א. אָסוּר לְאָדָם לַחְבֹּל בֵּין בְּעַצְמוֹ[2] בֵּין בַּחֲבֵרוֹ[3]. וְלֹא הַחוֹבֵל[4] בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמַּכֶּה[5] אָדָם כָּשֵׁר[6] מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה,

1 **דֶּרֶךְ נְצָיוֹן[7] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
2 **יֹסִיף[8] לְהַכֹּתוֹ. אִם הִזְהִירָה תּוֹרָה מִלְּהוֹסִיף[9] בְּהַכָּאַת**
3 **הַחוֹטֵא[10], קַל וָחֹמֶר לְמַכֶּה אֶת הַצַּדִּיק[11].**

2) בבא־קמא צ: 3) ראה סנהדרין פה. 4) פצע את חברו או החסירו אבר. ראה למעלה פרק ב, הלכות א־ז. 5) אפילו לא גרם לו שום נזק. 6) להוציא את הרשע, שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, שנאמר בו "והיה אם בן הכות הרשע, והפילו השופט והכהו" (דברים כה, ב). 7) מריבה שבאה לידי הכאה, והמלה "נציון" היא על־פי הכתוב "כי ינצו אנשים". 8) "לא יוסיף, אם היה מוסיף, עובר על לא־תעשה" (ספרי כי־תצא רפו), וראה פירוש רש"י לפסוק הזה, וגמרא כתובות לג. ורש"י שם. 9) על "ארבעים יכנו". 10) שהרי התורה מדברת על רשע, ומצוה להכותו. 11) שמכהו באיסור, שבוודאי עובר על לא־תעשה. "ומה במקום מצוה, שמצוה להכותו, מצווה שלא להכותו (יותר מארבעים); שלא במקום מצוה, שאינו מצווה להכותו, אינו דין (קל־וחומר) שמצווה שלא להכותו" (סנהדרין פה.).

4 **ב. אֲפִלּוּ לְהַגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ - אָסוּר. וְכָל**
5 **הַמַּגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ - הֲרֵי**
6 **זֶה רָשָׁע[12].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אפילו להגביה ידו על חבירו אסור".

ובש"ס (סנהדרין נח, ב.) נאמר "המגביה ידו על חברו נקרא רשע", והרמב"ם שינה וכתב: "הרי זה רשע", וכן כתב שהוא איסור, מה שאינו בש"ס.

ויש לומר שלשיטתו האיסור על הרמת יד אינו מצד ההיזק שגורם לאדם המוכה, כי־אם מצד המרים יד עצמו והוא הנהגה מגונה שאסרוה חכמים עד כדי כך שנעשה רשע ופסול לעדות ולשבועה (כמו שציין ההגהות מיימוניות כאן בשם הראב"ן). אבל הטור השמיט דברי הרמב"ם הנ"ל וכתב "נקרא רשע", וכן לא כתב שיש בזה איסור כי לשיטתו מתחשבים בצד הניזק. ואם לא הכהו, למעשה, לא גרם לו היזק וצער ולכן אינו איסור, ומה שנקרא רשע הוא בדברי אגדה ואין בזה נפקא־מינה להלכה כי אינו פסול לעדות ולשבועה.

ויש לבאר בשיטת הרמב"ם שהחמיר במרים יד על חברו שיש לו דין רשע ממש, כי עניינה של יד היא נתינה וחסד כמו שאמרו חז"ל "יד המחלקת צדקה" והמרים יד על חברו הופך את תכליתה של היד להיפך הנתינה והחסד ובזה חוטא כלפי הקב"ה ולכן סבר שהוא לא דין במוכה אלא במכה ולכן אפילו אם רק הגביה ידו הרי זה רשע.

עניין זה נרמז גם במקור ממנו נלמד דין זה - דתן ואבירם שמצד אחד עסקו בדאגה לעם ישראל ומחו בפני משה רבינו על ש"הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה כו' לתת חרב בידם להרגנו" ומצד שני היו ניצים זה עם זה היפך הנתינה והחסד.

(על פי לקו"ש חלק ל"א עמוד 1)

12) "שנאמר: ויאמר לרשע למה תכה רעך (שמות ב, יג), למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה, אף־על־פי שלא הכהו - נקרא רשע" (שם נח:).

7 **ג. הַמַּכֶּה[13] אֶת חֲבֵרוֹ הַכָּאָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה**
8 **- לוֹקֶה[14]; שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן תַּשְׁלוּמִין כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָאו**
9 **זֶה נִתָּן לְתַשְׁלוּמִין[15]. וַאֲפִלּוּ הִכָּה עֶבֶד חֲבֵרוֹ הַכָּאָה**
10 **שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה[16] - לוֹקֶה; שֶׁהֲרֵי יֶשְׁנוֹ בְּמִקְצָת**
11 **מִצְוֹת[17]. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִכָּה אֶת יִשְׂרָאֵל - חַיָּב**
12 **מִיתָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּךְ אֶת הַמִּצְרִי[18].**

13) כתובות לה. 14) שעבר על לאו "לא יוסיף". 15) אם הכה את חבירו הכאה שיש בה שוה פרוטה, משלם ואינו לוקה, ראה למעלה פרק ד הלכה ט. 16) בבא־קמא פח. בעבד חבירו יש הבדל בין הכאה שאין בה שוה פרוטה ובין הכאה שיש בה שוה פרוטה, אבל במכה עבדו אין הבדל, מכיוון שבשתיהן אינו משלם. ראה למעלה שם הלכה ו, וראה מכות ח: וביאור הגר"א חושן־משפט סימן תכ. 17) כל מצוה שאשה חייבת בה, עבד חייב בה. ומשום כך נקרא "אחיך" היינו אחיך במצוות, ואף הוא כלול בכתוב (דברים כה, ג) "לא יוסיף . . . להכותו . . . ונקלה אחיך". [אמנם רבי יהודה שם מביא את הכתוב: "כי ינצו אנשים" וגו', אבל כאן המדובר בפסוק "לא יוסיף" רצוי להביא פסוק זה]. 18) משום שהכה איש עברי (סנהדרין נח:).

13 **ד. קְנָס קָנְסוּ חֲכָמִים[19] לְאֵלּוּ הַשּׁוֹטִים בַּעֲלֵי זְרוֹעַ,**
14 **שֶׁיְּהֵא הַנֶּחְבָּל נֶאֱמָן; וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[20] שֶׁזֶּה**
15 **חָבַל בּוֹ חָבָל זֶה, וְנוֹטֵל[21] מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ[22]. וְהוּא[23],**
16 **שֶׁיִּהְיוּ שָׁם עֵדִים[24]. כֵּיצַד?[25] הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים מְעִידִין**
17 **אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ יָדוֹ[26] שָׁלֵם וְיָצָא חָבוּל, וְלֹא**
18 **רָאוּהוּ בְּעֵת שֶׁחָבַל בּוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָבַלְתִּי,**
19 **וְהַלָּה אוֹמֵר: אַתָּה חָבַלְתָּ בִּי - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל.**

19) ותיקנו שהנחבל נשבע ונוטל, אף־על־פי שמן התורה נשבע הנתבע ויוצא פטור, כגון מודה במקצת במטלטלין, שבועת השומרים ונתבע שעד אחד מכחישו (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב). 20) קדוש, כגון ספר תורה (ראה שבועות לח:). אף ששבועה זו מדרבנן היא, תקנוה כעין שבועה מן התורה בנקיטת חפץ (רבינו שם). 21) שבועות מד: 22) המגיע לו. 23) בתנאי. 24) ואם אין עדים, מפורש להלן בהלכה ו. 25) משנה, שם. 26) רשותו, ונקט לשון המשנה. ונקטה המשנה בלשון "ידו", אולי כדי לציין שבעל הבית היה שם כשנכנס הנחבל.

20 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[27] כְּשֶׁהָיְתָה הַמַּכָּה בְּמָקוֹם**
21 **שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהַכּוֹת בְּעַצְמוֹ[28], אוֹ שֶׁהָיָה עִמָּהֶם**
22 **שְׁלִישִׁי, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁזֶּה הַנֶּחְבָּל אָמַר לוֹ לַחְבֹּל בּוֹ[29]**
23 **וּלְהִתְרַעֵם עַל אַחֵר; אֲבָל אִם אֵין עִמָּהֶם אַחֵר,**

1 **וְהָיְתָה הַמַּכָּה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּעַצְמוֹ,**
2 **כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה נְשִׁיכָה[30] בֵּין כְּתֵפָיו וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי**
3 **זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[31].**

27) שהנחבל צריך להשבע, שבועות מו: 28) וחוששים שמא חבל בעצמו, ומשום כך הוא צריך להשבע. 29) בגמרא שלנו הגירסא: "ודילמא אחר עביד ליה" (שמא אחר עשה לו, כלומר חבל בו), אבל גירסת רבינו כגירסת הרי"ף "דילמא לאחר אמר". [גירסת הרי"ף נראית יותר, שהנחבל אמר לשלישי שיחבול בו, כדי שיוכל להתרעם על האחר, כי אילו חבל בו בלי שאמר לו, בוודאי היה תובע אותו לדין]. 30) בשיניים. 31) כי הנשיכה בין כתפיו, כשאין עמהם אחר, היא הוכחה שחבירו חבל בו.

4 **ו. הוֹדָה הַחוֹבֵל שֶׁהוּא חָבַל - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה**
5 **דְּבָרִים; שֶׁהֲרֵי הָעֵדִים הָיוּ שָׁם[32] שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ יָדוֹ**
6 **שָׁלֵם בִּשְׁעַת הַמְּרִיבָה וְיָצָא חָבוּל. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ**
7 **שָׁם עֵדִים כְּלָל[33], הוּא אוֹמֵר: חָבַלְתָּ בִּי, וְהוֹדָה**
8 **מֵעַצְמוֹ[34] - פָּטוּר מִן הַנֶּזֶק[35] וּמִן הַצַּעַר[36], וְחַיָּב**
9 **בְּשֶׁבֶת[37] וּבְבֹשֶׁת וּבְרִפּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ[38]. לְפִיכָךְ[39], אִם**
10 **כָּפַר וְאָמַר: לֹא חָבַלְתִּי - נִשְׁבָּע[40] שְׁבוּעַת הֶסֵּת[41].**

32) ואין זו הודאה, שהרי אפילו לא יודה, גם כן יצטרך לשלם. 33) לא היו עדים שראו אותו בכניסתו לרשות החובל, ואף לא ביציאתו משם חבול. 34) מרצונו הטוב. 35) שהרי אם קטע ידו הוא משלם כאילו הוא עבד נמכר בשוק (למעלה פרק א הלכה ב), בשעה שהנחבל לא היה מסכים בשום הון שבעולם שיקטעו ידו, מכאן שתשלום הנזק הוא תמיד פחות מהנזק האמיתי, וזה נכלל במושג "קנס" (ראה הלכות נזקי ממון פרק ב הלכה ח, וראה אור־שמח). 36) שמשלם החובל בשעה שלא חיסרו ממון, ומשום כך אף תשלום הצער אינו "ממון". התשלום הוא "ממון" רק כשהוא בדיוק כשיעור מה שהחסיר לחבירו (רבינו שם). 37) שהתבטל ממלאכתו שעסק בה (ולא כשומר קישואים, שהרי לא נתן לו דמי ידו. ראה למעלה פרק ב הלכה יא). 38) על־פי הודאת עצמו. [ראה ראב"ד ומגיד־משנה שתמהו על רבינו מכמה מקומות בתלמוד, ולא מצאו ישוב מניח את הדעת]. 39) מכיון שחייב בשבת ובבושת ובריפוי על־פי עצמו. 40) שהרי כפר ממון. 41) כדין כופר בכל, בלי נקיטת חפץ. שבועה זו של כופר בכל, תיקן רב נחמן (שבועות מ:) ונקראת "היסת", משום שהיא מכבידה על אדם לשקר (פירוש גאון, ראה ערוך השלם, ערך היסת).

11 **ז. וְלָמָּה מְשַׁלֵּם אָדָם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ עַל פִּי**
12 **עַצְמוֹ? שֶׁהַשֶּׁבֶת וְהָרִפּוּי מָמוֹן הוּא וְלֹא קְנָס; שֶׁאִם**
13 **לֹא יִתֵּן לוֹ, הֲרֵי חִסְּרוֹ מָמוֹן[42] שֶׁהוּא מִתְרַפֵּא בּוֹ**
14 **וּבָטֵל מִמְّלַאכְתּוֹ[43]. וְהַבֹּשֶׁת[44] לֹא הִגִּיעָה לוֹ[45] אֶלָּא**
15 **בְּשָׁעָה שֶׁהוֹדָה בְּפָנֵינוּ שֶׁהוּא חָבַל בּוֹ; שֶׁהַנֶּחְבָּל**
16 **שֶׁלֹּא חָבַל בּוֹ [בְּפָנֵי] אָדָם - אֵין לוֹ בֹּשֶׁת[46], וְהוֹדָאָתוֹ**
17 **בְּבֵית דִּין הִיא שֶׁבִּיְּשָׁה אוֹתוֹ[47].**

42) והוא משלם לו בדיוק מה שהחסירו. 43) ראה הערה לו. 44) אף שאינה ממון, שהרי לא החסירו ממון, בכל זאת משלם על־פי עצמו. 45) לנחבל, כלומר ביישה אותו. 46) ראה למעלה פרק ב הלכה ב. [מדבריו שם משמע, שאם החבלה במקום גלוי, יש בושת אפילו כשאיש לא ראה את מעשה החבלה, וצריך עיון]. 47) אין מחייבים אותו על הבושת בשעת החבלה, כי אז בכלל לא היתה בושת, שהרי לא חבל בו בפני אדם, אלא מחייבים אותו על שהוא מבייש אותו עתה בהודאתו בפני בית־דין שחבל בו.

18 **ח. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בְּבֹשֶׁת בֵּין בֹּשֶׁת**
19 **הַמַּגִּיעַ לוֹ[48] אִם חָבַל בּוֹ בִּפְנֵי אֲחֵרִים וּבֵין בֹּשֶׁת**
20 **הַמַּגִּיעַ לוֹ בָּעֵת שֶׁהוֹדָה[49] בִּפְנֵי אֲחֵרִים שֶׁחָבַל בּוֹ.**
21 **לְפִיכָךְ[50] מְשַׁלֵּם אָדָם בֹּשֶׁת עַל פִּי עַצְמוֹ[51].**

48) שמבייש אותו. 49) ואף־על־פי שהבושת באה עתה בדיבורו על־ידי ההודאה, אין דינו כמבייש את חבירו בדברים שהוא פטור מן התשלומין (ראה למעלה פרק ג הלכה ה), אלא דינו כמבייש אותו עתה בחבלה ממש. 50) מכיון שדין אחד למבייש על־ידי חבלה בפני אחרים, ולמבייש על־ידי הודאה בפני אחרים שחבל בו. 51) אף־על־פי שעצם התשלום אינו ממון, שהרי ביישו עתה בפני עדים.

22 **ט. אֵינוֹ דוֹמֶה מַזִּיק חֲבֵרוֹ בְּגוּפוֹ לְמַזִּיק מָמוֹנוֹ.**
23 **שֶׁהַמַּזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ - כֵּיוָן שֶׁשִּׁלֵּם מַה שֶּׁהוּא חַיָּב**
24 **לְשַׁלֵּם נִתְכַּפֵּר לוֹ[52]; אֲבָל חָבַל בַּחֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי**
25 **שֶׁנָּתַן לוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים - אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ[53]. וַאֲפִלּוּ**
26 **הִקְרִיב[54] כָּל אֵילֵי נְבָיוֹת[55] - אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ[56] וְלֹא**
27 **נִמְחַל עֲוֹנוֹ, עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִן הַנֶּחְבָּל וְיִמְחַל לוֹ[57].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"נתכפר לו"

"המזיק ממון חברו, כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו" אבל בגוזל ממון חברו אין מספיק שישיב הגזילה ו"אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו וירצהו אף־על־פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחל לו" (הלכות תשובה פ"ב ה"ט). כי בגזילה פסק הרמב"ם ש"כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו שנאמר ... כו' את נפש בעליו יקח" ולשיטתו גזלת ממון אדם בחוזקה ובעל כורחו, אינה רק פעולה נגד ממונו של אדם אלא אף נגד האדם עצמו והפקעת בעלות חבירו על ממונו דומה ל"נוטל נפשו ממנו" ולכן בגזילה אין מספיק להשיב את הממון אלא חייב לרצותו ולשאול ממנו שימחל לו, מה־שאין־כן המזיק שפעל רק נגד ממונו של אדם "כיון ששילם מה שחייב לשלם נתכפר לו".

(על פי לקו"ש חל"ב ע' 116 הע' 39)

52) בידי שמים. 53) כי אין הכסף פיצוי אמיתי לסבל האישי. 54) נוסף על חמשה דברים. 55) לשון הגמרא שם. והאילים שבנביות הם המובחרים, העולים לרצון על

מזבח ה' (ישעיה ס, ז). 56) כי זהו חטא בין אדם לחבירו, ואין הקרבן מכפר עליו. 57) כמו שאמר ה' לאבימלך: "השב אשת האיש . . . ויתפלל בעדך" (בראשית כ, ז) ולא יתכן שיתפלל אלא־אם־כן מחל לו, גמרא שם.

י. וְאָסוּר[58] לַנֶּחְבָּל לִהְיוֹת אַכְזָרִי[59] וְלֹא יִמְחַל. אֵין זוֹ דֶּרֶךְ זֶרַע יִשְׂרָאֵל[60]. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁבִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַחוֹבֵל וְנִתְחַנֵּן לוֹ[61] פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה[62], וְיָדַע[63] שֶׁהוּא שָׁב מֵחֶטְאוֹ[64] וְנִחַם[65] עַל רָעָתוֹ - יִמְחַל לוֹ. וְכָל הַמְמַהֵר לִמְחֹל - הֲרֵי הוּא מְשֻׁבָּח[66], וְרוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול"

עניין זה הובא בעוד שני מקומות - בהלכות תשובה (פ"ב ה"י) ובהלכות דעות (פ"ו ה"ו) אלא שבכל אחד מהמקומות כתב זאת הרמב"ם בלשון אחרת ורמז בלשונו על שלושה סוגי מחילה הנדרשים מהאדם בכל אחד משלושת המצבים.

כאן מדבר הרמב"ם על הדרגא הראשונה ובה מוחל האדם לחברו כדי שלא ייענש בגללו. בהלכות תשובה מדובר גם על הסרת כל טינה מלבו, כי עניין זה נדרש לשלמות תשובתו של המבקש. ואילו בהלכות דעות מדבר על הדרישה לשלימות מידותיו האישיות של המוחל שימחול ויתפייס עם הפוגע כאילו לא חטא כלפיו מעולם, ומכאן נובעים ארבעת השינויים דלהלן:

א. כאן הוסיף תנאי "שבקש ממנו החובל ונתחנן לו כו' וידע שהוא שב מחטאו ונחם על רעתו" כי תנאי זה מוכרח לשם כפרת החטא, משא"כ בהלכות תשובה והלכות דעות לא הובא תנאי זה.

ב. כאן מכנה את המוחל בשם "נחבל" כי הוא זה שבמחילתו תבוא כפרה על פעולת החבלה, אבל בהלכות תשובה נקרא "אדם" על שם שמסייע לחברו לחזור בתשובה, ובהלכות דעות נקרא "מוחל" כי שם מדבר הרמב"ם במידותיו האישיות והנעלות.

ג. כאן ובהלכות תשובה כתב "אסור ... להיות אכזרי" אבל בהלכות דעות כתב רק "ולא יהיה המוחל אכזרי" כי שם מדובר על המידות הנדרשות מהאדם כשלעצמו ולא מצד מחילתו לזולת.

ד. כאן נאמר "אסור לנחבל להיות אכזרי ולא **ימחול**" כי מדובר במחילה על החטא מהסוג הפשוט, אבל בהלכות תשובה "אסור לאדם להיות אכזרי ולא **יתפייס**" כי שם מדבר על הסרת כל טינה מלבו.

(נגל פי לקו"ש חכ"ח ע' 144)

58) זאת לומדים מאברהם שנתפייס מאבימלך והתפלל בעדו, בבא־קמא צב. 59) שאינו חושש לעונש שיבוא על חבירו, אף־על־פי שהתחנן בפניו לבקש מחילה ממנו, שם. 60) "שלושה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים" (יבמות עט.). 61) תחנון הוא יותר מבקשה. 62) לאחר שלא נענה בפעם הראשונה. 63) הנחבל השתכנע. 64) לא ישוב לעשות כזאת. 65) התחרט בלבו. 66) "כל המעביר על מדותיו (שאינו מדקדק למדוד מדה למצערים אותו - רש"י), מעבירים לו על כל פשעיו" (ראש השנה יז.).

יא. וְעוֹד יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין נִזְקֵי גּוּפוֹ לְנִזְקֵי מָמוֹנוֹ. שֶׁהָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: סַמֵּא אֶת עֵינִי[67], קְטַע אֶת יָדִי, עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר - הֲרֵי זֶה חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְבָרִים, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין אָדָם רוֹצֶה בְּכָךְ[68]; אֲבָל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קְרַע אֶת כְּסוּתִי, שַׁבֵּר אֶת כַּדִּי, עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[69]. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ 'עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר' - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי[70] שֶׁהִרְשָׁהוּ לְהַשְׁחִית.

67) בבא־קמא צב. 68) בחסרון ראשי איברים כאלו, ובצחוק אמר לו כך. אבל אם אמר לו הכני ופצעני, ולא לחסרו ראשי איברים — פטור, אם אמר על־מנת שתהיה פטור (מגיד־משנה). 69) ואין אומרים שדרך צחוק אמר לו, שעשוי אדם למחול על ממונו. 70) שיכול לומר לו: הרשיתי לך לקרוע את כסותי על־מנת שתשלם.

יב. בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים?[71] כְּשֶׁבָּאוּ הַכֵּלִים לְיָדוֹ תְּחִלָּה בְּתוֹרַת שְׁמִירָה[72], כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שְׁאוּלִין אוֹ מֵפְקָדִין אֶצְלוֹ, וְאָמַר לוֹ: שַׁבֵּר וּקְרַע, וְעָשָׂה כֵּן - חַיָּב לְשַׁלֵּם[73], עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: קַח כְּלִי זֶה וְשַׁבְּרוֹ[74], בֶּגֶד זֶה וּקְרָעוֹ, וְעָשָׂה כֵּן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[75].

71) שחייב לשלם אם לא אמר לו בפירוש על־מנת שאתה פטור (שם צג.). 72) ככתוב "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" (שמות כב, ו), שהתורה מחייבת אותו בפשיעה. 73) מכיון שנעשה שומר על הכלי, אינו פטור עד שיאמר לו במפורש על־מנת לפטור. אבל אם אמר לו קרע, כוונתו קרע אם אתה רוצה, ובלבד שתשלם לי. 74) ולקח אותו לשם שבירה ולא לשם שמירה. 75) כי אחריות שמירה לא קיבל על עצמו, ועל עצם מעשה השבירה אין לחייבו, שהרי נעשה ברשות הבעלים. גמרא שם.

יג. הָאוֹמֵר[76] לַחֲבֵרוֹ: שַׁבֵּר כֵּלָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר[77], וְעָשָׂה - הֲרֵי זֶה חַיָּב[78] לְשַׁלֵּם. וּכְאִלּוּ אָמַר לוֹ: סַמֵּא עֵינוֹ[79] שֶׁל פְּלוֹנִי עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹשֶׂה הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם, הֲרֵי זֶה הָאוֹמֵר לוֹ שֶׁתְּפוֹ בֶּעָוֹן[80] וְרָשָׁע הוּא; שֶׁהֲרֵי הִכְשִׁיל עִוֵּר[81], וְחִזֵּק[82] יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה.

76) משנה בבא־קמא צב. 77) כלומר, אני אשלם במקומך. 78) העושה, אף־על־פי שאמרו לו במפורש על־מנת שאתה פטור. 79) שהעושה חייב. שאין שליח לדבר עבירה,

כלומר בעבירה אין אומרים שלוחו של אדם כמותו ויתחייב השולח, אלא אומרים אחריות מעשה העבירה היא על עושהו, שלא היה צריך לשמוע בקול השולח, אלא בקול התורה, קידושין מב: 80) קידושין מג. 81) והוא רשע שעבר על לאו "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד). ואף־על־פי שהמזיק ידע שהכלי של חבירו הוא, בכל זאת הוא בבחינת עוור, שאילו לא הבטיחו שיהיה פטור, לא היה שובר, ראה עבודה זרה ו. 82) המריץ אותו וזירזו לעשות את העבירה, גמרא שם.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו דיני המזיק ממון חבירו היזק גמור וניכר, וכן נתבאר בו כשיש שיתוף לבהמה או לדבר אחר עם האדם המזיק בפועל הנזק.

א. הַמַּזִּיק[2] מָמוֹן חֲבֵרוֹ - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[3]. בֵּין שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג[4] בֵּין שֶׁהָיָה אָנוּס[5] - הֲרֵי הוּא כְּמֵזִיד[6]. כֵּיצַד? נָפַל מִן הַגָּג[7] וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, אוֹ שֶׁנִּתְקַל[8] כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ וְנָפַל עַל הַכְּלִי וְשִׁבְּרוֹ - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה. לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב[9] בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד.

2) ראה למעלה פרק א הלכה יא. 3) משנה בבא־קמא כו. 4) שהזיק בלי כוונה. 5) כגון הדוגמאות שלמטה, שאינן אונס גמור, כי אפשר לשים לב ולהשמר מזה, אבל באונס גמור פטור. ראה לקמן הלכה ד, ולמעלה פרק א הלכה יב. 6) משנה, שם. 7) אפילו ברוח שאינה מצויה, והרי זה אנוס. כאן לא חילק רבינו בין רוח מצויה לבין רוח שאינה מצויה, כמו למעלה בפרק א הלכה יב, כי ההבדל ביניהם אינו קיים אלא לענין שלושה דברים (צער, ריפוי ושבת), אבל בנזק - אין הבדל, ובמזיק ממון אין אלא נזק בלבד. בבא־קמא כז. (וראה חושן־משפט סימן שעח סעיף ב, וביאור הגר"א סעיף־קטן ז). 8) והריהו שוגג, לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרך כשהם מהלכים, ראה בבא־קמא כז: והלכות נזקי ממון פרק יג, הלכה ה. 9) בבא־קמא לה.

ב. וְאֶחָד הַהוֹרֵג בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ הַשּׁוֹבֵר כֵּלָיו[10] אוֹ הַקּוֹרֵע בְּגָדָיו[11] אוֹ קוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו - הַכֹּל דִּין אֶחָד הוּא[12].

10) משנה, שם כו. 11) דוגמה זו, וכן זו של ההורג בהמתו של חבירו או קוצץ נטיעותיו - מובאות בתוספתא בבא־קמא פרק ג. 12) חייב נזק שלם כמזיד, בין שהיה שוגג ובין שהיה אנוס.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[13] בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק[14]; אֲבָל בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא אִם הִזִּיק בְּזָדוֹן[15], אֲבָל בִּשְׁגָגָה אוֹ בְּאֹנֶס - פָּטוּר[16]. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן בִּרְשׁוּת[17] אוֹ שְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיק אֶחָד מֵהֶן[18] מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - פָּטוּר[19].

13) שהמזיק חייב לשלם, בין מגיד בין שוגג ובין אנוס. 14) מכיון שהמזיק צריך היה להזהר, בבא־קמא מח. 15) חייב המזיק, אף־על־פי שנכנס הניזק לרשותו, מפני שיש לו רשות להוציאו אבל לא להזיקו (נזקי ממון פרק ז הלכה ז). 16) שיכול לטעון: לא ידעתי שנכנסת, ועל כן לא נזהרתי (שם). ועוד טענה: אתה היית צריך להזהר שלא להניח כליך במקום שאפשר שיוזקו שלא בכוונה. 17) כגון ברשות הרבים או חצר השותפין או אפילו ברשות בעל הבית, אלא שנתן לו בעל הבית רשות להכנס, בבא־קמא מח: 18) מה־שאין־כן בדוגמא הקודמת, שם רק בעל הבית שהזיק פטור שלא בכוונה. אבל אם הנכנס הזיק את בעל הבית, הוא חייב אפילו שלא בכוונה, מכיון שנכנס שלא ברשות. 19) ובלשון הגמרא (שם) "הוזקו זה בזה, פטור". רבינו מפרש "דלא הוה ידע ביה" שאמרו בגמרא, היינו שלא בכוונה. והטעם שהוא פטור, שאין הניזק יכול לבוא בטענה למזיק שהיה עליו להזהר, מכיון ששניהם במצב אחד, ואין הוא חייב להזהר יותר מחבירו.

ד. הָיָה עוֹלֶה בְּסֻלָּם[20], וְנִשְׁמְטָה שְׁלִיבָה[21] מִתַּחְתָּיו וְנָפְלָה וְהִזִּיקָה: אִם לֹא הָיְתָה מְהֻדֶּקֶת[22] וַחֲזָקָה - חַיָּב[23]; הָיְתָה חֲזָקָה וּמְהֻדֶּקֶת, וְנִשְׁמְטָה אוֹ שֶׁהִתְלִיעָה[24] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁזּוֹ מַכָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא[25]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[26] - בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק; אֲבָל בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק - פָּטוּר[27], עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[28].

20) מכות ז: 21) מדריגה. 22) ממלאת את כל הנקב שהיא תחובה בו. 23) או אפילו היתה מהודקת, אבל לא היתה חזקה לשאת כובד האיש העולה בה - חייב, מפני שבנזקין חייב אדם אפילו הזיק שלא בכוונה. 24) והתולעים כרסמו והחלישו אותה, וכשעלה על הסולם נשמטה, גמרא שם. 25) ואונס גמור הוא ופטור (ראה להלן הלכות רוצח ושמירת נפש פ"ו הי"ב, ועיין מגיד־משנה כאן, שהיתה לרבינו גירסא אחרת בגמרא שלפנינו). 26) שאין המזיק פטור אלא־אם־כן היתה מכה בידי שמים. 27) בין שוגג ובין אונס רגיל, כעין אלו שמנה רבינו בהלכה א. 28) בהלכה הקודמת.

ה. הֲרֵי שֶׁמִּלֵּא[29] חָצֵר חֲבֵרוֹ כַּדֵּי יַיִן וָשֶׁמֶן, אֲפִלּוּ הִכְנִיסָם בִּרְשׁוּת - הוֹאִיל וְלֹא קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הֶחָצֵר לִשְׁמֹר, הֲרֵי זֶה נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּדַרְכּוֹ[30]; וְכֹל שֶׁיִּשְׁתַּבֵּר מִן הַכַּדִּים בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ - הֲרֵי הוּא פָּטוּר עֲלֵיהֶן[31]. וְאִם שִׁבְּרָן בְּכַוָּנָה[32], אֲפִלּוּ הִכְנִיסָם בַּעַל הַכַּדִּים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[33]. [וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה].

29) והנכנס והיוצא דורך על הכדים (בבא־קמא כח.). 30) ואין הוא חייב לנהוג בזהירות יתירה וללכת סחור סחור, וכמו כן אין הוא חייב לטרוח לסדר את הכדים זה על גבי זה, כדי לפנות לו מעבר. 31) כי ברשות המזיק אינו חייב עד שיתכוון להזיק (למעלה הלכה ג). ולשון הברייתא (שם): "משבר ויוצא, משבר ונכנס". 32) להזיק. 33) יש לו רשות לפנותם מחצרו, אבל לא לשברם.

ו. שׁוֹר שֶׁעָלָה[34] עַל גַּבֵּי שׁוֹר לְהָרְגוֹ בִּרְשׁוּת

1 הַמַּזִּיק[35], שֶׁהוּא בַּעַל הַתַּחְתּוֹן, בֵּין שֶׁהָיָה תָּם[36] בֵּין
2 שֶׁהָיָה מוּעָד[37], וּבָא בַּעַל הַתַּחְתּוֹן וְשָׁמַט אֶת שׁוֹרוֹ
3 לְהַצִּילוֹ, וְנָפַל עֶלְיוֹן וָמֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[38].

34) בבא־קמא כ. 35) משום שאינו מתכוון פטור לדעת רבינו רק ברשות המזיק, ראה למעלה הלכות ג־ד. 36) שהעליון היה תם, ואם יהרוג את התחתון אינו משלם אלא חצי נזק, ובעל התחתון יפסיד. 37) אפילו היה מועד, שמשלם נזק שלם, ובעל התחתון לא יפסיד, אם לא יעשה דין לעצמו ויפנה לבית־הדין. 38) שלא נתכוון להזיק.

4 ז. דְּחָפוֹ לָעֶלְיוֹן[39] וָמֵת: אִם הָיָה יָכוֹל לְשָׁמְטוֹ[40] וְלֹא
5 שְׁמָטוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב; וְאִם לֹא הָיָה יָכוֹל לְשָׁמְטוֹ -
6 הֲרֵי זֶה פָּטוּר[41].

39) בכוח, גמרא שם. 40) את התחתון (המאירי), ואז יתכן ולא היה העליון מת. 41) גמרא שם.

7 ח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין[42] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, זֶה בָּא
8 בְּחָבִיתוֹ וְזֶה בָּא בְּקוֹרָתוֹ, וְנִשְׁבְּרָה חָבִיתוֹ[43] שֶׁל זֶה
9 בְּקוֹרָתוֹ שֶׁל זֶה - פָּטוּר; שֶׁלָּזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ[44] וְלָזֶה
10 רְשׁוּת לְהַלֵּךְ. הָיָה בַּעַל הַקּוֹרָה רִאשׁוֹן וּבַעַל הֶחָבִית
11 אַחֲרוֹן, וְנִשְׁבְּרָה חָבִית בְּקוֹרָה - פָּטוּר[45]. וְאִם עָמַד
12 בַּעַל הַקּוֹרָה לָנוּחַ מִכֹּבֶד מַשָּׂאוֹ[46] - חַיָּב[47]. וְאִם
13 הִזְהִיר לְבַעַל הֶחָבִית וְאָמַר לוֹ: עֲמֹד - פָּטוּר[48]. עָמַד
14 לְתַקֵּן מַשָּׂאוֹ - הֲרֵי הוּא כְּמְהַלֵּךְ[49] וּפָטוּר. וְאַף עַל
15 פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לְבַעַל הֶחָבִית; שֶׁהוּא טָרוּד בְּדַרְכּוֹ[50].
16 הָיָה בַּעַל חָבִית רִאשׁוֹן[51] וּבַעַל קוֹרָה אַחֲרוֹן, וְנִשְׁבְּרָה
17 חָבִית בְּקוֹרָה - חַיָּב; שֶׁזֶּה כְּמוֹ שֶׁשִּׁבְּרוֹ בְּיָדוֹ
18 בְּכַוָּנָה[52]. וְאִם עָמַד בַּעַל חָבִית לָנוּחַ - פָּטוּר[53]. וְאִם
19 הִזְהִיר לְבַעַל הַקּוֹרָה וְאָמַר לוֹ: עֲמֹד - הֲרֵי זֶה חַיָּב.
20 וְאִם עָמַד לְתַקֵּן מַשָּׂאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לְבַעַל
21 הַקּוֹרָה - הֲרֵי הוּא חַיָּב. וְכֵן זֶה בָּא בְּגֵרוֹ וְזֶה בָּא
22 בְּפִשְׁתָּנוֹ[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

42) זה מול זה או זה בצד זה, משנה בבא־קמא לא: 43) על־ידי שפגעו זה בזה דרך הליכתם. 44) ומכיון ששניהם ברשות, המזיק שלא בכוונה פטור (למעלה הלכה ג), ובעל החבית חייב להזהר שלא יפגע בקורה. 45) בעל הקורה, כי בעל החבית ראה את בעל הקורה הולך כדרכו, ואף הוא צריך היה ללכת במתינות ולא למהר יותר מדי, ועל כן הוא עצמו אשם בנזקו. 46) ובעל החבית הלך כדרכו, ולא הרגיש בעמידתו של בעל הקורה ופגע בו בדרך הילוכו ונשברה החבית (שם לא.). 47) בעל הקורה, שלא היה לו לנוח בדרך ומשאו על גבו, ובעל החבית לא היה צריך להעלות על דעתו, שבעל הקורה יעמוד בדרך, כי אין דרך בני אדם לנוח ומשאם על גבם. 48) אף־על־פי שלא צריך היה לעמוד, בכל זאת מועילה האזהרה לפטור אותו. 49) שדרך נושאי משאות לעשות כן. 50) ואין להאשימו, ובעל החבית צריך היה להרגיש בזה. 51) שם לב. 52) כי בעל החבית הלך כדרכו, והחבית נשברה מפני שבעל קורה מיהר יותר מדי ופגע בחבית, ומשום כך הוא חייב. 53) בעל הקורה, כי בעל החבית לא היה צריך לעמוד לנוח, שהרי הוא יודע שאנשים באים אחריו. 54) ונשרף הפשתן בנרו של חבירו.

23 ט. שְׁנַיִם[55] שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין[56] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֶחָד רָץ
24 וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, וְהֵזִיק[57] אֶחָד מֵהֶן בַּחֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[58]
25 - זֶה הָרָץ חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשַׁנֶּה[59]. וְאִם הָיָה עֵרֶב
26 שַׁבָּת[60] בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁבִּרְשׁוּת הוּא
27 רָץ[61], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס הַשַּׁבָּת וְהוּא אֵינוֹ פָּנוּי[62]. הָיוּ
28 שְׁנֵיהֶם רָצִים וְהֵזִיקוּ זֶה בָּזֶה - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין, וַאֲפִלּוּ
29 בִּשְׁאָר הַיָּמִים[63].

55) בבא־קמא לב: 56) זה כנגד זה. 57) על־ידי שפגעו זה בזה. 58) כי בכוונה, אף המהלך שהזיק את הרץ חייב, כשם שהמזיק בכוונה חייב אפילו כשהניזק נכנס לרשותו בלי רשות (למעלה הלכה ג). 59) מדרך בני אדם, ואין לו רשות לרוץ ברשות הרבים. 60) גמרא שם. 61) ודינו כמהלך. 62) לקבל את השבת. 63) כדין שניהם שלא ברשות (למעלה הלכה ג).

30 י. אֶחָד הַמַּזִּיק בְּיָדוֹ, אוֹ שֶׁזָּרַק אֶבֶן[64] אוֹ יָרָה חֵץ[65]
31 וְהִזִּיק בּוֹ, אוֹ שֶׁפָּטַר מַיִם[66] עַל חֲבֵרוֹ אוֹ עַל הַכֵּלִים
32 וְהִזִּיק, אוֹ שֶׁרָק[67] אוֹ נָע[68] וְהִזִּיק בְּכִיחוֹ[69] וְנִיעוֹ[70] בְּעֵת
33 שֶׁהָלְכוּ מִכֹּחוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמַזִּיק בְּיָדוֹ[71]. וְהֵם תּוֹלְדוֹת
34 שֶׁל אָדָם[72]. אֲבָל אִם נָח הָרֹק וְהַכִּיחַ עַל הָאָרֶץ,
35 וְאַחַר כָּךְ נִתְקַל[73] בָּהֶן אָדָם - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם
36 בּוֹרוֹ[74]; שֶׁכָּל תַּקָּלָה[75] תּוֹלֶדֶת בּוֹר הִיא[76], כְּמוֹ
37 שֶׁבֵּאַרְנוּ[77].

64) בבא־קמא כו: 65) כתובות לא. 66) הפנה זרם מים, מלשון "פוטר מים" (משלי יז, יד), ודינו ככוחו. ראה בבא־קמא ו. 67) רקק, שם ג: 68) באף. 69) ברוק הפה. 70) ליחת האף. 71) וחייב בין הזיק את חבירו ובין הזיק כליו. 72) נזקים הדומים לאלו שאדם עצמו עושה. 73) וניזק. 74) ואינו חייב על נזקי כלים, כי כתוב בתורה "ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג), ודרשו רבותינו: שור - ולא אדם (אם מת), חמור - ולא כלים (בבא־קמא נג: וראה הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה א). 75) ברשות הרבים, בין הפקירה ובין לא הפקירה. 76) דומה לבור שמפורש בתורה (שם), ודינם כדין בור. 77) הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה ב.

38 יא. לוּטֵשׁ[78] שֶׁהָיָה מַכֶּה[79] בְּפַטִּישׁ, וְיָצָא גֵץ[80] מִתַּחַת
39 הַפַּטִּישׁ וְהִזִּיק - הֲרֵי זֶה חַיָּב, כְּמִי שֶׁזָּרַק אֶבֶן אוֹ
40 חֵץ[81]. וְכֵן הַבַּנַּאי[82] שֶׁקִּבֵּל עָלָיו[83] אֶת הַכֹּתֶל לְסָתְרוֹ,
41 וְשִׁבֵּר אֶת הָאֲבָנִים אוֹ הִזִּיק[84] - חַיָּב[85]. הָיָה סוֹתֵר
42 מִצַּד זֶה וְנָפַל מִצַּד אַחֵר[86] - פָּטוּר[87]. וְאִם מְחַמַּת
43 הַמַּכָּה[88] - חַיָּב; שֶׁזֶּה כְּזוֹרֵק חֵץ וְהִזִּיק בּוֹ הוּא[89].

78) עובד במתכת. 79) על המתכת המלובנת. 80) שביב לוהט, בבא־קמא סב: 81) שהרי הנץ מכוח מכתו יצא. 82) שם צח: 83) עבודה בקבלנות, וכל האחריות עליו. אבל אם היה שכיר יום, לא נסתלק בעל הבית משמירתו,

והיא מוטלת על שניהם, ושניהם משלמים (בית הבחירה לבבא־קמא עמוד 281). 84) אחרים. 85) שאדם מועד לעולם, והיה צריך להזהר. 86) מחמת אונס, שהיה סבור שצד שני יוכל לעמוד בלא זה. 87) שאנוס הוא. 88) שהיה מכה בפטיש בכל כוחו, ונתנדנד הכותל מחמת המכה. 89) גופו, ומזיק גמור הוא (ולא כגורם בנזקין).

יב. הַכּוֹבֵשׁ[90] בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ בַּמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּפְלָה וּמְנָעָהּ מִלַּעֲלוֹת[91], עַד שֶׁמֵּתָה בַּמַּיִם; אוֹ שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה וְצִמְצַם עָלֶיהָ הַמָּקוֹם כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּמְצָא צֵל עַד שֶׁהֲרָגַתְּהָ הַחַמָּה - חַיָּב לְשַׁלֵּם[92]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

90) השקיע בידיו ראש הבהמה במים ומתה (סנהדרין עו:). 91) אחזה בידיו, ולא נתן לה לעלות מן המים. 92) כדעת רבינא בבא־קמא שם, ואף־על־פי שהשמש הרגה אותה, והוא אינו אלא גורם לנזק, בכל זאת חייב. ראה להלן פרק ז הלכה יא.

יג. שְׁנַיִם שֶׁהִמִּיתוּ אֶת הַבְּהֵמָה כְּאַחַת אוֹ שִׁבְּרוּ אֶת הַכְּלִי כְּאַחַת - מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן[93].

93) מחלקים את תשלומי הנזק, וכל אחד משלם חצי, ואין אומרים שכל אחד ישלם הכל [כלומר שהניזק יגבה ממי שירצה], אפילו אם בכוחה של מכת כל אחד לשבור את הכלי (מאירת־עינים חושן־משפט סימן שפג, סעיף־קטן י). ומקור דין זה בתוספתא בבא־קמא פרק ב: "חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולם חייבים לשלם", כלומר, כל אחד משלם חלקו.

יד. חֲמִשָּׁה שֶׁהִנִּיחוּ חָמֵשׁ חֲבִילוֹת עַל הַבְּהֵמָה וְלֹא מֵתָה, וּבָא זֶה הָאַחֲרוֹן וְהִנִּיחַ חֲבִילָתוֹ[94] עָלֶיהָ וָמֵתָה: אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּאוֹתָן הַחֲבִילוֹת, וּמִשֶּׁהוֹסִיף זֶה חֲבִילָתוֹ עָמְדָה וְלֹא הָלְכָה - הָאַחֲרוֹן חַיָּב[95]; וְאִם מִתְּחִלָּה לֹא הָיְתָה מְהַלֶּכֶת - הָאַחֲרוֹן פָּטוּר[96]; וְאִם אֵין יָדוּעַ[97] - כֻּלָּן מְשַׁלְּמִין בְּשָׁוֶה.

94) כך פירש רבינו את לשון הגמרא "מרבה בחבילה", בבא־קמא י. וראה שם רש"י, שפירש אחרת. 95) כי לולא הוא, לא היתה מתה. 96) כי גם בלעדו היתה מתה. גירסת רבינו בגמרא היתה: "היכי דמי, אי דבלאו איהו הוה אזלא (אם בלעדיו היתה הולכת) פשיטא (מובן מאליו שהוא חייב). אלא דבלאו איהו נמי לא אזלא (אלא שבלעדי הוא גם כן לא הלכה), מאי קא עביד (מה הוא עשה, וצריך להיות פטור)". וראה מגיד־משנה כאן. 97) כך משמע מלשון התוספתא שם, שכתוב סתם: חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולם חייבים.

טו. וְכֵן חֲמִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבוּ[98] עַל הַכִּסֵּא וְלֹא נִשְׁבַּר, וּבָא אַחֲרוֹן וְיָשַׁב עָלָיו וְנִשְׁבַּר, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה רָאוּי לְהִשָּׁבֵר בָּהֶן קֹדֶם שֶׁיָּשַׁב[99], הוֹאִיל וְקֵרֵב אֶת שְׁבִירָתוֹ[100] - הָאַחֲרוֹן חַיָּב; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִים לוֹ: אִלּוּ לֹא נִסְמַכְתָּ עָלֵינוּ[101], הָיִינוּ עוֹמְדִים קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁבֵר. וְאִם יָשְׁבוּ כְּאַחַת[102] וְנִשְׁבַּר - כֻּלָּן חַיָּבִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

98) בבא־קמא י: 99) ויכול האחרון לטעון, לולא ישבתי גם כן היה הכסא נשבר, ולא עשיתי כלום. 100) לולא ישב היה נשבר כעבור שתי שעות, ולאחר שישב נשבר בשעה אחת, גמרא שם. 101) כך בדפוס רומי ר"מ. בדפוסים שלנו: "עלינו". והפירוש, אילו לא ישבת על הכסא, היינו עומדים לפני השעתיים ולא היה נשבר. ורש"י שם פירש אחרת. ועיין היטב חושן־משפט סימן שפא, מאירת־עינים סעיף־קטן ב וביאור הגר"א שם, שלרבינו היתה גירסא אחרת בגמרא שלנו. 102) תוספתא שם.

טז. אָדָם וְשׁוֹר[103] שֶׁדָּחֲפוּ בְּהֵמָה אוֹ אָדָם אוֹ כֵּלִים אוֹ בְּהֵמַת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[104] לְבוֹר, וְהֵזִיק הַנִּדְחָף בַּבּוֹר אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁתַּבְּרוּ הַכֵּלִים: לְעִנְיַן נִזְקֵי אָדָם אוֹ הֵזִיק בְּהֵמָה - שְׁלָשְׁתָּן חַיָּבִין[105]: הָאָדָם הַדּוֹחֵף וּבַעַל הַשּׁוֹר וּבַעַל הַבּוֹר, וּמְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן[106]; לְעִנְיַן דְּמֵי וְלָדוֹת וְאַרְבָּעָה דְבָרִים - אָדָם חַיָּב, וּבַעַל הַשּׁוֹר וּבַעַל הַבּוֹר פְּטוּרִין[107]; לְעִנְיַן כֹּפֶר[108] וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד[109] - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב, וְאָדָם וּבַעַל הַבּוֹר פְּטוּרִין[110]; לְעִנְיַן כֵּלִים וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין - אָדָם וּבַעַל הַשּׁוֹר חַיָּבִין[111], וּבַעַל הַבּוֹר פָּטוּר[112].

103) בבא־קמא נג: 104) בהמת קדשים שנפל בה מום, שפסולה לקרבן. 105) אף בנזקי האדם, ואף־על־פי שלמדו אצל בור "כי יפול שמה שור", שור - ולא אדם (למעלה הלכה י), זהו רק אם מת האדם, אבל אם הוזק האדם - בעל הבור חייב. 106) אם השור מועד, משלם כל אחד מהם שליש. ואם השור תם, משלם בעל השור חצי חלקו בנזק, היינו שתות הנזק (חצי משליש), והיתר מתחלק שוה בשוה בין האדם ובעל הבית. [כרבי נתן שם, מפני שהמסקנא שם היא: "הא והא כרבי נתן" (שניהם סוברים כרבי נתן)]. 107) כי תשלום דמי ולדות וארבעה דברים, נאמר בתורה באדם בלבד (שמות כא, וראה למעלה פרק א, הלכה א; פרק ד הלכה א). 108) אם דחפו אדם ושור מועד את האדם לבור ומת, וצריך לשלם דמי הנהרג, ראה הלכות נזקי ממון פרק י הלכה ב. 109) אם דחפו עבד כנעני לבור ומת, ומגיע לבעלים כופר העבד לפי הסכום הקצוב בתורה שלושים סלע כסף. ראה שם פרק יא הלכה א. 110) האדם פטור, כי בעבירה שיש בה מיתת בית־דין פטור האדם מן התשלומין, אפילו היה שוגג שאינו נהרג. ראה למעלה פרק ד הלכה ה. 111) המדובר בפסולי המוקדשים שנפדו, והם בכלל "שור רעהו" שהרי מותרים באכילה. [אבל קדשי־קדשים בעלי מומים מועלים בהם (פרק שני מהלכות מעילה הלכה טז), והמזיק דבר שיש בו מעילה פטור (פרק ח מנזקי ממון הלכה ה). ובדין שלפנינו היו כולם פטורים. אמנם מסגנונו של רבינו שם משמע שגם לפני שנפדו, בכלל "שור רעהו" הם, שהרי כתב "פסולי המוקדשים עליהם דין נזקין, שהרי יצאו לפדיון ולהיותם חולין". משמע שעומדים לפדיון וטרם נפדו. רש"י בבא־קמא י. אומר שרק אם נפדו הם נקראים "שור רעהו". וצריך עיון גדול]. 112) בכלים פטור, כלמעלה הלכה י. ועל שור פסולי המוקדשים אפילו נפדה והוא מותר באכילה (דברים יב, טו) פטור, שנאמר (שמות כא, לד): "והמת יהיה לו",

וזה אין המת שלו, שהרי הוא טעון קבורה, שנאמר "ואכלת" - ולא לכלביך. ראה בבא־קמא שם.

יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני המזיק נזק שאינו ניכר, והגורם ההיזק, ודיני התביעה שיש בין הניזק והמזיק.

א. הַמַּזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ הֵזֵק שֶׁאֵינוֹ נִכָּר[2] - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנָּה הַדָּבָר[3] וְלֹא נִפְסְדָה צוּרָתוֹ, הֲרֵי זֶה פָּטוּר[4] מִן הַתַּשְׁלוּמִין דִּין תּוֹרָה[5]. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[6] אָמְרוּ: הוֹאִיל וְהִפְחִית דְּמֵיהֶן, הֲרֵי זֶה חַיָּב, וּמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִפְחִית[7] מִדְּמֵיהֶן.

2) גיטין נג. 3) שלא חסר בו כלום. 4) פסק כרבי יוחנן, נגד דעת חזקיה רבו, שדבר תורה חייב, מפני שדעתו הופרכה שם נג: מברייתא. 5) כי כל הנזקין המפורטים בתורה, הם נזק שניכר. 6) חכמים קנסו אותו. ראה הלכה ג. 7) נזק שלם.

ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁטִּמֵּא[8] אֲכָלִין טְהוֹרִים[9] שֶׁל חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁדִּמַּע[10] לוֹ פֵּרוֹת, אוֹ עֵרֵב לוֹ טִפַּת[11] יַיִן נֶסֶךְ[12] בְּתוֹךְ יֵינוֹ, שֶׁהֲרֵי אָסַר עָלָיו הַכֹּל[13], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[14] - שָׁמִין מַה שֶּׁהִפְסִיד, וּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[15] מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו[16], כְּדֶרֶךְ כָּל הַמַּזִּיקִין[17].

8) שנגע בהם כשהוא טמא, או הניח עליהם שרץ מת. משנה שם נב: 9) כגון תרומה שמפסידה לגמרי, שדינה בשריפה. ואף על פי שיכול ליהנות ממנה בשעת ביעורה, הרי זה כהפסד מלא, כי הנאה זו אין ערכה רב. או חולין שחבירו אוכל אותם בטהרה, ואף על פי שאין כאן הפסד גמור, חייבוהו החכמים לשלם מה שהפחית מדמיהם, מפני שאסור לגרום טומאה לחולין בארץ ישראל, שהפרושים אוכלים שם חוליהם בטהרה, שם נג. 10) שערבב תרומה בחולין של חבירו, ומפסידו, שצריך למכור פירותיו לכהן בזול, שרק לכהנים מותרים באכילה, שם. 11) שיין נסך אוסר תערובתו במשהו. 12) שנסכו לעבודה זרה. 13) המדובר ביין נסך שאוסר אפילו בהנאה. 14) ולאו דווקא אלו שלושה הנזכרים במשנה, והיינו כרב ולא כשמואל שאמר, שאין ללמוד מאלו על אחרים. [ואף על פי שהלכה כשמואל בדיני ממונות פסק כאן כרב מפני שבגמרא שם שקלו וטרו לפי שיטת רב. ואפשר גם לומר שלמסקנה של הסוגייה שם גם שמואל מודה שבעניינים דומים ממש לומדים מאלה על אחרים, אלא ששלושה אלה אינם דומים ולכן הוצרכו כולם], שם נג. 15) אף על פי שמן התורה הוא פטור לגמרי. 16) מן הטובים שבקרקעותיו, או מטלטלים ואף על פי שאינו אלא מדרבנן, כי חכמים תיקנו כעין דאורייתא. 17) שכתוב בהם "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", בבא קמא ה.

ג. וְדָבָר זֶה[18] קְנָס הוּא[19] שֶׁקְּנָסוּהוּ חֲכָמִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד מִן הַמַּשְׁחִיתִים הוֹלֵךְ וּמְטַמֵּא טָהֳרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְאוֹמֵר: פָּטוּר אֲנִי[20]. לְפִיכָךְ, אִם מֵת זֶה שֶׁהִזִּיק הֵזֵק שֶׁאֵינוֹ נִכָּר - אֵין גּוֹבִין הַנֶּזֶק מִנִּכְסָיו; שֶׁלֹּא קָנְסוּ חֲכָמִים אֶלָּא זֶה שֶׁעָבַר וְהִזִּיק, אֲבָל הַיּוֹרֵשׁ שֶׁלֹּא עָשָׂה כְּלוּם - לֹא קְנָסוּהוּ. וְכֵן הַמַּזִּיק הֵזֵק שֶׁאֵינוֹ נִכָּר בִּשְׁגָגָה אוֹ בְּאֹנֶס - פָּטוּר[21]; שֶׁלֹּא קָנְסוּ אֶלָּא הַמִּתְכַּוֵּן[22] לְהַזִּיק מְדַעְתּוֹ[23].

18) שחייב על היזק שאינו ניכר. 19) ולא מצד הדין, כי היזק שאינו ניכר אינו היזק (גיטין נג.). 20) נימוק זה מובא בגמרא שם. 21) משנה גיטין נב: אבל במזיק היזק שניכר חייב שוגג כמזיד. ראה למעלה שם. 22) ולא שגג. 23) מרצונו ולא אנוס. הפטור בשוגג ובאונס נובע מטעם החיוב האמור למעלה "כדי שלא יהיה ... הולך ומטמא ..." שאינו אלא במתכוון.

ד. הַכֹּהֲנִים שֶׁפִּגְּלוּ[24] אֶת הַזֶּבַח: בְּמֵזִיד - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם[25], בְּשׁוֹגֵג[26] - פְּטוּרִין[27]. וְכֵן הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּפָרַת חַטָּאת[28] וּבְמֵי חַטָּאת[29]: בְּמֵזִיד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[30], בְּשׁוֹגֵג - פָּטוּר.

24) ששחטו את הקרבן או עשו אחת מעבודות הדם, כגון קבלה או זריקה על מנת שיאכלו אותו חוץ לזמנו, ועל ידי כך נפסל הקרבן. 25) את הנזק שהזיקו, אף על פי שזה היזק שאינו ניכר. 26) כגון שהיה קרבן חטאת וחשבו שהוא שלמים, וחשבו עליו לאכלו שני ימים ולילה אחד, כדין אכילת שלמים, או שלא ידע שהמחשבה אסורה ומפגלת את הקרבן. 27) כדין היזק שאינו ניכר. במשנתינו הגירסא: "מזידין חייבין" ומשמע ששוגגים פטורים. ויש גורסים בפירוש: "מזידים חייבים שוגגים פטורים", כמו בהמטמא והמדמע והמנסך, וזוהי גם גירסת הרי"ף וראה שם נג: תוספות דיבור המתחיל ותני עלה. 28) בפרה אדומה שמשתמשים באפרה לטהר טמאים, והעושה בה מלאכה פוסלה, שנאמר "לא עלה עליה עול" (במדבר יט, ב). 29) שמערבבים בהם את אפר הפרה, ואף הם נפסלים במלאכה, כגון ששקל כנגדם משקלות. 30) מטעם קנס, כדין היזק שאינו ניכר (ראה ראב"ד ומגיד משנה).

ה. הִכְנִיס פָּרָה לְמַרְבֵּץ[31] כְּדֵי שֶׁתִּינָּק[32] וְתָדוּשׁ[33], וְהִסִּיחַ[34] דַּעְתּוֹ מִמֵּי חַטָּאת[35] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[36] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם.

31) למקום שעומדות פרות קשורות בצוואריהן ודשות (וראה רש"י בבא מציעא ל.). 32) כגון שהייתה אמה שם. 33) יחד עם שאר הפרות. 34) או הסיח. 35) הטעונים שמירה, שנאמר בהם "למשמרת למי נידה" (שם, ט), כלומר שיהיו משומרים לכך ואם הסיח דעתו משמירתם נפסלו. 36) על שהכניסה אין לחייבו, שהרי לטובתה הכניסה כדי שתינק, ולא נפסלה על ידי זה והפסול בא מחמת מחשבתו שתדוש, ומשום כך פטור מלשלם. בהלכה הקודמת, כהנים שפגלו את הזבח במזיד חייבים לשלם, אף על פי שהפסול בא מחמת המחשבה - ששם הפסול קשור במעשה השחיטה או זריקת הדם, שעשה שלא כהוגן ולכן הרי זה כפוסלו בידיים. ראה שם תוספות רי"ד.

ו. הַמְנַסֵּךְ[37] יַיִן חֲבֵרוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה - לֹא נֶאֱסַר הַיַּיִן; שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[38] אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וְאִם הָיָה לוֹ בּוֹ שֵׁתְּפוּת, אוֹ שֶׁהָיָה מוּמָר[39], שֶׁהֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁהִתְרוּ בּוֹ[40] וְקִבֵּל הַהַתְרָאָה[41], שֶׁהֲרֵי הוּא מוּמָר[42] - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר הַיַּיִן[43], וְחַיָּב לְשַׁלֵּם[44]. וְהֵיאַךְ יִתְחַיֵּב זֶה לְשַׁלֵּם וַהֲרֵי הוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ[45]? מִפְּנֵי שֶׁמֵּעֵת שֶׁהִגְבִּיהוּ[46] נִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם[47], וְאֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ עַד שֶׁיְּנַסֵּךְ[48].

37) הכניס ידו לתוך היין ושכשך לשם עבודה זרה. 38) אין דרכו לאסור, ומשום כך אפילו שמעו מפיו שכוונתו לנסך, אנו אומרים שלצערו בלבד התכוון, חולין מא. 39) "זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עבירה בזדון והורגל ונתפרסם בה ... והוא שיעשה להכעיס" (הלכות תשובה פרק ג הלכה ז). 40) בישראל שלא ינסך, שהמנסך חייב מיתה (שם). 41) ואמר יודע אני שאני חייב מיתה, ובכל זאת אני מנסך. 42) על ידי זה הוא נעשה עכשיו מומר אף על פי שקודם לא היה בחזקת מומר, שם. 43) שבמומר לעבודה זרה אנו מניחים שדעתו לנסך, ואדם יכול לאסור דבר שאינו שלו, שם. 44) פסק כרב, שמנסך במזיד חייב לשלם (מגיד משנה). 45) חייב סקילה. וחייבי מיתת בית דין פטורים מלשלם. 46) על מנת לנסכו ולאסרו, דרכם של המנסכים להגביה את היין לפני הניסוך (ראה תוספות גיטין נב: דיבור המתחיל מנסך). 47) כדין גזלן. 48) ואין המתחייב בנפשו פטור מלשלם אלא אם כן חיוב ממון וחיוב מיתה באים כאחד (שם).

ז. כָּל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[49] נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, כִּשְׁאָר הַמַּזִּיקִין. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הוּא הַמַּזִּיק זֶה הַנֶּזֶק עַצְמוֹ בָּאַחֲרוֹנָה[50], הוֹאִיל וְהוּא הַגּוֹרֵם הָרִאשׁוֹן - חַיָּב. כֵּיצַד? הַזּוֹרֵק כְּלִי שֶׁלּוֹ[51] מֵרֹאשׁ הַגָּג עַל גַּבֵּי כָּרִים וּכְסָתוֹת[52], וּבָא אַחֵר וְקָדַם[53] וְסִלֵּק אֶת הַכָּרִים[54] מֵעַל הָאָרֶץ, וְנָחְבַּט הַכְּלִי בָּאָרֶץ וְנִשְׁבַּר - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם[55] כְּאִלּוּ שִׁבְּרוֹ בְּיָדוֹ; שֶׁסִּלּוּק הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת גָּרַם לוֹ[56] שֶׁיִּשָּׁבֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

49) כדעת רבי מאיר בבא קמא ק. בלשון התלמוד: "דינא דגרמי" וכך פסק הרי"ף בבא קמא סוף פרק ב. [ולא כל גורם נזק חייב, שהרי רבינו עצמו בהלכות נזקי ממון פרק ב הלכה יט פוטר את המשסה כלבו של חבירו בחבירו. וכן פסק שם, פרק יד הלכה יד בטומן קמתו של חבירו. ופירשו רובם של ראשונים ואחרונים שיש לחלק בין "גרמא בנזיקין" ובין "דינא דגרמי". "גרמא" פטור לכל הדעות, וב'דינא דגרמי' מחלוקת תנאים, ורבינו פוסק כרבי מאיר ודן דיני דגרמי לחייב את הגורם. והאריכו בהגדרות שני המונחים הללו ראשונים ואחרונים, ומדברי כולם יוצא ש'דיני דגרמי' כולל גורמים יותר ישירים ויותר חזקים מגרמא. וראה ש"ך חושן משפט תיח סעיף קטן ד שייחס לרבינו את הדעה, שגרמא בניזקין ודיני דגרמי היינו הך, אבל יחיד הוא בדבר זה, ומעניין שהמשפט הזה נמצא בסוגריים. וראה ש"ך שם סימן שפו סעיף קטן א וסעיף קטן ד]. 50) אלא הוא המזיק באחרונה. 51) ובכלי של חבירו ראה הלכה ח. 52) ואין סופו להישבר וברשות זרקו, שהרי שלו הוא. 53) קודם שהגיע הכלי לארץ. 54) שלא ברשות, שהרי לא שלו הם. 55) שהרי הזורק ברשות עשה, וכל החיוב על המסלק. 56) ששבר, והגורם לנזק חייב נזק שלם.

ח. הַזּוֹרֵק כְּלִי שֶׁל חֲבֵרוֹ[57] מֵרֹאשׁ הַגָּג עַל גַּבֵּי כָּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁל בַּעַל הַכְּלִי, וְקָדַם בַּעַל הַכְּלִי וְהֵסִיר הַכָּרִים[58] - הַזּוֹרֵק חַיָּב[59]; שֶׁזְّרִיקָתוֹ הוּא הַגּוֹרֵם הָרִאשׁוֹן[60] לִשְׁבִירַת הַכְּלִי. וְאִם קָדַם אַחֵר[61] וְסִלְקָן - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין[62], הַזּוֹרֵק וְהַמְסַלֵּק; שֶׁשְּׁנֵיהֶם גָּרְמוּ לְאַבֵּד מָמוֹנוֹ שֶׁל זֶה.

57) ושלא ברשות זרק. 58) וברשות עשה, שהרי שלו הם. 59) בכל, כי לבעל הכרים מותר לקחת כרים שלו בכל עת שירצה, מה שאין כן הזורק, שכל מעשהו באיסור. ופסק רבינו כרי"ף שאין הלכה כרבה (בבא קמא כו:) שאומר הזורק פטור. 60) שלולא זרק לא היה הכלי נשבר. 61) שאינו בעל הכרים. 62) כי שניהם שלא ברשות עשו, ושניהם שותפים בנזק שגרמו. [מלשונו של רבינו שכתב: "כרים וכסתות של בעל הכלי" משמע, שאם הכרים היו של אדם אחר ובעל הכלי סילקם, משלם הזורק חצי נזק בלבד].

ט. וְכֵן הַשּׁוֹרֵף שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ - חַיָּב[63] לְשַׁלֵּם כָּל הַחוֹב[64] שֶׁהָיָה בַּשְּׁטָר; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין גּוּף הַשְּׁטָר מָמוֹן[65], הֲרֵי גָּרַם לְאַבֵּד הַמָּמוֹן[66]. וּבִלְבַד שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ הַמַּזִּיק שֶׁשְּׁטָר מְקַיֵּם הָיָה[67], וְכָךְ וָכָךְ הָיָה כָּתוּב בּוֹ[68], וּמֵחֲמַת שֶׁשָּׂרָפוֹ הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִגְבּוֹת הַחוֹב[69]; אֲבָל אִם לֹא הֶאֱמִינוֹ[70] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דְּמֵי הַנְּיָר בִּלְבַד.

63) כרפרם, שדן דינא דגרמי, ולא כרבה שסובר פטור, שהשורף יכול לטעון: שרפתי לך פיסת נייר בלבד (שם). 64) ובלשון הגמרא "דמי שטרא מעליא" (=דמי שטר מעולה), היינו כל הסכום הכתוב בו ולא דמי השטר כפי שהוא שווה למכירה (שם). 65) אלא נייר בלבד. 66) לולא שרפו, היה בעל השטר גובה כל החוב שבשטר. 67) בית דין אישרו חתימות עדי השטר ורשמו האישור על השטר ואפשר לגבות בו. 68) כלומר, השורף מאמין לבעל השטר שסכום זה היה כתוב בשטר. 69) המדובר כשאין עדים שיודעים מה היה כתוב בשטר ואם הוא מקויים בבית דין, שאילו היו עדים, יכול לכתוב לו שטר חדש על פי העדים ולא יפסיד כלום (שם). 70) וטוען שהנייר ששרף לא היה שטר כלל.

י. וְכֵן רְאוּבֵן שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בְּשִׁמְעוֹן, וּמָכַר הַשְּׁטָר לְלֵוִי, וְחָזַר אַחַר שֶׁמְּכָרוֹ וּמְחָלוֹ לְשִׁמְעוֹן[71] - הֲרֵי נִפְטַר שִׁמְעוֹן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, וְנִתְחַיֵּב רְאוּבֵן לְשַׁלֵּם לְלֵוִי כָּל מַה שֶּׁבַּשְּׁטָר[72]; שֶׁהֲרֵי גָּרַם לוֹ לְאַבֵּד הַשְּׁטָר, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁשָּׂרָפוֹ[73]. וְכֵן אִם

מְחָלוֹ יוֹרֵשׁ רְאוּבֵן[74] - מְשַׁלֵּם הַמּוֹחֵל מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנְכָסָיו.

71) ויכול ראובן למחול אף אחרי המכירה, מכיוון שהשטר אין גופו ממון, וכל עיקרו אינו אלא ראייה, שראובן הלווה לשמעון. מן התורה יכול אדם למכור לחבירו דבר מוחשי בלבד, שהוא גופו ממון, וכל קניין שטרות־ראיות אינו אלא מדרבנן. משום כך המוכר שטר חוב לחבירו, יכול אחר כך למחול את החוב, כי מן התורה החוב עדיין שלו הוא, כתובות פו. (רי"ף שם). 72) אפילו קנה לו שטר של אלף לירות במאה לירות, יקבל כל מה שכתוב בשטר, היינו אלף לירות (שם). 73) גם במוחל חוב מביא התלמוד דברי אמימר (בבא קמא צח:), שהשורף משלם "דמי שטרא מעליא". 74) כך פסק שמואל, שאפילו היורש של המלווה יכול למחול (ראה למעלה הלכה ז). ואף על פי שאילו לא מחל, היה הבעל־חוב גובה מבינונית בלבד, עכשיו שהפסידו ישלם מן העידית. וראה בבא קמא צח: רש"י דיבור המתחיל כי כשורא לצלמא.

יא. וְכֵן הָעוֹשֶׂה עַבְדּוֹ אַפּוֹתֵיקִי[75], וְחָזַר וְשִׁחְרְרוֹ - חַיָּב הַמְשַׁחְרֵר לְשַׁלֵּם לְבַעַל הַחוֹב; שֶׁהֲרֵי הִפְקִיעַ שִׁעְבּוּדוֹ[76] וְגָרַם לְאַבֵּד מָמוֹנוֹ[77]. וְכוֹפִין אֶת בַּעַל חוֹב גַּם הוּא לְשַׁחְרֵר הָעֶבֶד[78], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְגַּע בּוֹ וְיֹאמַר לוֹ: עַבְדִּי אַתָּה[79]. וְכֵן הַדּוֹחֵף[80] מַטְבֵּעַ חֲבֵרוֹ, וְנִתְגַּלְגֵּל[81] וְיָרַד לַיָּם - חַיָּב לְשַׁלֵּם[82]. וְכֵן הַצּוֹרֵם[83] אֹזֶן הַפָּרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי גָּרַם לִפְחֹת דָּמֶיהָ[84]. וְכֵן הַמְרַקֵּעַ[85] דִּינְרֵי חֲבֵרוֹ וְהֶעֱבִיר צוּרָתָן[86] - חַיָּב לְשַׁלֵּם מִשּׁוּם גּוֹרֵם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים.

75) שאמר לבעל חובו: לא יהיה לך פירעון אלא מזה. 76) כל עוד שהוא עבד הריהו משועבד לבעל חוב, שיוכל לגבות חובו ממנו, והשחרור מפקיע שעבודו ולא יוכל לגבות חובו ממנו, שם. 77) שלא יוכל לגבות חובו משאר נכסי הלווה, שהרי אמר לו מפורש שלא יגבה אלא מזה, והגורם להזיק ממון חבירו חייב. ראה הלכות מלווה ולווה פרק יח הלכה ו. 78) אף על פי שמעולם לא היה עבדו, שהרי גופו לא היה קנוי לו אלא משועבד, והאדון ששעבדו הפקיע שעבודו כששחררו. 79) ויוציא לעז על בניו (שם מא.). 80) חבירו החזיק מטבע בידו, והיכהו תחת ידו (בבא קמא צח.). 81) ולא בא לידו, אבל אם בא לידו, דינו כגזלן וחייב מדין תורה. 82) אף על פי שלא הזיק בידיים, חייב משום שגרם להזיק. 83) הפוגם (שם). 84) שאינה ראוייה למזבח. [ומה שפסק רבינו בפרק ג מנזקי ממון הלכה ד, שהגוזל פרה ונפסלה מלהקריבה למזבח, אומר לו (הגזלן לנגזל): הרי שלך לפניך, המדובר, כשנפסלה מאליה ולא עשה בה מעשה, אבל כשהגזלן עצמו פסלה, משלם את מה שפיחתה]. 85) עושה אותם דקים על ידי הכאה בפטיש, אבל לא החסירם. 86) הצורה שהייתה טבועה בדינרים אינה ניכרת כמקודם ומפני כך פחתו דמיהם.

יב. הַזּוֹרֵק[87] כְּלִי מֵרֹאשׁ הַגָּג לָאָרֶץ וְלֹא הָיָה תַּחְתָּיו כֵּלִים[88], וְקָדַם אַחֵר וּשְׁבָרוֹ בְּמַקֵּל כְּשֶׁהוּא בָּאֲוִיר קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לָאָרֶץ[89] - הֲרֵי זֶה הָרִאשׁוֹן פָּטוּר; שֶׁלֹּא שָׁבַר אֶלָּא כְּלִי שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁבֵר מִיָּד בְּוַדַּאי, וְנִמְצָא כְּשׁוֹבֵר כְּלִי שָׁבוּר[90], וְאֵין זֶה כְּגוֹרֵם[91]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - פָּטוּר.

87) בעל הכלי. בבא קמא כו: 88) כלומר, כרים וכדומה. 89) והרי הכלי שנזרק עדיין שלם בזמן שהאחר הכהו. 90) על ידי הזורק, ומשום כך הזורק חייב אם הכלי אינו שלו. וראה שם יז: רש"י דיבור המתחיל זרק. 91) כמסלק הכרים בהלכות ז־ח שחייב, שלולא סילק את הכרים לא היה נשבר, מה שאין כן כאן, שאפילו לא שברו במקל, בוודאי היה נשבר.

יג. שׁוֹר שֶׁהָיָה עוֹמֵד לַהֲרִיגָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַזִּיק אֶת הַבְּרִיּוֹת[92], וְאִילָן הָעוֹמֵד לִקְצִיצָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַזִּיק אֶת הָרַבִּים[93], וְקָדַם אֶחָד וְשָׁחַט[94] שׁוֹר זֶה וְקָצַץ אִילָן זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים - חַיָּב לְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים[95]; שֶׁהֲרֵי הִפְקִיעָן מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה[96]. וְאִם טָעַן וְאָמַר: אַתָּה אָמַרְתָּ לִי לְהָרְגוֹ וּלְקָצְצוֹ - הוֹאִיל וְהוּא עוֹמֵד לְכָךְ[97], הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

92) אפילו לא המית. 93) כגון שענפיו נוטים לרשות הרבים. 94) כי אין חיוב להרגו אלא לסלק את המזיק. ואפילו שור שהמית וחייב סקילה, אם שחטו עד שלא נגמר דינו, בשרו מותר, שם מד. 95) שיראו אם בעל השור או בעל האילן מדקדק בשאר מצוות או לא, וגם יראו את גודל הטרחה בקיום המצוה, שלפעמים אדם מונע עצמו מן המצוה בגלל הטרחה, ונוח לו שאחר יעשה אותה, מאירת עיניים חושן משפט שפב. 96) "ובערת הרע מקרבך". 97) משום כך הוא נאמן, וכנראה שכח בעל השור שנתן לו רשות, אבל אם השור אינו עומד להריגה, אינו נאמן לטעון שקיבל רשות להרגו, שאין אדם נותן רשות לאחרים שיזיקו ממונו ולפיכך חייב לשלם, אלא אם כן יביא עדים שיעידו כדבריו. שם צא:

יד. וְכֵן מִי שֶׁשָּׁחַט[98] חַיָּה וָעוֹף[99], וּבָא אַחֵר וְכִסָּה הַדָּם שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַשּׁוֹחֵט - חַיָּב לִתֵּן[100] כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה[101], שֶׁהוּא נוֹתֵן קְנָס[102] קָצוּב[103], וְהוּא עֲשָׂרָה זְהוּבִים[104]. וְכֵן הוֹרוּ, שֶׁכָּל הַמּוֹנֵעַ הַבְּעָלִים מֵעֲשׂוֹת מִצְוַת עֲשֵׂה[105] שֶׁהֵן רְאוּיִין לַעֲשׂוֹתָהּ, וְקָדַם אַחֵר וַעֲשָׂאָהּ - מְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים עֲשָׂרָה זְהוּבִים[106].

98) והשוחט חייב במצוות כיסוי (שם). 99) או עוף. 100) שהשוחט יכול לטעון אני רוצה לעשות מצוה זו (שם). 101) מובא ברי"ף שם. 102) שהרי לא החסירו ממון. 103) קבוע, ואינו תלוי בשיקול דעתו של הדיין. 104) כך פסק רבן גמליאל (שם) באחד ששחט וקדם חבירו וכיסה. לפי הדעה הקודמת לא היה זה קנס קצוב, אלא רבן גמליאל קבע תשלום זה של עשרה זהובים לפי ראות עיניו באותו מעשה שבא לפניו. 105) אנו לומדים ממעשה כיסוי הדם על שאר מצוות עשה. 106) כפסק דינו של רבן גמליאל במעשה כיסוי הדם.

טו. שָׁמִין[107] לְמַזִּיק בְּיָדוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁשָּׁמִין לוֹ אִם הִזִּיק מָמוֹנוֹ. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁהָרַג בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ אוֹ שִׁבֵּר כֵּלָיו - שָׁמִין כַּמָּה הָיְתָה הַבְּהֵמָה שָׁוָה וְכַמָּה הַנְּבֵלָה שָׁוָה, וְכַמָּה הָיָה הַכְּלִי שָׁוֶה וְהוּא שָׁלֵם וְכַמָּה שָׁוֶה עַתָּה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת[108] לַנִּזָּק עִם הַנְּבֵלָה[109] אוֹ הַכְּלִי הַשָּׁבוּר[110]. כְּדֶרֶךְ שֶׁבַּאֲרֵנוּ בְּשׁוֹרוֹ שֶׁהִזִּיק, שֶׁדִּין אֶחָד הוּא. דָּרַךְ עֲנָבִים[111] שֶׁל חֲבֵרוֹ - שָׁמִין לוֹ הֲזִקוֹ[112]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

107) מעריכים. 108) היינו ההפרש בין דמי הפרה קודם שהרגה ובין דמי הנבילה. 109) והנבילה שייכת לניזק, ככתוב (שמות כא, לד) "והמת יהיה לו" ופירשו "לו" - לניזק, שם י: ואין הניזק יכול לומר למזיק: טול אתה את הנבילה, ושלם לי את דמי הפרה כולה. 110) בבא מציעא צו: וזו לשון התוספתא (בבא קמא פרק ג): כלל אמרו בנזיקין: הרג את שורו, וקרע את כסותו, וקצץ נטיעותיו, לא יאמר טול את הנבילה ותן לי את הפרה; טול את הקרעים ותן לי את הטלית; טול את הקצצים ותן לי הנטיעות, אלא שמים אותן כמה הן יפין עד שלא הוזקו, וכמה הן יפין משהוזקו, ולפי כך הם משלמים. 111) ועשה אותם יין. 112) במקרה שדמי ענבים עולים על דמי היין, או אם יעשה מהם צימוקים, ראה בבא בתרא קכו. משמע שם שבדרך כלל דמי היין עולים על דמי ענבים.

טז. כְּשֶׁגּוֹבִין הַפְּחָת מִן הַמַּזִּיק, גּוֹבִין מִן הַמְּטַלְטְלִין[113] שֶׁלּוֹ. אִם אֵין לוֹ מִטַּלְטְלִין - גּוֹבִין מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו[114]. וְכֵן הָאוֹנֵס[115] וְהַמְּפַתֶּה וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע[116] - כֻּלָּן[117] גּוֹבִין מֵהֶן מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו.

113) כדרך שגובים אם ממונו הזיק. ראה הלכות נזקי ממון פרק ה הלכה י. 114) ככתוב במזיק (שם כב, ד): "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם". אבל מטלטלין רשאי הוא ליתן אפילו סובין, שכולם נחשבים למיטב, כי אם קשה למכרם במקום זה, אפשר למכרם במקום אחר. בבא קמא ז. ז: 115) נערה בתולה שלא נתארסה, שמשלם חמישים כסף לאבי הנערה (דברים כב, יט). 116) על אשתו וטוען "לא מצאתי לה בתולים", שחייב לשלם מאה כסף לאביה (דברים כב, יח). 117) "כולם כאבות (כאבות נזיקין) לשלם ממיטב", בבא קמא ה.

יז. כָּל הַמַּזִּיק[118] מָמוֹן חֲבֵרוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ[119] מַה הִזִּיק - חֲרֵי הַנִּזָּק נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[120] וְנוֹטֵל כְּמוֹ שֶׁיִּטְעַן הַנִּגְזָל[121]. וְהוּא[122], שֶׁיִּטְעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן[123], כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרֵנוּ בְּנִגְזָל.

118) בידיים, כעין הדוגמא המובאת בהלכה הבאה. 119) משמע אם המזיק יודע ומכחיש את דברי הניזק, אין הניזק נשבע ונוטל. 120) כי מדין תורה נשבע הנתבע ויוצא פטור, כגון שבועת השומרים (שמות כב) ועוד. ראה הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ב. 121) שתיקנו החכמים שישבע ויטול. ראה הלכות גזילה ואבידה פרק ד הלכה א. 122) במה דברים אמורים שנשבע ונוטל כל מה שהוא טוען. 123) שמעריכים אותו, שאפשר להניח שיש לו דברים אלו שהוא טוען. בבא קמא סב.

יח. כֵּיצַד? לָקַח כִּיס חֲבֵרוֹ וְהִשְׁלִיכוֹ לַיָּם אוֹ לְאֵשׁ, אוֹ שֶׁמְּסָרוֹ בְּיַד אַנָּס[124] וְאָבַד[125], בַּעַל הַכִּיס אוֹמֵר: זְהוּבִים הָיָה מָלֵא, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ מָה הָיָה בּוֹ, שֶׁמָּא עָפָר אוֹ תֶּבֶן הָיָה מָלֵא - חֲרֵי הַנִּזָּק נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[126] וְנוֹטֵל. וְהוּא, שֶׁיִּטְעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן אוֹ אָמוּד לְהַפְקִידָן אֶצְלוֹ[127], וְדַרְכָּן לְהַנִּיחָן בְּכִיס[128] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; אֲבָל אִם אֵין דַּרְכָּן לְהַנִּיחָן בִּכְלִי זֶה - הוּא פָּשַׁע בְּעַצְמוֹ. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁחָטַף חֵמֶת[129] אוֹ סַל מְלֵאִים וּמְחֻפִּים[130] וְהִשְׁלִיכָם לַיָּם אוֹ שְׂרָפָן, וְטָעַן הַנִּזָּק שֶׁמַּרְגָּלִיּוֹת הָיוּ בְּתוֹכָן - אֵינוֹ נֶאֱמָן[131], וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עַל כָּךְ; שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ מַרְגָּלִיּוֹת בְּסַלִּים וּבַחֲמָתוֹת. וְאִם תָּפַשׂ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[132], אֶלָּא נִשְׁבָּע שֶׁמַּרְגָּלִיּוֹת הָיוּ בָּהּ וְנוֹטֵל מִמַּה שֶׁיֵּשׁ אֶצְלוֹ[133]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

124) איש בעל זרוע וכוח, בבא קמא קיז. וראה להלן פרק ח. 125) כי אי אפשר להוציאו מידו. 126) כגון ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים. ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב. 127) שאיש נאמן הוא (גמרא שם). 128) כגון כסף. 129) שק עור למים. 130) ומכוסים, ולא ראו מה שבתוכם. 131) אבל אם יש עדים שהיו בתוכם מרגליות, חייב לשלם, אף על פי שאין דרך בני אדם להניח שם מרגליות, ואין המזיק יכול לטעון אתה פשעת, שהנחת מרגליות בסל, כי אין לו רשות להשליך כלים של חבירו לים, ולכן חייב לשלם מה שהזיק. 132) כי זוהי בעייה שעלתה בתיקו, שם סב. ורבינו לשיטתו שבבעייא שלא נפתרה, אם תפס אין מוציאים מידו. ראה נזקי ממון פרק ב הלכות ה־ו. וראה תוספות שם דיבור המתחיל מי מנחי, ולדעתם אפילו אם תפס מוציאים מידו ואפילו אם יש עדים שמרגליות היו בסל, כי הניזק פשע. 133) ממה שתפס, ואם מה שיש אצלו שווה פחות מדמי המרגליות, אינו גובה את השאר.

יט. יָדַע הַמַּזִּיק שֶׁהַכִּיס הָיָה בּוֹ זְהוּבִים, אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ כַּמָּה הָיוּ, וְאוֹמֵר הַנִּזָּק: אֶלֶף הָיוּ - נוֹטֵל אֶלֶף בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְאֵינוֹ יָכוֹל[134] לְהִשָּׁבַע[135], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן הַפִּקָּדוֹן.

134) תיבה זו אין לה מקום כאן. ונראה שטעות סופר היא וצריך לומר "צריך". 135) לו טען המזיק שבכיס לא היו אלף זהובים כפי שטוען הניזק אלא חמש מאות, היה נשבע, כדין מודה במקצת, ומשלם רק חמש מאות, ומכיוון שאינו יודע, הריהו מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע, וכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע משלם, ואין שכנגדו צריך להישבע (בבא מציעא צח. והלכות טוען ונטען פרק ד, הלכה ז). ויש למזיק רשות להטיל חרם על כל מי שלקח ממנו יותר מהמגיע לו, מבלי לפרט שם הניזק.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני המוסר ממון חבירו ביד אנס, אם באונס אם ברצון, וכן מי שתפסו לו ממון בשביל חבירו, וכל דיני המוסר. ונסתיים הפרק בדין הרודף או הנרדף שהזיקו ממון. ונשלמו ההלכות.

1 **א. הַמּוֹסֵר[2] מָמוֹן חֲבֵרוֹ בִּידֵי אַנָּס[3] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[4] מִן**
2 **הַיָּפֶה[5] שֶׁבִּנְכָסָיו. וְאִם מֵת - גּוֹבִין מִיּוֹרְשָׁיו[6], כְּשֶׁאָר**
3 **כָּל הַמַּזִּיקִין. בֵּין שֶׁהָיָה הָאַנָּס עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּין**
4 **שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל[7], הֲרֵי זֶה הַמּוֹסֵר חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּל מַה**
5 **שֶׁלָּקַח[8] הָאַנָּס. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָשָׂא[9] הַמּוֹסֵר וְלֹא**
6 **נָתַן בְּיָדוֹ[10], אֶלָּא הִרְגִּיל[11] בִּלְבַד.**

2) בבא־קמא ה. 3) בעל זרוע. 4) ככל גורם היזק (למעלה פרק ז הלכה ז). 5) מן העידית, שם. 6) שחיוב זה מן הדין הוא, ואינו קנס כמו במזיק את חבירו היזק שאינו ניכר, שפטרו בו את היורש (למעלה שם הלכה ג). וראה בבא־קמא קטז: קיז. 7) אף־על־פי שבגמרא מדובר על אנס גוי, אבל במשנה שם מדובר על מסיקין = אנסים סתם. 8) שהרי הוא גרם לכל הנזק הזה. 9) נטל. 10) ואינו מזיק בידים. 11) מלשון "לא רגל על לשונו" (תהלים טו, ג), כלומר הלשין, ואמר לאנס היכן ממונו של חבירו. ואף שלא עשה מעשה אלא דיבר בלבד - הוא חייב, שגרם לנזק, ראה בבא־קמא ה.

7 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[12] כְּשֶׁהֶרְאָהּ[13] הַמּוֹסֵר**
8 **מֵעַצְמוֹ[14]; אֲבָל אִם אֲנָסוּהוּ[15] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ**
9 **יִשְׂרָאֵל אַנָּס לְהַרְאוֹת, וְהֶרְאָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן**
10 **הַתַּשְׁלוּמִין[16]. וְאִם נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד[17], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
11 **אָנוּס - חַיָּב לְשַׁלֵּם. הַמַּצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ -**
12 **חַיָּב לְשַׁלֵּם[18].**

12) שהמוסר חייב, אפילו לא נשא ונתן ביד. 13) את מקום ממון חבירו. 14) בלא אונס. "אם הראה מעצמו, כנשא ונתן ביד דמי" (בבא־קמא קיז.). 15) על־ידי מכות ויסורים. 16) "ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו, פטור" (שם). החיוב באונס אינו אלא במזיק בידים או באחד מאברי גופו, שחיובו מן התורה. אבל הגורם לנזק חייב מדרבנן, ובאונס לא חייבו (הגהות מיימוניות). ראה למעלה פרק ו הלכה א, וראה רי"ף לבבא־קמא קיז. 17) הריהו מזיק בידים, ומשום כך חייב אפילו באונס (גמרא שם). 18) אף שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה־זרה גילוי־עריות ושפיכות־דמים, בכל זאת חייב לשלם, ראה בבא־קמא קיז:

13 **ג. כֵּיצַד?[19] הֲרֵי שֶׁגָּזַר הַמֶּלֶךְ[20] לְהָבִיא לוֹ יַיִן[21] אוֹ**
14 **תֶּבֶן[22] וְכָיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְעָמַד מוֹסֵר וְאָמַר: הֲרֵי**
15 **יֵשׁ לִפְלוֹנִי אוֹצָר יַיִן אוֹ תֶּבֶן בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, וְהָלְכוּ[23]**
16 **וּלְקָחוּהָ - חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲנָסוֹ הַמֶּלֶךְ לְמוֹסֵר זֶה עַד**
17 **שֶׁיַּרְאֶה לוֹ אוֹצְרוֹת יַיִן אוֹ תֶּבֶן, אוֹ עַד שֶׁיַּרְאֶה לוֹ**
18 **מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בּוֹרֵחַ מִלְּפָנָיו[24], וְהֶרְאָה לוֹ מִפְּנֵי**
19 **הָאֹנֶס - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[25]; שֶׁאִם לֹא יַרְאֶה לוֹ - יַכֶּהוּ**
20 **אוֹ יְמִיתֶהוּ[26].**

19) המוסר בדיבור ללא מעשה - חייב. 20) ולא לפי חוקי המלכות, שאילו לפי חוקי המלכות אין לחייב את המוסר, שהרי אמר שמואל "דינא דמלכותא דינא" (בבא־קמא קיג:) וכן פסק רבינו בכמה מקומות. וכבר ביאר רבינו בהלכות גזילה ואבידה פרק ה הלכה יד, שאם לקח המלך ממי שהוא לא בהתאם לחוק, הרי זה גזל, והודו לו כל גדולי הפוסקים ואמרו: "גזלנותא דמלכותא - לאו דינא". 21) כל שהוא, ולא של אדם מסויים. 22) דוגמאות יין ותבן - מובאות בבבא־קמא קיז. 23) עבדי המלך. 24) מלפני המלך, ומשום כך הוא רוצה לתפוס את ממונו של הבורח. 25) אם הראה לו, אבל לכתחילה אסור (מאירת־עינים חושן־משפט סימן שפח, סעיף־קטן יב). 26) אבל אונס מחמת ממון, שאם לא יראהו יטיל עליו עונש ממון, אינו אונס וחייב. ראה כתובות יח:

21 **ד. נָשָׂא מָמוֹן חֲבֵרוֹ בִּידוֹ וּנְתָנוֹ לָאַנָּס - חַיָּב לְשַׁלֵּם**
22 **מִכָּל מָקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהַמֶּלֶךְ אֲנָסוֹ לְהָבִיא[27]. בַּמֶּה**
23 **דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאִם אֲנָסוֹ לְהָבִיא וְהֵבִיא חַיָּב?**
24 **בְּשֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַמָּמוֹן לִרְשׁוּת הָאַנָּס[28]; אֲבָל אַנָּס שֶׁאָנַס**
25 **יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהֶרְאָהוּ, וְעָמַד[29] הָאַנָּס עַל הַמָּמוֹן**
26 **וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[30], וְאָנַס אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהוֹלִיכוֹ לוֹ**
27 **לְמָקוֹם אַחֵר, וַאֲפִלּוּ הוֹלִיכוֹ[31] זֶה הַמּוֹסֵר שֶׁהֶרְאָהוּ -**
28 **הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁעָמַד הָאַנָּס בְּצַד**
29 **הָאוֹצָר כְּבָר אָבַד כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ, וּכְאִלּוּ נִשְׂרַף[32].**

27) את ממון חבירו, ואם לא יביא ימיתהו, ומותר לו להביא, כדי להציל עצמו, בכל זאת חייב לשלם. ורבינו פירש את הגמרא שם כרי"ף, אולם הראב"ד חולק עליו ומפרש מה שאמרו נשא ונתן חייב, כשאנסו להביא ממון סתם, אבל כשנקב האנס בשם האיש שאת ממונו הוא דורש, והכריח אותו להביא את ממונו - פטור. [ראה ש"ך חושן־משפט סימן שפח, ס"ק כד]. 28) וזה שנטל ממון חבירו בידו ונתנו לאנס, הריהו מזיק בידיים וחייב. 29) בבא־קמא קיז. 30) שיוכל לשלוט עליו וליטלו, והריהו כאילו כבר נטלו. 31) מרצונו. 32) שם. על שנטל ונתן ביד הוא פטור, שהרי הממון ברשות האנס היה, וכאילו כבר נשרף ולא הזיקו כלום, ועל מה שהראה הוא פטור, שהרי אנוס הוא.

30 **ה. בַּעֲלֵי דִּין[33] שֶׁהָיְתָה בֵּינֵיהֶם מְרִיבָה עַל הַקַּרְקַע**
31 **אוֹ עַל מִטַּלְטְלִין[34], זֶה אוֹמֵר 'שֶׁלִּי' וְזֶה אוֹמֵר 'שֶׁלִּי',**
32 **וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וּמְסָרָהּ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְנַדִּין[35]**
33 **אוֹתוֹ שֶׁיַּחֲזִיר הַדָּבָר לִכְמוֹ שֶׁהָיָה, וִיסַלֵּק יַד אַנָּס[36]**
34 **מִבֵּינֵיהֶם, וְיַעֲשׂוּ דִּין בְּיִשְׂרָאֵל[37].**

33) מעשה שהיה, בבא־קמא שם. 34) שאינם לא ביד זה ולא ביד זה. 35) מחרימים. אפילו אם הוא טוען שאינו מוסר ממון חבירו ביד גוי אלא ממון שלו. 36) כגון שיפדם בכסף. 37) בבית־דין של ישראל.

35 **ו. מִי שֶׁנִּתְפַּשׂ עַל חֲבֵרוֹ[38], וְלָקְחוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
36 **מָמוֹן מִמֶּנּוּ בִּגְלַל חֲבֵרוֹ[39] - אֵין חֲבֵרוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[40].**
37 **אֵין לְךָ מִי שֶׁנִּתְפַּשׂ עַל חֲבֵרוֹ וְיִהְיֶה חֲבֵרוֹ חַיָּב**

לְשַׁלֵּם. חוּץ מִן הַנִּתְפָּשׂ מִפְּנֵי הַמַּס הַקָּצוּב[41] עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ[42] בְּכָל שָׁנָה[43], אוֹ הַנִּתְפָּס עַל הַתְּשׁוּרָה[44] שֶׁנּוֹתֵן כָּל אִישׁ וָאִישׁ לַמֶּלֶךְ בְּעָבְרוֹ עֲלֵיהֶם הוּא אוֹ חֵילוֹתָיו - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּקָּחוּ מִמֶּנּוּ בְּפֵרוּשׁ בִּגְלַל פְּלוּנִי בִּפְנֵי עֵדִים.

38) בגלל ממון שרצו לקחת מחבירו. 39) ועל־ידי־זה נפטר חבירו מלשלם לגוי. 40) מכיון שלא כדין לקחו, יכול הוא לטעון: הייתי מפייס אותם והיו פוטרים אותי מלשלם. 41) על־פי חוק המלך, ולולא שילם חבירו, היה הוא מוכרח לשלם. 42) זהו מס הגולגולת ששלמו היהודים בבבל ובארצות גולה אחרות. [וכן מס המוטל על קרקעות, בלשון התלמוד: "דבורלא" (בבא־קמא קיג:), ורבינו השמיט מס זה, כנראה שלא היה נהוג בזמנו]. 43) אבל משנה שעברה לא, מכיון שהמלך כבר קיבל קצבת אותה שנה, ולפקיד הגובה אין רשות לכפות עליו תשלום לשנה שעברה בעד חבירו (שם). 44) שאף היא חובה על כל איש ואיש. בגמרא שם לא נזכרה תשורה, ורבינו למד דין זה מירושלמי כתובות פרק יג הלכה ב: "אין לך נתפס על חבירו וחייב ליתן לו אלא בארנון ובגולגולת". ורבינו מפרש "ארנון" כרבינו חננאל, תשורה "להארחת השלטונות והחיילות בעברם בעיר" (ראה תוספות בבא־בתרא ח. דיבור־המתחיל והלך)].

ז. מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵדִים[45] שֶׁמָּסַר מָמוֹן חֲבֵרוֹ, כְּגוֹן שֶׁהֶרְאָה מֵעַצְמוֹ אוֹ שֶׁנֶּאֱנַס[46] וְנָשָׂא וְנָתַן, וְלֹא יָדְעוּ הָעֵדִים[47] כַּמָּה הִפְסִידוֹ בִּמְסִירָתוֹ, וְהַנִּמְסָר אוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ הִפְסִידַנִי, וְהַמּוֹסֵר כּוֹפֵר[48] בַּמָּה שֶׁטָּעָנוֹ: אִם תָּפַשׂ הַנִּמְסָר - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[49], אֶלָּא נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[50] וְזוֹכֶה בַּמָּה שֶׁתָּפַשׂ[51]; וְאִם לֹא תָּפַשׂ - אֵין מוֹצִיאִין[52] מִן הַמּוֹסֵר אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[53].

45) אבל אם אין עליו עדים - ישבע הנתבע היסת, כדין כופר הכל, ופטור. 46) ראה למעלה הלכה ב. ואם נשא ונתן בלא אונס, הריהו גזלן ממש, ופשיטא שעשו בו תקנת הנגזל, וישבע הנמסר ויטול (ש"ך חושן־משפט סימן שפח, ס"ק ל). 47) בבא־קמא סב. רי"ף שם. אבל אם ידעו העדים כמה הפסידו, ישלם את כל ההפסד שבא מחמתו. 48) אבל אם אינו כופר, אלא אומר איני יודע, הרי הוא מחויב שבועה ואינו יכול להשבע ומשלם, ונוטל הנמסר בלי שבועה. ראה למעלה פרק ז הלכה יט, וש"ך סעיף־קטן לא, וראה בבא־קמא שם, תוספות דיבור־המתחיל עשו. 49) בבא־קמא שם, בעיא שלא נפתרה, אם עשו תקנת הנגזל במסור או לא, כלומר אם גם בנמסר תיקנו שנשבע ונוטל כמו בנגזל או לא. ומכיוון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאים מספק מיד התופס. וראה למעלה שם הלכה יח. 50) כדין כל הנשבעים ונוטלים. 51) כי בזה הוא מוחזק, אבל אם הוא טוען על יותר ממה שתפס, ורוצה להשבע על כל סכום התביעה, לא תועיל לו השבועה, אלא להחזיק במה שתפס. 52) משום שכל בעיית ממון שעלתה בגמרא בתיקו, אנו פוסקים לטובת המחזיק, רי"ף לבבא־קמא שם. 53) ולא באומדן ולא בשבועה, שלא כרב האי גאון, שפסק שהנמסר נשבע ומוציא מן המוסר חצי ממה שנשבע, שדין "תיקו" לדעתו כדין ממון המוטל בספק וחולקים. ראה אוצר הגאונים לבבא־קמא עמוד 43.

ח. אֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַמּוֹסֵר שֶׁהֶרְאָה מֵעַצְמוֹ לֹא שְׁבוּעָה חֲמוּרָה[54] וְלֹא שְׁבוּעַת הֶסֵּת[55], מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע[56] וְאֵין לְךָ פָּסוּל[57] יָתֵר מִזֶּה. אֲבָל הַמּוֹסֵר שֶׁאֲנַסוּהוּ לְהַרְאוֹת[58] אוֹ לְהָבִיא וְנָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[59] - אֵינוֹ רָשָׁע[60], אֶלָּא בֶּן תַּשְׁלוּמִין הוּא בִּלְבַד, וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַכְּשֵׁרִין.

54) כגון שבועה של מודה במקצת, שהיא מן התורה. 55) שתיקן רב נחמן בכופר הכל, שבועות מ: 56) ראה הלכה ט. 57) ראה בבא־מציעא ה: ושבועות מא. 58) שפטור מלשלם, למעלה הלכה ב. 59) שם. 60) שהרי אנוס הוא.

ט. אָסוּר לִמְסֹר[61] הָאָדָם בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ[62]. וַאֲפִלּוּ הָיָה רָשָׁע[63] וּבַעַל עֲבֵרוֹת, וַאֲפִלּוּ הָיָה מֵצֵר לוֹ[64] וּמְצַעֲרוֹ. וְכָל הַמּוֹסְרוֹ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[65].

61) גיטין ז. 62) כמעשה שבא לפני רב, בבא־קמא קיז. וראה רי"ף לבבא־קמא פרק הגוזל ומאכיל מג: 63) שאמר דוד: אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי (תהלים לט, ב), אף־על־פי שרשע לנגדי, אשמרה לפי מחסום, גיטין שם. 64) גורם לו רעות ומצערו. 65) "המינין והמסורות . . . יורדים לגיהינום ונידונים בה לדורי דורות" (ראש השנה יז. ותוספתא סנהדרין פרק יג).

י. מֵתָר לַהֲרֹג[66] הַמּוֹסֵר בְּכָל מָקוֹם[67], וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה[68] שֶׁאֵין דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת. וּמֵתָּר לְהָרְגוֹ קֹדֶם שֶׁיִּמְסֹר[69]. אֶלָּא כְּשֶׁאָמַר[70]: הֲרֵינִי מוֹסֵר פְּלוֹנִי בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ, וַאֲפִלּוּ מָמוֹן קַל[71] - הִתִּיר עַצְמוֹ[72] לְמִיתָה. וּמַתְרִין לוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: אַל תִּמְסֹר[73]. אִם הֵעֵז פָּנָיו וְאָמַר: לֹא כִּי[74], אֶלָּא אֶמְסְרֶנּוּ[75] - מִצְוָה לְהָרְגוֹ[76]. וְכָל הַקּוֹדֵם[77] לְהָרְגוֹ זָכָה.

66) רב כהנא שבר מפרקתו של מוסר, בבא־קמא קיז. וברכות נח. 67) ואפילו בחוץ לארץ, שאין שם בית־דין מומחים, כי מעשה רב כהנא בבבל היה. 68) לאחר החורבן, כמעשה רב כהנא. 69) כדי להציל את הנמסר, ואפילו לא עשה כלום. 70) כך היה המעשה, שם. 71) [שכיוון שנמסר לידי הגוים, יעלילו עליו עלילות שונות ולא ינצל מידם. בגמרא שם למדו דין זה מהכתוב (ישעיה נא, כ): "בניך עלפו וכו' כתוא מכמר", מה תוא זה כיון שנפל למכמר אין מרחמים עליו, כך ממון של ישראל שנפל ליד גוים אין מרחמים עליו. והראשונים פירשו כמו שאמרנו. ראה מרדכי כאן, והרא"ש בתשובותיו כלל יז סימן ב וג]. 72) ומותר להרגו כדין רודף. 73) כך עשה רב, שם. 74) לא כן. 75) ועל־ידי־זה ניכר שהוא מתכוון

לעשות זאת. 76) כדין רודף אחר חבירו להורגו, והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו, ברכות נח. 77) ולאו דוקא הנמסר.

יא. עָשָׂה הַמּוֹסֵר אֲשֶׁר זָמַם[78] וּמָסַר - יֵרָאֶה לִי[79], שֶׁאָסוּר לְהָרְגוֹ[80]; אֶלָּא אִם כֵּן הֶחֱזַק[81] לְמֹסֵר - הֲרֵי זֶה יֵעָנֵשׁ[82], שֶׁמָּא יִמְסֹר אֲחֵרִים[83]. וּמַעֲשִׂים בְּכָל זְמַן בְּעָרֵי הַמַּעֲרָב[84] לַעֲנֹשׁ הַמּוֹסְרִים שֶׁהֶחֱזִקוּ לִמְסֹר מָמוֹן בְּנֵי אָדָם, וְלִמְסֹר הַמּוֹסְרִים[85] בְּיַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְעָנְשָׁם וּלְהַכּוֹתָם וּלְאָסְרָם כְּפִי רִשְׁעָם. וְכֵן כָּל הַמֵּצִר לַצִּבּוּר[86] וּמְצַעֲרָן - מֻתָּר לְמָסְרוֹ בְּיַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְהַכּוֹתוֹ וּלְאָסְרוֹ וּלְקָנְסוֹ[87]. אֲבָל מִפְּנֵי צַעַר יָחִיד[88] אָסוּר לְאָסְרוֹ[89]. וְאָסוּר לְאַבֵּד מָמוֹנוֹ[90] שֶׁל מוֹסֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְעָנְשׁוֹ; שֶׁהֲרֵי מָמוֹנוֹ לְיוֹרְשָׁיו[91].

78) חשב מחשבת בליעל. 79) דעת רבינו, ואינה לא בגמרא ולא ברי"ף (במרדכי סוף פרק הגוזל ומאכיל כתב בשם רבינו שמחה, שהרי"ף חולק על דעה זו). 80) שהרי הדין שמותר להרגו אינו אלא כדי להציל את חבירו, כדין רודף אחר חבירו, אבל לא משום רוצח, שאינו אלא גורם ופטור. ואפילו רוצח ממש אין הורגים אותו אלא בעדים והתראה ובבית־דין. 81) שלוש פעמים, וראה סנהדרין פא: 82) בדפוס רומי ר"מ כתוב "יהרג", וכן גם ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שפח, סעיף יא. והמקור הוא: "המינין והמסורות . . . היו מורידין ולא מעלין" (עבודה זרה כו:), כלומר מסבבים את הריגתם, כגון שנפל לבאר והסולם בבאר, מסלקים את הסולם. ולדעת רבינו מותר להרגו בידיים, כמנהג ערי המערב, וכך אם אי־אפשר להרגו בידיים, מצווים לסבב הריגתו. ראה הלכות רוצח פרק ד הלכה י. 83) ומצוה להצילם. 84) צרפת. 85) המוסרים דוקא, אבל רשעים על עבירות אחרות - אסור למסור לגוים, ראה למעלה הלכה ט. 86) דינו כמוסר. התלמוד מונה אותו יחד עם המוסר ויתר הרשעים, שאין להם חלק לעולם הבא. "המינין והמסורות . . . ושנתנו חיתיתם בארץ חיים (=שמטילים אימה יתירה על הצבור) . . ." ראש השנה יז. ותוספתא סנהדרין פרק יג. 87) בממונו. 88) ראה למעלה הלכה ט. 89) ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שפח, סעיף יב הגירסא הנכונה "למסרו". 90) מחלוקת רב הונא ורב יהודה בבבא־קמא קיט. ופסק רבינו שאסור לאבדו כדעת הרי"ף שם. והראייה היא מן הבעיא, אם עשו תקנת נגזל במוסר. כלומר, אם הנמסר ישבע ויטול (שם סב.), והבעיא נשארה בתיקו, שאם מותר היה לאבדו, כל־שכן שנשבע ונוטל. 91) ואין לנו רשות להזיק ליורשיו. התלמוד מוסיף, שיכול ויתקיים בו הכתוב (איוב כז, יז): "יכין רשע וצדיק ילבש", כלומר, שמא יורשיו יהיו צדיקים.

יב. רוֹדֵף[92] שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ לִדְבַר עֲבֵרָה[93], וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל נִרְדָּף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם[94] - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָדַף[95] הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה[96].

92) בבא־קמא קיז: 93) כגון אחר אחת העריות לאנסה, בין חייבי מיתות בית־דין ובין חייבי כריתות, אבל חייבי לאוין אין מצילים אותן בנפשו של רודף (סנהדרין עג.). 94) אף־על־פי שמיתה לזה וממון לזה. 95) אפילו לא הרגו. 96) מותר לכל אחד להרוג אותו, כדי להציל את הנרדף (סנהדרין שם), ואפילו כשהוא רודף אחר אחת העריות, שאינו חייב עליה אלא כרת, בכל זאת מותר להרוג אותו, כדי להצילה מן העבירה, וחיוב מיתה וחיוב תשלומין באים כאחד, וקם ליה בדרבה מיניה. ראה הלכות גניבה ואבידה פרק ג הלכה א.

יג. נִרְדָּף[97] שֶׁשִּׁבֵּר כֵּלִים[98] שֶׁל רוֹדֵף - פָּטוּר; לֹא יִהְיֶה מָמוֹנוֹ חָבִיב מִגּוּפוֹ[99]. וְאִם שִׁבֵּר כֵּלִים[100] אֲחֵרִים - חַיָּב[101]; שֶׁהַמַּצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ - חַיָּב.

97) בבא־קמא שם. 98) כדי להציל עצמו. 99) שהרי נרדף זה רשאי להרוג את רודפו, כדי להציל עצמו, כל־שכן שניתן להצילו בממונו של הרודף, שם. 100) צריך לומר: "כלי", וכן הוא בדפוס רומי ר"מ. 101) לשלם, שם.

יד. מִי שֶׁרָדַף[102] אַחַר הָרוֹדֵף לְהוֹשִׁיעַ הַנִּרְדָּף, וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל רוֹדֵף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם - פָּטוּר. וְלֹא מִן הַדִּין[103], אֶלָּא תַּקָּנָה הִיא, שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּהַצִּיל אוֹ יִתְמַהְמַהּ[104] וְיִעַיֵּן[105] בְּעֵת שֶׁיִּרְדֹּף.

102) שם. 103) שהרי המציל עצמו בממון חבירו - חייב, כל־שכן המציל אחרים בממון חבירו. 104) יתאחר. 105) שלא ישבר כלים בריצתו, ובינתיים יאחר את המועד.

טו. סְפִינָה שֶׁחִשְׁבָּה לְהִשָּׁבֵר מִכֹּבֶד הַמַּשּׂוֹי, וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וְהֵקֵל מִמַּשָּׂאָהּ וְהִשְׁלִיךְ בַּיָּם[106] - פָּטוּר[107]; שֶׁהַמַּשָּׂא שֶׁבָּהּ כְּמוֹ רוֹדֵף אַחֲרֵיהֶם לְהָרְגָם. וּמִצְוָה רַבָּה עָשָׂה שֶׁהִשְׁלִיךְ וְהוֹשִׁיעָם[108].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ספינה שחישבה להשבר ... ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם".

בפנימיות העניינים של הלכה זו נרמזת מעלתם הגדולה של ישראל כי "ספינה" מורה על הנשמה כמאמר הזוהר (ח"ב קצט, א.) "יונה דנחת לספינה דא איהי נשמתא דבר נש דנחת אל האי עלמא למהוי בגופא דבר נש" ובלשון הכתוב "יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים" שאחרי סכנת המים רבים שהם ריבוי הטרדות והבלבולים של עניני העולם מגיעה למחוז חפצה בשלום ואז ניתוסף עילוי גדול יותר בנשמה מכפי שהיתה קודם ירידתה לעולם.

ים הגלות הוא הים סוער שמביא את הספינה למצב ש"חשבה להשבר" כי מצד התגברות החושך בעולם נעשה חלישות בקיום התורה ומצוותיה. והמשוי הוא העול של תורה ומצוות, ומצד החשש ש"חישבה להישבר" הקב"ה מקל המשוי מעליה שהרי ישנם ריבוי עניני תומ"צ שאי אפשר לקיימם בזמן הגלות כמו דיני הקרבנות, טומאה

וטהרה וכו' שמצות אלו "השליך בים" למעליותא ע"ד "כמים לים מכסים" שמצוות אלו חזרו ונתעלו לשורשן ומקורן בבחינת ההעלם שלמעלה מהגילוי.

ובזה מודגשת מעלתן של ישראל שכל התורה לא ניתנה אלא בשביל לזכות את ישראל ואם ריבוי התורה מסכן את ישראל "המשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם, ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם, שהרי התורה בשביל ישראל ואם אין ישראל תורה למה (ע"ד לשון חז"ל - פדר"א פ"נ. אסת"ר פ"ח, ז.).

ספה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 670

106) כדי להציל את הנוסעים. 107) ואינו חייב לשלם כדין מזיק, וכל בעלי המטען מחלקים ביניהם את ההפסד. ורבינו בהלכות גזילה ואבידה פרק יב הלכה יד מפרש כיצד מחלקים. לפי פירוש זה מסולקת השגת הראב"ד, שכנראה הבין שכוונתו לפטור לגמרי את המטיל, וראה חושן־משפט סימן שפ, סעיף ד, מאירת־עינים סעיף־קטן ט. 108) סיים רבינו במילה "והושיעם", כדי לסיים בכי טוב. ועוד, מילה זו באה לציין סדר נזיקין, שנקרא "ישועות" (שבת לא.), מגדל עוז.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ

1 **יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁבַע עֲשֵׂרֵה מִצְוֹת. שֶׁבַע מִצְוֹת עֲשֵׂה,**
2 **וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא**
3 **לִרְצֹחַ. ב) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ, אֶלָּא יוּמָת.**
4 **ג) לְהַגְלוֹת הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה. ד) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר**
5 **לְמִחְיֵב גָּלוּת. ה) שֶׁלֹּא יוּמַת הָרוֹצֵחַ כְּשֶׁיִּרְצַח קֹדֶם**
6 **עֲמִידָה בַּדִּין. ו) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף.**
7 **ז) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף. ח) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל דָּם.**
8 **ט) לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט וּלְכַוֵּן לָהֶם הַדֶּרֶךְ. י) לַעֲרֹךְ**
9 **אֶת הָעֶגְלָה בַּנַּחַל. יא) שֶׁלֹּא יֵעָבֵד בְּאוֹתָהּ קַרְקַע**
10 **וְלֹא תִזָּרַע. יב) שֶׁלֹּא לָשׂוּם דָּמִים. יג) לַעֲשׂוֹת**
11 **מַעֲקֶה. יד) שֶׁלֹּא יַכְשִׁיל תָּמִים בְּדָבָר. טו) לִפְרֹק עִם**
12 **מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּדֶּרֶךְ. טז) לִטְעֹן עִמּוֹ. יז) שֶׁלֹּא יַנִּיחֶנּוּ**
13 **נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ.**
14

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלא ליקח כופר לנפש רוצח אלא יומת".

מניין המצות שבריש ההלכות הגדולות, נכתב על ידי הרמב"ם, וגם בו מצינו דיוקים בשיטתו, וצריך להבין מדוע במצות לא־תעשה ב' כתב "שלא ליקח כופר לנפש רוצח אלא יומת" ובמצות לא־תעשה זו כתב "שלא ליקח כופר למחויב גלות" ולא הוסיף אלא יגלה.

והביאור הוא: הרמב"ם קא משמע לן שהלאו שלא ליקח כופר לרוצח בשגגה כולל שני החיובים, קודם שיגלה ואחר שגלה, ואילו כתב "אלא יגלה" היה משמע שהלאו הוא רק קודם שיגלה אבל אחר שגלה אין איסור ליקח כופר לשוב לשבת בארץ.

ולפרש"י על התורה, הלא־תעשה הוא רק לא ליקח כופר אחר שגלה ולכן יסד פירושו על המילים "לשוב לשבת". (אבל קודם שגלה יש מצות־עשה להגלותו).

(על פי לקו"ש חי"ג ע' 298)

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שכל הורג נפש מישראל עובר בלאו. ושמצוה לגואל הדם להרוג הרוצח. ודין מוזהרים בית דין שלא ליקח כופר מהרוצח. ואם ממיתים אותם העדים וכו'. ודין מצוה להציל הנרדף באחד מאבריו או בנפשו. ודין הדברים שממיתים האדם עד שלא יעשה אותם. ודין היכול להציל ולא הציל.

15 **א. כָּל הוֹרֵג[2] נֶפֶשׁ[3] בֶּן אָדָם[4] עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,**
16 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְצָח[5]. וְאִם רָצַח בְּזָדוֹן[6] בִּפְנֵי עֵדִים[7]**
17 **- מִיתָתוֹ בְּסַיִף[8], שֶׁנֶּאֱמַר: נָקֹם יִנָּקֵם[9]. מִפִּי**
18 **הַשְּׁמוּעָה[10] לָמְדוּ שֶׁזּוֹ מִיתַת סַיִף[11]. בֵּין שֶׁהָרַג אֶת**
19 **חֲבֵרוֹ בְּבַרְזֶל[12] בֵּין שֶׁשְּׂרָפוֹ[13] בָּאֵשׁ - מִיתָתוֹ בְּסַיִף**

2) בין איש ובין אשה, ואפילו אומר הריני רוצח על־מנת ליהרג (מכילתא דרשב"י, הוצאת מקיצי נרדמים, יתרו כ, יג). "השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה". יבמות פד: ובכמה מקומות. 3) ואפילו תינוק בן יומו, שכלו חדשי עיבורו. 4) ואפילו גוי, עובר בלא־תעשה, אבל אין הישראל הרוצח נהרג עליו (לקמן פרק ב הלכה יא). 5) הציווי מנוסח באופן כללי, משום שהוא מכוון לכל. וראה בבא־קמא טו. ו'תוספות' שם דיבור־המתחיל השווה. 6) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה" (שמות כא, יד). 7) "כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח" (במדבר לה, ל) וראה 'ספרי' מסעי קסא. 8) מתיזים את ראשו בסייף, סנהדרין נב: 9) במכה עבדו ומת. 10) תלמיד מפי רבו. 11) כי "נקמה" נזכרת בתורה בקשר ל"חרב", "חרב נוקמת נקם ברית" (ויקרא כו, כה). מכילתא משפטים ז, וסנהדרין שם. 12) "ואם בכלי ברזל הכהו וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טז). 13) אין אומרים דינו בשריפה. ראה 'ספרי' מסעי קס, על הפסוק "ואם בשנאה יהדפנו", וראה סנהדרין עו:

20 **ב. מִצְוָה[14] בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם [לַהֲרֹג אֶת הָרוֹצֵחַ],**
21 **שֶׁנֶּאֱמַר: גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ. וְכָל הָרָאוּי**
22 **לִירֵשָׁה[15] הוּא גּוֹאֵל הַדָּם. לֹא רָצָה גּוֹאֵל הַדָּם, אוֹ**
23 **שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֵל דָּם[16] -**
24 **בֵּית דִּין מְמִיתִין[17] אֶת הָרוֹצֵחַ בְּסַיִף.**

14) "מצוה ביד גואל הדם להמיתו", 'ספרי' שם וסנהדרין מה: ודברי רבינו הם המשך להלכה הקודמת "ואם רצח בזדון . . .", ואז מצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח. אבל בהורג בשגגה, שיצא מעיר מקלטו, פסק רבינו לקמן פרק ה הלכה י כרבי עקיבא שאין מצוה אלא רשות ביד

גואל הדם להמיתו, ואפילו יצא בזדון. וראה מכות יב. 15) היינו קרובי האב, ואף לענין עדות פסק רבינו שרק קרובי האב פסולים להעיד מן התורה, כי רבי עקיבא לומד דין זה מן הכתוב "לא יומתו אבות על בנים". ראה הלכות עדות פרק יג, הלכה א. וראה ירושלמי סנהדרין פרק ג הלכה ט, ובמראה־הפנים שם. 16) כגון גר צדק. 17) "ומנין שאם אין לו גואל שבית־דין מעמידים לו גואל, שנאמר בפגעו בו, "מכל־מקום", כלומר הפוגע הורגו, ואף־על־פי שאינו גואל הדם, אלא במקום גואל הדם, סנהדרין שם ורבינו חננאל שם. סיכום שיטת רבינו - ראה לקמן פ"ה הי"א בהערות.

1 **ג. הָאָב שֶׁהָרַג[18] אֶת בְּנוֹ: אִם הָיָה בֵּן לַגֵּהֶרֶג - הֲרֵי**
2 **זֶה הוֹרֵג אֲבִי אָבִיו[19], מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹאֵל[20]; וְאִם אֵין**
3 **לוֹ בֵּן - אֵין אֶחָד[21] מִן הָאַחִין נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם**
4 **לְהָמִית אֶת אָבִיו, אֶלָּא בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ[22].**
5 **וְאֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה[23] בִּגְאֻלַּת הַדָּם.**

18) מכות יב. 19) אף־על־פי שראוי לו לכבד אותו, מכל־מקום דינו בזה ככל אדם. 20) ומצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח. 21) אף־על־פי שזוהי מצוה, כי הבן מצווה על כבוד אביו, והשווה הכתוב כיבוד אב ואם לכבוד המקום (קידושין ל.) ומשום כך אפילו הוא שליח בית־דין ואביו נידון למכות, אסור לבן להכותו, סנהדרין פה: 22) כמו בגואל הדם שאינו יכול להמית את הרוצח, בהלכה הקודמת. 23) גם הנקבה מחוייבת להרוג את רוצח קרוביה, כי חייבת בכל מצוות שבתורה שאינן תלויות בזמן.

6 **ד. וּמִזְּהִירִין בֵּית דִּין שֶׁלֹּא לִקַּח[24] כֹּפֶר[25] מִן הָרוֹצֵחַ[26].**
7 **וַאֲפִלּוּ נָתַן כָּל מָמוֹן[27] שֶׁבָּעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ רָצָה גּוֹאֵל**
8 **הַדָּם לְפָטְרוֹ[28]. שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ שֶׁל זֶה הַנֶּהֱרָג קִנְיַן גּוֹאֵל**
9 **הַדָּם, אֶלָּא קִנְיַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא**
10 **תִּקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ[29]. וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה**
11 **תּוֹרָה עָלָיו כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַחֲנִיפוּ[30]**
12 **אֶת הָאָרֶץ וְגוֹמֵר, כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף[31] אֶת הָאָרֶץ**
13 **וְגוֹמֵר.**

24) ואם לקחו, עברו בלאו. 25) פדיון נפשו. 26) שלא להרגו. 27) כלומר, יותר מפדיון נפשו. 28) שאמר לבית־דין שהוא מוחל על דמו של הרוצח. 29) חייב מיתה בידי שמים, פודה נפשו בתשלומי כופר, כגון ששורו המועד הרג אדם (שמות כא, ל). אבל מרוצח שחייב מיתת בית־דין, אסור לקחת כופר. ראה 'ספרי' מסעי קסא, וכתובות לז: "שורש מצוה זו ידוע, שאם הורשו אדוני הארץ ליקח כופר מיד הרוצח, נמצא שכל הגדול מחבירו ועשיר ממנו יהרגנו, אם יחרה אפו עליו ויתן כפרו, ונמצא חרב איש באחיו, והישוב בטל" (ספר החינוך מצוה תיב, הוצאת מוסד הרב קוק). 30) ולא תרשיעו. ראה שם תרגום אונקלוס ורש"י. 31) הדגישה התורה שפיכות דמים, ומסיימת בפסוק "ולא תטמא את הארץ", ואמרו חז"ל: "מגיד ששפיכות דמים מטמא את הארץ, ומסלקת את השכינה, ומפני שפיכות דמים חרב בית־המקדש". 'ספרי' שם.

14 **ה. רוֹצֵחַ[32] שֶׁהָרַג בְּזָדוֹן - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ הָעֵדִים**
15 **וְלֹא הָרוֹאִים אוֹתוֹ[33], עַד שֶׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין וְיִדִּינוּהוּ**
16 **לְמִיתָה[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי**
17 **הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט. וְהוּא הַדִּין לְכָל מְחֻיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית**
18 **דִּין[35] שֶׁעָבְרוּ וְעָשׂוּ[36], שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּגָּמֵר**
19 **דִּינָם בְּבֵית דִּין.**

32) מכות יב. 33) ואפילו הם בית־דין ואינם רשאים לדונו אפילו על־פי עדים אחרים. והטעם הוא, שמכיון שראו אותו שהרג, שוב אין רואים לו זכות, והתורה ציוותה להפוך בזכותו "והצילו העדה". ראש השנה כו. "מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש, שאין ממיתים אותו עד שיעמוד בבית־דין אחר" (מכות שם, 'ספרי' זוטא, וילקוט שמעוני מסעי לה). וראה בית־הבחירה למכות, עמוד נו. 34) וכל עוד שלא דנו אותו למיתה, אין הוא חייב מיתה. 35) הפסוק "לא ימות הרוצח", הוא דוגמה לכל יתר מחוייבי מיתת בית־דין. "יכול יהרוג אותו משהרג ומשנאף, תלמוד־לומר ולא ימות הרוצח עד עמדו". ספרי זוטא, וילקוט שם. 36) והתרו בהם עדים.

20 **ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[37] בְּשֶׁעָבַר וְעָשָׂה הֶעָוֹן**
21 **שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין; אֲבָל הָרוֹדֵף[38] אַחַר חֲבֵרוֹ**
22 **לְהָרְגוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה הָרוֹדֵף קָטָן[39] - הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל[40]**
23 **מְצֻוִּין[41] לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף מִיַּד הָרוֹדֵף, וַאֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ**
24 **שֶׁל רוֹדֵף[42].**

37) שלא יהרגו את החוטא עד שידונו אותו בית־דין למיתה. 38) סנהדרין עג. 39) אף־על־פי שאינו בר עונשין, לענין "רודף" דינו כגדול, כי המטרה היא להציל את הנרדף, שם עב: 40) ולאו דוקא בית־דין. 41) ראה הלכה ז. 42) להרוג אותו. "הצל דמו של זה בדמו של זה". אף־על־פי שעדיין לא הרג אותו, ולא עשה מעשה שחייב עליו מיתה. שם.

25 **ז. כֵּיצַד?[43] אִם הִזְהִירוּהוּ[44] וַהֲרֵי הוּא רוֹדֵף אַחֲרָיו,**
26 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו הַתְּרָאָה[45], כְּיָן שֶׁעֲדַיִן**
27 **הוּא רוֹדֵף[46] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[47]. וְאִם יְכוֹלִים לְהַצִּילוֹ**
28 **בְּאֵיבָר מֵאֵיבְרֵי הָרוֹדֵף, כְּגוֹן שֶׁיַּכּוּ אוֹתוֹ בְּחֵץ אוֹ**
29 **בְּאֶבֶן אוֹ בְּסַיִף וְיִקְטְעוּ אֶת יָדוֹ אוֹ יְשַׁבְּרוּ אֶת רַגְלוֹ**
30 **אוֹ יְסַמּוּ אֶת עֵינוֹ - עוֹשִׂין[48]. וְאִם [אֵינָן] יְכוֹלִין**
31 **לְכַוֵּן[49] וּלְהַצִּילוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הֲרָגוּהוּ לָרוֹדֵף - הֲרֵי**
32 **אֵלּוּ הוֹרְגִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הָרַג[50];**
33 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ[51], לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ**

43) דין הרודף. 44) שלא ירדוף, שאם לא כן יהרגו אותו כמצוות התורה, שם. 45) שלא אמר יודע אני, ועל־מנת־כן אני רודף, שאהרג עליו, שם. לא כן במחוייב מיתת בית־דין, שאינו נהרג עד שיקבל עליו התראה. 46) והנרדף בסכנה. 47) "רודף אינו צריך התראה" (שם), שהרי קיים צורך דחוף להציל את הנרדף ממוות. 48) ואם הרגו, חייב מיתה בידי שמים, וראה להלן הלכה יג. 49) לאחד מאבריו. 50) ולא עשה מעשה שחייב עליו

מיתה, ובזה שונה דין רודף מחייבי מיתות בית־דין, שאין ממיתים אותם אלא־אם־כן עברו ועשו (הלכות ה־ו). 51) "מלמד שאתה חייב להצילו בכפה, מנין שאם אין אתה יכול להצילו בכפה, הצילו בנפשה, תלמוד־לומר לא תחוס עיניך", 'ספרי' כי־תצא רצג.

1 **ח. אֶחָד[52] בִּמְבוּשָׁיו[53] וְאֶחָד כָּל דָּבָר[54] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת**
2 **נְפָשׁוֹת[55]. אֶחָד הָאִישׁ אוֹ הָאִשָּׁה[56]. עִנְיַן הַכָּתוּב:**
3 **שֶׁכָּל הַחוֹשֵׁב[57] לְהַכּוֹת חֲבֵרוֹ הַכָּאָה הַמְמִיתָה אוֹתוֹ -**
4 **מַצִּילִין אֶת הַנִּרְדָּף בְּכַפּוֹ שֶׁל רוֹדֵף[58]; וְאִם אֵינָן**
5 **יְכוֹלִין - מַצִּילִין אוֹתוֹ אַף בְּנַפְשׁוֹ[59], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
6 **תָחוֹס עֵינֶךָ[60].**

52) בין... ובין. 53) בביציו, מקום מסוכן. בתורה נאמר "וקצותה את כפה", באשה ששלחה ידה והחזיקה במבושיו של גבר. 54) ו"מבושיו" אינו אלא דוגמה. 55) "והחזיקה במבושיו - אין לי אלא מבושיו, מנין לרבות כל דבר שיש בו סכנה, תלמוד־לומר "והחזיקה" מכל־מקום", 'ספרי' שם רצב (כתוב "ושלחה ידה והחזיקה במבושיו", והמלה "והחזיקה" מיותרת, שהרי מספיק היה לכתוב "ושלחה ידה במבושיו", משום כך דרשו שלריבוי באה). 56) דין אחד לאיש ולאשה כרודפים וכנרדפים, ואף־על־פי שהכתוב מדבר על אשה המתקיפה איש. "השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה", בבא־קמא טו. 57) המתכונן לעשות, ועדיין לא עשה. 58) ואסור להרגו, ראה הלכה ז. 59) של הרודף, שהורגים אותו. 60) כשאין אתה יכול להצילו על־ידי "וקצותה את כפה". ראה הלכה הקודמת.

7 **ט. אַף זוֹ[61] מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה[62], שֶׁלֹּא לָחוּס עַל נֶפֶשׁ**
8 **הָרוֹדֵף. לְפִיכָךְ הוֹרוּ חֲכָמִים[63], שֶׁהָעֲבָרָה שֶׁהִיא**
9 **מְקַשָּׁה לֵילֵד[64] - מֻתָּר לַחְתּוֹךְ הָעֻבָּר בְּמֵעֶיהָ, בֵּין בְּסַם**
10 **בֵּין בַּיָּד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּרוֹדֵף אַחֲרֶיהָ לְהָרְגָהּ. וְאִם**
11 **מִשֶּׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ[65] - אֵין נוֹגְעִין[66] בּוֹ; שֶׁאֵין הוֹחִין**
12 **נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ, וְזֶהוּ טִבְעוֹ שֶׁל עוֹלָם[67].**

61) כשם שמצוה לחוס על נפש הנרדף ולהצילו, כך מצוה שלא לחוס על נפש הרודף, אם אי־אפשר להצילו באחד מאיבריו. 62) "לא תחוס עיניך". 63) אהלות פרק ז, משנה ו. 64) ומסוכנת מחמת הקושי, שאין העובר יוצא. 65) והקושי שבשעת הלידה מסכן חיי האם. 66) לשון המשנה, שם. 67) שאשה בשעת הלידה מסוכנת, ואין הוולד נחשב לרודף. ובלשון הגמרא: "משמיא קא רדפי לה" (מן השמים רודפים אותה), סנהדרין עב: אבל לפני שהוציא העובר ראשו אינו נקרא נפש, וישראל שהרג עובר אינו נהרג ולפיכך חייה קודמים, אף־על־פי שזה טבעו של עולם. [לשונו של רבינו כאן הוא תמוה קצת, אבל לא נמצא פירוש אחר מתקבל על הדעת]. וראה תוספות רבי עקיבא איגר שם אות טו.

13 **י. אֶחָד הָרוֹדֵף[68] אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ רוֹדֵף אַחַר**
14 **נַעֲרָה מְאֹרָסָה[69] לְאָנְסָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר[70]: כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם**
15 **אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ, כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה[71]; וַהֲרֵי**
16 **הוּא אוֹמֵר: צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ**
17 **לָהּ[72]. הָא יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ[73] - מוֹשִׁיעָהּ בְּכָל דָּבָר**
18 **שֶׁיָּכוֹל לְהוֹשִׁיעַ, וַאֲפִלּוּ בַּהֲרִיגַת הָרוֹדֵף.**

68) סנהדרין עג. 69) שיש בה דין מיתה, אבל הרודף אחרי הפנויה, שאסורה רק בלאו שענשו מלקות (פרק א מהלכות אישות הלכה ה) אין מצילין אותה בנפשו. 70) במי שאנס נערה מאורסה. 71) "מקיש רוצח לנערה המאורסה, מה נערה המאורסה ניתן להצילה (מן העבירה והקלון) בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו", סנהדרין שם. וראה 'ספרי' כי־תצא רמג. 72) משמע שחייבים להושיע לה. 73) לשון הגמרא, שם.

19 **יא. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת[74] חוּץ מִן**
20 **הַבְּהֵמָה[75]. אֲבָל הַזְּכוּר[76] - מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנֶפֶשׁ**
21 **הָרוֹדֵף, כִּשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת. אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר**
22 **הַבְּהֵמָה לִרְבָעָהּ, אוֹ שֶׁרָדַף לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת**
23 **אוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַשַּׁבָּת וַעֲבוֹדָה**
24 **זָרָה עִקְּרֵי הַדָּת[77] - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ[78], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה[79]**
25 **וִיבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין וִידִינוּהוּ וְיָמוּת.**

74) בין חייבי מיתות בית־דין ובין חייבי כריתות מצילים אותם בנפש הרודף, אף־על־פי שהכתוב מדבר בנערה המאורסה בלבד. סנהדרין שם. 75) הרודף אחר הבהמה לרבעה, ואף־על־פי שזה דומה לעריות וחייב מיתה, שלא ניתן להציל בנפשו אלא בדבר שהוא ערוה, ויש בה קלון לנרדף, שם. 76) הרודף אחר הזכר לאנסו. 77) והמחלל את השבת דינו כעובד עבודה־זרה. 78) שלא כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון שאמר: מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו, ושלא כדעת רבי שמעון בן יוחאי שאמר: עובד עבודה־זרה ניתן להצילו בנפשו. שם עג: 79) לאחר שהתרו בו וקיבל על עצמו התראה, כדין יתר חייבי מיתות בית־דין. ראה למעלה הלכה ה.

26 **יב. רָדַף אַחַר עֶרְוָה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְהֶעֱרָה[80],**
27 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גָמַר בִּיאָתוֹ[81] - אֵין מְמִיתִין[82] אוֹתוֹ**
28 **עַד עָמְדוֹ בַּדִּין. רָדַף אַחַר עֶרְוָה, וַאֲחֵרִים הָיוּ רוֹדְפִין**
29 **אַחֲרָיו לְהַצִּילָהּ, וְאָמְרָה לָהֶם: הַנִּיחוּהוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא**
30 **יַהַרְגֻנִי[83] - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ[84], אֶלָּא מַבְהִילִין אוֹתוֹ**
31 **וּמוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלִּבְעֹל בְּאֵיבָרָיו[85]; וְאִם אֵינָן יְכוֹלִים**
32 **בְּאֵיבָרָיו - אֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[86].**

80) "העראה זו נכנסת עטרה". סנהדרין שם. 81) שלא הכניס את כל האבר. 82) אין מצילים אותו מגמר ביאה בנפשו של רודף, שהרי כבר נבעלה, ודינה כנעברה בה עבירה, שאין מצילים אותה בנפשו, שם עג. עג: 83) קודם שתשיגו אותו, מכיון שאתם רוצים להרוג אותו בגללי, שם. 84) שהרי אנוסה היא, ומתוך פחד אמרה כך. 85) על־ידי הכאת איבריו. 86) למעלה הלכה ז.

33 **יג. כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל בְּאֵיבָר מֵאֵיבָרָיו וְלֹא טָרַח**
34 **בְּכָךְ, אֶלָּא הִצִּיל בְּנַפְשׁוֹ[87] שֶׁל רוֹדֵף וַהֲרָגוֹ - הֲרֵי זֶה**

שׁוֹפֵךְ דָּמִים וְחַיָּב מִיתָה[88]; אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ[89].

87) מפני שזה קל לו יותר. 88) "נהרג עליו", סנהדרין עד. 89) מאחר שנתכוון להציל, אין כאן קבלת התראה, ומה שאמרו "נהרג עליו" הכוונה למיתה בידי שמים. (כסף־משנה).

יד. כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל[90] וְלֹא הִצִּיל - עוֹבֵר עַל 'לֹא תַעֲמֹד[91] עַל דַּם רֵעֶךָ'. וְכֵן הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ טוֹבֵעַ בַּיָּם[92], אוֹ לִסְטִים בָּאִים עָלָיו, אוֹ חַיָּה רָעָה בָּאָה עָלָיו, וְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ אוֹ שֶׁיִּשְׁכֹּר אֲחֵרִים[93] לְהַצִּילוֹ, וְלֹא הִצִּיל; אוֹ שֶׁשָּׁמַע עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ מוֹסְרִים מְחַשְּׁבִים עָלָיו רָעָה[94] אוֹ טוֹמְנִין לוֹ פַּח, וְלֹא גָּלָה אֹזֶן חֲבֵרוֹ וְהוֹדִיעוֹ[95]; אוֹ שֶׁיָּדַע בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ בְּאוֹנֵס שֶׁהוּא בָּא עַל חֲבֵרוֹ, וְיָכוֹל לְסַיְּסוֹ בִּגְלַל חֲבֵרוֹ לְהָסִיר מַה שֶּׁבְּלִבּוֹ, וְלֹא פִּיְּסוֹ; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ[96] - הָעוֹשֶׂה אוֹתָם עוֹבֵר עַל 'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'[97].

90) חבירו מסכנה, ולאו דוקא מיד רודף. 91) ופשוטו של מקרא, שאם רואה חבירו בסכנה, לא יעמוד בחיבוק ידיים, אלא ישתדל בכל הדרכים להצילו. 92) והרואה יודע לשחות ויכול להצילו. ספרא קדושים פרק ד, ח וסנהדרין עג. 93) אף־על־פי שיש בזה טרחה, שם. 94) ומובן מאליו, שהניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא, שאין אדם חייב להציל חבירו בממון של עצמו, כשיש ממון לניצול, רא"ש, סנהדרין פרק ח. 95) טובע בים הוא דוגמה לאדם שכבר נתון בתוך הסכנה; לסטים באים עליו - דוגמה לסכנה המתקרבת לאדם; מוסרים מחשבים עליו רעה - הסכנה עדיין במחשבה בלבד, ובכולם דין אחד, שחייבים להציל. 96) אף־על־פי שבאותו כתוב אסרה תורה ללכת רכיל ולגלות סוד, בכל זאת כאן כשסכנה אורבת לחבריו - הוא חייב לגלות ולהודיע לו. 97) כגון היודע עדות לחבירו ואינו מעידו, ספרא שם.

טו. הָרוֹאֶה רוֹדֵף[98] אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ אַחַר עֶרְוָה[99] לְבָעֲלָהּ, וְיָכוֹל לְהַצִּיל וְלֹא הִצִּיל - הֲרֵי זֶה בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁהִיא 'וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ', וְעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין: עַל 'לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ'[100] וְעַל 'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'[101].

98) כי הכתוב מחייב את האדם להשתמש בכל האמצעים, כדי להציל את חבירו. 99) למעלה הלכה ז. 100) למעלה הלכה יא. 101) למעלה הלכה ח.

טז. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקִין עַל לָאוִין אֵלּוּ מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה[102] בָּהֶן - חֲמוּרִים הֵם; שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד[103] נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל - כְּאִלּוּ אִבֵּד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל - כְּאִלּוּ קִיֵּם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

102) "ומנין לרודף אחר חבירו להורגו, ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה, שחייב אתה להצילו בנפשו, תלמוד־לומר ולא תעמוד על דם רעך", ספרא שם. 103) ראה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה י.

יום ד' כ"ח תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר השוכר הורג להרוג חברו או כפתו והניחו לפני הארי. ודין ההורג הטריפה או אדם טריפה שהרג את הנפש. ודין ההורג עבד כנעני או גר תושב או עבדו או עבד אחר כו'.

א. כָּל הַהוֹרֵג[2] חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ[3], כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ בְּסַיִף אוֹ בְּאֶבֶן הַמְּמִיתָה[4], אוֹ שֶׁחֲנָקוֹ[5] עַד שֶׁמֵּת, אוֹ שְׂרָפוֹ בְּאֵשׁ - הוֹאִיל וַהֲרָגוֹ מִכָּל מָקוֹם הוּא בְּעַצְמוֹ[6], הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג בְּבֵית דִּין[7].

2) בין איש ובין אשה. כתוב: "רוצח הוא מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טו), וזה כולל כל רוצח, בין שהוא איש ובין שהוא אשה. ראה מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 169 ומכילתא דרבי ישמעאל משפטים פרשה ד. 3) פרט לגורם להריגת חבירו, ראה הלכה ב. 4) שיש בה כדי להמית, פרט להיכהו בצרור קטן, שאין בו כדי להמיתו ומת, שהרי לא הייתה לו כוונה להרוג. כתוב בתורה: "ואם באבן יד אשר ימות בה היכהו וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (שם, ז), ואמרו חכמינו: "מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שהוא כדי להמיתו". ספרי מסעי, קס, וראה הלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יח. 5) כתוב "או באיבה היכהו בידו וימות, מות יומת המכה, רוצח הוא" (שם, כא), פסוק זה מיותר, שהרי קודם לכן כבר כתוב "ואם בכלי ברזל", "ואם באבן יד", "או בכלי עץ" - מכאן למדו, שכל ההורג בידו חייב מיתה, כגון "דחפו, דחקו, חנקו", ספרי שם. וראה סנהדרין עו: 6) ככתוב: "היכהו בידו וימות". 7) כי בכולם כתוב "מות יומת" (במדבר שם), ומיתתו בסייף, ראה למעלה פרק א הלכה א.

ב. אֲבָל הַשּׂוֹכֵר[8] הוֹרֵג לַהֲרֹג אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁשָּׁלַח עֲבָדָיו[9] וַהֲרָגוּהוּ, אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ[10] לִפְנֵי הָאֲרִי[11] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ[12] וַהֲרָגַתְּהוּ חַיָּה[13], וְכֵן הַהוֹרֵג אֶת עַצְמוֹ - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים הוּא, וַעֲוֹן הֲרִיגָה בְּיָדוֹ[14], וְחַיָּב מִיתָה לַשָּׁמַיִם; וְאֵין בָּהֶן מִיתַת בֵּית דִּין[15].

8) ומשלם כסף להורג. 9) שמוכרחים לשמוע בקול אדוניהם, קידושין מג. 10) ובשעה שכפתו אין הארי הממית נוגע בו, אלא לאחר זמן. 11) וכגון שהיה הארי בן תרבות אצל הכופת ולא אצל האחר, סנהדרין עז. 12) חיה טורפת אחרת. 13) וכן אם כפתו ומת ברעב, שבשעה שכפתו לא היה דבר ההורג אותו, והרעב מאליו הוא בא אחר כן, שם. 14) העוון נקרא על שמו, שהרי נתן הנביא אמר לדוד: "את אוריה החיתי הכית בחרב", ותלה בו את החטא של הריגת אוריה, אף על פי שלא נהרג בידי דוד, אלא לפי הוראתו (שמואל ב יב, ט). 15) אף על פי

ששלוחו של אדם כמותו, ויד השליח כיד השולח, אבל בעבירה אין שלוחו של אדם כמותו, ומשום כך אין בית דין הורגים את השולח, וכמו כן אין דינו של הגורם להריגת חבירו כהורג ביד, אף על פי שבנזקין דין הגורם כמזיק ממש. ראה הלכות חובל ומזיק פרק ז הלכה ז.

1 **ג. וּמִנַּיִן שֶׁכֵּן הוּא הַדִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם**
2 **בָּאָדָם[16] דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ - זֶה הַהוֹרֵג בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא עַל יְדֵי**
3 **שָׁלִיחַ. אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ - זֶה הוֹרֵג**
4 **עַצְמוֹ[17]. מִיַּד כָּל חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ - זֶה הַמּוֹסֵר חֲבֵרוֹ[18]**
5 **לִכְנֵי חַיָּה לְטָרְפוֹ. מִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ**
6 **אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם - זֶה הַשּׂוֹכֵר אֲחֵרִים[19] לַהֲרֹג אֶת**
7 **חֲבֵרוֹ. וּבְפֵרוּשׁ נֶאֱמַר בִּשְׁלָשְׁתָּן לְשׁוֹן דְּרִישָׁה[20], הֲרֵי**
8 **דִּינָם מָסוּר לַשָּׁמַיִם.**

16) בפני אדם, כלומר בפני עדים. 17) כך פירש רבי אלעזר את הפסוק: "את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם, היינו השופך דם עצמו, בבא קמא צא: 18) לשון בראשית רבה פרשה לד, יט. 19) ופירוש הכתוב הוא: אדרוש את נפש האדם - ששכר איש להרוג את אחיו, שם. 20) "אדרוש", היינו שה' יענוש אותו, ולא כתוב "דמו יישפך" כמו בתחילת הפסוק.

9 **ד. וְכָל אֵלּוּ הָרַצְחָנִים[21] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[22] שֶׁאֵינָן מְחַיְּבִין**
10 **מִיתַת בֵּית דִּין, אִם רָצָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְהָרְגָם בְּדִין**
11 **הַמַּלְכוּת[23] וְתַקָּנַת הָעוֹלָם - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם**
12 **רָאוּ בֵּית דִּין לְהָרְגָם בְּהוֹרָאַת שָׁעָה[24], אִם הָיְתָה**
13 **הַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ[25] - יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת[26] כְּפִי מַה**
14 **שֶׁיִּרְאוּ.**

21) שדרכם לרצוח אנשים על ידי שכירים או על ידי חיה רעה, וראה בבא מציעא לג. "רבצן" וברש"י שם. 22) כגון ההורגים בלא התראה או בעד אחד. 23) ולא בדין התורה המחייב בית דין. 24) ולא לקבוע הלכה לדורות. 25) לעשות סייג לתורה, כגון שהיו פרוצים בעבירות, אף על פי שאיש זה לא היה פרוץ. ובתלמוד מסופר: "ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך" (סנהדרין מו.). 26) "בית דין מכים ועונשים שלא מן התורה, שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ד.

15 **ה. הֲרֵי שֶׁלֹּא הֲרָגָם הַמֶּלֶךְ וְלֹא הָיְתָה הַשָּׁעָה צְרִיכָה**
16 **לְכָךְ לְחַזֵּק הַדָּבָר[27] - הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין מִכָּל מָקוֹם**
17 **לְהַכּוֹתָם מַכָּה רַבָּה הַקְּרוֹבָה לְמִיתָה, לְאָסְרָם**
18 **בְּמָצוֹר[28] וּבְמָצוֹק[29] שָׁנִים רַבּוֹת, וּלְצַעֲרָן בְּכָל מִינֵי**
19 **צַעַר, כְּדֵי לְהַפְחִיד וּלְאַיֵּם עַל שְׁאָר הָרְשָׁעִים, שֶׁלֹּא**
20 **יִהְיֶה הַדָּבָר לָהֶם לְפוּקָה וּלְמִכְשׁוֹל[30], וְיֹאמַר: הֲרֵינִי**
21 **מְסַבֵּב לַהֲרֹג אוֹיְבַי[31] כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי וְאֶפָּטֵר.**

27) ולגדור בעדו, מפני שלא היו פרוצים, ולא ראו בית דין צורך להרגם. 28) לכלוא אותו בבית הסוהר. 29) וברעב, על פי הכתוב בדברים כח, נג. אבל לא עד כדי מיתת רעב. 30) על פי הכתוב "ולא תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול לב אדוני ולשפך דם חינם" (שמואל־א כה, לא). 31) כשם שרצה דוד לעשות בנבל, שם.

22 **ו. אֶחָד[32] הַהוֹרֵג אֶת הַגָּדוֹל[33] אוֹ אֶת הַקָּטָן בֶּן יוֹמוֹ,**
23 **בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[34], הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו - אִם הָרַג**
24 **בְּזָדוֹן, אוֹ גוֹלֶה[35] - אִם הָרַג בִּשְׁגָגָה. וְהוּא[36], שֶׁכָּלוּ לוֹ**
25 **חֳדָשָׁיו[37]; אֲבָל אִם נוֹלַד לְפָחוֹת מִתִּשְׁעָה חֳדָשִׁים -**
26 **הֲרֵי הוּא כְּנֵפֶל[38] עַד שִׁישָׁה שְׁלִשִׁים יוֹם[39], וְהַהוֹרְגוֹ**
27 **בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו[40].**

32) בין ... בין. 33) בן יג שנה ויום אחד. 34) כתוב (ויקרא כד, יז): "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" זה כולל "בין איש בין אשה בין קטן", ספרא אמור פרק כ, א. וראה סנהדרין פד: ונדה מד: 35) שכתוב: "ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה" (במדבר לה, יא). וראה ספרי מסעי, קנט. 36) הדין הזה שההורג את הקטן בן יומו נהרג. 37) שמלאו לו תשעה חדשי עיבור, שאז הוא בן קיימא, נדה שם. 38) שאינו בן קיימא, כגון ראשו אטום ואפילו כלו לו חדשיו (סנהדרין פד:). 39) ואז יצא מכלל נפל "כל ששהה שלושים יום באדם (בבהמה - שמונה ימים), אינו נפל" (נדה מד:). 40) "שיכול אפילו היכה את הנפלים ובן שמונה (שנולד לאחר שמונה חדשי עיבור) יהא חייב, תלמוד לומר איש (מכה איש ומת מות יומת), מה איש מיוחד שהוא בן קיימא, יצאו נפלים ובן שמונה שאינם בני קיימא (מכילתא דרשב"י משפטים עמוד 169 הוצאת מקיצי נרדמים. וראה סנהדרין שם).

28 **ז. אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת הַבְּרִיא אוֹ אֶת הַחוֹלֶה הַנּוֹטֶה**
29 **לָמוּת[41]. וַאֲפִלּוּ הָרַג אֶת הַגּוֹסֵס[42] - נֶהֱרָג עָלָיו[43]. וְאִם**
30 **הָיָה גּוֹסֵס בִּידֵי אָדָם, כְּגוֹן שֶׁהִכּוּהוּ עַד שֶׁנָּטָה לָמוּת**
31 **וַהֲרֵי הוּא גּוֹסֵס[44], הַהוֹרְגוֹ - אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין**
32 **אוֹתוֹ[45].**

41) אבל חולה שאינו נוטה למות אין צורך להשמיענו שדינו כבריא ממש. 42) "רוב גוססים למיתה" (קידושין עא:). 43) אף על פי שהיה מת, אפילו לא הרג אותו, "הכול מודים בהורג את הגוסס שהוא חייב", סנהדרין עח. 44) כתוצאה מן המכות. 45) שכתוב בתורה "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" (ויקרא כד, יז), ולדעת החכמים באה התורה להדגיש, שאין המכה חייב מיתה, אלא אם כן היכה את כל הנפש, פרט להורג זה שאחרים סייעו בהריגתו, שם (והמכים אף הם פטורים ממיתה, אף על פי שהביאוהו לידי גסיסה, שהרי בכל זאת לא מת מן המכות). רבינו דייק "אין בית דין ממיתים אותו", אבל מלך רשאי להורגו מדין מלכות, כשם שדוד הרג את בן הגר העמלקי, שהרג את שאול, אף על פי שהיה גוסס בידי אדם (שמואל־ב א).

33 **ח. הַהוֹרֵג אֶת הַטְּרֵפָה[46], אַף עַל פִּי שֶׁאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה**
34 **וּמְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[47] מִדִּינֵי אָדָם[48]. וְכָל**
35 **אָדָם[49] בְּחֶזְקַת שָׁלֵם[50], וְהוֹרְגוֹ נֶהֱרָג[51], עַד שֶׁיִּוָּדַע**
36 **בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה טְרֵפָה, וְיֹאמְרוּ הָרוֹפְאִים שֶׁמַּכָּה זוֹ אֵין**
37 **לָהּ תְּעָלָה[52] בְּאָדָם, וּבָהּ יָמוּת אִם לֹא יְמִיתֶנּוּ דָּבָר**
38 **אַחֵר.**

46) כגון ניקבה הריאה או קרום המוח, שאינו יכול לחיות שנים עשר חודש, סנהדרין עח. 47) "הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור" (שם). והטעם הוא, מכיוון שנחתכו מקורות החיות, הריהו נחשב ל"גברא קטילא". 48) אבל חייב מיתה לשמים, שהרי שופך דמים הוא, ראה למעלה הלכה ב. 49) אפילו לא ידוע שהוא שלם. 50) כל אדם בחזקת שלם, שהולכים אחר הרוב (חולין יא:), ומשום כך אין שואלים את העדים: "ראיתם טריפה הרג, שלם הרג", שאין הלכה כרבי טרפון ורבי עקיבא במכות ז. וראה רבינו חננאל שם. 51) כאילו הרג וודאי שלם. 52) רפואה.

1 **ט. אָדָם טְרֵפָה שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - נֶהֱרָג; שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ[53]. וְהוּא, שֶׁיַּהֲרֹג בִּפְנֵי בֵּית דִּין[54];**
3 **אֲבָל בִּפְנֵי עֵדִים - פָּטוּר. שֶׁמָּא יָזֹמוּ[55], וְאִם הוּזְּמוּ**
4 **- אֵינָן נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי לֹא זָמְמוּ אֶלָּא לַהֲרֹג טְרֵפָה[56];**
5 **וְכָל עֵדוּת שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַהֲזָמָה[57] - אֵינָהּ עֵדוּת[58]**
6 **בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[59].**

53) ולא דנים אותו לפי דין הרוצח במיתת בית דין, שהרי אי אפשר, כי בית דין שראו איש רוצח חבירו, אינם רשאים לדון אותו. אבל אם לא יהרגו אותו, ילך ויהרוג, ומשום כך צורך השעה הוא להרגו, ובפרט שהוא גברא קטילא, ואפילו לא הרג, ההורגו פטור. ראה בית הבחירה לסנהדרין עמוד 289. 54) שאינם זקוקים לעדים ולמשא ומתן משפטי. 55) יבואו עדים אחרים ויעידו עליהם שעדי שקר הם, כי "עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר". 56) וההורג טריפה פטור ממיתת בית דין. 57) לקיים בה דין הזמה, שאמרה תורה "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, יט). 58) שאינם מפחדים לשקר (סנהדרין שם). 59) כי בדיני ממונות בטלו את הדרישות והחקירות הקשורות בזמן ובמקום, ראה שם לב.

7 **י. אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ הַהוֹרֵג עֶבֶד כְּנַעֲנִי[60]**
8 **- הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו. וְאִם הָרַג בִּשְׁגָגָה - גּוֹלֶה.**

60) כתוב: "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקום יינקם" (שמות כא, כ). כתוב זה מדבר בעבד כנעני, שהרי נאמר שם "כי כספו הוא", ואין עבד עברי "כסף", "כסף - יצא עבד עברי שאין כסף", ספרא אמור פרשה ה, ב. וראה מכילתא משפטים פרשה ז.

9 **יא. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרַג גֵּר תּוֹשָׁב[61] - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו**
10 **בְּבֵית דִּין[62], שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יָזִיד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ[63]. וְאֵין**
11 **צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג עַל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[64]. וְאֶחָד**
12 **הַהוֹרֵג אֶת עֶבֶד אֲחֵרִים אוֹ הַהוֹרֵג עַבְדּוֹ - הֲרֵי זֶה**
13 **נֶהֱרָג עָלָיו; שֶׁהָעֶבֶד קִבֵּל עָלָיו מִצְוֹת[65] וְנוֹסַף עַל**
14 **נַחֲלַת ה'[66].**

61) גוי היושב בארץ, וקיבל עליו שבע מצוות, שנצטווה עליהן בן נח, ולא מל ולא טבל לשם גירות גמורה. 62) ודינו מסור לשמים, מכילתא משפטים פרשה ד. 63) "על רעהו פרט לאחרים (גויים), רעהו פרט לגר תושב". מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 171 (ובמכילתא דרבי ישמעאל לפסוק זה לא נזכר גר תושב. וראה כסף משנה כאן). 64) שאין לו מצוות כישראל. 65) כל המצוות שהאשה חייבת בהן, אף עבד כנעני חייב בהן, ומשום כך "אחיו הוא במצוות", וההורג אותו נהרג עליו. ראה סנהדרין פו. 66) ודינו כישראל.

15 **יב. מַה בֵּין עַבְדּוֹ לְעֶבֶד אֲחֵרִים? שֶׁעַבְדּוֹ יֵשׁ לוֹ**
16 **רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ[67]. לְפִיכָךְ, אִם הִכָּהוּ הַכָּאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ**
17 **כְּדֵי לְהָמִית[68], וְנָטָה לָמוּת, וְעָמַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע**
18 **שָׁעוֹת[69] וְאַחַר כָּךְ מֵת - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו, אַף עַל פִּי**
19 **שֶׁמֵּת מֵחֲמַת הַמַּכָּה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַקֵּם כִּי כַסְפּוֹ**
20 **הוּא[70]. וּמַהוּ 'יוֹם אוֹ יוֹמַיִם'[71]? יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמַיִם,**
21 **שֶׁהוּא מֵעֵת לְעֵת[72].**

67) כדי לייסרו "כי כספו הוא". 68) שאם אין בה כדי להמית, אפילו על ישראל פטור, ראה למעלה הלכה א. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ז): "ומה אם ישראל שהחמיר בו, אינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית, כנעני שהקל בו, דין הוא שלא יהא חייב עד שיהא בו כדי להמית". 69) שהוא מעת לעת. 70) ויש לו רשות להכותו. 71) בתורה כתוב: "אך אם יום או יומיים יעמוד לא יוקם". "יומיים" משמע שיחיה דווקא שני ימים ו"יום" משמע שמספיק שיחיה יום אחד בלבד. 72) למילה "יום" יש שני מובנים: א. "יום" בניגוד ללילה, והוא שתים־עשרה שעות; ב. "יום" במובן יממה = עשרים וארבע שעות. אילו כתבה התורה "יום" אפשר היה לחשוב בטעות, שהכוונה ליום במובן א. ואילו כתבה "יומיים" אפשר היה לחשוב, שהכוונה לשתי יממות. משום כך כתבה התורה "יום או יומיים" כלומר יום כמו (או - כמו) יומיים, היינו עשרים וארבע שעות. ובמכילתא דרבי שמעון בן יוחאי נאמר: "יום שיש בו שני ימים, הווי אומר מעת לעת", אם היכה אותו בחצי היום, נגמרות עשרים וארבע שעות בחצי היום השני, ויש בו שני ימים. ואם היכה אותו בערב, נגמרות עשרים וארבע שעות למחרת בערב, וזהו יום שהוא כיומיים. ויונתן בן עוזיאל תרגם: "אין יומא חד מעידן לעידן (אם יום אחד מעת לעת) או תרין יומין קטעין יתקיים (או שני ימים קטועים, שני חצאי יום. וביחד יום שלם מעת לעת)".

22 **יג. אֲבָל הַמַּכָּה עֶבֶד שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, אֲפִלּוּ מֵת לְאַחַר**
23 **כַּמָּה יָמִים מֵחֲמַת הַמַּכָּה, הוֹאִיל וְהִכָּהוּ כְּדֵי**
24 **לְהָמִית[73] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, כִּשְׁאָר בְּנֵי חוֹרִין[74].**

73) מכה שיש בה כדי להמית. 74) "אף עבדו ושפחתו בכלל שנאמר מכה איש ומת, והרי הכתוב מוציאו מכללו להקל עליו, שיהא נידון ביום או יומיים" (מכילתא שם). מכאן שדין "יום או יומיים" הוא בהורג עבדו בלבד, ולא בהורג עבד שאינו שלו.

25 **יד. יֵרָאֶה לִי[75], שֶׁהַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ בְּסַכִּין וְסַיִף אוֹ**
26 **בְּאֶבֶן וְאֶגְרוֹף וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[76], וְאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה[77],**
27 **וָמֵת - אֵינוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם; אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵת**
28 **לְאַחַר שָׁנָה - נֶהֱרָג עָלָיו. לְכָךְ נֶאֱמַר 'בַּשֵּׁבֶט'[78], שֶׁלֹּא**

נָתְנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ אֶלָּא בְּשֵׁבֶט[79] וּמַקֵּל וּרְצוּעָה[80] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְלֹא בְּהַכָּאַת רְצִיחָה[81].

75) דעת רבינו ללא מקור בתלמוד וגאונים. 76) בדבר שאין דרך האדון לייסר בו את עבדו. 77) שהיה בהם כדי להמית. 78) "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט" (שמות כא, כ). 79) שהוא שבט מוסר לייסר את העבד או את הבן, ככתוב: "אל תמנע מנער מוסר, כי תכנו בשבט ולא ימות, אתה בשבט תכנו" (משלי כג, יג־יד). 80) שבהם משתמש הדיין לייסר בני אדם, ראה סנהדרין ז: 81) כגון סכין וסייף.

טו. הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ וּפָסַק[82] עִמּוֹ שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ[83] שְׁלֹשִׁים יוֹם[84], וְהִכָּהוּ אַחַד מֵהֶן בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם וֶהֱמִיתוֹ - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, וְאֵינוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם[85]. הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁאֵינוֹ כַּסְּפוֹ הַמְיֻחָד לוֹ[86], וְהַשֵּׁנִי - לְפִי שֶׁאֵינוֹ עֲדַיִן תַּחְתָּיו.

82) והתנה. 83) את המוכר. 84) גופו קנוי לקונה, ולמוכר זכות שימוש בו לשלושים יום. 85) אלא כדין הורג בן חורין. 86) כי הגוף קנוי לקונה, ולמוכר קניין פירות בלבד, כלומר, הזכות להשתמש בו שלושים יום, והתורה מתנה את דין "יום או יומיים" ב"כי כספו הוא". ופסק כרבי אליעזר, בבא קמא צ. וראה מכילתא משפטים פרשה ז ומכילתא דרשב"י משפטים כא, כ.

טז. וְכֵן מִי שֶׁחֲצָיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[87], וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - אֵינָן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ לְאַחַד מֵהֶן כַּסְּפוֹ הַמְיֻחָד לוֹ[88], וּלְפִיכָךְ נֶהֱרָג עָלָיו כְּשְׁאָר הָעָם[89].

87) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר האחד את חלקו (גיטין מב.). 88) שהרי החצי האחד שייך במקרה א לעבד, ובמקרה ב לשותף, בבא קמא צ. 89) אפילו הוא מת לאחר כמה ימים מחמת המכה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המכה את חברו שאומדים הדבר שהכהו בו ומקום המכה. ודין הדוחף את חברו שמשערים גובה המקום כו'. ודין כלי ברזל לא נתנה בו תורה שיעור. ודין הכופת חברו והניחו ברעב עד שמת.

א. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּזָדוֹן בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ וֶהֱמִיתוֹ - אוֹמְדִין[2] דָּבָר שֶׁהִכָּהוּ בּוֹ וּמָקוֹם שֶׁהִכָּה עָלָיו, אִם רָאוּי[3] אוֹתוֹ חֵפֶץ לְהָמִית בְּאֵיבָר זֶה אוֹ אֵינוֹ רָאוּי[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ, אוֹ בִּכְלִי עֵץ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ - עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית. וְאֵינוֹ דוֹמֶה מַכֵּהוּ עַל לִבּוֹ לְמַכֵּהוּ עַל יֶרְכּוֹ[5].

2) משערים. 3) אם גדלו וכבדו מספיקים. 4) ופטור ממיתה, אף־על־פי שהכהו בזדון, שהרי לא התכוון להמיתו, אלא להכותו בלבד. 5) אותה מכה באבן או בעץ שיש בה כדי להמיתו על לבו, אין בה כדי להמיתו על מתניו. הדוגמה לקוחה ממשנה סנהדרין עח:

ב. הוֹאִיל[6] וְנֶאֱמַר 'אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ'[7], מִכָּאן[8] שֶׁאוֹמְדִין מְקוֹם הַמַּכָּה. וּכְשֵׁם שֶׁאוֹמְדִין הַחֵפֶץ שֶׁהִכָּה בּוֹ וּמְקוֹם הַמַּכָּה, כָּךְ אוֹמְדִין כֹּחַ הַהַכָּאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֶבֶן יָד, מִכָּאן שֶׁמְּשַׁעֲרִין אֶת הַיָּד[9]. אֵינוֹ דוֹמֶה[10] זוֹרֵק אֶבֶן בַּחֲבֵרוֹ בְּרִחוּק שְׁתֵּי אַמּוֹת לְזוֹרֵק בּוֹ בְּרִחוּק עֶשֶׂר, שֶׁבְּרִחוּק עֶשֶׂר יִהְיֶה כֹּחָהּ יָתֵר. וְאֵינוֹ דוֹמֶה זוֹרֵק בְּרִחוּק עֶשֶׂר לְזוֹרֵק בְּרִחוּק מֵאָה, שֶׁבְּרִחוּק הַמָּקוֹם בְּיוֹתֵר יִתְמַעֵט כֹּחַ הַהַכָּאָה.

6) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד "מקום המכה" שייך להלכה א, והלכה ב מתחילה: "וכשם שאומרים", ובדפוסי רומי ר"מ, קושטא רסט ובכתב־יד מוסד הרב קוק: "כשם שאומדים". 7) וזה תלוי לא בדבר שמכים בו בלבד, אלא אף באבר שמכים עליו. 8) את שני הדינים למד רבינו מאותו פסוק. הדין הראשון, שאומדים את החפץ אם יש בו כדי להמית, מפורש בכתוב "באבן יד אשר ימות בה", היינו שיש באבן כדי להמית. ומכיון שאותה אבן שיש בה כדי להמית על לבו, אין בה כדי להמית על ירכו, ממילא יוצא מאותו פסוק, שחייבים לאמוד גם מקום המכה. וראה להלן סוף הלכה ג. וראה מכילתא משפטים פרשה ז, וב'ספרי' מסעי קס, ששם למדו שני הדינים משני פסוקים. 9) כוחה של היד. יש יד חלשה ויש יד חזקה. מכתה של הראשונה אינה פוגעת קשה ואין בה כדי להמית. 10) כאן התחלת בבא חדשה, ופירושה: החפץ הנזרק בכוח רב עוצמת תנופתו מתגברת והולכת זמן מסויים, ולאחר מכן העוצמה פוחתת והולכת. יוצא מזה, שהפגיעה במקום קרוב ביותר אינה קשה כל־כך כמו בריחוק מסוים עד שהחפץ הנזרק מגיע לשיא עוצמת תנופתו. ושיער רבינו, שאדם בינוני הזורק אבן שיש בה כדי להמית, נקודת השיא נמצאת בריחוק עשר אמות בערך, ומכאן ואילך העוצמה פוחתת והולכת.

ג. וְכֵן מְשַׁעֲרִין הַמַּכָּה עַצְמָהּ[11]. וּמְשַׁעֲרִין כֹּחַ הַהוֹרֵג וְכֹחַ הַנֶּהֱרָג, אִם הוּא גָּדוֹל אוֹ קָטָן[12], אוֹ חָזָק אוֹ חַלָּשׁ, אוֹ בָּרִיא אוֹ חוֹלֶה, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ - מִיתָתוֹ שֶׁל זֶה מְשַׁעֲרִין כָּל סִבּוֹתֶיהָ[13].

11) כי אינה דומה מכה למכה. לפעמים אדם חזק אינו מכה בכוח רב ואין במכתו זו כדי להרוג, ואפשר שחלש ממנו יאמץ את כל כוח שריריו ומכתו תהיה יותר קשה ממכתו של החזק. 12) כי מכה שיש בה כדי להמית קטן, אין בה כדי להמית גדול, משנה סנהדרין עט: 13) זהו סיכום של שלוש ההלכות כולן.

ד. כְּלִי בַּרְזֶל לֹא נָתְנָה בָּהּ תּוֹרָה שִׁעוּר[14], שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל[15] הִכָּהוּ וַיָּמֹת, רֹצֵחַ הוּא; וַאֲפִלּוּ בְּמַחַט. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ חֹד[16], כְּמוֹ מַחַט[17] אוֹ שַׁפּוּד אוֹ סַכִּין[18] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל אִם הִכָּהוּ[19] בְּעֶשֶׁת[20] שֶׁל בַּרְזֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אוֹמְדִין אוֹתָהּ[21] כְּדַרְכָּהּ שֶׁאוֹמְדִין הָעֵץ אוֹ הָאֶבֶן[22].

14) "שהברזל ממית בכל שהוא", שם עו: 15) ולא כתוב "אשר ימות בו" ככתוב באבן ובכלי עץ. ראה למעלה הלכה א. וראה ירושלמי סנהדרין פרק ט הלכה ב, והשווה הדרשה ב'ספרי' מסעי, קס. וסנהדרין עו: 16) ונעץ בו את החוד במקום מסוכן, כגון בוושט או בלבו, בגמרא סנהדרין עו: כתוב: "דברזיה מיברז", ומובנו: דקרו. השווה חולין ח. 17) 'ספרי' שם. 18) ראה חולין שם. 19) ולא דקרו. 20) גוש, מטיל. 21) אם ראוי להמית בה. 22) ראה למעלה הלכה א.

1 ה. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּלֹא כְּלִי[23] וֶהֱמִיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ
2 בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ[24] אוֹ נְגָפוֹ[25] בְּרֹאשׁוֹ וֶהֱמִיתוֹ -
3 מְשַׁעֲרִין כֹּחַ הַמַּכָּה[26] וְכֹחַ הַנֶּהֱרָג וּמְקוֹם הַמַּכָּה. אֵינוֹ
4 דּוֹמֶה דּוֹחֵף חֲבֵרוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ לְבוֹעֵט בּוֹ בְּרַגְלוֹ בְּכָל
5 כֹּחוֹ, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מַכֵּהוּ עַל לִבּוֹ לְמַכֵּהוּ עַל מָתְנָיו[27],
6 וְאֵינוֹ דּוֹמֶה חַלָּשׁ הַמַּכֶּה אֶת הַבָּרִיא הֶחָזָק לְבָרִיא
7 חָזָק הַמַּכֶּה חַלָּשׁ אוֹ חוֹלֶה[28].

23) ככתוב: "מכה איש ומת מות יומת" (שמות כא, יב). 24) בעט בו, 'ספרי' שם. 25) הכהו. מלשון "ונגפו אשה הרה" (שם, כב). 26) של איש המכה. 27) זוהי דוגמה למקום המכה, משנה סנהדרין עח: 28) דוגמה לכוח הנהרג.

8 ו. וּמִנַּיִן שֶׁמְּשַׁעֲרִין בְּכָל אֵלּוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְּאֵיבָה
9 הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת, מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה. אַף עַל פִּי
10 שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּיָדוֹ', הִצְרִיךְ הַכָּתוּב לִהְיוֹת הַהַכָּאָה
11 בְּאֵיבָה. מִכְּלָל שֶׁמְּשַׁעֲרִין כֹּחַ הַהַכָּאָה[29].

29) אינו דומה המכה חבירו בלי איבה, למכה אותו באיבה שמפעיל את מלוא כוחו, ועל מכה זו שיש בה כדי להמית אומרת התורה "מות יומת". מאותו טעם יש לשער את יתר הסיבות של מיתת ההרוג, כגון כוח הנהרג ומקום המכה, ראה ילקוט שמעוני מסעי לה, על הפסוק ואם בשנאה.

12 ז. וְכֵן הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ מֵרֹאשׁ הַגָּג[30], וְנָפַל וָמֵת -
13 מְשַׁעֲרִין גֹּבַהּ הַמָּקוֹם שֶׁהִפִּילוֹ מֵעָלָיו וְכֹחַ הַנִּדְחָף;
14 שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה בֶּן יוֹמוֹ שֶׁנָּפַל לְגָדוֹל שֶׁנָּפַל. וּמִנַּיִן
15 שֶׁמְּשַׁעֲרִין גֹּבַהּ הַמָּקוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם בְּשִׂנְאָה
16 יֶהְדָּפֶנּוּ[31]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאֵין בְּגָבְהוֹ עֲשָׂרָה
17 טְפָחִים[32] - אֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ[33] בְּבוֹר
18 לְעִנְיַן בְּהֵמָה[34].

30) לשון ה'ספרי' שם. 31) ומגובה המקום אפשר להסיק, אם דחף אותו מתוך שנאה והתכוון להורגו, או לא. ראה ילקוט שמעוני שם. 32) ראה בבא־קמא נא. 33) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. 34) בהמה שנפלה לתוך הבור ומתה, אין בעל הבור חייב לשלם אלא־אם־כן היה הבור עמוק עשרה טפחים.

19 ח. אֶחָד הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ, אוֹ שֶׁהִכָּהוּ
20 בְּגוּשׁ עָפָר אוֹ בְּגוּשׁ מֶלַח[35] וְגָפְרִית, אוֹ בְּסֵל מָלֵא
21 עָפָר[36] אוֹ צְרוֹרוֹת[37], וַאֲפִלּוּ בְּפֶלַח[38] דְּבֵלָה[39];
22 שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ - כֹּל שֶׁהוּא רָאוּי לְהָמִית[40],
23 וְהַכֹּבֶד[41] הוּא שֶׁמֵּמִית.

35) ילקוט שמעוני, שם על הפסוק "ואם באבן". 36) שהפיל עליו, שם. 37) אבנים קטנות. 38) בחתיכה. 39) "ככר גדול, כמו ריחיים, שעושים מן התאנים היבשות" (פירוש המשניות תרומות פרק ב, משנה א). 40) ואבן ועץ שבתורה אינם אלא דוגמאות מן ההווה. 41) בהפיל על הנרצח הכובד לבדו קובע, ובמכה מצטרף כוח היד לכובד, כי אינו דומה מכה במקל דק וקל למכה בדבר כבד. בכל אופן הכובד הוא גורם מכריע.

24 ט. הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם[42] אוֹ לְתוֹךְ הָאֵשׁ -
25 אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת[43] מִשָּׁם - פָּטוּר[44]
26 מִמִּיתַת בֵּית דִּין[45], וְאִם לָאו - חַיָּב[46]. וְכֵן אִם כָּבַשׁ
27 עָלָיו[47] [בְּתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ] בְּתוֹךְ הָאֵשׁ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר
28 בּוֹ[48] כֹּחַ לַעֲלוֹת וָמֵת - חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הוּא
29 הַדּוֹחֵף בַּתְּחִלָּה[49]. וְהוּא הַדִּין לְמַנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּי חֲבֵרוֹ
30 וְחָטְמוֹ עַד שֶׁהִנִּיחוֹ מְפַרְפֵּר וְאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת, אוֹ
31 שֶׁכָּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ בַּצִּנָּה אוֹ בַּחַמָּה[50] עַד שֶׁמֵּת, אוֹ
32 שֶׁבָּנָה עָלָיו[51] מָקוֹם עַד שֶׁמָּנַע מִמֶּנּוּ הָרוּחַ, אוֹ
33 שֶׁהִכְנִיסוֹ לְמְעָרָה אוֹ לְבֵית[52] וְעִשֵּׁן עָלָיו[53] עַד שֶׁמֵּת,
34 אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבֵית שֶׁל שַׂיִשׁ[54] וְהִדְלִיק[55] עָלָיו גֶּר עַד
35 שֶׁהֶמִיתוֹ הַהֶבֶל[56] - בְּכָל אֵלּוּ נֶהֱרָג עָלָיו, שֶׁזֶּה כְּמוֹ
36 שֶׁחֲנָקוֹ בְּיָדוֹ.

42) סנהדרין עו: 43) ולא עלה ומת. 44) אף־על־פי שדחף אותו במו ידיו, שאין בדחיפה כדי להמית. 45) ודינו מסור לשמים. ראה 'ספרי' שם. 46) אף־על־פי שלא הדחיפה הורגת אלא האש, הרי זה כאילו הרגו במו ידיו. 47) חבירו נפל לתוך המים, והוא יכול לעלות משם, ובא זה ואחז ראשו של הנופל בכוח בתוך המים, שלא יוכל להרים ראשו, משנה שם. 48) לאחר שהרפה ממנו. 49) בכל זאת חייב, שלא הדחיפה או הנפילה לתוך המים הרגה אותו, אלא הכובש הרג אותו. 50) והצינה והחמה הורגות אותו, כמו המים והאש בדוגמאות הקודמות, גמרא שם עז. 51) אף־על־פי שלא אחז בגופו - כמו בדוגמאות הקודמות - אלא עשה מעשה שמנע אויר מחבירו ונחנק. וזהו "המצמצם" שבגמרא שם, וראה בית הבחירה שם. 52) שאין בו שום דבר ממית. 53) וזהו המעשה הממית. 54) שסתום ביותר, ואין הבל הנר הדולק יכול לצאת ממנו, ואין האויר שמבחוץ חודר לתוכו. גמרא שם. 55) בדוגמה הקודמת, המשיך במעשה העישון על חבירו עד שמת, ואילו כאן עשה מעשה הדלקה חד־פעמי, ובאותה שעה לא מת חבירו, ובכל זאת הוא חייב. 56) האויר המקולקל על־ידי הנר הדולק.

37 י. אֲבָל הַכּוֹפֵת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּרָעָב[57] עַד שֶׁמֵּת,
38 אוֹ שֶׁכָּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁסּוֹף הַצִּנָּה אוֹ הַחַמָּה
39 לָבוֹא לְשָׁם וּבָאָה[58] וְהֶמִיתַתּוּ, אוֹ שֶׁכָּפָה[59] עָלָיו
40 גִּיגִית[60], אוֹ שֶׁפָּרַע[61] עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה[62], אוֹ

שֶׁהִשִּׁיךְ עָלָיו[63] אֶת הַנָּחָשׁ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם שִׁסָּהּ[64] בּוֹ כֶּלֶב אוֹ נָחָשׁ - בְּכָל אֵלּוּ אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ[65]; וַהֲרֵי הוּא רוֹצֵחַ[66], וְדוֹרֵשׁ דָּמִים[67] דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ דָּם[68].

57) ההולך וחזק משעה לשעה, אבל בשעה שכפת אותו עדיין לא היה רעב ממית, והכופת אינו אלא גורם למיתה, סנהדרין עז. 58) לאחר שהניחו שם. 59) קרקעיתה למעלה ופיה למטה. 60) והאויר הולך ומתקלקל עד שלבסוף חונק אותו, ואילו בדוגמה הקודמת, בשעה שכפתו לא היתה חמה כלל, שם. 61) גילה. 62) טיח שעל גבי התקרה, וזה היה ישן, ונכנסה שם צינה ומת. 63) שאחז הנחש בידו והוליכו, והגיע שיני הנחש בגוף חבירו, והנחש נשך אותו ומת, משנה שם עו: 64) בדיבור או ברמז, שלא עשה מעשה, משנה שם, וראה 'ספרא' אמור פרק כ. 65) שלא המית בידיו, שבשעה שעשה מעשהו לא היה שם דבר ממית, וזה בא רק אחרי כן, משום כך אינו אלא גורם למיתה ופטור. ואפילו השיך עליו את הנחש אינו חייב מיתה, שלדעת החכמים אין הארס עומד ממש בין שיניו של הנחש, אלא בשעת הנשיכה מקיא הנחש את הרעל מכוח עצמו ומרצונו, והמַשיך אינו אלא גורם, שם עח. 66) ראה למעלה הלכות ב־ג. 67) הקדוש־ברוך־הוא (תהלים ט, יג). 68) ומענישו.

יא. וְכֵן הַדּוֹחֵף[69] חֲבֵרוֹ בְּבוֹר[70] וְהָיָה שָׁם סֵלָם שֶׁיָּכוֹל לַעֲלוֹת עָלָיו, אוֹ שֶׁזָּרַק בּוֹ חֵץ וְהָיָה תְּרִיס[71] בְּיָדוֹ לְהָגֵן עָלָיו, וּבָא אַחֵר וְסִלֵּק אֶת הַסֵּלָם וְהֵסִיר[72] אֶת הַתְּרִיס - שְׁנֵיהֶן[73] אֵין נֶהֱרָגִין בְּבֵית דִּין. אֲפִלּוּ הָיָה הַדּוֹחֵף עַצְמוֹ הוּא שֶׁחָזַר[74] וְסִלֵּק הַסֵּלָם - פָּטוּר[75] מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וְנִדְרָשׁ מִמֶּנּוּ הַדָּם.

69) סנהדרין עז: 70) שאין בנפילה כדי להמית. ראה למעלה הלכה ז. 71) מגן. 72) או הסיר. 73) הדוחף פטור, שבשעה שדחפו היה סולם בבור שיכול לעלות עליו, והמסלק פטור שאינו אלא גורם למיתה, שם. 74) לאחר שדחף. 75) על הדחיפה, שאין בה כדי להמית, ומעשה סילוק אינו אלא גורם, שם.

יב. הַזּוֹרֵק[76] צְרוֹר[77] בְּכִתֵּל[78], וְחָזְרָה הָאֶבֶן לַאֲחוֹרֶיהָ וְהָרְגָה - חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁמִּכֹּחוֹ הִיא בָּאָה. וְכֵן אֵלּוּ שֶׁמְּשַׂחֲקִין בְּכַדּוּר[79], שֶׁהִתְּרוּ בָּהֶן[80] וְהָרְגוּ[81]: בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת[82] - פְּטוּרִין[83]; חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, אֲפִלּוּ לְסוֹף מֵאָה אַמָּה[84] - חַיָּבִין[85]. וְהוּא, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[86].

76) שנתכוון להרוג את חבירו, סנהדרין עז: 77) אבן. 78) והכה בכוח בכותל. 79) ומכים בו בכותל בכוח, כדי שיחזור הרבה לאחוריו. 80) שהכדור בחזירתו יהרוג את חבירם. 81) במזיד. 82) מן הכותל. 83) כי המשחקים מתכוונים שיחזור הכדור לאחוריו הרבה, ולא פחות מארבע אמות, ולפיכך יש לדונו כהמית שלא בכוונה. 84) מפני שהמשחקים רוצים שיחזור למרחק רב. 85) כי התכוונו להרוג, ומכוחם בא הכדור, גמרא שם. 86) למעלה הלכה א.

יג. זָרַק אֶבֶן לְמַעְלָה, וְהָלְכָה לִצְדָדִין וְהָרְגָה[87] - חַיָּב[88]. הַכּוֹפֵת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִבְרֹחַ, וְהֵצִיף[89] עָלָיו מַיִם וָמֵת - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו. וְהוּא[90], שֶׁיָּמוּת מִכֹּחַ רִאשׁוֹן[91] הַבָּא מִמַּעֲשָׂיו.

87) בשעת נפילתה לצדדים. 88) שאף זה עדיין כוחו הוא (שם). אבל אם הרגה בנפילתה במאונך פטור, שפסק כוח הזורק ופועל כוח משיכת הארץ בלבד. 89) שהפנה את זרם המים אליו. 90) בתנאי. 91) כגון שהניחו סמוך לשפת התעלה והשפה מדרון, וכשהסירה במקום שהניח את הכפות, באו עליו המים מיד, אבל אם הניחו במקום שלא הגיעו במים אליו בכוח ראשון, אלא לאחר מכן הגיעו אליו, אין זה אלא גרמא ופטור, גמרא ורש"י שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר המתכוון להרוג את זה והרג את זה או להכות במקום אחד והכה באחר. ודין אמדוהו למיתה והקל ואח"כ הכביד. ופירוש על משענתו. ודין הכהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות, וההורג נפשות שלא ראו אותו עדים כאחת. גודל עוון שפיכות דמים, ואם כל המצוות שקולות כנגדו.

א. הַמִּתְכַּוֵּן[2] לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה[3] - פָּטוּר[4] מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וּמִן הַתַּשְׁלוּמִין[5], וּמִן הַגָּלוּת[6]; לְפִי שֶׁאֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ[7], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[8]. לְפִיכָךְ, הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְתוֹךְ עֵדָה מִישְׂרָאֵל[9] וְהָרַג אֶחָד מֵהֶן - פָּטוּר[10] מִמִּיתַת בֵּית דִּין[11].

2) סנהדרין עט. 3) התכוון לראובן והרג את שמעון. 4) כתוב: "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת" (דברים יט, יא). המלים "וארב לו" מיותרות, מכאן למד רבי שמעון, שאינו חייב "עד שיתכוון לו" (שם). ורבינו פסק כמותו מפני שסתם ברייתא (שם עט:) נאמרה בשיטתו, ראה הערה הבאה. 5) בברייתא מבית מדרשו של חזקיה שהביא רבא, שם עט: ברייתא זו פוסקת שהמתכוון לזה והרג את זה פטור ממיתה ומתשלומין. ועליה הסתמך רבינו, ופסק כרבי שמעון נגד החכמים, מפני שההלכה בתלמוד היא כברייתא זו של חזקיה, ששנה את ברייתות אביו רבי חייא, שהיו בדוקות ונכונות. וכדעתו פסק רבי נתן. ראה ירושלמי סנהדרין פרק ט, הלכה ד, ובבלי כתובות לה. וירושלמי שם פרק ג הלכה א וסנהדרין עט. 'תוספות' דיבור־המתחיל ומפקא, ופירוש המשניות לרבינו שם. וראה לחם־משנה להלכות חובל ומזיק פרק ד הלכה ה. 6) לערי מקלט. 7) מפני שהתכוון להרוג ועוונו חמור, ואין הגלות מכפרת לו. 8) להלן פרק ו, הלכה ד. 9) אף־על־פי שכולם יהודים והתכוון להרוג אחד מהם, יהיה מי שיהיה. 10) כי לא התכוון לאחד מיוחד. 11) ודינו מסור לשמים, וגואל הדם שהרגו פטור. ראה להלן פרק ו, הלכה ד.

ב. נִתְכַּוֵּן[12] לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ עַל מָתְנָיו, וְלֹא הָיָה בַּכְּלִי כְּדֵי לְהָמִית עַל מָתְנָיו, וְהָלְכָה לָהּ[13] הָאֶבֶן עַל

1 לִבּוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל לִבּוֹ, וָמֵת[14]; אוֹ[15]
2 שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל לִבּוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל
3 לִבּוֹ, וְהָלְכָה לָהּ הָאֶבֶן עַל מָתְנָיו, וְלֹא הָיָה בָּהּ כְּדֵי
4 לְהָמִית עַל מָתְנָיו, וָמֵת - פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין,
5 וְאֵינוֹ גּוֹלֶה; שֶׁאֵין הַהוֹרֵג בְּכַוָּנָה גּוֹלֶה[16]. אֲבָל[17] אִם
6 נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל מָתְנָיו, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל
7 מָתְנָיו, וְהָלְכָה לָהּ עַל לִבּוֹ, וָמֵת - חַיָּב זֶה נֶהֱרָג[18].
8 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

12) משנה סנהדרין עה: עט. בהלכה הקודמת פטור ההורג, מפני שלא התכוון להרוג זה, ובהלכה זו התכוון להרוג זה, בכל זאת יש בו צדדים לפטור. 13) והתרו בו שהאבן עלולה ללכת על לבו. 14) פטור, שלא התכוון למכת מיתה. 15) אף־על־פי שהתכוון למכת מיתה, אבל לא הכהו מכת מיתה. ראה למעלה פרק ג, הלכה א. 16) מכות ז. "בבלי דעת" פרט למתכוון וכו'. 17) משנה שם. 18) שהתכוון למכת מיתה והכהו מכת מיתה, ואף־על־פי שלא התכוון לאותו אבר, התכוון לאותו איש.

9 ג. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן[19] אוֹ בְּאֶגְרוֹף[20] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן
10 - אוֹמְדִין[21] אוֹתוֹ. אִם אֲמָדוּהוּ לְחַיִּים - נוֹתֵן חֲמִשָּׁה
11 דְּבָרִים[22] וְנִפְטָר[23]. וַאֲפִלּוּ חָלָה הַמֻּכֶּה וְהִכְבִּיד[24] וּמֵת
12 מֵחֲמַת הַמַּכָּה - חַיָּב זֶה פָּטוּר[25]. וְאִם אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה
13 - אוֹסְרִין אֶת הַמַּכֶּה בְּבֵית הַסֹּהַר מִיָּד[26], וּמַמְתִּינִים
14 לָזֶה[27]: אִם מֵת[28] - יֵהָרֵג הַמֻּכֶּה, וְאִם הֵקֵל וְנִתְרַפֵּא
15 רְפוּאָה שְׁלֵמָה[29] וְהָלַךְ בַּשּׁוּק[30] עַל רַגְלָיו[31] כִּשְׁאָר
16 הַבְּרִיאִים[32] - מְשַׁלֵּם הַמֻּכֶּה[33] חֲמִשָּׁה דְּבָרִים וְנִפְטָר[34].

19) שיש בו כדי להמית, ככתוב בתורה: "והכה איש את רעהו באבן או באגרוף" (שמות כא, יט). 20) ביד, כשמקבצים אצבעותיה לתוך הכף. 21) בית־דין (שם עח:) 22) נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. בבא־קמא פג: וראה הלכות חובל ומזיק פרק א, הלכה א. 23) ואפילו נמשך החולי יותר מן המשוער, אינו מוסיף לו כלום (שם פרק ב, הלכה טו). 24) חוליו. 25) ואין אומרים שטעו באומד ראשון, אלא אומרים מחמת חולי אחר שבא עליו הכבידה המכה (רש"י סנהדרין עח:). 26) ואפילו יתן ערבים, אין מקבלים. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ו): "ונקה המכה, שומע אני יתן ערבים ויטייל בשוק, תלמוד־לומר: אם יקום והתהלך בחוץ, מגיד שחובשים אותו עד שמרפא" (ונקה - משמע שעד עכשיו לא היה נקי). 27) שמא יבריא המוכה. 28) ואפילו לאחר זמן. 29) ככתוב: "ורפא ירפא" בבנין כבד, שמשמעו רפואה שלמה, וראה עוד מכילתא שם. 30) ככתוב: "והתהלך בחוץ", ולא די שיתהלך בבית, שאין זה עדיין ראייה לרפואה שלמה, וראה מכילתא שם. 31) ולא כשהוא נשען על חבירו או כשהוא זקוק למקל להשען עליו. 32) שאינם זקוקים לעזרת הזולת, ולא כדרך חולים מבריאים, שעדיין חלושים הם. 33) אף־על־פי שאמדוהו תחילה למיתה, ולא היה מחוייב בחמשה דברים, אבל לאחר שהלה נתרפא ונקה זה מחיוב מיתה, חזר עליו חיוב ממון של חמשה דברים. 34) ורק אז יצא זכאי.

17 ד. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה 'עַל מִשְׁעַנְתּוֹ'[35] - אֵינוֹ שֶׁיְּהַלֵּךְ
18 וְהוּא נִשְׁעָן עַל הַמַּטֶּה אוֹ עַל אַחֵר, שֶׁאֲפִלּוּ הַנּוֹטֶה
19 לָמוּת יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל הַמִּשְׁעֶנֶת. לֹא נֶאֱמַר 'מִמִּשְׁעַנְתּוֹ'
20 אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה מְהַלֵּךְ עַל מִשְׁעֶנֶת בְּרֶיוֹ[36], וְלֹא יִהְיֶה
21 צָרִיךְ כֹּחַ אַחֵר לְהִשָּׁעֵן עָלָיו.

35) "אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה". 36) כוחו, וכך תרגם אונקלוס "על בורייה", ומשום כך כתוב על "משענתו", ולא על "משענת", כלומר על כוח עצמו, שנתרפא לגמרי, וראה מכילתא שם.

22 ה. אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה[37], וְהֵקֵל[38] מִמַּה שֶּׁהָיָה[39], וּלְאַחַר
23 מִכָּאן הִכְבִּיד וָמֵת - חַיָּב זֶה נֶהֱרָג[40]. וְאֵין אוֹמְדִין
24 אוֹתוֹ אֹמֶד שֵׁנִי[41] כְּשֶׁהֵקֵל, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר[42].

37) שיערו בית־דין שימות המוכה מחמת המכה, משנה סנהדרין עח. 38) החולי של המוכה, ולו היה מצבו כך מתחילה, לא היו אומדים אותו למיתה. 39) אבל לא נתרפא לגמרי. שאילו נתרפא לגמרי, היו אומדים אותו לממון ונפטר, ראה הלכה ג. 40) כדעת החכמים שם. 41) לחיים, וישלם חמשה דברים ויצא פטור. אפילו הכביד חוליו אחר־כך ומת, כלמעלה הלכה ג. 42) שמת מחמת מכה זו, שהרי מתחילה אמדוהו למיתה. בדפוסים שלנו בתלמוד נאמרו המלים "שרגלים לדבר" בסיום דברי רבי נחמיה האומר פטור. אבל הירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ג) מגיה ומוסיף: רבי נחמיה פוטר, וחכמים מחייבים שרגלים לדבר. וכן הוא במאירי סנהדרין עמוד 289 ובדקדוקי סופרים לסנהדרין עמוד 219 מכי"ק, וגירסה זו היתה לעיני רבינו.

25 ו. הִכּוּהוּ[43] עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בַּעֲשָׂרָה מַקְלוֹת וָמֵת, בֵּין
26 שֶׁהִכּוּהוּ בָּזֶה אַחַר זֶה[44] בֵּין שֶׁהִכּוּהוּ כְּאַחַת - כֻּלָּן
27 פְּטוּרִין[45] מִמִּיתַת בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל נֶפֶשׁ אָדָם[46]
28 - עַד שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד שֶׁהָרַג כָּל הַנֶּפֶשׁ[47]. וְהוּא הַדִּין
29 לִשְׁנַיִם שֶׁדְּחָפוּהוּ אוֹ שֶׁכְּבָשׁוּהוּ[48] לְתוֹךְ הַמַּיִם, אוֹ
30 שֶׁהָיוּ רַבִּים יוֹשְׁבִים וְיָצָא חֵץ[49] מִבֵּינֵיהֶן וְהָרַג[50] -
31 שֶׁכֻּלָּן פְּטוּרִין[51].

43) סנהדרין עח. 44) ויש בכל אחד ואחד כדי להמית, וכן הדין בשאין באף אחד מהם כדי להמית. 45) ואפילו האחרון שקירב את מיתתו. 46) "ואיש כי יכה כל נפש אדם, מות יומת". 47) ובהכוהו עשרה, בין בזה אחר זה, ובין כולם כאחת, אף אחד מהם לא הכה את הנפש כולה. 48) ראה למעלה פרק ג, הלכה ט. 49) שם פ. 50) אף־על־פי שיש אחד שהרג כל הנפש וחייב מיתה. 51) מפני שאין הרוצח ידוע לנו. [הדין של יצא חץ וכו' מסתיים בגמרא: "ואפילו אבא חלפתא ביניהם" כלומר ואפילו אחד משניהם הוא אדם כשר, שאפילו צל של חשד אינו נופל עליו, אין הורגים את השני, אבל רבינו אינו מסיים כלום ואם־כן דבר פשוט הוא שאין הורגים מספק. ונראה שרבינו מדבר במקרה שכולם דרכו את הקשת ויצא החץ. ומקרה זה דומה לדינים האחרים שנאמרו בהלכה זו].

32 ז. זָרְקוּ[52] בּוֹ עֲשָׂרָה אֶבֶן זֶה אַחַר זֶה, וְכָל אַחַת מֵהֶן

אֵין בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, וְזָרַק אֶחָד אֶבֶן בָּאַחֲרוֹנָה וְיֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, וָמֵת - הֲרֵי זֶה הָאַחֲרוֹן נֶהֱרָג עָלָיו[53]. רוֹצֵחַ[54] שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וְנִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים[55] וְלֹא נוֹדַע מִי הוּא מֵהֶן - כֻּלָּן פְּטוּרִין. וְרוֹצֵחַ שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּרוֹצְחִים אֲחֵרִים שֶׁנִּגְמַר דִּינָן - כֻּלָּן פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה; שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא בְּפָנָיו[56]. וְאוֹסְרִין אֶת כֻּלָּן[57].

52) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד המלים "נהרג עליו" שייך להלכה ו. ראה להלן הערה נג. 53) שם. 54) שם עט: בדפוס קושטא רס"ט וכן בכת"י של מוסד הרב קוק, מתחילה כאן הלכה חדשה. וכך נכון מבחינת הענין. ראה הערה נא. 55) כשרים. 56) ואפילו יבואו כולם בפני בי"ד, אי אפשר לגמור דינו, כי כל שאין מכירים אותו, אינו נקרא "בפניו". 57) שהרי כולם רוצחים הם, ומחזיקים אותם במאסר עד שיתבאר מי הרוצח שנתערב, אבל אין כונסים אותם לכיפה (ראה הלכה ח), כרבנן לפי פירוש הגמרא שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ט.

ח. הַהוֹרֵג[58] נְפָשׁוֹת, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאַחַת, אֶלָּא רָאָהוּ הָאֶחָד אַחַר הָאֶחָד[59], אוֹ שֶׁהָרַג בִּפְנֵי עֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה[60], אוֹ שֶׁהֻכְחֲשׁוּ הָעֵדִים בַּבְּדִיקוֹת[61] וְלֹא הֻכְחֲשׁוּ בַּחֲקִירוֹת[62] - כָּל אֵלּוּ הָרַצְחָנִים כּוֹנְסִין אוֹתָן לְכִפָּה[63], וּמַאֲכִילִין אוֹתָן לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ[64] עַד שֶׁיֵּצְרוּ[65] מְעֵיהֶן, וְאַחַר כָּךְ מַאֲכִילִין אוֹתָן שְׂעוֹרִים עַד שֶׁתִּבָּקַע כְּרֵסָם[66] מִכֹּבֶד הַחֹלִי.

58) סנהדרין פא: 59) ולא ראה כל אחד את המעשה כולו, ואי־אפשר לחייבו מיתה. ראה מכות ו: 60) ואינו נהרג עד שיהיו שני עדיו מתרים בו. שם. 61) בשאלות צדדיות, כבן זכאי שבדק בעוקצי תאנים (זנבות תאנים), שאמרו העדים תחת תאנה נעשה מעשה. אמר לעד: תאנה זו עוקציה דקים או עוקציה גסים, סנהדרין ט: 62) שבע שאלות יסוד הקשורות במקום ובזמן המעשה. 63) בית הסוהר, מקום צר ואינו גדול אלא כשיעור קומת אדם, ונקרא "כיפה", לפי שתקרתו היתה קמורה מעשה קשת. 64) לשון הכתוב ישעיה ל, כ. 65) שנעשים צרים. 66) וימותו, שהרי כולם רוצחים הם. אבל בהלכה הקודמת אין מכניסים אותה לכיפה, שהרי אחד מהם לא נגמר דינו כרוצח.

ט. וְאֵין עוֹשִׂין דָּבָר זֶה לִשְׁאָר מְחַיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין; אֲבָל אִם נִתְחַיֵּב מִיתָה - מְמִיתִין אוֹתוֹ, וְאִם אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֲוֹנוֹת חֲמוּרִין מִשְּׁפִיכוּת דָּמִים[67], אֵין בָּהֶן הַשְׁחָתַת יִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים. אֲפִלּוּ עֲבוֹדָה זָרָה[68], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עֲרָיוֹת[69] אוֹ חִלּוּל שַׁבָּת, אֵינָן כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים; שֶׁאֲלוּ עֲוֹנוֹת הֵן מְעֻבָּרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, אֲבָל שְׁפִיכוּת דָּמִים מְעֻבָּרוֹת שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ. וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עָוֹן זֶה - הֲרֵי הוּא רָשָׁע גָּמוּר. וְאֵין כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשָׂה כָּל יָמָיו שְׁקוּלִין כְּנֶגֶד עָוֹן זֶה, וְלֹא יַצִּילוּהוּ מִן הַדִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם עָשֵׁק בְּדַם נָפֶשׁ וְגוֹמֵר[70]. צֵא וּלְמַד מֵאַחְאָב עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: רַק לֹא הָיָה כְּאַחְאָב[71], וּכְשֶׁנִּסְּדְרוּ עֲוֹנוֹתָיו וּזְכֻיּוֹתָיו לִפְנֵי אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת, לֹא נִמְצָא עָוֹן שֶׁחִיְּבוֹ כְּלָיָה, וְלֹא הָיָה שָׁם דָּבָר אַחֵר שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגְדּוֹ, אֶלָּא דְּמֵי נָבוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: וַתֵּצֵא הָרוּחַ וַתַּעֲמֹד[72] לִפְנֵי ה' - זֶה רוּחַ נָבוֹת[73], וְנֶאֱמַר לוֹ: תְּפַתֶּה[74] וְגַם תּוּכָל[75]. וַהֲרֵי הוּא הָרָשָׁע לֹא הָרַג בְּיָדוֹ אֶלָּא סִבֵּב[76], קַל וָחֹמֶר לְהוֹרֵג בְּיָדוֹ.

67) שענשם שריפה וסקילה, שחמורים ממיתת סייף שבאה על שפיכות דמים. 68) שהוא כופר בעיקר וחייב סקילה. 69) ראה למעלה פרק א, הלכה יא. 70) "עד בור ינוס, אל יתמכו בו", כלומר אדם שרצח נפש, עד הקבר, היינו עד יום מותו, ינוס ממקום למקום למצוא הצלה, אבל לא יצילו אותו. וראה סנהדרין ז. שאהרן בנה מזבח לעגל, מפני שחשש שאם יסרב יהרגו אותו, ולא תהיה להם תקנה לעולם. מוטב שיעבדו לעגל, אפשר תהיה להם תקנה. וראה למעלה פרק א, הלכה ד. 71) והמשך הכתוב הוא: "אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' ויתעב מאד ללכת אחרי הגילולים". 72) במקרא: ויצא . . . ויעמד. 73) סנהדרין קב: 74) את אחאב שילך למלחמה, ושם יפול. 75) מכאן שעל עוון זה של דמי נבות נחתם גזר דין של אחאב, ולא על עוון עבודה־זרה, שהיה בידו לפני כן. 76) על־ידי איזבל אשתו, ששלחה מכתבים לזקני עירו של נבות, מלכים־א כא.

י. הָאֶפִּיקוֹרְסִים[77], וְהֵם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה[78] אוֹ הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת לְהַכְעִיס, אֲפִלּוּ אָכַל נְבֵלָה[79] אוֹ לָבַשׁ שַׁעַטְנֵז[80] לְהַכְעִיס[81] - הֲרֵי זֶה אֶפִּיקוֹרוֹס[82], וְשֶׁכּוֹפְרִין[83] בַּתּוֹרָה וּבַנְּבוּאָה[84] - מִצְוָה לְהָרְגָן[85]. אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ לְהָרְגָן בְּסַיִף[86] בְּפַרְהֶסְיָא[87] - הוֹרֵג; וְאִם לָאו - בָּא עֲלֵיהֶן בַּעֲלִילוֹת[88] עַד שֶׁיְּסַבֵּב[89] הֲרִיגָתָן. כֵּיצַד? רָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁנָּפַל לְבְאֵר, וְהִסְּלָם בַּבְּאֵר - מְסַלְּקוֹ, וְאוֹמֵר: הֲרֵינִי טָרוּד לְהוֹרִיד בְּנֵי מִן הַגָּג, וְאַחֲזִירֵנוּ לְךָ[90]. וְכַיּוֹצֵא[91] בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

77) בדפוס רומי ר"מ ובכת"י: "המינים". 78) ובדפוס רומי ר"מ: "עובדי עבודה־זרה מישראל". בהלכה זו ידובר על בני ישראל בלבד, ועל גוים ידובר בהלכה הבאה. 79) שלא נשחטה כהלכה או מתה מיתה טבעית, והאוכלה אינו עובר אלא על איסור לאו. 80) אריג שאורגים בו חוטי צמר וחוטי פשתן יחד, ואיסורו בלאו. ויקרא יט, יט; הוריות יא. 81) כגון שאיסור והיתר לפניו, ומניח את ההיתר ואוכל את האיסור בכוונה להכעיס את ה'. הוריות שם. 82) אף כאן צריך לומר "מין", ראה הערה עה, וכן הגירסא בגמרא עבודה זרה כו: ופסק רבינו כדעת רבי יוחנן ורבי אבהו, שמומר להכעיס דינו כמין. 83) בדפוס רומי ר"מ הגירסא: "והאפיקורסים, והם שכופרים בתורה" מן

השמים, שניתנה על פי ה' ביד משה. 84) שה' נותן דברו בפי אנשים שנבחרו על־ידו להיות שלוחיו, ראה הלכות תשובה פרק ג, הלכות ו־ח. 85) "מפני שהם מצרים (צוררים) לישראל ומסירים את העם מאחורי ה'" (הלכות עכו"ם פרק י, הלכה א). בגמרא שלפנינו (ע"ז כו:) כתוב: "המינים והמסורות והמומרים היו מורידים (לבאר שימותו) ולא מעלים", ו"האפיקרוסים" לא נזכרו כלל. אבל גירסת רבינו חננאל והרי"ף היא: "המינים והמסורות והמומרים והאפיקורסים". את "המסורות" לא הזכיר רבינו כאן, מפני שכבר כתב דינם בהלכות חובל ומזיק פרק ח, הלכה י. ומה שכתוב "היו מורידים" פירש רבינו כשאין בידו כוח להרגם. ראה "שולחן ערוך' חושן־משפט סימן תכה סעיף ה, וביאור הגר"א סעיף־קטן יט. 86) כדין החוטאים בעגל, שצווה משה להרגם בחרב, "שימו איש חרבו על ירכו. . . והרגו איש את אחיו" (שמות לב, כז). 87) למען ישמעו ויראו, כמו בחוטאים בעגל שאמר משה: "עברו ושובו משער לשער במחנה", שם. 88) בתואנה, לבדות סיבה. 89) בלי להרוג בידיים, גמרא שם. 90) והיינו "עלילות" שהזכיר, שם. 91) שם.

1 **יא. אֲבָל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[92] שֶׁאֵין בֵּינֵינוּ וּבֵינָם**
2 **מִלְחָמָה[93], וְרוֹעֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[94] מִישְׂרָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
3 **- אֵין מְסַבְּבִים לָהֶם הַמִּיתָה. וְאָסוּר לְהַצִּילָן[95], אִם**
4 **נָטוּ לָמוּת[96]. כְּגוֹן שֶׁרָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁנָּפַל לַיָּם - אֵינוֹ**
5 **מַעֲלֵהוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲמֹד[97] עַל דַּם רֵעֶךָ - וְאֵין זֶה**
6 **רֵעֶךָ[98].**

92) גוים, בניגוד לישראל עובד עבודה־זרה שבהלכה הקודמת. עבודה זרה כו. 93) אבל בשעת מלחמה - "טוב שבגוים הרוג", מכילתא בשלח פרשה א, ומסכת סופרים פרק טו. 94) שדבקים בגזל, שמרעים עדריהם בשדות אחרים, השייכים לישראל, עבודה זרה כו. והחמירו בבהמה דקה, מפני שהיא מזיקה ביותר. 95) "לא מעלים ולא מורידים", כלומר אין מסבבים מיתתם על ידי הורדתם לבור, ואין מצילים אותם מן הסכנה, שם. 96) אבל לעזור לעכו"ם שאינו נוטה למות, כגון לרפא חולה - מותר, משום איבה, שם. 97) אלא חייב אתה להציל, ראה למעלה פרק א, הלכה יד. 98) ראה למעלה פרק ב, הלכה יא.

7 **יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיִשְׂרָאֵל בַּעַל עֲבֵרָה**
8 **וְהָעוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ[99] וְשׁוֹנֶה בּוֹ תָּמִיד, כְּגוֹן רוֹעֵי בְּהֵמָה**
9 **דַּקָּה[100] שֶׁפָּקְרוּ[101] בְּגָזֵל וְהֵם הוֹלְכִים בְּאוּלְתָּן; אֲבָל**
10 **יִשְׂרָאֵל בַּעַל עֲבֵרוֹת שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ תָּמִיד, אֶלָּא**
11 **עוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת לַהֲנָאַת עַצְמוֹ, כְּגוֹן אוֹכֵל נְבֵלוֹת**
12 **לְתֵאָבוֹן[102] - מִצְוָה לְהַצִּילוֹ[103], וְאָסוּר לַעֲמֹד עַל**
13 **דָּמוֹ[104].**

99) על אף ההתראה. 100) שעוברים על גזל יום יום ורוב היום, ואף־על־פי שהם חוטאים מחמת תאות ממון ולא להכעיס. "כיון דדביק (דאדיק) בה טובא, כמינות דמיא", עבודה זרה יז. 101) נעשו מופקרים. 102) מחמת תאות היצר, כשאינו מוצא היתר. אבל בעובר להכעיס, לא הבחין רבינו בין עומד ברשעו תמיד או לא. 103) עבודה זרה כו: 104) והעומד ואינו מציל - עובר בלאו.

יום ה' כ"ט תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר כל ההורג בשגגה שגולה, וכיצד יהרוג ואת מי, ויתחייב גלות. האב שהרג בנו בשעת למודו או הרב המכה את תלמידו ומת מחמת הכאה. ודין הנכנס לעיר מקלט ויצא חוץ לתחומו, והמזבח אם קולט.

14 **א. כָּל הַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה[2] - גּוֹלֶה מִמְּדִינָה[3] שֶׁהָרַג בָּהּ**
15 **לְעָרֵי מִקְלָט. וּמִצְוַת עֲשֵׂה[4] לְהַגְלוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָשַׁב**
16 **בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל. וְהֵזְהֲרוּ בֵּית דִּין שֶׁלֹּא יִקְחוּ**
17 **כֹּפֶר[5] מִן הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה[6] כְּדֵי לֵישֵׁב בְּעִירוֹ[7],**
18 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ[8].**

2) בלא כוונה. 3) מן העיר. 4) אפילו כשאין הרוצח בשגגה מבקש מקלט, מצוה על בית הדין להגלותו. 5) ממון, לכפר על החטא. 6) המחייב גלות, ראה לקמן פרק ו הלכה ב ואילך. 7) קודם שימות הכהן הגדול. 8) והמשך הפסוק - "לשוב לשבת בארץ". ובלשון הגמרא (כתובות לז:): "לא תשקול ממונא ותפטריה מן גלות" (אל תיקח ממון ותפטרהו מן הגלות). [פשוטו של המקרא משמע שהמדובר בהורג במזיד, שלא נקבל כופר ונחייבו גלות וייפטר ממיתה, אבל כבר נאמר בפסוק הקודם: "ולא תקח כופר לנפש רוצח", ולפיכך דרשו (שם) שכאן מזהירה התורה שלא לקחת כופר מהורג בשגגה ולפוטרו מגלות, וראה רש"י בפירושו על התורה, שהמשך הכתוב "לשוב לשבת" מוכיח שהמדובר בשוגג, אולם לקמן בהלכה ז נתבאר שגם המזיד בורח בתחילה לערי מקלט ולכן אפשר לומר בו "לשוב לשבת". וראה רמב"ן שם].

19 **ב. אֵין הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה גּוֹלֶה אֶלָּא אִם כֵּן מֵת הַנֶּהֱרָג**
20 **מִיָּד[9]; אֲבָל אִם חָבַל בּוֹ בִּשְׁגָגָה, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְדוּהוּ**
21 **לְמִיתָה, וְחָלָה וָמֵת - אֵינוֹ גּוֹלֶה[10]; שֶׁמָּא הוּא קֵרֵב אֶת**
22 **מִיתַת עַצְמוֹ[11], אוֹ הָרוּחַ נִכְנְסָה[12] בַּחֲבוּרָה וַהֲרָגַתְהוּ.**
23 **אֲפִלּוּ שָׁחַט בּוֹ כָּל שְׁנֵי הַסִּימָנִים[13] וְעָמַד מְעַט[14] - אֵינוֹ**
24 **גּוֹלֶה עַל יָדוֹ. לְפִיכָךְ[15], אִם לֹא פִּרְכֵּס כְּלָל[16], אוֹ**
25 **שֶׁשְּׁחָטוֹ[17] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ, כְּגוֹן בַּיִת**
26 **סָתוּם[18] שֶׁל שַׁיִשׁ - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

9) שעשה הרוצח את המיתה כולה, ככתוב בהורג בשוגג (במדבר לה, ג): "ויפל עליו וימות" (גיטין ע: וראה שם תוספות דיבור המתחיל אלא מעתה). 10) הדין שאוסרים את המכה בבית הסוהר וממתינים אם ימות המוכה (ראה למעלה פרק ד הלכה ג), אינו אלא במכה במזיד ולעניין מיתה, אבל לא בעונש גלות, גיטין שם. 11) על ידי שפירכס, ונמצא שהחובל לא עשה את המיתה כולה, שם ע: 12) והיא סייעה בידי החובל וקירבה מיתתו, שם. 13) שוודאי סופו למות תוך שעה קלה, שם. 14) ולא מת מיד. 15) מפני ששני הטעמים שאמרנו הם הפוטרים אותו מגלות. 16) אפילו עמד בחיים ולא מת מיד. 17) לשונו

של רבינו כאן מלמדינו, שרק שני הנימוקים יחד פוטרים מן הגלות, אבל בגמרא שם משמע שנימוק אחד מספיק, ולכן נראה שטעות סופר כאן וצריך לומר ושחטו, ועיין שם תוספות דיבור המתחיל בביתא. 18) בלי חלון. 19) כי החובל עשה את המיתה כולה.

1 **ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה אֶת הָעֶבֶד[20] (אוֹ אֶת גֵּר**
2 **תּוֹשָׁב[21]) - גּוֹלֶה[22]. וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה[23] אֶת**
3 **יִשְׂרָאֵל אוֹ אֶת גֵּר תּוֹשָׁב[24], וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג אֶת**
4 **גֵּר תּוֹשָׁב אוֹ אֶת הָעֶבֶד בִּשְׁגָגָה - גּוֹלֶה. שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם[25].**

20) עבד כנעני החייב בכל המצוות שאשה חייבת בהן (ברייתא מכות ח:). 21) גוי היושב בארץ ישראל וקיבל עליו שבע מצוות שאף בן־נח נצטווה עליהן (דינין = "חייבים להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך, לדון בשש מצוות אלו" (פרק ט מהלכות מלכים הלכה יד): ברכת השם - איסור קללת השם; עבודה זרה; גילוי עריות; שפיכות דמים; גזל ואיסור אכילת אבר מן החי), ולא מל וטבל לשם גירות ממש, ראה למעלה פרק ב הלכה יא. 22) [המשנה (מכות ח:) אומרת "הכול גולים על ידי ישראל ... חוץ מגר תושב" זוהי הגירסה שהייתה לעיני רבינו, וביאר בפירושו על המשנה, שגר תושב שהרג את ישראל אינו גולה אלא נהרג, אבל ישראל שהרג גר תושב, גולה]. 23) גולה כדין ישראל שהורג בשגגה ולא כדין גוי, שאפילו הרג בשגגה נהרג (מכות שם), ראה לקמן הלכה ד. 24) "וגר תושב גולה על ידי גר תושב" (שם), כלומר, גר תושב ההורג גר תושב בשגגה גולה. 25) והמשך הכתוב: תהיינה שש הערים האלה למקלט, מכאן שאף גר תושב שהרג בשוגג גולה, ופירשו חכמינו את הכתוב בגר תושב שהרג גר תושב (שם ט.).

6 **ד. גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל בִּשְׁגָגָה, אַף עַל פִּי**
7 **שֶׁהוּא שָׁגֵג[26] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[27]. אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם[28].**
8 **וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג גֵּר תּוֹשָׁב מִפְּנֵי שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ**
9 **שֶׁמֻּתָּר לְהָרְגוֹ - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[29] וְנֶהֱרָג[30] עָלָיו,**
10 **הוֹאִיל וְנִתְכַּוֵּן לְהָרְגוֹ. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהָרַג אֶת**
11 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּשְׁגָגָה - אֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת[31]**
12 **אוֹתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל.**

26) ואמרנו בהלכה הקודמת, שאף גר תושב גולה. 27) שהרי בן־נח הוא, ובן־נח אינו צריך התראה (סנהדרין נז.) בשבע המצוות שנצטווה, שכלל בידינו "אזהרתם זוהי מיתתם". ספרי, מובא בכסף משנה כאן, וראה רש"י מכות ט. 28) ולפיכך אף על פי ששגג - נהרג. 29) שהיה לו ללמוד ולא למד (שם ט:). 30) אף על פי שלא הותרה, ואינו גולה אלא בהרג גר תושב בשגגה. 31) אין מגינות עליו מפני עונש מיתה.

13 **ה. הַבֵּן שֶׁהָרַג[32] אֶת אָבִיו בִּשְׁגָגָה - גּוֹלֶה. וְכֵן הָאָב**
14 **שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ - גּוֹלֶה עַל יָדוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים**
15 **אֲמוּרִים[33]? כְּשֶׁהֲרָגוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת לִמּוּד, אוֹ שֶׁהָיָה**
16 **מְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת אַחֶרֶת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ[34]; אֲבָל אִם**
17 **יִסֵּר בְּנוֹ כְּדֵי לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה אוֹ חָכְמָה[35] אוֹ אֻמָּנוּת[36],**
18 **וָמֵת - פָּטוּר[37].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"לנוס אל עיר מקלטו".

באיסור לקיחת כופר לרוצח בשגגה, הביא את הפסוק (במדבר לה, לב) "ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו ... כו'" אבל לא ציטט את המשך הפסוק " ...לשוב לשבת בארץ ... כו'". כי הרמב"ם לשיטתו שמצות הל"ת שלא לקחת כופר לרוצח נפש בשגגה, כוללת שני חיובים, האחד לפני שגלה והשני לאחר שישב בעיר המקלט, ואם היה מצטט המשך הפסוק "לשוב לשבת בארץ" היה משמע שהל"ת הוא רק לאחר שגלה שאז אין לאפשר לו לשוב לשבת בארץ.

אבל מפירוש רש"י שם (ד"ה ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו") משמע שהמצות ל"ת שלא ליקח כופר לנפש רוצח מדברת רק לאחר שגלה. (אבל קודם שגלה יש מצות־עשה להגלותו).

(על פי לקו"ש חלק י"ג עמוד 298)

32) פרט לעושה חבורה באביו בשוגג שאינו גולה, אף על פי שהחובל באביו במזיד נהרג, שאין חיוב גלות אלא ברציחה בלבד, אבל לא בעבירות אחרות שחייבין עליהן מיתת בית דין (שם), וראה לקמן פרק ז הלכה טו. 33) שהאב גולה. 34) שיש לו כבר אומנות המפרנסת אותו. 35) ועושה בזה מצוה. 36) שיוכל הבן להתפרנס ממנה, והאב מצווה ללמד בנו אומנות (קידושין ל.). 37) והטעם ראה בהלכה ו.

19 **ו. וְכֵן הָרַב הַמַּכֶּה אֶת תַּלְמִידוֹ[38], אוֹ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין**
20 **שֶׁהִכָּה אֶת בַּעַל דִּין הַנִּמְנָע מִלָּבוֹא לַדִּין[39], וְהֵמִיתוּ**
21 **בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִגָّלוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: לַחְטֹב עֵצִים[40] -**
22 **לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת. יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב**
23 **הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ, וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין, שֶׁהֲרֵי שָׁגְגוּ**
24 **וְהָרְגוּ בִּשְׁעַת עֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת.**

38) כדי ללמדו. 39) במשנה שם כתוב: "ושליח בית דין" כמובא בסוף הלכה זו. רש"י פירש: "ושליח בית דין המלקה ארבעים לחייב מלקות", הראב"ד כאן מפרש: "שליח בית דין שהוא מלקה יותר ממה שאמדוהו בית דין ומת תחת ידו", רבינו לא פירש כפירוש ראשון, שהרי מובן מאליו שהוא פטור, מפני שהוא אנוס, ולא כהראב"ד, שהרי שנינו במשנה (שם כב:) "הוסיף לו (שליח בית דין) עוד רצועה אחת ומת, הרי זה גולה על ידו". 40) נאמר בהורג בשגגה שחייב גלות, ודרשו חכמים: "מה חטיבת עצים רשות אף כל דבר רשות", אבל אם הרג בשגגה מתוך עשיית מצוה אינו גולה. (ספרי שופטים קפב; מכות ח.).

25 **ז. בַּתְּחִלָּה[41] אֶחָד שׁוֹגֵג[42] וְאֶחָד מֵזִיד[43] מַקְדִּימִין[44]**
26 **לְעָרֵי מִקְלָט. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁהָרַג בָּהּ**
27 **שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם וְדָנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁלְחוּ**

זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה - מְמִיתִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם[45]; מִי שֶׁנִּפְטַר[46] - פּוֹטְרִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵשִׁיבוּ[47] אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ.

41) מיד לאחר שהרג, לפני בירור הדין, מכות ט: י: 42) בין ההורג בשוגג שחייב גלות. 43) ובין ההורג במזיד שחייב מיתה, שכן כתוב "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והיכהו נפש ומת, ונס אל אחת הערים האל" (דברים יט, יא) ראה ספרי שופטים קפז. 44) בורחים תיכף אחרי הרציחה לפני שבית הדין מתחיל לפעול (שם ט:). 45) שימיתו, ואם אין גואל הדם הורג אותו, בית דין ממיתים אותו (ראה למעלה פרק א הלכה ב). 46) ממיתה ומגלות, ראה לקמן פרק ו הלכות ג־ד. 47) משמע שכבר היה שם.

ח. כְּשֶׁמְּשִׁיבִין[48] אוֹתוֹ, מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[49], שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ גֹּאֵל הַדָּם בַּדֶּרֶךְ[50]. וְאוֹמֵר[51] לָהֶם[52]: אַל תִּנְהֲגוּ בּוֹ מִנְהַג שׁוֹפְכֵי דָמִים, בְּשׁוֹגֵג בָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ.

48) בית דין לעיר מקלט, ששלחו והביאוהו משם (שם י:). 49) שידעו לפייס את גואל הדם, אם יבוא להרוג את הרוצח, שם ט: 50) שהרי גואל הדם, שהרג את הרוצח חוץ לתחום עיר המקלט אינו נהרג עליו (ראה הלכה ט). 51) [צריך להיות "ואומרים", כי המלווים אומרים. אמנם דעת רבי מאיר במשנה שם שהרוצח אומר (רבינו אינו גורס בדברי רבי מאיר את המלה "אף"), אבל רבינו בפירוש המשנה כותב: אין הלכה כרבי מאיר]. 52) לגואלי הדם, לשכך חמתם.

ט. רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה שֶׁהָרְגוּ גֹּאֵל הַדָּם חוּץ לִתְחוּם[53] עִיר מִקְלָטוֹ[54] - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת[55].

~ נקודות משיחות קודש ~

"פטור..."

ההלכה של גואל הדם על כל פרטיה אינה בגדר "דברה תורה כנגד יצר הרע" ומילתא דפשיטא היא, שהתורה לא התירה נפש מישראל למיתה בגלל ש"יחם לבבו" של גואל הדם.

אלא, כשם שישנם עונשים ומיתות שנמסרו לבית דין וישנם מיתות שבידי שמים, כך נמסר עונש מיתת הרוצח בשגגה לגואל הדם כדי שהוא ינקה את החטא - "ולא תחניפו את הארץ כו'" "ולארץ לא יכופר כו' כי אם בדם שופכו". ואף שהרשות לגואל הדם היא רק כשיצא מעיר מקלטו אין זה שרק אז נתחדש גדר הרשות של גואל הדם להורגו כי גם לפני כן נמסר העניין לידיו אלא ש"ארי" הוא דרביע עלי' שאינו יכול להרגו בעיר המקלט ולכן הוא (רק) פטור.

(לקו"ש חכ"ד ע' 113 הע' 62)

53) גבול העיר, והוא אלפיים אמה סביב לעיר. וכשם שהעיר קולטת, כך תחומה קולט (משנה שם יא:). 54) [כאן אין המדובר ביוצא מעיר מקלט אחרי שבית הדין הגלוהו, אלא כשהוא בדרך, כשהקדים וברח לפני שעמד בדין או כשבית דין מחזירים אותו, כמו שמבאר רבינו בתחילת הלכה י שהיא סיום הלכה ט, אבל היוצא מעיר מקלטו אחרי שהגלוהו בית דין נתבאר דינו לקמן בהלכה י בסיפא ובהלכה יא ברישא. ויוצא מזה, שלפני שעמד בדין גם כן אסור לגואל הדם להרגו, ואם הרגו פטור, וכן כתב בקצות החושן סימן ב סעיף קטן א בדעת רבינו. ומתוך כך עלינו לומר שהמלה "בשגגה" כאן כוללת רוצח שלא נקבע זדונו. ומסתבר, שרק בית הדין כוחו יפה לקבוע אם הזיד או שגג. ומבואר, שרבינו מפרש דברי רב הונא (מכות י:) "רוצח שגלה ומצאו גואל הדם והרגו - פטור", בהרגו בדרך כשהקדים או כשהחזירוהו ולפיכך סתם רב הונא ואמר "שהרגו" ולא הוסיף "בשגגה", לומר לך שגם אם הקדים וברח לעיר מקלט לפני שקבעו בית דין זדונו או שגגתו]. 55) והכתוב בגואל הדם מדבר "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח ... והיכהו נפש" והסיפא מסבירה את הרישא, מדוע יכהו נפש? משום שאין לו משפט מוות, ואינו מפחד מפני בית דין. [רבינו דייק וכתב כאן "פטור" ולקמן בהלכה י ביצא מעיר מקלטו כתב: "ורשות ביד גואל הדם להרגו", ללמדך שלפני שעמד בדין אסור לגואל הדם להרגו ואם הרגו פטור. וכן בדרך כשמחזירים את המחוייב גלות לעיר מקלט, אבל כשיצא בזדון מותר לגואל הדם להרגו].

י. אֶחָד[56] הַהוֹרְגוֹ בַּדֶּרֶךְ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס[57] לְעִיר מִקְלָט, אוֹ שֶׁהָרְגוֹ בַּחֲזִירָתוֹ[58] עִם הַשְּׁנַיִם שֶׁשּׁוֹמְרִין אוֹתוֹ[59]. נִכְנַס[60] לְעִיר מִקְלָטוֹ וְיָצָא חוּץ לִתְחוּמָהּ בְּזָדוֹן - הֲרֵי זֶה הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה[61], וּרְשׁוּת לְגוֹאֵל הַדָּם לְהָרְגוֹ. וְאִם הֲרָגוֹ כָּל אָדָם - אֵין חַיָּבִין עָלָיו[62]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין לוֹ דָּם[63].

56) בין. בדפוסים מתחילה כאן הלכה י, אבל בעצם זה שייך להלכה ט. 57) לפני שעמד בדין (ראה למעלה הלכה ז). 58) לאחר שעמד בדין ונתחייב גלות. שם. 59) לא שיהיו מתרים בגואל הדם. שאם יהרוג ייהרג, שהרי נאמר בהלכה ט שאם הרג פטור, אלא שיפייסו אותו שלא יהרוג את הרוצח בשגגה, ולשם כך דרושים תלמידי חכמים היודעים לפייס ודבריהם נשמעים, אבל אם הרגו הריהו פטור, ראה למעלה הלכה ח. 60) כאן מתחילה כנראה הלכה י. 61) הואיל ופשע ועבר על מצוות התורה "כי בעיר מקלטו ישב ..." (במדבר לה, כח) וראה לקמן פרק ז הלכה ח. 62) אבל לכתחילה אסור להרגו. 63) "ואם יצא הרוצח את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו, ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם", ורש"י לתורה מפרש "הרי הוא כהורג

את המת, שאין לו דם" ומשום כך הרגו כל אדם, אינו חייב עליו (ספרי מסעי, קס).

יא. יָצָא חוּץ לִתְחוּם עִיר מִקְלָטוֹ בִּשְׁגָגָה - כָּל הַהוֹרְגוֹ, בֵּין גּוֹאֵל הַדָּם בֵּין שְׁאָר אָדָם, גּוֹלֶה[64] עַל יָדוֹ. הֶרְגוּ בְּתוֹךְ תְּחוּם[65] עִיר מִקְלָטוֹ, אֲפִלּוּ גּוֹאֵל הַדָּם - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו[66].

64) בגמרא שם נאמר: "בשוגג גולה" ופירש רבינו: ההורג בשוגג את הרוצח שיצא בשוגג מחוץ לתחום עיר מקלטו גולה [ומובן, שאם הרגו במזיד הרי הוא נהרג ככל אדם (מנחת חינוך מצוה תי). 65) [המדובר גם ברוצח שהקדים וברח למקלט לפני שעמד בדין (למעלה הלכה ז]. 66) שאם לא כן אין תועלת בבריחתו לעיר מקלט לפני שעמד בדין (כסף משנה). [והמדובר כשהרגו במזיד, אבל בשוגג - גולה. בבבא ראשונה כתב רבינו דין שוגג וממנו אתה למד דין מזיד, ובבבא שנייה הוא כותב דין מזיד וממנו אתה למד דין שוגג (מנחת חינוך שם). והרי סיכום דיני גואל הדם לשיטת רבינו, מהם נאמרו בפירוש בפרק זה ובפרק ו, ומהם למדנו מדיוק לשונו: א. ברוצח שוגג: 1. אחרי שנגמר דינו לגלות ובית דין מחזירים אותו לעיר מקלטו (כאן הלכה ז) אסור לגואל הדם להרגו בדרך ואם הרגו - פטור. וכן הדין כשהרגו לפני שנגמר דינו (הלכה ט־י). 2. אם הרגו בתחום עיר מקלטו נהרג (הלכה יא). 3. יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו. 4. יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו ואם הרגו במזיד נהרג, בשוגג - גולה. וכן הדין אם הרגו אדם אחר (הלכות י־יא). 5. שוגג קרוב לאונס, כגון שמקרה בלתי מצוי גרם למיתתו של הנרצח פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם - נהרג ככל אדם (פרק ו הלכה ג). 6. שוגג קרוב לזדון, כגון שזרק לרשות הרבים אבן שיש בה כדי להמית והמיתה אדם, אינו גולה כי אין לו כפרה בגלות, ואין דינו כמזיד ממש, שהרי לא נתכוון להרוג, ואם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו, אבל לכתחילה אסור לו להרגו (הלכה ד). 7. וכן הדין אם יש עד אחד בלבד שהרג או שני עדים ובלי התראה (שם הלכה ה). ב. ברוצח מזיד: 8. אחרי שנגמר דינו למיתה מצוה על גואל הדם לבצע את גזר הדין (למעלה פרק א הלכה ב). 9. אם הרגו בתוך תחום עיר מקלט לפני שנגמר דינו, - הרי הוא נהרג, אף־על־פי שהוברר אחר כך שהרוצח הזיד (וראה קצות החושן חושן המשפט סימן ב סעיף קטן א)].

יב. הַמִּזְבֵּחַ קוֹלֵט[67]. שֶׁנֶּאֱמַר בְּהוֹרֵג בְּזָדוֹן[68]: מֵעִם מִזְבְּחִי[69] תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת, מִכְּלָל שֶׁהַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה אֵינוֹ נֶהֱרָג בַּמִּזְבֵּחַ. לְפִיכָךְ, הַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וּקְלָטוֹ מִזְבֵּחַ, וַהֲרָגוּ שָׁם גּוֹאֵל הַדָּם - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, כְּמִי שֶׁהֲרָגוּ בְּתוֹךְ עִיר מִקְלָט.

67) יש לו דין עיר המקלט (מכות יב). 68) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה". 69) אפילו כהן הוא, ועומד ומשמש על גבי המזבח, ראה שם תרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ד): מעם מזבחי ... מגיד שמבטלים העבודה מידו ויוצא ליהרג, ולא כרבי עקיבא (יומא פה.) שדרש: מעם מזבחי ולא מעל מזבחי. וכן משמעות הלשון "רציחה דוחה את העבודה" סנהדרין לה: וראה משנה למלך כאן.

יג. אֵין קוֹלֵט[70] אֶלָּא גַּגּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ בֵּית הָעוֹלָמִים[71] בִּלְבַד, וְאֵין קוֹלֵט אֶלָּא כֹּהֵן וַעֲבוֹדָה בְּיָדוֹ; אֲבָל זָר, אוֹ כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד בְּשָׁעָה שֶׁנֶּהֱרַג[72], אוֹ שֶׁהָיָה עוֹבֵד וְלֹא הָיָה עַל גַּגּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ אֶלָּא סָמוּךְ לוֹ אוֹ אוֹחֵז בְּקַרְנוֹתָיו[73] - אֵינוֹ נִקְלָט.

70) את ההורג בשגגה. 71) בית המקדש בירושלים ולא מזבח של במה בשילה או בגבעון, כי כתוב "מעם מזבחי" כלומר, המיוחד לי (שם). 72) על ידי גואל הדם. 73) כיואב שברח מפני שלמה (מלכים־א ב, כח).

יד. וְכֵן מִי שֶׁקִּלְּטוֹ הַמִּזְבֵּחַ - אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ שָׁם, אֶלָּא מוֹסְרִין [לוֹ] שׁוֹמְרִין וּמַגְלִין אוֹתוֹ לְעִיר מִקְלָטוֹ[74]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[75]? בִּמְחֻיָּב גָּלוּת[76]; אֲבָל מִי שֶׁפָּחַד מִן הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנּוּ בְּדִין הַמַּלְכוּת[77], אוֹ מִבֵּית דִּין שֶׁלֹּא יַהַרְגוּהוּ בְּהוֹרָאַת שָׁעָה, וּבָרַח לַמִּזְבֵּחַ וְנִסְמַךְ לוֹ[78], וַאֲפִלּוּ הָיָה זָר - הֲרֵי זֶה נִצָּל[79], וְאֵין לוֹקְחִין אוֹתוֹ מֵעִם הַמִּזְבֵּחַ לָמוּת לְעוֹלָם. אֶלָּא אִם כֵּן נִתְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין[80] בְּעֵדוּת גְּמוּרָה וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל הַרוּגֵי בֵּית דִּין תָּמִיד.

74) לעיר מקלט הקרובה לו ביותר. 75) שאין קולט אלא גגו של מזבח, ואין קולט אלא כהן ועבודה בידו. 76) שנתחייב בבית דין על פי דין התורה. 77) כגון המורד במלך או המבזה אותו (הלכות מלכים פרק ג, הלכה ח), שהמלך רשאי להרוג אפילו מי שאינו חייב מיתה לפי דין התורה. ראה למעלה פרק ב הלכה ד. 78) ולאו דווקא על גג המזבח. 79) ראה כסף משנה מה שהקשה ממעשה יואב. 80) כי הכתוב "מעם מזבחי תיקחנו למות" לבית דין נאמר, ובית דין אינם יכולים לדון אדם למוות אלא בעדות גמורה ובהתראה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר ששלשה הם ההורגים בלא כוונה, ומה בין זה לזה. ודין השונא שהרג בשגגה אם נקלט, ואיזהו שונא. ודין הנכנס לחצר בעל הבית או לחנות הנגר שלא ברשות ונהרג בשוגג כו'.

א. שְׁלֹשָׁה[2] הֵם הַהוֹרְגִים בְּלֹא כַּוָּנָה.

2) את הפרק הקודם פתח רבינו בהורג בשגגה שחייב גלות, וכאן הוא בא לפרט את סוגי השוגג.

ב. יֵשׁ הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וְהַעַלְמָה גְּמוּרָה[3]. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה[4]. וְדִינוֹ: שֶׁיִּגָּלֶה[5] לְעָרֵי מִקְלָט וְיִנָּצֵל[6], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].

3) ללא שום כוונה. 4) לא התכוון, ראה שם אונקלוס ורש"י. 5) חייב הוא גלות בדין, לשם כפרה. ראה למעלה פרק ה הלכה א. 6) נוסף על כך, משמש המקלט מקום מנוס מיד גואל הדם, ככתוב בסוף הפסוק: "ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה". 7) בפרק חמישי.

ג. וְיֵשׁ הוֹרֵג וְתִהְיֶה הַשְּׁגָגָה קָרוֹב לְאֹנֶס[8]. וְהוּא: שֶׁיֵּאָרַע בְּמִיתַת זֶה מְאֹרָע פֶּלֶא[9], שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בְּרֹב מְאֹרְעוֹת בְּנֵי אָדָם. וְדִינוֹ: שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַגָּלוּת[10], וְאִם הֲרָגוֹ גּוֹאֵל הַדָּם - נֶהֱרָג עָלָיו[11].

8) ראה לקמן סוף הלכה ז, וסוף הלכות ח־יד. 9) מקרה נדיר. 10) לא חייבה התורה גלות אלא במקרה מצוי, וראה סוף הלכה יד. 11) רק ברוצח, שחייב לשבת בעיר מקלט, ניתנה רשות לגואל הדם להרוג אותו מחוץ לעיר מקלטו (במדבר לה, כו־כט; דברים יט, ו). וכן רוצח קרוב לזדון, שאין ערי מקלט קולטות אותו, מפני שעוונו חמור, מה־שאין־כן ההורג באונס או קרוב לאונס - שפטור מלשבת בעיר מקלט.

ד. וְיֵשׁ הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וְתִהְיֶה הַשְּׁגָגָה קְרוֹבָה לְזָדוֹן[12]. וְהוּא: שֶׁיִּהְיֶה בַּדָּבָר כְּמוֹ פְּשִׁיעָה[13], אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ לְהִזָּהֵר וְלֹא נִזְהַר. וְדִינוֹ: שֶׁאֵינוֹ גּוֹלֶה. מִפְּנֵי שֶׁעֲוֹנוֹ חָמוּר, אֵין גָּלוּת מְכַפֶּרֶת לוֹ[14]. וְאֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ[15], שֶׁאֵינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא הַמְחַיֵּב גָּלוּת בִּלְבַד[16]. לְפִיכָךְ, אִם מְצָאוֹ גּוֹאֵל הַדָּם בְּכָל מָקוֹם[17] וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר.

12) אף־על־פי שלא התכוון להרוג. 13) ראה להלן הלכה ו, דוגמה. 14) כלפי שמים. 15) אינן משמשות לו מקלט מפני גואל הדם. 16) ולא זה שאין לו כפרה בגלות. 17) אפילו בעיר מקלט.

ה. וּמַה יַּעֲשֶׂה זֶה?[18] יֵשֵׁב וְיִשְׁמֹר עַצְמוֹ מִגּוֹאֵל הַדָּם. וְכֵן כָּל הָרַצְחָנִים[19] שֶׁהָרְגוּ[20] בְּעֵד אֶחָד[21] אוֹ בְּלֹא הַתְרָאָה[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[23], אִם הֲרָגָן[24] גּוֹאֵל הַדָּם - אֵין לָהֶם דָּמִים. לֹא יִהְיוּ אֵלּוּ חֲמוּרִים מֵהַהוֹרֵג בְּלֹא כַּוָּנָה.

18) שלא יהרג. 19) ראה למעלה פרק ד הלכה ח. 20) בכוונה. 21) שני עדים והתראה דרושים למיתת בית־דין בלבד, אבל למלך מותר להרוג אף את ההורג בפני עד אחד ואת ההורג בלי התראה, ואף גואל הדם שהרגו פטור, ראה הלכות מלכים פרק ג הלכה י, ו'אור שמח' שם; וראה 'מורה נבוכים' חלק שלישי סוף פרק מ. וראה השגת הראב"ד כאן. 22) בפני שני עדים. 23) כגון שהוכחשו העדים בבדיקות ולא הוכחשו בחקירות, למעלה שם. 24) בדיעבד, אבל לכתחילה אסור להרגם.

ו. כֵּיצַד?[25] הַזּוֹרֵק[26] אֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָרְגָה, אוֹ הִסּוֹתֵר כָּתְלוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפְלָה אֶבֶן וְהֵמִיתָה, בֵּין שֶׁסְּתָרוֹ בַּיּוֹם[27] בֵּין שֶׁסְּתָרוֹ בַּלַּיְלָה - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[28], וְאֵינוֹ נִקְלָט; מִפְּנֵי שֶׁזּוֹ פְּשִׁיעוּת הִיא, שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ לְעַיֵּן[29] וְאַחַר כָּךְ יִזְרֹק אוֹ יִסְתֹּר.

25) שגגה קרובה לזדון או קרובה לאונס. 26) ולא התכוון להרוג (מכות ח.). 27) שפשיעתו גדולה, שבעיון קל יכול היה לראות את העובר בדרך. 28) ולא מזיד ממש, שהרי לא התכוון להרוג. 29) אם ישנם עוברי דרכים, שם.

ז. סְתָרוֹ לָאַשְׁפָּה[30] בַּלַּיְלָה: אִם הָרַבִּים מְצוּיִין בָּהּ[31] - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[32], וְאֵינוֹ נִקְלָט; וְאִם אֵין הָרַבִּים מְצוּיִין בָּהּ כְּלָל - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְאֹנֶס, וּפָטוּר מִן הַגָּלוּת.

30) שברשות הרבים, שתושבי העיר משליכים שם זבל ולפעמים גם עושים שם צרכיהם. 31) לעשות צרכיהם. 32) שהיה לו להעלות על הדעת שיש שם אדם והאבן תפגע בו, והיה עליו לעיין היטב.

ח. הָיְתָה הָאַשְׁפָּה עֲשׂוּיָה לְהִפָּנוֹת בָּהּ[33] בַּלַּיְלָה, וְאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהִפָּנוֹת בָּהּ בַּיּוֹם, וְנִקְרָה אָדָם[34] וְיָשַׁב שָׁם, וְנָפְלָה עָלָיו אֶבֶן בִּשְׁעַת סְתִירָה, וָמֵת - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה[35]. וְאִם אַחַר שֶׁנָּפְלָה הָאֶבֶן[36] בָּא זֶה וְיָשַׁב, וְנָפְלָה עָלָיו וָמֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[37] מִן הַגָּלוּת.

33) בני אדם לעשיית צרכיהם. 34) ביום. 35) מאחר שאינה עשויה להפנות בה ביום, אין זה קרוב למזיד. אבל גם אונס איננו, הואיל והיא עשויה להפנות בה בלילה, קורה לפעמים שמישהו נפנה שם גם ביום, רב פפא שם. וראה 'תוספות' שם דיבור־המתחיל באשפה. 36) מן הקיר, וקודם שהגיעה ארצה. 37) הטעם בהלכה ט.

ט. וְכֵן הַזּוֹרֵק[38] אֶת הָאֶבֶן, וְאַחַר שֶׁיָּצְאַת מִיָּדוֹ הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ[39] וְקִבְּלָהּ - פָּטוּר מִגָּלוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ[40] - פֹּרֶט לְמַמְצִיא עַצְמוֹ.

38) שם. 39) מן החלון. 40) בחוטב עצים ביער ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו - הכתוב מדבר, ומשמע שרעהו כבר נמצא שם, ולא שהמציא עצמו אחר־כך.

י. הַשּׁוֹנֵא[41] שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ נִקְלָט; שֶׁנֶּאֱמַר[42]: וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ[43]. חֲזָקָתוֹ[44] שֶׁהוּא קָרוֹב לְמֵזִיד[45]. וְאֵי זֶהוּ שׂוֹנֵא? זֶה שֶׁלֹּא דִּבֵּר עִמּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים[46] מִפְּנֵי הָאֵיבָה. וְכֵן אִם נִכְנַס לְקֶרֶן זָוִית[47] וְהֵמִיתוֹ שָׁם בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁדְּחָפוֹ בִּגּוּפוֹ[48], אוֹ נִתְכַּוֵּן לִזְרֹק[49] שְׁתַּיִם[50] וְזָרַק אַרְבַּע, אוֹ שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁמַּתָּר לַהֲרֹג[51], אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג זֶה[52] וְהָרַג אֶת זֶה, אֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג עוֹבֵד כּוֹכָבִים[53] אוֹ בְּהֵמָה וְנִמְצָא יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי כָּל אֵלּוּ קְרוֹבִין לְמֵזִיד, וְאֵינָן נִקְלָטִין.

41) מכות ט: 42) בהורג וחייב גלות. 43) לחייבו מיתה אי אתה יכול, שמא שוגג הרגו. לחייבו גלות אי אתה יכול, שמא מזיד הרגו ('ספרי' מסעי, קס). 44) חזקה עליו. 45) ומשום כך אינו נהרג ואינו גולה. 46) סנהדרין כז: 47) וסכין בידו ופגע באיש שבא לקראתו, הרי זה קרוב למזיד, שהיה צריך להעלות על דעתו ולהזהר (שם ז:). 48) שהיה לו להזהר. בגמרא שם נאמר: "הדפו - שדחפו בגופו", ומשמע שגולה. ונראה, שרבינו מפרש שהמלה "פרט" שנאמרה שם ברישא של הברייתא נמשכת גם על בבא זו, וכאילו נאמר: "פרט" שדחפו בגופו (כסף־משנה). ראה לקמן הערה עו. 49) אבן, ויש כאן כוונה חלקית, ואין זו "העלמה גמורה". 50) מרחק שתי אמות.

יא. הַנִּכְנָס[54] לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַהֲרָגוֹ בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִן הַגָּלוּת; שֶׁנֶּאֱמַר[55]: וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר[56] - מַה יַּעַר שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לַנֶּהֱרָג[57] לְהִכָּנֵס לְשָׁם, אַף כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. לְפִיכָךְ, הַנִּכְנָס לַחֲנוּת הַנַּגָּר[58] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[59], וְנִתְּזָה בְּקַעַת וְטָפְחָה לוֹ עַל פָּנָיו וָמֵת - פָּטוּר מִגָּלוּת; וְאִם נִכְנַס בִּרְשׁוּת - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה[60].

54) מכות ח. 55) בהורג בשגגה שחייב גלות. 56) לחטוב עצים. 57) ומשום כך חייב ההורג גלות, שהיה צריך להעלות על דעתו שמישהו נמצא ביער, אבל אם נכנס שלא ברשות פטרה התורה את ההורגו בשוגג מפני שזה קרוב לאונס. 58) בבא־קמא לב: 59) הנגר נתן לו רשות להכנס. 60) כלשון ראשון בפירוש דברי ר' יוסי בר' חנינא שם. וראה בהלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יז בהערות.

יב. מִי שֶׁהָיָה דּוֹלֶה[61] אֶת הֶחָבִית לְהַעֲלוֹתָהּ לַגָּג, וְנִפְסַק הַחֶבֶל, וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגַתְּהוּ; אוֹ שֶׁהָיָה עוֹלֶה בְּסֻלָּם, וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר מִן הַגָּלוּת. שֶׁזֶּה כְּמוֹ אָנוּס הוּא[62]; שֶׁאֵין זֶה דָּבָר הַקָּרוֹב לִהְיוֹת בְּרֹב הָעִתִּים, אֶלָּא כְּמוֹ פֶּלֶא[63] הוּא. אֲבָל אִם הָיָה מְשַׁלְשֵׁל אֶת הֶחָבִית[64], וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגַתְּהוּ; הָיָה יוֹרֵד בְּסֻלָּם, וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ[65]; הָיָה מְעַגֵּל בְּמַעְגִּילָה[66], וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגַתְּהוּ - גּוֹלֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת - שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה. שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ נְפִילָה מָצוּי בְּרֹב הָעִתִּים לְהַזִּיק, וְדָבָר קָרוֹב הוּא לִהְיוֹת, שֶׁהֲרֵי טֶבַע הַכָּבֵד לֵירֵד לְמַטָּה בִּמְהֵרָה[67]; וְהוֹאִיל וְלֹא זֵרֵז עַצְמוֹ וְתִקֵּן מַעֲשָׂיו יָפֶה בִּשְׁעַת יְרִידָה - יִגְלֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

61) מן הבור (מכות ז.). 62) קרוב לאונס, ראה מכות ט. 'תוספות' דיבור־המתחיל אמר ליה. 63) נדיר, שהרי עם העלאתו את החבית או עם עלייתו על הסולם גוברת ההתנגדות לכובד החבית או של האדם המושך כלפי מטה. 64) מורידה מלמעלה למטה, ואף־על־פי שנזהר מלשברה. 65) והרגו, אף־על־פי שבוודאי נזהר שלא יפול וישבור מפרקתו. 66) מגלגל כמין מכבש, כדי להחליק את הטיח שבגג, ומוליך אותו לצד השיפוע, שמשם יורדים המים. 67) ומשום כך בירידה עליו לנקוט באמצעי זהירות מיוחדים.

יג. קַצָּב[68] שֶׁהָיָה מְקַצֵּב[69], וְהִגְבִּיהַּ יָדוֹ בַּקּוֹפִּיץ[70] לַאֲחוֹרָיו, וְהֶחֱזִירוֹ לְשַׁבֵּר הָעֶצֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין הַקַּצָּבִים: כֹּל שֶׁיְּמוּת בְּהוֹלָכָה, שֶׁהִיא הַהַגְבָּהָה מִלְּפָנָיו[71] וִירִידָה מֵאַחֲרָיו[72] - אֵינוֹ גּוֹלֶה עָלָיו; וְכֹל שֶׁיָּמוּת בַּחֲזָרָה, שֶׁהִיא עֲלִיָּה מֵאַחֲרָיו[73] וִירִידָה מִלְּפָנָיו - גּוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל[74]: כֹּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ[75] - גּוֹלֶה; שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ[76] - אֵינוֹ גּוֹלֶה. וַאֲפִלּוּ בִּירִידָה שֶׁהִיא צֹרֶךְ עֲלִיָּה - אֵינוֹ גּוֹלֶה[77].

68) מוכר בשר, מכות ז: 69) קוצץ בשר. 70) סכין גדולה. 71) עליה היא ופטור. 72) המשך וסיום ההגבהה היא, ומשום כך דינה כעליה ופטור. 73) תחילת הירידה מלפניו היא וחייב. במכה לפניו: בכיוון למטה ירידה היא וחייב; בכיוון למעלה עליה היא ופטור. במכה לאחוריו, המצב הפוך: הכיוון למעלה הוא כיוון לירידה לפניו וחייב; הכיוון למטה הוא סיום העליה מלפניו ואינו גולה (ירושלמי מכות פרק ב הלכה ד), [בבבלי שם ישנן כמה גירסאות, וקשה ליישבן לפי שיטת רבינו. ראה כסף־משנה כאן, ו'מראה הפנים' בירושלמי שם]. 74) משנה, שם. 75) והעליה מאחוריו בדרך ירידתו היא. 76) וירידה מאחוריו אינה בדרך ירידתו אלא בהמשך דרך הגבהתו. 77) [בבבלי שם נאמר: "או השליך עליו" (במדבר לה, כ) להביא ירידה שהיא צורך עליה, ופירש"י להביא – לחיוב. אולם רבינו מפרש לפטור, ונראה שלדעת רבינו המלה "פרט" שברישא של הברייתא נמשכת גם על בבא זו. וראה למעלה בהלכה י בדין דחפו בגופו. ונדחק רבינו לפירוש זה מפני שבסוף הסוגיא בדין נשמטה שליבה, אמרו "דכולי עלמא עליה היא" (לדעת הכל ירידה שהיא צורך עליה - עליה היא), ולאחר מכן נאמר: הא והא לנזקין (אבל פטור מגלות, לדעת הכל), ראה מגיד־משנה בהלכות חובל ומזיק פ"ו ה"ד, ובגר"א מכות שם].

יד. כֵּיצַד? הָיָה עוֹלֶה בְּסֻלָּם[78], וְנִשְׁמְטָה שְׁלִיבָה[79] מִתַּחַת רַגְלָיו וְנָפְלָה[80] וְהֵמִיתָהּ - פָּטוּר[81] מִן הַגָּלוּת. וְכֵן הַמִּתְכַּוֵּן לִזְרֹק בְּצַד זֶה, וְהָלְכָה לָהּ לְצַד אַחֵר[82]; אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ אֶבֶן מֻנַּחַת[83] בְּחֵיקוֹ, וְלֹא הִכִּיר בָּהּ מֵעוֹלָם[84], וְעָמַד, וְנָפְלָה[85] וְהֵמִיתָהּ; וְכֵן הַסּוֹמֵא[86] שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - כָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַגָּלוּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קְרוֹבִין לְאֹנֶס.

78) שם. 79) מדריגה. 80) שזוהי ירידה ממש. 81) כדעת התלמוד שם "דכולי עלמא עליה הוא" (דעת הכל, עליה היא), דעה שעומדת בעינה בכל התשובות הניתנות, שם, לפי גירסת רבינו בגמרא "הא והא לנזקין" במקום גירסתנו "הא והא לגלות", ראה שם הגהות הגר"א, וראה למעלה הלכות חובל ומזיק פרק ו הלכה ד, ובמגיד־משנה שם. 82) כתוב בתורה, בהורג בשגגה שחייב גלות, שהרג "בלא צדיה" (במדבר לה, כב) ופירשו חז"ל מלשון צידוד, שלא נתכוון לצדד לצד שני, מכות ז: 83) בבא־קמא כו: 84) כגון שהניחה אדם אחר בחיקו בעוד שהיה ישן. 85) על אדם. 86) כתוב בתורה בהורג בשגגה "בלא ראות" (במדבר לה, כג), ומכאן למדו שסומא שהרג בשגגה פטור מגלות. שמשמע כאן לא ראה, אבל רואה במקום אחר. ואילו סומא אינו רואה בשום מקום, 'ספרי' מסעי קס, ומכות ט: מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה.

טו. הָיְתָה אֶבֶן בְּחֵיקוֹ[87], וְהִכִּיר בָּהּ וּשְׁכֵחָהּ, וְעָמַד, וְנָפְלָה וְהֵמִיתָה - גּוֹלֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּשְׁגָגָה - מִכְּלָל שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה[88]. נִשְׁמַט[89] הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ

הַמִּתְבַּקֵּעַ[90] - אֵינוֹ גוֹלֶה; מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה בָּא מִכֹּחוֹ אֶלָּא מִכֹּחַ כֹּחוֹ[91], וְנִמְצָא כְּמוֹ אֹנֶס[92]. וְכֵן הַזּוֹרֵק אֶבֶן[93] לְתָמָר לְהַפִּיל תְּמָרִים, וְנָפְלוּ מִן הַתְּמָרִים עַל תְּינוֹק וַהֲרָגוּהוּ - פָּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁנָּפְלוּ מִכֹּחַ כֹּחוֹ[94]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הַסִּבּוֹת.

87) בבא־קמא שם. 88) ואף־על־פי שבאוכל חלב בשוגג אין צורך בידיעה בתחילה, בהורג בשוגג צריך לידיעה בתחילה, משום שכתוב "אשר יבוא את רעהו ביער", שהוא ידיעה בתחילה. משום כך אין שגגה זו כשאר שגגות, ראה בית הבחירה לבבא־קמא עמ' 79, ו'תוספות' דיבור־המתחיל בשגגה. 89) משנה מכות ז: מחלוקת רבי ורבנן, ופסק כרבנן. 90) נשמט הברזל מן הקת בשעה שהיה בתוך העץ שהוא כורתו, וניתז למרחוק והרג. כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה "מן העץ המתבקע", ואולם רש"י פירש שניתז קיסם ופגע והרג. ורבינו חננאל שם מביא את שני הפירושים. 91) המכה בעץ היא כוחו, וניתוז הברזל מן העץ כוח כוחו הוא, שם ח. 92) כי הברזל נשמט כתוצאה מן המכה בעץ, אף־על־פי שהיה מהודק היטב בקת. 93) רב פפא, שם ח. 94) האבן היא כוח ראשון, ונפילת התמרים היא כוח שני.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר תלמיד שגלה שמגלים רבו עמו, ועבד או אשה שגלתה, אם רבו ובעלה חייבים לזונם. ודין רוצח שנגמר דינו להגלותו ומת. ורוצח שהרג בשגגה בעיר מקלטו. ודין עיר מקלט שרובה רצחנים אם קולטת, והגולה אם יוצא מעיר מקלטו לעולם. ודין אחד מארבעה כהנים מחזיר את הרוצח כו'.

א. תַּלְמִיד שֶׁגָּלָה[2] לְעִיר מִקְלָט - מַגְלִין רַבּוֹ עִמּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וָחָי - עֲשֵׂה לוֹ כְּדֵי שֶׁיִּחְיֶה, וְחַיֵּי בַּעֲלֵי חָכְמָה[3] וּמְבַקְשֶׁיהָ[4] בְּלֹא תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּמִיתָה חֲשׁוּבִין[5]. וְכֵן הָרַב שֶׁגָּלָה - מַגְלִין יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ[6].

~ נקודות משיחות קודש ~

תלמיד שגלה לערי המקלט מגלין רבו עמו כו'"

וי"ל שמוסיף "וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין" כהסבר מדוע מכינים לרוצח בשגגה את כל צרכיו על חשבון יהודי אחר ובפרט רבו, כי עניין זה הוא שאלה של חיים או היפך החיים, ומקורו בדברי הכתוב "החכמה תחיה בעלי'".

וקשה לכאורה: מהרמב"ם משמע שמדובר בתלמיד הנמצא בדרגא כזו שכל חייו הם תלמוד תורה עד שבלעדיה חייו כמיתה חשובין, אבל בגמרא (מכות ב, ב.) לא מצינו חילוק זה ואדרבא כהמשך לדין "מגלין רבו עמו" הביאה הגמ' "מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון" ופירש רש"י שם "שלא יביאוהו עוונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה ... שאינו מצוי אלא ברשעים" וא"כ איך מכניס הרמב"ם תלמיד כזה בתוך הסוג של "בעלי חכמה ומבקשיה". וגם צריך להבין מהו מקורו בלשון "בעלי החכמה ומבקשיה" והלא כתוב "החכמה תחי' בעלי'" ומניין הוסיף גם מבקשי'.

והביאור: בעלי החכמה הם אלה הלומדים תורה באופן ש"תורתו דילי' הוא" (קידושין ל"ב) עד שנעשים הבעלים על דברי התורה שלמדו - "נקראת על שמו", "ומבקשיה" הם אלו שאינם עדיין בדרגא זו אבל מחפשים להיות בעלי החכמה, וכיון שהבטיחה תורה "יגעת ומצאת תאמין" הרי שב'כח' הם כבעלי החכמה ולכן "מגלין רבו עמו" כדי לעורר עניין זה מהכח אל הפועל.

(על פי לקו"ש חכ"ט ע' 33)

2) מכות י. 3) הרב. 4) התלמידים. 5) שכתוב בתורה ובמצוותיה "וחי בהם" (ויקרא יח, ה), וכתוב "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז, יב). 6) שאין לו חיים בלא ישיבה (מכות שם).

ב. עֶבֶד[7] שֶׁגָּלָה[8] לְעִיר מִקְלָט - אֵין רַבּוֹ חַיָּב לְזוּנוֹ[9], וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לְרַבּוֹ[10]. אֲבָל אִשָּׁה שֶׁגָּלְתָה לְעִיר מִקְלָט - בַּעְלָהּ חַיָּב לְזוּנָהּ. וְאֵינוֹ יָכוֹל[11] לוֹמַר לָהּ: צְאִי מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ לְמְזוֹנוֹתַיִךְ[12], אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ מַסְפִּיקִין לָהּ[13].

7) כנעני. 8) שהרג את ישראל בשגגה. ראה למעלה פרק ה הלכה ג. 9) לספק לו מזונות, אע"פ שכתוב "הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי", ואמרנו בהלכה הקודמת "עשה לו כדי שיחיה", אין חובה זו מוטלת על רבו. והטעם, מפני ש"יכול הרב לומר לעבד: עשה עמי ואיני זנך אלא חזור על הפתחים", שמצווים ישראל להחיות העבדים שביניהם, גיטין יב. הלכות עבדים פרק ה הלכה ג. 10) לספק לו מזונות אע"פ שכתוב "ונס אל אחת מן הערים האל בכתובה שנתן לה בשעת הנישואין. 11) משום שחובתו לספק לה מזונות אינה מותנית במעשה ידיה. 12) אני מוחל לך על מעשה ידיך ששייכים לי, ואת תמחלי לי על מזונותיך שאני חייב לך. 13) אבל במספיקים לה, יכול הוא לומר לה "צאי מעשה ידיך למזונותיך", ואינו חייב לזון אותה, אע"פ שזה מכביד עליה, שאין דרכה לחפש עבודה בעיר מקלט, שאין מכירים אותה (שם).

ג. רוֹצֵחַ[14] שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ[15] לְהַגְלוֹתוֹ, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּגְלֶה - מוֹלִיכִין עַצְמוֹתָיו לְשָׁם[16]. וְרוֹצֵחַ שֶׁמֵּת בְּעִיר מִקְלָטוֹ[17] - קוֹבְרִין אוֹתוֹ שָׁם[18]. וּבְעֵת שֶׁיָּמוּת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, מוֹלִיכִין עַצְמוֹת הָרוֹצֵחַ מִשָּׁם לְקִבְרֵי אֲבוֹתָיו[19].

14) מכות יא: 15) בבית־דין. 16) לעיר המקלט. אע"פ שהטעם "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח" (דברים יט, ו) שוב אינו קיים. 17) אע"פ שכבר קיבל עונש גלות, עדיין לא נתכפר לו עד שימות הכהן הגדול. 18) כתוב בהורג בשוגג, שנס לעיר המקלט, שלוש פעמים "שמה" (במדבר לה, ו, יא, יט), ודרשו רבותינו: "שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו", 'ספרי' שופטים, קפא; מכילתא

דרשב"י משפטים כא; מכות שם. 19) לפי הכתוב "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (שם, כח), "איזהו ישיבה שהיא בארץ אחוזתו (בתוך הקרקע), הוי אומר זו קבורה", שם.

1 **ד. שְׁאָר הַלְוִיִּם[20] הַשּׁוֹכְנִים[21] בְּעָרֵי מִקְלָט[22], כְּשֶׁיָּמוּת**
2 **אֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ נִקְבָּר בָּעִיר וְלֹא בְּתוֹךְ הַתְּחוּם[23];**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֵמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל**
4 **חַיָּתָם[24] - לְחַיִּים נִתְּנוּ וְלֹא לְקִבּוּרָה[25].**

20) מכות יב. 21) ולא אלו שהוגלו לשם כרוצחים בשגגה. 22) שהן של הלויים, ככתוב: "ואת הערים אשר תתנו ללויים, את שש ערי המקלט" (שם, ו). 23) אלא נותנים להם בתי קברות חוץ לתחום. 24) ולכ צרכי חייהם. ואין לפרש "חיה" ממש, שהרי כתוב "לבהמתם", וחיה בכלל בהמה היא (נדרים פא.). 25) ואע"פ שהרוצח נקבר שם, אין זו אלא קבורת עראי עד מות הכהן הגדול, ועוד שברוצח הדגישה התורה במפורש "שמה", שם תהא קבורתו (מכות שם).

5 **ה. רוֹצֵחַ[26] שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה בְּעִיר מִקְלָטוֹ[27] - גּוֹלֶה בָּהּ**
6 **מִשְּׁכוּנָה לִשְׁכוּנָה[28], וְאֵינוֹ יוֹצֵא[29] מִן הָעִיר. וְכֵן לֵוִי[30]**
7 **שֶׁהָרַג[31] בִּמְדִינָתוֹ[32] - גּוֹלֶה לִמְדִינָה אַחֶרֶת[33] מֵעָרֵי**
8 **הַלְוִיִּם; לְפִי שֶׁכֻּלָּן קוֹלְטוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[34]. וְאִם הָרַג**
9 **חוּץ מֵעָרֵי הַלְוִיִּם, וּבָרַח לְעִירוֹ - הֲרֵי זֶה קוֹלְטוֹ[35].**

26) שם יב: 27) שגלה לעיר המקלט, וחזר והרג באותה עיר בשוגג. 28) בתוך העיר. 29) אינו רשאי לצאת בגלל הרצח הראשון. 30) צריך לומר "ובן לוי", כלשון המשנה, שם. 31) בשוגג. 32) בעירו שדר בה, באחת מארבעים ושמונה הערים שנתנו ללויים, במדבר לה. 33) שהרי לא גלה ע"פ בית דין לעיר שיושב בה, ורשאי לצאת ממנה. 34) להלן פרק ח הלכה ט. 35) אע"פ שאין זו גלות אלא מקום דירתו הקבוע מלפני הרצח. בגמרא שם למדו דין זה מהכתוב "כי בעיר מלקטו ישב" (במדבר לה, כח) - עיר שקלטתו כבר.

10 **ו. עִיר מִקְלָט שֶׁרַבָּה רַצְחָנִים[36] - אֵינָהּ קוֹלֶטֶת;**
11 **שֶׁנֶּאֱמַר[37]: וְדִבֶּר בְּאָזְנֵי זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא אֶת דְּבָרָיו[38]**
12 **- וְלֹא שֶׁשָּׁוִין דִּבְרֵיהֶם לְדִבְרֵיו. וְכֵן עִיר שֶׁאֵין בָּהּ**
13 **זְקֵנִים[39] - אֵינָהּ קוֹלֶטֶת[40]; שֶׁנֶּאֱמַר: זִקְנֵי הָעִיר**
14 **הַהִיא[41].**

36) מכות י: 37) ברוצח בשגגה שנמלט לעיר המקלט. 38) שרצח בשגגה. 39) דיינים. 40) ומשום כך משתדלים להעמיד בה דיינים. 41) שלשם נמלט, בה בעיר צריך שיהיו זקנים.

15 **ז. רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר**
16 **לְכַבְּדוֹ[42] - יֹאמַר לָהֶם: רוֹצֵחַ אֲנִי[43]. אָמְרוּ לוֹ: אַף**
17 **עַל פִּי כֵן[44] - יְקַבֵּל מֵהֶן[45].**

42) כגון שהיה איש חשוב. משנה, מכות יב: 43) שצריך להודיע ולפרסם את חטאו, שבאה תקלה על־ידו. 44) אנו רוצים לכבדך. 45) שנאמר "וזה דבר הרוצח (דברים יט, ד) אין לך אלא דיבור הראשון", ואינו צריך לכפול דברו. תוספתא מכות פרק ב.

18 **ח. הַגּוֹלֶה[46] אֵינוֹ יוֹצֵא מֵעִיר מִקְלָטוֹ לְעוֹלָם[47]. וַאֲפִלּוּ**
19 **לִדְבַר מִצְוָה[48] אוֹ לְעֵדוּת, בֵּין עֵדוּת מָמוֹן בֵּין עֵדוּת**
20 **נְפָשׁוֹת[49]. וַאֲפִלּוּ לְהַצִּיל נֶפֶשׁ[50] בְּעֵדוּתוֹ, אוֹ לְהַצִּיל**
21 **מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מִיַּד הַנָּהָר אוֹ מִיַּד הַדְּלֵקָה**
22 **וּמִן הַמַּפֹּלֶת. אֲפִלּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין[51] לִתְשׁוּעָתוֹ**
23 **כְּיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה[52] - אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, עַד מוֹת**
24 **הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. וְאִם יָצָא - הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה[53]. כְּמוֹ**
25 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[54].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואפילו כל ישראל צריכין לתשועתו"

הקשו האחרונים מדוע לא יצא הרוצח בשגגה להציל אדם בעדותו ו"אפילו אם כל ישראל צריכין לתשועתו" והלא פקוח נפש דוחה את כל התורה כולה. יש שתירצו שאסור כיון שמסכן עצמו ויכול למות ביד גואל הדם, ותירוצם קשה שהרי אם מדובר בפיקוח נפש הרי בוודאי אפשר להגביל את גואל הדם ולמנוע ממנו להרוג את הרוצח נפש בשגגה.

ויש שתירצו שכיון שנתגלגלה על ידו הריגת נפש מישראל לא יתכן שתבוא תשועה לישראל על ידו, וצריך עיון גדול היאך אפשר לסמוך על סברא זו ולדחות בגללה פיקוח נפש שדוחה כל התורה כולה.

ויש שתירצו שהוא גזירת הכתוב, אבל גם זה קשה שהרי פיקוח נפש הדוחה כל התורה כולה דוחה גם גזירת הכתוב.

והביאור בזה: בפ"ה ה"י כתב "...ויצא חוץ לתחומה בזדון הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות לגואל הדם להרגו" ומדייוק בלשונו שזה שהתיר עצמו למיתה אינה הסיבה שבגללה רשות לגואל הדם להרגו כי אז היה לו לכתוב: התיר עצמו למיתה לפי שרשות ביד גואל הדם להורגו.

אלא שזה שהתיר עצמו למיתה הוא דין לעצמו, ולכן כתבו בלשון "הרי זה התיר עצמו למיתה" ובזה משמיענו חידוש דין מיוחד ברוצח בשגגה היוצא מעיר מקלטו שנחשב ל"גברא קטילא" וממילא אי אפשר שיחול עליו שום חיוב גם לא הצלת נפשות, כי הדין של פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה אינו יכול לחול על מי שהתורה אומרת עליו שע"י פעולת ההצלה נעשה גברא קטילא.

(נגל פי לקו"ש חלק ל"ח ע' 127)

46) משנה, שם יא: 47) ואפילו לצורך דחוף, אינו יוצא עד שימות הכהן הגדול. 48) כגון עדות החודש (שם) או למול את הבן (ילקוט שמעוני מסעי, סד). 49) להעיד על אדם שעבר עבירה, שחייבים עליה מיתה. 50) כגון שמעידים על אדם שרצח, והוא בא להכחיש או להזים את העדות ולהציל את הנאשם, ואע"פ שפיקוח נפש דוחה

כמעט את כל המצוות שבתורה. 51) וזהו פיקוח נפש של רבים. 52) שר צבא ישראל בימי המלך דוד. 53) ורשות לגואל הדם להרוג אותו. ומשום כך לא יצא, שאינו חייב לסכן חייו, כדי להציל חיי אחרים. 54) למעלה פרק ה הלכה י.

1 **ט. אֶחָד[55] כֹּהֵן גָּדוֹל הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[56] וְאֶחָד**
2 **הַמְרֻבֶּה בִּבְגָדִים[57], וְאֶחָד הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָעוֹבֵד[58]**
3 **וְאֶחָד הַכֹּהֵן שֶׁעָבַר[59], כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּעְתָּן שֶׁמֵּת[60] -**
4 **מַחֲזִיר[61] אֶת הָרוֹצֵחַ[62]. אֲבָל מְשׁוּחַ מִלְּחָמָה[63] אֵינוֹ**
5 **מַחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּכֹהֵן הֶדְיוֹט[64].**

55) בין. . . ובין (מכות יא.). 56) הכהנים הגדולים מימות משה עד שנגנז שמן המשחה בימי המלך יאשיהו (יומא נב:). 57) הכהנים הגדולים ששימשו מיאשיהו ואילך. והיה הכהן הגדול מתחנך בריבוי בגדים, היינו בלבישת שמונה בגדים במקום ארבעה שלבש קודם לכן (הוריות יב.). 58) משמש אז בכהונה גדולה. 59) שנטמא כהן גדול או חלה, ומינו אחר תחתיו זמנית, וכשנתרפא הכהן וחזר לעבודתו, העבירו את האחר מתפקידו, ונקרא "כהן שעבר". 60) אפילו הכהן שעבר, שכל עבודתו לשעה היתה, ואע"פ שהכהן הקבוע העובד עדיין חי, מכות יא: 61) במיתתו. 62) מעיר מקלטו לעירו. 63) הנואם בפני העם לפני המלחמה (דברים כ, ב). 64) ככהן פשוט, ובחייבי גלות כתוב "עד מות הכהן הגדול" (במדבר לה, כח).

6 **י. רוֹצֵחַ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ[65] לִגְלוֹת, וְלֹא הָיָה שָׁם כֹּהֵן**
7 **גָּדוֹל[66]; וְהַהוֹרֵג[67] כֹּהֵן גָּדוֹל, וְלֹא הָיָה[68] שָׁם כֹּהֵן**
8 **גָּדוֹל אַחֵר[69]; וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג, וְלֹא הָיָה שָׁם כֹּהֵן**
9 **גָּדוֹל אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ גוֹלִין, וְאֵינָן יוֹצְאִין מֵעִיר**
10 **מִקְלָט לְעוֹלָם[70].**

65) שם. 66) כגון שמת הכהן הגדול לפני שנגמר דינו של זה, ועדיין לא מינו אחר תחתיו. ואם מת הכהן הגדול אחרי שנגמר דינו, הרוצח פטור מגלות (לקמן הלכה יא). 67) וכן ההורג בשוגג. 68) בשעת גמר דינו. ראה 'בית הבחירה' למכות כאן. 69) אחד משלשה האחרים שנזכרו בהלכה הקודמת. 70) אפילו אם מינו אחר־כך כהן גדול אחר, ומת לאחר זמן. בגמרא שם למדו מהכתוב, שרק מותו של מי שהיה כהן גדול בשעת גמר דינו של הרוצח, מחזיר את הגולה.

11 **יא. נִגְמַר דִּינוֹ[71] לִגְלוֹת, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל**
12 **קֹדֶם שֶׁיִּגְלֶה הָרוֹצֵחַ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַגָּלוּת[72]. וְאִם**
13 **עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר[73] דִּינוֹ מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וּמִנּוּ כֹּהֵן**
14 **אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאַחַר כָּךְ נִגְמַר דִּינוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר**
15 **בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי[74] שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּפָנָיו[75].**

71) מכות שם. 72) אחר שנגמר דינו, הרי הוא כמי שגלה, אע"פ שעונש הגלות עדיין לא יצא לפועל, ומשום כך עם מיתת הכהן הגדול שהיא עיקר הכפרה, נפטר מגלות, כדין כל רוצח שגלה אפילו יום אחד ומת הכהן הגדול. ראה רבינו עובדיה מברטנורא, ו'תוספות יום טוב' כאן. 73) קודם שנגמר. 74) מפני שנגמר דינו בימיו, ואע"פ שלא הרג בימיו. 75) ו"היה לו (לאותו כהן גדול) לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש" (שם), ולכן נענש שהחזרתו של הרוצח תלוי במיתתו.

16 **יב. נִגְמַר דִּינוֹ[76] וְנִמְצָא[77] הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בֶּן גְּרוּשָׁה[78]**
17 **אוֹ בֶּן חֲלוּצָה[79] - בָּטְלָה כְּהֻנָּה[80], וּכְאִלּוּ נִגְמַר דִּינוֹ**
18 **בְּלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם[81].**

76) לגלות (שם). 77) נודע. 78) ופסול לכהונה, שהרי נולד מאיסורי כהונה. 79) אשה, שמת בעלה ולא השאיר ילדים, וחלץ לה יבמה ונישאה לכהן באיסור, וילדה לו בן ולא ידעו שהוא פסול, ומינהו כהן גדול. 80) למפרע, שהרי הוברר בדבר שלא היה כהן גדול בשעה שנגמר דינו של זה לגלות. [ראה בפ"ו מהלכות ביאת מקדש, שהקרבנות שהקריב לפני שנודע הפסול כשרים, ולא בטלה כהונה למפרע, שם גזירת הכתוב היא, ולמדוה מן הפסוק (דברים לג, יא) "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה", אפילו חללים שבו, פועל ידיו תרצה (בגמרא שם יב.)]. 81) ראה למעלה הלכה י.

19 **יג. רוֹצֵחַ שֶׁשָּׁב לְעִירוֹ אַחַר מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל[82] -**
20 **הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר כָּל אָדָם. וְאִם הֲרָגוֹ גוֹאֵל הַדָּם -**
21 **נֶהֱרָג עָלָיו[83]; שֶׁכְּבָר נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּגָלוּתוֹ[84].**

82) ככתוב: "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (במדבר לה, כח). 83) בבית־דין או על־ידי גואל הדם של הרוצח ששב לעירו. 84) שנמשכה עד מות הכהן. ראה מכות ב:

22 **יד. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּפֵּר - אֵינוֹ חוֹזֵר[85] בָּהּ לַשְּׁדֵרָה[86]**
23 **שֶׁהָיָה בָהּ[87] לְעוֹלָם; אֶלָּא הֲרֵי הוּא מוּרָד מִגְּדֻלָּתוֹ**
24 **כָּל יָמָיו, הוֹאִיל וּבָאָה תַּקָּלָה זוֹ הַגְּדוֹלָה[88] עַל יָדוֹ.**

85) לאחר ששב לעירו, אחר מות הכהן הגדול. 86) "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו - ולא לשררותו, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, ישוב לשררותו" (מכות יג. ו'ספרי' מסעי קס). ופסק רבינו כדעת רבי יהודה, לפי הכלל רבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה. 87) אבל שררה אחרת, ירודה יותר, רשאי לקבל. 88) שפיכות דמים, שהיא חמורה משאר עבירות. ראה למעלה פרק ד הלכה ט.

25 **טו. אַף עַל פִּי שֶׁהַחוֹבֵל[89] בְּאָבִיו בְּזָדוֹן חַיָּב מִיתַת**
26 **בֵּית דִּין[90] כְּמוֹ הַהוֹרֵג[91] שְׁאָר אָדָם, אִם חָבַל בְּאָבִיו**
27 **אוֹ בְּאִמּוֹ בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ חַיָּב גָּלוּת[92]; שֶׁלֹּא חִיְּבָה**
28 **תּוֹרָה גָּלוּת אֶלָּא [לְהוֹרֵג][93] נֶפֶשׁ אָדָם בִּשְׁגָגָה בִּלְבַד,**
29 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[94].**

89) עושה חבורה. 90) ככתוב: ומכה אביו ואמו מות יומת (שמות כא, טו). 91) במזיד. 92) ואין דינו כהורג אדם בשוגג (מכות ח:). 93) ככתוב: ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה (במדבר לה, יא). וראה 'ספרי' שם קנט. 94) למעלה פרק ה.

יום ו' א' מנ"א ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להפריש ערי מקלט וכמה יהיו. ודין בחמשה עשר באדר מתקנים הדרכים של ערי מקלט בכל שנה. ודין כל ערי הלוים קולטות ומה בינן לערי מקלט.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לְהַפְרִישׁ[3] עָרֵי מִקְלָט[4], שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **שָׁלוֹשׁ[5] עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ. וְאֵין עָרֵי מִקְלָט[6] נוֹהֲגוֹת**
3 **אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[7].**

2) על הציבור בכלל ועל ראשי העם בפרט. 3) לייחד. 4) להציל את ההורג שוגג מיד גואל הדם. 5) ותחילת הפסוק "מצווך לאמר", "להזהיר בית דין על כך" (ספרי שופטים, קפג). 6) ואין מצוות הפרשת ערי מקלט. 7) ככתוב: "שלוש ערים תבדיל לך בתוך ארצך, אשר ה' אלוקיך נותן לך לרשתה", "יכול כיוון שבאו לארץ יהיו חייבים למנות ערי מקלט (ש)בחוצה לארץ, אמרת: לא אמרתי אלא 'אשר אני נותן לכם', כאשר ניתן לכם, אתם חייבים למנות ערי מקלט, ולא בחוצה לארץ" (ספרי זוטא מובא בילקוט שמעוני מסעי לה, פסקה "כי אתם").

4 **ב. וְשֵׁשׁ עָרִים[8] הָיוּ. שָׁלֹשׁ הִבְדִּיל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[9] בְּעֵבֶר**
5 **הַיַּרְדֵּן[10], וְשָׁלֹשׁ הִבְדִּיל יְהוֹשֻׁעַ[11] בְּאֶרֶץ כְּנַעַן[12].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלש הבדיל משה בעבר הירדן ושלש הבדיל יהושע בארץ כנען".

הלשון "ארץ כנען" שנקט הרמב"ם היא מדוייקת, וכאן באה למעט את עבר הירדן ששם הובדלו הערים על ידי משה רבנו. אבל בהלכות שמיטה ויובל פי"ג ה"י שכתב "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען כו'" רצונו למעט ארץ הקיני הקניזי והקדמוני שלעתיד־לבוא ינחלו בהם הלווים נחלה.

על פי זה תתורץ הקושיא על הסמ"ג שכתב (לאווין רע"ו, רע"ז.) שלעתיד־לבוא נוטלין שבט לוי חלק בארץ, והוא לכאורה נגד מה שכתב הרמב"ם "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען" והלא הסמ"ג "דרכו תמיד להלוך בעקבות הרמב"ם וברוב המקומות אינו אלא כמעתיק כו'" (יד מלאכי כללי הסמ"ג סמ"ו) ומנין למד הסמ"ג דעה זו ברמב"ם.

אלא, שעל פי הנ"ל יובן שמה שכתב הרמב"ם שלא ינחלו בארץ כנען הוא מדוייק ובא למעט המקום שהוא ארץ ישראל ואינו ארץ כנען, היינו הקיני הקניזי והקדמוני כנ"ל ששם ינחלו הלווים לעתיד־לבוא.

(על פי לקו"ש חל"ח עמוד 106 הערה 37)

8) ככתוב: "והערים אשר תתנו, שש ערי מקלט תהיינה לכם" (במדבר לה, יג). 9) "אז יבדיל (=הבדיל) משה שלוש ערים בעבר הירדן ... את בצר במדבר בארץ המישור לראובני, ואת ראמות בגלעד לגדי, ואת גולן בבשן למנשי" (דברים ד, מא־מג). 10) המזרחי, בארץ סיחון ועוג, כאשר ציווה אותו ה': "את שלוש הערים תתנו מעבר לירדן" (במדבר לה, יד). 11) "ויקדשו את קדש בגליל בהר נפתלי ואת שכם בהר אפרים ואת קריית ארבע היא חברון בהר יהודה" (יהושע כ, ז). 12) כאשר ציווה ה' את משה: "ואת שלוש הערים תתנו בארץ כנען, ערי מקלט תהיינה" (במדבר שם). [בתוספתא מכות פרק ב שנינו, שיהושע הפרישן מיד כשבאו לארץ, אבל לא היו קולטות עד ארבע עשרה שנה של כיבוש וחלוקה, וכן בספרי שופטים קפה, ובירושלמי מכות פרק ב הלכה ו, אבל רש"י במשנה ט: כותב שהובדלו אחרי כיבוש וחלוקה].

6 **ג. אֵין אַחַת[13] מֵעָרֵי מִקְלָט קוֹלֶטֶת עַד שֶׁיֵּבָדְלוּ כֻּלָּן,**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר: שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט[14] תִּהְיֶינָה לָכֶם. וְהוֹדִיעָנוּ**
8 **מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן קוֹלְטוֹת עַד**
9 **שֶׁיֵּבָדְלוּ שָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וְלָמָּה הִבְדִּילָן[15]? אָמַר:**
10 **הוֹאִיל וּבָאָה מִצְוָה לְיָדִי אֲקַיְּמֶנָּה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

שלוש ערים תבדיל לך.

וצריך להבין בשלוש ההלכות:

בהלכה א': "מצות־עשה להפריש ערי מקלט ... שנאמר שלוש ערים תבדיל לך כו'" והלא שש ערים היו, ומדוע לא הביא הפסוק שש ערי מקלט תהיינה לכם כפי שהביאו בהלכה ג'.

בהלכה ב': מדוע כתב "ושש ערים היו" בלשון סיפור דברים, והלא הוא ציווי.

בהלכה ג': "והודיענו משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלוש שבארץ כנען" והלא לכאורה זה נכלל כבר במה שכתב בתחילת הלכה זו "שאין אחת מערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולן, שנאמר שש ערי מקלט תהיינה לכם".

וביאור הדברים: בהלכה א' בא להשמיענו שמצוה זו היא מצוה התלויה בארץ, ולכן הביא הפסוק "שלוש ערים תבדיל לך" כי עיקר החיוב הוא על שלוש הערים שבא"י.

בהלכה ב' ממשיך "ושש ערים היו" רוצה לומר שאף שעיקר ויסוד החיוב הוא שלוש הערים שבארץ ישראל הרי שלהלכה בפועל צריך שיהיו שש ערים שקולטות את הרוצח, ודיני ערי מקלט חלים על כל ששת הערים.

ובהלכה ג' מדגיש נקודה: כמו שבהפרשת ערי מקלט המצוה היא בארץ ישראל דווקא (והשלוש שבעבר הירדן הם כעניין טפל ודבר נוסף), כך גם בדין קליטתן ש"הודיענו משה רבינו שאין שלוש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלש שבארץ כנען".

ודין זה אינו נכלל במה ש"אין כל אחת משש ערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולם" כי שם מדובר על כך שכל ערי המקלט הן כחפצא אחת ודין קליטתן הוא רק כשישנן כל

השש וכשחסרה אחת או בעבר הירדן או בארץ כנען מתבטלת כל החפצא של ששת ערי המקלט וכולן אינן קולטות. אבל במה שהוסיף: "הודיענו משה רבינו שאין שלוש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלוש שבארץ כנען", חידש דין נוסף שלא רק שאינן קולטות אלא שגם אין כאן חלות שם ערי מקלט כל זמן שלא נבדלו אותן שבארץ כנען.

(על פי לקו"ש חל"ט ע' 16)

13) אפילו אלה שכבר הופרשו (מכות ט:). 14) "עד שיהו ששתן קולטות כאחת" (שם וספרי מסעי קס). 15) הרי ידע שלא יקלטו בחייו.

1 **ד. בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ[16] מוֹסִיפִין שָׁלֹשׁ אֲחֵרוֹת עַל**
2 **אֵלּוּ הַשֵּׁשׁ[17], שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָפַתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים**
3 **עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה. וְהֵיכָן מוֹסִיפִין אוֹתָן? בְּעָרֵי**
4 **הַקֵּינִי וְהַקְּנִזִּי וְהַקַּדְמוֹנִי, שֶׁנִּכְרַת לְאַבְרָהָם אָבִינוּ**
5 **בְּרִית עֲלֵיהֶן[18] וַעֲדַיִן לֹא נִכְבְּשׁוּ. וַעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר**
6 **בַּתּוֹרָה: וְאִם יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ[19].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"בימי המלך המשיח מוסיפין שלוש אחרות על אלו השש".

ובהלכות מלכים ריש פי"א מביא חיוב הוספת שלוש הערים לעתיד־לבוא כהוכחה שלישית לביאת המשיח מהתורה אחרי "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ... כו" ובפרשת בלעם שניבא בשני המשיחים, שכל מי שאינו מאמין בו כו' כופר בתורה ובמשה רבנו.

וצריך להבין מדוע לא הסתפק בשתי הראיות הראשונות מהפסוקים שבתורה, ונזקק להוכחה שלישית מדין ערי מקלט לעתיד־לבוא.

ויש לומר שבראיה זו ישנה מעלה שאין בשתי הראשונות שהן הבטחות התורה, ובתנאים מסוימים עלול להיות שינוי בהבטחה כגון שבהבטחה ש"בין הקב"ה לנביא" אפשר שלא תתקיים אם "יגרום החטא" (הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות) ומזה מובן שאף אם ברור שתתקיים הבטחת הנביא אין זה מפני שהבטחת הנביא אינה ניתנת לשינוי אלא שלפועל אין שינוי בהבטחות אלו.

אבל בנוגע לציווי התורה ו"דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ותוספת" ולכן כשהגאולה הוא פרט במצות ערי המקלט אי אפשר שיהיה שינוי ח"ו בהבטחה זו.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 115)

16) ונרמז בפסוק "ואם ירחיב ה' אלוקיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך" (דברים יט, ח). 17) שנצטוו באותה פרשה להפריש בארץ כנען, לאחר שכבר הבדיל משה שלוש ערים בעבר הירדן המזרחי (דברים ד, מא). 18) "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת ... את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני" (בראשית טו, יח־יט). 19) והמשך הפסוק "כאשר נשבע לאבותיך" (ולא כתוב "כאשר נשבע לתת לך").

7 **ה. וְחַיָּבִין בֵּית דִּין לְכַוֵּן הַדְּרָכִים[20] לְעָרֵי מִקְלָט,**
8 **לְתַקְּנָם וּלְהַרְחִיבָן[21]. וּמְסִירִין מֵהֶן כָּל מִכְשׁוֹל וְכָל**
9 **תַּקָּלָה. וְאֵין מַנִּיחִין בַּדֶּרֶךְ לֹא תֵּל[22] וְלֹא גַיְא[23] וְלֹא**
10 **נָהָר, אֶלָּא עוֹשִׂין עָלָיו גֶּשֶׁר, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְעַכֵּב[24] אֶת**
11 **הַבּוֹרֵחַ לְשָׁם. שֶׁנֶּאֱמַר: תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ[25]. וְרֹחַב דֶּרֶךְ**
12 **עָרֵי מִקְלָט אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת.**
13 **וּ'מִקְלָט' 'מִקְלָט' הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים[26], כְּדֵי**
14 **שֶׁיַּכִּירוּ הָרַצְחָנִים[27] וְיִפְנוּ לְשָׁם.**

20) לעשות דרכים ישרות בלא עיקול וסיבוב (מכות ט:). 21) כל זה נכלל בחובת בית דין "לכוון הדרכים". 22) גבעה. 23) בקעה. 24) וישיגו גואל הדם ויהרגהו. 25) שתהיה דרך כבושה, ישרה ומוכנה לנמלטים לערי מקלט, מכות שם. ועיין פירוש המשניות לרבינו, שקלים פרק א משנה א. 26) בכל מקום שהיו שתי דרכים לכיוונים שונים, ואחת מהן פונה לעיר המקלט, היה עץ תקוע באותה דרך וכתוב בה: "מקלט" (רש"י שם). 27) ולא יטעו.

15 **ו. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר בְּכָל שָׁנָה בֵּית דִּין מוֹצִיאִין**
16 **שְׁלוּחִים לְתַקֵּן הַדְּרָכִים[28], וְכָל מָקוֹם שֶׁמְּצָאוּהוּ**
17 **שֶׁנִּתְקַלְקֵל - מְתַקְּנִים אוֹתוֹ. וּבֵית דִּין שֶׁנִּתְרַשְּׁלוּ[29]**
18 **בְּדָבָר זֶה - מַעֲלֶה עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ**
19 **דָּמִים[30].**

28) שנתקלקלו בימות הגשמים, "כדי שאם ינוס מכה נפש בשגגה, לא ימצא מניעה שתמנע אותו מלנוס ..." (פירוש המשניות שם). 29) ולא עשו את כל התיקונים הדרושים. 30) שנאמר "ולא ישפך דם נקי ... והיה עליך דמים" (דברים יט, י), מועד קטן ה.

20 **ז. וְכֵן מוֹשְׁחִין[31] בֵּין כָּל עִיר וָעִיר מֵעָרֵי מִקְלָט**
21 **בִּתְחִלַּת הַפְּרָשָׁתָן[32], עַד שֶׁהָיוּ מְשֻׁלָּשׁוֹת בְּשָׁוֶה[33];**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר: תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ[34].**

31) מודדים במשיחה (=חבל). והראב"ד גרס "משווין". 32) על ידי משה בעבר הירדן המזרחי ועל ידי יהושע בארץ ישראל המערבית. 33) מרחקים שווים בין שלוש ערי מקלט ואליהן. חברון בדרום וקדש בצפון ושכם באמצע, וכנגדן בעבר הירדן: בצר, רמות בגלעד וגולן בבשן. והיה מתחילת הגבול בדרום הארץ לחברון כמחברון לשכם, ומחברון לשכם כמשכם לקדש, ומשכם לקדש כמקדש לגבול בצפון הארץ. יושבי דרום הולכים לחברון, יושבי צפון - לקדש, והיושבים בין חברון לשכם: הסמוכים לחברון נמלטים לחברון, והסמוכים לשכם - לשכם, וכן משכם לקדש, מכות ט: 34) והמשכו "ושילשת את גבול ארצך".

23 **ח. עָרֵי מִקְלָט אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עֲיָרוֹת[35] גְּדוֹלוֹת,**

1 **וְלֹא כְּרַכִּים[36] גְּדוֹלִים, וְלֹא קְטַנִּים[37], אֶלָּא עֲיָרוֹת**
2 **בֵּינוֹנִיּוֹת. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם שֶׁוָּקִים[38]**
3 **וּבִמְקוֹם הַמַּיִם. וְאִם אֵין שָׁם מַיִם[39] - מַכְנִיסִין[40]**
4 **לְתוֹכָן מַיִם. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם**
5 **אֶכְלוּסִין[41]. נִתְמַעֲטוּ אֶכְלוּסֵיהֶן - מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן.**
6 **נִתְמַעֲטוּ דָּיוּרֵיהֶן[42] - מַכְנִיסִין לְתוֹכָן כֹּהֲנִים לְוִיִּים**
7 **וְיִשְׂרְאֵלִים. וְאֵין פּוֹרְשִׁין בְּתוֹכָן מְצוּדוֹת[43], וְאֵין**
8 **מַפְשִׁילִין בְּתוֹכָן חֲבָלִים[44], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה רֶגֶל גּוֹאֵל**
9 **הַדָּם מְצוּיָה שָׁם[45].**

35) אינן מוקפות חומה. 36) מוקפים חומה, ששיירות ממקום אחר רגילות לבוא לשם, ויכול גואל הדם להסתנן העירה עם השיירות בלי שירגישו בו, ויהרוג את הרוצח ששגג. 37) בברייתא שם כתוב: "לא טירין קטנים", פירוש ערים קטנות מוקפות חומה. בדפוס רומי (ר"מ) חסרות המלים: "ולא קטנים". 38) שיהיו מזונותיהם מצויים לקנות. 39) בשעת חלוקת הארץ בימי יהושע, או שהיו ונתייבשו. 40) בתעלות מן הנהרות הרחוקים. 41) כפרים וישוב סמוכים להן, שלא יתנפלו עליה גואלי הדם מזוויינים (רש"י שם). 42) תושבי העיר. 43) לצוד חיות, שציידים מלומדי חרב הם, ועיר שמצויות בה מצודות, אף כלי זיין מצויים בה, ושמא ייכנס גואל הדם לתוך העיר, ויקנה שם נשק ויהרוג את הרוצח (שאם יביא נשק ממקומו, ירגישו בו). 44) למצודות, מטעם זה שהזכרנו. 45) טעם זה נזכר בגמרא שם.

10 **ט. כָּל עָרֵי הַלְוִיִּם[46] קוֹלְטוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן עִיר**
11 **מִקְלָט הִיא. שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲלֵיהֶם[47] תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים**
12 **וּשְׁתַּיִם עִיר, כָּל הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים**
13 **וּשְׁמֹנֶה עִיר - הִקִּישָׁן[48] הַכָּתוּב כֻּלָּן[49] זוֹ לָזוֹ לִקְלָט[50].**

46) ולאו דווקא שש ערי המקלט, שנתייחדו לכך (מכות שם). 47) על שש ערי המקלט הנזכרות בתחילת הכתוב. 48) השווה אותן. 49) על ידי שכלל כולן ביחד בסוף הכתוב. 50) אף על פי שבארבעים ושתיים הערים הנוספות לא נאמר במפורש בתורה שהן קולטות.

14 **י. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין עָרֵי מִקְלָט שֶׁהֻבְדְּלוּ לְמִקְלָט[51]**
15 **וּבֵין שְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם? שֶׁעָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת בֵּין**
16 **לְדַעַת[52] בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת[53], הוֹאִיל וְנִכְנַס בָּהֶן -**
17 **נִקְלָט; וּשְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם אֵינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא לְדַעַת.**
18 **וְרוֹצֵחַ הַדָּר בְּעָרֵי מִקְלָט - אֵינוֹ נוֹתֵן שְׂכַר בֵּיתוֹ[54];**
19 **וְהַדָּר בִּשְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם - נוֹתֵן שָׂכָר[55] לְבַעַל הַבַּיִת.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"והרוצח הדר בעיר מקלט אינו נותן שכר ביתו, והדר בשאר ערי הלווים נותן שכר לבעל הבית".

ולכאורה קשה שהרי הוזהרו שבט לוי שלא לנחול בארץ, ומה שניתן להם הם ערים לשבת בלבד ולא לאחוזת נחלה. ולאידך מצינו שהלווים מתוודים וידוי מעשרות ואומרים "ואת האדמה אשר נתת לנו" דבר המוכיח את בעלותם על הערים האלה.

אלא שבעלות הלווים על ערי המקלט היא בעלות כללית של כל השבט ולא בעלות פרטית של כל אחד ואחד מבני לוי, ולכן הדר בערי הלווים נותן שכר ביתו. ומה שכתב שרוצח הדר בערי המקלט אינו נותן שכר ביתו ללוי הוא משום שפסק כהדרשה בבבלי "והיו לכם הערים כו" "לכם לכל צרכיכם" היינו גם לרוצחים בשגגה.

ויש להוסיף בפנימיות העניינים: הורג הנפש יצר פירוד בין אדם למקום ובין אדם לחברו, ועל כן כפרתו היא בערי המקלט שניתנו ללוים שתפקידם ועניינם הוא חיבור בין אדם למקום - "לעבוד את ה' ולשרתו" וחיבור בין אדם לחברו - "ויילוו עליך וישרתוך".

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 93)

51) שש הערים. 52) שברח לשם לשם קליטה (מכות שם). 53) שנכנס שם במקרה, ולא ידע שהיא קולטת. 54) לבעל הבית, משום שבשש ערי המקלט כתוב "והיו לכם - לרוצחים - הערים" (במדבר לה, יב), ודרשו חכמינו: "לכם לכל צרכיכם" (מכות יג.). 55) כי הכתוב "ועליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר" (שם, ו) אינו בא להשוות ערים אלה לשש ערי המקלט אלא לעניין קליטה בלבד. זו היא דעתו של רבי יהודה במשנה, לפי פירוש הגמרא שם.

20 **יא. כָּל עִיר הַקּוֹלֶטֶת - תְּחוּמָהּ[56] קוֹלֵט כָּמוֹהָ[57]. אֵילָן**
21 **שֶׁעוֹמֵד בְּתוֹךְ תְּחוּם עָרֵי מִקְלָט, וְנוֹפוֹ[58] נוֹטֶה חוּץ**
22 **לַתְּחוּם - מִשֶּׁגִּיעַ[59] תַּחַת הַנּוֹף נִקְלָט[60]. הָיָה עוֹמֵד**
23 **חוּץ לַתְּחוּם, וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ הַתְּחוּם - מִשֶּׁגִּיעַ**
24 **לְעִקָּרוֹ[61] נִקְלָט[62], וְהַהוֹרְגוֹ שָׁם[63] - נֶהֱרָג עָלָיו. וְאַף**
25 **עַל פִּי שֶׁהַתְּחוּם קוֹלֵט - אֵין הָרוֹצֵחַ דָּר בּוֹ[64];**
26 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָשַׁב בָּהּ[65] - וְלֹא בִּתְחוּמָהּ.**

56) אלפיים אמה סביבה (שם, ה), ראה סוטה כז: 57) ואסור לגואל הדם להרגו שם, מכות יא: 58) ענפיו. 59) הרוצח בשוגג. 60) כי בכל מקום בתלמוד הולך הנוף אחר העיקר, ודין הנוף כאילו היה בתוך התחום (שם יב.). פסק כרב אשי שפירש כוונת המשנה: "אף אחרי הנוף" וכל שכן שהולכים אחרי העיקר אם הוא בפנים והנוף בחוץ. 61) לגזע העץ. 62) כאילו היה העיקר במקום הנוף בתוך התחום. דין זה, שלפעמים הולך העיקר אחר הנוף, הוא בעניין מקלט בלבד, כדי להציל את הרוצח בשוגג. 63) את הרוצח בשוגג שנמלט. 64) אם יש בו מערה, אבל בית דירה אין שם שהרי אסור לבנות בתים בתחום ערי מקלט (שם). 65) מיותר הוא, שהרי כתוב באותה פרשה "כי בעיר מקלטו ישב", ולהדגשה בא, דווקא "בה", בתוך העיר ולא בתחומה (שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר הרוג שנמצא נופל לארץ ולא נודע מי הכהו. ודין מצות עגלה ערופה. וכיצד מודדים ולאי זה עיר מודדים כו'. ודין אם פסול בעבירה או נשים ראו את ההורג אם עורפין.

27 **א. הָרוּג שֶׁנִּמְצָא נוֹפֵל[2] לָאָרֶץ[3], וְלֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ**

- מַנִּיחִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ[4]. וְיוֹצְאִין[5] חֲמִשָּׁה[6] זְקֵנִים מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל[7] שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ[8] וְשֹׁפְטֶיךָ. וּמוֹדְדִין מִמֶּנּוּ[9] אֶל הֶעָרִים[10] שֶׁסְּבִיבוֹת הֶחָלָל[11]. אֲפִלּוּ נִמְצָא[12] בְּצַד עִיר זוֹ, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ בְּוַדַּאי[13] שֶׁהִיא הַקְּרוֹבָה - מִצְוָה לִמְדֹּד[14].

2) מושלך. רבינו נקט לשון הכתוב (דברים כא, א). 3) ולא צף על פני המים, ראה לקמן הלכה יא. 4) על־מנת לקברו שם לאחר מכן, ראה לקמן הלכה ב. 5) למקום שנמצא בו ההרוג. 6) כדעת רבי יהודה (סוטה מד:). ופסק רבינו כרבי יהודה, אף־על־פי שסתם משנה שם כרבי שמעון שיוצאים שלושה, משום שרבי הסכים לדעת רבי יהודה, ואמר: "נראים דברי רבי יהודה בעריפה" (ירושלמי סוטה פרק ט הלכה א), וראה יונתן בן עוזיאל לדברים שם. ובכסף־משנה מנמק דברי רבינו, מפני שהמחלוקת של רבי שמעון ורבי יהודה נמצאת בסנהדרין יד. וכלל בידינו, שסתם משנה ואחר־כך מחלוקת - אין הלכה כסתם. ואף שבשתי מסכתות אין סדר למשנה, זה רק כששתיהן בסדר אחד, משא"כ בשני סדרים. 7) מסנהדרין הגדולה. 8) ולא כתוב זקני העיר, משמע המיוחדים שבזקניך, אלו סנהדרין גדולה (סוטה שם). 9) מן ההרוג. 10) לדעת איזו עיר הקרובה ביותר, "ולא מן הערים אל החלל" ('ספרי' שופטים, רה). 11) ההרוג. 12) סוטה מה. 13) והמדידה מיותרת. 14) ככתוב "ומדדו" (שם).

ב. אַחַר שֶׁמּוֹדְדִין וְנוֹדְעָה הָעִיר הַקְּרוֹבָה, קוֹבְרִין אֶת הַנֶּהֱרָג בִּמְקוֹמוֹ[15], וְחוֹזְרִין זְקֵנֵי יְרוּשָׁלַיִם לִמְקוֹמָן[16]. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר[17] מְבִיאִין עֶגְלַת בָּקָר[18] מִשֶּׁל אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר[19], וּמוֹרִידִים אוֹתָהּ אֶל נַחַל[20] שֶׁשּׁוֹטֵף בְּחָזְקָה[21]. וְזֶהוּ 'אֵיתָן'[22] הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[23].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומורידין אותה אל נחל שהוא שוטף בחזקה וזהו איתן האמור בתורה".

הרמב"ם כאן הלך לשיטתו במורה נבוכים (ח"ג פ"מ) שמה שמורידין את העגלה אל הנחל השוטף בחזקה, ו"אשר לא יעבד בו ולא יזרע" הוא מכאן ולהבא, הוא תחבולה למצוא את הרוצח כי כשידעו אנשי העיר שעתיד הנחל שלהם להאסר יעשו כל שביכולתם למצוא את הרוצח.

אבל רש"י (שופטים כא, ד.) כתב שנחל איתן הוא נחל "קשה שלא נעבד" ומתאים להמשך שהביא שם: "אמר הקב"ה תבוא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקום שאינו עושה פירות לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות".

וי"ל שנחלקו בגדר כפרת עגלה ערופה: לדעת הרמב"ם הכפרה היא מצד **הפועל** ועל ידי הורדת העגלה ימצא הרוצח שהוא הפועל את פעולת הרציחה.

אבל רש"י סבר שכפרת עגלה ערופה היא על **הנפעל** היינו על הפירות שלא הניחוהו לנרצח לעשות, ולכן הנחל איתן הוא נחל קשה וגם הוא אינו עושה פירות.

ודעת הרמב"ן שם שגדר עגלה ערופה הוא "כענין הקרבנות הנעשים שעיר המשתלח ופרה אדומה כו'" וגדר כפרתה הוא על **הפעולה** כמו כל קרבן המכפר על עבירה מסוימת, וכן הוא ברמב"ם ב"יד החזקה" (סוף הלכות מעילה) שמנה עגלה ערופה עם פרה אדומה ושעיר המשתלח כחוקים.

(על פי לקו"ש חלק כ"ד ע' 121)

15) במקום שמצאו אותו שם, שזהו "מקומו", שמת מצוה קונה מקומו, שם מה: וראה לקמן הלכה ט. 16) שאין תפקידם אלא למדוד, ככתוב: ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו, שם. 17) "ולקחו זקני העיר ההיא - ולא זקני ירושלים" ('ספרי' שופטים רו, וסוטה שם). 18) עד שנתיים ('ספרי' שם, ופרה פרק א משנה א). ואע"פ שבכל מקום עגל משמע בן שנה, עגלת בקר היא עד שנתיים (רבינו בפיהמ"ש ור"ש שם). ראה ברטנורא. 19) ראה לקמן ה"ח. 20) נהר העובר בעמק. 21) שמימיו זורמים במהירות. וכן גם בפירושו על המשנה (סוטה פ"ט). 22) ורש"י על התורה מפרש: "נחל איתן", קרקע קשה שלא נעבד מעולם, וכן ביונתן: "חקל ביירא". 23) המלה "איתן" באה ד' פעמים בתורה כולה: בעגלה ערופה, ובעוד ג' מקומות. א. "ותשב באיתן קשתו" (בראשית מט, כד), ב. "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו" (שמות יד, כז), ג. "איתן מושבך" (במדבר כד, כא). ובמכילתא בשלח פ"ו: "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, אין איתנו אלא תקפו, שנאמר: איתן מושבך". וכן פירשו שם אונקלוס, יונתן בן עוזיאל, רש"י ואבן־עזרא. רבינו מדגיש "האמור בתורה", שהרי בנביאים יש ל"איתן" גם מובן אחר. ראה סוטה מו:

ג. וְעוֹרְפִין[24] אוֹתָהּ שָׁם בְּקוֹפִיץ[25] מֵאַחֲרֶיהָ[26]. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר עִם כָּל זְקֵנֶיהָ[27], אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה[28], כֻּלָּן רוֹחֲצִין[29] אֶת יְדֵיהֶן שָׁם בִּמְקוֹם עֲרִיפָתָהּ[30]. וְאוֹמְרִים שָׁם בְּתוֹךְ הַנַּחַל[31] בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[32]: יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ. כְּלוֹמַר[33], שֶׁלֹּא בָּא לְיָדֵינוּ הַנֶּהֱרָג הַזֶּה וּפְטַרְנוּהוּ[34] בְּלֹא מְזוֹנוֹת[35], וְלֹא רְאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה[36]. וְהַכֹּהֲנִים[37] אוֹמְרִים בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל[38]. וְהוֹלְכִין לָהֶן. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא[39] מְכַפֵּר עַל הַדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם[40].

24) וקוצץ את הראש מצד העורף (שם מה:). 25) סכין גדולה ורחבה שקוצצים בה בשר ועצמות ('ספרי' שופטים רז, וסוטה שם). 26) בצד העורף (סוטה מה: מו: . 27) ככתוב: וכל זקני העיר ההיא (דברים כא, ו). 28) 'ספרי' שם רט, ולא חמשה כבהלכה א, ששם כתוב "זקניך" ולא "כל זקניך". 29) ככתוב בתורה בפרשת עגלה ערופה. 30) כתוב: ורחצו . . . על העגלה הערופה, והמילה "הערופה" מיותרת, וללמדנו באה, על מקום עריפתה של עגלה, ולא להניחה במקום אחר ולרחוץ שם

('ספרי' שם, וסוטה מו:). 31) "יכול יעלו מן הנחל ויאמרו, תלמוד־לומר בנחל, שתהא אמירתם ועניתם בנחל" ('ספרי' שם), כתוב: ורחצו ידיהם על העגלה הערופה בנחל, ומיד אחר־כך כתוב "וענו ואמרו", ומכיון שהרחיצה בנחל למדנו כבר מן המילה "הערופה", נדרשת המילה "בנחל" להמשך הכתוב ל"וענו ואמרו", שזה צריך להיות בנחל. [מלשונו של רבינו משמע, שהרחיצה צריכה להיות במקום העריפה ממש, אבל האמירה בכל מקום בנחל. וכן מוכח גם מה'ספרי': יכול יעלו מן הנחל, ת"ל בנחל]. 32) "וענו ואמרו - בלשון הקודש", שם רי. ובבבלי (סוטה מד:) לומדים מן הכתוב "וענו הלוים ואמרו" (דברים כז, יד), שכל מקום שכתוב לשון 'ענייה' בלשון הקודש היא, וראה 'ספרי' דברים, רצא, שא. 33) שהרי אין להבין את הכתוב כלשונו. "וכי על דעתנו עלתה שזקני בית־דין שופכי דמים הם? אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזון, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה" ('ספרי' שם רי, וסוטה מה: מו:). 34) ושלחנו אותו. 35) וגרמנו למותו. 36) והלך יחידי בלא ליווי, ומשום כך נהרג, ש"אמר רב יהודה בשם רב: כל המלווה את חבירו ארבע אמות בעיר, אינו ניזוק". שם מו: 37) ככתוב: "ונגשו הכהנים בני לוי", ותפקידם לכפר על כלל ישראל לאחר שזקני העיר ניקו את עירם מאשמת רצח (שם). 38) וממשיכים ואומרים: "אשר פדית ה', ואל תתן דם נקי בקרב ישראל". 39) 'ספרי' שם, וסוטה מו. 40) סוף הפסוק, ואין אלה דברי הכהנים אלא דברי ה' (שם). וטעם מצוות עגלה ערופה, לפי רבינו הוא לפרסם את הדבר, שיוודע ברבים ועל־ידי־זה להוודע מי הוא הרוצח. וכה דבריו ב'מורה נבוכים' חלק ג סוף פרק מ: "עגלה ערופה תועלתה מבוארת, כי המביא אותה היא העיר הקרובה אל החלל, ועל הרוב ההורג הוא ממנה, וזקני העיר ההיא מעיד עליהם האלוה, שהם לא התרשלו בתיקון הדרכים ובשמירתם ולתייר כל שואל דרך, כמו שבא הפירוש בדברי חז"ל, ולא נהרג זה מפני ששכחנו התיקונים הכוללים, ואנחנו לא נדע מי הרגו. ואי אפשר על הרוב עם החקירה ויציאת הזקנים והעומדים ולקיחת העגלה, שלא ירבו דברי בני אדם, ואולי בפרסום הענין יוודע מי ההורג. . . ואחר שיוודע הגיעה התועלת, שאם לא יהרגוהו בית־דין, המלך יהרגהו, שיש לו להרוג באמתלאות ובדדמי (אפילו בלא עדים), ואם לא יהרגהו המלך, גואל הדם יהרגהו. . . הנה כבר התבאר, שתועלת עגלה ערופה היא לפרסם ההורג..." ובדומה לכך, כתבו ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' בשם הר' יוסף בכור שור, בפרשת עגלה ערופה.

1 **ד. כְּשֶׁמּוֹדִדִין[41] מִן הֶחָלָל - מְדַקְדְּקִין[42] בַּמִּדָּה, וְאֵין**
2 **מְקַדְּרִין[43] בָּהּ. וְאֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית**
3 **דִּין[44] שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[45]. וְאֵין מוֹדְדִין לִירוּשָׁלַיִם;**
4 **שֶׁיְּרוּשָׁלַיִם אֵין מְבִיאָה[46] עֶגְלָה עֲרוּפָה, לְפִי שֶׁלֹּא**
5 **נִתְחַלְּקָה[47] לַשְּׁבָטִים, וְנֶאֱמַר: בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה'**
6 **אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ[48].**

41) ראה למעלה הלכה א. 42) מפני שהמדידה מצוות התורה היא. 43) אין מודדים באומד ובקירוב, כשמגיעים להר או לגיא (עירובין לה: ונח:), ראה פירוש המשניות לרבינו, עירובין פרק ה משנה ד. 44) שכתוב "זקני העיר" ('ספרי' שם, רה. וסוטה מד: מה.) 45) היינו סנהדרין קטנה. ראה הלכות סנהדרין פרק א. 46) אפילו כשהיא קרובה ביותר אל החלל משאר העיירות. 47) סוטה מה: 48) וירושלים אינה נחלת תושביה אלא נחלת העם כולו (שם).

7 **ה. נִמְצָא קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם אוֹ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית**
8 **דִּין[49] - מַנִּיחִין אוֹתָהּ[50] וּמוֹדְדִין אֶל שְׁאָר הָעֲיָרוֹת[51]**
9 **הַסְּמוּכוֹת לוֹ. נִמְצָא סָמוּךְ לַסָּפָר[52] אוֹ לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ**
10 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[53] - אֵין מוֹדְדִין כָּל עִקָּר[54]; שֶׁהֲרֵי זֶה**
11 **בְּחֶזְקַת[55] שֶׁהֲרָגוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.**

49) שם מד: 50) אין מודדים לה. 51) אף־על־פי שהחלל קרוב לעיר שאין בה בית־דין, אין אומרים הרי קרוב לוודאי שהרוצח בא משם ולא יביאו בכלל עגלה ערופה, אלא מודדים לעיירות שיש בהן בית־דין, והקרובה שבהן - מביאה. 52) לגבול הארץ, ובצידו יושבים גויים. 53) אפילו יש בה בית־דין, ואפילו בארץ ישראל. בגירסאות שבידינו כתוב: לעיר שרובה גויים, ורבינו כתב "שיש בה גויים", מכאן שכך גרס במשנה. וגירסא זו היא בכת"י קמבריג' ובכת"י מינכן, וכן במשנה שבירושלמי. 54) אף לשאר העיירות ('ספרי' שם, רה). ואין מביאים עגלה ערופה כלל. 55) "כי ימצא, פרט למצוי" (שם מה:). "כי ימצא" מציין דבר בלתי מצוי, ואילו בספר או בעיר שיש בה גויים, הרי הרוג בידי גויים תופעה מצויה ותדירה.

12 **ו. אֵין הָעִיר[56] הַקְּרוֹבָה מְבִיאָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמִּנְיַן**
13 **הָרֹב שֶׁבָּהּ כְּמוֹ מִנְיַן הָעִיר הָרְחוֹקָה מִמֶּנָּה; אֲבָל אִם**
14 **הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבָּרְחוֹקָה מְרֻבִּין עַל אַנְשֵׁי הַקְּרוֹבָה מִמֶּנָּה**
15 **- הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, וְהַמְרֻבִּין מְבִיאִין[57] הָעֶגְלָה.**

56) בבא־בתרא כג: 57) כי לפי האומדן, מתקבל יותר על הדעת שהרוצח בא מהם.

16 **ז. אַף עַל פִּי[58] שֶׁהוֹלְכִין אַחַר הָרֹב מִן הַתּוֹרָה[59],**
17 **וְהוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב[60] - הָרֹב עָדִיף[61].**

58) שם. 59) אחרי רבים להטות (שמות כג, יב). 60) והיה העיר הקרובה (דברים כא, ג). 61) כאשר יש קרוב וגם רוב, והתוצאות של שניהם שונות זו מזו, אנו מעדיפים את הרוב.

18 **ח. נִמְצָא הַנֶּהֱרָג מְכֻוָּן[62] בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת, וְאַנְשֵׁי זוֹ**
19 **כְּאַנְשֵׁי זוֹ בְּשָׁוֶה - יָבִיאוּ עֶגְלָה אַחַת בְּשֻׁתָּפוּת[63],**
20 **וְיִתְּנוּ[64] וְיֹאמְרוּ: אִם זוֹ הִיא הַקְּרוֹבָה[65] - הֲרֵי הִיא**
21 **שֶׁלָּהֶן[66], וְאֵלּוּ יִתְּנוּ לָהֶם חֶלְקָם מַתָּנָה; וְאִם אֵלּוּ הֵם**
22 **הַקְּרוֹבִים - הֲרֵי הִיא שֶׁלָּהֶן, וְאֵלּוּ יִתְּנוּ לָהֶן חֶלְקָם**
23 **מַתָּנָה[67]. לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם[68], וַאֲפִלּוּ בִּידֵי**
24 **אָדָם[69].**

62) ששתיהן קרובות לו בשורה (סוטה מה:). 63) כדעת החכמים, בכורות יח: 64) תנאי. 65) ביותר, החכמים סוברים שאי־אפשר לכוון בדיוק, ואנו מניחים שאחת מהן

קרובה יותר, ואין אנו יודעים איזו מהן. 66) ותכפר עליהם. 67) כדי שהעגלה תהיה כולה משל אנשי העיר הקרובה. ראה למעלה הלכה ב. 68) לכוון את המידה בדיוק. 69) שמתכוונים לצמצם את המידה ולדייק בה, וכל־שכן שאי־אפשר לצמצם בדבר שבא מידי שמים, כגון בשני וולדות שיצאו שני ראשיהם כאחת, שם.

ט. מֵהֵיכָן מוֹדְדִין?[70] מֵחָטְמוֹ[71]. נִמְצָא גוּפוֹ[72] בְּמָקוֹם אֶחָד וְרֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר - מוֹלִיכִין הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ[73]. וְכֵן כָּל מֵת מִצְוָה[74] - מוֹלִיכִין גּוּפוֹ אֵצֶל רֹאשׁוֹ וְנִקְבָּר בִּמְקוֹמוֹ[75].

70) סוטה מה: 71) של החלל, מקום שבו עיקר חיותו, ככתוב "אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז, כב), ופסק רבינו כרבי עקיבא, שהלכה כמותו מחבירו, אפילו לגבי רבי אליעזר בן יעקב, שמשנתנו קב ונקי, החולק עליו שם. 72) שם. 73) של הראש, שהוא עיקר, כדעת רבי עקיבא. 74) שאין לו מי שיטפל בקבורתו. 75) שמת מצוה קונה מקומו, וזה אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע עם ישראל כשנכנסו לארץ (בבא־קמא פא.). רבינו נקט את הסדר כפי שהובא בירושלמי. בבבלי, הדין של נמצא גופו במקום אחד וכו' הוא קודם, ואחר־כך מהיכן מודדים.

י. נִמְצְאוּ מֵתִים רַבִּים זֶה בְּצַד זֶה - מוֹדְדִין מֵחָטְמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן[76]. וְאִם הָיְתָה עִיר אַחַת[77] קְרוֹבָה לְכֻלָּם - מְבִיאָה עֶגְלָה אַחַת עַל כֻּלָּן. נִמְצְאוּ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה[78] - מוֹדְדִין מִן הָעֶלְיוֹן[79] כְּמוֹת שֶׁהֵן מֻנָּחִין[80].

76) וכל עיר הקרובה לאחד מהם מביאה עגלה ערופה, ואין אומרים שכולם נהרגו על־ידי רוצח אחד, ועיר אחת בלבד זקוקה לכפרה. 77) ואין זקני העיר מחוייבים להביא עגלה ערופה לכל חלל וחלל. 78) וחוטמו של זה לא כנגד חוטמו של זה, סוטה מה. 79) שהתחתון טמון מתחת לעליון ואינו גלוי לעין, ועל טמון אין מביאים עגלה ערופה, ראה לקמן הלכה יא, ומסקנת הגמרא שם ומה: 80) ואין דנים אותם כמונחים זה בצד זה.

יא. נֶאֱמַר: כִּי יִמָּצֵא חָלָל - לֹא חָנוּק[81] וְלֹא מְפֻרְפָּר, שֶׁאֵין זֶה נִקְרָא חָלָל. בָּאֲדָמָה - לֹא טָמוּן בְּגַל[82]. נֹפֵל[83] - לֹא תָּלוּי בָּאִילָן. בַּשָּׂדֶה - לֹא[84] צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ - הָא אִם נוֹדַע[85], לֹא הָיוּ עוֹרְפִין.

81) לשון "חלל" נופל על נהרג ע"י פציעה בכלי, כגון חרב ('ספרי' שופטים רה, וגמרא שם). 82) משנה, שם מד: בגל אבנים וכיוצא בו. המילה "באדמה" מיותרת. וללמדנו באה, שהחלל נמצא בשטח הגלוי באדמה ולא טמון. לו היתה כוונת התורה לכל חלל אפילו טמון, לא היתה כותבת אלא "כי ימצא חלל" בלבד. 83) מילה מיותרת היא ולהדגיש באה, דווקא נופל (=מוטל) ולא תלוי. 84) אף זה מיותר, ולהדגיש בא - ולא צף על פני המים, וראה יונתן בן עוזיאל דברים כא, א. 85) 'ספרי' שם, וגמרא שם מז: וראה הלכה יב.

יב. אֲפִלּוּ רָאָה הַהוֹרֵג[86] עֵד אֶחָד[87], אֲפִלּוּ עֶבֶד[88] אוֹ אִשָּׁה אוֹ פָּסוּל לְעֵדוּת בַּעֲבֵרָה[89] - לֹא הָיוּ עוֹרְפִין[90]. לְפִיכָךְ, מִשֶּׁרַבּוּ הָרַצְחָנִים[91] בְּגָלוּי[92] - בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה[93].

86) את ההורג, שם. 87) שם. 88) כנעני שפסול לעדות. 89) כגון גזלן וכיוצא בו. 90) בתורה כתוב "לא נודע מי הכהו", ובכל המקרים הללו "נודע מי הכהו". 91) כמה עשרות שנים קודם חורבן הבית, סוטה מז. מז: 92) ומכירים את הרוצח. 93) וב'ספרי' שם לומדים דין זה מן הכתוב "כי ימצא", "ולא בשעה שמצויה, מכאן אמרו משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה". וזו לשון התוספתא (סוטה פי"ד): "רבן יוחנן בן זכאי אומר: משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה, לפי שאין עגלה ערופה באה אלא על הספק, ועכשיו בגלוי הם רוצחים".

יג. עֵד אֶחָד[94] אוֹמֵר: רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְעֵד אֶחָד הִכְחִישׁוֹ[95] וְאָמַר לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הָיוּ עוֹרְפִין[96]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁבָּאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת[97]; אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד: אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן כִּשְׁנַיִם[98] לְעַנְּן זֶה[99], וְאִם בָּא אַחַר כָּךְ[100] עֵד אֶחָד וְהִכְחִישׁוֹ וְאָמַר לוֹ: לֹא רָאִיתָ - אֵין מַשְׁגִּיחִין[101] עַל דִּבְרֵי הָאַחֲרוֹן, וְאֵין עוֹרְפִין.

94) סוטה מז. 95) כגון שאמר לו: באותו יום ובאותה שעה היה ההורג או הנהרג עמי במקום אחר. 96) ולא מתחשבים בדברי העד, אע"פ שאחד בלבד מכחישו. 97) והעידו שניהם בתוך כדי דיבור, שלא האמינה התורה לזה יותר מלזה. 98) "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן שנים" (הריהו כשנים), שם מז: 99) של עגלה ערופה. 100) אחר שנתקבלה עדותו של הראשון. 101) אין שמים לב לדברי העד השני, "שאין דבריו של אחד במקום (שיש) שנים", שם. ופסק רבינו כרבי חייא, שגדול הדור היה. ראה הלכות סוטה פרק א הלכה טז (כסף־משנה שם).

יד. בָּאוּ[102] שְׁנַיִם אַחַר שֶׁהֵעִיד הָאֶחָד וְהִכְחִישׁוּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הֲרֵי הֵן כִּשְׁתֵּי עֵדֵיוּת[103] הַמַּכְחִישׁוֹת[104] זוֹ אֶת זוֹ, וְעוֹרְפִין[105]. אִשָּׁה[106] אוֹמֶרֶת: רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְאִשָּׁה אַחֶרֶת מַכְחֶשֶׁת אוֹתָהּ וְאוֹמֶרֶת: לֹא רָאִית - הָיוּ עוֹרְפִין[107], בֵּין שֶׁבָּאוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת בֵּין שֶׁבָּאוּ זוֹ אַחַר זוֹ[108]. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: רָאִינוּ[109], וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶן: לֹא רְאִיתֶם - אֵין עוֹרְפִין. אֶחָד אוֹמֵר: רָאִיתִי, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הָיוּ עוֹרְפִין.

102) שם. 103) של שתי כתות עדים, שאין אנו מאמינים לשתיהן ועדותן בטילה. 104) ואין אנו מקבלים עדותן, מפני שאחת מהן בוודאי משקרת. 105) כאילו לא באו עדים כלל. 106) אע"פ שאינה כשרה לעדות, נאמנת לענין עגלה ערופה, ראה למעלה הלכה יב. 107) שכשם שמקבלים - לענין עגלה ערופה - עדות אשה על הראיה,

כך מקבלים עדות אשה בהכחשה, ואין אנו מאמינים לזו יותר מלזו. 108) וזהו ההבדל בין עד אחד הכשר לעדות ובין אשה שפסולה לעדות. אלא עד כשר, שבא תחילה ונתקבלה עדותו, הריהו כשנים, ואנו סומכים על עדותו. ואם בא אחר־כך עד אחד המכחישו, הוא כאחד נגד שנים. ואילו אשה, אפילו קיבלו עדותה, אינה אלא אחת. ומשום כך, כשבאה אשה המכחישה אותה אפילו בזו אחר זו, הרי זה אחת נגד אחת, ואין מאמינים לזו יותר מאשר לזו - ועורפים, סוטה מז: כדעת ה"יש אומרים" שם. 109) את ההורג, משנה שם.

1 **טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[110] כְּשֶׁהָיוּ שְׁלָשְׁתָּן כְּשֵׁרִים**
2 **אוֹ פְּסוּלִים[111]; אֲבָל אִם אָמַר עֵד אֶחָד: רָאִיתִי[112]**
3 **הַהוֹרֵג, וּשְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים[113] אוֹמְרִים לוֹ:**
4 **לֹא רָאִיתָ - אֵין עוֹרְפִין[114].**

110) שהולכים אחר רוב דעות המעידים. 111) ואז הולכים אחר רוב דעות בין לחומרא ובין לקולא, לחייב הבאת עגלה ערופה או לא, לפי מסקנת הגמרא שם. 112) ונתקבלה עדותו, והריהו כשנים. 113) כשיש כשר ופסולים, אין הולכים אחר רוב דעות של המעידים. 114) מכיון שהאחד הכשר שהאמינה התורה בא תחילה, הריהו כמו שנים, ושתי הנשים כעד אחד הן, ואין דבריו של אחד במקום שנים, ומשום כך אין עורפים. אבל אם באו בבת אחת, הרי זה כאחד ואחד ועורפים. ראה הלכה טז.

5 **טז. שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רָאִינוּ[115]**
6 **הַהוֹרֵג, וְעֵד אֶחָד[116] מַכְחִישָׁם וְאוֹמֵר: לֹא רְאִיתֶם -**
7 **עוֹרְפִים; שֶׁאֲפִלּוּ מֵאָה נָשִׁים אוֹ מֵאָה פְּסוּלִים[117],**
8 **וְעֵד אֶחָד מַכְחִישׁ אֶת כֻּלָּן - הֲרֵי אֵלּוּ כְּאִישׁ אֶחָד[118]**
9 **וְעֵד אֶחָד.**

115) וקיבלנו עדותם. 116) אפילו בא אחר קבלת העדות. 117) אין הולכים אחר המרובים. 118) אף לאחר קבלת עדותם, ומשום כך יכול עד אחד להכחישם, ואין אנו מאמינים להם יותר מאשר לזה ועורפים. ומה שאמרו: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הריהו כשנים, המדובר בעד כשר. וראה סוטה לב. רש"י ד"ה כי פלגא.

10 **יז. שָׁלֹשׁ נָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רָאִינוּ**
11 **הַהוֹרֵג, וְאַרְבַּע נָשִׁים אוֹ אַרְבָּעָה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: לֹא**
12 **רְאִיתֶם - עוֹרְפִין. זֶה הַכְּלָל[119]: בִּפְסוּלִין[120] [הַלֵּךְ]**
13 **אַחַר רֹב הַמִּנְיָן[121] בְּכָל מָקוֹם.**

119) שם. 120) כששתי העדויות הן מפי פסולים. אבל כשיש עד אחד כשר, ובא אחר שנתקבלה עדותם של כמה פסולים, דינם כאחד נגד אחד ואין כאן עדות כלל. 121) ומשום כך, בין שבאו כאחת ובין שבאו בזה אחר זה, סומכים על ארבעת הפסולים ועורפים, וכן אם באו שלוש נשים או שלושה פסולים ואומרים לא ראיתם, אע"פ שאין רוב מניין, גם כן עורפים מטעם ספק, ששלושה פסולים המכחישים שלושה פסולים, דינם כאשה אחת המכחישה את חברתה, ואמרנו למעלה (הלכה יד) שעורפים.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר היכן נוהגת מצות עגלה ערופה. ובת כמה שנים כשרה. והדברים הפוסלים בה. ודין אם היא אסורה בהנאה, ואם נמצא ההורג עד שלא תערף או אחר כך. ודין הנחל שנתערפה בו העגלה אם מותר בזריעה.

14 **א. אֵין דִּין עֶגְלָה עֲרוּפָה נוֹהֵג אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[2],**
15 **וְכֵן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן[3].**

2) שכתוב (דברים כא, א): "באדמה אשר ה' אלקיך נותן לך לרשתה", (ירושלמי סוטה פרק ט, א). 3) "אשר ה' אלקיך נותן לך, לרבות עבר הירדן" ('ספרי' שופטים רה). וב'ספרא' אמור פרשה י, בהר סיני פרשה א, דורשים את הכתוב "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם" למעט עבר הירדן, משום ששם כתוב "הארץ", ופירשו ארץ המיוחדת, מה־שאין־כן כאן לא הזכיר לשון "ארץ" אלא "באדמה", וזה כולל כל אדמה שהיא נתונה להם מה'. [ונראה שבארץ ישראל כשהיא מיושבת על־ידי ישראל נוהגת מצות עגלה ערופה אפילו כשאין בית־המקדש קיים, ובזמן שיש שם סנהדרין].

16 **ב. עֶגְלָה עֲרוּפָה - בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים[4] אוֹ פָּחוֹת[5]; אֲבָל אִם**
17 **הָיְתָה בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[6] - פְּסוּלָה. וְאֵין הַמּוּמִין**
18 **פּוֹסְלִין[7]. וְאַף עַל פִּי כֵן[8], אִם הָיְתָה טְרֵפָה[9] - פְּסוּלָה[10];**
19 **כַּפָּרָה נֶאֱמַר בָּהּ[11] כְּקָדָשִׁים[12].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואין המומין פוסלין ואעפ"כ אם היתה טרפה פסולה"

הקשה ב'כסף משנה', מדוע השמיט הרמב"ם הפסול של מחוסר אבר, ותירץ ב'מנחת חינוך' דפשוט שמחוסר אבר פסול ואינו כבעל מום שהרי פסול גם בעוף ולכן לא הוצרך הרמב"ם להביאו כלל כיון דפשוט.

ובמפרשים תירצו שלא הוצרך להביא הפסול דמחוסר אבר כי נלמד במכ"ש מטריפה. וב'מראה פנים' לירושלמי כתב ש"הואיל וגלי רחמנא בעגלה להכשיר בה מומין, הוא הדין למחוסר אבר".

ויובן תירוצו על פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות איסורי מזבח רפ"ג: "אין המומין פוסלין בעוף שלא נאמר תמים זכר אלא בבהמה בלבד, במה דברים אמורים במומין קטנים אבל עוף שיבש גפו או נסמית עינו או נקטעה רגלו אסור לגבי מזבח שאין מקריבין חסר כלל". וברור שלדעתו גם הפסול דמחוסר אבר נכלל בדין תמות כמו מומין, אלא שלשיטתו גדר התמימות הנדרש בעוף שולל רק מחוסר אבר ולא סתם מומין.

ועפ"ז יומתק תירוצו הנ"ל של ה'מראה פנים' שכשגילתה התורה והכשירה מומין בעגלה ערופה, הוא הדין למחוסר אבר.

(על פי לקו"ש חלק ל"ה ע' 25 הע' 26)

4) כדעת החכמים החולקים על רבי אליעזר, שאמר בת שנה, פרה פרק א, משנה א. ודין זה נאמר רק בעגלה ערופה מפני שנאמר בה עגלת בקר, ובקר משמע גדולה. אבל בכל מקום אחר, מודים חכמים שעגל פירושו בן שנה. (רבינו בפירוש המשנה שם, וכן כתב גם הר"ש והברטנורא). 5) שאין החכמים באים למעט בת שנה, אלא להוסיף שאף בת שנתיים כשרה, שעד גיל זה "עגלת בקר" שמה. 6) יום אחד בשנה חשוב שנה, ראש השנה י. 7) שלא נאמר בה "אשר אין בה מום", כמו שנאמר בפרה אדומה (במדבר יט, ב), משנה סוטה מה: . ובגמרא שם דרשו את הכתוב בפרה אדומה: "אשר אין בה מום" – בה, ולא בעגלה ערופה. 8) שלענין מומים, אין דינה כקרבן. 9) "כל שאין כמוה חיה - טריפה" (חולין מב.). כל סוגי הטריפות, נמנו ונתבארו בהלכות מאכלות אסורות פרק ד, ובהלכות שחיטה פרקים ה-י. 10) כדין קרבן. 11) "כפר לעמך ישראל" (דברים כא, ח). 12) המכפרים על בעליהם. וכשם שטריפה פסול לקדשים, כך עגלה ערופה טריפה - פסולה, חולין יא.

1 **ג. כָּל הָעֲבוֹדוֹת[13] פּוֹסְלוֹת אֶת הָעֶגְלָה כְּמוֹ שֶׁפּוֹסְלִין**
2 **בְּפָרָה אֲדֻמָּה[14], שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ. וְלָמָּה**
3 **נֶאֱמַר 'עֹל'[15] אַחַר שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ',**
4 **שֶׁהוּא כּוֹלֵל הָעֹל עִם שְׁאָר עֲבוֹדוֹת? שֶׁהָעֹל פּוֹסֵל**
5 **בֵּין בִּשְׁעַת מְלָאכָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, כֵּיוָן**
6 **שֶׁמָּשְׁכָה בְּעֹל טֶפַח נִפְסְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָרַשׁ**
7 **בָּהּ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה[16]; וּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין**
8 **פּוֹסְלִין אֶלָּא עַד שְׁעַת מְלָאכָה[17].**

13) סוטה מו. 14) סוטה שם. 15) "אשר לא משכה בעול", שם. 16) שבעול הקפידה התורה אפילו על משיכתו בלבד. 17) בשעה שהוא עושה בה עבודה לצורך עצמו, ראה פרה פרק ב משניות ג-ד, ולהלן הלכה ד.

9 **ד. כָּל מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצָרְכָּהּ, כְּגוֹן פֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ**
10 **עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים[18] - אֵינוֹ פּוֹסְלָהּ; וְכֹל שֶׁהִיא**
11 **שֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ, כְּגוֹן שֶׁפֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ לְנָשְׁאָהּ -**
12 **פְּסוּלָה[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
13 **פָּרָה אֲדֻמָּה[20].**

18) שם משנה ג בדיני פרה אדומה, ועגלה ערופה נלמדה מפרה אדומה. 19) אבל אם במקרה הניח עליה טלית, ולא התכוון שתשא אותה, אינה פסולה, סוטה מו. 20) פרק א, הלכה ז.

14 **ה. אֵין עוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה אֶלָּא בַּיּוֹם[21], לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר**
15 **בָּהּ כַּפָּרָה[22] כְּקָדָשִׁים[23]. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר[24] לַעֲרִיפָתָהּ.**
16 **וְאֵין עוֹרְפִין[25] שְׁתֵּי עֶגְלוֹת[26] כְּאַחַת, שֶׁאֵין עוֹשִׂין**
17 **מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת[27].**

21) מגילה כ: 22) ראה למעלה הערה י. 23) בהקרבת קרבנות שאינה אלא ביום, ככתוב (ויקרא ז, לח): "ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם". 24) אף־על־פי שזריזים מקדימים למצוות, שנאמר: "וישכם אברהם בבוקר", זאת היא מידה טובה, אבל כל היום כשר. 25) סוטה ח. 26) שנמצאו שני הרוגים. 27) הרבה בבת אחת, מפני שנראה כמי שהמצוות עליו למשא, וממהר לפרק משאו.

18 **ו. עֶגְלָה עֲרוּפָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה[28], וְנִקְבֶּרֶת בִּמְקוֹם**
19 **עֲרִיפָתָהּ[29]. וּמִשֶּׁתֵּרֵד לַנַּחַל[30] תֵּאָסֵר בַּהֲנָאָה, אַף עַל**
20 **פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶעֱרְפָה. וְאִם מֵתָה אוֹ נִשְׁחֲטָה אַחַר**
21 **יְרִידָתָהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה[31], וְתִקָּבֵר.**

28) משנה, עבודה זרה עד. והטעם שאסורה בהנאה, לפי שנאמר בה כפרה כקדשים (שם כט:). 29) שכתוב "וערפו שם", והמילה "שם" מיותרת, לומר ששם תהיה קבורתה. [דרשה זו "שם תהיה קבורתה" אינה בשום מקום בגירסאות שלפנינו, אבל ב'תוספות' עבודה זרה כט: וקידושין נז. ד"ה כפרה, מביאים דרשה זו מגמרא כריתות ו. ונראה שגם לפני רש"י היתה גירסא זו. ראה רש"י זבחים מו.]. 30) "ירידתה לנחל איתן אוסרתה", כריתות כה. פסק כרב המנונא נגד רבא, ואף־על־פי שרבא הוא בתראה, מפני שרבי ינאי וחבריו (שם), סוברים כרב המנונא. 31) מפני שנאסרה מחיים ואינה חוזרת להתירה, ואין אנו אומרים שלו ידעו בית־דין שתמות לא היו מקדישים אותה, והרי זה הקדש טעות. ראה 'תוספות' חולין פב. דיבור־המתחיל והתנן. וראה לקמן הלכה ח בהערות.

22 **ז. נִמְצְאוּ הָעֵדִים זוֹמְמִין - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה[32].**
23 **כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר עֵד אֶחָד[33]: אֲנִי רָאִיתִי אֶת**
24 **הַהוֹרֵג, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּהוּ[34] וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא**
25 **רָאִיתָ, וְהִפְרִישׁוּ אֶת הָעֶגְלָה וְהוֹרִידוּהָ לַנַּחַל[35]**
26 **לְעָרְפָהּ עַל פִּיהֶם[36], וְאַחַר כָּךְ הוּזַמּוּ[37] הַשְּׁנַיִם - הֲרֵי**
27 **זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה[38].**

32) "עגלה ערופה, נמצאו עדיה זוממים - מותרת בהנאה", תוספתא כריתות פרק ד (תוספתא זו לא היתה לפני עיניו של בעל הכסף־משנה, והביא מקור אחר). 33) ולא היו עורפים, ראה למעלה פרק ט, הלכה יב. 34) שאמרו: ההורג או הנהרג היה עמנו באותו יום ובאותה שעה במקום אחר. 35) ונאסרה בהנאה. 36) שאין דבריו של אחד במקום שנים. 37) שבאו עדים ואמרו להם: עמנו הייתם באותו יום ובאותה שעה במקום אחר. 38) כי התורה האמינה לעדים המזימים, והעדים שהוזמו עדי שקר הם. [ובית־דין העלו בדעתם אפשרות הזמת העדים, ולפיכך לא הקדישוה למקרה שכזה. בכריתות נד. נאמרה סברא זו גבי אשם תלוי על־פי עדים)].

28 **ח. נִמְצָא הַהוֹרֵג[39] עַד שֶׁלֹּא תֵּעָרֵף הָעֶגְלָה - תֵּצֵא**
29 **וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר[40]. נִמְצָא אַחַר שֶׁנֶּעֱרְפָה - תִּקָּבֵר**
30 **בִּמְקוֹמָהּ[41]; שֶׁעַל הַסָּפֵק[42] בָּאָה מִתְּחִלָּתָהּ[43], כִּפְרָה**
31 **סְפֵקָהּ[44] וְהָלְכָה לָהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הָרוֹצֵחַ אַחַר**
32 **עֲרִיפָתָהּ[45] - הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג; שֶׁנֶּאֱמַר[46]: וְאַתָּה תְּבַעֵר**
33 **הַדָּם הַנָּקִי.**

39) סוטה מז. 40) כשאר חולין, ואף־על־פי שכבר הורידו

אותה לנחל, לא נאסרה בהנאה. והטעם, שמלכתחילה הורידו אותה לנחל לעריפה משום שלא נמצא ההורג, ומפני ששכיח הדבר שיימצא ההורג, חשבו בית־דין על אפשרות זו ולא גמרו בדעתם להקדישה במקרה שכזה. וראה למעלה פ"ט הערה לט, שהבאנו ממו"נ ח"ג פ"ח, שמצוות עגלה ערופה על כל הכנותיה אינה אלא אמצעי לפרסם את הדבר שיוודע ברבים, ועל־ידי־זה להוודע מי הוא הרוצח, וזה מוכיח שבית־דין נותנים את דעתם על אפשרות כזו (כסף־משנה הלכה ז). 41) במקום עריפתה בנחל איתן כדין עגלה ערופה, ואסורה בהנאה. 42) ככתוב: "לא נודע מי הכהו". 43) עגלה ערופה בעיקרה באה לכפר על החטא כשאין יודעים מי הרוצח. 44) ומילאה את תפקידה, שהרי בשעת עריפתה לא ידעו מי הרוצח (משנה סוטה מז. וכריתות כג:). 45) אין אומרים שעל־ידי העריפה כבר כופר החטא, ואין צורך להרוג את הרוצח, כתובות לז: וסוטה מז: 46) בסוף פרשת עגלה ערופה לאחר עריפתה. בברייתא שם מובא הפסוק: "ולארץ לא יכופר וגו' כי אם בדם שופכו". וידועה דרכו של רבינו להביא פסוק שנראה לו יותר מתאים ללמוד ממנו את הדין, מאשר הפסוק שהובא בגמרא (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם).

ט. הַנַּחַל שֶׁנֶּעֱרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה אָסוּר בִּזְרִיעָה[47] וַעֲבוֹדָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע[48]. וְכָל הָעוֹבֵד שָׁם עֲבוֹדָה בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע, כְּגוֹן שֶׁחָרַשׁ אוֹ חָפַר אוֹ זָרַע אוֹ נָטַע וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[49]. וּמֵתָּר[50] לִסְרֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר[51] שָׁם אֲבָנִים, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָרַג שָׁם בֶּגֶד אוֹ תִּפְרוֹ, שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה בְּגוּף הַקַּרְקַע. לָכֵן נֶאֱמַר[52]: לֹא יֵעָבֵד וְלֹא יִזְרַע - מַה זְּרִיעָה בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע, אַף כָּל הָעֲבוֹדָה שֶׁנֶּאֱסְרָה שָׁם אֵינָהּ אֶלָּא בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע.

47) משנה סוטה מה: ובריתא מו: 48) ואין מובנו לשעבר, כלומר אין הכתוב מוסר תיאור נחל איתן, שזהו נחל שלא עבדו בו ולא זרעו אותו, אלא זוהי אזהרה לעתיד, שם מו: 49) שעבר על הלאו, "לא יעבד בו ולא יזרע", מכות כב. 50) שם. 51) לסתת. ששתי עבודות אלו נעשות אמנם על הקרקע, אבל לא בגופה של קרקע, ואינן דומות לחרישה וזריעה. 52) "ולא יזרע", אף־על־פי שזה נכלל ב"לא יעבד", להקיש עבודה לזריעה, 'ספרי' שופטים רז: סוטה שם.

י. אַנְשֵׁי עִיר קְרוֹבָה שֶׁנִּתְאַחֲרוּ וְלֹא הֵבִיאוּ עֶגְלָה עֲרוּפָה - כּוֹפִין אוֹתָן וּמְבִיאִין, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[53]; שֶׁחַיָּבֵי עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁעָבַר עָלֶיהָ יוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּבִים לְהָבִיא אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים.

53) שאין יום הכיפורים מכפר, אף־על־פי שזהו חטא שאין מכיר בו אלא הקדוש־ברוך־הוא, ו"חטא שאין מכיר בו אלא המקום (=הקדוש־ברוך־הוא) יום הכיפורים מכפר". ולומדים דין זה מן הכתוב בעגלה ערופה: "כפר לעמך ישראל אשר פדית" (מארץ מצרים), "ראויה כפרה זו לכפר על יוצאי מצרים", אם נמצא חלל ביניהם, ואף־על־פי שעברו מאז הרבה שנים, כריתות כו: 'ספרי' שופטים רי.

יום ש"ק ב' מנ"א ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לעשות מעקה ולהסיר כל מכשול שיש בו סכנה כו'. דברים שאסרום חכמים מפני הסכנה ומה הם.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת אָדָם מַעֲקֶה[2] לְגַגּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בֵּית דִּירָה[3]; אֲבָל בֵּית הָאוֹצָרוֹת[4] וּבֵית הַבָּקָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ זָקוּק לוֹ[5]. וְכָל בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - פָּטוּר מִן הַמַּעֲקֶה[6].

~ נקודות משיחות קודש ~

"והוא שיהיה בית דירה ... כו'"

וכן כתב בהלכה ב' שסיבת הפטור בבתי כנסיות ובתי מדרשות ממעקה הוא לפי שאינן עשויין לדירה. ולכאורה קשה ממה שכתב בהלכות בית הבחירה פ"ד ה"ג שלגג היכל המקדש היה מעקה גבוה שלוש, והלא בית המקדש אינו בית דירה. (ואין לתרץ שמעקה ההיכל נעשה רק לנוי שהרי סיבת עשייתו היא חיוב מעקה כדאיתא בספרי "גגך לרבות היכל").

ויש לומר שדירה עיקר עניינה היא האכילה, וכמו שמצינו בסוכה - שמצותה "תשבו כעין תדורו" - שעיקר מצותה היא האכילה בסוכה (שו"ע אדמו"ר הזקן תרל"ט סי"ב) ומטעם זה גם בית המקדש הוא בית דירה כי הוא קבוע לאכילת קדשים. ומה שמותר בשעת הדחק לת"ח לאכול גם בבית הכנסת הוא היתר מצד שזה דרך ארעי, מה־שאין־כן אכילת קדשים שהיא אכילת מצוה ומצוותיה אחשביה היא עניין של קביעות והרי הוא בית דירה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ד עמוד 138)

2) גדר. 3) בית שדרים בו, ואדם משתמש בגגו, ויש סכנה שייפול ממנו. מצוות מעקה לגג ב"בית" כתובה, וסתם בית, בית דירה משמע. 4) המשמש כמחסן ליין, שמן ותבואה. 5) מפני שאינם בית דירה. רבינו למד דין זה ממזוזה, שנינו בספרי ואתחנן פיסקה לו: "שומע אני ... ובית הבקר ובית האוצרות ... במשמע, תלמוד לומר ביתך, מה ביתך בית דירה אף כל ביתך". וכן פסק רבינו בהלכות מזוזה פרק ו הלכה ז. וסובר רבינו שגם "בית" הנאמר כאן ממעט את כל אלה. ראה יומא יא. וראה כסף משנה כאן. 6) שאינו ראוי לדירה, ספרי תצא, רכט; סוכה ג:

ב. בַּיִת שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - חַיָּבִין[7] בְּמַעֲקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ - לֹא תָּלָה אֶלָּא בְּנוֹפֵל[8]. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר 'גַּגֶּךָ'? לְמַעֵט בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת[9] וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[10], לְפִי שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִים לְדִירָה[11]. הָיְתָה רְשׁוּת

1 הָרַבִּים גְּבוֹהָה מִגַּגּוֹ[12] - אֵינוֹ זָקוּק[13] לְמַעֲקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר:
2 כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ[14] - וְלֹא לְתוֹכוֹ[15].

7) אף על פי שכתוב: ועשית מעקה לגגך, ומשמע שלך, וזה אינו שלו אלא של שותפות. 8) אם יכול ליפול ממנו חייב. מכאן שאין הבדל בין בית של אחד ובין בית של שותפים. ואף על פי שרבי אלעי חולק שם ופוטר בית שותפים ממעקה (לפי פירושו של רש"י שם), סובר רבינו שלעניין מעקה אין הלכה כרבי אלעי. ועוד ייתכן שלדעת רבינו חולק רבי אלעי על קצת דברים שם, אבל במעקה הוא מודה שחייב (כסף משנה). 9) מיועדים לתפילה. 10) מיועדים ללימוד תורה. 11) וממילא אין משתמשים בגג. 12) ויש לחשוש שיפלו מרשות הרבים על הגג. 13) ואין אומרים שיעשה מעקה על גגו מלמטה למעלה גבוה מרשות הרבים, כדי שלא יפלו העוברים ברשות הרבים על גגו. 14) לרשות הרבים. 15) מרשות הרבים לתוך הגג, שם.

3 ג. גֹּבַהּ הַמַּעֲקֶה אֵין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[16], כְּדֵי
4 שֶׁלֹּא יִפֹּל מִמֶּנּוּ הַנּוֹפֵל. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת הַמְּחִיצָה חֲזָקָה
5 כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁעֵן אָדָם עָלֶיהָ וְלֹא תִּפֹּל. וְכָל הַמַּנִּיחַ גַּגּוֹ
6 בְּלֹא מַעֲקֶה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא
7 תַעֲשֶׂה[17], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ[18]. וְאֵין
8 לוֹקִין[19] עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[20].

16) מן הגג למעלה מכל הצדדים. ראה כסף משנה. 17) "ועשית מעקה לגגך - מצוות עשה, ולא תשים דמים בביתך - מצוות לא תעשה", ספרי שם. 18) אשמת שפיכות דמים בביתך. 19) כדין עובר על לא תעשה שבתורה. 20) עובר על הלאו בזה שלא עשה מעקה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. רבינו בהלכות סנהדרין פרק יח הלכה א.

9 ד. אֶחָד הַגָּג וְאֶחָד[21] כָּל דָּבָר[22] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה וְרָאוּי
10 שֶׁיִּכָּשֵׁל בָּהּ אָדָם וְיָמוּת[23]. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּאֵר אוֹ
11 בּוֹר בַּחֲצֵרוֹ, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם[24] -
12 חַיָּב לַעֲשׂוֹת חֵלְיָא[25] גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[26], אוֹ
13 לַעֲשׂוֹת לָהּ כִּסּוּי[27], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל בָּהּ אָדָם[28] וְיָמוּת.
14 וְכֵן כָּל מִכְשׁוֹל[29] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת - מִצְוַת עֲשֵׂה
15 לַהֲסִירוֹ[30] וּלְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ[31] וּלְהִזָּהֵר בַּדָּבָר[32] יָפֶה יָפֶה;
16 שֶׁנֶּאֱמַר: הַשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ. וְאִם לֹא הֵסִיר,
17 וְהִנִּיחַ[33] הַמִּכְשׁוֹלוֹת הַמְּבִיאִין לִידֵי סַכָּנָה - בִּטֵּל
18 מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר בְּ'לֹא תָשִׂים דָּמִים'.

21) בין ובין. 22) "אין לי אלא גג, מניין לרבות בורות, שיחים, מערות ונעיצים? תלמוד לומר: לא תשים דמים בביתך". ספרי שם. וכתבה תורה "גג", מפני שדיבר הכתוב בהווה (=שכיח). 23) מצוות מעקה אינה אלא במקום שיש חשש למיתה ולא חשש לנזק, שכתוב: ולא תשים דמים בביתך. 24) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. 25) תל עפר. 26) "עשה לו חולייה כראוי, גבוהה עשרה טפחים ... פטור", תוספתא בבא קמא פרק ו. 27) "וכיסה כראוי", שם. 28) כיסוי חזק שיעמוד בפני כובד האדם, כמו שאמרנו במעקה בהלכה הקודמת. 29) "שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו", בבא קמא טו: 30) שאף זה בכלל מצוות עשה "ועשית מעקה לגגך", שמטרתה הרחקת סכנת נפשות. 31) מצוה זו מוטלת על כל אדם, שיתרחק ממקום הסכנה, שלא כהסרת המכשול המוטלת על בעל המכשול. 32) במקרה ואינו יכול להימלט ממקום הסכנה. 33) והשאיר.

19 ה. הַרְבֵּה דְּבָרִים אָסְרוּ[34] חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם
20 סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[35]. וְכָל הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן וְאוֹמֵר: הֲרֵינִי
21 מְסַכֵּן בְּעַצְמִי, וּמַה לַּאֲחֵרִים עָלַי בְּכָךְ, אוֹ אֵינִי
22 מַקְפִּיד בְּכָךְ[36] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[37].

34) על כל אחד לעשות. 35) להעושה. 36) איני מדקדק בכך, שאיני חושש. 37) דרבנן, כדין העובר על שאר מצוות דרבנן.

23 ו. וְאֵלּוּ הֵן: לֹא יַנִּיחַ אָדָם פִּיו עַל הַסִּלּוֹן[38] הַמְקַלֵּחַ
24 וְיִשְׁתֶּה. וְלֹא יִשְׁתֶּה בַּלַּיְלָה מִן הַנְּהָרוֹת וּמִן
25 הָאֲגַמִּים[39], שֶׁמָּא יִבְלַע עֲלוּקָה[40] וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה.
26 וְלֹא יִשְׁתֶּה מַיִם מְגֻלִּים, שֶׁמָּא שָׁתָה מֵהֶן נָחָשׁ[41]
27 וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִזּוֹחֲלֵי עָפָר וְיָמוּת.

38) צינור מחובר למים שבקרקע - והאיסור הוא משום סכנה, שמא יבלע עלוקה, עבודה זרה יב. 39) מקווה מים עומדים. 40) המוצצת דם, ויבוא לידי סכנה. 41) והטיל בהם ארס.

28 ז. וְאֵלּוּ הֵן הַמַּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי: הַמַּיִם,
29 וְהַיַּיִן, וַאֲפִלּוּ מָזוּג[42], וַאֲפִלּוּ הִתְחִיל טַעְמוֹ לְהִשְׁתַּנּוֹת
30 לְחֹמֶץ[43], וְהֶחָלָב, וְהַדְּבַשׁ, וְהַצִּיר[44]. אֲבָל שְׁאָר כָּל
31 הַמַּשְׁקִין - אֵין מַקְפִּידִין עַל גִּלּוּיָן, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי אֶרֶס
32 שׁוֹתִין מֵהֶן.

42) שני חלקים מים ואחד יין, עבודה זרה ל. 43) יש חשש ששתה ממנו בעל ארס ואסור (שם). אבל לאחר שהחמיץ הרבה אינו אסור משום גילוי, שם לב. וכן חומץ ממש אינו אסור משום גילוי שאין הנחש שותה ממנו. חולין מט: 44) מיץ בשר, דגים או פירות. שם.

33 ח. הַשּׁוּם שֶׁנִּתְרַסֵּק[45], וַאֲבַטִּיחַ[46] שֶׁנֶּחְתַּךְ, וְנִתְגַּלָּה -
34 אָסוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. יַיִן מְבֻשָּׁל וְיַיִן תּוֹסֵס[47] -
35 אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּלּוּי. וְתוֹסֵס הוּא הַיַּיִן מִשְּׁעַת
36 דְּרִיכָתוֹ[48] עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְיַיִן אוֹ מַיִם אוֹ חָלָב
37 שֶׁהָיוּ חַמִּין, כָּל זְמַן שֶׁהַהֶבֶל עוֹלֶה[49] מֵהֶן; וְכֵן
38 מַשְׁקִין שֶׁהָיָה הַמַּשְׁקֶה יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְתוֹכָן[50] טִפָּה
39 אַחַר טִפָּה, וְהוּא שֶׁיְּהֵיֶה טוֹרֵד וְיוֹרֵד[51] - כָּל אֵלּוּ אֵין
40 בָּהֶן מִשּׁוּם גִּלּוּי; שֶׁזּוֹחֲלֵי עָפָר מִתְיָרְאִים מִבִּעְבּוּעַ
41 הַמַּשְׁקֶה[52] וּמִן הַהֶבֶל וְאֵין שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ.

45) והוא מגולה, ביצה ז: ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג. 46) "וכן אבטיח שנתגלה", עבודה זרה ל: וראה להלן

הלכה יד. 47) יין חדש מגיתו, שם ל: 48) בגת. 49) "חמין כל זמן שמעלים הבל, הרי אלו מותרים", ירושלמי תרומות שם. 50) כגון כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוטף מן החבית. 51) שמטפטף תדיר והטיפות רודפות זו את זו. 52) ושומעים קול הבעבוע ובורחים (שם).

1 **ט. מֵי כְּבָשִׁין[53] וּמֵי שְׁלָקוֹת[54] וּמֵי תּוּרְמוֹסִין[55] - אֵין**
2 **בָּהֶן[56] מִשּׁוּם גִּלּוּי. מַיִם שֶׁשָּׁרָה בָּהֶן כְּבָשִׁין וּשְׁלָקוֹת**
3 **וְתוּרְמוֹסִין: אִם נִשְׁתַּנָּה טַעְמָן[57] - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם**
4 **גִּלּוּי, וְאִם אֵין בָּהֶם נוֹתֵן טַעַם - אֲסוּרִין[58]. וְכֵן מַיִם**
5 **שֶׁהֵדִיחַ בָּהֶם פִּרְישִׁים[59] וְדַרְמוֹסְקִין[60] לְחוֹלֶה[61] -**
6 **אֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי.**

53) מים שכבשו בהם זיתים וכדומה, תוספתא תרומות פרק ז. וראה ירושלמי תרומות פרק ח הלכה ג. 54) ירקות או פירות ששפכו עליהם מים רותחים. 55) מין צמח שגרעיניו דומים לפולים והם מרים. 56) שאין הנחש שותה מהם. 57) דינם כמי כבשין וכמי שלקות וכמי תורמוסים, ומותרים. 58) כדין מים שאסורים משום גילוי. 59) חבושים, מין פרי עץ, ראה כלאיים א, ד. 60) פרי הבא מדמשק, ירושלמי שבת ד, א. 61) ומסתמא ממהר ואין שוהים במים כדי שישתנה טעמם, ומשום כך אסורים משום גילוי.

7 **י. יַיִן שֶׁנִּתְחַבֵּר בּוֹ[62] דְּבָרִים חַדִּין[63] כְּפִלְפִּלִין, אוֹ**
8 **דְּבָרִים מָרִים כְּאַפְסַנְתִּין[64], עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמָם - אֵין**
9 **בּוֹ מִשּׁוּם גִּלּוּי[65]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין.**

62) שנתנו לתוכו. 63) חריפים. 64) כלענה (מלה יוונית). 65) שאין הנחש שותה מהם.

10 **יא. כָּל הַמַּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי שֶׁנִּתְגַּלּוּ, בֵּין**
11 **בַּיּוֹם[66] בֵּין בַּלַּיְלָה - אֲסוּרִין. וַאֲפִלּוּ הָיָה בְּצִדָּן אָדָם**
12 **יָשֵׁן - אֵין אֵימַת יָשֵׁן עַל הַזּוֹחֲלִין. וְכַמָּה יִשְׁהוּ[67]**
13 **וְיֵאָסְרוּ? כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הָרַחַשׁ[68] מִתַּחַת אֹזֶן כְּלִי[69]**
14 **וְיִשְׁתֶּה וְיַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ.**

66) ואין אומרים אימת אדם על הנחש, עבודה זרה ל. 67) כמה יעמדו מגולים, תרומות פרק ח משנה ד. 68) הרמש (תרגום "רמש" - רחש, פירוש המשניות לרבינו, שם). 69) מחורו שתחת אוזן הכלי, ואף על פי שאין נראה שם חור, שיש נחש דק כשערה, חולין י. וירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג.

15 **יב. שְׁעוּר הַמַּיִם שֶׁיֵּאָסְרוּ אִם נִתְגַּלּוּ: כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה**
16 **הַסֵּם נִכָּר[70] בָּהֶן וּמַזִּיק. אֲבָל אִם הָיוּ הַמַּיִם מְרֻבִּין**
17 **כְּדֵי שֶׁתֹּאבַד בָּהֶן הַמָּרָה[71] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, בֵּין**
18 **בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת[72]. וְכֵן הַדִּין בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין.**

70) מורגש כוחו המרעיל. 71) שיתבטל הארס בהם. 72) כגון מקווה מים.

19 **יג. מַעְיָן הַמּוֹשֵׁךְ[73] כָּל שֶׁהוּא - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּלּוּי.**
20 **לָגִין[74] מְגֻלֶּה שֶׁהִנִּיחוּ בְּשָׂדֶה[75] תֵּבָה[76] וּמִגְדָּל[77] אוֹ**
21 **בַּתִּיק[78] שֶׁלּוֹ, אוֹ בְּבוֹר אֲפִלּוּ עָמֹק מֵאָה אַמָּה[79], אוֹ**
22 **בְּמִגְדָּל גָּבוֹהַּ מֵאָה אַמָּה, אוֹ בְּטַרְקְלִין[80] מְיֻפֶּה**
23 **וּמְסֻיָּד[81] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[82]. בָּדַק[83] אֶת הַתֵּבָה אוֹ אֶת**
24 **הַמִּגְדָּל וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[84]. וְאִם הָיָה**
25 **בָּהֶן[85] נֶקֶב - אָסוּר[86]. כַּמָּה יִהְא בַּנֶּקֶב? כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס**
26 **אֶצְבַּע קְטַנָּה[87] שֶׁל קָטָן[88].**

73) וזוחלי עפר מתייראים ממנו. 74) כד יין, תוספתא שם; ירושלמי שם. 75) בתיבה, שיש בה מגרות אחדות, כלים יח, ג. 76) ארגז. 77) ארון גבוה לשמירת חפצים. 78) בנרתיק. 79) לשון התוספתא שם. 80) באולם. 81) שאין דרך הנחשים להיות שם. 82) שמא היה שם נחש קודם שהניחו שם. 83) וראה שאין שם כלום. 84) ואין חוששים שמא בא נחש אחר שהניח שם את הלגין ושתה וחזר ויצא משם. 85) בתיבה או בארון. 86) אפילו בדקו קודם, שמא נכנס לחורים ולסדקים ולא ראה אותו. 87) שיש מין נחש קטן שיכול להיכנס דרך חור קטן. 88) ירושלמי שם; תוספתא שם. ואף על פי שהרחש דק כשערה, מתיירא הוא להיכנס לנקב קטן משיעור זה, ירושלמי שם.

27 **יד. חָבִית שֶׁנִּתְגַּלְּתָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁתוּ מִמֶּנָּה תִּשְׁעָה**
28 **וְלֹא מֵתוּ - לֹא יִשְׁתֶּה עֲשִׂירִי. מַעֲשֶׂה הָיָה וְאָמְרוּ**
29 **שֶׁשָּׁתָה עֲשִׂירִי וָמֵת, מִפְּנֵי שֶׁאֶרֶס הַנָּחָשׁ שָׁקַע**
30 **לְמַטָּה[89]. וְיֵשׁ סַם חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר[90] שֶׁעוֹלֶה וְצָף**
31 **לְמַעְלָה, וְיֵשׁ סַם שֶׁהִיא נִתְלֵית בְּאֶמְצַע הַמַּשְׁקֶה,**
32 **לְפִיכָךְ הַכֹּל אָסוּר[91]. וַאֲפִלּוּ סִנְּנוּ[92] בִּמְסַנֶּנֶת. וְכֵן**
33 **אֲבַטִּיחַ שֶׁנִּתְגַּלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ תִּשְׁעָה**
34 **וְלֹא מֵתוּ - לֹא יֹאכַל עֲשִׂירִי[93].**

89) "שלושת מיני ארס הם: של (נחש) בחור - שוקע (לפי שחזק הוא וכבד, ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי); של בינוני - מפעפע (באמצע המשקה), ושל זקן - צף" (שארסו קלוש), עבודה זרה שם. 90) על פי דברים לב, כד. ופירושו - רעל נחשים. 91) כי אין יודעים גילו של הנחש שהטיל שם ארסו. 92) אסור, שהארס מהול במים ועובר דרך המסננת. 93) שהאבטיח רך הוא, והארס שוקע בו.

35 **טו. מַיִם שֶׁנִּתְגַּלּוּ - לֹא יִשְׁפְּכֵם לִרְשׁוּת הָרַבִּים[94],**
36 **וְלֹא יְרַבֵּץ[95] בָּהֶם אֶת הַבַּיִת, וְלֹא יְגַבֵּל[96] בָּהֶן אֶת**
37 **הַטִּיט, וְלֹא יִרְחַץ בָּהֶן פָּנָיו וְיָדָיו וְרַגְלָיו, וְלֹא יַשְׁקֶה**
38 **מֵהֶן לֹא בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ; אֲבָל מַשְׁקֶה אוֹתָן**
39 **לְחָתוּל[97].**

94) שמא יעבור שם אדם יחף ויינזק. 95) לא ישפוך על קרקע הבית להשכיב את האבק שלא יעלה. 96) ולא ילוש, שלא ייכנס הרעל בין קשרי אצבעותיו. 97) שאין הארס מזיק לו, ואף על פי שמרזה אותו, הוא חוזר ומבריא.

40 **טז. עִפָּה שֶׁגִּלּוּשָׁה בְּמַיִם מְגֻלִּין, אֲפִלּוּ הִיא שֶׁל**
41 **תְּרוּמָה - תִּשָּׂרֵף[98]. וַאֲפִלּוּ נֶאֱפֵית הַפַּת - אֲסוּרָה[99].**

98) אף על פי שאסור לשרוף תרומה טהורה, משום סכנה

התירו. 99) שלא כרבי נחמיה האומר: "אפאה הרי זו מותרת. מפני שארס של נחש כלה באור" (באש), שם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר בהמה חיה ועוף שנשכם נחש שאסורים משום סכנה כו'. שלא להתיחד עם הגוי ושלא ליקח רפואתו. ודין אם מותר להסתפר ממנו. ואם אסור למכור להם כלי מלחמה. ודין אם אסור למכור לישראל ליסטים ולהשיא עצה טובה לגוי.

1 **א. בְּהֵמָה חַיָּה אוֹ עוֹף שֶׁנְּשָׁכָן הַנָּחָשׁ[2] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ[3],**
2 **אוֹ שֶׁאָכְלוּ סַם הַמְּמִית הָאָדָם[4], קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה[5] בְּגוּפוֹ**
3 **- הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים[6] מִשּׁוּם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[7]. לְפִיכָךְ,**
4 **בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁנִּמְצְאוּ חֲתוּכֵי רַגְלַיִם[8], אַף עַל פִּי**
5 **שֶׁהֵן מֻתָּרִין מִשּׁוּם טְרֵפָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם**
6 **סַכָּנָה, שֶׁמָּא אֶחָד מִזּוֹחֲלֵי עָפָר נְשָׁכָן, עַד שֶׁיִּבָּדְקוּ.**
7 **כֵּיצַד בּוֹדְקָן? צוֹלֶה אוֹתָן בְּתַנּוּר, אִם לֹא נִתְחַתְּךָ[9]**
8 **הַבָּשָׂר וְלֹא נִשְׁתַּנָּה[10] מִשְּׁאָר הַצָּלִי - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.**

2) חולין נח: 3) זחל ארסי. 4) אבל אכלה סם הממית בהמה ושחטה כשרה, שדינה כשאר מסוכנת, שם. 5) אבל אם שהה עד שנשתנה הארס בגופו של השותה, שוב אינו מזיק. 6) באכילה אם שחטם, מפני שהארס מחלחל בכל הגוף. 7) אבל מותרת משום טריפה, והאיסור משום סכנת נפשות חמור מאיסור טריפה, חולין י. ויומא פג. 8) חולין נט. 9) נתפרק לחתיכות. 10) אבל אם נשתנה, אפילו לא נתפרק אסור.

9 **ב. וְכֵן נְקוּרֵי[11] תְּאֵנִים וַעֲנָבִים, וְהַקִּשּׁוּאִים וְהַדְּלוּעִין**
10 **וְהָאֲבַטִּיחִין וְהַמְּלָפְּפוֹנוֹת, אֲפִלּוּ הָיוּ גְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר[12],**
11 **בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מְחֻבָּרִין[13], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּתוֹךְ הַכְּלִי[14],**
12 **כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֵחָה[15] וְנִמְצָא נָשׁוּךְ - אָסוּר, שֶׁמָּא נָחָשׁ**
13 **וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נְשָׁכוֹ[16]. וַאֲפִלּוּ רָאָה צִפּוֹר[17] אוֹ עַכְבָּר**
14 **יוֹשֵׁב וּמְנַקֵּר[18] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, שֶׁמָּא בִּמְקוֹם**
15 **נֶקֶב[19] נִקַּב[20].**

11) נקבים, תרומות פרק ח, משנה ו. 12) והניקור מצד אחד, לא יאכל אפילו מצד אחר. 13) לעץ או לקרקע. 14) ראה 'תוספות יום טוב', שם. 15) רטיבות, מיץ הארס מתערב בליחה ומחלחל בכולו, אבל בדבר יבש חותך את מקום הניקור ואוכל את השאר. 16) כתבו ה'תוספות': עכשיו במדינות אלו אין אנו נזהרים בגילוי, לפי שאין חמת זוחלי עפר מצויה בינינו כלל. 17) חולין ט. 18) במקור ובפה. 19) של נחש. 20) הציפור או העכבר.

16 **ג. תְּאֵנָה[21] אוֹ עֵנָב שֶׁנִּטַּל הָעֹקֶץ[22] שֶׁלָּהֶן - אֵין בָּהֶם**
17 **מִשּׁוּם גְּלוּי[23]. לְפִיכָךְ אוֹכֵל אָדָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים**
18 **בַּלַּיְלָה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[24]. תְּאֵנָה נְקוּרָה שֶׁיַּבְשָׁה וְנַעֲשֵׂית**
19 **גְּרוֹגֶרֶת[25], וּתְמָרָה נְקוּרָה שֶׁיַּבְשָׁה - שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת[26].**

21) ע"ז ל: 22) ונעשה פה קטן במקום העוקץ. 23) אם השאירם גלויים מותרים, אף־על־פי שיש בהם לחלוחית.

24) שמא אכל מהם נחש והטיל בהם ארס. ואין זה דומה לניקורי תאנים שבהלכה ב. מפני שהנקב מעורר חשש שמא אכל נחש. 25) תאנה יבשה. 26) ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג.

20 **ד. אָסוּר[27] לְאָדָם לִתֵּן מָעוֹת[28] אוֹ דִּינָרִים[29] לְתוֹךְ פִּיו,**
21 **שֶׁמָּא יֵשׁ עֲלֵיהֶן רֹק יָבֵשׁ שֶׁל מֵכֵי שְׁחִין אוֹ מְצֹרָעִין[30]**
22 **אוֹ זֵעָה; שֶׁכָּל זֵעַת אָדָם - סַם הַמָּוֶת, חוּץ מִזֵּעַת**
23 **הַפָּנִים.**

27) שם. 28) פרוטות. ושל נחשת הן. 29) של כסף. 30) ושחין וצרעת מחלות עור מדבקות הן.

24 **ה. וְכֵן לֹא יִתֵּן אָדָם פַּס יָדוֹ[31] תַּחַת שֶׁחְיוֹ[32], שֶׁמָּא**
25 **נָגַע בְּיָדוֹ בִּמְצֹרָע אוֹ בְּסַם רַע; שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת[33].**
26 **וְלֹא יִתֵּן הַתַּבְשִׁיל תַּחַת הַמִּטָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
27 **עוֹסֵק בִּסְעֻדָּה[34], שֶׁמָּא יִפֹּל בּוֹ דָּבָר הַמַּזִּיק וְהוּא אֵינוֹ**
28 **רוֹאֶהוּ.**

31) כף ידו, ירושלמי שם. 32) בין הזרוע והצלעות מול השכם. 33) ונוגעות בכל דבר, סוכה כו: 34) והוא מיסב על המיטה, ובדעתו לאכלו מיד. ירושלמי שם.

29 **ו. וְכֵן[35] לֹא יִנְעַץ הַסַּכִּין בְּתוֹךְ הָאֶתְרוֹג אוֹ בְּתוֹךְ**
30 **הַצִּנּוֹן[36], שֶׁמָּא יִפֹּל אָדָם עַל חֲדָדָהּ וְיָמוּת. וְכֵן אָסוּר**
31 **לְאָדָם לַעֲבֹר תַּחַת קִיר נָטוּי[37], אוֹ עַל גֶּשֶׁר רָעוּעַ, אוֹ**
32 **לִכָּנֵס לְחֶרְבָּה[38]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִשְּׁאָר הַסַּכָּנוֹת**
33 **- אָסוּר לַעֲבֹר בִּמְקוֹמָן.**

35) שם. 36) וכיוצא בהם, ואתרוג וצנון דוגמאות הן. 37) ליפול, כלומר רעוע, ראש השנה טז: 38) ואחד הטעמים שהתלמוד נותן הוא "מפני המפולת", שחומת החורבה רעועה, ושמא תיפול עליו, ברכות ג.

34 **ז. וְכֵן אָסוּר לִיהוּדִי לְהִתְיַחֵד[39] עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים,**
35 **מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲשׁוּדִים עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. וְלֹא יִתְלֶוֶה**
36 **עִמָּהֶן בַּדֶּרֶךְ.[40] פָּגַע[41] עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּדֶּרֶךְ - מַחֲזִירוֹ**
37 **לִימִינוֹ[42]. הָיוּ עוֹלִין בְּמַעֲלֶה[43] אוֹ יוֹרְדִים בִּירִידָה -**
38 **לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַעְלָה, אֶלָּא**
39 **יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה[44] וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַטָּה, שֶׁמָּא יִפֹּל**
40 **עָלָיו לַהֲמִיתוֹ. וְאַל יָשַׁח[45] לְפָנָיו, שֶׁמָּא יָרֹץ[46] אֶת**
41 **גֻּלְגֻּלְתּוֹ.**

39) להשאר יחידי עמו. עבודה זרה כב. 40) אף־על־פי שעוברים שם אנשים. 41) נפגש. שם כה: 42) של יהודי. כי נוח יותר להתגונן ביד ימנית מאשר בשמאלית. 43) כגון בהר או בסלע. 44) בעלייה ילך היהודי לפני הגוי, ובירידה יוליך את הגוי לפניו. 45) ולא יתכופף לפני הגוי, כדי ליטול משהו, ואפילו במישור. 46) ירוצץ.

42 **ח. אִם שְׁאֵלוּ[47]: לְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ? - יַרְחִיב לוֹ אֶת**
43 **הַדֶּרֶךְ[48], כְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְחִיב יַעֲקֹב לְעֵשָׂו; שֶׁנֶּאֱמַר: עַד**
44 **אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה[49].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם שאלו לאן אתה הולך ירחיב לו הדרך כדרך שהרחיב יעקב לעשו כו'"

וצריך להבין:

א. מדוע לא הסביר הרמב"ם מה הכוונה ב"ירחיב לו הדרך" כדרך שפירש זאת רש"י (בגמ' ע"ז כה:) שאם היה צריך לילך פרסה יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך.

ב. בגמ' נאמר כדרך שעשה יעקב לעשו, וכאן שינה וכתב "כדרך שהרחיב יעקב".

ג. בגמ' נאמר הלשון "כדרך שעשה יעקב אבינו לעשו הרשע, והרמב"ם השמיט התואר רשע וכתב רק יעקב לעשו.

ד. כראיה על כך שיעקב הרחיב לעשו את הדרך הביא את הפסוק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" ומדוע לא הביא המשך הפסוק שממנו עיקר הראיה "ויעקב נסע סכותה".

והביאור בזה: בגמ' הנ"ל שהיא המקור להלכה זו, הובאו כמה דינים שתוכנם הצורך בזהירות מהגוי: "היו עולין במעלה ... לא יהיה ישראל למטה ועובד כוכבים למעלה ... ואל ישוח לפניו שמא ... כו'", ומיד אח"כ הובא הדין "שאלו להיכן הולך, ירחיב לו הדרך", ובהמשך הגמ' מובאים שני סיפורים: האחד על לסטים שפגעו בתלמידי ר"ע ושאלום לאן אתם הולכים וענו להם שהולכים למקום רחוק יותר ופרשו באמצע וניצלו, והשני על רב מנשה שפגעו בו גנבים ונהג כתלמידי ר"ע וניצל.

ונחלקו הרמב"ם ורש"י בפירוש הגמ' ובגדר הסכנה הנשקפת מגוי ש"שאלו לאן אתה הולך". הרמב"ם למד שהדין "שאלו לאן אתה הולך" שייך ובא בהמשך לדינים הראשונים שבגמ' המדברים בזהירות שיש לנקוט מהגוי אבל אין מדובר כאן בסכנה וודאית ובמצב של ברי היזקא ולכן מה שמותר לעשות במצב זה הוא ל"הרחיב הדרך" כלומר להסביר לגוי שהדרך תארך זמן רב בגלל עיכובים שונים העלולים להיות וכו'.

אבל רש"י למד שהדין "ירחיב לו הדרך" קשור לסיפורים שהובאו אח"כ בתלמידי ר"ע ורב מנשה ששם מדובר על ליסטים וגנבים, וממילא ברי היזקא, לכן פירש הדין "ירחיב לו הדרך" "יאמר לו שני פרסאות אני צריך לילך".

מעתה יובן גם מדוע לא פירש הרמב"ם מהו "ירחיב לו הדרך" כי הוא דבר ידוע מסיפור התורה שגם שם הרחיב לו הדרך מצד חשש ולא מצד שהיה בטוח שיזיקו כי חיבקו ונישקו והתפייס עמו ומשום כך גם לא כתב "עשו הרשע" כי אין מדובר בברי היזקא. ובזה מובן מדוע גם לא ציטט הרמב"ם המשך הכתוב "ויעקב נסע סכותה" כי מזה יכול להיות משמע שצריך לשקר לגוי, לכן כתב רק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" שמשמעו שבוודאי יבוא אליו לשעיר אלא ש"הרחיב לו הדרך" והדבר יקח זמן רב.

ויש לומר שלדעת הרמב"ם הסיפורים שהביאה הגמ' מלמדים דין נוסף (חוץ מ"שאלו לאן אתה הולך") שאם ברי היזקא צריך לשקר ולומר שהולך למקום רחוק יותר. ומה שלא כתב הרמב"ם דין זה, אולי יש לומר כיון שלא נאמר בגמ' בפירוש בסגנון של דין והלכה כי־אם סיפור מעשה. (וראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ב ואות ה.)

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 158)

47) הגוי. 48) אם היה צריך ללכת מרחק קילומטר אחד, יאמר לו שני קילומטרים אני צריך ללכת, אולי ימתין הגוי מלרצחו עד הקילומטר השני, והיהודי יפרוש ממנו קודם לכן וינצל, עבודה זרה שם. 49) וכתוב: "ויעקב נסע סכותה", ולא הלך עד שעיר.

ט. אָסוּר לִקַּח רְפוּאָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֶלָּא אִם כֵּן[50] נִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּחְיֶה[51]. וְאָסוּר לְהִתְרַפֵּאת מִן הָאֶפִּיקוֹרוֹס[52], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ[53], שֶׁמָּא יִמְשְׁכוּ אַחֲרָיו[54]. וּמֻתָּר לִקַּח רְפוּאָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִבְהֵמָה[55] אוֹ לְמַכָּה שֶׁבַּגּוּף מִבַּחוּץ[56], כְּגוֹן מְלוּגְמָא[57] וּרְטִיָּה[58]. וְאִם הָיְתָה מַכָּה שֶׁל סַכָּנָה[59] - אָסוּר לִקַּח[60] מִמֶּנּוּ. וְכָל מַכָּה שֶׁמְּחַלְּלִין עָלֶיהָ[61] אֶת הַשַּׁבָּת - אֵין מִתְרַפְּאִין מֵהֶם.

50) שמא יתן לו סם ממית, שם כז: 51) ואם לא ירפאנו ימות, מותר להתרפאות ממנו, שהרי אין לו מה להפסיד, ושמא ירפאנו הגוי. ומדובר כשאין רופא יהודי. ואף־על־פי שהחולה יוכל עוד לחיות יום או יומיים, והגוי עלול להקדים מותו, בכל זאת מותר להתרפאות ממנו, שאין חוששים לחיי שעה, הואיל וסופו למות, שם. 52) ראה למעלה פרק ד, הלכה י. 53) מן החולה שיחיה. 54) אחרי דעותיו, וייעשו מינים. 55) שאין כאן אלא חשש להפסד ממון בלבד, שם כז. 56) שאין בו סכנה. 57) תחבושת לחה. 58) תחבושת משוחה סממנים. 59) אפילו בגוף מבחוץ. 60) שלא כדעת המתירים במכה בחוץ, הואיל ואם יראה החולה שהסם מזיק, יוכל להרחיקו, שם. 61) כל מכה של חלל (בחלל הגוף) מחללים עליה את השבת, וגב היד וגב הרגל הרי הם כמכה של חלל, ומחללים עליהם את השבת, שם כה.

י. וּמֻתָּר לִשְׁאֹל[62] לְרוֹפֵא עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְיֹאמַר לוֹ: סַם פְּלוֹנִי יָפֶה לְךָ, וְכָךְ וָכָךְ תַּעֲשֶׂה; אֲבָל לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ.

62) שם כז. והטעם הוא, שאם היהודי אינו מתרפא ממנו אלא שואלו בלבד, יבין הגוי שאין היהודי סומך עליו, ובוודאי ישראל ברופא אחר. ולפיכך לא יאמר לו הגוי תרופה מזיקה, כדי שלא לקלקל שמו כרופא מומחה.

יא. וְאָסוּר לְהִסְתַּפֵּר מֵהֶן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[63], שֶׁמָּא יַהַרְגֻנוּ[64]. אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְיָרֵא לְהָרְגוֹ. וְאִם הִמָּה[65] לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא אָדָם

חָשׁוּב[66] כְּדֵי שֶׁיִּפְחַד מִמֶּנּוּ וְלֹא יַהַרְגֶנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִסְתַּפֵּר מִמֶּנּוּ.

63) אבל ברשות הרבים מותר, מפני שהגוי מפחד להרגו, עבודה זרה כז. 64) במספריים או בתער שבידו. 65) התראה לפני הגוי. 66) כגון שהסתכל במראה לראות אם התספורת נאה, וחושב הגוי שאיש חשוב הוא, המקפיד על תספורתו, שם כט.

יב. אָסוּר[67] לִמְכֹּר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כָּל כְּלֵי הַמִּלְחָמָה[68]. וְאֵין מַשְׁחִיזִין לָהֶם אֶת הַזַּיִן[69]. וְאֵין מוֹכְרִין לָהֶן לֹא סַכִּין[70], וְלֹא קוֹלָרִין[71], וְלֹא כְּבָלִים[72] [שֶׁל בַּרְזֶל], וְלֹא שַׁלְשֶׁלָאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הִנְדּוּאָה[73], וְלֹא דֻּבִּים[74] וַאֲרָיוֹת, וְלֹא כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶזֶק לָרַבִּים. אֲבָל מוֹכְרִין לָהֶן תְּרִיסִין[75], שֶׁאֵינָן אֶלָּא לְהָגֵן[76].

67) שם טו: 68) שמא ישתמשו בהם להרע ליהודים. 69) כגון סייף ורומח. 70) ובגמרא שלנו הגירסא "סדן", ופירש רש"י: "לשום בו רגלי איש", הכוונה לאסיר בבית הסוהר. אבל רבינו חננאל גרס שם "סכין", וגירסת רבינו כגירסת רבינו חננאל. 71) שרשרת של ברזל שעל צוואר השבוי. 72) שרשרת שכובלים בה רגלי אסירים "ענו בכבל רגלו", תהלים קה, יח. בדפוס רומי ר"מ: ולא שלשלאות. . . ולא עששיות של ברזל. 73) מהודו. ברזל זה מיוחד לעשות ממנו כלי זיין, שם טז. 74) משנה, שם. הגויים משתמשים בהם למאבק עם שבויים. 75) מגינים. 76) ולא כדעת האוסרים שם, החוששים שישתמשו בתריסים כבנשק התקפה לאחר שיאזלו כלי זיינם.

יג. וּכְשֵׁם שֶׁאָסְרוּ לִמְכֹּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, כָּךְ אָסְרוּ לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכֵר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[77]. וּמֵאֵתָר[78] לִמְכֹּר כְּלֵי זַיִן לַחֵיל[79] שֶׁל בְּנֵי הַמְּדִינָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֵגִינִין עַל יִשְׂרָאֵל[80].

77) שם טו: 78) שם טז. 79) לצבא. 80) שגרים באותה מדינה.

יד. כֹּל שֶׁאָסוּר לִמְכֹּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אָסוּר לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא לִסְטִים[81], מִפְּנֵי שֶׁנִּמְצָא מַחֲזִיק יַד[82] עוֹבְרֵי עֲבֵרָה וּמַכְשִׁילוֹ[83]. וְכֵן כָּל הַמַּכְשִׁיל עִוֵּר בְּדָבָר[84] וְהִשִּׁיאוֹ עֵצָה[85] שֶׁאֵינָהּ הוּגֶנֶת[86], אוֹ שֶׁחִזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁהוּא עִוֵּר וְאֵינוֹ רוֹאֶה דֶּרֶךְ הָאֱמֶת[87] מִפְּנֵי תַּאֲוַת לִבּוֹ[88] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל; הַבָּא[89] לִטֹּל מִמְּךָ עֵצָה, תֵּן לוֹ עֵצָה הַהוּגֶנֶת לוֹ.

81) שודד, שם. 82) מסייע בידו. אפילו אין הליסטים חשוד בשפיכות דמים, בכל זאת אסור למכור לו נשק, שעוזר לו בזה לבצע מעשי שוד ולהמלט. 83) בעבירה, שלולא הנשק יתכן ולא היה מעיז ללסטם את הבריות. 84) שאינו בקי בו. כתוב בתורה: "ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך" (ויקרא יט, יד), ורבותינו דרשו זה המכשיל את חבירו שהוא "עוזר בדבר", ונותן לו עצה רעה, 'ספרא' קדושים פרק ג, פרשה ב. 85) ונתן לו עצה. 86) שהוא בעצמו יודע שאינה נכונה. "היה נוטל ממך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר לו צא בהשכמה - שיקפחוהו ליסטים. צא בצהרים - בשביל שישתרב. אל תאמר לו - מכור את שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף ונוטלו ממנו", שם. 87) שהיא דרך התורה ומצוותיה. 88) כגון המושיט כוס יין לנזיר, או המלוה ברבית והלוה ברבית, ששניהם עוברים משום "ולפני עור לא תתן מכשול", לפי שכל אחד מהם עוזר לחבירו לעשות עבירה. ראה עבודה זרה ו: בבא מציעא עה: וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא־תעשה רצט. 89) בספרים שלנו זהו סוף הלכה יד, אבל בדפוס רומי ר"מ מתחלת כאן הלכה טו.

טו. וְאָסוּר[90] לְהַשִּׁיא עֵצָה טוֹבָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְעֶבֶד רָשָׁע[91]. וַאֲפִלּוּ לְהַשִּׁיאוֹ עֵצָה שֶׁיַּעֲשֶׂה דְּבַר מִצְוָה[92], וְהוּא עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ[93] - אָסוּר. וְלֹא נִתְנַסָּה[94] דָּנִיאֵל אֶלָּא עַל שֶׁהִשִּׁיא עֵצָה לִנְבוּכַדְנֶצַּר לִתֵּן צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לָהֵן מַלְכָּא מִלְּכִי יִשְׁפַּר עֲלָךְ[95].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואסור להשיא עצה טובה לעכו"ם ... ולא נתנסה דניאל אלא על שהשיא עצה טובה לנבוכדנצר ליתן צדקה".

וממה שהביא בהלכות מלכים (פ"י ה"י) הדוגמא של נתינת צדקה בבן נח, מוכח שסבר להלכה שבני נח אינם מחויבים בצדקה. ועפ"ז יש לומר שמה שכתב כאן "שיעשה דבר מצוה ליתן צדקה" הכוונה למצוה שאינו מצווה ועושה, מה־שאין־כן בשבע מצות בני נח.

(על פי לקו"ש חלק ה' ע' 158 הע' 58)

90) בבא־בתרא ד. 91) אף־על־פי שהוא חייב במצוות. 92) כעצת דניאל לנבוכדנצר שיעשה צדקה, שם. 93) אבל אם חזר בתשובה, מותר. 94) שהשליכו אותו לגוב אריות. 95) עצתי תיטב בעיניך.

פֶּרֶק שְׁלִשִׁי עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לפרוק המשא ולטעון עם הבעלים. מאימתי יתחייב לפרוק ולטעון עמו. ואם היא בהמת גוי ומשא של ישראל. ודין מי שראה לבדו ישראל עובר בעירה אם מותר לשונאו כו'.

א. מִי שֶׁפָּגַע[2] בַּחֲבֵרוֹ בַּדֶּרֶךְ, וּבְהֶמְתּוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ[3], בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ מַשָּׂא הָרָאוּי לָהּ[4] בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ יוֹתֵר מִמַּשָּׂאָהּ[5] - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לִפְרֹק מֵעָלֶיהָ[6]. וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ[7].

2) שפגש. 3) ואין בכוחה להמשיך בדרכה. 4) לשאת לפי כוחותיה. 5) שהטעין עליה יותר ממה שהיא יכולה לשאת. שלא כדעת האומר (בבא מציעא לב.) שביותר ממשאה פטור. 6) את המשא. 7) עזור לו, ופירשו חכמינו שלפריקה נאמר, שהרי כתוב "רובץ תחת משאו".

וראה מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' כי־תצא רכב, ובבאמציעא שם.

1 **ב. וְלֹא יִפְרֹק וְיַנִּיחֶנּוּ נִבְהָל[8] וְיֵלֵךְ, אֶלָּא יָקִים עִמּוֹ,**
2 **וְיַחֲזֹר וְיִטְעַן מַשָּׂאוֹ עָלֶיהָ[9]; שֶׁנֶּאֱמַר: הָקֵם תָּקִים**
3 **עִמּוֹ. זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחֶרֶת[10]. וְאִם הִנִּיחוֹ נִבְהָל וְלֹא**
4 **פָּרַק וְלֹא טָעַן[11] - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל מִצְוַת**
5 **לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְאֶה[12] אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ.**

8) נפחד ודואג. 9) במקומו הנכון. 10) מצוות טעינה, שהרי כתוב שם "חמור אחיך או שורו נופלים בדרך", ומשמע שהבהמה ומשאה מוטלים על הקרקע וצריך לטעון. ולא כדעת רבי יאשיה האומר, ששני הכתובים "עזוב תעזוב עמו" ו"הקם תקים עמו" בפריקה מדברים. מכילתא שם. 11) אפילו פרק, אבל לא טען. 12) "לא תראה זו מצות לא־תעשה, ולהלן הוא אומר "כי תראה" (כי תראה. . . רובץ תחת משאו, שמות כג, ה) מצות־עשה", 'ספרי' שם רכה. וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא־תעשה רע.

6 **ג. הָיָה כֹּהֵן, וְהַבְּהֵמָה רוֹבֶצֶת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ**
7 **מִטַּמֵּא[13] לָהּ, כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְהָשִׁיב אֲבֵדָה[14].**
8 **וְכֵן אִם הָיָה זָקֵן[15] שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִטְעֹן וְלִפְרֹק - הוֹאִיל**
9 **וְאֵינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ, פָּטוּר[16].**

13) שאמרה תורה: "לנפש לא יטמא בעמיו". ובמכילתא למדו דין זה מן הכתוב: "וחדלת מעזוב לו - פעמים שאתה חדל, ופעמים שאתה עוזב. היה (החמור) בין הקברות אל יטמא", שם. 14) "ואם היתה בבית הקברות לא יטמא לה", 'ספרי' שם, בבא־מציעא שם. רבינו מדמה דין כהן בפריקה וטעינה בבית הקברות לדין כהן והאבידה בבית הקברות, הואיל וטעם אחד לשניהם. לאבידה אינו מתטמא משום שמצות־עשה של השבת אבידה אין בכוחה לדחות מצות לא־תעשה "לנפש לא יטמא בעמיו" ומצות־עשה "קדושים יהיו" של כהן (שם ל.). וטעם זה קיים אף בפריקה וטעינה. וראה הלכות גזילה ואבידה פרק יא, הלכה יח. 15) חכם או אדם מכובד. 16) 'ספרי' שם; בבא־מציעא ל:

10 **ד. זֶה הַכְּלָל[17]: כֹּל שֶׁאִלּוּ הָיְתָה שֶׁלּוֹ הָיָה טוֹעֵן**
11 **וּפוֹרֵק[18] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאִם**
12 **הָיָה חָסִיד וְעוֹשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין[19], אֲפִלּוּ הָיָה**
13 **הַנָּשִׂיא הַגָּדוֹל[20] וְרָאָה בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת**
14 **מַשָּׂאָהּ שֶׁל תֶּבֶן אוֹ קָנִים[21] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן - פּוֹרֵק**
15 **וְטוֹעֵן עִמּוֹ[22].**

17) שם. 18) מפני שחס על ממונו, לא היה חושש לכבודו. 19) עושה אפילו מה שאין הדין מחייב אותו, וזהו פירוש ל"חסיד". 20) של בית־הדין הגדול (הסנהדרין הגדולה), ראה הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. 21) ואין זה לפי כבודו לטפל בהם. 22) כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי, שהיה זקן ואינה לפי כבודו, ונהג לפנים משורת הדין, בבא־מציעא ל:

16 **ה. פָּרַק וְטָעַן, וְחָזְרָה וְנָפְלָה - חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק**
17 **פַּעַם אַחֶרֶת, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים[23]; שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב**
18 **תַּעֲזֹב, הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ[24]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִדַּדּוֹת[25]**
19 **עִמּוֹ עַד פַּרְסָה[26], אֶלָּא אִם כֵּן אוֹמֵר לוֹ בַּעַל הַמַּשָּׂא:**
20 **אֵינִי צָרִיךְ לְךָ.**

23) 'ספרי' כי־תצא רכה; בבא־מציעא לא. לב. 24) ו"עזוב" מורה על פעולה מתמדת, היינו הרבה פעמים, וכן "הקם", שם לא. וראה פירוש המשניות לרבינו בבא־מציעא פרק ב, משנה ט. 25) להתנהל לאטו לאחר שהטעינו, ראה ישעיה לח, טו: תהלים מב, ה. 26) ארבעה מילים, שמא תחזור ותיפול (שם לג.), וראה לקמן הלכה ז.

21 **ו. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן עִמּוֹ? מִשֶּׁיִּרְאֵהוּ**
22 **רְאִיָּה[27] שֶׁהִיא כִּפְגִיעָה[28]; שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר 'כִּי תִרְאֶה'[29],**
23 **וְנֶאֱמַר 'כִּי תִפְגַּע'[30]. וְכַמָּה? שִׁעֲרוּ חֲכָמִים, מִשֶּׁיִּהְיֶה**
24 **בֵּינֵיהֶם[31] מָאתַיִם וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ אַמָּה[32] וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי**
25 **אַמָּה, שֶׁהוּא אֶחָד מִשִּׁבְעָה וּמֶחֱצָה בְּמִיל[33]. הָיָה**
26 **רָחוֹק מִמֶּנּוּ יָתֵר מִזֶּה - אֵינוֹ זָקוּק לָהּ[34].**

27) מרחוק. 28) פנים בפנים, מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' שם רכב; בבא־מציעא לג. 29) ומשמעו אפילו מרחוק. 30) ומשמעו פנים בפנים. 31) בין הרואה ובין בעל המשא. 32) בערך 56 סנטימטר. 33) אלפיים אמה. היינו לחלק אלפיים אמה בשבעה ומחצה, שם. 34) ופטור.

27 **ז. מִצְוָה[35] מִן הַתּוֹרָה לִפְרֹק עִמּוֹ בְּחִנָּם; אֲבָל לִטְעֹן**
28 **עָלָיו - הֲרֵי זוֹ מִצְוָה, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ[36]. וְכֵן בְּשָׁעָה**
29 **שֶׁמְּדַדֶּה עִמּוֹ עַד פַּרְסָה - יֵשׁ לוֹ שָׂכָר[37].**

35) בבא־מציעא לב. 36) מבעל הבהמה כמו בעד כל עבודה אחרת, ואף־על־פי שהוא נוטל שכרו, קיים מצוה. 37) אף־על־פי שהוא הולך ומדדה לצורך פריקה שהיא בחינם, בכל זאת מותר לו ליטול שכר, שם לג. ראה 'תוספות' שם דיבור־המתחיל ונוטל.

30 **ח. מָצָא בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ רְבוּצָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
31 **הַבְּעָלִים[38] עִמָּהּ - מִצְוָה לִפְרֹק מֵעָלֶיהָ[39] וְלִטְעֹן**
32 **עָלֶיהָ; שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב[40], הָקֵם תָּקִים - מִכָּל**
33 **מָקוֹם[41]. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר 'עִמּוֹ'?[42] שֶׁאִם הָיָה בַּעַל**
34 **הַבְּהֵמָה שָׁם, וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ[43], וְאָמַר לָזֶה שֶׁפָּגַע בּוֹ:**
35 **הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה, אִם רָצִיתָ לִפְרֹק לְבַדְּךָ פְּרֹק -**
36 **הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: עִמּוֹ. וְאִם הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה**
37 **זָקֵן אוֹ חוֹלֶה[44] - חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק לְבַדּוֹ[45].**

38) שיעזרו לו. 39) כמו בזקן או חולה, בסוף הלכה זו. 40) ולשון יתירה היא. 41) בכל תנאים שהם אתה חייב, אפילו אין הבעלים עמה. לשון הגמרא שם לא. 42) משמע, שהחיוב הוא לעזור לבעל הבהמה, אבל לא לפרוק ולטעון לבדו. 43) 'ספרי' שם רכה. משנה, שם לב. 44) ואינו יכול לפרוק ולטעון. 45) כמו באין הבעלים עמה, 'ספרי' שם. משנה, שם.

38 **ט. בְּהֵמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַמַּשָּׂא שֶׁל יִשְׂרָאֵל: אִם**
39 **הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְחַמֵּר[46] אַחַר בְּהֶמְתּוֹ - אֵינוֹ**

זָקוּק לָהּ[47]; וְאִם לָאו[48] - חַיָּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן[49], מִשּׁוּם צַעַר יִשְׂרָאֵל[50]. וְכֵן אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהַמַּשּׂוֹי שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים - חַיָּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן, מִשּׁוּם צַעַר יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בְּהֵמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַשָּׂאוֹ - אֵינוֹ חַיָּב[51] לְהִטַּפֵּל בּוֹ, אֶלָּא מִשּׁוּם אֵיבָה[52].

46) הולך אחר בהמתו. 47) [שנאמר "חמור אחיך", ומה שנאמר (שמות כג, ה) "חמור שונאך" הכוונה לישראל (ראה הלכה יד). והמדובר בטעינה, אבל בפריקה חייב משום צער בעלי חיים שהוא דאורייתא (כסף־משנה ו'דרישה ופרישה' חושן־משפט סי' ערב). 48) שאין הגוי מחמר אחר בהמתו, אלא הישראל בעל המשא. 49) מפני שבפריקה חייב גם כשהגוי מחמר, כתב רבינו כאן בפירוש: "חייב לפרוק ולטעון", ולא כתב סתם חייב (כסף־משנה). 50) והישראל מחמר אחר בהמתו, כדרך העולם, שבעל החמור הוא המחמר (בבא־מציעא שם). 51) בטעינה, אבל בפריקה חייב, כמו שהבאנו למעלה באות מו. 52) שלא תהיה איבת הגוי על הישראל, אבל בדין הראשון בחמור של גוי ומשאוי של ישראל - אין חשש לאיבה, שהרי הגוי רואה שגם על ממונו של ישראל אינו חס ('דרישה ופרישה' שם). כל האמור כאן בהערות מה עד מח, הוא לפי פירושו של הכסף־משנה ו'דרישה ופרישה' הנ"ל. אולם הגר"א בחושן־משפט סימן ערב ס"ק טז, מגדיר פירושם כדוחק גדול ואומר, שרבינו פוסק כאן צער בעלי חיים לאו דאורייתא, ומתוך כך מתפרשים דברי רבינו כפשוטם, היינו אינו זקוק לה כלל, לא בטעינה ולא בפריקה, וגם הלכה יד תתפרש כפשוטה, עיין שם. הגר"א עצמו מעיר על פסקי רבינו למעלה בהלכה א ובהלכות שבת פרק כא הלכה יד, המוכיחים שצער בעלי חיים דאורייתא, ומצא יישוב לדברי רבינו כאן, אבל הסתירה מהלכות שבת במקומה עומדת.

י. חֲמָרִים[53] שֶׁרַגְלָיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[54] רְעוּעוֹת[55] - אֵינָן רַשָּׁאִין חֲבֵרָיו[56] לְהַקְדִּים[57] וְלַעֲבֹר מֵעָלָיו[58]. נָפַל[59] - רַשָּׁאִין לַעֲבֹר מֵעָלָיו[60].

53) תוספתא בבא־קמא פרק ב. 54) כלומר, של חמור אחד מהם. 55) ואינו יכול ללכת באותה מהירות כמו יתר החמורים שבשיירה. 56) בעלי החמורים. 57) ללכת קדימה. 58) ולהשאירו עם חמורו לבדו בדרך. 59) ואינו יכול ללכת כלל. 60) ואינם חייבים להתעכב בשבילו.

יא. הָיָה[61] אֶחָד טָעוּן[62] וְאֶחָד רוֹכֵב[63], וּדְחָקָן הַדֶּרֶךְ[64] - מַעֲבִירִין אֶת הָרוֹכֵב מִפְּנֵי הַטָּעוּן[65]. אֶחָד טָעוּן וְאֶחָד רֵיקָן - מַעֲבִירִין אֶת הָרֵיקָן מִפְּנֵי הַטָּעוּן[66]. אֶחָד רָכוּב וְאֶחָד רֵיקָן - מַעֲבִירִין אֶת הָרֵיקָן מִפְּנֵי הָרָכוּב[67]. שְׁנֵיהֶן טְעוּנִין, שְׁנֵיהֶן רוֹכְבִין, שְׁנֵיהֶן רֵיקָנִין - עוֹשִׂין פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן.

61) תוספתא שם. 62) משא. 63) ובתוספתא: "ואחד רכוב". 64) והדרך צרה, ואינם יכולים ללכת זה בצד זה. 65) מקדימים את הטעון לרכוב, שלרכוב יותר קל לחכות מאשר לטעון. 66) מקדימים את הטעון לריקן, ואין אומרים שהריקן יעבור תחילה מפני שהוא קל ויעבור במהירות, אלא הטעון קודם. 67) מקדימים את הרכוב. זה הכלל: הטעון קודם לריקן, והיותר טעון קודם לטעון פחות. [בדפוס רומי (ר"מ) חסרה הבבא האחרונה. גם בתוספתא יש גירסאות שונות סותרות זו את זו, והגירסא שלפנינו כאן מתקבלת ביותר על הדעת, וכן היא בדפוס אמסטרדם תס"ב, וכנראה זו גירסתו של רבינו בתוספתא].

יב. וְכֵן שְׁתֵּי סְפִינוֹת[68] הָעוֹבְרוֹת וּפוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ, אִם עוֹבְרוֹת שְׁתֵּיהֶן בְּבַת אַחַת - טוֹבְעוֹת[69], וְאִם בָּזוֹ אַחַר זוֹ - עוֹבְרוֹת; וְכֵן שְׁנֵי גְּמַלִּים הָעוֹלִים בְּמַעֲלֵה גָבוֹהַּ וּפָגְעוּ זֶה בָּזֶה[70], אִם עוֹבְרִין שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת - נוֹפְלִין[71], וְאִם בָּזֶה אַחַר זֶה[72] - עוֹלִין; כֵּיצַד הֵן עוֹשִׂין? טְעוּנָה וְשֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה - תִּדְחֶה שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה מִפְּנֵי הַטְּעוּנָה. קְרוֹבָה[73] וּרְחוֹקָה[74] - תִּדְחֶה קְרוֹבָה[75] מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ קְרוֹבָה. שְׁתֵּיהֶן רְחוֹקוֹת אוֹ קְרוֹבוֹת אוֹ טְעוּנוֹת - הוֹאִיל וְכֻלָּן בְּדֹחַק אֶחָד[76], הָטֵל פְּשָׁרָה[77] בֵּינֵיהֶן, וְהֵן מַעֲלוֹת שָׂכָר[78] זוֹ לָזוֹ. וּבָזֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[79] נֶאֱמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ.

68) תוספתא שם, סנהדרין לב: 69) שתדחוף זו את זו. 70) כגון זה עולה מצד זה וזה עולה מצד זה, ופגעו בראש חודו של הר. 71) לתוך הבקעה שבצידי הדרך. 72) אם אחד יחזור אחרונית ויפנה מקום לחבירו. 73) לנמל שיצאה ממנו. 74) לנמל שיצאה ממנו. 75) משום שלספינה הבאה ממרחקים יותר קשה להתעכב ולחכות. 76) בצרה שוה לכולם, ואין מן הדין לכפות על האחת לפנות מקום לחברתה. 77) אם אינם יכולים להתפשר מעצמם. 78) כפיצוי להשהייתה. 79) כגון בריא וחולה - ידחה הבריא מפני החולה; שניהם בריאים - הטל פשרה, והם מעלים שכר זה לזה.

יג. הַפּוֹגְעַ[80] בִּשְׁנַיִם[81], אֶחָד רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ, וְאֶחָד פָּרַק מֵעָלָיו וְלֹא מָצָא מִי שֶׁיִּטְעַן עִמּוֹ - מִצְוָה לִפְרֹק בַּתְּחִלָּה, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, וְאַחַר כָּךְ טוֹעֵן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שׂוֹנְאִים אוֹ אוֹהֲבִים; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד שׂוֹנֵא וְאֶחָד אוֹהֵב - מִצְוָה לִטְעֹן עִם הַשּׂוֹנֵא תְּחִלָּה, כְּדֵי לָכֵף אֶת יִצְרוֹ הָרָע[82].

80) הפוגש. 81) בבא־מציעא לב: 82) המצווה "לכוף את יצרו" עדיפה ממצוות צער בעלי חיים, שם.

יד. הַשּׂוֹנֵא שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[83] - לֹא מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם הוּא[84], אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל. וְהֵיאַךְ יִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר[85] 'לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ'? אָמְרוּ חֲכָמִים[86]: כְּגוֹן שֶׁרָאָהוּ לְבַדּוֹ[87] שֶׁעָבַר עֲבֵרָה, וְהִתְרָה בּוֹ וְלֹא חָזַר - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לְשַׂנְאוֹ[88], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מֵרִשְׁעוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אִם מְצָאוֹ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ - מִצְוָה לִטְעֹן[89] וְלִפְרֹק עִמּוֹ, וְלֹא יַנִּיחֶנּוּ נוֹטֶה לָמוּת, שֶׁמָּא יִשְׁהֶה בִּשְׁבִיל מָמוֹנוֹ וְיָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה. וְהַתּוֹרָה

הִקְפִּידָה עַל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל[90], בֵּין רְשָׁעִים בֵּין צַדִּיקִים, מֵאַחַר שֶׁהֵם נִלְוִים אֶל ה' וּמַאֲמִינִים בְּעִקַּר הַדָּת; שֶׁנֶּאֱמַר: אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי אָנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה.

83) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו", שמות כג, ה. 84) [מצות פריקה לא נאמרה אלא בבהמת ישראל בלבד, והיא מחייבת את הישראל לפרוק בחינם ולא לדרוש שכר, אבל בבהמת גוי לא נאמרה מצות פריקה, אלא משום צער בעלי חיים חייבים לפרוק, ולפיכך רשאי הישראל לדרוש שכר (כסף־משנה ע"פ 'תוספות' בבא־מציעא לב: ד"ה מה לי). ואין לפרש דברי רבינו כפשוטם, שאין כלל חיוב לפרוק בהמת הגוי, שהרי הוא סובר שצער בעלי חיים דאורייתא (ראה למעלה הלכה ט בהערות) ופסוק זה מדבר בפריקה]. 85) ואין להניח שהכתוב ידבר באדם העובר על לא־תעשה שבתורה, פסחים קיג: 86) רב נחמן בב יצחק, שם. 87) ומכיון שאין עד אחד נאמן, ככתוב: "לא יקום עד אחד באיש" (דברים יט, טו), אסור לו להעיד בבית־דין, כי יעבור על לאו "לא תלך רכיל בעמיך" (ויקרא יט, טז). 88) שנאמר (תהלים קלט, כא): "משנאיך ה' אשנא", ואומר (משלי ח, יב): "יראת ה' שנאת רע". 89) אף־על־פי שהכתוב "כי תראה חמור שונאך" בפריקה מדבר, הוא־הדין לטעינה. 90) חסה עליהן ורוצה בקיומן.

סִלִּיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

נִגְמַר סֵפֶר אַחַד עָשָׂר, וְהוּא סֵפֶר נְזִיקִין.

הִלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה, וּפְרָקָיו שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים: הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן - אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת גְּנֵבָה - תִּשְׁעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה - שְׁמוֹנָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ה תמוז־ב' מנחם־אב תשע"ו

יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשע"ו

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין חלון תשמיש שסתמה כולה או עד שנשאר בה פחות מטפח, אם סתמו באוכלין שאינם מוכשרים או סרוחים או תבואה שגדלה וסתמה, חבית שהיא מליאה גרוגרות סרוחות שאינן מוכשרות ומונחות בחלון, כל הדברים הראויים למעט בהם החלון ודבר טמא אם חוצץ.

א. חַלּוֹן תַּשְׁמִישׁ שֶׁסְּתָמָהּ כֻּלָּהּ אוֹ סְתָמָהּ עַד שֶׁנִּשְׁאַר בָּהּ פָּחוֹת מִטֶּפַח, אִם בְּדָבָר הַחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה סָתַם - הֲרֵי זֶה חוֹצֵץ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם סָתַם הַחַלּוֹן אוֹ מִעֲטוֹ בָּאֲכָלִין שֶׁאֵינָן מֻכְשָׁרִין[2] - אֵינָן חוֹצְצִין; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה וַהֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[3], דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָן[4]. הָיוּ סְרוּחִין - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין. וְכֵן תֵּבֵן סָרוּחַ - חוֹצֵץ, וְשֶׁאֵינוֹ סָרוּחַ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ[5]. תְּבוּאָה שֶׁגָּדְלָה וְסָתְמָה אֶת הַחַלּוֹן אוֹ מִעֲטָתוּ - אֵינָהּ חוֹצֶצֶת, לְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָהּ שֶׁמָּא תַּפְסִיד הַכֹּתֶל[6]. הָיָה עִקָּרָהּ רָחוֹק מִן הַכֹּתֶל וְנָטָה רֹאשָׁהּ וְסָתַם - הֲרֵי זוֹ חוֹצֶצֶת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) אף על פי שאינם מוכשרים. 3) ואמרנו למעלה (פרק י"ד הלכה ג), שאוכלים טהורים חוצצים. 4) ושם המדובר כשהניחם בכוונה על מנת להשאירם זמן מסויים. [ואולי יש לחלק בין אוהל למחיצה, אוהל חוצץ אפילו דעתו לפנות, ומחיצה רק כשאין דעתו לפנות]. 5) מיד. 6) שרשי התבואה חותרים תחת הכותל.

ב. חָבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה גְרוּגָרוֹת[7] סְרוּחִין, שֶׁאֵינָן מֻכְשָׁרִין וְלֹא רְאוּיִין לַאֲכִילָה[8], וּמֻנַּחַת בַּחַלּוֹן וּפִי הֶחָבִית כְּלַפֵּי הַטֻּמְאָה[9], שֶׁהֲרֵי הֶחָבִית טְמֵאָה[10], וְכֵן קֻפָּה שֶׁהִיא מְלֵאָה תֶּבֶן סָרוּחַ, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֹא לְמַאֲכַל בְּהֵמָה וְלֹא לְטִיט[11] וְלֹא לְהַסָּקָה, וּמֻנַּחַת בַּחַלּוֹן: אִם יְכוֹלִין הַגְּרוּגָרוֹת וְהַתֶּבֶן לַעֲמֹד בִּפְנֵי עַצְמָן כְּשֶׁינָּטֵל הַכְּלִי שֶׁהֵן בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ[12] חוֹצְצִין, וְאִם לָאו - אֵינָן חוֹצְצִין[13]. עֲשָׂבִים הַמָּרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִבְהֵמָה, וּמַטְלָנִיּוֹת[14] שֶׁאֵין בָּהֶן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ[15] שֶׁהָיוּ מְטֻנָּפִים וְקָשִׁים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִין אֲפִלּוּ לְקַנַּח הַדָּם מִן הַשְּׁרִיטָה, וְהָאֵיבָר וְהַבָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּלִים[16] בִּבְהֵמָה טְמֵאָה[17], וְהוּא שֶׁתְּהֵיֶה כְּחוּשָׁה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְהִמָּכֵר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּקְשׁוּרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּבְרַח[18], וְהָעוֹף טָמֵא שֶׁשָּׁכַן בַּחַלּוֹן[19], וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מְשֻׁרָּט שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי אֲפִלּוּ לְתִינוֹק לְשַׁחֵק בּוֹ[20], וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כָּפוּת[21] שֶׁהוּא מֵאַסּוּרֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁאֵין אַחֵר יָכוֹל לְהַתִּירוֹ[22], וּבֶן שְׁמוֹנָה[23] בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, וְהַמֶּלַח הַמְעֹרָב בִּקּוּצִים שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֹא לַאֲכִילָה וְלֹא לַעֲבָדָה, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מֻנָּח עַל הַחֶרֶשׂ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק אֶת הַכֹּתֶל - כָּל אֵלּוּ מְמַעֲטִין בַּחַלּוֹן, שֶׁהֲרֵי אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה וְאֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִמְלָאכָה. וְכֵן

1 סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבָּלָה וְהָיָה מֻנָּח בַּחַלּוֹן, אִם גָּמַר שֶׁתִּהְיֶה
2 שָׁם גְּנִיזָתוֹ - הֲרֵי זֶה מְמַעֵט בַּחַלּוֹן. אֲבָל הַשֶּׁלֶג
3 וְהַבָּרָד וְהַכְּפוֹר וְהַגְּלִיד וְהַמַּיִם - אֵינָן מְמַעֲטִין
4 בַּחַלּוֹן, שֶׁהֲרֵי הֵן רְאוּיִין וּמְקַבְּלִין טֻמְאָה.

7) תאנים מיובשות. 8) במשנה כתוב סתם: "חבית של גרוגרות" ורבינו מוסיף שני תנאים: אינן מוכשרות ואינן ראויות לאכילה, בהתאם למה שכתב בהלכה הקודמת. 9) המדובר בחבית של חרס שאינה מקבלת טומאה מגבה. 10) ואינה חוצצת. 11) כגון שמעורבים בו קוצים (בבא בתרא יט, ב). 12) הגרוגרות והתבן. 13) שהרי הם עצמם אינם סותמים אלא החבית המחזיקה אותם והיא מקבלת טומאה. 14) מטליות קטנות. 15) אצבעות, ואינן מקבלות טומאה. 16) מנותקים ברובם ולא ניתקו לגמרי. 17) אבל של בהמה טהורה - טמאים ואינם חוצצים (בבא בתרא כ, א). 18) שאם היא יכולה לברוח אינה מחיצה בת קיימא. 19) והוא כחוש ואינו ראוי לאכילת אדם, וקשור שאינו יכול לברוח. 20) ולפיכך אין דעתו לקחתו משם. 21) אבל ישראל מקבל טומאה ואינו חוצץ. 22) אבל כפות שלא מטעם המלך יתירוהו עוברים ושבים. 23) נפל שנולד לשמונה חדשי הריון.

5 ג. מְעַט אֶת הַטֶּפַח בְּפָחוֹת מִכְּזַיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת,
6 בְּפָחוֹת מִכְּזַיִת מִבְּשַׂר נְבֵלָה, אוֹ בְּעֶצֶם פָּחוֹת
7 מִכְּשְׁעוֹרָה מִן הַמֵּת, אוֹ בְּפָחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ
8 - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין; שֶׁכָּל אֵלּוּ טְהוֹרִין, וְאֵינָן
9 חֲשׁוּבִין[24] אֶצְלוֹ, לְפִיכָךְ אֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָן. וְכֵן פָּחוֹת
10 מִכְּבֵיצָה אֲכָלִים שֶׁאֵינָן מֻכְשָׁרִין[25] - אֵינָן חֲשׁוּבִין
11 אֶצְלוֹ וְאֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתָן[26], וּלְפִיכָךְ מְמַעֲטִין אֶת
12 הַטֶּפַח.

24) וגם אינם חשובים. 25) אבל מוכשרים אינם חוצצים אפילו אין דעתו לפנותם. 26) אנו מניחים, שאין דעתו לפנותם, אבל כביצה אוכלין אינם ממעטים, אלא אם גילה דעתו להשאירם במקום זה.

13 ד. סָתַם הַחַלּוֹן בִּכְלִי חֶרֶשׂ וְהָיָה פִּיו לַחוּץ - הֲרֵי
14 זֶה חוֹצֵץ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא מִגַּבּוֹ וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר.
15 וְצָרִיךְ לִהְיוֹת כְּלִי חֶרֶשׂ זֶה מָאוּס וְנָקוּב עַד שֶׁלֹּא
16 יִהְיֶה רָאוּי אֲפִלּוּ לְהַקִּיז בּוֹ דָּם, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה
17 דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ.

18 ה. הָיָה בַּבַּיִת מֵת אוֹ רֹבַע עֲצָמוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן
19 מֵעֲצָמוֹת הַמְטַמְּאוֹת בְּאֹהֶל, וּמְעַט הַחַלּוֹן שֶׁל בַּיִת
20 זֶה בְּעֶצֶם פָּחוֹת מִכְּשְׁעוֹרָה[27] - אֵינוֹ מְעוּט, שֶׁהָעֶצֶם
21 מִצְטָרֵף לָעֲצָמוֹת[28]. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם מֵת אוֹ כְּזַיִת
22 מִבְּשַׂר הַמֵּת, וּמְעַט הַחַלּוֹן בְּפָחוֹת מִכְּזַיִת מִבְּשַׂר
23 הַמֵּת - אֵינוֹ מְעוּט, לְפִי שֶׁהַבָּשָׂר מִצְטָרֵף לַבָּשָׂר.
24 אֲבָל עֶצֶם פָּחוֹת מִכְּשְׁעוֹרָה מְמַעֵט עַל יְדֵי כְּזַיִת
25 בָּשָׂר[29], וּפָחוֹת מִכְּזַיִת בָּשָׂר מְמַעֵט עַל יְדֵי רֹבַע
26 עֲצָמוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. מְעַט אֶת הַטֶּפַח בִּשְׁתֵּי וָעֵרֶב[30]
27 הַמְּנֻגָּעִין אוֹ בְּגוּשׁ מִבֵּית הַפְּרָס - אֵינוֹ מְעוּט, שֶׁדָּבָר
28 טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ[31]. עָשָׂה לְבֵנָה מֵעֵפֶר בֵּית הַפְּרָס -
29 הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה וּמְמַעֶטֶת; שֶׁלֹּא אָמְרוּ[32] אֶלָּא גּוּשׁ
30 כִּבְרִיָּתוֹ[33]. נִסְתַּם הַטֶּפַח אוֹ נִתְמַעֵט בְּקוּרֵי עַכָּבִישׁ[34]:
31 אִם הָיָה בָהּ מַמָּשׁ[35] - הֲרֵי זוֹ חוֹצֶצֶת, וְאִם אֵין בָּהּ
32 מַמָּשׁ - אֵינָהּ חוֹצֶצֶת.

27) אף על פי שאינה מטמאה. 28) שבתוך האוהל, מפני שהיא ממין הטומאה. 29) מפני שהיא ממין אחר אינה מצטרפת לכזית הבשר. 30) חוטי אורך וחוטי רוחב העומדים לאריגה והם מיטמאים בנגעי צרעת (פרק י"ג מטומאת צרעת הלכה א), אבל לא בטומאות מת ושרץ ונבילה. 31) ואפילו כשהוא ממין אחר וגם הטומאה היא מסוג אחר לגמרי. 32) חכמים, שבית הפרס טמא. 33) במצבו הטבעי. 34) שדרכם להימצא בחלונות. 35) שהם עבים ולא ינותקו מאליהם.

יום שני כ"ו תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין ארובה שהיא באמצע תקרת הבית והיתה טומאה תחת התקרה כנגד הארובה, אם היתה מקצת הטומאה תחת ארובה ומקצתה תחת התקרה, היתה כזית מן המת בפי העורב והאהיל על גבי ארובה, בית וארובה באמצע תקרת הבית ועליה על גביו, וארובה בעלייה מכוונת לארובה שבבית, ארובה שבתוך תקרת הבת וקדרה מונחת על הארץ כנגד הארובה וטומאה תחתיה, קורות הבית והעלייה שאין עליהן מעזיבה והן מכוונות וטומאה תחת אחת מהן, בית שנסדק גגו וכותלו, ואכסדרה שנסדקה, אם היה אדם מוטל על הארץ תחת הסדק.

33 א. אַרֻבָּה[2] שֶׁהִיא בְּאֶמְצַע תִּקְרַת הַבַּיִת, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
34 פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה
35 תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת - כְּנֶגֶד אַרֻבָּה[3] טָהוֹר[4], שֶׁהֲרֵי הוּא
36 גָּלוּי לָאֲוִיר, וּשְׁאָר הַבַּיִת טָמֵא. הָיְתָה טֻמְאָה כְּנֶגֶד
37 אַרֻבָּה בִּלְבַד - כָּל הַבַּיִת טָהוֹר[5]. הָיְתָה מִקְצָת
38 הַטֻּמְאָה תַּחַת הַתִּקְרָה וּמִקְצָתָהּ תַּחַת אַרֻבָּה[6]: אִם
39 הָיָה בָּאַרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַבַּיִת כֻּלּוֹ טָמֵא[7], וּכְנֶגֶד
40 כָּל הָאַרֻבָּה טָמֵא[8]; אֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח: אִם יֵשׁ
41 בַּטֻּמְאָה כְּדֵי שֶׁתִּתְחַלֵּק וְיִמָּצֵא כַּשְּׁעוּר תַּחַת הַתִּקְרָה
42 וְכַשְּׁעוּר תַּחַת הָאַרֻבָּה[9] - הַכֹּל טָמֵא; וְאִם לָאו -
43 הַבַּיִת טָמֵא[10], וּכְנֶגֶד הָאַרֻבָּה טָהוֹר[11]. הָיָה בָּאַרֻבָּה
44 פּוֹתֵחַ טֶפַח וְנָתַן אָדָם רַגְלוֹ מִלְּמַעְלָה[12] עַל הָאַרֻבָּה
45 - נַעֲשָׂה הַכֹּל אֹהֶל אֶחָד[13], וּבֵין שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה
46 תַּחַת הַתִּקְרָה בִּלְבַד אוֹ תַּחַת הָאַרֻבָּה בִּלְבַד - הַכֹּל
47 טָמֵא, הַבַּיִת וּמַה שֶּׁכְּנֶגֶד אַרֻבָּה. וְהָאָדָם שֶׁעֵרֵב אֶת
48 הַטֻּמְאָה טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה אֹהֶל עַל הַטֻּמְאָה[14].
49 אֵין בָּאַרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת
50 הַתִּקְרָה - זֶה שֶׁנָּתַן רַגְלוֹ מִלְּמַעְלָה טָהוֹר, שֶׁאֵין
51 טֻמְאָה יוֹצֵאת לוֹ בְּפָחוֹת מִטֶּפַח[15]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה

תַּחַת הָאֲרֻבָּה[16]: אִם טֻמְאָה קָדְמָה אֶת רַגְלוֹ - טָמֵא[17], שֶׁהֲרֵי הָאֶהֱיל עַל הַטֻּמְאָה[18]; אִם רַגְלוֹ קָדְמָה אֶת הַטֻּמְאָה - טָהוֹר[19], שֶׁהֲרֵי רַגְלוֹ מִקְצָת הָאֹהֶל וְאֵין טֻמְאָה יוֹצֵאת לוֹ[20].

2) אהלות פ"י, א, ב, ג. 3) הכלים המונחים בבית כנגד הארובה הפתוחה מלמעלה. 4) אמנם אמרנו (למעלה פי"ד ה"א) שאין טומאה נכנסת ויוצאת בפחות מפותח טפח, אבל אין דין פתח קטן זה כסתום לגמרי לטמא מה שתחתיו. 5) פירוש, הכלים המונחים בבית, בין כנגד התקרה בין כנגד הארובה טהורים, מפני שהטומאה אינה נמצאת באוהל, אבל המאהיל על הטומאה - טמא. 6) ואפילו אין ביחד יותר מכשיעור מצומצם. 7) מפני שהחלק הנמצא תחת הארובה מצטרף לחלק שתחת התקרה. 8) טעות־סופר, וצ"ל: "וכנגד הטומאה - טמא" (כסף־משנה), וכן כתוב במשנה שם. פירוש, כל המאהיל על חלק הטומאה המונח תחת הארובה - טמא, מפני שהחלק הנמצא תחת התקרה מצטרף עמו לכשיעור. 9) פירוש, שבחלק המונח תחת הארובה לבדו יש שיעור מלא, וכן גם בחלק שתחת התקרה, ואם תחתוך את הטומאה בגבול שבין שני השטחים האלה יימצא בכל אחד מהם כשיעור טומאה. כך מפרש רבינו במשנתנו את דברי ר' יוסי: "אם יש בטומאה, כדי שתחלק ותטמא את הבית ותטמא כנגד הטומאה - טמא, ואם לאו הבית טמא, כנגד הטומאה טהור", ובהתאם לפירושו זה, כתב כאן בפירוש: "ויימצא כשיעור תחת התקרה ותחת הארובה". משמע מדבריו, שאם אין בחלק שתחת הארובה כשיעור, אף־על־פי שביחד יש שני שיעורים, דינו כפחות מכשיעור. ולמה אין החלק שתחת התקרה מצטרף עם החלק שתחת הארובה? מפני שטומאה אינה מתפשטת למקום שאין בו פותח טפח. [והרא"ש מפרש, שהמדובר בכזית וחצי בבית וחצי זית נגד הארובה, וכן פירש בתפארת ישראל שם]. 10) אפילו אם תחת התקרה פחות מכשיעור, מפני שחלק הטומאה שכנגד הארובה מצטרף עמו. 11) טומאת הבית אינה נכנסת שם, מפני שאין בה פותח טפח. 12) וסתם את פי הארובה. 13) שם משנה א. 14) שהרי רגלו חלק מהאוהל. 15) הטומאה אינה מתפשטת לארובה כלל, ואם־כן לא האהיל בכלל עליה. 16) וסתם ברגלו את פיה. 17) האדם וגם הכלים שבכל הבית. 18) בשעה שהניח רגלו על פי הארובה לפני שנסתם. 19) האדם, אבל כל הנמצא בבית - טמא. 20) כמו שאמרנו, שאין טומאה יוצאת בפחות מפותח טפח. ואף־על־פי שאדם אינו חוצץ בפני הטומאה (למעלה פי"ב, ה"א) - כאן רגלו חוצצת. והטעם, מפני שלא האדם הוא החוצץ בפני הטומאה, אלא הגג הסתום (תפארת ישראל יכין טו).

ב. הָיָה כְּזַיִת מִן הַמֵּת בְּפִי הָעוֹרֵב[21] וְהֶאֱהִיל עַל גַּבֵּי אֲרֻבָּה עַד שֶׁנִּמְצָא כְּזַיִת בַּאֲוִיר אֲרֻבָּה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַבַּיִת טָמֵא[22].

21) תוספתא אהלות פי"א הי"א. 22) כל מה שבבית טמא, כחכמים שם. ואין זה דומה לטומאה תחת ארובה שבהלכה הקודמת, שאין הטומאה יוצאת כשאין בפי ארובה פותח טפח, כי שם אין אוהל כלל על הטומאה, אבל כאן הטומאה נעשתה אוהל ונתערבה בכל הבית (כסף־משנה).

ג. בַּיִת[23] וַאֲרֻבָּה בְּאֶמְצַע תִּקְרַת הַבַּיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו, וַאֲרֻבָּה אַחֶרֶת יֵשׁ בְּאֶמְצַע תִּקְרַת הָעֲלִיָּה, וְהָאֲרֻבּוֹת מְכֻוָּנוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּאֲרֻבּוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין בָּהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת[24] - כְּנֶגֶד הָאֲרֻבּוֹת[25] טָהוֹר, וְהַשְּׁאָר טָמֵא[26]. הָיְתָה טֻמְאָה כְּנֶגֶד אֲרֻבּוֹת - הֲרֵי הַבַּיִת כֻּלּוֹ[27] טָהוֹר. הָיוּ בָּאֲרֻבּוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח וְהַטֻּמְאָה בֵּין תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת בֵּין כְּנֶגֶד אֲרֻבּוֹת, וְנָתַן דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה בֵּין לְמַעְלָה מֵאַרֻבַּת הַבַּיִת בֵּין לְמַעְלָה מֵאַרֻבַּת הָעֲלִיָּה[28] - הַכֹּל טָמֵא[29], שֶׁאֵין דָּבָר טָמֵא חוֹצֵץ[30]. נָתַן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[31] עַל אֲרֻבַּת הַבַּיִת - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה[32]. נְתָנוֹ עַל אֲרֻבַּת הָעֲלִיָּה - הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה טְמֵאִים[33], וּכְנֶגְדּוֹ מִלְּמַעְלָה וְלַשָּׁמַיִם טָהוֹר[34]. אֵין בָּאֲרֻבּוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח וְהַטֻּמְאָה תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת, וְנָתַן בֵּין דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה וּבֵין דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה בֵּין עַל אֲרֻבַּת הַבַּיִת בֵּין עַל אֲרֻבַּת הָעֲלִיָּה - אֵין טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת, שֶׁאֵין טֻמְאָה יוֹצֵאת לָעֲלִיָּה בְּפָחוֹת מִטֶּפַח. הָיְתָה הַטֻּמְאָה כְּנֶגֶד אֲרֻבּוֹת וְנָתַן דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה בֵּין לְמַעְלָן בֵּין לְמַטָּן - הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה טְמֵאִין[35], שֶׁהֲרֵי עֵרֵב אֶת הַטֻּמְאָה. נָתַן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה בֵּין לְמַעְלָן בֵּין לְמַטָּן - אֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת[36]. וְכָל אֵלּוּ הַדִּינִין - בְּעוּשָׂה אֲרֻבָּה; אֲבָל תִּקְרָה שֶׁנִּפְחֲתָה מֵאֵלֶיהָ - שִׁעוּרָהּ מְלֹא אֶגְרוֹף, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[37].

23) שם פ"י, מ"ד. 24) שלא כנגד הארובות. 25) הכלים המונחים בבית כנגד הארובות. 26) בין בבית ובין בעליה. 27) כולל את העליה. 28) ונמצא הכל אוהל אחד. 29) כשנתן למעלה, טמא כל מה שבבית וגם כל מה שבעליה, שהרי הכל אוהל אחד ממש, וכן הדין אם כיסה ארובת הבית. מפני שדבר טמא אינו חוצץ, רואים אנו את הכיסוי כאילו הוא מונח למעלה והכול אוהל אחד (ברטנורא). 30) נימוק זה נמשך גם לדין נתנו על ארובת הבית, כמבואר באות הקודמת. ויוצא מזה, שהכיסוי מועיל להביא את הטומאה לבית ולעליה, ואינו מועיל לעכב עליה מלהתפשט לעליה. 31) ראה למעלה פי"ב ה"א. 32) שהכיסוי חוצץ, והרי זה אוהל על גבי אוהל. 33) כי שניהם נעשו אוהל אחד, ונתערבבה הטומאה. 34) שהכיסוי חוצץ. 35) משמע, שאין הבדל בין בית ובין עליה, ובשניהם נתפשטה הטומאה אפילו שלא כנגד הטומאה. שהרי רבינו אמר בפירוש "ערב את הטומאה". 36) בנתן למטה, העליה כולה טהורה, מפני שהכיסוי שאינו מקבל טומאה חוצץ, וכשנתן למעלה - העליה טהורה, מפני שדבר טהור אינו מערבב את הטומאה. והבית טמא, מפני שאין הטומאה מגולה לאוויר, הרי היא כמונחת תחת התקרה, ואף־על־פי־כן אינה יוצאה לעליה מפני שאין בארובה פותח טפח. ונראה שכנגד הטומאה בעליה טמא

כשנתן למעלה, שהרי מאהיל על הטומאה, ואין שום דבר חוצץ. 37) למעלה בפי"ד ה"ב. ואם עשה את הארובה כדי שייכנס אור לבית, שיעורו כפונדיון (ראה שם).

1 ד. הַפּוֹחֵת[38] אֶת הַמַּעֲזִיבָה[39] עַד שֶׁעָשָׂה אֲרֻבָּה בְּתוֹךְ
2 תִּקְרַת הַבַּיִת כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס בָּהּ רֶגֶל הָעֵרֶשׁ[40], וְהָיְתָה
3 רֶגֶל הָעֵרֶשׁ סוֹתֶמֶת אֶת הָאֲרֻבָּה: אִם יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ
4 טָפַח וְטֻמְאָה בַּבַּיִת - אַף הָעֲלִיָּה טְמֵאָה, שֶׁאֵין כְּלֵי
5 הַמְקַבֵּל טֻמְאָה חוֹצֵץ; וְאִם אֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טָפַח -
6 הָעֲלִיָּה טְהוֹרָה[41], וְהָרֶגֶל שֶׁלְּמַטָּה טְמֵאָה כַּכֵּלִים
7 הַמַּאֲהִילִים[42]. נִפְחֲתָה הַמַּעֲזִיבָה מֵאֵלֶיהָ - שֶׁעוּרָהּ
8 מְלֹא אֶגְרוֹף, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43].

38) שם פי"ב מ"ד. 39) הטיט שבין קורה לקורה. 40) רגל המיטה הנתונה בחישוק מתכת עשוי כעין סנדל (ראה משנתנו, ופירוש רבינו שם) ונותנים את הסנדל בחור שברצפה, כדי שלא תזוז המטה ממקומה. 41) ואין זה דומה לדין ארובות שאין בהם פותח טפח שבהלכה הקודמת שהעליה טמאה, מפני "שכל דבר הנכנס בעובי המעזיבה וממלא הפחת ויושב שם, מהתקרה הוא חשוב, ואין אומרים בו: עירב את הטומאה" (הר"י קורקוס מובא בכסף־משנה כאן. וקשה מאוד להתאים ביאור זה לפירושו של הכסף־משנה בהלכה הקודמת, וצע"ג). 42) פירוש, העריסה טמאה טומאת שבעה, כדין כלים שנגעו בכלים. שהרי נגעה בסנדל, והתינוק שבמיטה טמא טומאת ערב. והמדובר כשקדמה טומאה לרגל (כסף־משנה. ראה ביאורנו בהלכה ג, וראה ר"ש במשנתנו). 43) בהלכה הקודמת.

9 ה. אֲרֻבָּה[44] שֶׁבְּתוֹךְ תִּקְרַת הַבַּיִת וּקְדֵרָה[45] מְנַחַת עַל
10 הָאָרֶץ וּמְכֻוֶּנֶת כְּנֶגֶד אֲרֻבָּה, שֶׁאִם תַּעֲלֶה תֵּצֵא
11 בְּצִמְצוּם מִן הָאֲרֻבָּה, וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחַת הַקְּדֵרָה
12 רְצוּצָה בֵּינָהּ וּבֵין הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ
13 הַקְּדֵרָה אוֹ עַל גַּבָּהּ - טֻמְאָה בּוֹלַעַת וְעוֹלָה, בּוֹלַעַת
14 וְיוֹרֶדֶת[46], וְאֵין טָמֵא אֶלָּא כְּנֶגְדָּהּ[47], וְהַבַּיִת כֻּלּוֹ
15 טָהוֹר[48]. הָיְתָה הַקְּדֵרָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח
16 וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת - הַבַּיִת כֻּלּוֹ
17 טָמֵא[49], וְתַחַת הַקְּדֵרָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הוּא אֹהֶל; אֲבָל
18 תּוֹךְ הַקְּדֵרָה וְגַבָּהּ טָהוֹר, שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶשׂ מְטַמֵּא
19 מִגַּבּוֹ, וַהֲרֵי אֲוִיר הַקְּדֵרָה גָּלוּי לָאֲוִירוֹ[50]. אִם הָיָה
20 כְּלִי בְּתוֹכָהּ אוֹ לְמַעְלָה עַל גַּבָּהּ - טָהוֹר. הָיְתָה
21 טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַבַּיִת כֻּלּוֹ טָהוֹר[51],
22 שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה כְּנֶגֶד אֲרֻבָּה בִּלְבַד[52]. הָיְתָה הַקְּדֵרָה
23 תַּחַת הָאֲרֻבָּה וְהָאֲרֻבָּה גְּדוֹלָה מִן הַקְּדֵרָה, שֶׁאִם
24 תַּעֲלֶה הַקְּדֵרָה וְתֵצֵא מִן הָאֲרֻבָּה נִמְצָא בֵּינָהּ וּבֵין
25 שִׂפְתֵי הָאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח, אַף עַל פִּי שֶׁהַקְּדֵרָה
26 גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ
27 אוֹ תַּחְתֶּיהָ - הַבַּיִת טָהוֹר[53]. הָיְתָה הַקְּדֵרָה מְנַחַת בְּצַד
28 אַסְקֻפַּת הַבַּיִת[54], שֶׁאִם תַּעֲלֶה נִמְצָא מִמֶּנָּה פּוֹתֵחַ
29 טֶפַח לִפְנִים מִן הַמַּשְׁקוֹף, וְהָיְתָה טֻמְאָה רְצוּצָה
30 תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - טֻמְאָה בּוֹלַעַת
31 וְעוֹלָה, בּוֹלַעַת וְיוֹרֶדֶת. הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח
32 וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת - תַּחְתֶּיהָ וְהַבַּיִת טָמֵא,
33 שֶׁהַכֹּל אֹהֶל אֶחָד, וְתוֹכָהּ וְגַבָּהּ טָהוֹר[55]. הָיְתָה
34 הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַבַּיִת טָמֵא, מִפְּנֵי
35 שֶׁהִיא נוֹגַעַת בַּמַּשְׁקוֹף טֶפַח; וְכֵן תַּחְתֶּיהָ טָמֵא, מִפְּנֵי
36 שֶׁהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה לְתַחְתֶּיהָ מִן הַבַּיִת, שֶׁהַכֹּל אֹהֶל
37 אֶחָד. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיְתָה נוֹגַעַת בַּמַּשְׁקוֹף בְּפוֹתֵחַ
38 טֶפַח[56], אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּצַד הַמַּשְׁקוֹף[57] וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ
39 - אֵין טָמֵא אֶלָּא תַּחְתֶּיהָ, אֲבָל הַבַּיִת טָהוֹר.

44) שם משנה ו. 45) של חרס. 46) כדין כל טומאה רצוצה (ראה למעלה פ"ז ה"ה). 47) ואף־על־פי שכלי חרס אינו מיטמא מגבו, כאן מטמא כנגדו מפני שהטומאה בוקעת דרך הגב. וכן כשהטומאה בתוכה או על גבה, רואים אותה כאילו היא מונחת רצוצה תחת הכלי, מפני שכלים נעשים אוהל לטמא אבל לא לטהר (למעלה פי"ב ה"א), ולפיכך אינה חוצצת והטומאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת (כסף־משנה, וכן פירש הרא"ש במשנתנו). 48) מפני שאין הטומאה הבוקעת נוגעת בצדי הארובה. 49) מפני שגג הבית ביחד עם שולי הקדירה נעשו אוהל אחד. 50) כלומר לאויר העולם. 51) כך היא גירסת רבינו במשנה שם (ראה השגת הראב"ד וכסף־משנה). 52) וגם מה שתחת הקדירה טהור, מפני ששולי הקדירה חוצצים (כסף־משנה. והוא עצמו מביע תמיהתו על דין זה, שהרי כלי נעשה אוהל לטמא, אבל לא לטהר). 53) מפני שאין כאן אוהל על הטומאה, שהרי ארובה פתוחה לחוץ בפותח טפח. תוספתא אהלות פי"א. 54) משנה אהלות פ"י, ז. 55) המדובר בכלי שפיו צר ומתרחב כלפי מטה, ופי הכלי נשאר מחוץ למשקוף, והבטן יש בו פותח טפח ונמצא תחת המשקוף (כך פירש הראב"ד את המשנה. וגם רבינו, כנראה, מפרש כך). אבל אם פי הכלי מבפנים, הטומאה נכנסת מן הבית לתוך הכלי. 56) וגבוהה מן הארץ טפח. 57) במשנה כתוב "מודבקת". ופירש רבינו, שאם תעלה תהיה מודבקת למשקוף. ומשמיענו שאוהל ארעי (הקדירה) שאין בו טפח, אינו מצטרף לאוהל קבע. [לכאורה לא היה צריך להשמיענו שבצד המשקוף הבית טהור, שהרי כל־שכן הוא, מדין אינה נוגעת בפותח טפח. והר"מ מרוטנבורג מפרש, שאפשר לטעות ולומר שמודבקת מצטרפת למשקוף, מפני שאם תעלה נראית כגוף אחד עמו).

40 ו. קוֹרוֹת הַבַּיִת[58] וְהָעֲלִיָּה שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם מַעֲזִיבָה[59]
41 וְהֵן מְכֻוָּנוֹת קוֹרָה כְּנֶגֶד קוֹרָה[60] וַאֲוִיר כְּנֶגֶד אֲוִיר,
42 וּבְכָל קוֹרָה מֵהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח וּבֵינֵיהֶן אֲוִיר פּוֹתֵחַ
43 טֶפַח[61], וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן[62] - תַּחְתֶּיהָ בִּלְבַד
44 טָמֵא[63]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין הַתַּחְתּוֹנָה לָעֶלְיוֹנָה - בֵּין
45 שְׁתֵּיהֶן בִּלְבַד טָמֵא[64]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבֵּי
46 הָעֶלְיוֹנָה - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרְקִיעַ טָמֵא. הָיוּ הַקּוֹרוֹת
47 הָעֶלְיוֹנוֹת מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד הָאֲוִיר שֶׁבֵּין הַקּוֹרוֹת
48 הַתַּחְתּוֹנוֹת[65] וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - תַּחַת כֻּלָּם
49 טָמֵא[66]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבֵּי קוֹרָה הָעֶלְיוֹנָה[67] -
50 כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה עַד לָרְקִיעַ טָמֵא. אֵין בַּקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ

1 טָפַח[68], בֵּין שֶׁהָיוּ מְכֻוָּנוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וּבֵין שֶׁהָיוּ
2 הָעֶלְיוֹנוֹת כְּנֶגֶד אֲוִיר הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה
3 תַּחְתֵּיהֶן אוֹ בֵּינֵיהֶן אוֹ עַל גַּבֵּיהֶן - טֻמְאָה בּוֹקַעַת
4 וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא כְּנֶגְדָּהּ
5 בִּלְבַד[69]; לְפִי שֶׁכָּל טֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ תַּחַת פּוֹתֵחַ טָפַח
6 בְּרוּם טָפַח[70] - הֲרֵי הִיא כִּרְצוּצָה[71]. בַּיִת שֶׁנִּסְדַּק[72]
7 גַּגּוֹ וּכְתָלָיו[73] וְנַעֲשָׂה שְׁנֵי חֲלָקִים, וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה
8 בְּחֶצְיוֹ הַחִיצוֹן שֶׁהַפֶּתַח בּוֹ - הַכֵּלִים שֶׁבְּחֶצְיוֹ הַפְּנִימִי
9 כֻּלָּם טְהוֹרִין[74]. הָיְתָה טֻמְאָה בְּחֶצְיוֹ הַפְּנִימִי: אִם
10 הָיָה רֹחַב הַסֶּדֶק כְּחוּט הַמִּשְׁקֹלֶת[75] - כֵּלִים שֶׁבְּחֶצְיוֹ
11 הַחִיצוֹן טְהוֹרִין[76], וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכָּאן - הֲרֵי הֵן
12 טְמֵאִין[77].

58) שם פי"ב מ"ה. 59) טיט או נסרים הממלאים את האויר שבין קורה לקורה. 60) קורת בית כנגד קורת עליה, וגם רחבן שווה. 61) פירוש, בין קורות הבית לקורות העליה. אבל בין קורה לזו שבצידה, אפילו פחות מטפח מפסיק ואין הטומאה עוברת (כסף־משנה). 62) תחת אחת מקורות הבית. 63) שהקורה חוצצת. 64) שהטומאה אינה יורדת ואינה עולה דרך הקורות כשיש עליה פותח טפח. 65) וממלאות את כל רוחב האויר. 66) כלל הוא בידינו: "גוד אחית מחיצתא, וגוד אסיק מחיצתא" שבת קא, א (בעברית: משוך והורד את המחיצה, ומשוך והעלה את המחיצה). פירוש, אם יש לפניך מחיצה שאינה מגיעה עד לקרקע, יש לדון בה כאילו נמשכה עד לקרקע. וכן מעלים מחיצה נמוכה. ובנידון שלפנינו, רואים את הקורה העליונה, כאילו היא מגיעה עד לתחתונה וסותמת את ההפסק שבין הקורות ונעשה אוהל מושלם. 67) והוא־הדין כשטומאה על התחתונה (ראב"ד), שהרי אין כלום כנגדה למעלה. 68) תוספתא אהלות פי"א הי"ג. 69) שבפחות מטפח אין אומרים "גוד אחית" (סוכה כה, א: לא אמרינן "חבוט רמי"). 70) שאין בינה לבין הדבר המאהיל עליה טפח ברוחב טפח על טפח. 71) שנתבאר דינה למעלה פ"ז ה"ד וה"ה. 72) משנה שם פי"א א. 73) במשנה שם כתוב סתם: "בית שנסדק". ורבינו מפרש במשנה כמו שכתב כאן, ומשמע מזה, שאם לא נסדקו הכתלים, דינו כאוהל אחד אם אין בסדק פותח טפח. 74) מפני שהסדק מפסיק, ובטומאה לא אמרו את הכלל שפחות משלשה טפחים הוא כלבוד. 75) חוט ומשקל עופרת בסופו, והבנאים משתמשים בו כדי ליישר את הכתלים. ראה כלים כט, ג. [בתוספתא שם פי"ב ה"א פירשו כך דברי בית־הלל במשנתנו]. 76) כבית־הלל במשנה שם. 77) מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך החלק החיצון הצריכו שיעור זה, אבל כשטומאה בחלק שהפתח בו וכלים בצד הפנימי, סדק כלשהו מפסיק, מפני "שאין דרך הטומאה להיכנס".

13 ז. אַכְסַדְרָה[78] שֶׁנִּסְדְּקָה וְטֻמְאָה בְּצַד אֶחָד[79] - הַכֵּלִים
14 שֶׁבַּצַּד הַשֵּׁנִי טְהוֹרִין[80]; שֶׁהֲרֵי הִיא שְׁנֵי אֹהָלִים זֶה
15 בְּצַד זֶה וַאֲוִיר בֵּינֵיהֶן, שֶׁהֲרֵי הַסֶּדֶק בְּכָל הַתִּקְרָה. נָתַן
16 רַגְלוֹ אוֹ קָנֶה מִלְּמַעְלָה עַל הַסֶּדֶק[81] - עֵרֵב אֶת
17 הַטֻּמְאָה[82]. נָתַן אֶת הַקָּנֶה בָּאָרֶץ כְּנֶגֶד הַסֶּדֶק, וַאֲפִלּוּ
18 כְּלִי גָדוֹל - אֵינוֹ מְעָרֵב אֶת הַטֻּמְאָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה
19 גָּבוֹהַּ טֶפַח[83] תַּחַת הַסֶּדֶק. הָיָה אָדָם[84] מֻטָּל עַל הָאָרֶץ
20 תַּחַת הַסֶּדֶק - מְעָרֵב אֶת הַטֻּמְאָה[85]; שֶׁאָדָם חָלוּל
21 הוּא, וְהַצַּד הָעֶלְיוֹן הֲרֵי הוּא כְּאֹהֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גֹבַהּ
22 טֶפַח[86]. וְכֵן אִם הָיוּ תַּחַת הַסֶּדֶק כֵּלִים מְקֻפָּלִין[87]
23 מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ זֶה עַל גַּב זֶה, וְהָיָה הָעֶלְיוֹן גָּבוֹהַּ
24 מֵעַל הָאָרֶץ טֶפַח - עֵרֵב אֶת הַטֻּמְאָה[88], וְכָל הַכֵּלִים
25 שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ הֲרֵי הֵן כְּכֵלִים שֶׁתַּחַת הָאֹהֶל.

78) שם משנה ב. המדובר כאן באכסדרה פתוחה משלוש רוחותיה, וגגה מחובר לבית (כך פירש ה'תוספות יום טוב' בשם הר"מ מרוטנבורג במשנה, וראה תפארת ישראל שם שדחה פירושו של הכסף־משנה). 79) באיזה צד שהוא. 80) אפילו אם רוחב הסדק פחות מחוט המשקולת. והטעם, מפני שאפשר לה לטומאה לצאת שלא דרך החלק שהכלים נמצאים בו. 81) וסתמו באורך טפח או יותר, אבל פחות מטפח אינו מחבר את שני החלקים. 82) ודינם כאוהל אחד. 83) פירוש, שיהיה תחתיו מקום חלול טפח. שאם לא כן, הרי זו טומאה רצוצה, ואפילו אם רואים את הקנה כאילו הוא סותם את הסדק ואינה מתפשטת לצדדים. 84) שם משנה ג. 85) אף־על־פי שאין מקום פנוי בינו ובין הקרקע. 86) כבית־הלל שם. 87) שם. 88) אף־על־פי שבגדים ממלאים את החלול שבין הבגד העליון והקרקע, נידון העליון כאוהל, והשאר ככלים המונחים באוהל.

יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר זיז היוצא מפתח הבית ופניו למטה והיה גובהו מעל לארץ שנים עשר טפח או יותר, זיז הסובב את כל הבית ואוכל בפתח טפח, חלון העשוי לתשמיש וזיז יוצא על גבי החלון, ובנין היוצא לפני החלון שהמשקוף נסמך עליו, שני זיזין זה על גבי זה ויש בכל אחד מהם פותח טפח וטומאה תחת התחתון, כלים או בגדים שהם זה על גב זה וטומאה רצוצה ביניהם, חבית שיושבת על שוליה וכזית מן המת נתון בתוכה, שתי חביות שיושבות על שוליהן ונוגעות זו בזו וטומאה תחת אחת מהן, שיפועי אוהלים אם הם כאוהלים.

26 א. זִיז[2] שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפֶּתַח הַבַּיִת[3] וּפָנָיו לְמַטָּה[4],
27 וְהָיָה גָּבְהוֹ מֵעַל הָאָרֶץ שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח[5] אוֹ פָּחוֹת
28 מִכָּאן - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה[6] בְּכָל שֶׁהוּא[7].
29 וְדָבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[8]. וְכֵן
30 כֹּל כַּיּוֹצֵא בַּהֲבָאַת הַטֻּמְאָה כָּזוֹ שֶׁאֵינָהּ בְּאֹהֶל טֶפַח
31 הַבָּרִיא - אֵינָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם. הָיָה גָּבוֹהַּ יָתֵר
32 מִשְּׁנֵים עָשָׂר טֶפַח אוֹ שֶׁהָיוּ פָּנָיו לְמַעְלָה[9], וְכֵן
33 הָעֲטָרוֹת וְהַפִּתּוּחִים הַיּוֹצְאוֹת מִן הַבִּנְיָן[10] - אֵין
34 מְבִיאִין אֶלָּא בְּפוֹתֵחַ טֶפַח. וְכֵן זִיז שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח
35 הַיּוֹצֵא מִן הַמִּשְׁקוֹף[11], וַאֲפִלּוּ הָיָה קָנֶה בְּצַד

הַמַּשְׁקוּף[12] בְּרֹחַב הַפֶּתַח - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח[13].

2) אהלות פי"ד מ"א. 3) פירוש, יוצא ממזוזת הפתח ונכנס לתוך חללו (׳סדרי טהרות׳ ו׳חזון איש׳, וכן משמע מלשון רבינו בפירושו למשנה, שם). 4) יש תוספת לאותו זיז כלפי מטה, וצורתו כך !. פיה"מ שם, ובפ"ח ה"ב. 5) במשנה כתוב: "בזיז שהוא גבוה מן הפתח וכו׳ יב טפח". ורבינו מפרש, שהכוונה ממקום הזיז בפתח עד לארץ יש שנים־עשר טפח (׳סדרי טהרות׳). 6) אם טומאה מונחת תחת הזיז – הבית טמא, וכן כלים שתחתיו טמאים כשטומאה בבית. 7) אף־על־פי שאינו בולט טפח מן המזוזה. 8) בפירושו למשנה, כתב רבינו: "ואלו השיעורים כולם הלכה למשה מסיני", ברור שחזר בו כאן. 9) התוספת היתה כלפי מעלה, כזה _____!. 10) כעין עלים ופרחים וכדומה, המפותחים באבני הבנין לפאר את הבית. 11) בפירושו למשנתנו מנמק רבינו, מפני שהמשקוף גבוה יותר משנים־עשר טפחים מן הארץ. ואולי גם כאן התכוון לכך, אבל קשה ליישב את סגנון ההלכה ע"פ הנימוק הזה. וב׳סדרי טהרות׳ כתב, שרבינו חזר בו כאן מפירושו. 12) שם מ"ג, שנינו: "קנה שעל גבי הפתח". ונראה שרבינו מקיים את הגירסא שלפנינו, אלא שהוא מוסיף ואומר, שמדובר כשהקנה הוא מצד המשקוף ואינו יוצא מתחתיו ולמטה. 13) פסק כרבי יוחנן בן נורי, נגד דעת רבי יהושע, מפני שרבי יהושע היה תלמידו של רבי יוחנן בן נורי, כמו שאמרו בעירובין יא, ב: מעשה שהלך רבי יהושע ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן גורי (הר"י חגיז, מובא ב׳סדרי טהרות׳ כאן).

ב. זִיז[14] שֶׁהוּא סוֹבֵב אֶת כָּל הַבַּיִת[15] וְאוֹכֵל בַּפֶּתַח טֶפַח - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה[16]. הָיָה אוֹכֵל בַּפֶּתַח פָּחוֹת מִטֶּפַח[17] וְטֻמְאָה בַּבַּיִת - כֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו טְמֵאִין[18]; טֻמְאָה תַּחְתָּיו - אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַבַּיִת[19]. וְכֵן בְּחָצֵר שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת אַכְסַדְרָה[20].

14) שם מ"ד. 15) ויש ברחבו טפח. 16) בין אם הטומאה בבית וכלים תחת הזיז, ובין להיפך (ראה לקמן סוף ה"ג). 17) במשנה כתוב "שלוש אצבעות", וסובר רבינו שלאו דווקא שלוש אצבעות אלא כל פחות מטפח – בין יתר על שלוש ובין פחות מזה – דינו כך. ומדובר כשהזיז למעלה משנים־עשר טפחים (כסף־משנה). 18) מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך פתח זה, רואים אנו את הזיז שבפתח כאילו הוא חלק מהפתח, ומפני שהזיז סובב את כל הבית - מתפשטת הטומאה גם לכל הזיז. (וב׳תפארת ישראל׳ כתב, שזה נאמר רק אם יש בזיז שמחוץ לפתח פותח טפח, אבל בפחות מטפח – לא). 19) לרבי יהושע, הנימוק "סופה של הטומאה לצאת" מועיל רק לטמא את הכלים שתחת הזיז, כשהטומאה בבית, אבל לא להיפך. 20) החצר מגולה למעלה, ואכסדרה היא מקורה. אם אכסדרה זו תופסת טפח בפתח הבית – מביאה את הטומאה. ואם פחות מטפח וטומאה בבית, כלים שתחת כל גג האכסדרה טמאים, ואם פחות מטפח וטומאה בבית, כלים שתחת כל גג האכסדרה טמאים מפני סוף הטומאה לצאת דרך פתח הבית, שגג האכסדרה מאהיל עליו בפותח טפח. ואם הטומאה מונחת תחת גג האכסדרה, אינה מטמאה את הכלים הנמצאים בבית.

ג. חַלּוֹן[21] הָעֲשׂוּיָה לְתַשְׁמִישׁ[22] וְזִיז יוֹצֵא עַל גַּבֵּי הַחַלּוֹן, אֲפִלּוּ הָיָה כְּרֹחַב אֲגוּדָל[23] - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה גָּבוֹהַּ מֵעַל הַחַלּוֹן רוּם אֶצְבָּעַיִם אוֹ פָּחוֹת. הָיָה לְמַעְלָה מֵאֶצְבָּעַיִם - אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ רֹחַב טֶפַח. זִיז שֶׁעַל גַּבֵּי הַחַלּוֹן הָעֲשׂוּיָה לְמָאוֹר[24] - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא[25], וַאֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ כָּל שֶׁהוּא. בִּנְיָן הַיּוֹצֵא לִפְנֵי הַחַלּוֹן[26] שֶׁהַמַּשְׁקִיף נִסְמָךְ עָלָיו בְּשָׁעָה שֶׁמַּשְׁקִיף - אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה[27]. הָיָה בּוֹ זִיז[28] - רוֹאִין אֶת הַבִּנְיָן כְּאִלּוּ אֵינוֹ, וְהַזִּיז הָעֶלְיוֹן[29] מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה. וְכֵיצַד מְבִיאִין כָּל הַזִּיזִין הָאֵלּוּ טֻמְאָה? שֶׁאִם הָיְתָה טֻמְאָה תַּחַת אֶחָד מֵהֶן אוֹ בַּבַּיִת - הַכֹּל טָמֵא, בֵּין בַּבַּיִת בֵּין תַּחַת הַזִּיז[30].

21) שם מ"ב. 22) להניח שם חפצים וכדומה. 23) בולט לחוץ כרוחב אגודל (אגודל – האצבע העבה שביד). תוספתא, שם ה"ז. 24) המביא את הטומאה ברוחב פונדיון (למעלה פי"ד ה"א). 25) פירוש, כל גובה שהוא, אפילו למעלה משתי אצבעות (רבינו, בפירוש המשנה). 26) כך מפרש רבינו, מה ששנינו (אהלות פי"ב ה"ג) "הבטח" אינו מביא את הטומאה. 27) כשהיא תחת הבטח. הטעם, מפני שהוא חוצץ בפני הטומאה שלא תיכנס לחלון. 28) בולט לתוך החלון והטומאה תחת הבטח. 29) שהוא כאילו תלוי באויר ומאהיל על הטומאה. 30) פירוש, כל מקום שאמרנו למעלה שהזיז מביא את הטומאה, הכוונה היא, שאם טומאה תחת הזיז הוא מביא את הטומאה לבית, וכן גם להיפך. ומובן מאליו, שהכלים הנמצאים במקום הטומאה עצמו – טמאים. מצא רבינו לנכון להדגיש זאת, כדי שלא יטעו לפרש את הביטוי "מביא את הטומאה" במשמעות מצומצמת, היינו שהוא מביא את הטומאה לבית, אבל אין הבית מביא את הטומאה אליו.

ד. שְׁנֵי זִיזִין[31] זֶה עַל גַּב זֶה[32], וְיֵשׁ בְּכָל אֶחָד מֵהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח וּבֵינֵיהֶם פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה תַּחַת הַתַּחְתּוֹן - תַּחְתָּיו בִּלְבַד טָמֵא[33]. הָיְתָה טֻמְאָה בֵּינֵיהֶן - בֵּינֵיהֶם בִּלְבַד טָמֵא[34]. הָיְתָה עַל גַּב הָעֶלְיוֹן - כְּנֶגְדּוֹ עַד הָרָקִיעַ טָמֵא[35]. הָיָה הָעֶלְיוֹן עוֹדֵף עַל הַתַּחְתּוֹן פּוֹתֵחַ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחַת הַתַּחְתּוֹן אוֹ בֵּינֵיהֶן - תַּחְתָּיהֶן וּבֵינֵיהֶן טָמֵא[36]. הָיְתָה עַל גַּב הָעֶלְיוֹן - כְּנֶגְדּוֹ וְעַד הָרָקִיעַ טָמֵא[37]. הָיָה הָעֶלְיוֹן עוֹדֵף עַל הַתַּחְתּוֹן פָּחוֹת מִטֶּפַח וְטֻמְאָה תַּחְתָּיהֶם - תַּחְתָּיהֶם וּבֵינֵיהֶן טָמֵא[38]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּינֵיהֶם אוֹ תַּחַת הַמּוֹתָר[39] - בֵּינֵיהֶן וְתַחַת הַמּוֹתָר טָמֵא[40], אֲבָל תַּחַת הַתַּחְתּוֹן טָהוֹר[41]. יֵשׁ בְּכָל אֶחָד[42] מֵהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בֵּינֵיהֶם פּוֹתֵחַ טֶפַח[43] וְטֻמְאָה תַּחַת הַתַּחְתּוֹן - תַּחְתָּיו בִּלְבַד טָמֵא[44]. הָיְתָה בֵּינֵיהֶן אוֹ עַל גַּבֵּי

הָעֶלְיוֹן - כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה עַד לְרָקִיעַ טָמֵא[45]. אֵין בָּהֶן פּוֹתֵחַ טָפַח, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם פּוֹתֵחַ טָפַח וּבֵין שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶם פּוֹתֵחַ טָפַח, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת הַתַּחְתּוֹן אוֹ בֵּינֵיהֶן אוֹ עַל גַּב הָעֶלְיוֹן - טֻמְאָה בּוֹלַעַת וְעוֹלָה, בּוֹלַעַת וְיוֹרֶדֶת, שֶׁהֲרֵי הִיא רְצוּצָה[46]. וְכֵן שְׁתֵּי יְרִיעוֹת שֶׁהֵן גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טָפַח זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ. כֵּלִים אוֹ בְּגָדִים[47] אוֹ לוּחוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן מֻנָּחִין זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְטֻמְאָה רְצוּצָה בֵּינֵיהֶן, אִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח[48] - הֲרֵי הַכְּלִי שֶׁעָלֶיהָ מִלְּמַעְלָה מַאֲהִיל עַל חֲלַל הַטֶּפַח וּמֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לְכָל הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו. הָיוּ טַבְלִיּוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ, אֲפִלּוּ גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ אֶלֶף אַמָּה[49] - טֻמְאָה בּוֹלַעַת וְעוֹלָה, בּוֹלַעַת וְיוֹרֶדֶת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקַרְקַע[50].

31) שם מ"ה. 32) מכוונים ורחבם שווה. 33) ומה שלמעלה מהתחתון טהור, מפני שהוא חוצץ בפני הטומאה. 34) התחתון מציל על הכלים שתחתיו, והעליון על אלה שלמעלה ממנו. 35) ומה שלמטה ממנו טהור. זה פשוט. 36) העודף שיש בו טפח מערב את הטומאה, והכול נעשה אוהל אחד. 37) ומה שתחתיו טהור, שהרי הוא חוצץ. 38) שהטומאה מתפשטת כנגד העודף, אפילו אם הוא פחות מפותח טפח, ועולה למעלה ובדרך עלייתה היא פוגעת באויר שביניהם ונכנסת ומטמאה (הרא"ש בפירושו למשנה שם, וכן פירש ב'אליהו רבא'). 39) העודף של העליון. 40) שהעליון מאהיל עליהם. 41) כרבי יהושע, שם. והטעם, שבפחות מטפח, טומאה מתפשטת ועולה אבל אינה יורדת (רא"ש שם). 42) שם מ"ו. 43) והתחתון גבוה מן הארץ טפח (ראה ר"ש ורא"ש במשנתנו) 44) אבל ביניהם ועליון טהורים, מפני שהתחתון חוצץ. 45) הטומאה שביניהם היא טומאה רצוצה ובוקעת ועולה, שהרי אין ביניהם פותח טפח, ואף־על־פי־כן אינה בוקעת ויורדת מפני שהתחתון הגבוה מהארץ טפח — חוצץ. 46) אף־על־פי שיש על גבה חלול טפח. רבינו משמיענו כאן ביאור חדש למושג "טומאה רצוצה", היינו שהמקום שהיא מונחת עליו הוא פחות מטפח על טפח, ואף־על־פי שהמקום פתוח מארבע רוחותיו, וגם הדבר המאהיל עליה גבוה ממנו טפח. וחידוש הוא שלא שמענוהו בכל מקום אחר. ראה השגת הראב"ד. 47) שם פט"ו ה"א. 48) פירוש, הכלי שהטומאה תחתיו, הוא גבוה מן הארץ טפח (כסף־משנה). 49) תוספתא, שם. 50) ששיש מין אדמה הוא, ומתחבר עם הקרקע ונעשים כולם גוש אחד, אבל לוחות של עץ אינם בטלים לגבי קרקע, ולפיכך העליון הוא אוהל והלוחות שתחתיו הם כלים הנמצאים באוהל. [בתוספתא שם אמרו: "טבלאות של שיש חלקות", ומשמע שאם אינן חלקות ואויר מפסיק בין הטבלאות אינן כגוש אחד].

ה. לוּחוֹת[51] שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן[52] נוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ בְּקַרְנוֹתֵיהֶן[53] וְהֵן גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - כֵּלִים שֶׁתַּחַת הַשְּׁנִיָּה טְהוֹרִין, לְפִי שֶׁאֵינָהּ נוֹגַעַת בַּחֲבֵרְתָּהּ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח[54]. וְהַנּוֹגֵעַ בְּלוּחַ זוֹ הַשְּׁנִיָּה - כְּנוֹגֵעַ בְּכֵלִים שֶׁנָּגְעוּ בְּאֹהֶל הַמֵּת[55]. אֲבָל כָּל הַכֵּלִים שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁמְּבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינָן חוֹצְצִין, אִם הֶאֱהִיל הַכְּלִי עַל הַמֵּת - כָּל כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְמֵאִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56], וְטֻמְאָתָן מְשׁוּם כֵּלִים הַמַּאֲהִילִין עַל הַמֵּת[57], וְאַף הַכֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו שֶׁאֵינָן כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[58] טְמֵאִים מְשׁוּם כֵּלִים שֶׁנָּגְעוּ בְּכֵלִים שֶׁהֶאֱהִילוּ עַל הַמֵּת[59].

51) שם מ"ב. 52) מדובר בטבלאות של שולחן שהן מקבלות טומאה ('תפארת ישראל' שם, בועז ב). 53) כזה 00 ומונחים זה בצד זה. 54) אין דינו כאוהל ממש, לטמא גם מה שתחתיו. 55) במשנה כתוב: "טמא טומאת שבעה", ולכאורה דברי רבינו כאן מנוגדים למשנתנו, שהרי כתב למעלה (פ"ה ה"ד) "והשלישי טמא טומאת ערב", והנוגע בכלים שנגעו באוהל הוא שלישי. ב'כסף משנה' עמד על זה ופירש, שרבינו התכוון לנוגע בכלים שנגעו באוהל המת בעודו מאהיל על המת. ובטומאה בחיבורים גם השלישי טמא שבעה, ולמעלה בפ"ה ה"ד מדובר כשנגעו לאחר פרישה מן המת. ראה השלמות. ולדין עצמו, ברור שהלוח השני טמא טומאת שבעה כחלק מן האוהל, והנוגע בו כנוגע באוהל ואעפ"כ כלים שתחתיו טהורים, מפני שאינו נוגע בראשון בפותח טפח (ראה פירושו למשנתנו). והבדל כזה בין טומאת עצמו לטומאת אחרים, מצאנו שם פט"ז א: "כל המטלטלין מביאין את הטומאה וכו' ועל עצמן בכל שהן, ועל שאר אדם וכלים בפותח טפח" (ראה 'אליהו רבא' למשנתנו). 56) למעלה פי"ג ה"ד. 57) ומטמאים כלים ואדם טומאת שבעה. במה דברים אמורים? בכלים שהם נגד הטומאה עצמה. 58) כגון שהאוהל רחב ומתפשט לצידי הטומאה, והכלים עומדים שם. 59) והם עצמם טמאים טומאת שבעה ומטמאים אחרים טומאת ערב, כשנגעו בהם אחר שפירשו מן המת (ראה למעלה פ"ה ה"ג).

ו. חָבִית[60] שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל שׁוּלֶיהָ[61] בָּאֲוִיר[62], וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן בְּתוֹכָהּ אוֹ תַּחְתֶּיהָ[63] כְּנֶגֶד אֲוִירָהּ - טֻמְאָה בּוֹלַעַת וְעוֹלָה, בּוֹלַעַת וְיוֹרֶדֶת[64], וְהֶחָבִית טְמֵאָה[65], שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה בּוֹלַעַת מִתַּחְתֶּיהָ[66] וְנִטְמֵאת אֲוִירָהּ. הָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת עֲבִי דָּפְנָהּ[67] - טֻמְאָה בּוֹלַעַת וְעוֹלָה, בּוֹלַעַת וְיוֹרֶדֶת[68], וְהֶחָבִית טְהוֹרָה. וְלָמָּה הֶחָבִית טְהוֹרָה? שֶׁהֲרֵי אֵין הַטֻּמְאָה בּוֹלַעַת בַּאֲוִירָהּ אֶלָּא בְּדָפְנָהּ, וְאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ מִטַּמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ. הָיְתָה מִקְצָת הַטֻּמְאָה תַּחַת עֲבִי דָּפְנָהּ וּמִקְצָתָהּ תַּחַת אֲוִירָהּ - טֻמְאָה בּוֹלַעַת וְעוֹלָה, בּוֹלַעַת וְיוֹרֶדֶת. הָיָה בַּדְּפָנוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח[69] - כֻּלָּהּ טְמֵאָה[70], וּכְנֶגֶד פִּיהָ טְהוֹרוֹ[71], שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה פָּשְׁטָה בַּדְּפָנוֹת בִּלְבַד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחָבִית טְהוֹרָה[72]; אֲבָל אִם הָיְתָה טְמֵאָה אוֹ גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח[73] אוֹ מְכֻסָּה אוֹ כְּפוּיָה עַל פִּיהָ[74], וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא, וְכָל הַנּוֹגֵעַ בָּהּ כֻּלּוֹ טָמֵא. הָיְתָה מֻקֶּפֶת[75] צָמִיד פָּתִיל[76] וּנְתוּנָה עַל גַּבֵּי

15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42

הַמֵּת - הָאֳכָלִים וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ טְהוֹרִין[77], וְהַכֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּהּ טְמֵאִים[78]. חָבִיּוֹת שֶׁהֵן יוֹשְׁבוֹת[79] עַל שׁוּלֵיהֶן אוֹ מוּטוֹת עַל צִדֵּיהֶם בָּאֲוִיר, וְהֵן נוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[80], מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְצוּצָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[81] בִּטְהוֹרוֹת; אֲבָל אִם הָיוּ טְמֵאוֹת[82] אוֹ גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח[83] וְטֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - תַּחַת כֻּלָּן טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל אֹהֶל אֶחָד[84].

60) שם פ"ט מט"ז. 61) מדובר בחבית של חרס. 62) כלומר, במקום מגולה לאויר. 63) ואין טפח בין שוליה לקרקע. 64) נתבאר כבר, שכלי אינו חוצץ בפני הטומאה, ולפיכך דין הטומאה שבתוך הכלי, כאילו היא תחת הכלי ובוקעת ועולה ובוקעת ויורדת ומטמאה כל מה שכנגדה. 65) אף־על־פי שכלי חרס אינו מיטמא מגבו. 66) ונכנסה לתוך החבית וטימאתו. ואפילו שלא כנגד הטומאה – טמא, מפני שהאויר הטמא מתערב עם שאר האויר. 67) שלא כנגד התוך. 68) וכל מה שכנגד הטומאה – טמא. 69) קשה לקבל הדברים כפשוטם, כי אין להעלות על הדעת כלי שעובי דפנו טפח, ופירש ב'סדרי טהרות' כגון שיש לכלי שפה למעלה, כזה , והשפה עם עובי הדופן רחבם טפח. 70) כל מה שיגע בחבית, בין כנגד הטומאה בין שלא כנגדה וכן תחת השפה, מפני שהטומאה בוקעת ועולה ומתפשטת תחת האוהל כל סביבות הכלי. 71) ואפילו כנגד מקצת הזית שתחתיה ('סדרי טהרות'). וכן משמעות לשון רבינו, שכתב: "שהרי הטומאה פשטה בדפנות לבד". ובמשנה, מנמק רבינו: "לפי שהטומאה כבר התפשטה והראה(?) פעולתה וכו'" וב'סדרי טהרות' פירש כוונת רבינו, כיוון שנתפשטה הטומאה ע"י הדופן־האוהל, נפסקה רציצותו של חצי הזית שתחת הדופן, ונשאר פחות מכשיעור תחת אוירו ואינו מטמא. ומפירוש זה יוצא, שאם יש בחלק הטומאה שתחת אויר החבית שיעור מלא – גם כנגד פיה טמא. 72) זה נמשך לדין מקצתה תחת דופנה ומקצתה תחת אוירה, ויש בדופן פותח טפח, שאמרנו שכנגד פיה טהור. ומתנה רבינו כאן ואומר, שזה דווקא בכלי טהור, שמדאורייתא הוא אוהל גמור בין לטמא בין לטהר, אבל כלי טמא אינו נעשה אוהל לטהר מדאורייתא, ונשארה כולה רצוצה ובוקעת ועולה ומטמאת את תוכה של החבית ('סדרי טהרות'). 73) והרי כולה מאהילה על הטומאה. 74) והרי היא כקבר סתום שמטמא מכל צדדיו (רבינו בפירושו למשנתנו). סתם חבית יש באוירה פותח טפח, ואם אין בה פותח טפח - אין לה דין קבר סתום. 75) תוספתא, אהלות פ"י ה"ח. 76) כיסוי מהודק יפה. 77) וכל כלי חרס שבתוכה, שכלי חרס מכוסה ומהודק יפה מציל על עצמו ועל כל מה שבתוכו. 78) מפני שהם מאהילים על המת, שהרי החבית אינה חוצצת (ראה למעלה פי"ב ה"א). 79) שם פט"ו מ"ג. 80) ויש הבדל בין יושבות על שוליהן, ובין מוטות ופיהן מן הצד. ביושבות, גם כל מה שבתוך החבית שהטומאה תחתיה – טמא, מפני שהטומאה בקעה לתוכה וכמו שביארנו למעלה בחבית אחת, אבל כשפיהן מן הצד הדפנות חוצצים ומצילים על תוך הכלי. ומה בין זה לכלים ובגדים ולוחות עץ שאמרנו למעלה בהלכה ד, שהעליון מאהיל ואלה שתחתיו הם כמונחים באוהל? שם מדובר בדברים המקבלים טומאה, אבל חביות של חרס אינן מקבלות טומאה מגבן, ולפיכך מצילות מה שבתוכן, ואף־על־פי־כן אין מצילות את מה שעל גבי החביות, כנגד הטומאה ממש. 81) זה נמשך לדין מוטות על צידיהן. 82) וכלי טמא אפילו באופן כזה אינו חוצץ, ונכנסה הטומאה לתוך החבית שהטומאה תחתיה, ומפני שהחביות נוגעות זו בזו בפותח טפח, נעשו כל הדפנות העליונים כאוהל אחד ומביא את הטומאה לכולם (על־פי פירוש ה'תפארת ישראל' במשנה). 83) אע"פ שהן טהורות. 84) מקום נגיעתן מצרפן, מפני שיש בו פותח טפח.

יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין אדם שהאהיל בידו אחת על המת ובידו האחרת על הכלים, אדם שהשקיף בצד החלון והאהיל על הטומאה ואם היה מוטל על האסקופה, נושאי המת שעברו בו תחת אכסדרה והגיף אחד מהם הדלת וסמכו, תנור שעומד בתוך הבית ועינו קמורה לחוץ והאהיל מת על עינו.

א. אָדָם שֶׁהֶאֱהִיל בְּיָדוֹ אַחַת עַל הַמֵּת וְהֶאֱהִיל בַּשְּׁנִיָּה[2] עַל הַכֵּלִים[3], אוֹ שֶׁנָּגַע בַּמֵּת וְהֶאֱהִיל עַל הַכֵּלִים: אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַכֵּלִים טְמֵאִין[4], וְאִם לָאו - טְהוֹרִין[5]. וְכֵן שְׁנֵי בָּתִּים וּבָהֶם שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים[6], וּפָשַׁט יָדוֹ לְבֵית זֶה וְיָדוֹ הַשְּׁנִיָּה לַבַּיִת הַשֵּׁנִי: אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח - עֵרֶב אֶת הַטֻּמְאָה[7] וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כְּאֹהֶל אֶחָד, וְנִטְמָא הוּא וְהַבָּתִּים[8]; וְאִם לָאו - אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה.

2) בעודו מאהיל על המת. 3) בעוד ידו נוגעת במת. 4) שהאדם נעשה אוהל והוא מאהיל על המת ועל הכלים. 5) וכן אם האהיל על הכלים אחר שפירש מן המת - הכלים טהורים, אפילו אם יש בידו טפח, מפני שאינו מטמא באוהל אלא המת עצמו, אבל לא אדם וכלים שנטמאו במת, אבל בחיבורים מטמא באוהל. 6) מבשר המת, ושיעורו לטמא - כזית. 7) שהרי הוא מאהיל על כזית שלם. 8) כלומר, הכלים ובני אדם הנמצאים בשני הבתים.

ב. אָדָם שֶׁהִשְׁקִיף בְּעַד הַחַלּוֹן וְהֶאֱהִיל עַל הַטֻּמְאָה[9] - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַבַּיִת[10] וְנִטְמָא כָּל הַבַּיִת. הָיָה מֻטָּל[11] עַל הָאַסְקֻפָּה וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּמִקְצָתוֹ בַּחוּץ, וְהֶאֱהִילָה טֻמְאָה עַל מִקְצָתוֹ שֶׁבַּחוּץ - הַבַּיִת טָמֵא. מִפְּנֵי שֶׁהָאָדָם חָלוּל וְיֵשׁ בּוֹ גֹבַהּ טֶפַח[12], וְכֵיוָן שֶׁהֶאֱהִילָה טֻמְאָה עָלָיו - הֲרֵי זֶה כְּמַאֲהִיל עָלֶיהָ וּמֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת וְהֶאֱהִילוּ טְהוֹרִין עַל מִקְצָתוֹ[13] שֶׁבַּחוּץ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא[14] כְּמַאֲהִיל עַל הַטֻּמְאָה, וְהָאָדָם מֵבִיא וְאֵינוֹ חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

9) שהייתה בחוץ סמוך לכותל הבית, והמשקיף כפף את גופו לחוץ דרך החלון. 10) אף על פי שהמשקיף נשען על החלון ונמצא אדן החלון מפסיק בין הטומאה לבית, והטעם מבואר למטה: "מפני שהאדם חלול וכו'". 11) אדם חי. 12) ונעשה אוהל. 13) של האדם החי המונח על האסקופה. 14) האדם המוטל על האסקופה.

1 ג. נוֹשְׂאֵי הַמֵּת שֶׁעָבְרוּ בּוֹ[15] תַּחַת הָאַכְסַדְרָה[16],
2 וְהֵגִיף[17] אֶחָד מֵהֶן אֶת הַדֶּלֶת וּסְמָכוֹ בְּמַפְתֵּחַ[18] כְּדֵי
3 שֶׁלֹּא יִטְמָא הַבַּיִת, וְכֵן אִם הָיָה אָדָם מִבִּפְנִים[19] אוֹ
4 מִבַּחוּץ סוֹמֵךְ הַדֶּלֶת: אִם יָכוֹל הַדֶּלֶת לַעֲמֹד בִּפְנֵי
5 עַצְמוֹ[20] - הַבַּיִת טָהוֹר, וְאִם לָאו - הַבַּיִת טָמֵא; לְפִי
6 שֶׁנִּמְצָא הָאָדָם הוּא שֶׁחָצַץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה, וְהָאָדָם
7 וְהַכֵּלִים מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

15) כלומר, עימו. 16) שטח מקורה לפני חזית הבית ומשקוף הדלת נכנס תחת גגה (רבינו בפירושו למשנה, ויש מפרשים, שתקרת הבית סוככת על האכסדרה). 17) סגר את הדלת לפני שנכנס המת תחת גג האכסדרה. 18) כדי שלא תיפתח הדלת. המפתחות שלהם היו כמין יתד של עץ. 19) בבית. 20) ולא תיפתח מאליה.

8 ד. תַּנּוּר שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְעֵינוֹ[21] קְמוּרָה
9 לַחוּץ[22], וְהֶאֱהִילוּ נוֹשְׂאֵי הַמֵּת עַל עֵינוֹ הַקְּמוּרָה -
10 הַתַּנּוּר טָמֵא[23] וְהַבַּיִת טָהוֹר[24]; שֶׁהֲרֵי אֵין הַתַּנּוּר גָּבוֹהַּ
11 מֵעַל הָאָרֶץ[25] כְּדֵי שֶׁיָּבִיא טֻמְאָה לַבַּיִת. מִגְּדֵל הַבָּא
12 בְּמִדָּה[26] שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַפֶּתַח[27] וְנִפְתַּח לַחוּץ[28]:
13 טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָהוֹר[29], טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה
14 שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא[30]; שֶׁהֲרֵי הוּא פָּתוּחַ בְּתוֹךְ הַפֶּתַח[31],
15 וְדֶרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. הָיְתָה
16 מוּכְנִי[32] שֶׁלּוֹ מְשׁוּכָה לַאֲחוֹרָיו[33] וְיוֹצֵאת[34] פָּחוֹת
17 מִטֶּפַח[35] וְאֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת[36], וְטֻמְאָה שָׁם בְּתוֹכָהּ כְּנֶגֶד
18 הַקְּרוֹרוֹת[37] - הַבַּיִת טָהוֹר; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהִיא יוֹצְאָה,
19 אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת[38] וְאֵינָהּ יוֹצֵאת טֶפַח[39]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה
20 בָּהּ[40] טֶפַח[41] עַל רוּם טֶפַח חָלוּל; אֲבָל אִם אֵין
21 בַּמּוּכְנִי חָלָל טֶפַח - הֲרֵי הַטֻּמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת
22 וְהַבַּיִת טָמֵא. הָיָה הַמִּגְדָּל עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת[42]
23 וְהַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ אוֹ בְּתוֹךְ הַתֵּבָה שֶׁלּוֹ[43], אַף עַל פִּי
24 שֶׁאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַבַּיִת טָמֵא[44]. טֻמְאָה
25 בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר[45]; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת
26 וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס.

21) לתנורים המוסקים מבפנים היו חורים שדרכם יוצא העשן ומוציאים את האפר, ונקרא עין התנור. 22) כעין סילון יוצא מהחור לחוץ. ויש מפרשים "קמורה" היינו שעל גבי העין מבחוץ עשוי כעין גג קטן כדי שלא ייכנס הגשם לתנור, והמדובר כשעין התנור שבחוץ פחותה מטפח (הר"ש במשנתנו, ודעת הרא"ש, שהמדובר כשיש בה פותח טפח, ורבינו לא גילה דעתו בפירוש). 23) שהטומאה נכנסת לכלי חרס אפילו דרך נקב קטן ורק "צמיד פתיל" (כיסוי מהודק) חוצץ. 24) כי התנור המחובר לכתלי הבית הרי הוא מן התורה כבית ממש שיש לו דפנות, שאין טומאה נכנסת לו בפחות מפותח טפח, אלא שחכמים גזרו בתנור שבתוך הבית משום חוץ לבית, וסוברים בית הלל במשנתנו, שגזרו על התנור בלבד, אבל לא החמירו לטמא את כל הבית. 25) אלא קבוע בקרקע ולפיכך אין עליו דין כלי מן התורה ואינו מביא את הטומאה לבית אפילו מדרבנן, שלא גזרו על הבית. ומכאן, שאם התנור העומד בבית אינו עומד על הקרקע והרי הוא ככלי מן התורה, הטומאה יוצאת ממנו דרך פיו לבית ומטמאהו. 26) כעין ארגז גדול, שמחזיק ארבעים סאה בלח (למעלה פרק ו הלכה ב) ואינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה. 27) וממלא כל רחבו. 28) דלת המגדל. 29) ואף על פי שהמגדל בולט לבית אין הטומאה נכנסת לו מפני שהמגדל הבא במידה חוצץ. 30) המדובר, כשאין לבית פתח אחר להוציא בו את הטומאה ואין לה יציאה אחרת אלא דרך הפתח שהמגדל ממלא אותו. 31) שהטומאה תצא שם. 32) בסיס המגדל העומד על גלגלים. 33) לאחורי המגדל. 34) לתוך חלל הבית. 35) במשנה כתוב "שלוש אצבעות" ומפרש רבינו שלאוו דווקא שלוש אצבעות והכוונה לפחות מטפח (טפח = ארבע אצבעות. בכורות לט עמוד ב). 36) הבסיס מחובר למגדל. 37) במקום מגולה לתקרת הבית. 38) אבל אם היא נשמטת דינה ככלי ואינה חוצצת. 39) ולפיכך אין הטומאה יוצאת ממנה לבית כמו שנתבאר כבר כמה פעמים, שטומאה אינה עוברת דרך פתח שאין בו טפח. 40) בכל המוכני. 41) ובחלק שתחת התקרה אין טפח. 42) כל הדינים שלמעלה נאמרו במגדל העומד בפתח הבית. 43) תיבה קטנה העומדת בתוך המגדל. 44) מפני שסוף הטומאה לצאת דרך הבית. 45) כשאין בפתח המגדל טפח. ואם יש בו טפח נכנסת הטומאה לתוכו מן הבית.

27 ה. כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמִּגְדָּל וּבֵין הָאָרֶץ[46], שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין
28 הַכֹּתֶל, וְשֶׁבֵּינוֹ וּבֵין הַקְּרוֹרוֹת[47]: אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹתֵחַ
29 טֶפַח - טְמֵאִים[48], וְאִם לָאו - טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי אָנוּ
30 רוֹאִים אֶת הַקְּרוֹרוֹת כְּאִלּוּ הֵן יוֹרְדוֹת וְסוֹתְמוֹת.

46) המגדל עומד על גלגלים ויש מקום פנוי בין שוליו ובין הקרקע. 47) וטומאה בבית. 48) שטומאת הבית נכנסת שם.

31 ו. הָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת הַמִּגְדָּל בֵּינוֹ וּבֵין הָאָרֶץ, אוֹ
32 בֵּינוֹ וּבֵין הַקְּרוֹרוֹת, אוֹ בֵּינוֹ וּבֵין הַכֹּתֶל, בֵּין שֶׁיֵּשׁ שָׁם
33 חָלָל טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין שָׁם - הַבַּיִת טָמֵא[49]. הָיָה עוֹמֵד
34 בָּאֲוִיר[50] וְטֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - כֵּלִים שֶׁבְּעָבְיוֹ[51] טְהוֹרִים[52];
35 טֻמְאָה בְּעָבְיוֹ - כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ[53] טְהוֹרִים.

49) כלל אמרו: צמיד פתיל ואהלים מצילים על הטהורים מליטמא, אבל אינם מצילים על הטמאים מלטמא. לפיכך, אף על פי שהטומאה מונחת באוהל הפנימי, היא מטמאה את הכלים שבאוהל החיצון. 50) במקום מגולה לרקיע. 51) המדובר במגדל שכתליו עשויים לוחות כפולים וביניהם חלול, ובשטח שבין לוח ללוח עומדים או תלויים כלים. 52) שהרי הם מוגנים מכל צד על ידי אוהל. וזה שאמרנו

למעלה שאוהל אינו מציל על הטמאים מלטמא הכוונה לאוהל תוך אוהל, וטומאה בפנימי וסוף הטומאה לצאת. 53) שבתוך המגדל עצמו.

1 ז. כָּל שִׁפּוּעֵי אֹהָלִים - כְּאֹהָלִים. כֵּיצַד? אֹהֶל שֶׁהוּא
2 שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד[54] וְכָלֶה[55] עַד כְּאֶצְבַּע[56], וְטֻמְאָה בָּאֹהֶל[57]
3 - כֵּלִים שֶׁתַּחַת הַשִּׁפּוּעַ[58] טְמֵאִים[59]; טֻמְאָה תַּחַת
4 הַשִּׁפּוּעַ[60] - כֵּלִים שֶׁבָּאֹהֶל טְמֵאִים[61]. הַטֻּמְאָה[62] מִתּוֹךְ
5 הַשִּׁפּוּעַ[63] - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ[64] מִתּוֹכוֹ[65] טָמֵא טֻמְאַת
6 שִׁבְעָה[66], וְהַנּוֹגֵעַ בַּשִּׁפּוּעַ מֵאַחֲרָיו טָמֵא טֻמְאַת
7 עֶרֶב[67]; נַעֲשָׂה הַשִּׁפּוּעַ מֵאַחֲרָיו כְּאִלּוּ הוּא כְּלִי שֶׁנָּגַע
8 בְּאֹהֶל. הָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל אֲחוֹרֵי הַשִּׁפּוּעַ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ
9 מֵאַחוֹרָיו טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַנּוֹגֵעַ בַּשִּׁפּוּעַ בְּתוֹכוֹ
10 טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. כַּחֲצִי זַיִת מִתּוֹכוֹ וְכַחֲצִי זַיִת
11 מֵאַחוֹרָיו - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ בֵּין מִתּוֹכוֹ בֵּין מֵאַחוֹרָיו טָמֵא
12 טֻמְאַת עֶרֶב[68], וְהָאֹהֶל עַצְמוֹ[69] טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה.

54) שכתליו אינם זקופים אלא משתפעים והולכים ומתוך כך שטח האוהל מתרחב אולם המרחק בין הקרקע ובין יריעות האוהל פוחת והולך. 55) בסמוך לקרקע. 56) כלומר, פחות מטפח. המדובר באוהל שגגו שטוח בטפח על טפח או יותר. 57) תחת הגג לא תחת הכתלים המשופעים. 58) בין במקום הגבוה טפח על הארץ ובין במקום שאין בינו ובין הארץ טפח. 59) משמיענו שני דברים: א. אין אנו דנים את הכתלים כאילו הם זקופים ומסגרות הגג יורדות וסותמות והאוהל מצטמצם לשטח שתחת הגג; ב. שאפילו המקומות שאין בינם ובין הקרקע טפח נידונים כאוהל, והטעם מפני שכל השטח המוקף יריעות הוא אוהל אחד ואם יש בו פותח טפח במקום אחד דין אוהל על כולו ואפילו במקום שאין בו טפח. 60) בכל מקום שהוא אפילו במקום שאין בו רום טפח. 61) שהרי הכל אוהל אחד. 62) עד כאן למדנו דיני השיפוע כמאהיל, ומכאן ואילך דיני נגיעה בשיפוע. 63) כלומר, בין הקרקע ובין היריעה המשופעת בכל מקום שהוא. 64) בשיפוע. 65) בפנים האוהל. 66) אפילו אם פינו המת מתוכו לפני שנגע. 67) המדובר ביריעות המקבלות טומאה אפילו כשהן נטויות כאוהל וחוצצות בפני הטומאה, כגון של פשתן או צמר או עור, ולפיכך שני צדדיהן נידונים כשני כלים, הפנימי מאהיל על המת ומיטמא וגם מטמא אחרים כמת עצמו, והחיצון טמא מפני שנגע בפנימי ודינו ככלים שנגעו בכלים שנגעו במת, שמטמאים טומאת ערב בלבד. והמדובר כשפינו את המת לפני שנגע, אבל הנוגע בחיצון בעוד המת שם טמא טומאת שבעה. 68) שני החלקים אמנם מצטרפים אף על פי שהאחד מבפנים והשני מבחוץ, אולם, מפני שאין כזית שלם מצד אחד אין שום צד נידון כאילו היה בו בעצמו כזית שלם. 69) תוספתא שם פרק א הלכה א. יריעות האוהל טמאים טומאת שבעה, מפני שלטומאת עצמן אין הבדל בין תוכו ובין אחוריו. ולפיכך מצטרפים שני חצאי הזיתים לטמאן טומאת שבעה.

13 ח. הָיָה כְּנַף הָאֹהֶל מְרֻדָּד[70] עַל הָאָרֶץ וְטֻמְאָה תַּחַת
14 כְּנַף הָאֹהֶל הַפָּרוּשׂ עַל הָאָרֶץ אוֹ עַל גַּבֵּי הַכָּנָף -
15 טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה[71], בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת.

70) סרוח ומונח על הארץ ואין אוויר תחתיו מחובר לאוויר האוהל. 71) ככל טומאה רצוצה, מובן שכל האוהל נטמא כנוגע בכלים שנטמאו במת, אבל הכלים שתחת האוהל ולא נגעו בו - טהורים.

יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין כוורת שהיא מוטלת בארץ והיא בתוך פתח הבית ופיה לחוץ וכזית ממת נתון תחתיה או על גבה, היתה גבוהה מהארץ טפח וטומאה תחתיה או בבית או בתוכה, כוורת המוטלת בארץ בתוך הפתח ופיה לפנים והיא כלי שלם וחלולה וכזית מת נתון תחתיה וכו', כוורת שהיא בתוך הבית והיא ממלאה את כל גובה הבית ופיה למעלה וכו', כוורת חלולה שהיא כלי שלם והיתה מונחת על צידיה באויר וכזית מת תחתיה וכו', כוורת שהיא כלי שלם והיא יושבת על שוליה לאויר וטומאה תחתיה וכו', גמל העומד באויר וטומאה תחתיו או שהיה רובץ, אם הנזיר מגלח על אלו הטומאות ואם הנכנסים למקדש חייבים עליהן כרת.

16 א[2]. כַּוֶּרֶת[3] שֶׁהִיא מֻטֶּלֶת בָּאָרֶץ[4] וְהִיא בְּתוֹךְ פֶּתַח
17 הַבַּיִת וּפִיהָ[5] לַחוּץ, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוֹ
18 עַל גַּבָּהּ מִבַּחוּץ[6] - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַזַּיִת בְּתַחְתֶּיהָ[7]
19 אוֹ בְּגַבָּהּ[8] טָמֵא[9], וְכָל מַה שֶּׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ[10] טָהוֹר[11],
20 חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[12], וְהַבַּיִת טָהוֹר[13].
21 הָיְתָה הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת[14], אֲבָל
22 כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכָהּ אוֹ תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ[15] טְהוֹרִים[16].
23 הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ[17] - הַכֹּל טָמֵא, כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל
24 שֶׁבְּתוֹכָהּ[18] וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ כְּנֶגֶד
25 הַטֻּמְאָה[19], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה גְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ
26 טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל
27 טָמֵא[20], כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ;
28 אֲבָל כֹּל שֶׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר[21], חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא
29 כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[22]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא,
30 כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל
31 גַּבָּהּ. שֶׁהַכֵּלִים אוֹ הָאָדָם שֶׁנַּעֲשׂוּ אֹהֶל עַל הַטֻּמְאָה
32 אוֹ שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבֵּיהֶן - מְבִיאִין וְלֹא
33 חוֹצְצִין[23], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[25]
34 בִּזְמַן שֶׁהִיא כְּלִי[26] וּמְחֻלְחֶלֶת[27]; אֲבָל אִם הָיְתָה
35 פְּחוּתָה[28] וְסָתַם הַמָּקוֹם הַנִּפְחַת בְּקַשׁ, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ
36 כְּלִי, אוֹ שֶׁהָיְתָה אֲפוּצָה[29] עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ חָלָל
37 טֶפַח אֶלָּא אֲטוּמָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בָּהּ חָלָל טֶפַח
38 בְּמָקוֹם אֶחָד[30]. הָיְתָה[31] גְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח
39 וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת - הֲרֵי הַבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ
40 טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֹהֶל אֶחָד[32], וְתוֹכָהּ וְגַבָּהּ
41 טָהוֹר[33], מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֹהֶל שֶׁל עֵץ[34] וְאֵינוֹ כְּלִי. הָיְתָה
42 טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ[35] - אֵין טָמֵא אֶלָּא תוֹכָהּ. הָיְתָה עַל

גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא[36]. הָיְתָה מֻנַּחַת עַל הָאָרֶץ[37] וּפִיהָ לַחוּץ וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ[38] - כְּנֶגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא[39]. הָיָה עַל גַּבָּהּ[40] - כְּנֶגְדּוֹ עַד הָרָקִיעַ טָמֵא[41]. הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת בִּלְבַד[42]. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - אֵין טָמֵא אֶלָּא תּוֹכָהּ[43].

2) כל מקום שנאמר בפרק זה "טהור" או "טמא", הכוונה לכלים הנמצאים בשטח שבו דנים. 3) אהלות פ"ט מ"א. 4) ואין בינה ובין הקרקע טפח. 5) ומקצת הכוורת עצמה. 6) על גב המקצת שבחוץ או תחתיה. והמדובר, כשהכוורת מחזיקה ארבעים סאה (רבינו בפירושו למשנה), שאינה מקבלת טומאה. אבל היא מביאה את הטומאה, וגם חוצצת בפני הטומאה (למעלה פי"ג ה"ג). 7) כשהטומאה על גבה. 8) כשהטומאה תחתיה. 9) שטומאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. ואף־על־פי שכלי עץ הבאים במידה (מחזיקים 40 סאה) חוצצים, זה נאמר רק להציל מה שבצידי הטומאה. אבל שכנגד הטומאה, מציל רק אוהל עם דפנות בלבד (ראה 'תוספות יום טוב'). 10) שלא כנגד הטומאה. 11) ואין אנו אומרים מכיוון שהטומאה בקעה ונכנסה לכוורת שהיא אוהל, הרי היא מתפשטת בכל אוירה ומטמאה כל מה שבתוכה, לפי הכלל שכל הבית כאילו מלא טומאה. והטעם, מפני שלא אמרו כלל זה אלא כשעצם הטומאה, היינו הכזית מן המת, נמצא בבית. אבל כאן, כשאין בכוורת אלא כוחה של הטומאה בלבד, אינה מתפשטת לצדדים, אלא ממשיכה ובוקעת כנגד הכזית (כסף־משנה) [ראה משנה אחרונה, שהביא כמה הוכחות לסתור סברא זו, אבל קשה למצוא הסבר אחר לדברי רבינו כאן]. 12) ואין הכוורת מצילה, אף־על־פי שיש בתוכה פותח טפח. והטעם, מפני שגזרו משום אין בה פותח טפח (סדרי טהרות). יוצא מזה, שלהלכה אין כל הבדל בין גבה ובין תוכה. ולמה לא כלל אותם רבינו בבבא אחת? מפני שבדין גבה, התכוון להדגיש שכנגד הטומאה טמא, ובדין תוכה החידוש הוא שאינה מטמאה שלא כנגד הטומאה. 13) שהרי הטומאה מונחת בחוץ והיא רצוצה. 14) משמע, כל מה שבבית אפילו הכלים שתחת הכוורת בפנים הבית, ואף־על־פי שאין תחתיה פותח טפח. 15) בחלק שמחוץ לבית. 16) תחתיה ועל גבה אין כל סיבה שתתפשט לשם הטומאה, וכלים שבתוכה טהורים אפילו בחלק שבתוך הבית, מפני שהכוורת מצילה על מה שבתוכה, ואף־על־פי שאין בה פותח טפח. ומה שאמרו: כלי נעשה אוהל לטמא אבל לא לטהר, הכוונה רק לכלים שמחוצה לו (סדרי טהרות). 17) בתוך הכוורת, אפילו אם היא בחלקה שמחוץ לבית. 18) כשהטומאה בתוכה, כאילו כולה מליאה טומאה (ראה למעלה הערה ח), והדופן העליון מאהיל עליה ומטמא כל מה שבתוכה, בין בחלק שבבית ובין בחלק שחוצה לו. והבית טמא, מפני שאוהל בתוך אוהל אינו מציל על הטומאה מלטמא (ראה הערות פי"ח ה"ו), וכאילו הטומאה בבית. [בסדרי טהרות מבאר, שאוהל ממש בתוך אוהל מציל, כשיש פתח פתוח לחוץ. אבל כלי שנעשה אוהל, אינו מציל אפילו עם פתח. הבדל זה משמש יסוד להבנת שיטת רבינו בהלכות הבאות]. 19) זה נמשך גם לעל גבה, ובשניהם מטהר רבינו כלים שמחוץ לבית שאינם כנגד הטומאה. וטעמו, מפני שיש כאן אוהל פותח טפח על הטומאה, הרי הוא גם חוצץ בפני הטומאה, ואף־על־פי־כן מה שכנגד הטומאה טמא, גזירה דרבנן. משום אין בכוורת פותח טפח, שהיא טומאה רצוצה הבוקעת ומטמאה כל מה שכנגדה (סדרי טהרות). 20) מפני שהכוורת מאהילה על הטומאה, נתחברה לאוהל אחד עם כל הבית. ואפילו אם הטומאה על גבה, שהרי הכוורת אינה חוצצת, וכאילו הטומאה תחתיה, כמבואר למעלה. 21) שעל תוכה מצילה, כמבואר למעלה. 22) גזירה משום אין בה פותח טפח, כמבואר למעלה. 23) דבריו אלו נראים סותרים למה שכתב בפרק י"ג ה"ג, שכלים הבאים במידה חוצצים, והרי המדובר כאן בכלי הבא במידה. ובכסף־משנה מבאר, שכלי שאינו מקבל טומאה חוצץ בפתיחה שבין בית לבית, אבל כשטומאה תחתיו או על גביו, מביא ואינו חוצץ, כמו ששנינו (אהלות פ"ו מ"א) "אדם וכלים נעשים אוהל לטמא אבל לא לטהר", ואפילו כלים שאינם מקבלים טומאה. [ראה רא"ש בפירושו לפ"ח מ"א שהקדים את הכסף־משנה בקביעת הבדל זה]. 24) בפי"ג ה"ג. ראה השלמות שם. 25) שם מ"ג ואילך. 26) שלם, לא שבור. 27) שיש בה חלול (רבינו בפירושו למשנה). 28) ניטל חלק מדופנה. 29) תוכה ממולא בקש, ודפנותיה שלמים. 30) הסגנון אינו בהיר, אבל הכוונה ברורה: שיש בה כמה מקומות חלולים, ואין באחת מהם טפח, אבל אם תצרפם יחד יצא לך יותר מטפח. 31) הכוורת הפחותה או האפוצה. 32) כמו במחולחלת. 33) כלים שבתוכה, בין בחלק שבחוץ ובין שבבית. אבל גבה, רק החלק שבחוץ טהור. וזה יתבאר מהנימוקים שנאמרו למעלה במחולחלת. תוכה טהור, מפני שעל תוכה היא מצילה, ואפילו כנגד הטומאה טהור, שרק במחולחלת שהיא כלי, גזרו משום אין בו טפח (למעלה הערה יט), אבל באוהל שאינו כלי לא גזרו. והכלים שעל גבה בפנים הבית - טמאים מפני שהם נמצאים באויר האוהל. 34) שאינו מקבל טומאה, אבל אוהל של אריג או עור מיטמא (ראה למעלה פ"ה הי"ב), ודבר טמא אינו חוצץ (כסף־משנה). 35) הטומאה היא כקבורה באדמה (מפני שהכוורת האטומה אינה כלי, ובטלה לגבי קרקע) ואינה יוצאת לבית (רבינו בפירושו למשנה). 36) כלי שיאהיל למעלה ממנה, בכל גובה שהוא. אבל אינה בוקעת למטה, מפני שאינה רצוצה. 37) הכוורת האטומה. 38) תחת החלק שבחוץ. 39) שהרי היא רצוצה, ואף־על־פי־כן אינה בוקעת ועולה, מפני שהכוורת שבטלה לגמרי מתורת כלי, היא כאוהל וחוצצת. [ראה כסף־משנה שתירץ באופן אחר, ותירוצו נראה דחוק מאוד]. 40) מבחוץ. 41) ולא יותר. ואינה בוקעת למטה, מפני שהאוהל חוצץ. ברור ללא צל של ספק, שהמדובר במונחת על גב החלק שבחוץ, שהרי בפנים נעשה כל הבית אוהל המת. 42) הכלים שבבית עצמו וגם הכלים שעל גבה, אבל אלה שתחתיה אפילו בחלק שבבית - טהורים, מפני שאין מקום לטומאה להכנס שם, למטה אין פותח טפח ומלמעלה הכוורת חוצצת, מפני שהיא פחותה או אפוצה ויצאה מתורת כלי, כמבואר למעלה. [ואין בזה

משום אוהל בתוך אוהל שאינו מציל, מפני שכל דבר שאינו כלי ויש לו פתח לחוץ, אין בו משום אוהל בתוך אוהל].
43) מבואר ממה שאמרנו למעלה.

ב. כַּיֶּרֶת[44] הַמַּטֶּלֶת בָּאָרֶץ בְּתוֹךְ הַפֶּתַח וּפִיהָ לִפְנִים, וְהִיא כְּלִי שָׁלֵם וַחֲלוּלָה, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ מִבַּחוּץ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַזַּיִת בְּתַחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ טָמֵא, וְכָל מַה שֶּׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה, וְהַבַּיִת טָהוֹר[45]. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ בַּבַּיִת - הַכֹּל טָמֵא[46]. הָיְתָה גְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טָפַח[47] וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ[48] אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ[49] אוֹ בַּבַּיִת - הַכֹּל טָמֵא; כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ - מִפְּנֵי שֶׁהִיא וְהַבַּיִת כְּאֹהֶל אֶחָד[50], וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ וְכֹל שֶׁבְּתוֹכָהּ טָמֵא - שֶׁהַכְּלִי מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ[51], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר. הָיְתָה פְּחוּתָה וּפִקּוּקָהּ בְּקֶשׁ אוֹ אֲפוּצָה, וּגְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טָפַח, וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת אוֹ בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא[52], חוּץ מֵעַל גַּבָּהּ[53]. הָיְתָה טֻמְאָה עַל גַּבָּהּ[54] - כְּנֶגְדּוֹ בִּלְבַד עַד לָרָקִיעַ[55] טָמֵא, אֲבָל תּוֹכָהּ טָהוֹר, וְתַחְתֶּיהָ וְהַבַּיִת כָּל מַה שֶּׁבָּהֶן טָהוֹר; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי, חוֹצֶצֶת. הָיְתָה מֻנַּחַת עַל הָאָרֶץ וּפִיהָ לִפְנִים, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ - כְּנֶגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא[56]. הָיְתָה עַל גַּבָּהּ[57] - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ בַּבַּיִת - תּוֹכָהּ וְהַבַּיִת טָמֵא[58].

44) שם מ"ה. 45) בכל הדינים שנימנו בהלכה זו עד כאן, אין הבדל בין פיה לפנים לבין פיה לחוץ. 46) כשהכוורת פתוחה לפנים, מתחבר אוירה עם אויר הבית ונעשו אוהל אחד, ולפיכך אם הטומאה באחד מהם - שניהם טמאים.
47) ויש מקום לטומאה להכנס תחתיה ולצאת. 48) אפילו תחת החלק שמחוץ לבית. 49) בפנים או בחוץ.
50) נימוק לטומאת תוכה כשהטומאה בבית, וכן להיפך.
51) נימוק לטומאת גבה שבחלק החוץ, וגם לטומאת תוכה והבית כשהטומאה על גבה מבחוץ. מפני שהכוורת, שהיא כלי, אינה חוצצת, הרי הטומאה כאילו מונחת תחת הכוורת המאהילה עליה, והכלים שעל גבה כאילו מונחים באוהל.
52) אפילו מה שבתוכה, כמבואר למעלה: מפני שהיא כאוהל אחד עם הבית, מה־שאין־כן בפיה לחוץ, שאמרנו למעלה: "ותוכה וגבה טהור". 53) בחלק שבחוץ, מפני שהכוורת הפחותה או הפקוקה, שאינה כלי כלל - חוצצת.
54) מחוץ לבית. 55) כלי המאהיל עליה בכל גובה שהוא.
56) כדין טומאה רצוצה, ואינה בוקעת ועולה מפני שהכוורת חוצצת. 57) מבחוץ. 58) כללו של דבר: בפיה לפנים נידונים תוכה של הכוורת והבית כאוהל אחד, ודיניהם שווים בכל המקרים.

ג. כַּיֶּרֶת[59] שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת[60] וְהִיא מְמַלְּאָה אֶת כָּל גֹּבַהּ הַבַּיִת, וּפִיהָ לְמַעְלָה לְקוֹרוֹת הַבַּיִת, וְאֵין בֵּינָהּ לְבֵין הַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טָפַח, וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַבַּיִת טָמֵא[61], טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ טָהוֹר[62]; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת לְתוֹךְ הַבַּיִת בְּפָחוֹת מִטֶּפַח וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. בֵּין שֶׁהָיְתָה[63] מֻטָּה עַל צִדָּהּ וּפִיהָ לַכֹּתֶל וּבֵינוֹ וּבֵין הַכֹּתֶל פָּחוֹת מִטֶּפַח, בֵּין שֶׁהָיְתָה כַּיֶּרֶת אַחַת בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁתַּיִם זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְאֵין בֵּין הָעֶלְיוֹנָה לַקּוֹרוֹת אוֹ לַכֹּתֶל פּוֹתֵחַ טֶפַח[64]. הָיְתָה עוֹמֶדֶת[65] בְּתוֹךְ הַפֶּתַח וּפִיהָ לְמַעְלָה וְאֵין בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּשְׁקוֹף פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַבַּיִת טָהוֹר[66], טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ טָמֵא[67]; שֶׁדֶּרֶךְ טֻמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס.

59) שם משנה ט. 60) כולה. במקרה זה אין הבדל בין שלימה ופחותה, בין מחולחלת ואפוצה, בין גבוהה מן הארץ טפח או לא. 61) אפילו אוהל ממש עם דפנות אינו מציל, מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך הבית (כמו שמסיים רבינו), עוברת היא גם בפחות מפותח טפח.
62) שאין הטומאה נכנסת בפחות מפותח טפח, והכוורת עם הדפנות מצילה. 63) הכוורת שכולה בתוך הבית.
64) כל אלה דינם כאמור למעלה. 65) שם משנה יוד. כאן מתחילה בבא חדשה. 66) שהרי הטומאה יכולה לצאת מבלי להכנס לאויר הבית. 67) מפני שאין מקום לטומאה לצאת אלא דרך הכוורת, אינה מצילה על מה שבתוכה אפילו עם דפנות.

ד. כַּיֶּרֶת חֲלוּלָה[68] שֶׁהִיא כְּלִי שָׁלֵם[69] וְהָיְתָה מֻנַּחַת[70] עַל צִדֶּיהָ בָּאֲוִיר[71], וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַזַּיִת בְּתַחְתֶּיהָ וּבְגַבָּהּ טָמֵא, וְכָל מַה שֶּׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר, אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ טָהוֹר. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁכְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה לְמַעְלָה עַל גַּבָּהּ אוֹ לְמַטָּה תַּחְתֶּיהָ. הָיְתָה גְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ - כֹּל שֶׁתַּחְתֶּיהָ טָמֵא, וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ טָמֵא; אֲבָל כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וכֹל שֶׁלְּמַעְלָה עַל גַּבָּהּ; שֶׁהַכֵּלִים מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72]. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה כַּיֶּרֶת זוֹ הַמֻּטֶּלֶת עַל הָאָרֶץ פְּחוּתָה וּפִקּוּקָהּ בְּקֶשׁ אוֹ שֶׁהָיְתָה בָּאָה בְּמִדָּה[73], וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ - כְּנֶגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא; עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא; בְּתוֹכָהּ - אֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא תוֹכָהּ. הָיְתָה גְבוֹהָה טֶפַח מֵעַל הָאָרֶץ וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ - תַּחְתֶּיהָ בִּלְבַד טָמֵא; בְּתוֹכָהּ - תוֹכָהּ בִּלְבַד טָמֵא; עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[74], שֶׁכְּלִי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה - כְּאֹהֶל הוּא חָשׁוּב, לֹא כְּכֵלִים, וּלְפִיכָךְ חוֹצֵץ.

68) שם משנה יא. 69) אינה פחותה. 70) ואין תחתיה פותח טפח. 71) תחת כיפת הרקיע. 72) דינים אלה זהים עם הדינים האמורים בבבא ראשונה של פרק זה, שהרי אין כל נימוק לחלק בין שני המקרים, ונאמרו כאן משום הדינים שבבבות הבאות. 73) כאן משווה רבינו באה

במידה לפחותה, כדברי חכמים במשנתנו. וזה סותר לכמה דינים שנאמרו למעלה המנומקים בהבדל שביניהם, היינו, שבאה במידה אף־על־פי שהיא אוהל לא יצאה מתורת כלי, ולפיכך כוח חציצתה מוגבל, ואינה חוצצת בפני מה שעליה ותחתיה, אבל פחותה או אפוצה בטלה מתורת כלי לגמרי, וחוצצת גם בפני מה שעליה ושתחתיה, וגם לא חלו עליה כמה גזירות שגזרו על כלי שהוא אוהל. ולא מצאתי יישוב מניח את הדעת לסתירה זו. [בכסף־משנה צמצם את הקושיא, ושאל רק למה כתב רבינו כאן "או שהיתה באה במידה", הלא גם בדינים שלמעלה המדובר בבאה במידה? ותירץ מה שתירץ, אבל אין כוח תירוצו יפה ליישב את הסתירה]. 74) למעלה פי"ג ה"ג.

1 **ה. כַּוֶּרֶת[75] שֶׁהִיא כְּלִי שָׁלֵם וְהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל שׁוּלֶיהָ[76]**
2 **לָאֲוִיר[77], וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ[78] -**
3 **טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[79]. אֲבָל אִם**
4 **הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח אוֹ מְכֻסָּה[80] אוֹ כְּפוּיָה**
5 **עַל פִּיהָ, וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ -**
6 **הַכֹּל טָמֵא[81], כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל**
7 **גַּבָּהּ, אִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה לְמַטָּה; שֶׁהַכְּלִי הַמַּאֲהִיל**
8 **מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**
9 **לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה פְּחוּתָה וּפְקוּקָה בְּקֶשֶׁת[82] אוֹ בָּאָה**
10 **בְּמִדָּה[83], טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ -**
11 **טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[84]. וְאִם הָיְתָה**
12 **גְּבוֹהָה טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ - תַּחְתֶּיהָ בִּלְבַד טָמֵא[85].**
13 **הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ**
14 **טָמֵא, וְכֵלִים שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֹהֶל**
15 **וְחוֹצֶצֶת.**

75) שם משנה יג. 76) ואין טפח בינה ובין הקרקע. המדובר בהלכה זו, כשפי הכוורת רחב טפח על טפח (סדרי טהרות). 77) שאין על גבה אוהל. 78) הטומאה תלויה נגד תוכה, למעלה מדפנות הכלי, אבל לא באויר תוכה. 79) ומטמאה כל שכנגדה, ואע"פ שהיא תלויה ואינה רצוצה, רואים אותה כאילו היא תחת השולים, מפני שכלי אינו חוצץ, כמו בפיה לחוץ, בראש פרק זה (ראה הערות שם). 80) והכיסוי אינו מחובר בטיט לכוורת. 81) בגבוהה טפח, שוליה מאהילים על הטומאה, ומביאים את הטומאה לכל מה שתחתיה, ותוכה ועל גבה טמא מפני שהשוליים אינם חוצצים כמבואר למעלה. ואם הטומאה בתוכה או על גבה, רואים אותה כאילו היא תחת שוליה, שהרי אינם חוצצים. ובמכוסה אף־על־פי שאינה גבוהה טפח מן הקרקע, גם כן הכול טמא מפני שהטומאה בוקעת לתוכה, והרי היא כקבר סתום וטומאה בו במקום אחד, שרואים אותו כאילו מלא טומאה, ומטמא את כל הנוגע בו מכל צד שהוא (רבינו בפירושו למשנה). אמנם למעלה, בדין מוטלת על צידה ואין טפח בינה ובין הקרקע, אמרנו שרק הטומאה עצמה מתפשטת לצדדים, אבל בקיעתה אינה מתפשטת, אולם שם פי הכוורת פתוח, ולא אמרו בבקיעה "כמלא טומאה" אלא במקום סתום מכל צד. (בסדרי טהרות, כתב הבדל אחר בין שני דינים אלה. ולדעתי הוא דחוק מאוד, ראה שם). ובכפויה על פיה, מחלק רבינו בין טומאה על גבה לבין טומאה בתוכה: כשהטומאה בתוכה הכול טמא מדין קבר סתום, אבל אם הטומאה על גבה, אינה מטמאה מה שתחתיה, בהתאם לשיטתו (לקמן פכ"א ה"ג), שכלים טהורים הכפויים על פיהם מצילים על כל מה שבתוכם, ואפילו אינם מחוברים בטיט. ולזה התכוון רבינו בסיום דין זה, באמרו: "וכל שעל גבה, אם היתה הטומאה למטה". ולפי זה, ההגבלה נוגעת לדין כפויה בלבד, ולא לגבוהה טפח ולמכוסה (סדרי טהרות). 82) ויצאה מתורת כלי, כמו שביארנו למעלה. 83) רבינו עומד בשיטתו, שדברים הבאים במידה אינם כלים, ולפיכך חוצצים (ראה בהלכה א הערה ו, ובה"ד הערה ע). 84) וכנגד הטומאה בלבד - טמא, מפני שהכוורת חוצצת בפני התפשטות הטומאה, אבל לא בפני כוח בקיעתה כנגדה ממש. 85) הכלים שתחתיה, אפילו אלה שבצידי הטומאה, טמאים - מפני ששולי הכוורת מאהילים על הטומאה ועל הכלים, ומה שבתוכה ועל גבה טהור, שהשוליים חוצצים.

16 **ו. גָּמָל[86] שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּאֲוִיר[87]: טֻמְאָה תַּחְתָּיו -**
17 **כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִים[88]; טֻמְאָה עַל גַּבָּיו - כֵּלִים**
18 **שֶׁתַּחְתָּיו טְהוֹרִין. הָיָה רוֹבֵץ וְטֻמְאָה תַּחְתָּיו - חֲרֵי זוֹ**
19 **בּוֹקַעַת וְעוֹלָה[89], בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. וְכֵן אִם הָיְתָה**
20 **טֻמְאָה רְצוּצָה תַּחַת רַגְלוֹ אוֹ עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ[90] - חֲרֵי**
21 **זוֹ בּוֹקַעַת וְעוֹלָה וּבוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. כְּבָר בֵּאַרְנוּ**
22 **בִּנְזִירוּת[91], שֶׁאִם הָיָה הַנָּזִיר וּכְזַיִת מִן הַמֵּת תַּחַת**
23 **הַגָּמָל אוֹ תַּחַת הַמִּטָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִשְּׁאָר הַכֵּלִים, אַף**
24 **עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא טֻמְאַת שִׁבְעָה - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ[92]. וּמִשָּׁם**
25 **אַתָּה לָמֵד, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּטֻמְאַת**
26 **אֹהָלִים הַנַּעֲשִׂים מִן הָאָדָם אוֹ מִן הַבְּהֵמָה אוֹ מִן**
27 **הַכֵּלִים - הַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מֵהֶן דִּבְרֵי קַבָּלָה[93]**
28 **וּמֵהֶן גְּזֵרוֹת וְהַרְחָקוֹת. וּלְפִיכָךְ אֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ**
29 **עֲלֵיהֶן, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ אוֹ**
30 **אֲכִילַת קָדָשָׁיו; וְאֵין הַדְּבָרִים כֻּלָּן אֲמוּרִין אֶלָּא לְעִנְיַן**
31 **טֻמְאַת תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[94].**

86) תוספתא אהלות פי"ג ה"ה. 87) שאין דבר סוכך עליו. 88) שבהמה וחיה טהורה וטמאה חוצצות (למעלה פי"ג ה"ג). מובן שהכלים שתחתיו טמאים, שהרי הגמל מאהיל עליהם ועל הטומאה. 89) דין זה תמוה, למה הטומאה בוקעת ועולה, הלא הצד העליון מציל? וכי בעל־חי גרוע מכוורת פחותה או אפוצה? ובתוספתא שלפנינו הגירסא: "טומאה תחתיו כנגדו עד התהום טמא, ועל גביו כנגדו עד לרקיע טמא". ומפני שבעל־כרחינו עלינו להגיה אחת משתי הגירסאות המנוגדות, רצוי להגיה כאן ולהשוות לגירסא שבתוספתא. (בעקבות החזון־איש). בכסף־משנה הקשה, למה אין אנו אומרים גמל חלול הוא, והצד העליון מאהיל ומטמא כל מה שתחתיו אפילו מה שבצידי הטומאה כמו אדם, למעלה פי"ח ה"א? ודבריו מפליאים, כיצד אפשר לדמות גמל לאדם. הלא אדם אינו חוצץ, ובטן גמל חוצצת? 90) והבטן אינה מאהילה עליה. 91) פ"ז ה"ו. 92) נזיר שנטמא במת, מגלח תוך תקופת נזירותו ומביא קרבנות

(תגלחת טומאה וקרבנות טומאה) וסותר את ימי נזרו שעברו בטהרה, ומתחיל למנות מראש. 93) מקובלים איש מפי איש עד משה רבינו מסיני. 94) למעלה פ"ג ה"ג, ופ"ה ה"ה.

יום שישי א' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) יבאר ששלושה דברים מצילים באוהל המת, ומה בין בלועים לצמיד פתיל ואהלים, אין הבלועים ניצלים אלא בבטן נפש חיה, ודין הבלועים בקרקעיתו של בית או בכתלים, שתי חביות וחצי זית בכל אחת, ומוקפות צמיד פתיל ומונחות בבית.

1 **א. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים[2] מַצִּילִין[3] בְּאֹהֶל הַמֵּת[4]: צָמִיד**
2 **פָּתִיל[5], וְאֹהָלִין, וּבְלוּעִין[6]. הַבְּלוּעִין מַצִּילִין עַל**
3 **הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ[7], וּמוֹנְעִין הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא**
4 **תֵּצֵא וּתְטַמֵּא[8]; אֲבָל צָמִיד פָּתִיל וְאֹהָלִין מַצִּילִין עַל**
5 **הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ, וְאֵינָן מוֹנְעִין אֶת הַטֻּמְאָה**
6 **שֶׁלֹּא תֵּצֵא וּתְטַמֵּא אֶת אֲחֵרִים. כֵּיצַד? בַּיִת טָמֵא[9]**
7 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּלִי מֶקֶף צָמִיד פָּתִיל - כֹּל שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי**
8 **טְהוֹרִים. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם אֹהֶל בְּתוֹךְ הַבַּיִת - כָּל**
9 **הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הָאֹהֶל טְהוֹרִין[10]. אֲבָל אִם הָיָה כְּזַיִת**
10 **מִן הַמֵּת נָתוּן בְּכֵלִים וּמֶקֶף עָלָיו בְּצָמִיד פָּתִיל**
11 **וְהִכְנִיסוֹ לְבַיִת - הַבַּיִת טָמֵא. וְכֵן אֹהֶל בְּתוֹךְ אֹהֶל**
12 **וּכְזַיִת מִן הַמֵּת בָּאֹהֶל הַפְּנִימִי - כָּל הַכֵּלִים שֶׁבָּאֹהֶל**
13 **הַחִיצוֹן טְמֵאִים[11].**

2) תוספתא, כלים פ"ו ה"ו. 3) מפני הטומאה. 4) דברים הנמצאים באוהל המת אינם מתטמאים אם אחד משלושת הדברים המנויים למטה מגן עליהם. 5) לשון הכתוב (במדבר מט, טו), ופירושו: כיסוי מהודק ומחובר. 6) יבואר בהלכה ב. 7) טהורים בלועים הנמצאים באוהל המת, לא נטמאו. 8) טומאה בלועה אינה מטמאה. 9) בית שיש בו כזית מן המת וכדומה. 10) ראה למעלה פי"ח דיני מגדל, ופי"ט דינ כוורת. 11) מדובר באוהל פנימי המקבל טומאה, כגון אריגים או עור ואינו חוצץ או כשאין לטומאה מקום לצאת לחוץ אלא דרך האוהל החיצון אפילו כשאינו מקבל טומאה, אבל כשיש בו שני תנאים מועילים אלה, היינו אינו מקבל טומאה ויש לטומאה דרך אחרת – מציל (הראב"ד מפרש כאן את דברי רבינו, ואינו משיג).

14 **ב. אֲבָל הַבְּלוּעִין מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִים וּמוֹנְעִין אֶת**
15 **הַטֻּמְאָה. כֵּיצַד? כֶּלֶב שֶׁאָכַל בְּשַׂר הַמֵּת[12] וְנִכְנַס לְבַיִת**
16 **- הַבַּיִת טָהוֹר. בָּלַע טַבַּעַת, אֲפִלּוּ אָדָם[13] שֶׁבָּלַע**
17 **טַבַּעַת[14], וְנִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא**
18 **טֻמְאַת שִׁבְעָה - הַטַּבַּעַת טְהוֹרָה[15]. וְכֵן כָּל הַבְּלוּעִין**
19 **בְּחַיָּה וּבְהֵמָה וּבְעוֹפוֹת וּבְדָגִים[16] מַצִּילִין כָּל זְמַן**
20 **שֶׁהֵן חַיִּין. וְאִם מֵתוּ וּבְשַׂר הַמֵּת בְּתוֹךְ מְעֵיהֶן אוֹ**
21 **הַכֵּלִים[17] - הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ בָּלוּעַ[18].**

12) כלים פ"ח מ"ד: "תרנגול שבלע את השרץ ונפל לאויר תנור – טהור". (בחולין עא, א - למדו זה מן המקרא). 13) שהוא מקבל טומאה. 14) שאינה מתעכלת במעיו. 15) אם יצאה מגופו אחרי שנטהר ע"י הזאת אפר וטבילה, אבל אם יצאה לפני טהרת האדם - נטמאה ע"י נגיעה בגופו בשעת יציאה (מקוואות פ"י מ"ח). 16) משנה, אהלות פי"א, מ"ז. 17) הטהורים הם בתוך מעיהם ונכנסו לאוהל המת. 18) שם. ראה לקמן ה"ד.

22 **ג. נִשְׁחַט רֹב אֶחָד בְּעוֹף[19] וְרֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה, אַף**
23 **עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן מְפַרְכְּסִין - הֲרֵי הֵן כְּמֵתִים, וְאֵינָן**
24 **מַצִּילִין[20] עַל הַכֵּלִים הַבְּלוּעִים, וְלֹא מוֹנְעִין אֶת**
25 **הַטֻּמְאָה שֶׁבְּתוֹךְ מְעֵיהֶן שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא.**

19) הגרגרת והוושט שבצוארי בהמות חיות ועופות, נקראים בלשון המשנה "סימנים" או סימני שחיטה. בהמה ניתרת לאכילה אחרי חיתוך רובם של שני הסימנים. ובעוף, שהוא חלש, מספיקה שחיטת אחד מהם. 20) אביי, חולין קכא, ב.

26 **ד. וְכַמָּה תִּשְׁהֶה[21] הַטֻּמְאָה בִּמְעֵיהֶן וְתִהְיֶה מְטַמְּאָה**
27 **כְּשֶׁיְּמוּתוּ?[22] בְּכֶלֶב - שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת[23],**
28 **וּבִשְׁאָר חַיָּה וּבְהֵמָה וְעוֹפוֹת וְדָגִים - יוֹם אֶחָד מֵעֵת**
29 **לְעֵת[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[25] כְּשֶׁנִּשְׁאַר בְּשַׂר הַמֵּת**
30 **בְּתוֹךְ מְעֵיהֶן; אֲבָל זְאֵב שֶׁבָּלַע תִּינוֹק[26] וֶהֱקִיאוֹ דֶּרֶךְ**
31 **בֵּית הָרְעִי[27] - הַבָּשָׂר טָהוֹר[28], וְהָעֲצָמוֹת בְּטֻמְאָתָן[29].**

21) שם. 22) ברור, שאם מתו אחר ששהה בשר המת במעיהם כדי עיכול אינו מטמא, ולפיכך שואל עד כמה תשהה הטומאה במעי החי ותטמא אחרי מיתתו. 23) ידעו חז"ל שכלי העיכול של הכלב פועלים בקצב איטי, והמזון שבלע אינו מתעכל עד עבור שלושה ימים. 24) כרבי יהודה בן בתירה, שם. במשנה שלפנינו לא נאמר כלל דין שאר בהמה וחיה אלא דין כלב ועופות ודגים, ורבינו סובר שלא אמרו שלושה ימים אלא בכלב בלבד, אבל חיה אחרת ובהמות דינן כעוף. ולמד זה מגמרא שבת קנה, ב: "יודע הקדוש־ברוך־הוא בכלב שמזונותיו מועטים, לפיכך שוהה אכילתו במעיו שלושה ימים". משמע שלא אמרו שלושה ימים אלא בכלב בלבד. 25) שאם לא שהה כשיעורים הקבועים – מטמא. 26) תענית כב, ב. ומנחות סט, ב. 27) דרך החלחולת. 28) אפילו יצא לפני ששהה מעת לעת, מפני שיציאתו מוכיחה שנתעכל. 29) במנחות סט, ב – נימקו, מפני שהעצמות קשות אינן מתעכלות.

32 **ה. אֵין הַבְּלוּעִין נִצָּלִין[30] אֶלָּא בְּבֶטֶן נֶפֶשׁ הַחַיָּה, כְּמוֹ**
33 **שֶׁבְּאַרְנוּ; אֲבָל הַבְּלוּעִין בְּגוּף הַכֵּלִים וְהָאֲבָנִים -**
34 **אֵינָן נִצָּלִין. כֵּיצַד? כּוּשׁ[31] שֶׁנִּבְלְעָה בּוֹ הַצִּנּוֹר[32] שֶׁל**
35 **מַתֶּכֶת, וּמַלְמָד[33] שֶׁנִּבְלַע בּוֹ הַדָּרְבָּן, וּלְבֵנָה שֶׁהָיְתָה**
36 **טַבַּעַת מֻבְלַעַת בְּתוֹכָהּ, וְנִכְנְסוּ לְאֹהֶל הַמֵּת - נִטְמְאוּ,**
37 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִרְאִין וַהֲרֵי הֵן מְחֻפִּין; שֶׁאֵין**
38 **הַבְּלוּעִין בְּכֵלִים מַצִּילִין אֶלָּא בְּצָמִיד פָּתִיל[34]. וְכֵן**
39 **מַחַט אוֹ טַבַּעַת שֶׁהָיוּ מֻבְלָעִין בִּטְפִלַּת הַתַּנּוּר[35],**

וְנִטְמָא הַתַּנּוּר בְּאֹהֶל הַמֵּת אוֹ שֶׁנָּפַל שֶׁרֶץ לַאֲוִירוֹ[36] - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הַטִּפְלָה. וְאִם הָיָה הַתַּנּוּר מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הוֹאִיל וְהַתַּנּוּר טָהוֹר, אַף הַכֵּלִים הַמֻּבְלָעִין בַּטִּיט שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִים[37]. וְכֵן חָבִית[38] הַמֻּקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וְהָיְתָה מַחַט אוֹ טַבַּעַת בְּמִגּוּפַת הֶחָבִית[39] מִצִּדָּהּ[40] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין[41] וְאֵין מַצִּילִין בְּאֹהֶל הַמֵּת. הָיוּ בְּמִגּוּפַת הֶחָבִית כְּנֶגֶד פִּיהָ: אִם הָיוּ נִרְאִין לְתוֹךְ הֶחָבִית[42] וְאֵינָן יוֹצְאִין לַאֲוִירָהּ - טְהוֹרִין[43], וְאִם יָצְאוּ לַאֲוִירָהּ - טְמֵאִין[44]; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל מַצִּיל עַל הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[45]. וְאִם יֵשׁ תַּחְתֶּיהָן[46] כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[47], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שׁוֹקְעִין לְתוֹךְ אֲוִירָהּ[48] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין.

30) כלים פ"ט מ"ו. 31) פלך של עץ. 32) מחט מעוקמת התקועה בפלך, ונבלעה כולה בתוך העץ. 33) של עץ שמשימים על צואר הבהמה כדי ליישר על ידו את הילוכה. ובמלמד תקוע מסמר של ברזל, והוא הדרבן. 34) שאינו מציל אלא על אוכלין ומשקין וכלי חרס בלבד, וכאן מדובר בכלי מתכת ולפיכך אינם ניצלים כבלועים ולא בצמיד פתיל ולכן נטמאו. לקמן יתבאר כיצד מציל בצמיד פתיל. 35) בטיט שטחים על התנור, כדי לחזקו. שם מ"א. 36) אף־על־פי שלא נגע בדופני התנור. נתבאר כבר, שכלי חרס מיטמא ומטמא מאוירו בלי נגיעה. 37) שם מ"א. ואע"פ שצמיד פתיל אינו מציל על כלי מתכת, לא נטמאו המחט והטבעת. והטעם, מפני שהטיט עם כל הבלוע בו נעשה חלק מהתנור. רבינו בפירושו שם. 38) של חרס. שם. 39) פקק עשוי מטיט, וסוגרים בו את פי החבית והוא רחב מלמעלה. 40) שלא כנגד פי החבית. 41) העודף ברוחב המגופה אינו טפל לתנור, מפני שהתנור אינו צריך לו, ולפיכך אינו כחלק מהתנור, ובלוע בכלים אינו מציל, וגם צמיד פתיל אינו מציל מפני שכלי מתכת אינם ניצלים בצמיד פתיל כמבואר למעלה. 42) שנשאר עליהם שכבה דקה מאד של טיט המגופה. 43) כמו בטפילת התנור. 44) הכלי היוצא מן המגופה אינו בטל לגבה, ודינו ככלי הנמצא בכלי חרס בצמיד פתיל. 45) לקמן פכ"ג, ה"א. 46) תחת המחט והטבעת הבלועות במגופה. 47) שכבה דקה של טיט. 48) בולטות לתוך אויר החבית, אבל אינן גלויות לאוירה. (ראה השגות הראב"ד, וביאורו של ה'כסף משנה').

ו. כָּל הַבְּלוּעִין[49] בְּקַרְקָעִיתוֹ שֶׁל בַּיִת - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין וְאֵין נִצָּלִין; שֶׁקַּרְקַע הָאֹהֶל כָּמוֹהוּ עַד הַתְּהוֹם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּכְתָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50]. כֵּיצַד? הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת וְכֵלִים טְמוּנִים בְּקַרְקָעִיתוֹ, אֲפִלּוּ תַּחַת מֵאָה אַמָּה - טְמֵאִים. אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טֶפַח עַל טֶפַח - טְהוֹרִין, שֶׁהֲרֵי הֵן תַּחַת אֹהֶל אֶחָד[51]. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לַעֲלִיָּה שֶׁעַל גַּבֵּי הַבַּיִת וְטֻמְאָה בָּעֲלִיָּה, שֶׁהַבַּיִת טָהוֹר[52]. וְכֵן אִם חָלַק הַבַּיִת[53] בִּמְחִיצָה מִכְּלַפֵּי אַרְצוֹ[54], וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ - כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת לְמַעְלָה מִן הַמְּחִיצָה טְמֵאִין; שֶׁאֵין הָאֹהָלִים מוֹנְעִין הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה לְמַעְלָה מִן הַמְּחִיצָה - כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ טְהוֹרִין; שֶׁהָאֹהֶל מַצִּיל[56]. וְאִם אֵין בֵּין הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ גֹּבַהּ טֶפַח - הֲרֵי הֵן כִּטְמוּנִים בְּקַרְקַע הַבַּיִת וּטְמֵאִים.

49) ב'ספרי' פרשת חוקת, פיסקה קכו, שנינו: "וכל אשר באוהל יטמא שבעת ימים - (במדבר יט, יד) לעשות קרקעו של בית עד התהום כמוהו. 50) לקמן פכ"א ה"ג. 51) צ"ל: אחר. 52) אף־על־פי שאמרנו למעלה בפ"א, שאוהל אינו מונע את הטומאה מלצאת, כאן חוצץ מפני שהוא כבית אחר ממש עם דפנות הגג. 53) אהלות פט"ו מ"ה. 54) המחיצה היא לרוחב הבית, ומפרידה בין התקרה והרצפה. ומדובר כשיש בחלק התחתון פותח טפח, ופתח הבית נשאר בחלק העליון. 55) בפרק זה ה"א, בדין אוהל בתוך אוהל. ואין זה דומה לבית ועליה, מפני שאין לטומאה מקום לצאת אלא דרך הבית, וגם המחיצה היא אוהל עראי (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 56) על הטהורים מלטמא, הואיל והטומאה אין דרכה לצאת דרך המקום שבין הרצפה והמחיצה אלא דרך הבית. (ראה הערה יוד בהלכה א, בדין אוהל בתוך אוהל).

ז. בִּיב[57] שֶׁהוּא קָמוּר[58] תַּחַת הַבַּיִת, וְיֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְיֵשׁ בְּפִתְחוֹ שֶׁהוּא חוּץ לַבַּיִת פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָהוֹר[59]; הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר[60]. הָיָה בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָמֵא[61]; טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר[62], שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל טֻמְאָה לְהִכָּנֵס[63]. אֵין בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח: טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָמֵא כְּאִלּוּ הִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת; טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּכֵלִים הַטְּמוּנִים בַּקַּרְקַע, וְקַרְקַע הַבַּיִת כָּמוֹהוּ עַד הַתְּהוֹם[64].

57) שם פ"ג ה"ז. 58) מקורה, מכוסה מלמעלה. כעין מרזב חפור ברצפת הבית, ועובר מתחת כותל הבית לרשות הרבים, ודרך מרזב זה מוציאים את השופכים לחוץ, ופתח המרזב שבפנים הוא סגור, כדי שלא יכנס ריח רע לבית, ופותחים אותו בשעת שפיכת המים המזוהמים ('סדרי טהרות'). 59) מפני שהטומאה יוצאת לחוץ דרך פתח היציאה שיש בו טפח ואינה מתפשטת לפנים, מכיוון שדרך הטומאה לצאת ולא להכנס. במה דברים אמורים, כשהפתח הפנימי סגור. אבל אם הוא פתוח, הטומאה מתפשטת דרכו לבית, שהרי גם בו יש פותח טפח ('סדרי טהרות'). 60) שהטומאה תצא דרך פתח הבית ולא דרך הביב, ומפני שפתח הביב הפנימי סגור - אין טומאת הבית מתפשטת לביב. 61) כיוון שאין מקום לטומאה לצאת לחוץ, לפי שבפחות מטפח אין טומאה יוצאת, היא נכנסת לבית אף־על־פי שפתחו סגור, שהרי סופו להיפתח ואז תצא הטומאה לבית. 62) כשהפתח לצד הבית הוא סגור.

63) שסוף הטומאה לצאת דרך פתח הבית ולא דרך הביב.
64) ראה הערה מז.

ח. שְׁתֵּי חָבִיּוֹת[65] וְכַחֲצִי זַיִת בְּכָל אַחַת וּמֻקָּפוֹת צָמִיד פָּתִיל וּמֻנָּחוֹת בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הֵן טְהוֹרוֹת, שֶׁאֵין חֲצִי שִׁעוּר מְטַמֵּא[66]; וְהַבַּיִת טָמֵא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בַּבַּיִת כְּזַיִת[67], וְאֵין צָמִיד פָּתִיל לְטַמְּאָה[68]. וְאֵינָן מִטַּמְּאוֹת מֵחֲמַת הַבַּיִת[69], שֶׁהֲרֵי הֵן מֻקָּפוֹת צָמִיד פָּתִיל[70]. נִפְתְּחָה אַחַת מֵהֶן - הִיא וְהַבַּיִת טְמֵאִין[71], וַחֲבֵרְתָּהּ טְהוֹרָה. וְכֵן שְׁנֵי חֲדָרִים[72] שֶׁהֵן פְּתוּחִים זֶה לָזֶה וְלַבַּיִת[73], וְכַחֲצִי זַיִת בַּפְּנִימִי אוֹ בָּאֶמְצָעִי וְכַחֲצִי זַיִת בַּחִיצוֹן - הַחִיצוֹן[74] טָמֵא[75], וְהַפְּנִימִי וְהָאֶמְצָעִי טְהוֹרִין[76]. כַּחֲצִי זַיִת בַּפְּנִימִי וְכַחֲצִי זַיִת בָּאֶמְצָעִי - הַפְּנִימִי טָהוֹר[77], וְהָאֶמְצָעִי וְהַחִיצוֹן טְמֵאִים[78]; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס.

65) שם פ"ח מ"ו. 66) ושיעורו לטמא – כזית. 67) שני החצאים מצטרפים. 68) נתבאר למעלה ה"א, שצמיד פתיל אינו מונע את הטומאה מלצאת. 69) כדין כלים הנמצאים באוהל המת. 70) התורה טיהרה כלי חרס שבאוהל המת, אם הוא מוקף צמיד פתיל (ראה לקמן פכ"א ה"א). 71) טומאת הבית נכנסת לאויר החבית הפתוחה. 72) במשנה, הגירסה: "וכן שני חדרים הפתוחים לבית", ורבינו נקט לשון התוספתא (פ"ט ה"י). 73) החדר האמצעי פתוח לבית ולחדר הפנימי, ושני החדרים אינם פתוחים לחוץ. 74) כלומר, הבית. 75) מפני שדרכו יעבור כל הכזית. 76) מכיוון שאין בהם כזית שלם, ואין דרכה של הטומאה להכנס אלא לצאת דרך פתח החיצון. ומדובר כשדלתות הפנימי והאמצעי נעולות, אבל אם הן פתוחות - נכנסת לתוכן טומאת החיצון ('תפארת ישראל'). 77) חצי כזית שבאמצעו לא ייכנס לפנימי. 78) החצי שבפנימי יצא לאמצעי ויצטרף עם חצי הזית שבו ויצא לחיצון, ולפיכך שניהם טמאים.

יום ש"ק ב' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין הכלים המצילים מצמיד פתיל, ואם כלי חרס מציל באוהל, כלים המצילים באוהל כמה צריך שיהיה בדופנם, ואם מצילים חוץ לאוהל אם סמכם לאוהל, קורה שיש בה פותח טפח והיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה וקדירה תלויה בקורה, בור שבתוך הבית וטומאה בבית וכלי בבור, חדות הבנוי בתוך הבית ומנורה בתוכו והפרח שלו מכסה פי החדות, חדות הבנוי בתוך הבית וכלי המציל נתון על פיו והיתה טומאה בין הבית והחדות, תנור ישן בתוך חדש וסרידה על פי החדש או להיפך, קדירה שכפאה על פי החבית ומרח דפנותיה עם החבית.

א. מִנַּיִן לְצָמִיד פָּתִיל שֶׁמַּצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת? שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא. הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו - טָהוֹר. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בִּכְלִי חֶרֶשׂ בִּלְבַד, כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא אֶלָּא דֶּרֶךְ פִּתְחוֹ[2]; לְפִיכָךְ, אִם הָיָה פִּתְחוֹ סָתוּם וּמֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הִצִּיל עַל כֹּל שֶׁבְּתוֹכוֹ. קַל וָחֹמֶר לְכָל הַכֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה[3] שֶׁיַּצִּילוּ בְּצָמִיד פָּתִיל. וְהֵם: כְּלֵי גְלָלִים[4], כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה, וּכְלֵי עַצְמוֹת הַדָּג וְעוֹרוֹ וְעַצְמוֹת הָעוֹף, וּכְלֵי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה[5], וּנְסָרִים שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן פְּשׁוּטִין וְאֵינָן כֵּלִים, וְגָלְמֵי כֵּלִי מַתֶּכֶת[6]. כָּל אֵלּוּ מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל. אִם הַדְּבָרִים שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי הַמֻּקָּף נִצְּלוּ, קַל וָחֹמֶר לַבְּלוּעִין וְלַכֵּלִים שֶׁתַּחַת הָאֹהָלִים[7]. מַה בֵּין אֹהָלִים לְכֵלִים שֶׁמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל? שֶׁהַכֵּלִים אֵינָן מַצִּילִין אֶלָּא בְּצָמִיד פָּתִיל, וְהָאֹהָלִים מַצִּילִין בְּכִסּוּי בִּלְבַד.

2) אבל לא מגבו. הדרשה מסתמכת על המלה "פתוח". ואומר רבינו שאין כאן דרשה גמורה אלא מפי השמועה למדו. 3) לא מתוכם ולא מגבם. 4) עשויים מרפש בקר מיובש. 5) שמחזיק ארבעים סאה. 6) בברייתא חולין כה, א אמרו: "גולמי כלי עץ טמאין, פשוטיהן טהורין; גולמי כלי מתכת טהורין, פשוטיהן טמאים". גולמי כלים = כלים שלא נגמרה מלאכתם, ואף על פי שיש להם בית קיבול; פשוטים = כלים שאין להם בית קיבול, אבל מלאכתם נגמרה. 7) שאוהל מפסיק בינם ובין הטומאה.

ב. מַשְׁפֵּךְ שֶׁכָּפָהוּ[8] - מַצִּיל בְּכִסּוּי[9]. אַף עַל פִּי שֶׁקְּצָתוֹ נָקוּב נֶקֶב קָטָן[10] - הֲרֵי הוּא כְּסָתוּם[11].

8) הניחו ופיו הרחב למטה. 9) הדבר שהמשפך מונח עליו חשוב כמכוסה. 10) הפה הצר. 11) מפני שנקב זה נעשה בכוונה מתחילת יצירת הכלי אין דינו כנקב שנעשה בידי אדם בכלי שלם שמטמא (כלומר, שאינו מציל) בכל שהוא (כסף משנה).

ג. כָּל הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל, אִם הָיוּ בָהֶן טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח וּכְפָאָן עַל פִּיהֶם עַל הָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מֵרַח בְּצָמִיד פָּתִיל מִן הַצְּדָדִין - הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִין כָּל מַה שֶׁתַּחְתֵּיהֶן עַד הַתְּהוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאֹהֶל וְהָאֹהֶל מַצִּיל. אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַכְּלִי כְּלִי חֶרֶשׂ, שֶׁאֵין אָהֳלֵי כְּלֵי חֶרֶשׂ מַצִּילִין. כֵּיצַד? חָבִית[12] שֶׁכְּפוּיָה עַל פִּיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּרְחָהּ בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין - כָּל מַה שֶּׁתַּחְתֵּיהָ טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: צָמִיד פָּתִיל עָלָיו, וְלֹא צָמִיד פָּתִיל עַל גַּבּוֹ. הִדְבִּיק פִּיהָ לַכֹּתֶל וּמֵרְחָהּ מִן הַצְּדָדִים[13] - מַצֶּלֶת[14] עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְעַל כֹּל שֶׁכְּנֶגְדָּהּ בַּכֹּתֶל. וְאִם לֹא מֵרַח מִן הַצְּדָדִין - אֵינָהּ מַצֶּלֶת; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ מַצִּיל מִשּׁוּם אֹהֶל[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל שֶׁהָיוּ פִּיּוֹתֵיהֶן דְּבוּקוֹת בְּדָפְנֵי הַבַּיִת - מַצִּילִין בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַצִּילִין מִשּׁוּם אֹהֶל. לְפִיכָךְ[16] צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּדֹפֶן הַכְּלִי[17] טֶפַח[18], שֶׁאֵין הַכֵּלִים מַצִּילִין עִם דָּפְנוֹת אֹהָלִים עַד שֶׁיִּהְיֶה לָהֶן דֹּפֶן [טֶפַח]. הָיָה לַכְּלִי דֹּפֶן חֲצִי טֶפַח,

1 **וְהָיָה יוֹצֵא מִדֹּפֶן הָאֹהֶל שָׁפָה חֲצִי טֶפַח, וְהִדְבִּיק זֶה**
2 **לָזֶה[19], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם חָלָל טֶפַח - אֵינוֹ מַצִּיל,**
3 **עַד שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִמָּקוֹם אֶחָד[20].**

12) של חרס. 13) סביב כל הפה והידקו לכותל. 14) זה אינו בכלל "על גביו" שנתמעט בספרי. 15) וצמיד פתיל אינו מציל בלי מירוח. 16) מפני שמציל מדין אוהל. 17) גובה הדופן. 18) מראש דופנו עד שוליו, כי אין אוהל פחות מטפח. 19) דופן הכלי לשפה ונוצר ריווח טפח בין שולי הכלי לדופן האוהל. 20) בדופן האוהל או בכלי.

4 **ד. כְּשֵׁם שֶׁמַּצִּילִין מִבִּפְנִים[21] עִם דָּפְנוֹת הָאֹהֶל, כָּךְ**
5 **מַצִּילִין חוּץ לָאֹהֶל אִם סְמָכָן לָאֹהֶל, שֶׁהֲרֵי הָאֹהֶל**
6 **נַעֲשָׂה כִּסּוּי מִכָּל מָקוֹם. כֵּיצַד? כְּלִי מֵחַם[22] שֶׁיֵּשׁ לוֹ**
7 **דֹּפֶן טֶפַח, שֶׁהִנִּיחוּ[23] עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת[24] חוּץ לָאֹהֶל**
8 **וְסָמַךְ פִּיו לְדֹפֶן הָאֹהֶל, וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתָּיו[25] -**
9 **כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין[26]. וְאִם הָיָה סָמוּךְ לְכֹתֶל חָצֵר**
10 **אוֹ לְכֹתֶל גִּנָּה - אֵינוֹ מַצִּיל, לְפִי שֶׁאֵינָן כֹּתֶל אֹהֶל[27];**
11 **וּלְפִיכָךְ כֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי טְמֵאִים, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִילוּ**
12 **עַל הַטֻּמְאָה[28].**

21) בתוך אוהל הטומאה. 22) כלי גדול שמחממים בו מים. 23) על צידו. 24) ומרוחק טפח מן הקרקע. 25) תחת המיחם. 26) אף על פי שדופן התחתון של האוהל מאהיל עליהם מפני שהם מונחים באהל אחר. 27) מפני שאין תקרה על החצר והגינה. 28) שהכלי אינו חוצץ.

13 **ה. קוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְהִיא נְתוּנָה מִכֹּתֶל**
14 **לְכֹתֶל וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ, וּקְדֵרָה תְּלוּיָה מִן הַקּוֹרָה,**
15 **וְהָיְתָה הַקּוֹרָה נוֹגַעַת בְּפִי הַקְּדֵרָה כֻּלָּהּ וּמְכַסָּה אוֹתָהּ**
16 **- כֵּלִים שֶׁבַּקְּדֵרָה טְהוֹרִים[29], שֶׁהֲרֵי הֶצְלוּ בְּכִסּוּי**
17 **הָאֹהֶל לָהֶם[30]. וְאִם לֹא הָיָה פִּי הַקְּדֵרָה מְכֻסֶּה בַּקּוֹרָה**
18 **אֶלָּא בֵּינֵיהֶם רֶוַח[31] - כָּל מַה שֶּׁבַּקְּדֵרָה טָמֵא[32],**
19 **וְהַקְּדֵרָה עַצְמָהּ טְמֵאָה.**

29) רבינו קובע שני תנאים לטהר: א. שהקורה נוגעת בפי הקדירה, אבל אם היא מרוחקת אפילו כל שהוא - טמאים; ב. שיהיה פי הקדירה כולו מכוסה. 30) לקדירה ומה שבתוכה. 31) כל שהוא. 32) הקורה מאהילה על הטומאה ועל הקדירה ומה שבתוכם ואינה מצילה, מפני הריווח שבינה ובין הקדירה.

20 **ו. בּוֹר שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת וְכֵלִים בַּבּוֹר, אִם**
21 **הָיָה מְכֻסֶּה בְּנֶסֶר חָלָק אוֹ בִּכְלִי הַמַּצִּיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן**
22 **טֶפַח - הֲרֵי כָּל מַה שֶּׁבַּבּוֹר טָהוֹר[33]. הָיָה לַבּוֹר בִּנְיָן**
23 **סָבִיב לְפִיו גָּבוֹהַּ טֶפַח עַל הָאָרֶץ, בֵּין שֶׁכִּסָּהוּ בִּכְלִי**
24 **הַמַּצִּיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ דֹּפֶן[34] - הֲרֵי**
25 **זֶה מַצִּיל, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ דֹּפֶן טֶפַח מִמָּקוֹם אַחֵר[35].**

33) אבל אם כסהו בכלי שדופנו פחות מטפח אינו מציל, כמבואר למעלה בהלכה ג (קירות הבור שבחפירה אינם נחשבים כדפנות). ואם אין לכיסוי דופן כלל - טהור, כמו בנסר חלק. 34) גבוה טפח אלא פחות מזה. 35) דופן הבניין.

26 **ז. חַדּוּת[36] הַבָּנוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּמְנוֹרָה בְּתוֹכוֹ,**
27 **וְהַפֶּרַח[37] שֶׁלָּהּ יוֹצֵא וּמְכַסֶּה פִּי הַחַדּוּת[38], וְנָתַן כְּלִי**
28 **הַמַּצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת עַל פִּי הַחַדּוּת וַהֲרֵי הוּא נִשְׁעָן**
29 **עַל פֶּרַח הַמְּנוֹרָה[39] - רוֹאִין: אִם תִּנָּטֵל הַמְּנוֹרָה**
30 **וְהַכְּלִי הַמַּצִּיל עוֹמֵד[40] - הֲרֵי זֶה מַצִּיל עַל כֹּל**
31 **שֶׁבַּחַדּוּת, וְכֵלִים שֶׁבֵּין שְׂפַת הַכְּלִי וּשְׂפַת הַחַדּוּת[41]**
32 **טְהוֹרִים[42] עַד הַתְּהוֹם[43], וְאַף הַמְּנוֹרָה טְהוֹרָה, אַף עַל**
33 **פִּי שֶׁשְּׂפַת הַפֶּרַח נִרְאֶה[44] בֵּין הַכִּסּוּי וְהַחַדּוּת; וְאִם**
34 **לָאו[45] - הַכֹּל טָמֵא[46].**

36) חדות או דות הוא בור ומסביב לשפתו בנויים כתלים ולפיכך דינו כאוהל עם דפנות. 37) רבינו שם מפרש: "אשר עליו תשים הנר". 38) הפרח הוא רחב ומכסה את עובי דופן הדות אבל אינו בולט לתוך הבית. 39) ונשאר ריווח אווירי בין הכיסוי ובין דופן הדות, וטומאה בבית. 40) ואינו נופל לתוך הדות. 41) פירוש, אפילו הכלים הנמצאים באותו השטח שהוא כנגד עובי פרח המנורה שהיא עצמה כלי ואינה מצלת. 42) מפני שרואים את הכיסוי כאילו הוא מונח על שפת הדות. 43) הכלים הנמצאים תחת כותלי הדות בכל עומק שהוא. 44) אבל לא בולט, כמו שביארנו למעלה. והמדובר, כשעובי הפרח פחות מטפח, אבל כשיש בו טפח עוברת הטומאה מן הבית לדות. [יש מבדילים בין "חדות" ו"דות" ואומרים, שחדות הוא בניין סביב חפירה לא עמוקה ודות בנוי על גבי קרקע חלקה, אולם מפירושו של רבינו משמע שחדות ודות אחד הם]. 45) שאם תינטל המנורה יפול הכיסוי לתוך הדות. 46) מפני שכלי טמא מעמיד את האוהל ואוהל שכזה אינו מציל.

35 **ח. הַחַדּוּת הַבָּנוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּכְלִי הַמַּצִּיל נָתוּן עַל**
36 **פִּיו, וְהָיְתָה טֻמְאָה בֵּין שְׂפַת הַכְּלִי וּשְׂפַת הַחַדּוּת אוֹ**
37 **בְּתוֹךְ הַחַדּוּת - הַבַּיִת טָמֵא; שֶׁאֵין הָאֹהֶל שֶׁבְּתוֹךְ**
38 **הַבַּיִת מוֹנֵעַ הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה טֻמְאָה**
39 **בַּבַּיִת - כֵּלִים שֶׁבְּכָתְלֵי הַחַדּוּת, אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טֶפַח**
40 **עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - טְהוֹרִים[47], וְאִם לָאו -**
41 **טְמֵאִים[48]. וְאִם הָיוּ כָּתְלֵי הַחַדּוּת רְחָבִים מִשֶּׁל בַּיִת[49]**
42 **- בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[50] טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מִכָּתְלֵי**
43 **הַבַּיִת. וּכְשֵׁם שֶׁמַּצִּיל[51] הַחַדּוּת בְּתוֹכוֹ, כָּךְ מַצִּיל**
44 **בִּכְתָלָיו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַתַּנּוּר הַיָּשָׁן[52] הֲרֵי הוּא כְּכָל**
45 **הַכֵּלִים שֶׁהֵן מְבִיאִים אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינָן נַעֲשִׂין**
46 **אֹהָלִים, וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ מַצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ אֶלָּא**
47 **אִם כֵּן הָיָה מֵקֶף צָמִיד פָּתִיל, כִּשְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִים.**
48 **וְכֵן בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַתַּנּוּר הֶחָדָשׁ[53] אֵינוֹ כְּכֵלִים לְעִנְיָן זֶה,**
49 **אֶלָּא נַעֲשָׂה אֹהֶל, וּלְפִיכָךְ מַצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ**
50 **בְּכִסּוּי בִּלְבַד בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל, כְּאֹהָלִים. וְכִסּוּי**
51 **הַתַּנּוּר הוּא נִקְרָא סְרִידָא.**

47) כמו ביב קמור בפרק כ הלכה ז. והמדובר, כשהמקום

שבו הכלים אינו פתוח לחלל הדות ולא לבית ברוחב טפח. 48) כותלי הבור אינם מצילים, שהרי אינם אוהל. 49) כגון שחלל הדות מרחיב והולך עד מחוץ לכתלי הבית ושם בנוי חלק מכתלי הדות, וכלים בכתלים שמחוץ לבית. 50) בין שיש שם פותח טפח ובין שאין שם פותח טפח. 51) פיסקה זו משלימה את הנימוק למה הכלים טהורים אם אין פותח טפח ואינה משמיעה דין חדש. 52) תנור של טיט שהוסק באש אף על פי שטרם השתמשו בו. 53) שנתייבש אבל לא הוסק.

1 **ט. תַּנּוּר יָשָׁן בְּתוֹךְ הֶחָדָשׁ[54] וּסְרִידָא עַל פִּי הֶחָדָשׁ,**
2 **וַהֲרֵי הַכִּסּוּי נִשְׁעָן עַל פִּי הַתַּנּוּר הַיָּשָׁן[55] - רוֹאִין: אִם**
3 **כְּשֶׁיְּנָטֵל הַיָּשָׁן תִּפֹּל הַסְּרִידָא[56] - לֹא הִצִּיל, וְכֹל**
4 **שֶׁבְּתוֹכוֹ[57] טָמֵא[58]; וְאִם לָאו - הַכֹּל טָהוֹר[59]. הָיָה**
5 **הֶחָדָשׁ בְּתוֹךְ הַיָּשָׁן וְהַסְּרִידָא מֻנַּחַת עַל פִּי הַיָּשָׁן[60],**
6 **אִם יֵשׁ בֵּין הֶחָדָשׁ וְהַכִּסּוּי פָּחוֹת מִטֶּפַח - כֹּל שֶׁבְּתוֹךְ**
7 **הֶחָדָשׁ טָהוֹר, וּכְאִלּוּ הַסְּרִידָא מֻנַּחַת עַל פִּיו[61].**

54) וטומאה בבית. 55) כגון שהתנור הישן בולט קצת מחוץ להחדש. 56) לתוך החדש. 57) בתוך החדש וכל שכן הכלים שבתוך הישן. 58) מפני שהישן מעמיד את הכיסוי, וישן אינו מציל. 59) מפני שהתנור החדש הוא אוהל ומציל אם הוא מכוסה אפילו כשאינו מרוח בטיט (צמיד פתיל). 60) ששפתו גבוהה משפת החדש שבתוכו. 61) נתבאר כבר, שטומאה אינה נכנסת בפתח פחות מטפח.

8 **י. סְרִידָא[62] שֶׁל חֶרֶס שֶׁיֵּשׁ לָהּ שָׂפָה[63] וְהִיא עוֹדֶפֶת**
9 **עַל פִּי הַתַּנּוּר וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל, אֲפִלּוּ הָיְתָה**
10 **טְמֵאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא[64]; אֲבָל**
11 **כְּנֶגֶד אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר טָהוֹר[65]. הָיְתָה טְמֵאָה כְּנֶגֶד**
12 **אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר[66] - מִכְּנֶגְדּוֹ[67] עַל לָרָקִיעַ טָמֵא, וְכָל**
13 **מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר.**

62) בירור מוקדם של דעת רבינו בדיני סרידה יסלול את הדרך להסברה קצרה ונוחה להבנת דבריו בהלכה שלפנינו, ובכן: א. סרידה שאין לה שפה כלל דינה כנסר וחוצצת בפני הטומאה (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ג), כמו ששנינו באהלות פרק ה משנה ו. במה דברים אמורים, כשהיא מכסה תנור חדש שלא הוסק שאינו כלי, אבל אם היא מונחת על תנור ישן (מוסק) אינה חוצצת, מפני שהיא נשענת על כלי. ב. אם התנור מוקף צמיד פתיל, חוצצת אפילו בתנור ישן. והטעם, שתנור סתום מכל צדדיו ומוקף צמיד פתיל נחשב כאבן לעניין טומאה ולא ככלי. ולפיכך אם הסרידה עודפת ברוחבה טפח מן התנור וטומאה תחתיה, טמאים כל הכלים שתחתיה, מפני שהעודף מאהיל עליהם ועל הטומאה, אבל מה שעליה טהור, שהסרידה חוצצת. ג. אם יש לה שפה הרי היא כלי שיש לה בית קיבול, ואם יוצאת חוץ לתנור פחות מטפח וטומאה תחתיה מטמאה כל מה שכנגדה בין תחתיה ובין על גבה (כשהיא רצוצה) שהסרידה אינה חוצצת, אבל מה שבצידה טהור. ד. אם יוצאת לחוץ טפח וטומאה תחתיה או על גבה, טמא כל מה שתחתיה וגם מה שעל גבה בחלק שמחוץ לתנור, שהסרידה עם שפה אינה חוצצת מפני שהיא עצמה כלי. 63) שם במשנה א אנו שונים: "נסר שהוא נתון על פי תנור חדש ועודף מכל צדדיו בפותח טפח". ולפיכך מניחים אנו, שגם משנתנו שהיא המשכה של משנה א, עוסקת בעודף טפח אף על פי שלא פירשה. ורבינו נקט לשון המשנה, כדרכו. 64) כל מה שתחת העודף ועל גביו. 65) מפני שהוא מוקף צמיד פתיל ומפסיק בין העודף ובין אווירו של תנור וגם אין דבר מאהיל על האוויר הטמא וגם על האוויר שכנגד התנור. והמדובר בתנור ישן אבל תנור חדש דינו כטיט ואינו מציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל. וכל זה נאמר בצמיד פתיל, אבל כשאינו צמיד פתיל טמא גם מה שבתוך התנור, שהרי הסרידה מאהילה עליו ועל הטומאה. 66) על הסרידה. 67) בכתב יד תימן: כנגדו. פירוש, נגד מקום הטומאה.

14 **יא. קְדֵרָה[68] שֶׁכְּפָאָהּ עַל פִּי הֶחָבִית[69] וּמֻרַח דָּפְנוֹתֶיהָ**
15 **עִם הֶחָבִית - מַצֶּלֶת עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְעַל מַה**
16 **שֶּׁבֵּינָהּ וּבֵין שִׂפְתוֹת הֶחָבִית[70]. הוֹשִׁיבָהּ עַל פִּי**
17 **הֶחָבִית כְּדַרְכָּהּ[71] וּמֻרַח[72] - אֵינָהּ מַצֶּלֶת; מִפְּנֵי**
18 **שֶׁהַקְּדֵרָה מִתְטַמְּאָה מֵאֲוִירָהּ, וְאֵין כְּלִי טָמֵא מַצִּיל[73],**
19 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

68) של חרס. 69) וטומאה בבית. 70) כגון שפי הקדירה עודף על פי החבית או כגון שנתן שכבה עבה של טיט בין שתי השפתות. 71) על שוליה. 72) כלומר, אף על פי שמירח. 73) אבל כשכפאה על פיה לא נטמאה, שכלי חרס אינו מטמא מגבו.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ה תמוז־ב' מנחם־אב תשע"ו

יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשע"ו

מצות עשה רלו.

20 הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל
21 בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־
22 אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי
23 קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ
24 יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה
25 בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶּׁהִזִּיק,
26 כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אֲפִלּוּ בִּישׁוֹ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים
27 מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם
28 נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ
29 אֶת־הַבְּהֵמָה — הֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא

יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח׳ מִ(בבא) קַמָּא.

יום שני כ"ו תמוז ה׳תשע"ו

מצות עשה רלו.
הַמִּצְוָה הָרל"ו נדפסה ביום ראשון.

יום שלישי כ"ז תמוז ה׳תשע"ו

מצות עשה רלו.
מצות לא תעשה רפט. רצו.
הַמִּצְוָה הָרל"ו נדפסה ביום ראשון.

הַמִּצְוָה הָרפ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּרְצוֹחַ זֶה־אֶת־זֶה, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תִרְצָח" (שמות כ, יג; דברים ה, יז). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — נֶהֱרָג בְּהַכָּאָה (בהתזת ראשו) מִן הַצַּוָּאר. אָמַר יִתְעַלֶּה: "מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת" (שמות כא, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט׳ מִסַּנְהֶדְרִין (עו:) וּבְפֶרֶק ב׳ מִמַּכּוֹת.

הַמִּצְוָה הָרצ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלָּקַחַת כֹּפֶר לָרוֹצֵחַ בְּמֵזִיד, אֶלָּא יֵהָרֵג בְּהֶכְרֵחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִקְּחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת" (במדבר לה, לא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַכּוֹת (כתובות לז:).

יום רביעי כ"ח תמוז ה׳תשע"ו

מצות עשה רכה.
מצות לא תעשה רצה. רצב.

הַמִּצְוָה הָרכ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַגְלוֹת מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה מֵעִירוֹ לְעָרֵי מִקְלָט, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְיָשַׁב שָׁם עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל" (במדבר לה, כה). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים לדברים יט, ד): "וְיָשַׁב שָׁם — אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'שָׁם' — שָׁם תְּהֵא דִּירָתוֹ, שָׁם תְּהֵא מִיתָתוֹ, שָׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (ז. ואילך).

הַמִּצְוָה הָרצ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלָּקַחַת כֹּפֶר מֵרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה כְּדֵי לְפָטְרוֹ מִן־הַגָּלוּת, אֶלָּא יִגָּלֶה בְּהֶכְרֵחַ. אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִקְּחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ" (שם, לב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא מַכּוֹת (כתובות לז:).

הַמִּצְוָה הָרצ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּהֲרוֹג אֶת־הַחוֹטֵא בְּשָׁעָה שֶׁנִּרְאֵהוּ שֶׁכְּבָר עָשָׂה עֲבֵרָה שֶׁהוּא חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה (לעומת הדין בשעה שעושה העברה — לא תעשה רצג) קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין, אֶלָּא נְבִיאֵהוּ לְבֵית דִּין בְּהֶכְרֵחַ וְנָבִיא עָלָיו עֵדִים לִפְנֵיהֶם, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ (הרואים את המעשה) עֵדִים בִּלְבָד (ולא־דיינים), וְהֵם (אחרים) יְדִינוּהוּ בְּמַה־שֶּׁהוּא חַיָּב. וְהָאַזְהָרָה שֶׁבָּאָה בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט" (שם, יב). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "יָכוֹל יַהַרְגוּ אוֹתוֹ מִשֶּׁהָרַג אוֹ מִשֶּׁנָּאַף? — תַּלְמוּד לוֹמַר: וְלֹא יָמוּת הָרוֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ". וַאֲפִלּוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל הֵם שֶׁרָאוּהוּ שֶׁהָרַג — הֲרֵי כֻּלָּם נַעֲשִׂים עֵדִים וּמְעִידִים לִפְנֵי בֵּית דִּין אַחֵר, וּבֵית הַדִּין הָאַחֵר יְמִיתוּהוּ. וּבַמְּכִלְתָּא: "הֲרֵי עֵדָה (בית דין) שֶׁרָאוּ אֶחָד שֶׁהָרַג אֶת־הַנֶּפֶשׁ יָכוֹל יַהַרְגוּ אוֹתוֹ עַד שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד אֵצֶל בֵּית דִּין? — תַּלְמוּד לוֹמַר: וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט".

יום חמישי כ"ט תמוז ה׳תשע"ו

מצות עשה רמז.
מצות לא תעשה רצג. רצז.
מצות עשה קפב.

הַמִּצְוָה הָרמ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף מִיַּד מִי שֶׁרוֹדְפוֹ לְהָרְגוֹ, אֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף, כְּלוֹמַר: שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים לַהֲרוֹג אֶת־הָרוֹדֵף, אִם לֹא נוּכַל לְהַצִּיל אֶת־הַנִּרְדָּף אֶלָּא בְּנֶפֶשׁ הָרוֹדֵף, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ("כי ינצו אנשים .. וקרבה אשת האחד להציל .. מיד מכהו .. והחזיקה במבושיו ..") "וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" (דברים כה, יב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (כי תצא): "בִּמְבֻשָׁיו (במקומות שהוא בוש בהם) — מָה מְבוּשָׁיו מְיֻחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת וַהֲרֵי הוּא בְּ"וְקַצֹּתָה", כָּךְ כָּל־דָּבָר שֶׁיֵּשׁ־בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת הֲרֵי הוּא בְּ"וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ". וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ — מְלַמֵּד שֶׁאַתָּה חַיָּב לְהַצִּילוֹ בְּכַפָּהּ. מִנַּיִן אִם אֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ בְּכַפָּהּ, הַצִּילוֹ בְּנַפְשָׁהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ עִנְיַן צִוּוּי זֶה, וְשֶׁזֶּה שֶׁאָמַר "אֵשֶׁת הָאֶחָד" — לֹא דִּבֵּר אֶלָּא בַּהֹוֶה (במצוי), וְהַכַּוָּנָה הִיא: לְהַצִּיל אֶת הַנִּרְדָּף בְּאֵבָרָיו שֶׁל רוֹדֵף; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַצִּילוֹ אֶלָּא בַּהֲרִיגַת הָרוֹדֵף לְגַמְרֵי — הוֹרְגִין אוֹתוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח׳ מִסַּנְהֶדְרִין (עג.).

הַמִּצְוָה הָרצ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלָּחוּס עַל נֶפֶשׁ הָרוֹדֵף פֵּרוּשׁ דָּבָר זֶה: שֶׁזֶּה שֶׁאָמַרְנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁקָּדְמָה לָזוֹ (לא תעשה רצב), שֶׁלֹּא יַהַרְגוּ הָעֵדִים אֶת־הַחוֹטֵא (בחטא שחייבים מיתה) עַד שֶׁיְּדִינוּהוּ בֵּית דִּין בְּמִיתָה — אֵין זֶה אֶלָּא אִם עָבַר וְעָשָׂה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא חַיָּב עָלָיו מִיתָה וְסִיֵּם אוֹתוֹ: אֲבָל בִּשְׁעַת חֶפְצוֹ וַהֲלִיכָתוֹ לַעֲשׂוֹת, הֲרֵי אָז הוּא נִקְרָא: רוֹדֵף — וְחוֹבָה עָלֵינוּ לְמָנְעוֹ וּלְעַכְּבוֹ מִלַּעֲשׂוֹת אֶת־הָעֲבֵרָה שֶׁלִּבּוֹ מִתְאַוֶּה: וְאִם הִתְעַקֵּשׁ וְסֵרֵב

— אָז נִלְחֵם בּוֹ. וְאִם נוּכַל לְמָנְעוֹ מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ בְּכָךְ שֶׁנְּחַסְרוֹ אֵבֶר מֵאֲבָרָיו, כְּגוֹן שֶׁנַּחְתּוֹךְ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ אוֹ נִסְמֵא אֶת־עֵינוֹ — הֲרֵי זֶה הֵיּוֹתֵר טוֹב: וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְמָנְעוֹ אֶלָּא בְּאִבּוּד נַפְשׁוֹ — הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג קֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה. וּבָאָה הָאַזְהָרָה מִלָּחוּס עָלָיו וּמִלְּהַמְנַע מִהַרִיגָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְקִצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" (שם) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם): "וְקִצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ — מְלַמֵּד שֶׁאַתָּה חַיָּב לְהַצִּילוֹ (את הנרדף על ידה) בְּכַפָּהּ. מִנַּיִן שֶׁאִם לֹא תּוּכַל לְהַצִּילוֹ בְּכַפָּה הַצִּילוֹ בְּנַפְשָׁהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ". וְשָׁם אָמְרוּ: "מָה מְבוּשָׁיו מְיֻחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת וַהֲרֵי הוּא בְּ"קִצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ". כָּךְ כָּל־דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת — הֲרֵי הוּא בְּקִצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ". וְזֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁיֵּהָרֵג הָרוֹדֵף עַל חֶפְצוֹ — אֵינוֹ בְּכָל־מִי שֶׁיַּחְפֹּץ לַעֲשׂוֹת אֵיזוֹ עֲבֵרָה שֶׁתִּהְיֶה, וְאֵינוֹ אֶלָּא בָּאָדָם הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, וַאֲפִלּוּ הוּא קָטָן (הרודף), אוֹ הָרוֹדֵף אַחַר אַחַת מִכָּל־הָעֲרָיוֹת לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ — וּבִתְנַאי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד. וּפְשׁוּט שֶׁהַזְּכוּר מִכְּלַל הָעֲרָיוֹת, אָמַר יִתְעַלֶּה: "צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְּאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ" (שם כב, כז), הָא יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ — מוֹשִׁיעָהּ בְּכָל־דָּבָר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהוֹשִׁיעָהּ. וְהִשְׁוָה דִּין רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ וְרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, אָמַר: "כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה" (שם, כו) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסַּנְהֶדְרִין (עב — עג).

הַמִּצְוָה הָרִצ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִתְרַשֵּׁל מֵהַצָּלַת נֶפֶשׁ מִישְׂרָאֵל אִם נִרְאֶנּוּ בְּסַכָּנַת מָוֶת וַאֲבָדָן וְיֵשׁ לָנוּ יְכֹלֶת לְהַצִּילוֹ. כְּגוֹן שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בַּמַּיִם וְאָנוּ נֵדַע לִשְׂחוֹת וְנוּכַל לְהַצִּילוֹ. אוֹ שֶׁגּוֹי רוֹצֶה לְהָרְגוֹ וְאָנוּ יְכוֹלִים לְהָסִיר מַה־שֶּׁבְּלִבּוֹ אוֹ לִדְחוֹת מִמֶּנּוּ הֶזֵּקוֹ וּבָאָה הָאַזְהָרָה מִלְּהִתְמַנַּע לְהַצִּילוֹ בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ" (ויקרא, יט, טז). וְאָמְרוּ שֶׁגַּם הַכּוֹפֵר עֵדוּתוֹ נִכְלָל בְּאַזְהָרָה זוֹ, לְפִי שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת־מָמוֹן אָחִיו אוֹבֵד וְהוּא יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לוֹ בְּכָךְ שֶׁיַּגִּיד אֶת־הָאֱמֶת. וּכְבָר בָּא עוֹד בְּעִנְיָן זֶה: "אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" (שם ה, א) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "מִנַּיִן אִם יוֹדֵעַ אַתָּ לוֹ עֵדוּת, שֶׁאֵין אַתָּה רַשַּׁאי לִשְׁתּוֹק עָלָיהָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ". וּמִנַּיִן אִם רְאִיתוֹ טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, לִסְטִים בָּאִין עָלָיו, חַיָּה רָעָה בָּאָה עָלָיו — חַיָּב אַתָּה לְהַצִּילוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ" וּמִנַּיִן לָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ שֶׁאַתָּה חַיָּב לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא־תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (עג.).

הַמִּצְוָה הַקפ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַבְדִּיל שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט שֶׁתִּהְיֶנָה מוּכָנוֹת לְמַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה (שיהיו עבורו מקלט מפני נקמתו של "גואל הדם"), וּלְתַקֵּן אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲלֵיהֶן וּלְיַשֵּׁר אוֹתָהּ, וְלֹא יַנִּיחוּ בָּהּ דָּבָר הַמְעַכֵּב אֶת הַבּוֹרֵחַ מִלָּרוּץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשַׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצְךָ" (דברים יט, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסַנְהֶדְרִין (עז.). וּמַכּוֹת (ז.) וּשְׁקָלִים (פרק א משנה א) וְסוֹטָה. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ (מצות עשה קעז) אָמְרָם: "עָרֵי מִקְלָט אֵין נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בָּאָרֶץ".

יום שישי א' מנחם־אב ה'תשע"ו

מצות עשה קפא. מצות לא תעשה שט. רחצ. מצות עשה קפד.

הַמִּצְוָה הַקפ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּעֲרִיפַת (ראשה של) עֶגְלָה. אִם נִמְצָא בַּשָּׂדֶה הָרוּג שֶׁלֹּא נוֹדַע מִי הֲרָגוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה" (דברים כא, א) וְזֶהוּ דִּין עֶגְלָה עֲרוּפָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת סוֹטָה (מד:).

הַמִּצְוָה הש"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּזְרוֹעַ וּמִלַּעֲבוֹד אֶת־הָאֲדָמָה בְּנַחַל אֵיתָן (נחל מים הזורם בחזקה) שֶׁנֶּעֱרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ" (שם, ד) וְהָעוֹבֵר עַל זֶה־לוֹקֶה. וּבִגְמָרָא מַכּוֹת (כב.) כְּשֶׁהִזְכִּירוּ מְחֻיְּבֵי מַלְקוּת אָמְרוּ: "וְהָא אִיכָּא זוֹרֵעַ לְנַחַל אֵיתָן וְאַזְהַרְתִּיהּ מֵהָכָא: "אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה אַחַת וְשֶׁהִיא בְּמַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סוֹטָה (מה: מו.).

הַמִּצְוָה הָרח"צ — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַשְׁאִיר מוֹקְשִׁים וּמִכְשׁוֹלִים בְּעָרֵינוּ וּבְתוֹךְ בָּתֵּינוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ בָּהֶם בְּנֵי אָדָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ" (שם כב, ח) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם) "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה' (שם) — מִצְוַת עֲשֵׂה: 'וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים' — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרֵישׁ שְׁקָלִים (מתלמוד) יְרוּשַׁלְמִי וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר נְזִקִּין (בבא קמא טו:, מו., ועוד).

הַמִּצְוָה הַקפ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְסַלֵּק הַמּוֹקְשִׁים וְהַמִּכְשׁוֹלִים מִכָּל־מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ, הַיְנוּ: שֶׁנִּבְנֶה כּוֹתֶל מַקִּיף סְבִיב הַגַּגּוֹת וְהַבּוֹרוֹת וְהַשִּׂיחִין וְדוֹמֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפּוֹל מִישֶׁהוּ בָּהֶם אוֹ מֵהֶם. וְכֵן מְקוֹמוֹת הַסַּכָּנָה כֻּלָּם בּוֹנִים וּמְתַקְּנִים אוֹתָם, כְּדֵי שֶׁתָּסוּר הַסַּכָּנָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ" (שם) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ — מִצְוַת עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא.

מתוך מהדורת חזק

יום שבת קודש ב' מנחם־אב ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רצט.

מצות עשה רב. רג. מצות לא תעשה ער.

הַמִּצְוָה הָרִצ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהִרְנוּ מִלְּהַכְשִׁיל זֶה־אֶת־זֶה בְּעֵצָה (שאינה הוגנת). וְהוּא: שֶׁאִם יִשְׁאָלְךָ עֵצָה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בּוֹ. הֲרֵי בָּאָה הָאַזְהָרָה מִלְּהַטְעוֹתוֹ וּמִלְּרַמּוֹתוֹ, אֶלָּא תּוֹרֵהוּ עַל הַדָּבָר שֶׁאַתָּה חוֹשְׁבוֹ שֶׁהוּא טוֹב וְיָשָׁר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "וְלִפְנֵי סוֹמֶא בְּדָבָר — הָיָה נוֹטֵל מִמְּךָ עֵצָה אַל תִּתֵּן לוֹ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ". וְאָמְרוּ שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל גַּם מִי שֶׁמְּסַיֵּעַ לִדְבַר עֲבֵרָה אוֹ גּוֹרְמָהּ, לְפִי שֶׁהוּא בָּא לְאוֹתוֹ הָאָדָם שֶׁסִּמְּאָה הַתַּאֲוָה אֶת־רְאִיתוֹ וַנַעֲשָׂה עִוֵּר וְעוֹזְרוֹ בִּתְעִיָּתוֹ. אוֹ יָכִין לוֹ סִבּוֹת עֲבֵרָתוֹ וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ אָמְרוּ עַל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית וְהַלְוֶה בְּרִבִּית שֶׁשְּׁנֵיהֶם עוֹבְרִים מִשּׁוּם "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל", לְפִי שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם עָזַר לַחֲבֵרוֹ וְהִכְשִׁיר לוֹ הַשְּׁלָמַת הָעֲבֵרָה. וְהַרְבֵּה דְּבָרִים מִסּוּג זֶה אוֹמְרִים בָּהֶם: עוֹבֵר מִשּׁוּם: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". וּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא הוּא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ תְּחִלָּה.

הַמִּצְוָה הָר"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹרִיד אֶת־הַמַּשָּׂא מֵעַל הַבְּהֵמָה שֶׁכָּשְׁלָה בְּמַשָּׂאָהּ בַּשָּׂדֶה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ וְגוֹ' עָזוֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" (שמות כג, ה). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "עָזוֹב תַּעֲזֹב — פְּרִיקָה". וְשָׁם אָמְרוּ: "'עָזוֹב תַּעֲזֹב' — נִמְצֵאנוּ לְמֵדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר: שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ לִפְרֹק מֵעָלָיו (מצות עשה) וְהֶזְהַרְנוּ מִלְּהַנִּיחָהּ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (המצוה המשלימה ע"ר): וְאִם הִנִּיחָהּ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ, עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "עָזוֹב תַּעֲזֹב" — מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִ[בָּבָא] מְצִיעָא (לב.).

הַמִּצְוָה הָר"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְעוֹן אֶת־הַמַּשָּׂא עַל הַבְּהֵמָה אוֹ עַל הָאָדָם אִם הוּא לְבַדּוֹ, אַחַר שֶׁהוֹרַדְנוּהוּ מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁהוֹרִידוֹ זוּלָתֵנוּ. כִּי כְּמוֹ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְרֹק מִמֶּנּוּ, כָּךְ נִצְטַוִּינוּ לִטְעוֹן עִמּוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ" (דברים כב, ד). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ — טְעִינָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִ(בבא) מְצִיעָא (לב.). וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁמִּצְוָה מִן־הַתּוֹרָה לִפְרוֹק וּמִצְוָה מִן־הַתּוֹרָה לִטְעוֹן.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְשִׁבְעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהִרְנוּ מִלַּעֲזוֹב אֶת־הַלָּכוּד בְּמַשָּׂאוֹ מְעֻכָּב בַּדֶּרֶךְ, אֶלָּא נַעֲזֹרֵהוּ וּנְפָרֵק מֵעָלָיו עַד שֶׁיִּתְקַן מַשָּׂאוֹ, וְנַגְבִּיהַּ עִמּוֹ אֶת מַשָּׂאוֹ, אוֹ עַל גַּבּוֹ אוֹ עַל בְּהֶמְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִינֵי מִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ" (שמות כג, ה). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזוֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה". וּבָא עוֹד לָאו מְיֻחָד בְּעִנְיָן זֶה וְהוּא אָמְרוֹ בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה: "לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ וְגוֹ'" (דברים כב, ד), וּבְסִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ" וְכוּ' — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ" (שמות כג, ה) — מִצְוַת עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִבָּבָא מְצִיעָא (לב.).

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמוד ב

שאילים גדולים הוא דְּלֵא אָכַל, אך כְּבָשִׁים – טלאים קטנים אָכַל, אֶלָּא לַאו שְׁמַע מִינָּהּ – ודאי שמכאן משמע שאיל בֶּן יומו קָרוי אַיִל, ואמר יעקב שלא אכל מצאן לבן כלל.

מִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא הברייתא לרבי אילעא, שלדבריו השינוי 'טלה ונעשה איל' פוטר מד' וה', ובברייתא שנינו שחייב ד' וה'. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָא מַנִּי – הברייתא בשיטת בֵּית שַׁמַּאי הִיא, דְּאָמְרֵי שִׁינּוּי בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֶדֶת וְלֹא קָנֵי – דבר שנשתנה אינו נחשב כאילו נסתלק, ונמצא לפנינו דבר אחר, אלא הוא עדיין קיים כמקודם אף שנשתנה, ולכך כשגנב טלה ונעשה איל, לא יצא מרשות בעליו, והגנב חייב אם טבח ומכר, דְּתַנְיָא בברייתות שזו דעת בית שמאי, נָתַן לָהּ הבועל לזונה כְּאֶתְנַנָּהּ – באתנן שלה חִיטִּין, וַעֲשָׂאָן – וטחנה אותן וניפתה את הקמח עד שנעשה סוֹלֶת, או שנתן לה זֵיתִים, וַעֲשָׂאָן שֶׁמֶן, או שנתן עֲנָבִים וַעֲשָׂאָן יַיִן, אזי תָּנֵי חֲדָא – בברייתא אחת שנינו, שכל זה אָסוּר משום פסול של אתנן זונה ['לא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וגו' בית ה' אֱלֹהֶיךָ' (דברים כג יט)], משום שאף לאחר השינוי שנעשה באתנן, נותר עליו שם אתנן זונה, וְתָנֵי חֲדָא – ובברייתא אחת שנינו, שמוּתָּר האתנן שהשתנה, משום שאינו דומה לאתנן שקיבלה, והרי זה נחשב שמה שקיבלה אינו בעולם, ומה שבידה בא ממקום אחר, וְאָמַר רַב יוֹסֵף, תָּנֵי גּוּרְיוֹן דְּמַאסְפּוּרְק – חכם ששמו גוריון שהיה דר באספורק שנה ברייתא, וגירסתו היא, בֵּית שַׁמַּאי הם האוֹסְרִין וּבֵית הִלֵּל הם המַתִּירִין. ונמצא שלדעת בית שמאי דבר שנשתנה אינו נחשב כאחר, ולכן הגנב אינו קונה את הגניבה, והברייתא שממנה הקשה רבי חנינא לרבי אילעא היא כדעת בית שמאי.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי, ומבארת: דִּכְתִיב בפסוק האוסר אתנן זונה (דברים כג יט) 'כִּי תוֹעֵבַת ה' גַּם שְׁנֵיהֶם' [אתנן זונה ומחיר כלב], והלשון גַּם שמשמע ריבוי בא לְרַבּוֹת שְׁנֵיהֶם, שאף אם נשתנה גוף האתנן, הרי זה תועבת ה'. וּבֵית הִלֵּל הסוברים שאתנן שנשתנה מותר, דרשו את המילה 'שניהם' כאילו נחלקה לשתים, 'שני' ו'הם', ו'הם' משמע שאינם אסורים אלא כמות שהיו וְלֹא שְׁנֵיהֶם, שאם נשתנו מותרים. שואלת הגמרא: וּבֵית שַׁמַּאי שאסרו אתנן שנשתנה, מה הם ממעטים מ'הם'. ומשיבה: לדעתם, הַהוּא – מיעוט זה, למעט

ישעיה פרק כח

כא כִּי כְהַר־פְּרָצִים יָקוּם יְהוָה כְּעֵמֶק בְּגִבְעוֹן יִרְגָּז לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂהוּ זָר מַעֲשֵׂהוּ וְלַעֲבֹד עֲבֹדָתוֹ נָכְרִיָּה
עֲבֹדָתוֹ: כב וְעַתָּה אַל־תִּתְלוֹצָצוּ פֶּן־יֶחְזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם כִּי־כָלָה וְנֶחֱרָצָה שָׁמַעְתִּי מֵאֵת אֲדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת
עַל־כָּל־הָאָרֶץ: (פ) כג הַאֲזִינוּ וְשִׁמְעוּ קוֹלִי הַקְשִׁיבוּ וְשִׁמְעוּ אִמְרָתִי: כד הֲכֹל הַיּוֹם יַחֲרֹשׁ הַחֹרֵשׁ לִזְרֹעַ
יְפַתֵּחַ וִישַׁדֵּד אַדְמָתוֹ: כה הֲלוֹא אִם־שִׁוָּה פָנֶיהָ וְהֵפִיץ קֶצַח וְכַמֹּן יִזְרֹק וְשָׂם חִטָּה שׂוֹרָה וּשְׂעֹרָה נִסְמָן
וְכֻסֶּמֶת גְּבֻלָתוֹ: כו וְיִסְּרוֹ לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהָיו יוֹרֶנּוּ:

רש"י

(כא) כי כהר פרצים. תרגום יונתן ארי כמא דזעו טוריא כד אתגלי יקרא דה׳ ביומי עוזיה מלכא וכניסין דעביד ליהושע במישר גבעון וכו׳ כן יתגלי לאתפרעא מדעבדין וכו׳: **זר מעשהו.** ידמה לכם לזר כי יבוא עליכם פורענות קשה: **לעבוד עבודתו.** לעשות מלאכתו כמו עבודת האדמה לבורי״ר בלע״ז: **(כב) ועתה אל תתלוצצו.** לאחר כרתנו ברית את מות: **מוסריכם.** יסורין: **(כד) הכל היום.** לשון תמיהה הוא לכך נקוד חטף פתח: **יחרוש.** מי שחורש לזרוע וכי החורש כדי לזרע לעולמים חורש א״כ מה יועיל אף הנביאים מוכיחים אתכם להחזירכם למוטב הלעולמים יוכיחו ולא יועילו: **יפתח וישדד אדמתו.** וכי לעולם לא יזרע אלא תמיד יפתח את האדמ׳ באתים ובכלי מחרישה, וישדד לשון עבודת שדה יפתח וישדד בתחלה הוא עושה תלמים רחבים וסוף הוא עושה תלמים קטנים במדרש ר׳ תנחומא: **(כה) הלוא.** כן דרך החורש כיון שחורש משוה פני האדמה ואח״כ זורע: **והפיץ קצח.** אם קצח בא לזרוע זורעה בתפוצה ואם כמון בא לזרוע זורעו בזריקה קצח מין אוכל הוא: **ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו.** ואם תבואה בא לזרוע כך הוא מנהגו זורע החטין באמצע החרישה, והשעורה זורע סביב להם להם והכוסמין זורעה על גבולי השד׳ ומצריו שורה לשון שורה זורע באמצ׳ ונמצא׳ שורה על השעורין והכוסמין: **(כו) ויסרו למשפט וגו׳.** אף מי שאלהיו יורנו לא לנצח ישלח נביאים להוכיחו אחרי שאינו שומע לתוכחה הוא ייסרנו במשפטי יסורין כדי שתועיל עמל תוכחתו שהוכיח כזה שמשוה פני הארץ לזרוע כדי שתצלח עמל חרישתו שחרש:

מצודת דוד

(כא) כי כהר פרצים. כמו בעת מלחמת דוד בפלשתים בבעל פרצים העומדת בהר כמ״ש ויעל בבעל פרצים (דה״א י״ד) ושם נשמדו הפלשתים פתאום ואמר כן יקום ה׳ להשמידם פתאום מעל פני האדמה: **כעמק בגבעון.** כמו בעת מלחמות יהושע בהאמורי בהעמק אשר בגבעון אשר מן השמים נלחמו עמהם כמ״ש וה׳ השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים וגו׳ (יהושע י׳) כמו כן ירגז ה׳ עליהם וילחם בם: **לעשות מעשהו.** להפרע מהם: **זר מעשהו.** המעשה תהיה זרה ר״ל דבר שלא עשה עמהם מתמול שלשום: **ולעבוד וגו׳.** הוא כפל ענין במ״ש כי עבודה היא כמו מעשה ונכריה הוא כמו זר ופתרון אחד להם: **(כב) אל תתלוצצו.** לומר דרך לעג כרתנו ברית את מות וגו׳: **פן יחזקו מוסריכם.** פן יתחזקו היסורים המוכנים לכם: **כי כלה וגו׳.** מאת ה׳ שמעתי שיבוא כליון וכריתה על כל הארץ לכן אל תתלוצצו: **(כג) האזינו.** הטו אוזן ושמעו קול דברי: **הקשיבו וגו׳.** כפל הדבר במ״ש: **(כד) הכל היום.** פתח במשל ואמר וכי כל היום יחרוש החורש לתקן השדה לזריעה: **יפתח.** מוסב על הכל היום לומר וכי כל היום יפתח האדמה בכלי המחרישה ויכתש רגבי העפר: **(כה) הלא אם שוה פניה.** הלא כאשר משוה פני האדמה מניח עבודתם ועוסק בזריעה: **והפיץ קצח.** כשבא לזרוע קצח זורעה בהפצה ואם בא לזרוע כמון זורעה בזריקה כל מין כדרכו: **ושם חטה שורה.** החטים משים בשורה ר״ל באמצעית השדה במדה הראוי לו לא יוסיף ולא יגרע: **ושעורה נסמן.** השעורה יזרע סביבות החטים כמו המסמן דבר מה: **וכסמת גבולתו.** הכוסמין זורע על גבולי השדה ומצריו כל מין במקום הראוי לו והנמשל הוא לומר כמו שאין דרך החורש לחרוש כל היום כי אחר שמשוה פני האדמה יזרע בה כל מין כדרכו ובמקום הראוי כן אין תועלת בתוכחת הנביא לבד כי מהראוי שאחר שישמעו דברי הנביא יתקנו מעשיהם ולשוב בתשובה כפי הראוי לכ״א לפי חטאו אשר יחטא ואשם: **(כו) ויסרו למשפט.** עוד מדבר במשל ואומר הנה כאשר תגדל התבואה והזרעונים שרוצה להפריש מהם הפסולת והקשין הנה דרכו להכות ולחבוט כל מין ומין במשפט הראוי כאשר למדו אלהיו ונתן חכמה בלבו לדעת משפט כל מין ומין:

מצודת ציון

(כא) ירגז. מל׳ רוגז וכעס: **ולעבוד עבודתו.** תרגום של מעשה הוא עובדא: **(כב) תתלוצצו.** מל׳ לץ: **מוסריכם.** מל׳ יסורים: **כלה.** מל׳ כליון: **ונחרצה.** ענין כריתה כמו נחרצת שוממות (דניאל ט): **(כד) יפתח.** מל׳ פתיחה: **וישדד.** ענין כתישת רגבי העפר וכן אם ישדד עמקים אחריך (איוב לט) ויתכן שהוא מל׳ שדה ר״ל יתקן השדה: **(כה) אם.** כאשר כמו ואם יהיה היובל (במדבר לו): **שוה.** ר״ל דומה בכל המקומות שלא יהיה תל מזה וחריץ מזה: **והפיץ.** ענין פזור: **קצח וכמון.** הם מיני זרעונים: **ושם.** מל׳ שימה: **שורה.** ענין: **נסמן.** מל׳ סימן: **וכסמת.** מין תבואה: **(כו) ויסרו.** עניינו הכאה וחבטה כמו אבי יסר אתכם בשוטים (מ״א יב): **למשפט.** כמו במשפט ובאה הלמ״ד במקום הבי״ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט) ור״ל בכסא ומשפט ענינו דבר הנהוג והראוי כמו המלך עומד על העמוד כמשפט (מ״ב יא): **יורנו.** ענין לימוד כמו יורנו בדרך יבחר (תהלים כה):

איוב פרק ה כג־כז

כג כִּי עִם־אַבְנֵי הַשָּׂדֶה בְּרִיתֶךָ וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הָשְׁלְמָה־לָּךְ: כד וָיָדַעְתָּ כִּי־שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא
תֶחֱטָא: כה וָיָדַעְתָּ כִּי־רַב זַרְעֶךָ וְצֶאֱצָאֶיךָ כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ: כו תָּבוֹא בְכֹלַח אֱלִי־קָבֶר כַּעֲלוֹת גָּדִישׁ בְּעִתּוֹ:
כז הִנֵּה־זֹאת חֲקַרְנוּהָ כֵּן־הִיא שְׁמָעֶנָּה וְאַתָּה דַּע־לָּךְ:

איוב פרק ו א־ד

א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר: ב לוּ שָׁקוֹל יִשָּׁקֵל כַּעְשִׂי (והיתי) וְהַוָּתִי בְּמֹאזְנַיִם יִשָּׂאוּ־יָחַד: ג כִּי־עַתָּה מֵחוֹל
יַמִּים יִכְבָּד עַל־כֵּן דְּבָרַי לָעוּ: ד כִּי חִצֵּי שַׁדַּי עִמָּדִי אֲשֶׁר חֲמָתָם שֹׁתֶה רוּחִי בִּעוּתֵי אֱלוֹהַּ יַעַרְכוּנִי:

רש״י

(כג) אבני השדה. מין אדם הן: **וחית השדה.** הוא שנקרא גרוש״ה בלע״ז וזו היא חית השדה ממש ובלשון משנה תורת כהנים נקראים אדני השדה: **השלמה לך.** יהיה לה שלום עמך: **(כד) וידעת כי שלום אהלך.** ואז בכל מקום תהיה בטוח, כי שלום אהלך: **ופקדת נוך ולא תחטא.** כמו אל השערה ולא יחטיא (שופטים כ) וזו היא השביעית שמנינו למעלה: **(כו) תבא בכלח אלי קבר.** שתנצל מן הדבר, ובכלח אין סמך במקרא להבין מליצתו ולפי ענין המליצה יפתר וילמד מעניינו שהוא ל׳ גמר בישול התבואה כשבישלה כל צורכה ורז״ל פירשו בכלח בגימטריא ששים שנה: **כעלות גדיש.** כאשר נסתלק הגדיש מן הקרקע בעתו: **(א) (מענה איוב): (ב) והותי.** שברי: **ישאו יחד.** עם משקל שכנגדם ואפי׳ הם חול ימים יכבד ממנו: **(ג) לעו.** מגומגמין כאדם שאין בו כח להוציא דבר מפיו כתיקונו וכן ושתו ולעו (עובדיה א) שכן דרך שיכור לגמגם בדבריו: **(ד) חמתם.** ארס שלהם דרך פרסיים לתת ארס של נחש בחציהם:

מצודת דוד

(כג) כי עם אבני השדה. אשר עם אבני מכשול המושלכים ע״פ השדה יהיה כאלו כרת ברית עמהם לבל תגוף באבן רגלך והיא השביעית אשר לא תחשב לצרה כששת הראשונים: **וחית השדה.** הוא ענין מליצה לומר כאלו חית השדה היו השלוחים בדבר לתווך השלום בינך ובין אבני השדה וכאלו הם השלימו לך את האבנים ההם: **(כד) וידעת.** בכל מקום שתהיה תהא יודע ומובטח אשר השלום באהלך: **ופקדת.** תזכור ותשגיח במדורך כי לך תהיה ולא תהיה נחסר ממך להמסר ביד אחר: **(כה) וידעת.** תהיה יודע ובטוח אשר הרבה יהיה זרעך: **וצאצאיך** וגו׳. כפל הדבר במ״ש: **(כו) תבוא בכלח.** בעת הזקנה תבוא אל הקבר כמו שמסלקין את הגדיש מן השדה בעת שנתייבש כל צרכו כן תסולק מן העולם בעת ימלאו ימיך: **(כז) הנה זאת.** המענה הזאת חקרנוה בהשכל ודעת וכן היא האמת לזאת שמע אותה להבינה היטב: **ואתה דע לך.** כאומר הנה עשיתי את שלי ואתה דע לך בנפשך אם תבחר אמרי אם תחדל (העולה מהמענה ההיא שהחליט אליפז שהכל בא בהשגחה והביא ראיה מאבדן הרשעים מבלי תקומה ולא כן יאבדו הצדיקים ויסכל דעת איוב במה שיחשוב שהכל מסר ביד מערכת השמים ומקרה אחד לכל לצדיק ולרשע כי ישיב אמרים הלא בחיק האדם השלם יחשב דבר כזה לעול עם שאינו שלם אף במלאכי מעלה וכ״ש שאין לו ערך עם שלימות המקום ב״ה ואיך אם כן יעלה על הדע׳ שיש עול זה בחוקו יתברך ועם כי נראה שברוב הפעמי׳ בא כאשר תשפוט המערכה מ״מ בא בהשגחה ובעבור קוצר הדעת לא נדע פתרון הדבר ויוכיח עוד על ההשגחה מנתינת המטר זולת הטבע ומהכשל הרשעים ברעתם אשר חשבו לזולת ומסכול דעתם בדבר הנראה לעין כל וישפוט על יסורי הצדיקים אשר יבואו למרק מעט העון אשר בידם למען ישגא אחריתם ויחוה עצתו לאיוב לבל יבעט ביסורין כי באו למרק העון לטוב לו כל הימים): **(ב) כעשי והותי.** היא היא כי בעבור שברון הרוח יכעס האדם בעצמו ור״ל אם היו שוקלין אותם לשומם במאזני משקל ולשאתם יחד עם הדבר הנתון לעומתם וכדרך השוקלין: **(ג) כי עתה.** אז היה עתה נודע לכל אשר הוותי יכבד מחול הימים אם ישומם לעומתם: **על כן.** בעבור גודל המכאוב לזה דברי המה מגומגמים להרבות בתרעומות ולהסתפק בהשגחה ולומר פעם כך ופעם בהפוך: **(ד) כי חצי שדי.** חצי היסורין הבאים משדי מתמידים לשבת עמדי (עם כי איוב חשב שבא הכל מצד המערכה עכ״ז אמר דבריו אל מול דעת אליפז שהכל בא מה׳ בהשגחה): **אשר חמתם.** היא הליחה המעופשת הזלה משחין הרע ואחז במשל מדרך הפרסיים אשר ימשחו חציהם בארס הנחש: **בעותי.** החרדות הבאות מאת המקום ב״ה עורכים מלחמה עמי:

מצודת ציון

(כד) ופקדת. ענין זכרון והשגחה כמו פקד פקדתי (שמות ג): **נוך.** מל׳ נוה ומדור: **תחטא.** ענינו חסרון כמו קולע וגו׳ ולא יחטיא (שופטים כ): **(כו) בכלח.** עת זקנה וכן עלימו אבד כלח (לקמן ל): **אלי קבר.** אל קבר: **כעלות.** ענין סלוק כמו אל תעלני בחצי ימי (תהלים קב): **גדיש.** כרי מן עמרי תבואה: **(ב) לו.** ענינו כמו אם וכן לו החייתם אותם (שופטים ח): **כעשי.** כמו כעסי בסמ״ך: **והותי.** ענין שברון רוח כמו הוה על הוה (יחזקאל ז): **(ג) לעו.** ענין מגומגם ונשחת כמו ושתו ולעו (עובדיה א): **(ד) חמתם.** ארסם כמו חמת תנינים (דברים לב): **בעותי.** מל׳ בעתה וחרדה:

פ ר ק ת ש י ע י

א אֵין אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא בַּנְּגָעִים אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. אֵין הַכֹּהֲנִים לוֹבְשִׁין לְשַׁמֵּשׁ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. צֶמֶר גְּמַלִּים וְצֶמֶר רְחֵלִים שֶׁטְּרָפָן זֶה בָּזֶה — אִם רֹב מִן הַגְּמַלִּים, מֻתָּר; וְאִם רֹב מִן הָרְחֵלִים, אָסוּר; מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה, אָסוּר. וְכֵן הַפִּשְׁתָּן וְהַקִּנְבּוֹס שֶׁטְּרָפָן זֶה בָּזֶה.

ב הַשִּׁירַיִם וְהַכָּלָךְ אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, אֲבָל אֲסוּרִים מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶם. אֵין עֲרָאי לְכִלְאַיִם. וְלֹא יִלְבַּשׁ כִּלְאַיִם אֲפִלּוּ עַל גַּבֵּי עֲשָׂרָה, אֲפִלּוּ לִגְנוֹב אֶת הַמֶּכֶס.

פירוש ברטנורא

ט א אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים. דכתיב (דברים כב) לא תלבש שעטנז צמר ופשתים. שעטנז כלל צמר ופשתים פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, צמר ופשתים אין מידי אחרינא לא. וצמר הוא צמר רחלים ואילים בלבד דכתיב (מלכים ב ג) ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר, אין לך קרוי צמר סתם אלא צמר אילים אבל שאר צמר צריך ליתן שם לווי, צמר גמלים צמר ארנבים צמר עזים: **ואינו מטמא בנגעים אלא צמר ופשתים.** דכתיב (ויקרא יג) והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בגד פשתים: **אין הכהנים לובשים לשמש במקדש אלא צמר ופשתים.** דבבגדי כהנים כתיב שש ובד, והוא פשתן שעולה בד בבד, כלומר קנה יחידי מכל גרעין ואין שני קנים עולים מגרעין אחד. ובאבנט כתיב תכלת וארגמן ותולעת שני. ותכלת, צמר צבוע בדם חלזון. וארגמן, צמר צבוע בצבע אדום ששמו ארגמן והוא לאכ"א בלע"ז. ותולעת שני, הוא צמר צבוע בצבע אדום שקורין כרמז"י: **שטרפן.** שערבן: **מותר.** לערב עמהן פשתן לפי שצמר רחלים נתבטל ברוב של גמלים: **וכן פשתן וקנבוס.** שנתערבו והרוב מן הקנבוס מותר להביא צמר ולערב עמהם:

ב השיריים והכלך. מינים של משי הן, והכלך גדל בכרכי הים ותבניתו כתבנית הזהב, והוא רך ביותר ודומה לצמר: **אבל אסורים.** דאתי לאחלופי בצמר ופשתים. ומפני שלא היו מצויין ביניהם לא היו מכירים בהן ואתי לאחלופי הלכך אסורים מפני מראית העין. אבל האידנא שהמשי מצוי בינינו והכל יודעים ומכירים בו אין אסור שום מין של משי בצמר או בפשתים, וכן הקנבוס שרי בין בצמר בין בפשתים שהכל מכירים בו: **הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים.** לפי שהן עשויין לשכיבה והתורה אמרה (ויקרא יט) לא יעלה עליך אבל אתה מותר להציעו תחתיך. והני מילי כשהן קשים ורקנים ונתונים על גבי אצטבא אז הן מותרין כשאין בשרו [נוגע] בהם, אבל אם הם רכים או מלאים או אפילו רקנים ומונחים על גבי מטה אפילו עשר מצעות זו על גבי זו וכלאים תחתיהם אסור לישן עליהם לפי שנכפפים תחתיו ונכרכים על בשרו: **אין עראי לכלאים.** דלבישת עראי לבישה היא: **אפילו על גבי עשרה.** ואע"פ שאינו נהנה מן הכלאים: **את המכס.** ראיתי לקצת מרבותי שפירשו כגון במקום שהיהודים פורעים מכס למוכס העומד מאליו, ולובש כלאים כדי שלא צמח שאנו קוראים קנבוס אלא מין אחר **(ר' עקיבא איגר בשם תוספות ישנים).**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

פרק זה – האחרון שבמסכתנו – עוסק בכלאי בגדים, ושונה דינם של כלאי בגדים מדין כלאי בהמה, שכן בכלאי בהמה, אף על פי שכתוב בהם "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו", שור וחמור לאו דווקא הוא, אלא הוא הדין למינים אחרים, כמו שבארנו בפרק הקודם (בהקדמה לבאור משנה ב), ואילו בכלאי בגדים אין איסור כלאים אלא בצמר ופשתים בלבד, כמו שכתוב (דברים כב, יא): "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו". דבר זה באה, איפוא, משנתנו להשמיע. כן מלמדת המשנה דרך אגב דינים אחרים הקשורים בצמר ופשתים.

אֵין אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם – כלאי בגדים, **אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים** – שכתוב: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו", צמר ופשתים דווקא ולא מינים אחרים. וצמר היינו של רחלים ואילים בלבד. **וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא בַּנְּגָעִים** – בנגעי בגדים, **אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים** – שכתוב **(ויקרא יג, מז)**: "והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים..." **אֵין הַכֹּהֲנִים לוֹבְשִׁין לְשַׁמֵּשׁ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים** – כלומר שהיו בגדים מפשתים או מצמר והיו מצמר ופשתים יחד, שאין איסור כלאים נוהג במקדש, שנאמר בבגדי כהונה **(שמות לט, כז-כט)**: "ויעשו את הכתנות שש... ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש ואת מכנסי הבד שש משזר ואת האבנט שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני" – שש היינו פשתים, ו"תכלת וארגמן ותולעת שני" היינו צמר צבוע בגוונים שונים. **צֶמֶר גְּמַלִּים וְצֶמֶר רְחֵלִים שֶׁטְּרָפָן זֶה בָּזֶה** – שעירבם יחד, **אִם רֹב מִן הַגְּמַלִּים** – אם הרוב בתערובת הוא צמר גמלים, **מֻתָּר** – לערבם בפשתים, שצמר רחלים בטל ברוב צמר גמלים, ואין כאן כלאים; **וְאִם רֹב מִן הָרְחֵלִים** – אבל אם בתערובת הצמר היה רוב הצמר מן הרחלים, **אָסוּר** – לערב צמר זה בפשתים משום איסור כלאים; **מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה** – ואפילו היו מחצה צמר גמלים ומחצה צמר רחלים, **אָסוּר** – לערבם בפשתים, שהואיל וצמר רחלים לא בטל, אסור לערבו בפשתים, משום כלאים. **וְכֵן הַפִּשְׁתָּן וְהַקִّנְבּוֹס שֶׁטְּרָפָן זֶה בָּזֶה** – אם הרוב מן הקנבוס מותר לערבם בצמר, שהקנבוס אין דינו כפשתים. וכבר בארנו שהקנבוס הוא מין צמח סיבים, שסיביו משמשים לתעשיית חבלים, שקים וכדומה, ויש סוברים, שהקנבוס שבמשנתנו אינו אותו

באור משנה ב

הַשִּׁירַיִם – משי חלק הדומה לפשתן, **וְהַכָּלָךְ** – מין משי שעינו כעין הזהב והוא רך ושעיר כצמר, **אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם כִּלְאַיִם** – עם צמר או עם פשתים, או כשהם תפורים זה בזה, **אֲבָל אֲסוּרִים מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן** – אסור מדרבנן לתפור יחד שיריים עם צמר או כלך עם פשתים, או אפילו שיריים עם כלך, מפני מראית העין, שהואיל והשיריים דומים לפשתים והכלך דומה לצמר, יאמרו הבריות שזה בגד כלאים. ואמנם איסור זה לא היה נוהג אלא בימיהם, לפי שהמשי לא היה מצוי ביניהם ולא היו מכירים סוגי המשי השונים, אבל בימינו, שהמשי מצוי בינינו והכל מכירים בו, אין איסור בשום מין של משי עם צמר או עם פשתים **(ברטנורא)**. **הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת** – העשויים מצמר ופשתים, **אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם כִּלְאַיִם** – ומותר לישב ולהסב עליהם, שלא אסרה תורה אלא דרך לבישה, וכתוב **(ויקרא יט, יט)**: "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך" – אבל אתה מציעו תחתיך, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶם** – שאם בשרו נוגע בהם הרי זה כאילו מעלה עליו כלאים. בירושלמי אמרו: במה דברים אמורים שהכרים והכסתות אין בהם משום כלאים? כשהם ריקנים (שאינם ממולאים בדבר רך) ומונחים על גבי אצטבא, אבל אם הם מלאים או אפילו ריקנים ומונחים על גבי המטה, אסור לשכב עליהם, לפי שהם נכפפים תחתיו ונכרכים על גופו. **אֵין עֲרָאי לְכִלְאַיִם** – אין דין עראי לענין כלאים, שאסור ללבוש בגד כלאים אפילו דרך עראי, **וְלֹא יִלְבַּשׁ כִּלְאַיִם אֲפִלּוּ עַל גַּבֵּי עֲשָׂרָה** – בגדים, אף על פי שאינו נהנה כלל מן הכלאים, **אֲפִלּוּ לִגְנוֹב אֶת הַמֶּכֶס** – שאינו מתכוון ללבוש אלא כדי שלא יצטרך לשלם מכס, לפי שאין משלמים מכס מבגדים שאדם לבוש בהם, מכל מקום אסור ללבוש כלאים. בבבלי **(בבא קמא קיג, א)** מבואר, שהמדובר כאן במוכס שאין לו תעריף ולוקח מכס כרצונו, או במוכס העומד מאליו (שאינו ממונה מטעם המלכות) ותובע מיסים שלא על פי החוק, לפיכך אין כאן

ג מִטְפְּחוֹת הַיָּדַיִם, מִטְפְּחוֹת הַסְּפָרִים, מִטְפְּחוֹת הַסַּפָּג — אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם כִּלְאַיִם; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר. וּמִטְפְּחוֹת הַסְּפָרִים אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם כִּלְאַיִם.

ד תַּכְרִיכֵי הַמֵּת וּמַרְדַּעַת שֶׁל חֲמוֹר — אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. לֹא יִתֵּן הַמַּרְדַּעַת עַל כְּתֵפוֹ, אֲפִלּוּ לְהוֹצִיא עָלֶיהָ זֶבֶל.

ה מוֹכְרֵי כְסוּת מוֹכְרִין כְּדַרְכָּן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוְּנוּ בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה, וּבַגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. וְהַצְּנוּעִים מַפְשִׁילִין בְּמַקֵּל.

ו תּוֹפְרֵי כְסוּת תּוֹפְרִין כְּדַרְכָּן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוְּנוּ בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה, וּבַגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. וְהַצְּנוּעִים תּוֹפְרִים בָּאָרֶץ.

פירוש ברטנורא

יכיר שהוא יהודי. ולי נראה לגנוב את המכס לפי שאין אדם נותן מכס מבגדים שהוא לובש. וסתם משנה זו [סברה] דבר שאין מתכוין אסור, ופליגא אאידך סתמא דתנן מוכרי כסות מוכרין כדרכן:

ג מטפחות הידים. שמנגבים בהם כשנוטלים את הידים: **מטפחות הספרים.** שנותנים על גבי ספר תורה: **ומטפחות ספג.** שמנגב בהם כל גופו אחר שרחץ: **ר׳ אליעזר אוסר.** מטפחות ידים לפי שפעמים מחמם בה ידיו, ומטפחות ספרים פעמים שמשימה בחיקו ומתחמם, ומטפחות הספג פעמים שרואה את רבו ומתעטף בה. והלכה כר״א: **מטפחות ספרים.** המגלחים בני אדם, ופורסים עליהם מטפחת כדי שלא יתלכלכו בגדיהם: **אסורים משום כלאים.** ובהא מודה ת״ק לפי שיש להן בית ראש ולובשים אותן דרך מלבוש, והכי מוכח בירושלמי:

ד תכריכי המת. שהמת נקבר בהם אין בהן משום כלאים דכתיב (תהלים פח) במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות: **ומרדעת חמור.** היא קשה יותר מכרים וכסתות, הלכך אפילו בשרו נוגע לא חיישינן שמא תכרך נימא על בשרו. ודוקא כשהכלאים נכרים ונראים בה אבל בגד שאבד בו כלאים לא יעשנו מרדעת לחמור, דחיישינן שמא יקח ממנו טלאי לבגדו, הואיל ואין הכלאים ניכרים:

ה מוכרי כסות מוכרים כדרכן. לובשים בגדי כלאים להראות לקונה מדת ארכו ורחבו, ובלבד שלא יתכוונו להנאתן. ואע״ג דאם מתכוון איכא איסורא דאורייתא, כי לא מתכוון שרי לכתחילה. וכן הלכה: **והצנועים.** המחמירים על עצמן: **מפשילין במקל.** נותנים המקל על כתפיהם והכלאים מונחים בקצהו ואין כתפיהם נוגעות בכלאים:

ו תופרין כדרכן. מניחין הכלאים על הברכים ועל השוקים כשהן תופרים:

משניות מבוארות – קהתי

בעיה של גניבת המכס אלא של כלאים. אבל במוכס הממונה מטעם המלכות, אסור בכלל להבריח את המכס, שדינא דמלכותא דינא.

באור משנה ג

מִטְפְּחוֹת הַיָּדַיִם – שמנגבים בהם את הידים, והיינו מגבות, **מִטְפְּחוֹת הַסְּפָרִים** – שעוטפים בהם את ספרי תורה, **מִטְפְּחוֹת הַסַּפָּג** – שמתנגבים בהן לאחר רחיצת כל הגוף, **אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם כִּלְאַיִם** – כלומר אין לחשוש לכלאים שבהן ומותר להשתמש בהן. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר** – להשתמש בהן אם המטפחות עשויות כלאים, לפי שנכרכות על היד ונמצאת היד מתחממת בהן **(רמב״ם)**. וכן הלכה. **וּמִטְפְּחוֹת הַסְּפָרִים** – שהספרים פורסים על המסתפר כדי שיפלו עליהן השערות, **אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם כִּלְאַיִם** – אף לדברי תנא קמא, לפי שמשתמשים בהן דרך לבישה.

באור משנה ד

תַּכְרִיכֵי הַמֵּת – שקוברים בהם את המת, **וּמַרְדַּעַת שֶׁל חֲמוֹר** – שהרוכב יושב עליה, **אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם כִּלְאַיִם** – הטעם בתכריכי המת, לפי שכתוב **(תהילים פח, ו)**: ״במתים חפשי״, ודרשו חכמים: כיון שמת אדם, נעשה חפשי מן המצוות **(נידה סא, ב)**; ומובא בגמרא **(שם)**, שאפילו לכתחילה יכול לעשותם כלאים, שכן שנו בתוספתא: בגד שאבד בו כלאים, הרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים (שמא יחזור וימכרנו לישראל), ולא יעשנו מרדעת לחמור (מחשש שמא יקח ממנו טלאי לבגדו, הואיל ואין הכלאים ניכרים), אבל עושה ממנו תכריכין למת. ומרדעת של חמור העשויה מצמר ופשתים והכלאים ניכרים ונראים בה, אין בה משום איסור כלאים, לפי שהיא קשה ואינה נכרכת על בשרו אפילו כמלוא נימא. **לֹא יִתֵּן הַמַּרְדַּעַת** – של כלאים, **עַל כְּתֵפוֹ, אֲפִלּוּ לְהוֹצִיא עָלֶיהָ זֶבֶל** – שכתוב: ״ובגד כלאים לא יעלה עליך״, אפילו בגד שאינו עשוי ללבישה, מכל מקום אסור הוא בהעלאה.

באור משנה ה

מוֹכְרֵי כְסוּת – מוכרי בגדים, שדרכם להניח את הבגדים על כתפיהם, כדי להראותם ללקוחות, **מוֹכְרִין כְּדַרְכָּן** – בגדי כלאים, ואין בהנחת הבגדים על כתפיהם משום איסור העלאת כלאים **(״כסף משנה״, הל׳ כלאים י׳, יח)**. ויש מפרשים שדרכם ללבוש את הבגדים כדי להראות ללקוחות את מידתם וצורתם, והואיל ואינם מתכוונים בלבישה זו להנאת גופם, אין בלבישה זו משום איסור כלאים, שסובר התנא של משנתנו: דבר שאינו מתכוון, מותר **(ברטנורא)**; ולפי פירוש זה, מה ששנינו לעיל (משנה ב): ״ולא ילבש כלאים אפילו על גבי עשרה״, זו דעה של תנא הסובר: דבר שאין מתכוון אסור, והוא חולק על משנתנו **(עיין שם ברטנורא ו״משנה ראשונה״)**. **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוְּנוּ בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה** – שהבגדים יגינו עליהם מפני להט השמש, **וּבַגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים** – שלא יתכוונו בשעת ירידת גשמים שהבגדים יגינו עליהם מפני הגשמים, שבשעה שמתכוונים כך הרי הם עוברים על איסור כלאים. **וְהַצְּנוּעִים** – המדקדקים במצוות ומחמירים על עצמם, **מַפְשִׁילִין בְּמַקֵּל** – תולים את בגדי הכלאים על גבי מקל הנתון על כתפיהם, ומורידים את הבגדים עד לקצה המקל מאחוריהם, שלא יגעו הכלאים בכתפיהם.

באור משנה ו

תּוֹפְרֵי כְסוּת – התופרים בגדי כלאים, **תּוֹפְרִין כְּדַרְכָּן** – כשהבגדים מונחים על ברכיהם, ואין בזה משום איסור כלאים, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוְּנוּ בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה, וּבַגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים** – שהבגדים יגינו עליהם מפני החמה או מפני הגשמים. **וְהַצְּנוּעִים תּוֹפְרִים בָּאָרֶץ** – מניחים בגדי הכלאים על הארץ ותופרים, והיינו כשהתופר יושב על הארץ; ואם הוא יושב על הספסל, מניח את הבגדים על השולחן **(״תפארת ישראל״)**.

ז הַבִּרְסִין וְהַבַּרְדְּסִין, וְהַדַּלְמָטִקְיוֹן וּמִנְעֲלוֹת הַפִּנּוֹן — לֹא יִלְבַּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁיִּבְדֹּק. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַבָּאִים מֵחוּץ הַיָּם וּמִמְּדִינַת הַיָּם אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן בְּקַנְבּוֹס. וּמִנְעָל שֶׁל זֶרֶד אֵין בּוֹ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם.

ח אֵין אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם אֶלָּא טָווּי וְאָרוּג, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, יא)**: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז" — דָּבָר שֶׁהוּא שׁוּעַ, טָווּי וְנוּז. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: נָלוּז וּמֵלִיז הוּא אֶת אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם עָלָיו.**

פירוש ברטנורא

ז הברסין והברדסין. שניהם עשויין מצמר ומכסים בה את המטות אלא שאלו דקין ואלו עבין: **דולמטיקיון.** בתי שוקים, קאלצי"ש בלע"ז: **מנעל הפינון.** מנעל שעושות מפסולת הצמר: **עד שיבדוק.** שמא יש פשתן מעורב בהן: **הבאים מחוץ הים וממדינת הים.** מחוץ הים שהוא במדינת הים: **שחזקתו מן הקנבוס.** משנה זו נשנית בראשונה בזמן שלא היה הפשתן מצוי בכל מקום, אבל בזמן הזה שהפשתן מצוי בכ"מ כולם צריכים בדיקה הלכך הלוקח בגדים תפורים מן הנכרי בזמן הזה לא ילבש עד שיבדוק יפה: **ומנעל של זרב.** מנעלים של עור ומחופים בפנים בלבדים או בצמר עב ומגיעין עד היכך, כעין אותן שקורין בורזקיש בלע"ז ובערבי כופ"ש. ולפי שעשוין לחמם הרגל קרויין של זרב לשון יזורבו נצמתו (איוב ו): **אין בו משום כלאים.** אין חוששין שמא פשתים מעורב בהם:

ח שוע טווי ונוז. שוע סרוק במסרק ושוע חלק. איש חלק מתרגמינן גבר שעיע: **נוז.** שזור דהיינו ב' חוטין שזורין יחד. ועיקר כלאים מן התורה שיהיה הצמר סרוק וטווי ושזור לבדו, וכן הפשתן סרוק וטווי ושזור לבדו, ואח"כ יהיו ארוגים יחדו או מחוברים יחד בשתי תכיפות דהוו כאריג. ומש"ה איצטריך קרא למשרי כלאים בציצית לפי שחוטי תכלת שזורים הם דכתיב פתיל תכלת טווי ושזור, וכן חוט לבן, וכשמחברן יחד בשתי תכיפות הוו כלאים גמורים דאורייתא. והא דתנן הכא אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג שנאמר (דברים כג) לא תלבש שעטנז, לאו למדרש אריג משעטנז דאריג מיחדו נפקא דדרשינן מיניה דאף שתי תכיפות הוי חבור, ולא מייתי שעטנז אלא משום טווי. וראיתי לאחד מרבותינו שפירש שוע טווי הצמר לבד והפשתים לבד, ונוז

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

משנה זו באה ללמדנו, שהקונה בגדי צמר צריך לבדקם יפה, שמא הם תפורים בחוטי פשתן.

הַבִּרְסִין וְהַבַּרְדְּסִין – בגדי צמר הנקראים כך על שם המקומות שמשם היו מובאים; ויש מפרשים: הברסין – כסויי צמר דקים, והברדסים – כסויי צמר עבים, **וְהַדַּלְמָטִקְיוֹן** – מין בגד צמר הבא ממדינת דלמטיא; ויש מפרשים: מכנסי צמר, **וּמִנְעֲלוֹת הַפִּנּוֹן** – נעליים העשויות מפסולת הצמר, **לֹא יִלְבַּשׁ בָּהֶן** – ויש גורסים: לא ילבשם, **עַד שֶׁיִּבְדֹּק** – אם אין פשתן מעורב בהם. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַבָּאִים מֵחוּץ הַיָּם** – בגדי צמר הבאים מערי החוף של הים התיכון, **וּמִמְּדִינַת הַיָּם** – וממקומות רחוקים שמעבר לים, **אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה** – אם מעורב בהם פשתן, או שמא נתפרו בחוטי פשתן, **מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן בְּקַנְבּוֹס** – חזקה שתפורים הם בקנבוס ולא בפשתן, לפי שהפשתן אינו מצוי שם והוא ביוקר, והרי שנינו (לעיל משנה א) שהקנבוס אין לו דין פשתים ואינו כלאים עם צמר. ברם, בזמננו שהפשתן מצוי בכל מקום, כל בגד צמר צריך בדיקה, שמא הוא תפור בחוטי פשתן (**ירושלמי**). **וּמִנְעָל שֶׁל זֶרֶד** – ויש גורסים: של זרב – מנעל המרופד בלבד של צמר לחימום הרגל, **אֵין בּוֹ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם** – שאין חוששים שמא מעורב בו פשתן (**ברטנורא**). הרמב"ם מפרש, שהוא מין מנעל שאין לו עקב, ומהלכים בו על היצועים והכסתות, ואף שהוא כלאים מותר ללובשו, מפני שעור הרגל קשה הוא ואינו נהנה כשאר עור הגוף (**הל' כלאים י, טו**).

באור משנה ח

משנתנו באה ללמד, מהי משמעותו של "שעטנז" האמור בתורה בכלאי בגדים.

אֵין אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם – מן התורה, **אֶלָּא טָווּי** – שמהצמר ומהפשתים נטוו חוטים, **וְאָרוּג** – ומהחוטים עשוי אריג, כמו שנבאר עוד להלן, **שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז"** – ודורשים "שעטנז" נוטריקון: שוע, טווי, נוז; ומכאן שאין אסור אלא **דָּבָר שֶׁהוּא שׁוּעַ** – חלק וסרוק, **טָווּי** – עשוי לחוטים, **וְנוּז** – שזור; אלו הן שלש מלאכות בהכנת החוטים לעשיית אריגים, שכן בתחילה סורקים את הצמר או את הפשתים, כדי לנקותם ולעשותם חלקים, ואחר כך טווים אותם, היינו שעושים מהם חוטים דקים, ולאחר מכן שוזרים את החוטים הדקים לחוטים יותר עבים וחזקים. משנתנו באה איפוא להשמיע, שמן התורה אין איסור כלאים בבגד המעורב מצמר ופשתים אלא אם כן כל אחד מהם, הצמר בפני עצמו והפשתן בפני עצמו, הוא שוע טווי ונוז. כלומר שנעשו תחילה בכל אחד מהם שלש המלאכות הללו (סריקה, טווייה ושזירה), ואחר כך נארגו החוטים של הצמר והפשתים יחדו, או שחוברו יחד על ידי קשירה או תפירה, שנאמר: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו", ולמדים מתיבת "יחדו", שאם צמר ופשתים שהם "שעטנז" (שוע טווי ונוז) חוברו על ידי אריגה, קשירה, תפירה, דיבוק וכדומה, הרי הם כלאים מן התורה. וכל שכן אם ערבב מתחילה צמר ופשתים וסרקם יחד ואחר כך טוום ושזרם יחד ועשה מהם אריג, שהוא כלאים מן התורה. – כך מפרש הרב מברטנורא, אבל לפי פירוש זה אין משנתנו מתיישבת יפה, שהרי הראיה מן הכתוב "שעטנז" היא על "שוע טווי ונוז", ולא על "טווי וארוג" שנישנו ברישא. מכאן נדחק הרב מברטנורא לפרש, שהמשנה לא הביאה את הכתוב אלא משום ענין "טווי" בלבד, ואילו ענין "ארוג" למדים ממה שנאמר "יחדו", כמו שבארנו לעיל. כן מביא הרב מברטנורא פירוש אחר בשם אחד מרבותינו, ש"נוז" היינו ארוג (ולא כמו שבארנו: שזור), כלומר שלמדים מלשון "שעטנז", שאין איסור כלאים אלא אם כן הצמר שוע וטווי בפני עצמו וכן הפשתים, ואחר כך "נוז", דהיינו שהם ארוגים יחד. ואמנם לפי פירוש זה מתיישב יותר לשון המשנה, שכן תיבת "שעטנז" כוללת "טווי ונוז" שפירושו טווי וארוג, והרי זו ראיה לדברי הרישא, ש"אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג". אבל גם לפירוש זה קשה עדיין, מפני מה לא נזכר ברישא גם "שוע"? – ויש מיישבים משנתנו גם לפי הפירוש הראשון וגם לפי הפירוש השני, שכן ענין "טווי" אינו מפורש בתיבת "שעטנז" כשאר שני העניינים שוע ונוז, שהם מפורשים בה: "שע", "נז", ואילו טווי אין למדים אלא מאות טי"ת. ומכאן – לפי הפירוש הראשון – לא היה צורך להזכיר שוע ונוז ברישא, שהרי מפורשים הם בכתוב, ולא באה המשנה להשמיענו ברישא אלא "טווי" שאינו מפורש, והוא נלמד בנוטריקון; וכן מוסיפה המשנה להשמיענו "ארוג", הנלמד ממה שנאמר בסוף הפסוק: "יחדו". ולפי הפירוש השני יש לומר, ש"שוע" הוא לשון ארמי שהיה שגור בפי כל בימי התנאים וגם אחריהם, והואיל והוא מפורש בכתוב, כמו שבארנו לעיל, לא היה צורך להזכירו ברישא, אבל "טווי" למדים בנוטריקון מאות טי"ת, וכן "ארוג" למדים מ"נוז", ואין הכל יודעים שנוז היינו ארוג; הלכך באה המשנה להשמיע שני עניינים אלו: "טווי וארוג" (**"תוספות יום טוב"**). **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: נָלוּז** – "נוז" היינו "נלוז", כלומר שכלאים הוא דבר מעוקם, מלשון "תועבת ה' נלוז" (**משלי ג, לב**), שמינים שונים מעורבים בכלאים, ויש בזה עקמימות, **וּמֵלִיז הוּא אֶת אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם עָלָיו** – הלובש כלאים מעקם עליו את דרכי אביו שבשמים, שאין הקב"ה מרחם עליו.

ט לְבָדִים אֲסוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שׁוּעִים. פִּיו שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן — אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵם חוֹזְרִין בָּאָרִיג. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְשִׁיחוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן אֲסוּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹלֵל עַד שֶׁלֹּא קוֹשֵׁר. לֹא יִקְשֹׁר סֶרֶט שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן לַחֲגוֹר בּוֹ אֶת מָתְנָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהָרְצוּעָה בָּאֶמְצַע.

י אוֹתוֹת הַגַּרְדִּין וְאוֹתוֹת הַכּוֹבְסִים אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. הַתּוֹכֵף תְּכִיפָה אַחַת — אֵינָהּ חִבּוּר, וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם

פירוש ברטנורא

כלומר ואח"כ נוז דהיינו שניהם ארוגים יחד והכי מתישב לישנא דמתניתין שפיר טפי, והכי משמע בירושלמי ופירושים הרבה מצאתי לרבותי בפירוש שוע טווי ונוז וכולהו אית להו פרכא לבד מהאי דלית ליה פרכא: **נלוז ומליז.** עקום ומעקם דרכי אביו שבשמים עליו. לשון אל ילוזו מעיניך (משלי ג):

ט הלבדים. צמר טרוף בלא טוויה ואריגה ועושין ממנו בגד. ואם טרף צמר ופשתים יחד ועשה מהן בגד אסורים מדרבנן, דדוקא מן התורה הוא מצריך שלשתן שוע טווי ונוז אבל מדרבנן בחד מיניהו סגי או שוע או טווי או נוז, והנך כיון שהם שוענין אסורים מדבריהם: **פיו של צמר בשל פשתן.** האורגים אחר שמשלימים הבגד רגילים לעשות על שפתו [ג'] וד' חוטין עב כדי שיתקיים הבגד והוא קרוי פיו, ואם הבגד של פשתן אסור לעשות פיו של צמר: **מפני שחוזרין לאריג.** מסבבין את האריג. פ"א דומין לאריג: **משיחות של ארגמן.** יתירים וחבלים של צמר צבוע ארגמן: **אסורות.** לחגור על גבי חלוק של פשתן: **מפני שהוא מולל עד שלא קושר.** שדרכן לחבר במלילה החגור של צמר עם החלוק של פשתן קודם שיקשר בה מתניו: **לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן.** שלא יעשה אדם חגורות של צמר וחגורות של פשתן ויקשרם זה בזה: **אע"פ שהרצועה באמצע.** כגון רצועה של עור שמשיחות של פשתן בראשה א' ומשיחות של צמר בראשה האחר וכשהוא חוגר בה קושר שני ראשיה של צמר ושל פשתן זה בזה. דאי לאו הכי פשיטא דשרי שהרי מעשים בכל יום דבגדים של צמר משימים תחתיהם עורות טלאים שהם תפורים בפשתן:

י אותות הגרדיים. דרך האורגים והכובסים לרשום שם הבעלים על הבגד במעשה רוקם כדי שלא יתחלפו של א' בשל חבירו. ואם הבגד של צמר ואותות של פשתן או איפכא אסור משום כלאים: **תכיפה א'.** תחיבה אחת שתחב המחט בבגד פעם אחת בלבד: **אינו חבור.** לטומאה ולטהרה. ואם נטמא אחד מהם לא נטמא חבירו, ואם הזה על א' מהם לא הזה על חבירו: **ואין בה משום כלאים.** אם א' של צמר וא' פשתים וחברם בתכיפה אחת: **והשומטה**

משניות מבוארות – קהתי

כפי שהזכרנו בארנו משנתנו לפי פירושו של הרב מברטנורא. כך מפרש גם רבנו תם (נידה ס, א), וזוהי גם שיטת רוב הפוסקים, שאם הצמר והפשתים כל אחד הוא שוע בפני עצמו וטווי בפני עצמו ושזור ("נוז") בפני עצמו, ואחר כך חוברו על ידי אריגה או תפירה, הרי זה כלאים מן התורה; אבל אם אחד מהמינים היה חסר אחת המלאכות הללו, כגון שהיה רק שוע וטווי או שהיה רק שוע בלבד, כגון לבדים, אין בהם איסור כלאים מן התורה אלא מדברי סופרים.

גם הר"ש מפרש כרבנו תם, אלא שהוא מפרש "נוז": ארוגים יחד, והרי זה הפירוש השני המובא בברטנורא.

אבל רש"י מפרש (שם), שענין "שוע טווי ונוז" היינו שהצמר והפשתים מעורבים יחד מתחילה ונעשו בהם כל שלש המלאכות ביחד, כלומר שסרקם וטוום וארגם יחדו, ורק בכגון זה יש איסור כלאים מן התורה. אבל בעלי התוספות מקשים על רש"י: אם כן למה הוצרכה התורה להתיר כלאים בציצית, הרי בתערובת הצמר והפשתים שבציצית כל מין הוא שוע בפני עצמו וטווי בפני עצמו וגם אין בה אריגה אלא קשירה בלבד. מכאן נוטים רוב הפוסקים לדעת רבנו תם.

הרמב"ם חולק על שיטת רבנו תם וסובר, שאפילו לבדים שאינם אלא שועים בלבד, אם מעורב בהם פשתן, הרי זה כלאים מן התורה (הל' כלאים, י ב), אבל רבים מתקשים בדבריו ("כסף משנה"; הרא"ש; הטור), ברם הגר"א מכריע מן הירושלמי כדעת הרמב"ם, שכל אחד לבדו אסור מן התורה, שאם הם שועים ביחד ועשה לבדים, או שארוגים ביחד, או שטוום ביחד ואחר כך ארגם (שטווי בלבד אינו בגד), כל אלו אסורים מן התורה.

באור משנה ט

משנה זו מונה חיבורים שונים של צמר ופשתים, שהם אסורים משום כלאי בגדים.

לְבָדִים – גלמי צמר שנחבטו ונכבשו ונתחברו יחד בלחץ מכבש או בחום (בלא טוויה ואריגה), אם עירב בהם פשתים, **אֲסוּרִים** – משום כלאי בגדים, **מִפְּנֵי שֶׁהֵם שׁוּעִים** – שהצמר והפשתים סרוקים ומוחלקים ביחד, כמו שבארנו במשנה הקודמת. וכבר הזכרנו שלשיטת הרמב"ם איסורם הוא מן התורה, אבל לשיטת רוב הפוסקים אינם אסורים אלא מדרבנן, שמן התורה אין איסור כלאים אלא בשוע טווי ונוז כאחד, אבל מדרבנן נוהג דין כלאים אפילו באחד מהם, או שוע או טווי או נוז, והלבדים הואיל והם שועים אסורים מדרבנן. **פִּיו** – יש גורסים: פיף. והיינו חוטים גסים שתוחבים האורגים לתוך האריגה בשפת הבגד, ואין אורגים אותם עמו (**הרא"ש**); ויש מפרשים: כעין שפה שעושים האורגים סביב האריג (**ר"ש**). **שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן, אָסוּר** – אם האריג הוא של פשתן, אסור שיהא בו פיף של צמר, וכן להיפך, **מִפְּנֵי שֶׁהֵם חוֹזְרִין בָּאָרִיג** – שחוטי הפיף מסבבים את האריג (**הר"ש**). ויש מפרשים: מפני שנראים כארוגים יחד (**"תפארת ישראל"**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְשִׁיחוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן** – חבלים של צמר צבוע ארגמן, **אֲסוּרוֹת** – לחגור על גבי חלוק של פשתן, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹלֵל** – שהחוגר דרכו לחבר את המשיחות לגב החלוק על ידי תפירת עראי, **עַד שֶׁלֹּא קוֹשֵׁר** – כדי שלא יינתקו מהחלוק קודם שקושרו בהן, ולכן יש בזה משום כלאים. **לֹא יִקְשֹׁר סֶרֶט שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן לַחֲגוֹר בּוֹ אֶת מָתְנָיו** – "סרט" היינו רצועה צרה וארוכה של אריג; ואסור לקשור סרט של צמר בסרט של פשתן כדי לעשותם חגורה, **אַף עַל פִּי שֶׁהָרְצוּעָה** – של עור, **בָּאֶמְצַע** – כלומר אפילו אם הוא קושר סרט של צמר בקצה אחד של רצועת עור, וסרט של פשתן בקצה השני של הרצועה, ונמצאת הרצועה מפסיקה בין הסרטים של שני המינים, מכל מקום אסור לחגור בו, לפי שהוא קושר את ראשי הסרטים ומחברם בשעה שהוא חוגר את מתניו. – כל האיסורים שנזכרו במשנה (פרט לרישא שנחלקו בה הדעות, כמו שבארנו) הם משום כלאים מדרבנן (**רמב"ם**).

באור משנה י

אוֹתוֹת הַגַּרְדִּין וְאוֹתוֹת הַכּוֹבְסִים – הסימנים שהאורגים והכובסים עושים בבגדים, שרוקמים בחוטים את שם בעליהם בשפת הבגד, או שמחברים שם חתיכת בד וכותבים עליה את השם, כדי שלא יתחלף בגדו של אחד בשל חברו, **אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם כִּלְאַיִם** – אם עשו אותות של צמר בבגד של פשתן, כגון שרקמו עליו בחוטי צמר, או להיפך, אסור ללבוש את הבגד משום כלאים. **הַתּוֹכֵף תְּכִיפָה אַחַת** – המחבר שני בגדים על ידי תחיבה אחת במחט עם חוט, **אֵינָהּ חִבּוּר** – לענין טומאה וטהרה, שאם נטמא הבגד האחד, לא נטמא חברו; ואם היזה על אחד מהם לטהרו, לא נטהר חברו; **וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם** – אם בגד אחד של צמר ואחד של פשתים, אין תכיפה זו עושה אותם כלאים, **וְהַשּׁוֹמְטָהּ בְּשַׁבָּת** – והשומט את התכיפה בשבת, היינו שמושך את החוט ומוציאו, **פָּטוּר** – כלומר שאינו חייב משום קורע בשבת. ולא נקטה המשנה "והעושה אותה בשבת, פטור", שהלכה זו נשמעת כבר ממה ששנינו לעיל "אינה חיבור", ומכאן שאין אדם חייב עליה בשבת משום תופר (**"תפארת ישראל"; "משנה ראשונה"**). **עָשָׂה שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ לְצַד אֶחָד** – היינו שעשה שתי תכיפות, כלומר שתחב את המחט פעם אחת והפך אותה ותחבה פעם שנייה ונמצאו שני ראשי החוט לצד אחד, הרי זה **חִבּוּר** – לענין

כִּלְאַיִם; וְהַשּׁוֹמֶטֶה בְּשַׁבָּת, פָּטוּר. עָשָׂה שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ לְצַד אֶחָד — חִבּוּר, וְיֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם; וְהַשּׁוֹמֶטֶה בְּשַׁבָּת, חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּשַׁלֵּשׁ. הַשַּׁק וְהַקֻּפָּה מִצְטָרְפִין לְכִלְאַיִם.

סליק מסכת כלאים

מסכת שביעית

פרק ראשון

א עַד אֵימָתַי חוֹרְשִׁין בִּשְׂדֵה הָאִילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁהוּא יָפֶה לַפֵּרִי; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַד הָעֲצֶרֶת. וּקְרוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לִהְיוֹת כְּדִבְרֵי אֵלּוּ.

פירוש ברטנורא

בשבת. על מנת לחזור ולתפור פטור, ולא הוי כקורע ע"מ לתפור שתי תפירות דחייב: **עשה שני ראשיה לצד א'.** כגון שהעביר המחט פעם א' ולא העביר כל החוט והעביר המחט פעם שנית ונמצאו שני ראשיה לצד א' וקשרן, דאם לא קשר שני ראשי החוט יחד אינו מתקיים: **עד שישלש.** שיכנים ויוציא ויחזור ויכנים שלשה פעמים. ואין הלכה כר"י: **השק והקופה מצטרפין לכלאים.** אם חתיכת בגד צמר מחוברת לשק וחתיכת בגד פשתים מחוברת לקופה, וחברן יחד בשתי תכיפות מצטרפות, אע"פ שהן מחוברות לשני כלים, ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואינן חבור. וה"ה אם מחוברים לשאר כלים דהוי דינן כמו שק וקופה:

מסכת שביעית

א א עד אימתי חורשים בשדה האילן. לקמן מפרש איזהו שדה אילן: **ערב שביעית.** שצריך להוסיף משנה ששית על השביעית באיסור עבודת הארץ ולקמן ילפינן לה מקראי: **כל זמן שהוא יפה לפרי.** כלומר שהחרישה יפה לפרי הוי מתקן הקרקע לצורך הפרי של ששית ולא לצורך שביעית: **עד העצרת.** דעד העצרת יפה לפרי ותו לא, ומן העצרת ואילך נראה כמתקן לצורך שביעית. ובשדה לבן שאין בו אילן עד הפסח. ומשנה זו היא משנה ראשונה ואינה הלכה, דרבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח בשדה לבן ועצרת בשדה אילן והתירום ומותר לחרוש עד ר"ה של שביעית:

משניות מבוארות – קהתי

טומאה וטהרה, **וְיֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם** — אם בגד אחד של צמר ואחד של פשתן, תכיפה זו עושה אותם כלאים. יש מפרשים: אפילו לא קשר שני ראשי החוט, שאילו אם קשר שני ראשי החוט אפילו בתוכף תכיפה אחת יש בה משום כלאים. ויש סוברים, שמדובר כאן דווקא כשקשר שני ראשי החוט, אבל אם לא קשר אין זה חיבור, לפי שאינו מתקיים; ואילו בתוכף תכיפה אחת אפילו קשר שני ראשי החוט אינו חיבור (**"תפארת ישראל"; ועיין בברטנורא**); **וְהַשּׁוֹמֶטֶה בְּשַׁבָּת, חַיָּב** — משום קורע. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּשַׁלֵּשׁ** — אינו נקרא חיבור עד שיתחוב את המחט שלש פעמים, שהן שלש תפירות, ואין הלכה כרבי יהודה. **הַשַּׁק וְהַקֻּפָּה מִצְטָרְפִין לְכִלְאַיִם** — אם חתיכת אריג של צמר מחוברת לשק וחתיכת בד של פשתן מחוברת לקופה, שהיא כמין סל גדול, וחיבר את השק לקופה בשתי תפירות, אף על פי שהם שני כלים, מכל מקום יש בהם משום כלאים, ואסור ליתנם על גבי כתפו (**ר"ש**). ובספרי (**פ' תצא**) הגירסה היא: "השק והקופה מצרפין את הכלאים", ונראה שלפי גירסה זו הפירוש הוא כמו שכותב הרמב"ם (**הל' כלאים י, ג**): "נתן צמר ופשתים בשק או בקופה וכרכן, הרי אלו כלאים".

מה ששנינו במשנה, שהתוכף תכיפה אחת — השומטה בשבת פטור, ואם עשה שני ראשיה לצד אחד — השומטה בשבת חייב, היינו בשומט את החוט על מנת לתפור בו, שאלולא כן הרי אינו אלא מקלקל והמקלקל בשבת פטור (הר"ש; ברטנורא). ויש רוצים לפרש בשומט את החוט שלא על מנת לתפור, ואף על פי כן הוא חייב כאן, לפי שהלכה זו היא המשך להלכה שלפניה, כלומר שמדובר בה באותו חוט המחבר שני בגדים שהם כלאים, וכשהוא שומטו הרי תיקן בזה את הבגדים, שמתחילה אסור היה ללובשם משום כלאים, ועכשיו מותר ללובשם, ולפיכך הוא חייב, מה שאין כן ברישא שאין בו משום כלאים, ממילא אם שומטו לאותו חוט בשבת שלא על מנת לתפור, הריהו פטור, כיון שלא תיקן כלום, וזהו מה שהמשנה באה להשמיענו ("תוספות אנשי שם" בשם הרה"ג מהר"ח ברלין אבד"ק מוסקבה).

מסכת שביעית

באור משנה א

משנה זו פותחת את מסכתנו בדין "תוספת שביעית", שצריך להוסיף מן השנה השישית על השביעית באיסור עבודת קרקע, ולהלן (משנה ד) סמכו דין זה לכתוב "בחריש ובקציר תשבות" (כפי שיבואר שם). ברם, לפי מסקנת הגמרא (בבלי מועד קטן ד, א) איסור תוספת שביעית הוא הלכה למשה מסיני, כמו שכבר הזכרנו לעיל (בפתיחה למסכתנו), ואין ההלכה למשה מסיני אוסרת אלא שלושים יום לפני ראש השנה של שביעית, אבל חכמים הוסיפו על זמן זה; ובאות המשניות — בפרק זה ובפרק הבא (עד סוף משנה ו) — ללמדנו דין תוספת שביעית כפי שקבעו חכמים. אמנם רבן גמליאל ובית דינו נימנו והתירו כל עבודות הקרקע עד ראש השנה של שביעית, כמו שהבאנו לעיל (בפתיחה), אבל משנתנו היא משנה ראשונה, כלומר שנשנתה לפני היתרו של רבן גמליאל. — משנתנו דנה בשדה אילן, ולהלן במשנה ב מבואר מה נקרא שדה אילן.

עַד אֵימָתַי חוֹרְשִׁין בִּשְׂדֵה הָאִילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית — בשנה השישית לשמיטה? עד איזה זמן מותר לחרוש ולא יהא כמתקן שדהו לצורך השנה השביעית? **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁהוּא יָפֶה לַפֵּרִי** — כלומר שהחרישה יפה לפרי של השנה השישית, והריהו מתקן הקרקע לצורך הפרי של שישית ולא לצורך השנה השביעית. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַד הָעֲצֶרֶת** — עד חג השבועות מותר לחרוש, שעד אז עבודת החרישה היא לצורך השישית, אבל מחג השבועות ואילך הריהו נראה כמתקן הקרקע לצורך שביעית. **וּקְרוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לִהְיוֹת כְּדִבְרֵי אֵלּוּ** — שני הזמנים הללו קרובים זה לזה, כלומר בית שמאי מחמירים במעט, אבל כרגיל עד עצרת החרישה יפה היא לפרי של אותה שנה (**"תפארת ישראל"**). ויש מפרשים שבית שמאי מקילים כאן, לפי שאף לאחר העצרת יש והחרישה יפה היא לפרי, ולדעתם מותרת היא. וכן משמע מהירושלמי, שכן שואלים שם: משום מה לא נכללה משנתנו בין ההלכות הנימנות במסכת עדויות, שבית שמאי מקילים בהן ובית הלל מחמירים? ומשיבים: "פעמים שאין הגשמים מצויים, ואין הליחה מצויה והוא אסור לחרוש קודם לעצרת כדברי בית שמאי", לפי שהחרישה אינה יפה אז לפרי, ואילו לדעת בית הלל מותר לחרוש עד עצרת, ונמצא בכגון זה שבית שמאי מחמירים ובית הלל מקילים.

באור משנה ב

אֵיזֶהוּ שְׂדֵה הָאִילָן — שמותר לחרוש בו עד העצרת? **כָּל שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת לְבֵית סְאָה** — שלושה אילנות הנטועים על שטח בית סאה,

ב אֵיזֶהוּ שְׂדֵה הָאִילָן? כָּל שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת לְבֵית סְאָה, אִם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת כִּכַּר דְּבֵלָה שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה בָּאִיטַלְקִי, חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן; פָּחוֹת מִכָּאן, אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא מְלֹא הָאוֹרָה וְסַלּוֹ חוּצָה לוֹ.
ג אֶחָד אִילַן סָרָק וְאֶחָד אִילַן מַאֲכָל, רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם תְּאֵנִים: אִם רְאוּיִים לַעֲשׂוֹת כִּכַּר דְּבֵלָה שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה בָּאִיטַלְקִי, חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן; פָּחוֹת מִכָּאן, אֵין חוֹרְשִׁים לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן.
ד הָיָה אֶחָד עוֹשֶׂה כִּכַּר דְּבֵלָה וּשְׁנַיִם אֵין עוֹשִׂין, אוֹ שְׁנַיִם עוֹשִׂין וְאֶחָד אֵינוֹ עוֹשֶׂה — אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן; עַד שֶׁיִּהְיוּ מִשְּׁלֹשָׁה עַד תִּשְׁעָה. הָיוּ עֲשָׂרָה, מֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה — בֵּין עוֹשִׂין בֵּין שֶׁאֵינָן עוֹשִׂין, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן. שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כא): "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת" — אֵין צָרִיךְ לוֹמַר חָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית,

פירוש ברטנורא

ב לבית סאה. קרקע שהיא נ׳ אמה על נ׳ אמה: **ככר דבלה.** התאנים היבשים עשויין במעגלה כעין ככר לחם קרוים ככר דבלה: **באיטלקי.** במנה של איטליא של יון, ולפי שהיה כך בימי משה משערים בו והמנה מאה דינרים והדינר שש מעות ומשקל כל מעה ט״ז שעורות בינוניות: **פחות מכאן.** מככר של ששים מנה אין חורשים כל בית סאה אלא תחת האילן לבד וחוצה לו: **כמלא אורה וסלו.** המלקט תאנים קרוי אורה כמו גודר בתמרים ובוצר בענבים. וסלו, הסל שנותן בו מה שהוא לוקט, ושאר השדה חשוב שדה הלבן ואין חורשין אותו אלא עד הפסח:
ג אחד אילן סרק. שאינה עושה פירות ונטועין שלשה לבית סאה: **אם ראויין לעשות.** רואין כל אילן ואילן בפני עצמו אם אילן של תאנה כיוצא בו היה עושה ככר דבלה ולמה שיערו בתאנה על שפירותיה גסין ועושה הרבה: **לצרכן.** מלא אורה וסלו חוצה לו:
ד עד שיהיו מג׳ ועד ט׳. כלומר דין זה שאמרנו היינו מג׳ ועד ט׳, אבל אם היו עשרה או יותר אע״פ שאינן עושין חורשין: **שנאמר בחריש ובקציר תשבות.** ארישא קאי דתנן אין חורשין להן אלא לצרכן. ומנין שאין חורשין כל הבית סאה שנאמר בחריש ובקציר תשבות, ואם אינו ענין לשבת בראשית שכבר נאמר (שמות כ) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ולא לשמטה שכבר נאמר (ויקרא כה) שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך, תנהו ענין לאסור ב׳ פרקים של ערב שביעית, מפסח לשדה לבן, ומעצרת לשדה אילן. והכי קאמר קרא בחריש שקצירו אסור ואיזה זה חריש של ערב שביעית

משניות מבוארות – קהתי

והוא חמישים אמה על חמישים אמה, שהן אלפיים וחמש מאות אמה מרובעות; וכבר בארנו שהואיל ובשטח זה אפשר לזרוע סאה תבואה לפיכך נקרא ״בית סאה״; **אִם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת כִּכַּר דְּבֵלָה** – היינו תאנים דרוסות העשויות כעין כיכר לחם, **שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה** – שמשקל הכיכר כמשקל ששים מנה, **בָּאִיטַלְקִי** – במנה האיטלקי (המנה הוא מאה דינר, ומשקלו כ־400 גרם, ונמצא משקל ששים מנה כ־24 קילוגרם), כלומר אם הם אילנות של תאנים שיכולים לגדל פירות כדי לעשות מהם כיכר דבלה שמשקלה כמשקל ששים מנה איטלקיות; ונחלקו המפרשים בזה: יש מפרשים, שכל אחד מהאילנות ראוי לעשות כיכר דבלה (**ר״ש**); ויש מפרשים, שכל האילנות ראויים לעשות כיכר דבלה, כלומר שכל אחד ראוי לעשות שליש הכיכר (**רמב״ם; הגר״א**), **חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן** – מותר לחרוש כל השטח של בית סאה עד העצרת, שכן החרישה בכל אותו שטח היא לצורך האילנות, והוא נקרא שדה אילן. **פָּחוֹת מִכָּאן** – אם אינם ראויים לעשות אלא פחות מכיכר של ששים מנה, **אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן** – כל בית סאה, **אֶלָּא מְלֹא הָאוֹרָה וְסַלּוֹ חוּצָה לוֹ** – תחת כל אילן וחוצה לו כשיעור שיכול לעמוד שם האורה, היינו מלקט התאנים, וסלו שנותן לתוכו את התאנים (**ברטנורא**). ויש מפרשים: מלא האורה וסלו חוצה לו – סביב כל אילן כדי מקום עמידתו של האורה ומקום הסל העומד מחוץ למלקט, שאז יש צורך ברווח יותר מאשר אם יעמוד הסל בין המלקט לאילן (**״תפארת ישראל״**), אבל שאר כל הקרקע דינו כשדה תבואה, ואין חורשים אותה אלא עד הפסח (להלן ב, א).

באור משנה ג

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה ללמד, שדין ״שלושה אילנות לבית סאה״ אינו דווקא בשלושה אילנות של תאנים אלא בכל סוגי האילנות.

אֶחָד אִילַן סָרָק וְאֶחָד אִילַן מַאֲכָל – בין אילן סרק שאינו עושה פירות, ובין אילן העושה פירות שאינם תאנים, אם הם נטועים שלושה אילנות לבית סאה, **רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם תְּאֵנִים** – אילנות של תאנים, **אִם רְאוּיִים לַעֲשׂוֹת כִּכַּר דְּבֵלָה שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה בָּאִיטַלְקִי** – כלומר אם שלושה אילני תאנים כאלו היו ראויים לעשות כיכר דבלה שמשקלה כמשקל ששים מנה איטלקיות כמבואר במשנה הקודמת, **חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן** – עד העצרת, שאף באילנות סרק יפה החרישה לגידולם; **פָּחוֹת מִכָּאן, אֵין חוֹרְשִׁים לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן** – כדי צורכו של כל אילן, דהיינו מלוא אורה וסלו חוצה לו. בירושלמי מבואר שמשערים באילנות של תאנים, לפי שהם עושים הרבה פירות ופירותיהם גסים, ואילו אתרוג פירותיו אמנם גסים אבל אינו עושה הרבה פירות, וזיתים עושים אמנם הרבה פירות אבל פירותיהם אינם גסים; נמצא שיעור זה בא להקל.

באור משנה ד

הָיָה אֶחָד עוֹשֶׂה כִּכַּר דְּבֵלָה – אם אילן אחד היה ראוי לעשות כיכר דבלה של ששים מנה, **וּשְׁנַיִם אֵין עוֹשִׂין** – ושני אילנות אינם ראויים כל אחד לעשות כיכר דבלה (**הר״ש**), ולפי הרמב״ם הפירוש הוא, שאינם ראויים כל אחד לעשות שליש כיכר, **אוֹ שְׁנַיִם עוֹשִׂין** – שני אילנות ראויים לעשות כיכר דבלה, **וְאֶחָד אֵינוֹ עוֹשֶׂה** – אינו ראוי לעשות שיעורו, **אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם** – כל בית סאה, **אֶלָּא לְצָרְכָּן** – כדי צורך כל אילן, מלוא האורה וסלו חוצה לו; **עַד שֶׁיִּהְיוּ מִשְּׁלֹשָׁה עַד תִּשְׁעָה** – כלומר דין זה שרואים אם ראויים לעשות כיכר דבלה נוהג בשלושה אילנות עד תשעה, שאם שלושה מהם ראויים לעשות כיכר דבלה, אף שהשאר אינם ראויים לעשות (**״משנה ראשונה״**), חורשים כל בית סאה בשבילם. הרמב״ם כותב לשיטתו: ״היו משלושה ועד תשעה וראויים לעשות ששים מנה, חורשין כל בית סאה בשבילן, ואף על פי שיש בהם מי שאינו ראוי לעשות״ (**הל׳ שמיטה ג, ד**). יש גורסים: היה אחד עושה כיכר דבלה או שניים עושים, אין חורשים להם אלא לצרכן עד שיהיו משלושה עד תשעה.
אבל **הָיוּ עֲשָׂרָה** – אילנות בבית סאה, או **מֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה** – יותר מעשרה בבית סאה, **בֵּין עוֹשִׂין בֵּין שֶׁאֵינָן עוֹשִׂין** – כלומר אף שאינם ראויים לעשות כיכר דבלה, כגון שכל האילנות דקים, **חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן** – שכן עשרה אילנות בבית סאה חשובים לעולם שדה אילן. **שֶׁנֶּאֱמַר** – זה מוסב על כל מה ששנינו קודם לכן, כלומר: ומניין שאין חורשים בשדה ערב שביעית? שנאמר: **״בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת״** – הכתוב הזה מדבר אמנם בשבת: ״ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת״, אבל קשה, למה צריך הכתוב לומר ״בחריש ובקציר תשבת״? והרי כבר נאמר (**שמות כ, י**): ״ויום השביעי שבת לה׳... לא תעשה כל מלאכה״; או למה פרט הכתוב דווקא חרישה וקצירה, והרי כל מלאכה אסורה בשבת? מכאן דרשוהו חכמים לענין שביעית. אבל **אֵין צָרִיךְ לוֹמַר**

אֶלָּא חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁהוּא נִכְנָס בַּשְּׁבִיעִית, וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁהוּא יוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מֶה חָרִישׁ רְשׁוּת, אַף קָצִיר רְשׁוּת, יָצָא קְצִיר הָעֹמֶר.

פירוש ברטנורא

[שנכנס לשביעית] תשבות. ובקציר שחרישו אסור ואיזה זה קציר של שביעית שיוצא למוצאי שביעית, נמי תשבות, שספיחים שגדלו בשביעית או שעבר וזרע בשביעית אסור לקצרם בשמינית: **ר' ישמעאל אומר.** לעולם בשבת משתעי קרא כפשטיה ואתא לאשמעינן מה חריש רשות שאין לך חריש של מצוה אף קציר דאמר רחמנא תשבות בקציר של רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה דבעינן קצירה לשמה שזה דוחה את השבת:

משניות מבוארות – קהתי

חָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית – שאסור לחרוש ולקצור בשנה השביעית, שהרי כבר נאמר **(ויקרא כה, ד-ה)**: "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, את ספיח קצירך לא תקצור" וגו', **אֶלָּא** בא הכתוב לצוות על **חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁהוּא נִכְנָס בַּשְּׁבִיעִית** – שאף בערב שביעית, היינו בשנה השישית, אסור לחרוש חרישה שתועיל לשביעית, **וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁהוּא יוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** – שאף במוצאי שביעית, היינו בשנה הראשונה של השמיטה השנייה, אסור לקצור את הספיחים שרוב גידולם היה בשביעית, או הצמחים ממה שנזרע בשביעית באיסור. וכך נדרש הכתוב: "בחריש ובקציר תשבת" — בחריש שקצירו אסור, זה חריש של ערב שביעית לצורך שביעית שאסור לקצרו בשביעית, תשבות מן החריש, ובקציר שחרישו אסור, זה חריש של שביעית שאסור, ואם יצא למוצאי שביעית, לשנה השמינית תשבות מן הקציר **(ר"ח אלבק עפ"י מכילתא דר' שמעון)**. נמצא לדעת תנא קמא פסוק זה בא ללמד על איסור תוספת שביעית, בין בערב שביעית ובין במוצאי שביעית. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מֶה חָרִישׁ רְשׁוּת, אַף קָצִיר רְשׁוּת** – רבי ישמעאל חולק על תנא קמא, והוא מפרש את הכתוב כפשוטו שלעניין שבת נאמר, והוא בא ללמדנו: מה חריש אינו אלא רשות – שהרי אין חריש של מצוה, אף קציר אינו אסור בשבת אלא בקציר של רשות, **יָצָא קְצִיר הָעֹמֶר** – מכלל האיסור, הוא קציר של מצוה, הריהו מותר אפילו בשבת. לפי הבבלי **(מועד קטן ד, א)** סובר רבי ישמעאל, שאיסור תוספת שביעית הוא הלכה למשה מסיני. וכן פוסק הרמב"ם **(הל' שמיטה ג, א)**. וכבר הזכרנו שההלכה למשה מסיני אינה אוסרת אלא שלושים יום לפני ראש השנה של שביעית, ודווקא בזמן שבית המקדש קיים, אלא שחכמים הוסיפו שני פרקים, לשדה האילן מעצרת ואילך כמו ששנינו לעיל (משנה א), ולשדה תבואה מפסח ואילך (להלן ב, א). אבל רבן גמליאל ובית דינו נימנו וביטלו שני הפרקים, שהואיל ולאחר החורבן אין תוספת שביעית נוהגת עוד משום ההלכה למשה מסיני, לפיכך עמדו וביטלו גם תוספת החכמים, והותרה עבודת הקרקע בערב שביעית עד ראש השנה, כדין תורה.

המשך מעמוד ג

תורה, שהרי לאו "בשופטני עסקינן"[1], והתורה לא היתה נותנת להם מקום, ומדברת אודותם.

בפרט עפ"י פנימיות הענינים[2] שהפירוש "גויים" אינו רק לכללות אומות העולם, אלא "לגוי אשר בקרבך", "אל זר[3] – אשר בקרבך"[4], מובן, שיש מקום לטענה זו בפנימיות הענינים.

ב. והענין בזה, כ"ק מו"ח אדמו"ר[5] מבאר שתוכן טענתם היא שמכיון ו"**רם על כל גויים הוי'**" – שהוא מרומם ומתנשא ממציאות גשמית, לכן "**על השמים כבודו**"[6] – הוא נמשך רק במקום רוחני – "שמים", וע"י עבודה רוחנית, שהם כלים אליו ית', משא"כ במקום גשמי – "ארץ", ועבודה גשמית, לא שייך שיהי' בזה המשכתו ית', כי זוהי השפלה עבורו ית', ולכן אומרים "עזב הוי' את הארץ"[7], ובלשון הפסוק כאן "**אי' נא אלקיהם**".

וישראל משיבים להם אכן מצד "**ואלקינו**" – מלשון כוחנו וחיותינו[8], שמורה על הנהגה שעפ"י טבע (שם אלקים בגימטרייא הטבע[9]), המשכתו ית' ניכרת יותר בענינים רוחניים – "**בשמים**".

המשך בעמוד רכג

---

1) ראה ב"ק פה, א. ראה לעיל קיג, ד-ה.
2) ראה סה"מ תרפ"ה ס"ע שח ואילך.
3) לעיל פא, י.
4) ראה שבת קה, סע"ב.
5) סה"מ תרפ"ה שם. וראה גם מאמרי אדה"ז הקצרים ע' קלב ואילך. סה"מ תרנ"ח בתחילתו.
6) לעיל קיג, ד.
7) יחזקאל ח, יב.
8) ראה לקו"ת שלח מ, ג. ר"פ ראה. אוה"ת יתרו ע' ג'ח. ובכ"מ.
9) פרדס שער יב (שער הנתיבות פ"ב). ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). שעהיוה"א רפ"ו.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נא עמוד ב. **לֹא הָיוּ יוֹשְׁבִין מְעוֹרָבִין, אֶלָּא וֶהָכִין** - צורפי זהב ישבו **בִּפְנֵי עַצְמָן, וְכַסָּפִין** - צורפי כסף **בִּפְנֵי עַצְמָן, וְנַפָּחִין** - חרשי ברזל **בִּפְנֵי עַצְמָן, וְטַרְסִיִּים** - חרשי נחושת **בִּפְנֵי עַצְמָן, וְגַרְדִּיִּים** - אורגין **בִּפְנֵי עַצְמָן,** ומפני שישבו מסודרים לפי אומנותן נמצא **שכְּשֶׁעָנִי** היה **נִכְנָס לְשָׁם, הָיָה מַכִּיר** מיד את **בַּעֲלֵי אוּמָּנָתוֹ** - בעלי העבודות שמתאים הוא לעבוד בהם **וְנִפְנֶה לְשָׁם,** ונשכר להם למלאכתם **וּמִשָּׁם פַּרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת אַנְשֵׁי בֵיתוֹ. אָמַר אַבַּיֵי, וְכוּלְּהוּ** - את כל אותם מאות אלפי אנשים, **קַטְלִינְהוּ** - הרגם **אַלַּכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן.** שואלת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא אִיעַנְּשׁוּ** מדוע נענשו ישראל שהיו שם באותו זמן ונתחייבו כליה. משיבה הגמרא: **מִשּׁוּם דְּעָבְרֵי אַהַאי קְרָא** - משום שעברו על האיסור לשוב למצרים כנאמר **'לֹא תוֹסִיפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד',** **וְאִינְהוּ** - והם **הָדוּר אָתוּ** - חזרו ובאו, ולכך נענשו. מספרת הגמרא: **כִּי אֲתָא** אלכסנדרוס להשמידם **אַשְׁכְּחִינְהוּ** - מצאם **דַּהֲווּ קָרוּ בְּסִיפְרָא** - בזמן שקראו בספר דברים **'יִשָּׁא ה' עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָחוֹק מִקְּצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר',** **אָמַר** לעצמו שרמז יש בדבר שפסוק זה שמע מהם בבואו, שהרי - **מִכְּדֵי הַהוּא גַּבְרָא** - אותו האיש [אנוכי] **בָּעֵי לְמֵיתֵי סְפִינְתָּא בְּעַשְׂרָה יוֹמֵי** - רציתי וחשבתי לבא בספינה דרך עשרה ימים, אולם **דַּלֵּיה זִיקָא וְאָתֵי סְפִינְתָּא בְּחַמְשָׁא יוֹמֵי** - והרוח נשבה בחוזק והגביהה את הספינה והגיעה תוך חמישה ימים, ולזה רמז הפסוק 'כנשר', ומתוך רמז זה **נָפַל עֲלֵיהוּ וְקַטְלִינְהוּ** - עמד עליהן והרגם.

מפרשת המשנה כיצד נעשית שמחה זו: **בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן** שֶׁל חָג הסוכות, **יָרְדוּ** הכהנים והלויים והעם **לְעֲזֵרַת נָשִׁים, וּמְתַקְּנִין שָׁם תִּיקּוּן גָּדוֹל** ורב תועלת [וכפי שיתבאר בגמרא מהו תיקון זה]. ועוד עשו, **מְנוֹרוֹת** שֶׁל **זָהָב הָיוּ שָׁם** - בעזרת נשים, **וְאַרְבָּעָה סְפָלִים** שֶׁל **זָהָב** קבועים **בְּרָאשֵׁיהֶם** - של כל מנורה, להנחת השמן והפתילות, **וְאַרְבָּעָה סוּלָּמוֹת** היו **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** מן המנורות, לכל ספל סולם, **וְאַרְבָּעָה יְלָדִים מִפִּרְחֵי כְּהוּנָּה** - כהנים בחורים, עומדים מוכנים, **וּבִידֵיהֶם כַּדִּים** שֶׁל **מֵאָה וְעֶשְׂרִים לוֹג,** שֶׁהֵן - הבחורים **מְטִילִין לְכָל סֵפֶל וָסֵפֶל. מִבְּלָאֵי מִכְנְסֵי כֹּהֲנִים** - ממכנסי כהנים הבלואות **וּמֵהֶמְיָנֵיהֶן** - אבנטיהם [חגורותיהם], **מֵהֶן הָיוּ מַפְקִיעִין** - קורעים ועושין פתילות, **וּבָהֶן הָיוּ מַדְלִיקִין. וְלֹא הָיָה חָצֵר בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה מֵאוֹר** המנורות של **בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה. חֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה הָיוּ מְרַקְּדִין בִּפְנֵיהֶם** - לפני העם.

בַּאֲבוּקוֹת שֶׁל אוֹר [־אש] **שֶׁבִּידֵיהֶן,** שהיו זורקין אותן כלפי מעלה ומקבלין אותם בחזרה לידיהם, **וְאוֹמְרִים לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתוּשְׁבָּחוֹת** להקדוש ברוך הוא על שהשרה שכינתו במקדש. **וְהַלְוִיִּם** היו מנגנים **בְּכִנּוֹרוֹת וּבִנְבָלִים וּבִמְצִלְתַּיִם וּבַחֲצוֹצְרוֹת וּבִכְלֵי שִׁיר בְּלֹא** שיהיה **מִסְפָּר** קבוע לכלי השיר, אלא כמה שרצו. ועומדים הם **עַל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת** - מדרגות **הַיּוֹרְדוֹת מֵעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל לְעֶזְרַת נָשִׁים,** וחמש עשרה מדרגות אלו נבנו **כְּנֶגֶד חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה** שיר ה(**מַּעֲלוֹת**) **שֶׁבַּתְּהִלִּים** שאמרן דוד כדי להעלות את התהום, כאשר ירד על ידי שזרק בו את השם כשביקש לשטוף העולם, **שֶׁעֲלֵיהֶן** - על מדרגות אלו היו **הַלְוִיִּם עוֹמְדִין** בשמחת בית השואבה **בִּכְלֵי שִׁיר וְאוֹמְרִים שִׁירָה,** מלבד מה שאמרו החסידים ואנשי מעשה כדלעיל.

רש"י

זהבין כספין — צורפי זהב, צורפי כסף. **נפחים** = חרשי ברזל. **טרסיים** = חרשי נחושת. **גרדיים** = אורגין. **ונפנה לשם** — ונשכר להם למלאכתם. **ההוא גברא הוה** — עליו נאמר מקרא זה, וגזרת מלך היא להחריבה. **ודלי זיקא** = גבה הרוח.

משנה יורדין לעזרת נשים — כהנים ולוים יורדין מעזרת ישראל שהיא גבוהה, לעזרת נשים שלמטה הימנה בשיפוע ההר. **ומתקנין שם תיקון גדול** — מפרש בגמרא. **וארבעה ספלים של זהב בראשיהן** — בראש כל מנורה ומנורה. **ילדים** — בחורים. ובידיהם כדי שמן, ועולים כל אחד בסולמו. **מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן היו מפקיעין** — ממכנסי בגדי השרד שהיו משל צבור, ומאבנטיהם הישנים, מפקיעין = קורעין לעשות פתילות. **שלא היתה מאירה מאור בית השואבה** — לפי שהמנורות גבוהין חמשים אמה, והר הבית גבוה, והאורה זורחת בכל העיר. וכותל מזרחי שהוא לסוף עזרת נשים היה נמוך, כדאמרינן בסדר יומא (טז,א), והמנורות עולין למעלה הימנה. **באבוקות של אור** — זורקין אותם כלפי מעלה, ומקבלין אותם. ויש שבקיאין לעשות כן בארבע אבוקות או בשמונה, וזורק זו ומקבל זו, וזורק זו ומקבל זו.

אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר – לדעה הראשונה שביארה **שִׁטְמוֹן בָּאֵשׁ קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ** – שנסתפק דוד אם חייבים הם לשלם על כלים שהיו טמונים בגדיש ששרפו, **מַאי אִיבָּעֵי לֵיהּ קְרָאֵי** – למה נצרכו פסוקים אלו, הפסוק שהיתה שם חלקת שדה מלאה עדשים, והפסוק שהיתה חלקה מלאה שעורים. מיישבת הגמרא: **אָמַר לְךָ** – יכול הוא לומר לך **שִׁטְמוֹן וַחֲדָא מִהָנָךְ קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ** – מלבד הנידון בטמון הסתפק דוד גם בנידון נוסף, אחד מאלו שהזכירו בעלי הדעות האחרות, או אם מותר לשרוף את התבואה או אם מותר להחליף תבואה בתבואה, ומשום הנידון השני הוצרכו שני הפסוקים.

שואלת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר **לְמַאן דְּאָמַר הָנֵי תַּרְתֵּי** – לאלו שתי השיטות, הן לשיטה השניה שחפץ לשרוף את תבואות העדשים והשעורים והן לשיטה השלישית שרצה להחליף את השעורים בעדשים, **הַיְינוּ דִּכְתִיב** – לכן נאמר שם בהמשך הפסוקים 'וְלֹא אָבָה (דָּוִד) לִשְׁתּוֹתָם', והיינו שלא חפץ דוד להקל בדבר, **וְאָמַר, כֵּיוָן דְּאִיכָּא אִיסּוּרָא לֹא נִיחָא לִי** – כיון שיש איסור בדבר איני רוצה להקל בזה, אף שמלך אני ומותר לי לעשות כן, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** – לסובר **שִׁטְמוֹן בָּאֵשׁ קָא מִבַּעְיָא לֵיהּ** – שנסתפק אם חייבים הם לשלם את הכלים שהיו טמונים בגדיש ששרפו, **מִכְּדֵי גְּמָרָא הוּא דְּשָׁלְחוּ לֵיהּ** – הלא כיון שפסק הלכה שלחו לו, **מַאי 'לֹא אָבָה (דָּוִד) לִשְׁתּוֹתָם'** – מה שייך לומר שלא קיבל את דבריהם. מיישבת הגמרא: אין הכוונה שלא קיבל דבריהם, אלא **דְּלֹא אַמְרִינְהוּ מִשְּׁמַיְיהוּ** – שלא אמר הלכה זו בשם הגיבורים שהלכו לשאול את הסנהדרין, **אָמַר** דוד, **כָּךְ מְקוּבְּלַנִי מִבֵּית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי** – שמואל הנביא, **שֶׁכָּל הַמּוֹסֵר עַצְמוֹ לָמוּת עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, אֵין אוֹמְרִים דְּבַר הֲלָכָה מִשְּׁמוֹ**, שלא היה לו למסור נפשו על כך.

שואלת הגמרא: מה שנאמר בהמשך הפסוק 'וַיַּסֵּךְ אֹתָם לַה'', **בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר **לְמַאן דְּאָמַר הָנֵי תַּרְתֵּי** – לאלו שתי השיטות, הן לשיטה השניה שחפץ לשרוף את תבואות העדשים והשעורים והן לשיטה השלישית שרצה להחליף את השעורים בעדשים, שכיון שלא רצה לסמוך להקל על עצמו אף שמלך הוא, אלא החמיר מחמת שלאחרים יש איסור בדבר, לכן הפסוק מכנה זאת שניסך את המים לה', **מְשׁוּם דְּעָבַד** – שעשה זאת **לְשֵׁם שָׁמַיִם. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** – לסובר ששאל אם חייב על **טָמוּן בָּאֵשׁ, מַאי** כוונת הכתוב 'וַיַּסֵּךְ אֹתָם לַה''. מיישבת הגמרא: הכוונה היא **דְּאַמְרִינְהוּ מִשְּׁמָא דִּגְמָרָא** – שדוד אמר הלכה זו בשם הגמרא, היינו בסתמא, ולא בשם הגיבורים, משום שלא היה להם למסור נפשם על זה, וזוהי משמעות הכתוב שניסכם לה', שלא נאמרו בשם בשר ודם:

משנה

משנתינו מבארת, עד היכן תעבור ותדלג אישו למקום אחר ויהיה חייב על נזקיה: הניח אש ולא שמרה **וְעָבְרָה גָּדֵר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ אַרְבַּע אַמּוֹת** והלכה והזיקה דברים שהיו מצידו השני של הגדר, **אוֹ** שעברה ודילגה האש כשיעור רוחב של **דֶּרֶךְ הָרַבִּים**, דהיינו רוחב שש עשרה אמה, והזיקה שם, **אוֹ** שעברה **נָהָר** והזיקה בצידו השני, **פָּטוּר:**

גמרא

שנינו במשנתינו, שאם עברה האש גדר הגבוה ארבע אמות פטור. מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** – הלא שנינו בברייתא להיפך, שאם **עָבְרָה** האש **גָּדֵר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ אַרְבַּע אַמּוֹת, חַיָּיב.** מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא,** כוונת משנתינו ש'עד' ארבע אמות פטור, וכוונת הברייתא ש'עד' ארבע אמות חייב, אלא **דִּתְנָא דִּידָן קָא חָשִׁיב** – התנא ששנה את משנתינו נתכוין לשנות את דיני הגדרות **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** – מגדר גבוה לגדר נמוך, וכך אמר, אם הגדר שעברה גבוה **שֵׁשׁ אַמּוֹת, פָּטוּר,** וכן **חָמֵשׁ אַמּוֹת, פָּטוּר, עַד אַרְבַּע אַמּוֹת** ועד בכלל, **פָּטוּר,** ואילו **תַּנָּא בָּרָא** – התנא ששנה את הברייתא **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה קָא חָשִׁיב** – מן הנמוך לגבוה דיבר, אם הגדר שעברה היה גבוה **שְׁתֵּי אַמּוֹת, חַיָּיב,** וכן אם היה גבוה **שָׁלֹשׁ אַמּוֹת, חַיָּיב,** וכן **עַד** גובה **אַרְבַּע אַמּוֹת** ולא עד בכלל, **חַיָּיב.** ונמצא שלדעת הכל אם עברה גדר שהוא גבוה ארבע אמות פטור, ומי שאמר שחייב כוונתו שמגובה נמוך עד גובה של ארבע אמות, ולא עד בכלל, חייב.

הגמרא דנה באיזה אופן נאמר השיעור של ארבע אמות: **אָמַר רָבָא,** עברה גדר בגובה **אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁאָמְרוּ** במשנתינו **דְּפָטוּר,** הדבר אמור **אֲפִילּוּ** בעברה **לְשֵׁדֶה קוֹצִים** שנח לאש להיאחז בהם ולדלג אליהם, שגם בזה פטור. מוסיפה הגמרא, **אָמַר רַב פָּפָּא, וּבְאוֹפֶן זֶה** פטור רק כאשר יש **מִשְּׁפַת קוֹצִים וּלְמַעְלָה** גובה גדר של **אַרְבַּע אַמּוֹת.**

הגמרא מביאה מחלוקת באיזו אש מדובר: **אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** במשנה שפטור על אש שעברה גדר הגבוה ארבע אמות והזיקה, **אֶלָּא** בְּאש הקוֹלַחַת – המתמרת ועולה כלפי מעלה, **אֲבָל** בְּאש **הַנִּכְפֶּפֶת** – שהרוח מטה אותה וכופפתה לצדדים והשלהבת נפסקת מן האש ומדלגת, **אֲפִילּוּ** עברה גדר גבוה הרבה, ואפילו **עַד מֵאָה אַמָּה, חַיָּיב.** **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מַתְנִיתִין** שפטרה רק באופן שעברה גדר שאינו פחות מארבע אמות, מדובר בה בְּאש **הַנִּכְפֶּפֶת, אֲבָל** בְּאש הקוֹלַחַת **אֲפִילּוּ** עברה גדר גבוה **כָּל שֶׁהוּא, פָּטוּר.** הגמרא מביאה ראיה כדעת רב שהשיעורים שנאמרו במשנתינו היינו דווקא באש הקולחת: **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב** – שנינו בברייתא כדעת רב, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שבעברה כשיעור דרך הרבים שרוחבה שש עשרה אמה, שפטור, היינו דווקא בְּאש הקוֹלַחַת ואינה נסרכת בעשבים שעל גבי קרקע, **אֲבָל** בְּאש **הַנִּכְפֶּפֶת** וְנסרכת **בַּעֲצִים הַמְצוּיִין לָהּ** על גבי קרקע, **אֲפִילּוּ** עברה **עַד מֵאָה מִיל, חַיָּיב.** ונמצא מבואר בברייתא, שהדין השני השנוי במשנתינו שעברה דרך הרבים פטור אינו אלא ב'קולחת', וכשם שדין זה ב'קולחת' כך דין הרישא ב'קולחת', וזהו כשיטה רב. מוסיפה ברייתא זו דין אחר: **עָבְרָה נָהָר אוֹ שְׁלוּלִית שֶׁהֵם רְחָבִים שְׁמֹנֶה אַמּוֹת, פָּטוּר:**

שנינו במשנה, שאם עברה אישו מרחק כשיעור רוחב **דֶּרֶךְ הָרַבִּים** והזיקה, פטור:

מבארת הגמרא: **מַאן תַּנָּא** – מיהו התנא הסובר כן שאף אם עברה רק כשיעור דרך הרבים שפטור, **אָמַר רָבָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּתָנַן** במשנה הסמוכה (לקמן ע"ב) שנחלקו תנאים מה מרחק תעבור הדליקה ויהיה פטור, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** שאף אם עברה רוחב **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת** כְּשיעור **דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים (פָּטוּר),** ואילו רבי עקיבא אומר רק אם עברה רוחב חמישים אמה פטור, ורבי שמעון אומר שאין לכך שיעור, אלא הכל נמדד לפי גודל הדליקה. ונמצא שמשנתינו כדעת רבי אליעזר היא:

שנינו במשנה, עברה גדר וכו' **אוֹ נָהָר** פטור, ומביאה הגמרא מחלוקת בפירוש דין זה: **רַב אָמַר,** נהר שאמרו במשנה שפטור אם עברה אותו האש, הכוונה **לְנָהָר מַמָּשׁ** הוא. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר,** מדובר במשנה **בְּאֲרִיתָא דִּדְלָאי** – יאור קטן שדולים ומשקים ממנו את השדות. מבארת הגמרא, **מַאן דְּאָמַר** – רב שאמר שמדובר במשנה **בְּנָהָר מַמָּשׁ,** לדעתו פטור **אַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא מַיָּא** – שאין מים בנהר, שכיון שהוא רחב נחשב כדרך הרבים שאם עברה אותו פטור. **וּמַאן דְּאָמַר** – ושמואל שאמר שמדובר במשנה **בְּאֲרִיתָא דִּדְלָאי** – ביאור קטן שדולים הימנו, לדעתו **אִי אִית בֵּיהּ מַיָּא** – אם יש בו מים, **אִין** – אכן פטור, **אֲבָל** אם **לֵית בֵּיהּ מַיָּא** – אין בו מים ביאור, **לֹא** יהיה פטור על נזקי האש, כיון שאינו רחב הרבה והאש יכולה לעבור אותו בקלות אם אין בו מים.

הגמרא מביאה סוגיא אודות הדברים המפסיקים בשדה לענין פאה, שממנה נלמד מהי שלולית שדברה בה הברייתא לעיל שמפסיקה לענין נזקי האש: **תְּנַן הָתָם** – שנינו במסכת פאה (פ"ב מ"א), לגבי דין נתינת פאה, שיש לתת פאה לעניים מכל שדה ושדה בנפרד, **וְאִלּוּ מַפְסִיקִין לְפֵאָה** להחשיב שדה אחת כשתים ולהצריך פאה מכל חלק בנפרד, **הַנַּחַל וְהַשְּׁלוּלִית, וְדֶרֶךְ הַיְחִיד** הרחבה ארבע אמות, **וְדֶרֶךְ הָרַבִּים** הרחבה שש עשרה אמה, שאם הם עוברים באמצע השדה היא נחשבת כשתי שדות, ויש לתת

המשך בעמוד קעד

אֶלָּא לְמ"ד טָמוּן בְּאֵשׁ קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ מַאי אִיבַּעְיֵא לֵיהּ קְרָאֵי אָמַר לָךְ טָמוּן וְחָדָא מֵהַנָךְ קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ בִּשְׁלָמָא לְמ"ד הַנֵּי תַּרְתֵּי הַיְינוּ דִּכְתִיב וְלֹא אָבָה דָוִד לִשְׁתּוֹתָם אָמַר כֵּיוָן דְּאִיכָּא אִיסּוּרָא לָא נִיחָא לִי אֶלָּא לְמ"ד טָמוּן בְּאֵשׁ קָא מִבָּעְיָא לֵיהּ מִכְּדֵי גְּמָרָא הוּא דְּשָׁלְחוּ לֵיהּ מַאי לֹא אָבָה דָוִד לִשְׁתּוֹתָם דְּלָא אַמְרִינְהוּ מִשְּׁמַיְיהוּ אָמַר כַּךְ מְקוּבְּלַנִי מִבֵּית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי כָּל הַמּוֹסֵר עַצְמוֹ לָמוּת עַל דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין אוֹמְרִים דְּבַר הֲלָכָה מִשְּׁמוֹ וַיְּסֵּךְ אוֹתָם לַה' בִּשְׁלָמָא לְמ"ד הַנֵּי תַּרְתֵּי מִשּׁוּם דְּעָבַד לְשֵׁם שָׁמַיִם אֶלָּא לְמ"ד טָמוּן בְּאֵשׁ מַאי וַיְּסֵּךְ אוֹתָם לַה' דְּאַמְרִינְהוּ מִשְּׁמָא דִּגְמָרָא: **מתני'** עָבְרָה גָּדֵר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ ד' אַמּוֹת אוֹ דֶּרֶךְ הָרַבִּים אוֹ נָהָר פָּטוּר: **גמ'** וְהָתַנְיָא עָבְרָה גָּדֵר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ אַרְבַּע אַמּוֹת חַיָּיב אָמַר רַב פַּפָּא תַּנָּא דִּידַן קָא חָשֵׁיב מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שֵׁשׁ אַמּוֹת פָּטוּר חָמֵשׁ אַמּוֹת פָּטוּר עַד אַרְבַּע אַמּוֹת פָּטוּר תַּנָּא בְּרָא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה קָא חָשֵׁיב שְׁתֵּי אַמּוֹת חַיָּיב שָׁלֹשׁ אַמּוֹת חַיָּיב עַד אַרְבַּע אַמּוֹת חַיָּיב אָמַר רָבָא ד' אַמּוֹת שֶׁאָמְרוּ דְּפָטוּר אֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה קוֹצִים אָמַר רַב פַּפָּא וּמִשְּׂפַת קוֹצִים וּלְמַעְלָה ד' אַמּוֹת אָמַר רַב לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּקוֹלַחַת אֲבָל בְּנִכְפֶּפֶת אֲפִילּוּ עַד מֵאָה אַמָּה חַיָּיב וּשְׁמוּאֵל אָמַר מַתְנִי' בְּנִכְפֶּפֶת אֲבָל בְּקוֹלַחַת אֲפִי' כָּל שֶׁהוּא פָּטוּר תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב בד"א בְּקוֹלַחַת אֲבָל בְּנִכְפֶּפֶת וְעֵצִים מְצוּיִין לָהּ אֲפִילּוּ עַד מֵאָה מִיל חַיָּיב עָבְרָה נָהָר אוֹ שְׁלוּלִית שֶׁהֵם רְחָבִים ח' אַמּוֹת פָּטוּר: דֶּרֶךְ הָרַבִּים: מַאן תַּנָּא אָמַר רָבָא ר"א הִיא דִּתְנַן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת כְּדֶרֶךְ רה"ר (פָּטוּר): אוֹ נָהָר: רַב אָמַר נָהָר מַמָּשׁ וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֲרִיתָא דְּדָלָאֵי מ"ד נָהָר מַמָּשׁ אע"ג דְּלֵיכָּא מַיָּא ומ"ד אֲרִיתָא דְּדָלָאֵי אִי אִית בֵּיהּ מַיָּא אִין אֲבָל לֵית בֵּיהּ מַיָּא לֹא תְּנַן הָתָם וְאֵלּוּ מַפְסִיקִין לַפֵּאָה הַנַּחַל וְהַשְּׁלוּלִית וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד וְדֶרֶךְ הָרַבִּים מַאי שְׁלוּלִית אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מָקוֹם שֶׁמֵּי גְּשָׁמִים שׁוֹלְלִין שָׁם רַב בִּיבִי א"ר יוֹחָנָן אַמַּת הַמַּיִם שֶׁמְּחַלֶּקֶת שָׁלָל לַאֲגַפֶּיהָ מַאן דְּאָמַר מָקוֹם שֶׁמֵּי גְּשָׁמִים שׁוֹלְלִין שָׁם כ"ש אַמַּת הַמַּיִם וּמַאן דְּאָמַר אַמַּת הַמַּיִם אֲבָל מָקוֹם שֶׁמֵּי גְּשָׁמִים שׁוֹלְלִין שָׁם לֹא מַפְסְקֵי דְּהַנְהוּ

באגני

רש"י

ה"ג קְרָאֵי לָמָּה לִי וְלָא גַּרְסִינָן תְּרֵי: מִכְּדֵי גְּמָרָא שָׁלְחוּ לֵיהּ. לֹא נִצְרַךְ אֶלָּא לִלְמוֹד הֲלָכָה כְּמוֹ שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ וּמַאי וְלֹא אָבָה: דְּעָבַד לְשֵׁם שָׁמַיִם. כֵּיוָן דְּאִיכָּא אִיסּוּרָא גַּבֵּי אִינִישׁ דְּעָלְמָא: **מתני'** דֶּרֶךְ הָרַבִּים. י"ו אַמּוֹת מְעֻגָּלוֹת דְּדִגְלֵי מִדְבָּר יַלְפִינָן בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (ד' צח.): **גמ'** תַּנָּא דִּידַן קָא חָשֵׁיב מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שֵׁשׁ אַמּוֹת אוֹ חָמֵשׁ אַמּוֹת אוֹ ד' אַמּוֹת פָּטוּר. דְּס"ל עַד וְעַד בִּכְלָל: וְתַנָּא בְּרָא קָחָשֵׁיב מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שְׁתֵּי אַמּוֹת אוֹ שָׁלֹשׁ אַמּוֹת חַיָּיב. וְד' אַמּוֹת פָּטוּר דְּס"ל עַד וְלֹא עַד בִּכְלָל וְכוּלָּן שָׁוִין בְּד' אַמּוֹת דְּפָטוּר לְתַנָּא דִּידַן עַד וְעַד בִּכְלָל לְתַנָּא בְּרָא עַד וְלֹא עַד בִּכְלָל: וַאֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה קוֹצִים. אֲפִילּוּ הָיְתָה שָׂדֶה שֶׁקּוֹפֶצֶת [לְשָׁם] הָאוּר מֵעַל לַגָּדֵר מְלֵאָה קוֹצִים שֶׁנּוֹחַ הָאֵשׁ לְבָעֵר בָּהּ וּלְדַלֵּג פָּטוּר: לֹא שָׁנוּ. דְּפָטוּר: אֶלָּא בְּקוֹלַחַת. אֵשׁ שֶׁקּוֹלֵחַ מִתַּמֵּר וְעוֹלֶה לְמַעְלָה: אֲבָל נִכְפֶּפֶת. שֶׁהָרוּחַ מַטֶּה אוֹתָהּ וְכוֹפָהּ לִצְדָדִין וּמַפְסִיק הַשַּׁלְהֶבֶת וְדוֹלֶגֶת לְשׁוֹן מוֹרִי. לִישָּׁנָא אַחֲרִינָא נִכְפֶּפֶת אֵשׁ נְמוּכָה הוֹלֶכֶת וְנִסְרֶכֶת בָּעֲשָׂבִים וּבִקְסָמִים שֶׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע הִלְכָּךְ אֲפִילּוּ עָבְרָה דֶּרֶךְ רה"ר רָחָב מְאֹד חַיָּיב: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים. דְּאִם עָבְרָה דֶּרֶךְ רה"ר פָּטוּר: שְׁלוּלִית. לְקַמֵּיהּ מְפָרֵשׁ: ר"א. בְּמַתְנִיתִין: אֲרִיתָא דְּדָלָאֵי. יְאוֹר קָטָן שֶׁדּוֹלִין מִמֶּנּוּ וּמַשְׁקִין שָׂדוֹת: מַאן דְּאָמַר נָהָר מַמָּשׁ אע"ג דְּלֵית בֵּיהּ מַיָּא. דְּהוֹאִיל וְרָחָב הֲוֵי כְּדֶרֶךְ הָרַבִּים: מַפְסִיקִין לַפֵּאָה. לְהָנִיחַ פֵּאָה מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד: הַנַּחַל. שָׂדֶה מִכָּאן וְשָׂדֶה מִכָּאן וְנַחַל עָמוֹק בְּאֶמְצַע חַיָּיב לְהָנִיחַ פֵּאָה מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד: דֶּרֶךְ הַיָּחִיד. אַרְבַּע אַמּוֹת: שׁוֹלְלִין. מִתְקַבְּצִין כְּמוֹ מִן הַשָּׁלָל שֶׁל בֵּיצִים (ביצה דף ז.) דָּבָר אַחֵר לְשׁוֹן שָׁלָל וּמַלְקוֹחַ (במדבר לא) דָּבָר הַמְּקוּבָּץ: שֶׁמְּחַלֶּקֶת שָׁלָל לַאֲגַפֶּיהָ. שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתָן מִמֶּנָּה וְהֵן עוֹשִׂין פֵּירוֹת:

באגני

תוספות

ה"ג אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר טָמוּן בְּאֵשׁ תַּרְתֵּי קְרָאֵי לָמָּה לִי. אֲבָל הָא לָא בָּעֵי דְּלָמָּה לִי כְּלָל קְרָאֵי דְּחַד קְרָא אִצְטְרִיךְ לְכָל הַפַּחוֹת מִשּׁוּם בַּעְיָא דְּטָמוּן וְהָא דִּכְתִיב וַיַּצִּילֶהָ לְר"י הִצִּילָהּ שֶׁלֹּא הֵנִיחַ לִשְׂרוֹף כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּיב בְּטָמוּן וּלְרַבָּנָן שֶׁהִצִּיל אֶת הַמַּזִּיק שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּיב לְשַׁלֵּם אֲבָל תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי דִּלְמ"ד לְאַחְלוּפֵי אע"פ שֶׁאִם לֹא הָיוּ עֲדָשִׁים הָיוּ צְרִיכִים לִישָּׁאֵל אִם מוּתָּר לִיטּוֹל שְׂעוֹרִים עַל מְנָת לְשַׁלֵּם דָּמִים מ"מ הִזְכִּיר עֲדָשִׁים לְפִי שֶׁהָיוּ מְזוּמָּנִים שָׁם וְהָיוּ רוֹצִים לְפָרְעָם תַּחְתֵּיהֶן וּלְמ"ד לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ מִיבָּעְיָא לֵיהּ בִּשְׂעוֹרִין דְּלָא חֲשִׁיבֵי כָּל כָּךְ וּבַעֲדָשִׁים דַּחֲשִׁיבֵי טוּבָא אֶלָּא לְמ"ד טָמוּן תַּרְוַיְיהוּ לָמָּה לִי וּבַקּוּנְטְרֵס גָּרַס קְרָאֵי לָמָּה לִי: **מַאי** וְלֹא אָבָה דָוִד לִשְׁתּוֹתָם. הֲוָה מָצֵי לְמֵימַר אֶחָד מֵהַנָךְ דְּמִיבָּעְיָא לֵיהּ עִם טָמוּן אֶלָּא מַשְׁמַע לֵיהּ דְּאַכָּל מִילְּתָא דְּאִיבָּעְיָא לֵיהּ קָאֵי וּמִכָּאן קָשֶׁה לְפִי פֵּירוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּמַעֲשֶׂה בָּא לְפָנָיו שֶׁשָּׂרְפוּ אֲנָשָׁיו גָּדִישׁ וְהָיוּ בָּהּ כֵּלִים טְמוּנִים דִּלְפִירוּשׁוֹ הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר שֶׁלֹּא אָבָה דָוִד לִשְׁתּוֹת הַיְינוּ שֶׁלֹּא רָצָה לְהִפָּטֵר מֵחֲמַת שֶׁהוּא מֶלֶךְ: **עָבְרָה** גָּדֵר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ אַרְבַּע אַמּוֹת. בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ אַרְבַּע אַמּוֹת מִשְּׂפַת קוֹצִים וּלְמַעְלָה וְנִרְאֶה לְר"י דְּאַיְירֵי שֶׁאֵין הַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מִן הַשַּׁלְהֶבֶת שֶׁאִם הָיָה גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מַאי קָמַפְלִיג בֵּין קוֹלַחַת לְנִכְפֶּפֶת מַה לִּי זֶה וּמַה לִּי זֶה כֵּיוָן שֶׁהַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מִן הַשַּׁלְהֶבֶת מַה יְכוֹלָה לְהַזִּיק אֶלָּא וַדַּאי בְּשֶׁאֵין גָּבוֹהַּ מִן הַשַּׁלְהֶבֶת אַיְירֵי וּמִיהוּ כְּשֶׁאֵין עֲצֵי הַדְּלֵיקָה גְּבוֹהִין מִן הַגָּדֵר אַיְירֵי שֶׁאִם הָיוּ גְּבוֹהִין מִן הַגָּדֵר מַה מּוֹעִיל שֶׁהַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מִן הַקּוֹצִים הֲרֵי הוּא כְּאִילּוּ הָיְתָה הַמְּדוּרָה עַל הַגָּדֵר אֶלָּא כְּשֶׁעֲצֵי הַדְּלֵיקָה שָׁוִים לַגָּדֵר אַיְירֵי אוֹ נְמוּכִים מִן הַגָּדֵר וְעוֹד נִרְאֶה דְּגָבוֹהַּ ד' אַמּוֹת דְּקָתָנֵי אַעֲצֵי הַדְּלֵיקָה קָאֵי שֶׁהַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מֵעֲצֵי הַדְּלֵיקָה אַרְבַּע אַמּוֹת וְרַב פַּפָּא בָּא לְהוֹסִיף בַּגְּמָ' שֶׁמִּשְּׂפַת קוֹצִים וּלְמַעְלָה נַמִּי בְּעִינַן אַרְבַּע אַמּוֹת אֲבָל פְּשִׁיטָא דְּמַתְנִיתִין אַעֲצֵי הַדְּלֵיקָה קָאֵי וּלְשׁוֹן עָבְרָה לֹא שַׁיָּיךְ אִם לֹא הָיָה הַגָּדֵר גָּבוֹהַּ מֵעֲצֵי הַדְּלֵיקָה אע"פ שֶׁהַשַּׁלְהֶבֶת עוֹלָה לְמַעְלָה מִן הַגָּדֵר: **וְהָתַנְיָא** עָבְרָה גָּדֵר כו'. אוֹמֵר ר"י דְּאִי גַּרְסִי' בְּבָרַיְיתָא עַד וּבְמַתְנִיתִין לָא גַּרְסִינַן עַד לֹא נִיחָא דְּלָא שַׁיָּיךְ לְמִפְרַךְ כְּלָל דִּפְשִׁיטָא דִּבְרַיְיתָא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה קָא חָשֵׁיב דִּבְעִנְיָן אַחֵר לֹא מִיפָּרֵשׁ אֶלָּא עַד וְלֹא עַד בִּכְלָל דִּבְכָל מָקוֹם ד' אַמּוֹת כִּלְמַעְלָה מִד' אַמּוֹת וּבְמַתְנִיתִין לֹא קָתָנֵי עַד דִּבְאַרְבַּע אַמּוֹת פָּטוּר וַאֲפִילּוּ קָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין עַד כְּמוֹ בִּבְרַיְיתָא אֵין שַׁיָּיךְ לְהַקְשׁוֹת דִּפְשִׁיטָא דְּמַתְנִיתִין לֹא מִיפָּרְשָׁא אֶלָּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּבְרַיְיתָא לֹא מִיפָּרְשָׁא אֶלָּא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה אֲבָל אִי בְּמַתְנִיתִין קָתָנֵי עַד וּבִבְרַיְיתָא לֹא קָתָנֵי עַד אָז שַׁיָּיךְ לְמִפְרַךְ שַׁפִּיר אִי נַמִּי בִּשְׁנֵיהֶם אֵין עַד שַׁיָּיךְ לְמִפְרַךְ שַׁפִּיר דְּמַתְנִיתִין קָתָנֵי בְּד' אַמּוֹת פָּטוּר וּבְרַיְיתָא קָתָנֵי חַיָּיב וְא"ת אִי בִּשְׁנֵיהֶם אֵין עַד אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְשַׁנּוּיֵי מַתְנִיתִין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּבְרַיְיתָא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה לֵימָא מַתְנִיתִין ד' אַמּוֹת דַּוְקָא בְּלָא עַד וּבְרַיְיתָא מִיפָּרְשָׁא בְּעַד וְי"ל דְּכֵיוָן דְּלָא קָתָנֵי עַד לֹא כָּאן וְלֹא כָּאן סְבָרָא הוּא דְּכִי הֵיכִי דְּהַךְ מִיפָּרְשָׁא בְּעַד הַךְ נַמִּי מִיפָּרְשָׁא בְּעַד: **לֹא** שָׁנוּ אֶלָּא בְּקוֹלַחַת. אַגָּדֵר קָאֵי וְגָרַס אֲבָל בְּנִכְפֶּפֶת אֲפִי' עַד מֵאָה אַמָּה וְלֹא גָּרַס מֵאָה מִיל דְּמִיל לֹא שַׁיָּיךְ בְּגוֹבַהּ וּלְפִי הַסְּפָרִים דְּגַרְסִי מֵאָה מִיל צ"ל דְּקָאֵי אַדֶּרֶךְ רה"ר וְאֵין נִרְאֶה דְּהָא בְּסָמוּךְ מַיְיתֵי מִשְׁנָה דְּדֶרֶךְ הָרַבִּים וְאַמְרִינַן עֲלָהּ מַאן תָּנָא מַשְׁמַע דְּעַד הַשְׁתָּא לֹא אַיְירֵי בָּהּ אע"ג דִּבְרַיְיתָא דְּתַנְיָא כְּוָותֵיהּ גָּרַס מִיל דִּבְרוֹחַב אַיְירֵי וְלֹא בְּגוֹבַהּ כִּדְקָתָנֵי וְעֵצִים מְצוּיִין לָהּ מ"מ שַׁפִּיר קָאָמַר תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דִּבְרַיְיתָא מוֹקְמָהּ לְמַתְנִיתִין בְּקוֹלַחַת: **דֶּרֶךְ** הָרַבִּים מַאן תָּנָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא. אַמַּתְנִיתִין קָאֵי וַהֲוֵי סְתָם וְאח"כ מַחְלוֹקֶת: **מַאן** דְּאָמַר נָהָר מַמָּשׁ אע"ג דְּלֵית בֵּיהּ מַיָּא. וְאע"ג דִּבִרְשׁוּת הָרַבִּים בָּעֵי ט"ז אַמּוֹת הָכָא סַגֵּי בְּח' אַמּוֹת מִתּוֹךְ שֶׁהַנָּהָר עָמוֹק וְגַם יֵשׁ בּוֹ קְרִירוּת מַיִם שֶׁעוֹבְרִים בּוֹ תָּמִיד: **אֵלּוּ** מַפְסִיקִין לַפֵּאָה כו'. בְּמַסֶּכֶת פֵּאָה (פ"ב מ"א) גָּרַס בְּסֵדֶר הַמִּשְׁנָה דֶּרֶךְ הַיָּחִיד וְאח"כ דֶּרֶךְ הָרַבִּים וּמְפָרֵשׁ בִּירוּשַׁלְמִי דְּמִשּׁוּם סֵיפָא אִיצְטְרִיךְ לְמִיתְנֵי דְּקָתָנֵי הַכֹּל מַפְסִיקִין לִזְרָעִים וְאֵינוֹ מַפְסִיק לְאִילָן דְּקמ"ל דַּאֲפִילּוּ דֶּרֶךְ הָרַבִּים אֵינוֹ מַפְסִיק לְאִילָנוֹת וְעוֹד [קָא] חָשֵׁיב שָׁם שְׁבִיל הַיָּחִיד וּשְׁבִיל הָרַבִּים הַקָּבוּעַ בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים וְהַשְׁתָּא שְׁבִיל הַיָּחִיד אִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן דְּאע"פ שֶׁהוּא קָטָן מִדֶּרֶךְ מַפְסִיק מֵאַחַר שֶׁהוּא קָבוּעַ וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד אִצְטְרִיךְ דְּס"ד כֵּיוָן שֶׁאֵין קָבוּעַ לֹא מַפְסִיק אע"פ שֶׁהוּא רָחָב וּשְׁבִיל הָרַבִּים אִצְטְרִיךְ דְּס"ד אֲמִינָא דְּבִשְׁבִיל הַיָּחִיד הוּא דִּבְעִינַן קָבוּעַ בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים אֲבָל שְׁבִיל הָרַבִּים אע"פ שֶׁאֵין קָבוּעַ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים מַפְסִיק קָא מַשְׁמַע לָן: **שֶׁמְּחַלֶּקֶת** שָׁלָל לַאֲגַפֶּיהָ. כְּשֶׁגְּדֵלָה הָאַמָּה מִתְמַלְּאָה מַיִם בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁסְּבִיבוֹתֶיהָ שֶׁמַּשְׁקִין בָּהֶם הַשָּׂדוֹת:

ולית

בְּאַגְנֵי דְּאַרְעָא מִקְּרוּ: **מתני'** הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ עַד כַּמָּה תַּעֲבוֹר הַדְּלֵיקָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא בְּאֶמְצַע בֵּית כּוֹר ר"א אוֹמֵר ט"ז אַמּוֹת כְּדֶרֶךְ רה"ר רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חֲמִשִּׁים אַמָּה ר"ש אוֹמֵר שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר אֶת הַבְּעֵרָה הַכֹּל לְפִי הַדְּלֵיקָה: **גמ'** וְלֵית לֵיהּ לְר"ש שִׁיעוּרָא בִּדְלֵיקָה וְהָתְנַן לֹא יַעֲמִיד אָדָם תַּנּוּר בְּתוֹךְ הַבַּיִת אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עַל גַּבּוֹ גּוֹבַהּ ד' אַמּוֹת הָיָה מַעֲמִידוֹ בַּעֲלִיָּיה עַד שֶׁיְּהֵא תַּחְתָּיו מַעֲזִיבָה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וּבְכִירָה טֶפַח וְאִם הִזִּיק מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק ר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לֹא נֶאֶמְרוּ שִׁיעוּרִין הַלָּלוּ אֶלָּא שֶׁאִם הִזִּיק פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ הַכֹּל לְפִי גּוֹבַהּ הַדְּלֵיקָה אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּר' שִׁמְעוֹן וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּר"ש: **מתני'** הַמַּדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ וְהָיוּ בּוֹ כֵּלִים וְדָלְקוּ ר"י אוֹמֵר מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ וַחכ"א אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּין אוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִין הָיָה גְּדִי כָּפוּת לוֹ וְעֶבֶד סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ חַיָּיב עֶבֶד כָּפוּת לוֹ וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ פָּטוּר וּמוֹדִים חֲכָמִים לְר"י בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בְּבָתִּים: **גמ'** אָמַר רַב כַּהֲנָא מַחְלוֹקֶת בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהָלְכָה וְאָכְלָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ דְּר"י מְחַיֵּיב אַנִּזְקֵי טָמוּן בָּאֵשׁ וְרַבָּנַן פָּטְרֵי אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ דִּבְרֵי הַכֹּל מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ א"ל רָבָא אִי הָכֵי אַדְּתָנֵי סֵיפָא מוֹדִים חֲכָמִים לְר"י בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה שֶׁמְּשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בְּבָתִּים לִפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידַהּ בד"א בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהָלְכָה וְאָכְלָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ אֲבָל מַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ דִּבְרֵי הַכֹּל מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּתוֹכוֹ אֶלָּא אָמַר רָבָא בְּתַרְתֵּי פְּלִיגֵי פְּלִיגֵי בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהָלְכָה וְאָכְלָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ דְּר"י מְחַיֵּיב אַטָּמוּן בָּאֵשׁ וְרַבָּנַן סָבְרֵי לֹא מְחַיֵּיב וּפְלִיגֵי נַמִּי בְּמַדְלִיק בְּשֶׁל חֲבֵירוֹ דְּר"י סָבַר מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ וַאֲפִילּוּ אַרְנְקֵי וְרַבָּנַן סָבְרֵי כֵּלִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַטְמִין בְּגָדִישׁ כְּגוֹן מוֹרִיגִין וּכְלֵי בָּקָר הוּא דִּמְשַׁלֵּם כֵּלִים שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְהַטְמִין בְּגָדִישׁ לֹא מְשַׁלֵּם תָּנוּ רַבָּנַן הַמַּדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ וְהָיוּ בּוֹ כֵּלִים וְדָלְקוּ ר"י אוֹמֵר מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּתוֹכוֹ וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּין אוֹ גָּדִישׁ שֶׁל שְׂעוֹרִין וְרוֹאִין מְקוֹם כֵּלִים כְּאִילּוּ הוּא מָלֵא תְּבוּאָה

במה

רש"י

בְּאַגְנֵי. כְּמוֹ בְּאַגָּנוֹת (שמות כד) קוניי"ש בְּלַעַ"ז: **מתני'** בְּאֶמְצַע בֵּית כּוֹר. אִם יֵשׁ לוֹ חֲצִי בֵּית כּוֹר לְכָל רוּחַ פָּטוּר וּבְקוֹלַחַת שֶׁדִּילְּגָה וּכְדְאוֹקִימְנָא אֲבָל נִכְפֶּפֶת בּוֹעֶרֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל שָׁעָה אֲפִילּוּ עַד מֵאָה מִיל חַיָּיב: הַכֹּל לְפִי הַדְּלֵיקָה. קס"ד ה"ק הַכֹּל יְשַׁלֵּם כָּל כַּמָּה שֶׁהִדְלִיק בֵּין רָחוֹק בֵּין קָרוֹב: **גמ'** לֹא יַעֲמִיד. בְּנֵי הָעִיר מְעַכְּבִין עָלָיו שֶׁלֹּא תִּבְעַר הָאֵשׁ בַּתִּקְרָה: מַעֲזִיבָה. טִיחַ שֶׁל סִיד עַל תִּקְרָה וְדוֹמֶה לוֹ בְּסֵפֶר עֶזְרָא (נחמיה ג) וַיַּעַזְבוּ (אֶת) יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוֹמָה: וּבְכִירָה. שֶׁפְּחוּתָה מִתַּנּוּר וְאֵין מַבְעִירִין בְּתוֹכָהּ אֵשׁ גָּדוֹל: לְפִי גּוֹבַהּ. כְּשֶׁהָאֵשׁ גְּבוֹהָה וּגְדוֹלָה קוֹפֶצֶת לְמֵרָחוֹק: **מתני'** אֶלָּא גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּין אוֹ גָּדִישׁ שֶׁל שְׂעוֹרִין. אִם חִטִּין חִטִּין אִם שְׂעוֹרִין שְׂעוֹרִין: הָיָה גְּדִי כָּפוּת לוֹ כו' חַיָּיב. עַל הַגְּדִי דְּבַעֲלֵי חַיִּים נַמִּי אִתְרַבּוּ מֵאוֹ הַקָּמָה וּמִשּׁוּם דְּקָם לֵיהּ בִּדְרַבָּה מִינֵּיהּ לֵיכָּא לְמִפְטְרֵיהּ דְּאֵינוֹ חַיָּיב מִיתָה עַל הָעֶבֶד דְּהוֹאִיל וְאֵינוֹ כָּפוּת הָיָה לוֹ לִבְרוֹחַ וּפָטוּר עָלָיו מִמִּיתָה וּמִתַּשְׁלוּמִים אֲבָל הָיָה עֶבֶד כָּפוּת לוֹ פָּטוּר אֲפִילּוּ עַל הַגְּדִי וְעַל הַגָּדִישׁ דְּחַיָּיב מִיתָה עַל הָעֶבֶד דִּכְתִיב נָקֹם יִנָּקֵם (שמות כא) וְקָם לֵיהּ בִּדְרַבָּה מִינֵּיהּ וַאֲפִי' לֹא הִתְרוּ בּוֹ שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג הָא קי"ל (כתובות ד' לד:) דְּחַיָּיבֵי מִיתוֹת שׁוֹגְגִין פְּטוּרִין וּבִגְדִי לֹא שְׁנִי לָן בֵּין כָּפוּת לְשֶׁאֵינוֹ כָּפוּת וְאַיְּידֵי דְּנָקַט בְּעֶבֶד נָקַט בִּגְדִי וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי בִּגְדִי נַמִּי דַּוְקָא נָקַט סָמוּךְ פָּטוּר דְּהָיָה לוֹ לִבְרוֹחַ וְהָכֵי קָאָמַר הָיָה עֶבֶד כָּפוּת לוֹ אוֹ גְּדִי סָמוּךְ לוֹ פָּטוּר וְאע"ג דְּפָשִׁיט בְּשִׁילְהֵי פ' שֵׁנִי (כז.) שׁוֹרוֹ כְּמָמוֹנוֹ דְּאִם הִנִּיחַ גַּחֶלֶת עָלָיו וְנִשְׂרַף חַיָּיב הָתָם הוּא דְּהִנִּיחַ עַל גַּבֵּי שׁוֹר דְּלֹא הָיָה לוֹ לַשּׁוֹר לִיטּוֹל אֲבָל הָכָא הָיָה לוֹ לִבְרוֹחַ: **גמ'** בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ. אֵין לוֹ רְשׁוּת וַהֲוֵי כִּמְאַבֵּד בְּיָדַיִם: בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה. בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ הוּא וְאפ"ה יָהִיב טַעַם מִשּׁוּם דְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כֵּלִים בְּבָתִּים אֲבָל גָּדִישׁ לֹא : בְּדִידָהּ. בְּגָדִישׁ וְלַשְׁמְעִינָן אע"פ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַטְמִין בּוֹ חַיָּיב הוֹאִיל וְהִדְלִיק לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ וְכ"ש בִּירָה: בְּתַרְתֵּי פְּלִיגֵי [פְּלִיגֵי] בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ כו'. וּפָטְרֵי רַבָּנַן אֲפִילּוּ כֵּלִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַטְמִין בְּגָדִישׁ דְּהָא גְּזֵירַת הַכָּתוּב הוּא דְּטָמוּן בָּאֵשׁ פָּטוּר וְר' יְהוּדָה מְחַיֵּיב אַטָּמוּן וּבְכֵלִים ל"ש אוֹתָן שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְהַטְמִין וְל"ש אוֹתָן שֶׁדַּרְכָּן לְהַטְמִין: כְּבִירָה. מִגְדָּל גָּדוֹל: מוֹרִיגִין. קְרָשִׁים]נְקוּבִים] וּבָהֶן יְתֵידוֹת וְדָשִׁין בָּהֶן אֶת הַתְּבוּאָה:

ד"ה

תוספות

וְלֵית לֵיהּ לְר"ש שִׁיעוּרָא. קס"ד הַכֹּל לְפִי הֶיזֵּק הַדְּלֵיקָה יְשַׁלֵּם אֲפִילּוּ אֵין רָאוּי לַעֲבוֹר: **לֹא** יַעֲמִיד אָדָם תַּנּוּר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ כו'. שֶׁיָּכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו בַּעַל הָעֲלִיָּיה אִם הַבַּיִת שֶׁל אֶחָד וְהָעֲלִיָּיה שֶׁל אַחֵר הָיָה מַעֲמִידוֹ בַּעֲלִיָּיה בַּעַל הַבַּיִת מְעַכֵּב וּבְקוּנְטְרֵס פֵּירֵשׁ לְעִנְיַן בְּנֵי הָעִיר שֶׁמְּעַכְּבִין עָלָיו וּכְמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ נִיחָא דַּהֲוֵי דּוּמְיָא דְּאִינָךְ מַתְנִיתִין דְּהָתָם בְּפֶרֶק לֹא יַחְפּוֹר (ב"ב דף כ:):

לִפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידָהּ. וְא"ת הַשְׁתָּא נַמִּי קָא מַפְלִיג בְּדִידָהּ בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְי"ל דְּע"כ סֵיפָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ מַדְלִיק דְּאִי בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אע"פ שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בְּבָתִּים הָיָה פָּטוּר דְּהָא קָתָנֵי רֵישָׁא וַחכ"א אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּין אוֹ גָּדִישׁ שֶׁל שְׂעוֹרִין מַשְׁמַע דַּאֲפִילּוּ מוֹרִיגִים וּכְלֵי בָּקָר שֶׁדֶּרֶךְ לְהַנִּיחַ בְּגָדִישׁ לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא גָּדִישׁ לְבַדּוֹ וְהַשְׁתָּא בְּכָל עִנְיָן שֶׁנַּעֲמִיד דִּבְרֵי רַב כַּהֲנָא פָּרִיךְ רָבָא עֲלֵיהּ שַׁפִּיר דְּאִם ר"ל רַב כַּהֲנָא מַחְלוֹקֶת בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּפְלִיגֵי בְּמוֹרִיגִין וּכְלֵי בָּקָר דְּר"י מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּשֶׁל חֲבֵירוֹ אֲפִילּוּ רַבָּנַן מְחַיְּיבֵי אַמּוֹרִיגִין וּכְלֵי בָּקָר אִם כֵּן שַׁפִּיר פָּרִיךְ דְּלִיפְלוֹג בְּדִידָהּ בְּגָדִישׁ עַצְמָהּ דְּהָא בִּירָה נַמִּי לֹא מִיתּוֹקְמָא אֶלָּא בְּמַדְלִיק בְּשֶׁל חֲבֵירוֹ וְאִם ר"ל רַב כַּהֲנָא מַחְלוֹקֶת בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ דִּפְלִיגֵי אֲפִילּוּ בְּאַרְנְקֵי דְּר' יְהוּדָה מְחַיֵּיב אע"פ דְּאֵין דֶּרֶךְ אַרְנְקֵי לְהַנִּיחַ בְּגָדִישׁ וְרַבָּנַן פָּטְרֵי אֲפִי' בְּמוֹרִיגִין כִּדְפְרִישִׁית מ"מ כְּשֶׁמְּסַיֵּים אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ ד"ה מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ אֲפִילּוּ אַאַרְנְקֵי נַמִּי קָאֵי דְּמַשְׁמַע ד"ה מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ לְרַבָּנַן כְּמוֹ לְר"י הִלְכָּךְ פָּרִיךְ שַׁפִּיר לִפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידָהּ דְּלַשְׁמְעִינָן אֲפִי' אַרְנְקֵי בְּגָדִישׁ דְּאֵין דַּרְכּוֹ לְהַנִּיחַ דַּהֲוֵי רְבוּתָא טְפֵי וְעוֹד שֶׁקָּשֶׁה לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה דְּקָתָנֵי שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בְּבָתִּים דַּאֲפִי' אֵין דֶּרֶךְ נַמִּי מְחַיְּיבֵי רַבָּנַן בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ:

אֶלָּא אָמַר רָבָא בְּתַרְתֵּי פְּלִיגֵי [פְּלִיגֵי] בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ כו'. דְּר"י מְחַיֵּיב אֲפִי' אַרְנְקֵי בְּגָדִישׁ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַנִּיחַ מִדְּנָקַט מוֹדִים חֲכָמִים בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה דִּלְכָךְ נָקַט בִּירָה שֶׁרוֹצֶה לִמְצוֹא שֶׁיְּחַיְּיבוּ רַבָּנַן אֲפִי' בְּאַרְנְקֵי כְּמוֹ ר"י וְאִי רַבִּי יְהוּדָה לֹא מְחַיֵּיב בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אֶלָּא דַּוְקָא בְּמוֹרִיגִין הֲוָה לֵיהּ לִפְלוּגֵי בְּדִידָהּ וְלֵימָא דְּמוֹדִים חֲכָמִים בְּמַדְלִיק גָּדִישׁ שֶׁל חֲבֵירוֹ דְּחַיָּיב בְּמוֹרִיגִין אֶלָּא וַדַּאי מְחַיֵּיב ר"י בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אֲפִי' בְּאַרְנְקֵי בְּגָדִישׁ וְרַבָּנַן לֹא מְחַיְּיבֵי אֲפִי' בְּמוֹרִיגִין דְּקָתָנֵי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּים כו' וּפְלִיגֵי נַמִּי בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ דְּר' יְהוּדָה מְחַיֵּיב אֲפִי' בְּאַרְנְקֵי בְּגָדִישׁ וְרַבָּנַן לֹא מְחַיְּיבֵי אֶלָּא בְּמוֹרִיגִין שֶׁל חֲבֵירוֹ שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַנִּיחַ בְּגָדִישׁ אוֹ אַרְנְקֵי בְּבַיִת שֶׁדֶּרֶךְ לְהַנִּיחַ כָּל דָּבָר בְּבָתִּים וְטַעְמַיְיהוּ יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּר' יְהוּדָה לֹא פָּטַר בְּטָמוּן כְּלָל וְרַבָּנַן בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ פָּטְרֵי כִּדְמַשְׁמַע קְרָא כִּי תֵצֵא אֵשׁ (וּמַשְׁמַע) דְּאַיְירֵי דְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ מְחַיֵּיב בְּדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַטְמִין דְּלֹא אַשְׁכְּחָן דְּפָטַר בֵּיהּ קְרָא טָמוּן וּבְדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ פָּטְרֵי מִסְּבָרָא דְּלֹא אִבְעֵי לֵיהּ לְאָסוֹקֵי אַדַּעְתֵּיהּ שֶׁיַּנִּיחַ אָדָם אַרְנְקֵי בְּגָדִישׁ:

במה

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמוד א

פאה מכאן ומכאן בנפרד. מבארת הגמרא: מַאי 'שְׁלוּלִית', ומביאה מחלוקת בדבר. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, שלולית היא מָקוֹם שְׁמֵי גְּשָׁמִים שׁוֹלְלִין – מתקבצים ונאספים שָׁם. רַב בִּיבִי אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, 'שלולית' היא אַמַּת הַמַּיִם שֶׁמְּחַלֶּקֶת שָׁלָל לַאֲגַפֶּיהָ – לצדדיה, דהיינו שמשקים ממנה את השדות שמצידיה. מבארת הגמרא: מַאן דְּאָמַר – שמואל שאמר ששלולית המפסקת לפאה היא מָקוֹם שְׁמֵי גְּשָׁמִים שׁוֹלְלִין ומתקבצים שָׁם, כָּל שֶׁכֵּן שלדעתו אַמַּת הַמַּיִם מפסקת לפאה, וּמַאן דְּאָמַר – ורבי יוחנן שאמר ששלולית המפסקת היא אַמַּת הַמַּיִם, זהו דווקא באמת המים שהוא מקום חשוב בפני עצמו, אֲבָל מָקוֹם שְׁמֵי גְּשָׁמִים שׁוֹלְלִין ומתקבצים שָׁם לֹא מַפְסְקֵי לפאה, כיון דְּאינם חשובים בפני עצמם, אלא הַנְהוּ

בְּאוּגֵּי דְּאַרְעָא מִקְּרוּ – אלו נקראים בורות הקרקע, ונחשבים כחלק מהשדה, ואין הם עושים אותה כשתי שדות, ולכך יכול לתת פאה מצד אחד של השלולית על מה שגדל בצידה השני:

משנה

משנתינו מוסיפה לדון בשיעור המרחק שתעבור ותדלג אישו ויהא חייב על נזקיה: **הַמַּדְלִיק** אש **בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ** ולא שמרה, והלכה והזיקה במקום אחר, **עַד כַּמָּה** שיעור המרחק שתַּעֲבוֹר ותדלג הַדְּלִיקָה למקום אחר ויהיה חייב על נזקיה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, רוֹאִין אוֹתוֹ,** את המקום בו הדליק את האש, **כְּאִילּוּ הוּא בְּאֶמְצַע בֵּית כּוֹר** [– שטח של מאתיים שבעים וארבע אמה על מאתיים שבעים וארבע אמה], וחייב על כל מה שתלך האש ותזיק בתוך הבית כור, אך אם הרחיקה האש חוץ למקום זה, דהיינו שיעור חצי בית כור [מאה שלושים ושבע אמה] לכל צד, והזיקה, פטור. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** שיעור המרחק שתעבור ויתחייב הוא עד **ט"ז אַמּוֹת, כְּשִׁיעוּר רוחב דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,** שיעור המרחק להתחייב הוא עד **חֲמִשִּׁים אַמָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** נאמר בנזקי האש (שמות כב ה) "שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה", ולכן עליו לשלם **הַכֹּל, לְפִי** מה שתלך **הַדְּלִיקָה:**

גמרא

שנינו במשנה, רבי שמעון אומר "הכל לפי הדליקה". סברה הגמרא שכוונתו, שאת כל מה ששרפה הדליקה עליו לשלם, אף במקום רחוק שלא היתה האש ראויה להגיע לשם. מקשה הגמרא: **וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן שִׁיעוּרָא בִּדְלֵיקָה** – וכי רבי שמעון אינו סובר שיש שיעור עד איזה מרחק יתחייב על אישו שהלכה והזיקה, **וְהָתְנַן** במשנה (ב"ב כ:), יכולים בני העיר לעבב ולמנוע **שֶׁלֹּא יַעֲמִיד אָדָם תַּנּוּר בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עַל גַּבּוֹ** של התנור עד התקרה **גּוֹבַהּ** של **אַרְבַּע אַמּוֹת** עד התקרה, בכדי שלא תאחז האש בתקרה. ואם **הָיָה מַעֲמִידוֹ בַּעֲלִיָּיה** – בדירה העליונה של הבית, יכולים לעבב ולמנוע ממנו מלהעמידו **עַד שֶׁיְּהֵא תַּחְתָּיו** – תחת התנור, על רצפת העליה שהיא תקרת הבית, **מַעֲזִיבָה** – שכבת טיח של סיד, בשיעור עובי של **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים,** שבאופן זה הבית שמור מפני הדליקה. ובמבקש להעמיד כִּירָה בעלייה, שהיא קטנה מתנור ואין מבעירים בתוכה אש גדולה, יכולים למנוע ממנו עד שתהיה תחתיה מעזיבה בגובה **טָפַח.** מוסיפה המשנה: **וְאַף** שהרחיק בשיעורים אלו, מכל מקום **אִם** אף על פי כן **הִזִּיק, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק.** **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לֹא נֶאֱמְרוּ שִׁיעוּרִין הַלָּלוּ אֶלָּא** לומר **שֶׁאִם הִזִּיק, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם,** כיון שהרחיק כדין. ולמדנו ממשנה זו, שגם לפי רבי שמעון יש דליקה שפטור עליה, אם הרחיקה כדין, ואיך אמר במשנתינו "הכל לפי הדליקה", שמשמע שמשלם בכל מקרה שאישו הלכה והזיקה. הגמרא מבארת את דעת רבי שמעון באופן אחר: **אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ,** כוונת רבי שמעון היא, שהַכֹּל לְפִי גוֹבַהּ הַדְּלֵיקָה, שאין לתת שיעור מרחק קבוע לכל הדליקות, אלא הדבר תלוי בגובה הדליקה שלפיו משערים אם היתה ראויה לעבור לאותו מקום שהזיקה, שכשהאש גבוהה היא ראויה לעבור מרחק רב יותר, שהיא קופצת למרחוק.

הגמרא מביאה את פסק ההלכה במחלוקת במשנה: **אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:**

משנה

משנתינו דנה בדיני טמון באש, וכן במדליק גדיש ונשרפו עמו עבד וגדי: **הַמַּדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ** של חיטין או של שעורין, **וְהָיוּ** טמונים **בּוֹ כֵּלִים וְדָלְקוּ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ,** ואינו פטור על הכלים, והיינו שחייבה תורה אף על דבר ה"טמון". **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם** על הכלים כלל, כיון שלא חייבה תורה על נזקי "טמון" באש, **אֶלָּא** משלם **גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּין אוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִין.** ואם **הָיָה גְּדִי כָּפוּת לוֹ** – קשור לגדיש, **וְעֶבֶד סָמוּךְ לוֹ** – לגדיש, ולא היה העבד כפות, ונשרף הגדיש **וְנִשְׂרַף עִמּוֹ** הגדי והעבד, **חַיָּיב** על הגדיש ועל הגדי, אבל על העבד אינו חייב, שהיה לו לברוח. ואם היה **עֶבֶד כָּפוּת לוֹ וגְדִי סָמוּךְ לוֹ** ואינו כפות, ונשרף הגדיש **וְנִשְׂרַף עִמּוֹ** הגדי והעבד, חייב מיתה על הריגת העבד שהיה כפות ולא יכל לברוח, וכיון שנתחייב מיתה, הרי הוא **פָּטוּר** על הגדיש ועל הגדי, שהלכה היא שמי שבאו עליו חיוב מיתה וחיוב ממון כאחד, פטור מחיוב הממון, שמעמידים אותו בחיוב הגדול בלבד.

המשנה חוזרת לנידון הקודם: **מוֹדִים חֲכָמִים** הפוטרים בטמון **לְרַבִּי יְהוּדָה** המחייב על כך, **בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה** – מגדל גדול של בתים, **שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהִיה בְּתוֹכָהּ** ונשרף, **שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ** חפצים **בַּבָּתִּים,** ובזה לא נאמר פטור טמון, שרק בכלים הטמונים בגדיש, שאין דרך להניח בו כלים, נאמר פטור זה:

גמרא

שנינו במשנה שנחלקו רבי יהודה וחכמים אם חייב על נזקי טמון באש. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב כַּהֲנָא,** מַחֲלוֹקֶת זו של רבי יהודה וחכמים אם חייב על נזקי טמון באש, היא רק **בְּמַדְלִיק** אש **בְּתוֹךְ** הרשות **שֶׁלּוֹ,** ולא שמרה **וְהָלְכָה וְאָכְלָה בְּתוֹךְ** רשותו **שֶׁל חֲבֵירוֹ, דְּרַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּיב** את המדליק לשלם גם **אַנְּזָקֵי** מה שהיה **טָמוּן** ונשרף **בָּאֵשׁ, וְרַבָּנַן פְּטְרֵי אֲבָל בְּמַדְלִיק** אש **בְּתוֹךְ** רשותו **שֶׁל חֲבֵירוֹ,** בזה **דְּבָרֵי הַכֹּל מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁטָּמוּן בְּתוֹכוֹ,** משום שכיון שאין לו רשות להדליק ברשות חבירו, הרי זה כמזיק ומאבד בידים, שלא נאמר בו שפטור על הטמון. הגמרא מביאה דחייה לדברי רב כהנא: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לרב כהנא, **אִי הָכִי אַדְּתָנֵי סֵיפָא** – מדוע שנה התנא בהמשך המשנה **שמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה שֶׁמְּשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בַּבָּתִּים,** שמשמעותו שאילו בגדיש שאין דרך בני אדם להניח שם חפצים, יהיה פטור, ואף שהדליק ברשותו של חבירו, והלא היה לו לתנא **לְפַלּוּג וְלֵיתְנֵי בְּדִידָהּ** – לשנות חילוק בגדיש עצמו, ולומר, **בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שפטור על כלים הטמונים בגדיש לדעת חכמים, רק **בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהָלְכָה וְאָכְלָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ, אֲבָל הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ** גדישו **שֶׁל חֲבֵירוֹ, לְדִבְרֵי הַכֹּל מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּתוֹכוֹ,** ואף על הטמון בו, שהרי בכך היה משמיענו שאפילו בגדיש שאין דרך להניח שם חפצים, אם הדליק בשל חבירו חייב, וכל שכן שיהיה חייב במדליק בירתו של חבירו שדרך להניח שם חפצים.

רבא מבאר את המחלוקת בדרך אחרת: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** רבי יהודה וחכמים **בְּתַרְתֵּי פְּלִיגֵי** – חולקים בשני דברים, **פְּלִיגֵי** – דבר אחד שבו חולקים, הוא **בְּמַדְלִיק** אש **בְּתוֹךְ** רשותו **שֶׁלּוֹ וְהָלְכָה** ודלקה **וְאָכְלָה בְּתוֹךְ** רשותו **שֶׁל חֲבֵירוֹ, דְּרַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּיב גם אַטָּמוּן** – על מה שהיה טמון באותה רשות ונשרף **בָּאֵשׁ, וְרַבָּנַן סְבְרֵי שֶׁלֹּא מְחַיֵּיב** על מה שהיה טמון שם, כיון שהתורה פטרה על הטמון, בין אם דרך להטמין אותו שם ובין אם אין דרך להטמין אותו שם. **וּפְלִיגֵי נַמִּי** – ודבר שני שבו הם חולקים, **בְּמַדְלִיק** אש **בְּגדישו שֶׁל חֲבֵירוֹ,** שבאופן זה אין גזירת הכתוב לפטור על טמון, **דְּרַבִּי יְהוּדָה סְבַר מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהיה בְּתוֹכוֹ** ונשרף, **וַאֲפִילּוּ** היה שם **אַרְנְקִי** – כיס של מעות שאין דרך להניחו בגדיש, **וְרַבָּנַן סְבְרֵי,** שרק **כֵּלִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַטְמִין** אותם **בְּגַדִּישׁ,** כְּגוֹן מוֹרִיגִין [קרשים נקובים ובהם פגימות] שדשים בהם את התבואה **וּכְלֵי הַבָּקָר** החורש בשדה, רק עליהם **הוּא דְּמְשַׁלֵּם,** אבל **כֵּלִים שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְהַטְמִין** אותם **בַּגַּדִּישׁ,** כגון ארנק, **לֹא מְשַׁלֵּם** אם נשרפו, שכיון שאין הדרך שיהיו שם, אינו חייב בנזקיהם. ולפיכך שנה התנא במשנתינו שמודים חכמים בבירה, ולא שנה שמודים חכמים בגדיש עצמו באופן שהדליק בשל חבירו, שהרי רק בבירה שדרך להניח שם את כל החפצים, מודים חכמים שחייב על הכל, אבל בגדיש אינו חייב אלא על מוריגין וכלי בקר.

הגמרא מביאה ברייתא אודות פטור טמון באש: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הַמַּדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ וְהָיוּ** טמונים **בּוֹ כֵּלִים וְדָלְקוּ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּתוֹכוֹ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּין אוֹ גָּדִישׁ שֶׁל שְׂעוֹרִין,** לפי שהוא פטור על הכלים שהיו טמונים בגדיש, **וְרוֹאִין** – דנים את **מְקוֹם הַכֵּלִים** שבגדיש **כְּאִילּוּ הוּא מָלֵא תְּבוּאָה,** ומשלם כפי ערך תבואה ולא כפי ערך הכלים.

מוסיפה הברייתא, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שפוטרים חכמים על טמון באש, **כְּמַדְלִיק** את האש **בְּתוֹךְ** רשותו **שֶׁלּוֹ וְהִלְכָה וְדָלְקָה בְּתוֹךְ** רשותו **שֶׁל חֲבֵירוֹ** ושרפה את גדישו, **אֲבָל** אם היה **מַדְלִיק** אש **בְּתוֹךְ** רשותו **שֶׁל חֲבֵירוֹ** (**דִּבְרֵי הַכֹּל**) **מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּתוֹכוֹ**, אם הם כלים שדרך להטמינם בו, כגון מוריגין וכלי הבקר, כיון שהמדליק בשל חבירו אינו פטור על טמון באש. **וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה לְחֲכָמִים** שפטור על הטמון אישו, אלא על מה שנתן לחבירו רשות להכניס וקיבל עליו לשומרם, ולכך דינו **שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא** את **דְּמֵי הַגְּדִישׁ בִּלְבָד** ולא את דמי הכלים שהטמין, שעליהם לא קיבל שמירה. וכן אם השאיל לו מקום בשדהו **לְהַגְדִּישׁ חִטִּין, וְהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִין**, או **שהשאיל לו מקום להגדיש שְׂעוֹרִין וְהִגְדִּישׁ חִטִּין**, או **שהשאילו עבור שיגדיש חִטִּין**, וְכן עשה שהגדיש חיטין אלא **שחִיפָּן** – כיסה אותן **בִּשְׂעוֹרִין**, או שהשאילו עבור **שְׂעוֹרִין** והגדיש שעורין **וְחִיפָּן בְּחִטִּים**, הדין בכל ארבעת המקרים הללו **שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִין בִּלְבָד**. שבאופן הראשון, שהשאילו עבור גדיש של חיטין והגדיש שעורין, לא ניזוק אלא בשעורין. ובאופן השני, שהשאילו לשעורין והגדיש חיטין, לא קיבל עליו שמירה אלא בערך של שעורין. ובאופן השלישי, שהשאילו לחיטין וחיפן בשעורין, אף שניזוק בחיטין מכל מקום, **בְּאופן שמַשְׁאִיל מָקוֹם** בשדהו **לַחֲבֵירוֹ** כדי **לְהַגְדִּישׁ גָּדִישׁ, וְהִגְדִּישׁ** בו חבירו גדיש **וְהִטְמִין** כלים באותו גדיש, ונשרפו באישו של בעל הבית, שכיון שהגדיש נמצא בתוך רשותו, אין לחייבו מדין נזקי הרי הוא אומר לו כיון שחיפית אותן בשעורין לא נזהרתי בהן כל כך, שסבור הייתי שכל הגדיש של שעורין הוא. ובאופן הרביעי, שהשאילו לשעורין וחיפן בחיטין, גם כן לא ניזוק אלא בשעורין בלבד.

הגמרא מביאה דינים נוספים מענין זה:

אָמַר רָבָא, הַנּוֹתֵן דִּינָר זָהָב לְאִשָּׁה לשומרו, **וְאָמַר לָהּ, הִזָּהֲרִי בּוֹ** בשמירתו, משום שדינר **שֶׁל כֶּסֶף הוּא**, אם **הִזִּיקַתּוּ בִּידִים**, כגון ששרפתו או השליכתו לים, **מְשַׁלֶּמֶת דִּינָר זָהָב**, ואף שלא ידעה שדינר של זהב הוא, **מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ** הנותן, **מַאי הֲוָה לֵיךְ גַּבֵּיהּ דְּאַזְקְתֵּיהּ** – מה סיבה ראית להזיקו, ומזיק משלם את שויו של הדבר אפילו חשב שערכו פחות. אך אם **פָּשְׁעָה בּוֹ** ולא שמרתו כראוי וניזוק, **מְשַׁלֶּמֶת** דמי דינר **שֶׁל כֶּסֶף**, ולא בערכו האמיתי, משום **דְּאָמְרָה לֵיהּ** לנותן, **נְטִירוּתָא דְּכַסְפָּא** – **קַבִּילִי עָלַי נְטִירוּתָא דְּדַהֲבָא לָא קַבִּילִי עָלַי** – קבלתי עלי שמירת דינר כסף ולא שמירת דינר זהב, ולכן איני מחוייבת בערך דינר זהב אלא בערך דינר כסף.

הגמרא מביאה שסברא זו נאמרה בברייתא:

אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשִּׁי, אַתּוּן בְּדַרְבָא מַתְנִיתוּ לָהּ – אתם בשם רבא אמרתם את הדין האמור, שאם אמר לה שהדינר של כסף, אינה מחוייבת בשמירה אלא על ערך דינר כסף, ואילו **אֲנַן מִמַּתְנִיתָא פְּשִׁיטָא לָן** – אנו הוכחנו זאת מהברייתא האמורה לעיל, שנאמר בה שאם השאילו מקום בשדהו להגדיש **חִטִּין**, **וְהוא חִיפָּן בְּשְׂעוֹרִין**, או שהשאילו **לִשְׂעוֹרִין וְחִיפָּן בְּחִטִּין, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִין בִּלְבָד**, ואף באופן הראשון שהגדיש חיטין וחיפה אותן בשעורים, **אַלְמָא** – מוכח **שֶׁאָמַר לֵיהּ** – יכול בעל השדה לומר למגדיש **נְטִירוּתָא דְּשַׂעֲרֵי קַבִּילִי עָלַי** – רק שמירה של שעורין קבלתי עלי, ולא שמירה של חיטין, **הָכָא נַמִּי אָמְרָה לֵיהּ נְטִירוּתָא דְּדַהֲבָא לָא קַבִּילִי עָלַי** – כך גם כאן יכולה היא לומר למפקיד שלא קבלה עליה שמירת מטבע של זהב, ולא תשלם אלא דמי מטבע של כסף.

הגמרא מבארת כיצד מבררים ערך הכלים שהוטמנו ונשרפו:

אָמַר רַב, שְׁמָעֵת מִילְּתָא – שמעתי שנאמרה הלכה לשיטת **רַבִּי יְהוּדָה** במשנה, המחייב על טמון באש, **וְלֹא יָדַעְנָא מַאי הִיא** הלכה **זו. אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכִי לֹא יָדַע אַבָּא** – רב [ששמו היה אבא] **מַאי שְׁמִיעָ לֵיהּ** – מהי ההלכה ששמע, בתמיה. וזו היא ההלכה, שלְרַבִּי יְהוּדָה **דְּמְחַיֵּיב עַל נִזְקֵי טָמוּן בָּאֵשׁ, עָשׂוּ 'תַּקָּנַת גְּנָזֵל'** [שתקנו חכמים שמי שגזלוהו יכול להשבע כמה גזלוהו ויטול כפי מה שנשבע] **בְּאֵשׁוֹ**, שכמו כן תיקנו שמי שניזוק באשו של חבירו יכול להשבע מה היה טמון בהם‌ושלם לו המזיק.

הגמרא דנה אם דין זה אמור גם במזיקים נוספים: **בָּעֵי** – נסתפק **אֲמִימַר**, האם **עָשׂוּ 'תַּקָּנַת גְּנָזֵל' בְּמָסוּר** – במי שמסר את ממונו של חבירו למלכות, שישבע חבירו כמה היה שוה וישלם לו, **אוֹ לֹא** תיקנו כן בזה. מבארת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר** – לדעת הסוברים (להלן קיז:) **שלֹא דַּיְינִינָן דִּינָא דְּגַרְמֵי** – שאין דנים דין 'גרמי', דהיינו שאין אדם חייב על נזקים שסיבב וגרם אלא רק על מה שעשה בגופו או בכוחו, **לֹא תִּבְעֵי לָךְ** – אין להסתפק כלל, **דְּהַרֵי מְסִירוּת נַמִּי לֹא דַּיְינִינָן** – גם מי שמסר ממונו של חבירו למלכות אין דנים לחייבו, שגם זה אינו אלא גרמי, **אֶלָּא כִּי תִּבְעֵי לָךְ** – מה שיש להסתפק הוא **אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר** – לדעה הסוברת **שדַּיְינִינָן דִּינָא דְּגַרְמֵי** – שדנים ומחייבים בנזקים שנעשו בגרמי, ומי שמסר את ממונו של חבירו למלכות חייב לשלם, שיש לדון אם **עָשׂוּ 'תַּקָּנַת גְּנָזֵל' בְּמָסוּר, דִּמְשַׁתְּבַע וְשָׁקִיל** – נשבע מהו היזקו ונוטל מהמזיק, **אוֹ לֹא** עשו תקנה זו, ואין המוסר משלם אלא במה שהוא מודה שהזיקו. אומרת הגמרא: **תֵּיקוּ** – יעמוד ספק זה, שלא הוכרע.

מביאה הגמרא מעשה ובו ספק נוסף בענין זה: **הַהוּא גַּבְרָא דְּכָטֵשׁ בְּכַסְפְּתָא דְּחַבְרֵיהּ שְׁדֵיֵיהּ בְּנַהֲרָא** – מעשה באדם שבעט בכספת [ארגז שמניחים בו כספים] של חבירו וזרקה בנהר, ואינו יודע מה היה בתוכה, ובכמה הזיקו. **אָתָא מָרֵיהּ** – בא בעליה של הכספת **וְאָמַר הָכִי וְהָכִי הֲוָה לִי בְּגַוָּהּ** – כך וכך ממון היה לי בתוכה. **יָתִיב** – ישב **רַב אַשִּׁי וְקָא מְעַיֵּין בֵּיהּ** – והתבונן בדבר, שנסתפק **כִּי הַאי גַּוְונָא מַאי** – מהו הדין במקרה זה, האם נאמן בעליה לטעון מה הכילה, או לא. **אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא, וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִּׁי, לָאו הֵיינוּ מַתְנִיתִין** – האם אין ללמוד זאת ממשנתינו, **דְּתַנְּן וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה שֶׁמְּשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בַּבָּתִּים**. ובהכרח מבואר במשנתינו שנאמן המניזק לומר כמה היה בבירה. דוחה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ, אִי דְּקָא טָעֵין זוּזֵי הָכָא נַמִּי** – אם המניזק טוען שהיו שם מעות, אכן הוא נאמן, וכפי המבואר במשנתינו, אבל **הָכָא** (**בְּמַאי עַסְקִינָן**) – במעשה זה שבא לפני רב אשי מדובר היה **דְּקָא טָעֵין מַרְגָּנִיתָא** – שהמניזק טוען שהיתה שם מרגלית, ולכך יש להסתפק **מַאי** – מהו הדין בזה, **מִי מַנְּחִי אִינְשֵׁי מַרְגָּנִיתָא בְּכַסְפְּתָא** – האם דרך בני אדם להניח מרגלית בכספת, ונאמן הוא על כך, או לא. אומרת הגמרא: **תֵּיקוּ** – יעמוד ספק זה, שלא הוכרע.

מסתפקת הגמרא ספק נוסף בענין זה: **אָמַר לֵיהּ רַב יֵימַר לְרַב אַשִּׁי, באופן שנשרפה הבירה, שמשלם המזיק כל מה שבתוכו, כאמור** במשנה, **אם טָעֵין** המניזק שהיה **כָּסָא דְּכַסְפָּא** – כוס כסף **בְּבִירָה** שנשרפה, **מַאי** – האם נאמן בזה לחייב את המזיק לשלם. **אָמַר לֵיהּ, חֲזִינָא** – רואים אנו, **אִי אִינִישׁ אָמִיד הוּא** – אם המניזק הוא אדם עשיר שיש לאמוד אותו **דְּאִית לֵיהּ כָּסָא דְּכַסְפָּא** – שיש לו כוס כסף, **אִי נַמִּי** – או אם **אִינִישׁ מְהֵימְנָא הוּא דְּמַפְקְדֵי אִינְשֵׁי גַּבֵּיהּ** – אדם נאמן הוא שאנשים מפקידים אצלו את חפציהם, ולכך יתכן שהפקידו אצלו כוס כסף, **וּמִשְׁתַּבַּע וְשָׁקִיל** – נשבע בעל הבירה ונוטל מהמזיק את דמי הכוס, **וְאִי לֹא** – ואם אינו אדם עשיר ואף אינו אדם נאמן שמפקידים אצלו, **לָאו כָּל כְּמִינֵיהּ** – אין ביכולתו לטעון כן.

הגמרא מביאה נידון אודות ההבדל בין גזלן לחמסן: **אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא לְרַב אַשִּׁי, מַה הַחִילּוּק בֵּין גַּזְלָן לְחַמְסָן. אָמַר לֵיהּ** רב אשי, **חַמְסָן** הוא מי שנוטל מחבירו בעל כורחו אולם **יָהִיב דְּמֵי** – משלם את דמי מה שנטל, ואילו **גַּזְלָן** הוא מי שנוטל **וּלֹא יָהִיב דְּמֵי** – אינו משלם. שואלת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב אדא, **אִי יָהִיב דְּמֵי** – אם הוא משלם על מה שנטל, **חַמְסָן קָרֵית לֵיהּ** – האם אתה קורהו חמסן, **וְהרי הָאָמַר רַב הוּנָא**, אם **תָּלוּהַּ** על עץ, כלומר הכריחוהו, למכור חפץ שלו, **וְזַבֵּין** – ומחמת כן מכר את החפץ, **זַבִּינֵיהּ זַבִּינֵי** – מכירתו מכירה, שכיון שקיבל דמיו יש לתלות שהתרצה בסופו של דבר למוכרו, ואף כאן אין זה חמס כיון שמחמת הדמים נתרצה במכירה. מיישבת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שאמר רב הונא שמכירתו מכירה היינו באופן **דְּלבסוף אָמַר רוֹצֶה אֲנִי** במכירה זו, ולכן אף שמתחילה היתה בעל כורחו, מכל מקום בסופו של דבר נתרצה בה, ואילו **הָא** שאמר רב אשי שאף ששילם דמי החפץ הוא חמסן, מדובר **דְּלֹא אָמַר** לבסוף **רוֹצֶה אֲנִי**, ולכך לא התרצה במכירה כלל וחמס הוא:

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהָלְכָה וְדָלְקָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ אֲבָל מַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ (דִּבְרֵי הַכֹּל) מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּתוֹכוֹ וּמוֹדֶה ר' יְהוּדָה לַחֲכָמִים בְּמַשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵירוֹ לְהַגְדִּישׁ גָּדִישׁ וְהִגְדִּישׁ וְהִטְמִין שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי גָּדִישׁ בִּלְבַד לְהַגְדִּישׁ חִטִּין וְהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִין וְהִגְדִּישׁ חִטִּין חִטִּין וְחִיפָּן בִּשְׂעוֹרִין שְׂעוֹרִין וְחִיפָּן בְּחִטִּים שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִין בִּלְבַד אָמַר רָבָא הַנּוֹתֵן דִּינָר זָהָב לְאִשָּׁה וְאָמַר לָהּ הִזָּהֲרִי בּוֹ שֶׁל כֶּסֶף הוּא הִזִּיקַתּוֹ מְשַׁלֶּמֶת דִּינָר זָהָב מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ מַאי הֲוָה לִיךְ גַּבֵּיהּ דְּאַזֵּקְתֵּיהּ פָּשְׁעָה בּוֹ מְשַׁלֶּמֶת שֶׁל כֶּסֶף דְּאָמְרָה לֵיהּ נְטִירוּתָא דְּכַסְפָּא קַבִּילִי עֲלַי נְטִירוּתָא דְּדַהֲבָא לֹא קַבִּילִי עֲלַי א"ל רַב מָרְדְּכַי לְרַב אָשֵׁי אַתּוּן בִּדְרָבָא מַתְנִיתוּ לָהּ אֲנַן מִמַּתְנִיתָא פְּשִׁיטָא לָן חִטִּין וְחִיפָּן בִּשְׂעוֹרִין שְׂעוֹרִין וְחִיפָּן בְּחִטִּין אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִין בִּלְבַד אַלְמָא אָמַר לֵיהּ נְטִירוּתָא דְּשַׂעֲרֵי קַבִּילִי עֲלַי הָכָא נַמִּי אָמְרָה לֵיהּ נְטִירוּתָא דְּדַהֲבָא לֹא קַבִּילִי עֲלַי אָמַר רַב שְׁמָעִית מִילְּתָא לְר' יְהוּדָה וְלֹא יָדַעְנָא מַאי הִיא אָמַר שְׁמוּאֵל וְלֹא יָדַע אַבָּא מַאי שְׁמִיעַ לֵיהּ לְר' יְהוּדָה דִּמְחַיֵּיב עַל נִזְקֵי טָמוּן בָּאֵשׁ עָשׂוּ תַּקָּנַת נִגְזָל בְּאִשּׁוֹ בָּעֵי אֲמֵימַר עָשׂוּ תַּקָּנַת נִגְזָל בְּמָסוּר אוֹ לֹא אַלִּיבָּא דְּמ"ד לֹא דַּיְינִינָן דִּינָא דִּגְרָמִי לֹא תִּבָּעֵי לָךְ דִּמְסִירוּת נַמִּי לֹא דַּיְינִינָן אֶלָּא כִּי תִּבָּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּמ"ד דַּיְינִינָן דִּינָא דִּגְרָמִי עָשׂוּ תַּקָּנַת נִגְזָל בְּמָסוּר דְּמִשְׁתַּבַּע וְשָׁקִיל אוֹ לֹא תֵּיקוּ הַהוּא גַּבְרָא דְּבָטַשׁ בְּכַסֶּפְתָּא דְּחַבְרֵיהּ שַׁדְיֵיהּ בְּנַהֲרָא אָתָא מָרֵיהּ וְאָמַר הָכֵי וְהָכֵי הֲוָה לִי בְּגַוַּהּ יָתִיב רַב אָשֵׁי וְקָא מְעַיֵּין בֵּיהּ כִּי הַאי גַּוְונָא מַאי א"ל רָבִינָא לְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא וְאָמְרֵי לָהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי לָאו הַיְינוּ מַתְנִיתִין דִּתְנַן וּמוֹדִים חֲכָמִים לְר' יְהוּדָה בְּמַדְלִיק אֶת הַבִּירָה שֶׁמְּשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בְּבָתִּים אָמַר לֵיהּ אִי דְּקָא טָעֵין זוּזֵי הָכָא נַמִּי הָכָא (בְּמַאי עָסְקִינָן) דְּקָא טָעֵין מַרְגָּנִיתָא מַאי מִי מַנְחֵי אִינְשֵׁי מַרְגָּנִיתָא בְּכַסֶּפְתָּא אוֹ לֹא תֵּיקוּ א"ל רַב יֵימַר לְרַב אָשֵׁי טָעֵין כָּסָא דְּכַסְפָּא בְּבִירָה מַאי אָמַר לֵיהּ חָזֵינָא אִי אִינִישׁ אָמִיד הוּא דְּאִית לֵיהּ כָּסָא דְּכַסְפָּא אִי נַמִּי אִינִישׁ מְהֵימְנָא הוּא דְּמַפְקְדֵי אִינְשֵׁי גַּבֵּיהּ מִשְׁתַּבַּע וְשָׁקִיל וְאִי לֹא לָאו כָּל כְּמִינֵּיהּ א"ל רַב אַדָּא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא לְרַב אָשֵׁי מַה בֵּין גַּזְלָן לְחַמְסָן א"ל חַמְסָן יָהִיב דָּמֵי גַּזְלָן לֹא יָהִיב דָּמֵי א"ל אִי יָהִיב דָּמֵי חַמְסָן קָרֵית לֵיהּ וְהָאָמַר רַב הוּנָא תְּלוּהָ וְזַבִּין זְבִינֵיהּ זְבִינֵי לֹא קַשְׁיָא הָא דְּאָמַר רוֹצֶה אֲנִי הָא דְּלֹא אָמַר רוֹצֶה אֲנִי:

מתני'

רש"י

ד"ה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. רָבָא מְתָרֵץ לָהּ לְטַעְמֵיהּ בְּכֵלִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַטְמִין בְּגָדִישׁ: **אֶלָּא דְּמֵי גָּדִישׁ.** אִם הִבְעִירוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה דְּלֹא קַבִּיל עֲלֵיהּ אֶלָּא נְטִירוּתָא דְּגָדִישׁ: **חִטִּין וְחִיפָּן בִּשְׂעוֹרִים.** אע"פ שֶׁנּוֹתֵן לוֹ רְשׁוּת לְחִטִּין אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא שְׂעוֹרִין דְּאָמַר לֵיהּ לֹא רָאִיתִי אֶלָּא שְׂעוֹרִין לְפִיכָךְ לֹא נִזְהַרְתִּי בָּהֶן כָּל כָּךְ: **מַאי הֲוָה לִיךְ גַּבֵּיהּ דְּאַזֵּקְתֵּיהּ.** בְּיָדַיִם שֶׁשְּׂרַפְתּוֹ אוֹ שֶׁהִשְׁלַכְתּוֹ לַיָּם וְלֹא דָּמֵי לְמַשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵירוֹ לְהַגְדִּישׁ שְׂעוֹרִין וְהִגְדִּישׁ חִטִּים דַּאֲמָרָן לְעֵיל אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִין דְּמַבְעִיר לֹא מַזִּיק בְּיָדַיִם הוּא אֶלָּא פּוֹשֵׁעַ כְּדִכְתִיב כִּי תֵצֵא אֵשׁ מֵעַצְמָהּ מִפִּי הַמּוֹרֶה: **פָּשְׁעָה בּוֹ.** לֹא שְׁמַרְתּוֹ כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים וְאָבַד:]**בִּדְרָבָא**[מַתְנִיתוּ לָהּ. מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא אַמְרִיתוּ לָהּ: **שְׂעוֹרִין וְחִיפָּן בְּחִטִּין.** נוֹתֵן לוֹ רְשׁוּת לְהַגְדִּישׁ שְׂעוֹרִין וְלֹא חִטִּין: **שְׁמָעִית מִילְּתָא לְר' יְהוּדָה.** אַלִּיבָּא דְּר' יְהוּדָה דְּמַתְנֵי': **עָשׂוּ תַּקָּנַת נִגְזָל בְּאִשּׁוֹ.** כִּי הֵיכִי דְּתִקְּנוּ רַבָּנָן לְנִגְזָל לִישָּׁבַע כַּמָּה גְּזָלוֹ וְיִטּוֹל דִּתְנַן בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (דף מד:) אֵלּוּ נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין הַשָּׂכִיר וְהַנִּגְזָל כָּךְ תִּקְּנוּ בְּאִשּׁוֹ שֶׁיִּשָּׁבַע מַה הִטְמִין וְיִטּוֹל: **אַלִּיבָּא דְּמ"ד לֹא דַּיְינִינָן דִּינָא דִּגְרָמִי.** בְּפֶרֶק הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל (לקמן דף קיז:): **בְּכַסֶּפְתָּא.** אַרְגָּז שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ כְּסָפִים: **אָמִיד.** עָשִׁיר שֶׁאוֹמְדִין אוֹתוֹ לִכְלֵי כֶּסֶף:

תוספות

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהָלְכָה וְדָלְקָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. כְּלוֹמַר בְּדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ כְּגוֹן מוֹרִיגִים וּכְלֵי בָקָר אֲבָל אַרְנְקֵי בְּגָדִישׁ לֹא מְחַיְּיבֵי רַבָּנַן אע"פ שֶׁדִּקְדַּקְנוּ בְּכָל הַנֵּי דִּלְעֵיל שֶׁיְּהֵא מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ לְרַבָּנַן כְּמוֹ לְר' יְהוּדָה הַנֵּי מִילֵּי הֵיכָא דְּקָתָנֵי וּמוֹדִים אוֹ הֵיכָא דְּקָתָנֵי דִּבְרֵי הַכֹּל אֲבָל הָכָא בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים קָתָנֵי וְרַבָּנַן מִילְּתַיְיהוּ מְפָרְשֵׁי וְלַאו אַמִּילְּתָא דְּרַבִּי יְהוּדָה קַיְימֵי:

שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִים. בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אַיְירֵי דְּאִי בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ שְׂעוֹרִין וְהִגְדִּישׁ חִטִּין לָמָּה לֹא יְשַׁלֵּם חִטִּין כֵּיוָן דְּחָזֵי לְהוּ וּבְסָמוּךְ מְדַמֵּי לְהוּ נַמִּי לְנוֹתֵן דִּינָר זָהָב לְאִשָּׁה וּפָשְׁעָה בּוֹ מַשְׁמַע דְּהַיְינוּ מַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהָלְכָה בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ:

לְרַבִּי יְהוּדָה דִּמְחַיֵּיב עַל נִזְקֵי טָמוּן בָּאֵשׁ כו'. לְרַבָּנַן נַמִּי הֲוָה מָצֵי לְמֵימַר דְּעָשׂוּ תַּקָּנָה בְּבִירָה בְּכָל דָּבָר וּבְגָדִישׁ בְּמוֹרִיגִין אֶלָּא רְבוּתָא אַשְׁמוּעִי' דִּלְרַבִּי יְהוּדָה אֲפִי' אַרְנְקֵי בְּגָדִישׁ עָשׂוּ תַּקָּנַת נִגְזָל:

עָשׂוּ תַּקָּנַת נִגְזָל בְּמָסוּר אוֹ לֹא. כָּתַב רַב אַלְפַס כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁמְּסָרוֹ וְאִיבֵּד מָמוֹנוֹ וְאֵין יוֹדְעִין כַּמָּה תֵּיקוּ וְכָל תֵּיקוּ דְּמָמוֹנָא לְקוּלָּא וּבְשֵׁם רַב הַאי גָּאוֹן כָּתוּב שֶׁיִּשָּׁבַע וְיִטּוֹל מֶחֱצָה שֶׁכָּל תֵּיקוּ דְּמָמוֹנָא חוֹלְקִין וְאֵין נִרְאֶה לְר"י לְחַיֵּיב כְּלָל מִשּׁוּם תֵּיקוּ וְר"ת מְפָרֵשׁ דְּהַךְ בְּעָיָא כְּשֶׁהַמּוֹסֵר מַכְחִישׁ אֶת הַנִּמְסָר דּוּמְיָא דְּנִגְזָל בִּשְׁבוּעוֹת דְּגַזְלָן מַכְחִישׁוֹ אֲבָל אִם הַמּוֹסֵר עַצְמוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ כַּמָּה יִשָּׁבַע נִמְסָר כַּמָּה הִפְסִיד וְיִטּוֹל וּלְר"י נִרְאֶה דְּהַךְ בַּעְיָא אֲפִילוּ אֵין הַמּוֹסֵר יוֹדֵעַ דּוּמְיָא דְּתַקָּנַת נִגְזָל בְּאִשּׁוֹ שֶׁאֵין הַמַּבְעִיר יוֹדֵעַ כַּמָּה הִפְסִיד הַנִּיזָּק דְּמִבָּעֵי לֵיהּ בְּמָסוּר אִי עָשׂוּ תַּקַּנְתָּא אוֹ לֹא:

מִי מַנְחֵי אִינְשֵׁי מַרְגָּנִיתָא בְּכַסֶּפְתָּא אוֹ לֹא. אֲפִילוּ יֵשׁ עֵדִים שֶׁהָיָה בּוֹ מַרְגָּנִיתָא מִבָּעְיָא לֵיהּ דְּשֶׁמָּא לֹא אִבָּעֵי לֵיהּ לְאַסּוֹקֵי אַדַּעְתֵּיהּ לְהַאי וְלֹא אַמְרִינַן מַאי הֲוָה לֵיהּ גַּבֵּיהּ דְּאַזֵּקֵיהּ כֵּיוָן דְּלֹא רְגִילֵי אִינְשֵׁי לְאַנּוּחֵי כְּלָל וְלֹא דָּמֵי לְדִינָר זָהָב דִּלְעֵיל דְּאִבָּעֵי לָהּ לְאַסּוֹקֵי אַדַּעְתָּא טְפֵי דִּפְעָמִים שֶׁאוֹמֵר כֵּן דְּיָרֵא שֶׁאִם הָיְתָה יוֹדַעַת שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב לֹא הָיְתָה שׁוֹמְרָתוֹ וְלֹא דָּמֵי נַמִּי לְאַרְנְקֵי בְּגָדִישׁ דִּרְגִילִין טְפֵי דְּמַנְּחֵי מַרְגָּנִיתָא בְּכַסֶּפְתָּא וְאֵין לְפָרֵשׁ דִּלְעִנְיַן שְׁבוּעָה מִבָּעְיָא לֵיהּ אִי עָשׂוּ תַּקָּנַת נִגְזָל וִיהֵא נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁהָיָה בּוֹ מַרְגָּנִיתָא דְּא"כ מֶה הָיָה אוֹמֵר לְרַב אָשֵׁי לָאו הַיְינוּ מַתְנִי' מָה עִנְיָן זֶה לְמִשְׁנָתֵינוּ:

מַה בֵּין גַּזְלָן לְחַמְסָן. בְּלִישְׁנָא דִּקְרָא אֵין חִילּוּק בֵּינֵיהֶם וְהָכָא קָבָעֵי מַה בֵּין גַּזְלָן דְּרַבָּנַן לְחַמְסָן דְּרַבָּנַן דְּתַנְיָא בְּפ' זֶה בּוֹרֵר (סנהדרין דף כה:) הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶם הַגַּזְלָנִים וְהַחַמְסָנִים וּמְפָרֵשׁ גַּזְלָן לֹא יָהִיב דָּמֵי וּבִמְצִיאַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן כִּדְמוּקֵי לֵיהּ הָתָם דְּאֵין פָּסוּל מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִשּׁוּם דַּרְכֵי שָׁלוֹם: **חַמְסָן** יָהִיב דָּמֵי. וּכְשֶׁלֹּא אָמַר רוֹצֶה אֲנִי כִּדְמְפָרֵשׁ אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ פָּסוּל אֶלָּא הֵיכָא דְּלֹא יָהִיב דָּמֵי אֲבָל הֵיכָא דְּיָהִיב דָּמֵי כָּשֵׁר אע"ג דְּלֹא אָמַר רוֹצֶה אֲנִי אע"פ שֶׁעוֹבֵר עַל לַאו דְּלֹא תַחְמוֹד הָא אַמְרִי' בְּפֶרֶק שְׁנַיִם אוֹחֲזִין (ב"מ דף ה: ושם ד"ה בלא) לֹא תַחְמוֹד לְאִינְשֵׁי בְּלֹא דָּמֵי מַשְׁמַע לְהוּ וְהַהִיא דְּסוֹף מְכִילְתִּין (דף קיט.) דְּמַיְיתֵי מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה דַּאֲפִילוּ הֵיכָא דְּיָהִיב דָּמֵי הֲוָה כְּאִלּוּ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ לַאו דְּרָשָׁה גְּמוּרָה הִיא אֶלָּא אַסְמַכְתָּא בְּעַלְמָא דְּחַמְסָן דִּקְרָא הַיְינוּ גַּזְלָן דְּלֹא יָהִיב דָּמֵי וְא"ת כֵּיוָן דְּחַמְסָן דְּיָהִיב דָּמֵי פָּסוּל מִדְּרַבָּנַן א"כ כִּי אַמְרִי' בְּפ' שְׁנַיִם אוֹחֲזִין (ב"מ ד' ה: ושם ד"ה בלא) אֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא מַשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ נֵימָא מִיגּוֹ דַּחֲשִׁיד כו' וּמְשַׁנֵּי מוֹרֶה וְאוֹמֵר דְּמֵי קָיָהִיבְנָא מ"מ מַה תֵּירֵץ בְּכָךְ אִם הוּא מְעַכֵּב הַפִּקָּדוֹן בְּיָדוֹ וְרוֹצֶה לִיפָּטֵר בְּדָמִים בְּעַל כָּרְחוֹ שֶׁל בְּעָלִים הֲרֵי הוּא חַמְסָן וּפָסוּל לִשְׁבוּעָה מִדְּרַבָּנַן וְאַכַּתִּי נֵימָא מִיגּוֹ דַּחֲשִׁיד כו' וְי"ל דְּמ"מ בְּגַזְלָן דְּאוֹרַיְיתָא אֵין לְהוֹכִיחַ שֶׁלֹּא יְהֵא חָשׁוּד אַשְּׁבוּעָתוֹ וְעוֹד דְּחַמְסָן דְּרַבָּנַן כָּשֵׁר הוּא וְאֵינוֹ פָּסוּל עַד שֶׁיַּכְרִיזוּ עָלָיו כִּדְאָמַר בְּפ' זֶה בּוֹרֵר (סנהדרין ד' כו:) וַאֲפִילוּ אִם הוּא יָדוּעַ שֶׁנַּעֲשָׂה חַמְסָן בְּעִנְיָן זֶה שֶׁמָּא לֹא רָאוּ חֲכָמִים לְפוֹסְלוֹ בְּכָךְ וְגַם לֹא לְהַכְרִיז אֶלָּא דַּוְקָא כִּי שָׁקִיל וְחָטִיף בִּזְרוֹעַ בְּעַל כָּרְחַיְיהוּ דִּבְעָלִים וְהַמַּקְשֶׁה דְּקָא פָּרִיךְ נֵימָא מִיגּוֹ דַּחֲשִׁיד כו' אע"ג דְּהָא וַדַּאי קִים לָן דְּגַזְלָן דְּרַבָּנַן בָּעֵי הַכְרָזָה וְאֵינוֹ נִפְסָל עַד אַחַר הַכְרָזָה כָּל עִיקָּר לֹא הֵבִיא דִּבְרֵי רַב הוּנָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּמַקְשֶׁה וְהָא קָעָבַר בְּלֹא תַחְמוֹד א"נ הָכֵי מַקְשֶׁה כֵּיוָן שֶׁפָּטַר עַצְמוֹ בְּמַה שֶּׁטָּעַן נִגְנְבוּ אוֹ נֶאֶבְדוּ וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם דָּמִים אֶלָּא לְפִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִישָּׁבַע וְאִם הָיָה פּוֹטְרוֹ מִן הַשְּׁבוּעָה לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם כְּלוּם א"כ נֵימָא מִיגּוֹ כו' וּמְשַׁנֵּי מוֹרֶה וְאוֹמֵר כו' וְגַם אִם הָיָה פּוֹטְרוֹ מִן הַשְּׁבוּעָה שֶׁמָּא כְּמוֹ כֵן הָיָה מְשַׁלֵּם דָּמִים לְפִי שֶׁמְּעַכֵּב הַפִּקָּדוֹן בְּיָדוֹ וּלְהָכֵי לֹא חָשִׁיד אַמָּמוֹנָא:

פְּסוּלָה כְּסוּבָּה וּכְמָבוֹי. תִּימַהּ דְּהָנָה לֵיהּ לְמִימַר יְמֵעַט כִּדְאָמְרִי׳ בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת סוּכָּה (דף ב.) מְבוֹי דְּרַבָּנָן הָנֵי תַּקָּנָתָא וְי״ל מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִימַר כְּסוּבָּה נָקֵט לְשׁוֹן פְּסוּלָה אִי נַמִּי לְפִי שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בְּלָשׁוֹן וְלוֹמַר יְכֻבָּה וִימֵעֵט וְיַחֲזוֹר וְיַדְלִיק דִּלְמֵעֵט כְּמוֹ שֶׁהִיא מוּדְלֶקֶת לֹא סְגֵי כִּדְאָמְרִינָן בְּפ׳ בַּמֶּה מַדְלִיקִין (שבת דף כב:) הַדְלִיקָהּ בַּפְּנִים וְהוֹצִיאָהּ בַּחוּץ לֹא עֲשָׂהּ וְלֹא כְּלוּם וְהָכָא נַמִּי לֹא שָׁנָא:

הַדְרָן עָלָךְ הַכּוֹנֵס

מְרוּבָּה. מִי קָתָנֵי אֵין בֵּין כּוֹ׳. מִשְּׁמַע הָכָא הֵיכָא דְּתָנֵי אֵין בֵּין לֹא שַׁיָּךְ לְמִימַר תָּנָא וְשַׁיֵּיר וְהִקְשָׁה הָרַ״י מֵאוֹרְלִינ״ש מַדְּתָנֵן בְּפ״ק דְּמְגִילָּה (ד׳ ח. ושם ד״ה אין) אֵין בֵּין נְדָרִים לִנְדָבוֹת אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן וּנְדָבוֹת אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן וְאַכַּתִּי הָא אִיכָּא שֶׁהַנְּדָבָה בָּאָה מִן הַמַּעֲשֵׂר וְנֶדֶר שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה אֵין בָּאָה אֶלָּא מִן הַחוּלִּין כְּדְתָנֵן בְּהֶתּוֹדָה (מנחות ד׳ פא.) וְי״ל דְּהָתָם לֹא בָּא לְשַׁנּוֹת כָּל עִנְיָן שֶׁנֶּדֶר וּנְדָבָה חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה אֶלָּא בָּא לוֹמַר שֶׁאֵין חִיּוּב הֲבָאָה בְּזֶה יוֹתֵר מִבְּזֶה אֶלָּא אַחֲרָיוּת אֲבָל לְעִנְיָן בַּל תְּאַחֵר זֶה וְזֶה שָׁוִין וְכֵן אֵין בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא אֵיירֵי לְכָל דְּבָרִים שֶׁבֵּינֵיהֶם כְּגוֹן אִיסּוּר אֲכִילָה וְכֵן אֵין בֵּין י״ט לְשַׁבָּת אֶלָּא אוֹכֶל נֶפֶשׁ בִּלְבַד לֹא אֵיירֵי בְּחוֹמֶר שֶׁבְּשֵׁנֵיהֶם כְּגוֹן לָאו וּמִיתָה אֶלָּא בְּדָבָר הָאָסוּר אוֹ מוּתָּר לַעֲשׂוֹת בְּהֶן וְעוֹד י״ל דְּהָכָא מִשְּׁנָה דְּמְגִילָּה שְׁנוּיָה בְּמַסֶּכֶת קִנִּים (פ״א מ״א) גַּבֵּי עוֹלַת הָעוֹף וְעוֹלָה בֵּין נֶדֶר בֵּין נְדָבָה אֵין בָּאָה מִן הַמַּעֲשֵׂר כֵּיוָן דְּאֵין בָּהּ אֲכִילַת אָדָם כִּדְדָרִישׁ בְּסִיפְרֵי בְּפ׳ עֲשֵׂר תַּעֲשֵׂר ת״ל וְאָכַלְתָּ וְשָׂמַחְתָּ שִׂמְחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲכִילָה יָצְאוּ עוֹלוֹת שֶׁאֵין עִמָּהֶן אֲכִילָה וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כָּאן יוֹתֵר:

מְרוּבָּה קָתָנֵי תְּנָא וְשַׁיֵּיר. לְשׁוֹן רִאשׁוֹן דְּמִייתֵי סִייָעְתָּא לֹא בָּעֵי לְמִימַר דְּשַׁיֵּיר דְּסָבַר הַהוּא לִישְׁנָא דְּכֵיוָן דְּקָתָנֵי מְרוּבָּה אֵין לוֹמַר שַׁיֵּיר כְּמוֹ בְּאֵין בֵּין וְכֵן מִשְּׁמַע הִלְשׁוֹן דְּקָאָמַר לְלִישְׁנָא בַּתְרָא מִי קָתָנֵי אֵין בֵּין מְרוּבָּה קָתָנֵי מִשְּׁמַע שֶׁתְּחִלָּה הָיָה סָבוּר דְּמִרוּבָּה הָוֵי כְּמוֹ אֵין בֵּין וְא״ת וּמַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר וְי״ל דְּשַׁיֵּיר טַעֲנַת גַּנָּב בְּאֲבִידָה דְּדָרִישׁ לְקַמָּן רַבִּי יוֹחָנָן דְּמִשְׁלַם כְּפֶל וְאִי טָעִין טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן לֹא מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה בְּטָבַח וּמְכַר הָכֵי נַמִּי טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּאֲבִידָה וְעוֹד שֶׁמְּשַׁיֵּיר שׁוּתָּף שֶׁגָּנַב חֲבֵירוֹ וְשׁוּתְּפִין שֶׁגָּנְבוּ לֹא מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה כְּדְאָמַר לְקַמָּן בְּפִירְקִין (ד״ עח:) וְעוֹד יֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּאֵין לְחוּשׁ הָכָא אִם אֵינוֹ מְשַׁיֵּיר כִּי אִם דָּבָר אֶחָד כֵּיוָן דְּלֹא נָחֵת לְמִנְיָנָא אֶלָּא דְּגַלִּי לָן שֶׁיֵּשׁ רִיבּוּי בְּכֶפֶל מֵאַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה:

יָצְאוּ קַרְקָעוֹת כּוֹ׳. וְא״ת כֵּיוָן דְּאִמְּעִיטֵי מִשְּׁבוּעָה כִּדְאָמְרִינָן בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב״מ ד׳ נז:) תִּיפּוּק לֵיהּ דְּאֵין בָּהֶם כֶּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב דְּלֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא בְּשִׁבּוּעָה כִּדְאָמְרִינָן לְקַמָּן בְּשִׁמְעָתִין וְלֵיכָא לְמִימַר דְּאַצְטְרִיךְ לְקוֹפֵץ וְנִשְׁבָּע דִּבְהַגּוֹזֵל קַמָּא (לקמן ד׳ קו.) מוּכַח דְּלֹא מְשַׁלֵּם אא״כ ב״ד מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ וי״ל דְּאַצְטְרִיךְ לְהֵיכָא דְּנִשְׁבַּע ע״י גִּלְגּוּל כִּדְתָנֵן (קדושין ד׳ כו.) זוֹקְקִין הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת עִם הַנְּכָסִים כו׳ לִישְׁבַּע עֲלֵיהֶן לְקַמָּן הָאי כָּל רִיבּוּי הוּא מְדֵלֶא כְּתִיב הָנֵי פְּרָטֵי גַּבֵּי כֶּסֶף וְכֵלִים וס״ל דְּכֶפֶל וּשְׁבוּעָה הָכֹל אֶחָד נִיחָא דְּלֵיכָא אֶלָּא חַד קָרָא לְתַרְוַיְיהוּ וְא״ת וּגְנֵיבָה בְּקַרְקַע הֵיכִי שַׁיְּיכָא וי״ל בְּמַשִּׂיג גְּבוּל א״נ בְּמַחוּבָּר לְקַרְקַע כִּי הַהִיא דִּי׳ גְּפָנִים טְעוּנוֹת וְטוֹעֵן שֶׁגְּנָבוּ לוֹ ה׳ וְנִמְצָא שֶׁהוּא גְּנֵבָה (שבועות ד׳ מב:): **יָצְאוּ** שְׁטָרוֹת. וְאִם תֹּאמַר לָמָּה לִי קְרָא לְמִעֵט מִכֶּפֶל וְהָא אַפִּי׳ אֲבֵדוֹ בְּיָדִים לֹא מְשַׁלֵּם קֶרֶן לְמַאן דְּלֹא דְּאִין דִּינָא דְּגַרְמִי מֵאַן דְּדָאִין לֹא הָוֵי אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן כְּדִפְרִישִׁית בְּסוֹף [הַפְּרָה] (ד׳ נד. ד״ה חמור) וי״ל כֵּיוָן דְּאִי אִיתֵיהּ לִשְׁטָר בְּעֵין חַיָּיב לְהַחֲזִיר (מְשַׁלֵּם) סַלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְשֶׁמְּחַזִּיר (מְשַׁלֵּם) (מְחַזִּיר) הַכֶּפֶל עָמוֹ:

דהא

מתני׳ גֵּיזָ שֶׁיָּצָא מִתַּחַת הַפִּטִּישׁ וְהִזִּיק חַיָּיב גָּמָל שֶׁהָיָה טָעוּן פִּשְׁתָּן וְעָבַר בְּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת וְדָלְקוּ בְּגָרוֹ שֶׁל חֲנֻנִי וְהִדְלִיק אֶת הַבִּירָה בַּעַל גָּמָל חַיָּיב הִנִּיחַ חֲנֻנִי גָּרוֹ מִבַּחוּץ הַחֲנֻנִי חַיָּיב רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּגַר חֲנוּפָה פָּטוּר: **גמ׳** אָמַר רָבִינָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא ש״מ מִדְּרַבִּי יְהוּדָה גַּר חֲנוּפָה מִצְוָה לְהַנִּיחָהּ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה אַמַּאי אָמַר ר׳ יְהוּדָה גַּר חֲנוּפָה פָּטוּר לֵימָא לֵיהּ הָוָה לֵיהּ לַאֲנוּחָהּ לְמַעְלָה מִגָּמָל וְרוֹכְבוֹ אֶלָּא לָאו ש״מ מִצְוָה לְהַנִּיחָהּ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה אַמְרֵי לֹא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ אַפִּי׳ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה מַאי אַמְרַת אִבְּעֵי לָךְ לַאֲנוּחָהּ לְמַעְלָה מִגָּמָל וְרוֹכְבוֹ כֵּיוָן דִּבְמִצְוָה קָא עָסִיק כּוּלֵּי הַאי לֹא אַטְרְחוּהַ רַבָּנָן אָמַר רַב כַּהֲנָא דְּרַשׁ רַב נָתָן בַּר מְנִיוֹמִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי תַּנְחוּם גַּר חֲנוּפָה שֶׁהִנִּיחָהּ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה פְּסוּלָה כְּסוּבָּה וּכְמָבוֹי:

הַדְרָן עָלָךְ הַכּוֹנֵס

מְרוּבָּה מִדַּת תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מִמִּדַּת תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁמִּדַּת תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל נוֹהֶגֶת בֵּין בִּדְבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים וּבֵין בִּדְבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים וּמִדַּת תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּשׁוֹר וְשֶׂה בִּלְבַד שֶׁנֶּאֱמַר כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ וְגו׳ אֵין הַגּוֹנֵב אַחַר הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְלֹא הַטּוֹבֵחַ וְלֹא הַמּוֹכֵר אַחַר הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה: **גמ׳** וְאִילּוּ מִדַּת תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל נוֹהֶגֶת בֵּין בְּגַנָּב בֵּין בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וּמִדַּת תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּגַנָּב בִּלְבַד לֹא קָתָנֵי מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא דְּא״ר חִיָּיא בַּר אַבָּא א״ר יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בִּפְקָדוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אִיכָּא דְּאַמְרֵי לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא דְּא״ר חִיָּיא בַּר אַבָּא א״ר יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בִּפְקָדוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מִי קָתָנֵי אֵין בֵּין מְרוּבָּה קָתָנֵי תָּנָא וְשַׁיֵּיר: שֶׁמִּדַּת תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל נוֹהֶגֶת כו׳: מנה״מ דת״ר עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע כְּלָל עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה וְעַל שַׂלְמָה פְּרָט עַל כָּל אֲבֵידָה חָזַר וְכָלַל כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר הַמִּתְבַּטֵּל וְגוּפוֹ מָמוֹן אַף כָּל דָּבָר הַמִּתְבַּטֵּל וְגוּפוֹ מָמוֹן יָצְאוּ קַרְקָעוֹת שֶׁאֵינָן מִתְבַּטְּלִין יָצְאוּ עֲבָדִים שֶׁהוּקְּשׁוּ לְקַרְקָעוֹת יָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמִּתְבַּטְּלִין אֵין גּוּפָן מָמוֹן יָצָא הֶקְדֵּשׁ רֵעֵהוּ כְּתִיב אִי מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא אַף כָּל דָּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא אֲבָל עוֹפוֹת לֹא וּמִי מָצִית אָמְרַת הָכִי וְהָא שַׂלְמָה כְּתִיב אֲמְרֵי אֲנַן בְּבַעֲלֵי חַיִּים קָאַמְרִינָן אֵימָא בְּבַעֲלֵי חַיִּים דָּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא אֵין דָּבָר שֶׁאֵין נִבְלָתוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא לֹא

דהא

מתני׳ גֵּין. אשטנצייי״ל: **גמ׳** לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה. לא חָזוּ לָהּ אִינְשֵׁי וְלֹא מְפַרְסָם נִיסָּא וְאֵנֵן לְפַרְסוּמֵי נִיסָּא בְּעִינָן:

הַדְרָן עָלָךְ הַכּוֹנֵס

מְרוּבָּה. אֵין הַגּוֹנֵב אַחַר הַגַּנָּב כו׳. דִּכְתִיב וְגוּנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וְלֹא מִבֵּית הַגַּנָּב: **גמ׳** בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב. גַּנָּב בָּא וְגָנְבוּ וְדַרְשִׁינָן לְקַמָּן בְּשִׁמְעָתִין דְּחַיְּיבוּ רַחֲמָנָא בְּפִילָא אִם נִשְׁבַּע וְנִמְצָא שֶׁקָּרָן: לֹא קָתָנֵי. אֹלְמָא נָהֲגֵי ד׳ וְהַ׳ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב אִם טָבַח וּמָכַר: כִּי קָתָנֵי אֵין בֵּין. דַּהֲוֵי דַּוְקָא וְלֹא שַׁיֵּיר מִידֵּי קָתָנֵי. קְצָת דְּבָרִים שֶׁזּוּ מְרוּבָּה עַל זוּ וְשַׁיֵּיר: שֶׁהוּקְּשׁוּ לְקַרְקָעוֹת. דִּכְתִיב וְהִתְנַחֲלְתֶּם אוֹתָם וְגו׳ (ויקרא כה): אֵין גּוּפָן מָמוֹן. אֶלָּא גּוֹרְמִין לְגִבּוֹת מְמוֹן:

דהא

[עש״ק פ׳ פנחס, שבת מברכין חדש מנחם אב, ה׳תשכ״א]

... בנוגע להנהגה שקוראה "שובב" - רגיל זה ביותר, ובפרט בילד ראשון. ובמילא אין להתרשם מזה כלל, ואיך לשפר הצריך שיפור בזה - מחנכים מנוסים בזה יורום ע"פ נסיונם...

משנה

המשנה עוסקת במקרים שונים של נזקי אש: **גֵּץ** – ניצוץ **שֶׁיָּצָא מִתַּחַת הַפַּטִּישׁ** כשהכה בו הנפח על הסדן, והלך ובער בחפצים שונים **וְהִזִּיק** אותם, **חַיָּיב** הנפח לשלם. **גָּמָל שֶׁהָיָה טָעוּן** על גבו משא של **פִּשְׁתָּן, וְעָבַר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת, וְדָלְקוּ** חבילות הפשתן **בְּנֵרוֹ** שֶׁל **חֲנָנִי** שהיה בחנות, **וְהִדְלִיק** בכך **אֶת הַבִּירָה** – בית גדול, **בַּעַל גָּמָל חַיָּיב** לשלם על שפשע ולא שמר שלא ידלק הפשתן ויזיק. ואם **הַנִּיחַ חֲנָנִי נֵרוֹ מִבַּחוּץ** – מחוץ לחנותו ברשות הרבים, **הַחֲנָנִי חַיָּיב**, שלא היה לו להניח נרו שם. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אם דלק הפשתן **בְּנֵר חֲנוּכָּה** שהניחו אדם מבחוץ, **פָּטוּר** מניח הנר, כיון שמצוה להניחה ברשות הרבים כדי לפרסם את הנס:

גמרא

שנינו במשנתינו, שלפי רבי יהודה, חנוני המדליק נר חנוכה ברשות הרבים פטור מנזקיו. ודנה הגמרא אם יש ללמוד מדברי רבי יהודה דין בהלכות נר חנוכה: **אָמַר רָבִינָא מִשְּׁמֵיהּ** [– בשמו] **דְּרָבָא, שְׁמַע מִינָּהּ** – יש ללמוד **מִדְּרַבִּי יְהוּדָה** שנֵר **חֲנוּכָּה מִצְוָה לְהַנִּיחָהּ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה** טפחים מהקרקע, ולא למעלה מכך, **דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – שאם עולה על דעתך לומר שאפשר להניח את הנר גם **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** טפחים מהקרקע, קשה, **אַמַּאי** – למה **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה** שאם דלק הפשתן **בְּנֵר חֲנוּכָּה פָּטוּר** בעל הנר, והלא על אף שמצוה עליו להניחה ברשות הרבים, עדיין **לֵימָא לֵיהּ** – יאמר לו בעל הבירה **דַּהֲוָה לֵיהּ לְאַנּוּחָהּ** – שהיה לו להניח את הנר גבוה **לְמַעְלָה** משיעור גובה של **גָּמָל וְרוֹכְבוֹ,** כדי שלא ידלק משא הגמל בנר, **אֶלָּא לַאו שְׁמַע מִינָּהּ** – האם אין ללמוד מזה שמִצְוָה **לְהַנִּיחָהּ** את הנר **בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה** טפחים מהקרקע, ולכן פטור בעל הנר לפי שלא יכל להניחו גבוה יותר. דוחה הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, **לָא,** אין ראיה ממשנתינו, משום **דְּלְעוֹלָם אֵימָא** – אומר לָךְ שאפשר להניח את הנר **אֲפִילּוּ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** טפחים, **מַאי אָמְרַתְּ** – מה תאמר, שאם כן יש לטעון כנגד בעל הנר, **אִבְּעֵי לָךְ לְאַנּוּחָהּ** – היה לך להניחו **לְמַעְלָה** מִגובה **גָּמָל וְרוֹכְבוֹ,** על כך יש לענות **שכֵּיוָן דִּכְמִצְוָה קָא עָסִיק** – עסוק הוא במצוה, **כּוּלֵּי הַאי לָא אַטְרְחוּהַ רַבָּנַן** – לא הטריחוהו חכמים כל כך, והתירו לו להניח גם פחות מעשרה טפחים.

הגמרא מביאה דין נוסף בגובה הנחת נר חנוכה: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, דָּרַשׁ רַב נָתָן בַּר מַנְיוּמִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי תַּנְחוּם, נֵר חֲנוּכָּה שֶׁהִנִּיחָהּ** גבוהה **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה, פְּסוּלָה,** כְּדין **סוּכָּה** שפסולה אם סככה למעלה מעשרים אמה, **וּכְדִין מָכוֹי** שאין לטלטל בו על סמך קורה הגבוהה מעשרים אמה, וכיוצא בדבר אף בנר חנוכה, כיון שמצותו לפרסם את הנס, עליו להיות תוך עשרים אמה, שאם לא כן לא יראוהו ולא יתפרסם הנס:

הדרן עלך הכונס:

משנה

המשנה מלמדת מתי נוהגים תשלומי כפל בגנב, ומתי נוהגים בו תשלומי ארבעה וחמשה אם טבח או מכר דברים מסוימים לאחר שגנב: **מְרוּבָּה מִדַּת** – מרובים האופנים שיש חיוב לשלם **תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל נוֹהֶגֶת בֵּין בְּגַנָּב** עצמו **וּבֵין בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב** – שומר הפוטר עצמו בטענה שהפקדון נגנב ממנו ונמצא שהוא גנבו, שדינו כגנב ומשלם תשלומי כפל, **וּמִדַּת תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּגַנָּב בִּלְבָד** ולא בטוען טענת גנב **לֹא קָתָנֵי** – חילוק זה לא שנה התנא, דבר זה **מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא. דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקְדוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל,** ואם **טָבַח וּמָכַר** את הפקדון, **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.**

הגמרא מביאה דעה אחרת הדוחה את הראיה מהמשנה: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** – יש אומרים שכך אמרו חכמי התלמוד על דברי המשנה, מאחר והתנא לא שנה חילוק נוסף [שחיוב כפל נוהג אף בטוען טענת גנב, ואילו חיוב ארבעה וחמשה אינו נוהג אלא בגנב עצמו] **לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ** – נאמר שיש מכאן סיוע וראיה **לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא** הסובר שאין חילוק בענין זה בין כפל לארבעה וחמשה, **דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקְדוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל,** אבל **טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.** דוחה הגמרא: **מִי קָתָנֵי** – האם נקט התנא בלשונו 'אין בין מידת כפל למידת ארבעה וחמשה', שאז היינו אומרים אכן שאין חילוק נוסף מלבד החילוק האמור, הלא לשון 'מְרוּבָּה' **קָתָנֵי** התנא, כלומר שהאופנים שחייב עליהם כפל רבים על האופנים שהוא חייב בהם ארבעה וחמשה, **וּתְנָא וְשַׁיֵּיר** – שנה מקצת מהאופנים ושייר מקצתן, ויתכן שאף חילוק זה לא הזכירו התנא.

שנינו במשנה, **שֶׁמִּדַּת תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל נוֹהֶגֶת בוֹ'**, בין בדבר שיש בו רוח חיים ובין בדבר שאין בו רוח חיים. מבררת הגמרא: **מָנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין שמדת כפל נוהגת בכל דבר. משיבה הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנַן, 'עַל כָּל דְּבַר פָּשַׁע'** (שמות כב ח) האמור לענין חיוב תשלומי כפל, ומשמע לחייב בכפל על כל דבר, הרי זה **כְּלָל,** ובהמשך הפסוק כשנאמר **'עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה (וְ)עַל שַׂלְמָה'** שמשמע שאין לחייבו כפל אלא בדברים אלו, הרי זה **פְּרָט,** וכשנאמר שוב **'עַל כָּל אֲבֵדָה'** ומשמע שוב שחיוב כפל הוא בכל דבר **חָזַר** הכתוב **וְכָלַל.** ומידה היא בתורה **כְּלָל וּפְרָט וְכָלָל אִי אַתָּה דָּן לרבות אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט,** לפיכך **מָה** [–כשם שה**הַפְּרָט** המפורש בפסוק ['שור' 'חמור' 'שה' 'שלמה'] הוא **דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ שווה מָמוֹן,** כך נוהג חיוב כפל **אַף** בכל **דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, יָצְאוּ קַרְקָעוֹת** שאין חייבים עליהם כפל לפי **שֶׁאֵינָן מִטַּלְטְלִין.** וכן **יָצְאוּ עֲבָדִים** כיון **שֶׁהוּקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת** – התורה השוותה את דינם לקרקע, וכשם שאין חיוב כפל על קרקע כאמור לעיל כך אין חיוב כפל על עבד. וכן **יָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵם מִטַּלְטְלִין, אֵין גּוּפָן שווה מָמוֹן** אלא הן רק ראיה על קיומו של חוב. וכן **יָצָא** הגונב **הֶקְדֵּשׁ** שאינו חייב כפל, כיון שבחיוב כפל **'רֵעֵהוּ' כְּתִיב,** שנאמר (שם כב ו) **'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף** אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר' וגו', והקדש אינו בכלל רעהו.

מקשה הגמרא: אם כן נדרוש גם כך, **אִי מָה הַפְּרָט הַמְפוֹרָשׁ** הוא **דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמֵּא** אדם **בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא,** שכן נבלת שור חמור ושה מטמאת את האדם בנגיעה וטלטול, **אַף כָּל דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא** ישנו בתשלומי כפל, **אֲבָל עוֹפוֹת** שאין נבלתם מטמאת במגע ובמשא **לֹא** יהיו חייבים עליהם כפל. אך הגמרא תמהה על קושייתה: **וּמִי מָצִית אָמְרַתְּ הָכִי** – וכי יכול אתה לומר שאין מפורש בפרט אלא דבר שנבלתו מטמאת במגע ובמשא, **וְהָא 'שַׁלְמָה' כְּתִיב** שם, והיא אינה מטמאת במגע ובמשא. הגמרא מבארת את הקושיא באופן אחר: **אָמְרֵי** – ביארו בני הישיבה את הקושיא, **אֲנַן** שהקשינו קושיא זו, **כְּבַעֲלֵי חַיִּים קָאַמְרִינַן,** ובהם בלבד הקשינו. וכך היא הקושיא, **אֵימָא** – אומר **שְׁנִבְלָתוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, אֵין** – אכן חייבים עליו כפל, אבל **דָּבָר** מבעלי החיים **שֶׁאֵין נִבְלָתוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא לֹא** חייבים עליו כפל,

אם גנב מהגנב שור או שה שגנבם הוא מאחרים, וטבחם או מכרם, אינו **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה** לא לבעל הגניבה ולא לגנב הראשון.

גמרא

הגמרא מדייקת בדברי התנא ולומדת מהם דין נוסף: התנא נקט רק הבדל דין אחד בין כפל לארבע וחמשה, **וְאִילּוּ שִׁמְּדַת תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל נוֹהֶגֶת בֵּין בְּגַנָּב** עצמו **וּבֵין בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב** – שומר הפוטר עצמו בטענה שהפקדון נגנב ממנו ונמצא שהוא גנבו, שדינו כגנב ומשלם תשלומי כפל, **וּמִדַּת תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּגַנָּב** ולא בטוען טענת גנב, **לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ** – נאמר שיש מכאן סיוע וראיה **לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא** הסובר שאין חילוק בענין זה בין כפל לארבעה וחמשה, **דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקְדוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל,** אבל **טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.** דוחה הגמרא: **מִי קָתָנֵי** – האם נקט התנא בלשונו 'אין בין מידת כפל למידת ארבעה וחמשה', שאז היינו אומרים אכן שאין חילוק נוסף מלבד החילוק האמור, הלא לשון 'מְרוּבָּה' **קָתָנֵי** התנא, כלומר שהאופנים שחייב עליהם כפל רבים על האופנים שהוא חייב בהם ארבעה וחמשה, **וּתְנָא וְשַׁיֵּיר** – שנה מקצת מהאופנים ושייר מקצתן, ויתכן שאף חילוק זה לא הזכירו התנא.

שנינו במשנה, **שֶׁמִּדַּת תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל נוֹהֶגֶת כּוֹ'**, בין בדבר שיש בו רוח חיים ובין בדבר שאין בו רוח חיים. מבררת הגמרא: **מָנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין שמדת כפל נוהגת בכל דבר. משיבה הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנַן, 'עַל כָּל דְּבַר פָּשַׁע'** (שמות כב ח) האמור לענין חיוב תשלומי כפל, ומשמע לחייב בכפל על כל דבר, הרי זה **כְּלָל,** ובהמשך הפסוק כשנאמר **'עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה (וְ)עַל שַׂלְמָה'** שמשמע שאין לחייבו כפל אלא בדברים אלו, הרי זה **פְּרָט,** וכשנאמר שוב **'עַל כָּל אֲבֵדָה'** ומשמע שוב שחיוב כפל הוא בכל דבר **חָזַר** הכתוב **וְכָלַל.** ומידה היא בתורה **כְּלָל וּפְרָט וְכָלָל אִי אַתָּה דָּן לרבות אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט,** לפיכך **מָה** [–כשם שה**הַפְּרָט** המפורש בפסוק ['שור' 'חמור' 'שה' 'שלמה'] הוא **דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ שווה מָמוֹן,** כך נוהג חיוב כפל **אַף** בכל **דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, יָצְאוּ קַרְקָעוֹת** שאין חייבים עליהם כפל לפי **שֶׁאֵינָן מִטַּלְטְלִין.** וכן **יָצְאוּ עֲבָדִים** כיון **שֶׁהוּקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת** – התורה השוותה את דינם לקרקע, וכשם שאין חיוב כפל על קרקע כאמור לעיל כך אין חיוב כפל על עבד. וכן **יָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵם מִטַּלְטְלִין, אֵין גּוּפָן שווה מָמוֹן** אלא הן רק ראיה על קיומו של חוב. וכן **יָצָא** הגונב **הֶקְדֵּשׁ** שאינו חייב כפל, כיון שבחיוב כפל **'רֵעֵהוּ' כְּתִיב,** שנאמר (שם כב ו) **'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף** אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר' וגו', והקדש אינו בכלל רעהו.

מקשה הגמרא: אם כן נדרוש גם כך, **אִי מָה הַפְּרָט הַמְפוֹרָשׁ** הוא **דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמֵּא** אדם **בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא,** שכן נבלת שור חמור ושה מטמאת את האדם בנגיעה וטלטול, **אַף כָּל דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא** ישנו בתשלומי כפל, **אֲבָל עוֹפוֹת** שאין נבלתם מטמאת במגע ובמשא **לֹא** יהיו חייבים עליהם כפל. אך הגמרא תמהה על קושייתה: **וּמִי מָצִית אָמְרַתְּ הָכִי** – וכי יכול אתה לומר שאין מפורש בפרט אלא דבר שנבלתו מטמאת במגע ובמשא, **וְהָא 'שַׁלְמָה' כְּתִיב** שם, והיא אינה מטמאת במגע ובמשא. הגמרא מבארת את הקושיא באופן אחר: **אָמְרֵי** – ביארו בני הישיבה את הקושיא, **אֲנַן** שהקשינו קושיא זו, **כְּבַעֲלֵי חַיִּים קָאַמְרִינַן,** ובהם בלבד הקשינו. וכך היא הקושיא, **אֵימָא** – אומר **שְׁנִבְלָתוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, אֵין** – אכן חייבים עליו כפל, אבל **דָּבָר** מבעלי החיים **שֶׁאֵין נִבְלָתוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא לֹא** חייבים עליו כפל,

דְּהָא כָּל חַד וְחַד כְּלָל וּפְרָט כְּאַפֵּי נַפְשֵׁיהּ דַּרְשִׁינָן לֵיהּ – כאשר נאמרו ב'פרט' כמה פרטים נדרש כל אחד מהם בפני עצמו בכלל ופרט וכלל, ואין לרבות אלא דבר הדומה לו. אף כאן, שנאמר בפרט שור חמור שה ושלמה, נדרש כל אחד מהם בפני עצמו, ולפיכך אין לרבות מ'שלמה' בעלי חיים כלל, ואילו משור ומחמור ושה אין לרבות אלא בעלי חיים שנבלתן מטמאת במגע ובמשא, אֲבָל עוֹפוֹת שאין נבלתם מטמאת במגע ובמשא**לא**.

מתרצת הגמרא: אִם כֵּן – אם כדבריך, שאין לרבות אלא דבר הדומה לפרט לגמרי, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא חַד פְּרָטָא – שתכתוב התורה פרט אחד בלבד וממנו נלמד לרבות את הדומה לו לגמרי, אלא בודאי לכך כתבה התורה כמה פרטים ללמד שחיוב כפל נוהג אף בשאר בעלי חיים.

מבררת הגמרא: הֵי נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא – איזה מהפרטים יכלה התורה לכתוב ונלמד ממנו לשאר. הרי אִי כָּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר בלבד, הָוָה אֲמִינָא שאם גנב מין הראוי להיות קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, אֵין – אזי חייב עליו כפל, כיון שזה דומה לשור, אבל אם גנב מין שֶׁאֵין קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ לֹא, לפיכך נאמר 'חמור' ללמדנו חיוב כפל גם במין שאינו קרב לגבי מזבח. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חֲמוֹר בלבד, הָוָה אֲמִינָא, על דבר שמינו קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה אֵין – חייב עליו כפל, לפי שהוא דומה לחמור הקדוש בבורה, אבל דבר שֶׁאֵין מינו קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה לֹא חייב עליו כפל. לכן נאמר 'שור', שאם אינו נצרך ללמד על עצמו [שהרי הוא קדוש בבכורה] מלמד הוא לרבות אפילו דבר שאינו קדוש בבכורה. הגמרא מישבת, אָמְרֵי תלמידי בית המדרש, אִם כֵּן, שלא התרבה אלא דבר שנבלתו מטמאת במגע ובמשא, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'שׁוֹר וַחֲמוֹר' בלבד, 'שֶׂה' לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ מאחר ואינו נצרך ללמד על עצמו [שהרי הוא קדוש בבכורה וקרב לגבי המזבח], מלמד הוא לְאַתּוּיֵי [–לרבות] עוֹפוֹת, שאף שאין נבלתם מטמאת במגע ומשא חייב עליהם כפל.

שואלת הגמרא: וְאֵימָא – ואומר ש'שה' נאמר לְאַתּוּיֵי רק עוֹפוֹת טְהוֹרִים, לפי שהם דּוֹמִיָא דְּשֶׂה – דומים לשה, בכך דִּמְטַמֵּא בְּנָגְדִּים אַבֵּית הַבְלִיעָה – שנבלתם מטמאת אפילו את בגדיו של האוכל מהם [וכל שכן את גופו] בשעה שהם בבית הבליעה שלו, אֲבָל עוֹפוֹת טְמֵאִים דְּלֵית בְּהוּ טוּמְאָה – שאין בהם דין טומאה כיון דְּלֹא מְטַמְּאֵי בְּגָדִים אַבֵּית הַבְלִיעָה – שאינם מטמאים את האדם ואת הבגדים שהוא נוגע בהם בשעת אכילתם, ואם כן אינם דומים לפרט כלל, לֹא חייבים עליהם כפל. משיבה הגמרא: תיבת 'כָּל' שבפסוק 'עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע רִיבוּיָא הוּא – נחשבת ל'ריבוי' ונדרשת במידת 'ריבוי ומיעוט', ואינה נדרשת במידת 'כלל ופרט'. ומכיון שכן, יש לרבות כל דבר [מלבד דבר אחד] ככל פסוק הנדרש במידה זו.

הגמרא מקשה על הכלל שאמרה 'כל' ריבויא הוא: וְכָל הֵיכָא דְּכָתַב 'כָּל' רִיבּוּיָא הוּא – וכי בכל מקום שנאמר 'כל' הוא ריבוי והפסוק נדרש במידת 'ריבה ומיעט וריבה', וְהָא – והרי לְגַבֵּי מַעֲשֵׂר שני דִּכְתִיב בו 'כָּל', וְקָא דְּרַשִׁינָן לֵיהּ – ואף על פי כן נדרש הפסוק בִּכְלָל וּפְרָט ולא בריבוי ומיעוט. דְּתַנְיָא, בברייתא, מִי שיש בידו מעות של מעשר שני וחפץ לקנות בהם דברי מאכל בירושלים, נאמר על כך בתורה (דברים יד כו) 'וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ', ופסוק זה הוא כְּלָל, שכן משמע שיכול לקנות במעות אלו כל דבר. וכאשר נאמר בהמשך הפסוק 'בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר' הרי זה פְּרָט, שמשמע שאין לקנות בהם אלא מינים אלו. וכשנאמר בהמשך 'וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ', חָזַר הכתוב וְכָלַל, שיכול לקנות כל דבר. נמצא בפסוק זה כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, לפיכך אִי אַתָּה דָּן לרבות אֶלָּא דבר שהוא כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט האמור בפסוק מְפוֹרָשׁ שהוא פְּרִי מִפְּרִי – דבר שנוצר מדבר אחר שאף הוא נוצר מאחר, וְכן מפורש שהוא גִּידּוּלֵי קַרְקַע – צומח, יונק או ניזון מן הארץ, אַף כָּל שהוא פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע ניקח בכספי מעשר. ומבואר כאן שתיבת 'כל' נדרשת ב'כלל ופרט וכלל' ולא ב'ריבה ומיעט וריבה'.

מתרצת הגמרא, אָמְרֵי – בני בית המדרש אמרו תירוץ לקושיא זו, מעשר שני שנאמר בו 'בְּכָל' ['בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ' 'וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ'] הוא כְּלָלָא, אך תשלומי כפל שנאמר בהם 'כָּל' ['עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע' 'עַל כָּל אֲבֵידָה'] רִיבּוּיָא הוּא. תירוץ נוסף, וְאִיבָּעֵית אֵימָא, גם כאשר נאמר בתורה 'כל' כְּלָלָא הוּא, מִיהוּ 'כָּל' דְּהָכָא האמור בחיוב כפל רִיבּוּיָא הוּא. והראיה לכך היא, מִבְּדֵי כְּתִיב מַעֲיַקְּרָא – הרי בתחילת הפרשה כבר נאמר כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, דִּכְתִיב (שמות כב ו) 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ' הרי זה כְּלָל שכן משמע כל פקדון שהוא, 'כֶּסֶף אוֹ כֵלִים' הרי זה פְּרָט שכן משמע דווקא אלו ולא דבר אחר, 'לִשְׁמֹר' הָדַר – חזר הכתוב וְכָלַל כל דבר. וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ לומר, הַאי – הפסוק שנאמר שם בהמשך 'עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע', נַמִּי לִכְלָל וּפְרָט הוּא דְּאָתָא – אף הוא נדרש בכלל ופרט וכלל, אם כן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא לְהָנֵי פְּרָטֵי – שתכתוב התורה אף את הפרטים האמורים כאן גַּבֵּי הַאיְךְ כְּלָל וּפְרָט – אצל הכלל ופרט וכלל האמור בתחילת הפרשה, 'עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע' לָמָּה לִי – מדוע נאמר. אלא שְׁמַע מִינָּהּ – מכאן אתה למד, שהכלל שנאמר בפסוק האחרון רִיבּוּיָא הוּא, ומרבה אף דבר שאינו מעין הפרט.

הגמרא מבארת מדוע נאמרו כמה פרטים בפסוק, ושואלת: הַשְׁתָּא דְּאָמְרִתְּ כָּל רִיבּוּיָא הוא – מכיון שאתה אומר שהפסוק 'עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע' הוא ריבוי, כָּל הָנֵי פְּרָטֵי לָמָּה לִי – כל אותם הפרטים שנאמרו באותו פסוק [שור וחמור שה ושלמה], מדוע נאמרו. משיבה הגמרא, חַד –אחד מהם נאמר כדי לְמַעוּטֵי כַּרְקַע מחיוב תשלומי כפל, וְחַד לְמַעוּטֵי עֲבָדִים, וְחַד לְמַעוּטֵי שְׁטָרוֹת. 'שַׁלְּמָה' נאמר כדי לְמַעוּטֵי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָים – שאין לו סימן בגופו, שאין חייבים עליו כפל. ומה שנאמר בסוף 'עַל כָּל אֲבֵידָה' הוא כדי ללמד לְכַדְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא. דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב

אגרות קודש

ב"ה, עש"ק פ' פנחס, שבת מברכין חדש מנחם אב, ה'תשכ"א
ברוקלין, נ. י.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מו"ה משה טובי' שי' הכהן

שלום וברכה!

... במענה לשאלותיו : א) מובן שדין קדימה לעבודה עם הנוער ובתוכו, מאשר עם המבוגרים. ובפרט שבזה כבר עוסק, גם ראה פירות כו'. ב) מובן עפהנ"ל - שכדאי נכון וטוב שימשיך בעבודתו גם שנה שלישית. תקותי שמוסיף גם בלימודיו לעצמו נגלה וחסידות. וזכות הרבים (**שבודאי** גם הם יהנו מהוספה זו) מסיעתו.

המשך בעמוד קפב

דְּהָא כָּל חַד וְחַד כְּלָל וּפְרָט בְּאַפֵּי נַפְשֵׁיהּ דָּרְשִׁינַן לֵיהּ אֲבָל עוֹפוֹת לֹא א"כ נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא חַד פְּרָטָא הֵי נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא אִי כָּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר הֲוָה אֲמִינָא קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אֵין שֶׁאֵין קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ לֹא וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חֲמוֹר הֲוָה אֲמִינָא קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה אֵין שֶׁאֵין קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה לֹא אַמְרֵי א"כ נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא שׁוֹר וַחֲמוֹר שֶׂה לָמָּה לִי ש"מ לַאֲתוּיֵי עוֹפוֹת וְאֵימָא לַאֲתוּיֵי עוֹפוֹת טְהוֹרִים דּוּמְיָא דְּשֶׂה דִּמְטַמֵּא בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה אֲבָל עוֹפוֹת טְמֵאִים דְּלֵית בְּהוּ טוּמְאָה דְּלָא מְטַמְּאֵי בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה לֹא כָּל רִיבּוּיָא הוּא וְכָל הֵיכָא דְּכָתַב כָּל רִיבּוּיָא הוּא וְהָא גַּבֵּי מַעֲשֵׂר דִּכְתִיב כֹּל וְקָא דָּרְשִׁינַן לֵיהּ בִּכְלָל וּפְרָט דְּתַנְיָ' וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ כְּלָל בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר פְּרָט וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ חָזַר וְכָלַל כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע אַף כָּל פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע אַמְרֵי בְּכֹל כְּלָלָא כָּל רִיבּוּיָא הוּא וְאִיבָּעִית אֵימָא כָּל כְּלָלָא הוּא מִיהוּ כָּל דְּהָכָא רִיבּוּיָא הוּא מִכְּדֵי כְּתִיב מֵעִיקָּרָא כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל דִּכְתִיב כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כְּלָל כֶּסֶף אוֹ כֵלִים פְּרָט לִשְׁמוֹר הָדַר וְכָלַל וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ הַאי עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע נַמִּי לִכְלָל וּפְרָט הוּא דְּאָתָא נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא לְהַנֵּי פְּרָטֵי גַּבֵּי הָאֵיךְ כְּלָל וּפְרָט עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע לָמָּה לִי ש"מ רִיבּוּיָא הוּא הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ כָּל רִיבּוּיָא כָּל הַנֵּי פְּרָטֵי לָמָּה לִי חַד לְמָעוּטֵי קַרְקַע וְחַד לְמָעוּטֵי עֲבָדִים וְחַד לְמָעוּטֵי שְׁטָרוֹת שַׂלְמָה לְמָעוּטֵי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָּים עַל כָּל אֲבֵידָה לְכִדְרַ' חִיָּיא בַּר אַבָּא דְּאָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר ר' יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב

באבידה

רש"י

דְּהָא כָּל חַד וְחַד כְּלָל וּפְרָט בְּאַנְפֵּיהּ נַפְשֵׁיהּ דָּרְשִׁינַן לֵיהּ. כְּלוֹמַר הֵיכָא דְּאִיכָּא פְּרָטֵי יְתֵירֵי כָּל חַד וְחַד מְרַבֵּי כְּעֵין דִּידֵיהּ וְלָא דָּרְשִׁינַן כּוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי דְּלֶיהֱוֵי כְּעֵין הַפְּרָט דְּשַׂלְמָה לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁאֵין נִבְלָתָן מְטַמְּאָה כִּדְאָמַר לְקַמָּן כִּדְתָנֵי דְּבֵי חִזְקִיָּה שָׂדֵי שׁוֹר בֵּין הַמָּצֵא לְתִמָּצֵא כוּ' שָׂדֵי חֲמוֹר בֵּין הַמָּצֵא לְתִמָּצֵא אַלְמָא כָּל חַד וְחַד בְּאַפֵּי נַפְשֵׁיהּ מִדְּרִישׁ: **א"כ.** דִּכְעֵין הַפְּרָט בְּכָל צְדָדִין הוּא דְּמַיְיתֵי לֹא נִכְתּוֹב אֶלָּא חַד מֵהַנֵּי פְּרָטֵי דְּבַעֲלֵי חַיִּים וּמִתְרַבֵּי כְּעֵין הַפְּרָט כָּל שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמְּאָה וּמִדְּכָתַב פְּרָטֵי יְתֵירֵי תְּנֵם עִנְיָן לְרַבּוֹת שְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים: **קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה.** כְּעֵין שׁוֹר וְשֶׂה הוּא דְּמִתְרַבֵּי מִכְּעֵין הַפְּרָט דַּחֲמוֹר דְּדָמֵי לֵיהּ בִּתְלַת צְדָדִין בַּעֲלֵי חַיִּים וּבִבְכוֹרָה וְנִבְלָתוֹ מְטַמְּאָה אֲבָל צְבִי וְאַיָּל דְּלָא דָּמֵי לֵיהּ אֶלָּא בְּתַרְתֵּי לָא לְהָכֵי כָּתַב שׁוֹר דְּאִם אֵינוֹ עִנְיָן לוֹ תְּנֵהוּ עִנְיָן לְשֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה דְּדָמֵי מִיהַת בְּתַרְתֵּי לִפְרָטָא ב"ח וְנִבְלָתוֹ מְטַמְּא וּלְעוֹלָם עוֹפוֹת לֹא: ה"ג א"כ לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא שׁוֹר וַחֲמוֹר שֶׂה לָמָּה לִי לַאֲתוּיֵי עוֹפוֹת: **וְאֵימָא טְהוֹרִין.** דְּדָמֵי לִפְרָטָא קְצָת דְּיֵשׁ טוּמְאָה בְּנִבְלָתָם קְצָת לְטַמֵּא בְּבֵית הַבְּלִיעָה: **אֲבָל עוֹפוֹת טְמֵאִים לֹא.** דְּלֵית בְּהוּ טוּמְאָה כִּדְאִיתָא בְּחוּלִּין (ד' ק:) יָכוֹל תְּהֵא נִבְלַת עוֹף טָמֵא מְטַמָּא בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה ת"ל נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָהּ מִי שֶׁאִיסּוּרוֹ מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל נְבֵילָה וּטְרֵיפָה יָצָא זֶה שֶׁאֵין אִיסּוּרוֹ מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל נְבֵילָה וּטְרֵיפָה אֶלָּא מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל טָמֵא: **פְּרִי מִפְּרִי.** וָלָד מוּלָּד וְגֶפֶן מֵחַרְצָן לְמָעוּטֵי מַיִם וּמֶלַח וּכְמֵיהִין וּפִטְרִיּוֹת: **גִּידּוּלֵי קַרְקַע.** לְמָעוּטֵי דָּגִים: **מִכְּדֵי כְּתִיב.** בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה כְּלָל וּפְרָט כִּי יִתֵּן אִישׁ וְדָרְשִׁינַן לֵיהּ בְּפֶרֶק הַזָּהָב לְעִנְיַן שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִין לְמֵימַר דְּאֵין נִשְׁבָּעִין אֶלָּא עַל כְּעֵין הַפְּרָט שֶׁמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן: **וְאִי ס"ד הַאי עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע.** דְּאָתָא לְעִנְיַן כֶּפֶל לְמִידְרְשֵׁיהּ בִּכְלָל וּפְרָט אָתָא וְלָא מִתְרַבֵּי לְכֶפֶל אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט לִכְתְּבִינְהוּ לְהַנֵּי פְּרָטֵי בִּקְרָא קַמָּא וְלִדְרוֹשׁ כָּל חַד בְּאַפֵּי נַפְשֵׁיהּ כִּדְקָאַמְרַתְּ דְּהָא בִּקְרָא קַמָּא נַמִּי כְּפֵילָא כְּתִיב אֶלָּא ש"מ הַאי כְּלָלָא דִּקְרָא בַּתְרָא רִיבּוּיָא הוּא וּלְעִנְיַן כֶּפֶל [לֹא] דָּרְשִׁינַן כְּלָל וּפְרָט וּקְרָא קַמָּא דִּכְתִיב בֵּיהּ כְּלָל וּפְרָט לְעִנְיַן שְׁבוּעָה הוּא דְּאָתָא כִּדְכְתִיב בַּתְרֵיהּ וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת וְגוֹ': **שַׂלְמָה.** יֵשׁ לָהּ סִימָנִים כִּדְאַמְרִינַן בְּאֵלּוּ מְצִיאוֹת (ב"מ דף כז.) מָה שַּׂלְמָה מְיוּחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ לָהּ סִימָנִים כוּ': **לְמָעוּטֵי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָּים.** שֶׁאֵין לַבְּעָלִים סִימָן בּוֹ שֶׁפָּטוּר מִכֶּפֶל:

באבידה

תוספות

רֵעֵהוּ אָמַר רַחֲמָנָא. וְלָא הֶקְדֵּשׁ תֵּימַהּ לְר"י וּמַאי אִיצְטְרִיךְ רֵעֵהוּ לְמָעוּטֵי הֶקְדֵּשׁ מִכֶּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב הָא לֵיכָּא שְׁבוּעָה בְּהֶקְדֵּשׁ וּלְמַסְקָנָא דְּנָפִיק כֶּפֶל וּשְׁבוּעָה מֵחַד קְרָא א"ש וְא"ת דִּלְקַמָּן נַפְקָא לָן בְּפִרְקִין (ד' עו.) לְמַעֵט הֶקְדֵּשׁ מִגּוּנָּב מִבֵּית הָאִישׁ וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ וְי"ל דְּהָתָם נַמִּי לֹא מֵאִישׁ קָדָרֵישׁ דְּגַבֵּי הֶקְדֵּשׁ נַמִּי שַׁיָּיךְ לְשׁוֹן אִישׁ וְלֹא מִשּׁוּם דִּכְתִיב (שמות טו) ה' אִישׁ מִלְחָמָה אֶלָּא מִשּׁוּם דִּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר שַׁיָּיךְ לְשׁוֹן אִישׁ וְאִשָּׁה עַל לְשׁוֹן נְקֵבָה כְּגוֹן אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ בַּקְּרָסִים (שם כו) אֶלָּא הָתָם ה"פ מִבֵּית אִישׁ דְּשַׁיָּיךְ בֵּיהּ רֵעֵהוּ כִּדְכְתִיב וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ וְאַגַּב דְּגַבֵּי גַּנָּב אִיצְטְרִיךְ לְמִנְקַט הַאי לִישְׁנָא לְמִידְרַשׁ וְלֹא מִבֵּית הַגַּנָּב נָקַט לֵיהּ נַמִּי לְעִנְיַן הֶקְדֵּשׁ:

דְּהָא כָּל חַד וְחַד דָּרְשִׁינַן כְּלָל וּפְרָט בְּאַפֵּי נַפְשֵׁיהּ. וְא"ת וְהָא לְקַמָּן גַּבֵּי וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף דָּרְשִׁינַן כּוּלְּהוּ פְּרָטֵי בְּאַחַת וּבְפֶרֶק קַמָּא דְּקִדּוּשִׁין (ד' יז. ושם) גַּבֵּי הַעֲנָקָה וְי"ל כֵּיוָן דִּכְתִיב עַל אַכָּל פְּרָטָא כִּדְכְתִיב עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה ש"מ לְמִידְרַשׁ כָּל חַד וְחַד פְּרָטָא בְּאַפֵּי נַפְשֵׁיהּ אִי נַמִּי ע"כ אִית לָן לְמִידְרַשׁ כָּל חַד פְּרָטָא בְּאַפֵּי נַפְשֵׁיהּ וּלְמַעֵט עוֹפוֹת דְּאִי לָאו הָכֵי לִשְׁתּוֹק מִכּוּלְּהוּ פְּרָטֵי וְלִכְתּוֹב שַׂלְמָה לְחוּדֵיהּ וְתוּ לָא דְּמִשַּׂלְמָה אָתֵי כָּל מִילֵּי בֵּין בַּעֲלֵי חַיִּים בֵּין אֵינָם ב"ח מִכְּלָל וּפְרָט וּכְלָל דְּמִשּׁוּם דַּהֲווּ ב"ח לָא גְּרִיעֵי וְהַשְׁתָּא בַּתְּחִילָּה כְּשֶׁהִקְשָׁה וְאֵימָא מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמְּאָה כוּ' הו"מ לְמִפְרַךְ קוּשְׁיָא אַחֲרִיתִי לְפִי מָה שֶׁסּוֹבֵר דְּאַמְרִינַן מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן לֹא לִכְתּוֹב אֶלָּא שַׂלְמָה לְחוּדֵיהּ וְלִשְׁתּוֹק מִכָּל שְׁאָר פְּרָטֵי אֶלָּא הָא עֲדִיפָא לֵיהּ לְמִיפְרַךְ שֶׁמַּקְשֶׁה דַּאֲפִי' מָה שֶׁאָמַר אֵין אֱמֶת:

דְּלָא מְטַמֵּא נִבְלָתוֹ. כִּדְמְמַעֵט לְהוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וּבִזְבָחִים בְּפ' חַטַּאת [הָעוֹף] (ד' סט:):

לָמָּה לִי. לְמֶהְדַּר לְמִכְתַּב כְּלָלָא אַחֲרִינָא אֶלָּא לַאו ש"מ כָּל רִיבּוּיָא הוּא לְפִי מַאי דְּמַסִּיק הַשְׁתָּא (כָּל רִיבּוּיָא הוּא הַשְׁתָּא) נָפִיק מִקְּרָא דְּהָכָא כֶּפֶל וּשְׁבוּעָה וְא"ת ל"ל דִּכְתַב רַחֲמָנָא כָּל הַנֵּי פְּרָטֵי לֹא לִכְתּוֹב אֶלָּא כֶּסֶף וּמִינָּהּ שַׁמְעִינַן דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן מִכְּלָל וּפְרָט וּכְלָל וְכִי תֵּימָא שֶׁלֹּא הָיִיתִי דּוֹרְשׁוֹ לִכְלָל וּפְרָט מִשּׁוּם דְּאִיצְטְרִיךְ כִּדְדָרְשִׁינַן בִּשְׁבוּעוֹת (דף לט: ושם ד"ה מַה) מָה כֵּלִים שְׁנַיִם וְהָא ע"כ כְּלָל וּפְרָט דָּרְשִׁינַן לֵיהּ בְּהַזָּהָב (ב"מ דף נז: ושם ד"ה כי) לְעִנְיַן שְׁבוּעָה דְּאֵין נִשְׁבָּעִין עַל הַקַּרְקָעוֹת וְעַל עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת וְכֶפֶל וּשְׁבוּעָה הַכֹּל אֶחָד מִדְּקָאָמַר לִכְתְּבִינְהוּ לְהַנָךְ פְּרָטֵי הָתָם וְהֵיכִי הֲוָה מָצֵי לְמִכְתְּבִינְהוּ א"כ הָיִיתִי מְמַעֵט עוֹפוֹת טְמֵאִים מִשְּׁבוּעָה אֶלָּא ע"כ אִם תְּמַעֲטֵם מִכֶּפֶל ג"כ מִשְּׁבוּעָה תְּמַעֲטֵם וְעוֹד אִי הֲוָה כְּתִיב לְהוּ הָתָם לָא הֲוָה דָּרְשִׁינַן לְהוּ גַּבֵּי כֶּפֶל אֶלָּא גַּבֵּי שְׁבוּעָה אֶלָּא פְּשִׁיטָא לָן דְּהַנֵּי קְרָאֵי קַיְימֵי אַכֶּפֶל וּשְׁבוּעָה וְי"ל כֶּסֶף אוֹ כֵלִים אִיצְטְרִיךְ לְכִדְדָרְשִׁינַן בִּשְׁבוּעוֹת מָה כֵּלִים שְׁנַיִם כוּ' וְהָא דְּדָרְשִׁינַן לֵיהּ בְּפ' הַזָּהָב (שם) לִכְלָלֵי וּפְרָטֵי וּכְלָלֵי אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר קָאָמַר כְּלוֹמַר אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע הָיִינוּ דּוֹרְשִׁין מִיעוּט קַרְקָעוֹת וַעֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת מִקְּרָא דְּכִי יִתֵּן אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע אַיְּיתַר לֵיהּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לְמַה כֵּלִים שְׁנַיִם וּלְפִי מַה שֶׁפֵּירַשְׁתִּי דְּכֶפֶל וּשְׁבוּעָה הַכֹּל אֶחָד כִּי הֵיכִי דְּדָרְשִׁינַן לְעִנְיַן שְׁבוּעָה מַה כֵּלִים שְׁנַיִם הָכֵי נַמִּי לְעִנְיַן כֶּפֶל וְכֵן הָא דִּמְמַעֲטִינַן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָּים הֲוֵי בֵּין לְעִנְיַן שְׁבוּעָה בֵּין לְעִנְיַן כֶּפֶל וַאֲפִי' הֵיכָא דְּנִשְׁבַּע עַל יְדֵי גִּלְגּוּל בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָּים פָּטוּר הוּא מִכֶּפֶל: (לעיל)

אֶלָּא כָּל רִיבּוּיָא. אע"ג דִּבְבְרַיְיתָא דָּרִישׁ לְהוּ כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל לָאו מִשּׁוּם דְּדָרִישׁ לִקְרָא הָכֵי אֶלָּא מֵאֵיזֶה טַעַם שֶׁיִּהְיֶה מְרַבִּינַן כָּל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן וּלְפִי שֶׁדְּרָשָׁה זוֹ שְׁגוּרָה בַּגְּמָרָא נָקַט בְּעִנְיָן זֶה: **חַד** לְמָעוּטֵי קַרְקָעוֹת. שְׁטָרוֹת הֲוָה לֵיהּ לְמָעוּטֵי בְּרֵישָׁא דְּדָמֵי טְפֵי לְמָעוּטֵי כִּדְמוּכָח לְקַמָּן בְּפ' בַּתְרָא (ד' קיז:) דִּלְמַאן דְּדָרִישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי לָא הֲוָה מְמַעֵט אֶלָּא שְׁטָרוֹת:

וְחַד לְמָעוּטֵי עֲבָדִים. אע"ג דִּלְעֵיל יַלְפִינַן עֲבָדִים מִדְּאִתְקוּשׁ לְקַרְקָעוֹת הָכָא כֵּיוָן דִּכְתִיב כָּל רִיבּוּיָא בָּעֵי לְכָל חַד מִיעוּט בְּאַפֵּי נַפְשֵׁיהּ:

דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָּים. פֵּירֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס דָּבָר שֶׁאֵין לַבְּעָלִים סִימָן בּוֹ וְקָשֶׁה מַה לִּי יֵשׁ בּוֹ סִימָן מַה לִּי אֵין בּוֹ סִימָן וּמְפָרֵשׁ רִיבְּ"א כְּגוֹן הַהִיא דִּתְנַן בִּשְׁבוּעוֹת הַדַּיָּינִין (שבועות ד' מב: ושם ד"ה על) אֵין נִשְׁבָּעִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבְּמִדָּה שֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן לְאַפּוּקֵי בַּיִת מָלֵא מָסַרְתִּי לְךָ וְכִיס מָלֵא וְהַלָּה אוֹמֵר מַה שֶּׁהִנַּחְתָּ אַתָּה נוֹטֵל אֲבָל זֶה אוֹמֵר עַד הַחַלּוֹן וְזֶה אוֹמֵר עַד הַזִּיז חַיָּיב וּמְנָא לֵיהּ הָא סְבָרָא אִי לָא מִשּׁוּם דְּדָרְשִׁינַן מִשַּׂלְמָה וְעוֹד הָיִינוּ יְכוֹלִין לְפָרֵשׁ דָּבָר הַמְסוּיָּים כִּי הַהִיא דְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ ד' מז.) מַה נַּעַל דָּבָר מְסוּיָּים כוּ' לַאֲפוּקֵי חֲצִי רִימּוֹן וַחֲצִי אֱגוֹז דְּלָא וְכֵן אַמְרִינַן לְקַמָּן (דף סד:) גַּבֵּי דְּרָשָׁה דְּהִמָּצֵא תִמָּצֵא דְּאָמַר שָׂדֵי חֲמוֹר בֵּין הִמָּצֵא תִמָּצֵא לְמָעוּטֵי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָּים הַיְינוּ חֲצִי רִימּוֹן וַחֲצִי אֱגוֹז דִּמְמַעֵט לְהוּ מִכֶּפֶל וְדָבָר שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן דְּמַצְרְכֵי גַּבֵּי חִיּוּב שְׁבוּעָה תֵּיפּוֹק לֵיהּ מִמַּשְׁמָעוּת דְּכִי הוּא זֶה וְיֵשׁ סְפָרִים דְּגַרְסֵי לְקַמָּן לַאֲתוּיֵי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָּים וְאֵין נִרְאֶה דְּמֵהֵיכָא הֲוָה ס"ד לְמָעוּטֵי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לַאֲתוּיֵי דְּאַף עַל גַּב דִּמְמַעֲטִינַן לֵיהּ לְעִנְיַן טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מִכֶּפֶל בְּגַנָּב עַצְמוֹ מֵהֵיכָא אָתֵי אֶלָּא לְמָעוּטֵי גָּרֵס וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַעֵט מִגַּנָּב עַצְמוֹ בַּפָּסוּק הָרִאשׁוֹן אֵין לְמַעֵט בְּכָךְ בַּפָּסוּק הָאַחֲרוֹן עַד שֶׁיְּמַעֵט הַכָּתוּב בְּהֶדְיָא דְּהָא קַרְקָעוֹת עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת אִיצְטְרִיךְ לְמָעוּטֵי וְלָא יַלְפִינַן מֵהֲדָדֵי:

והעדים

וְהָעֲדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכְלוּ. אָכְלוּ נָקֵט לְרַבּוֹתָא אַף עַל פִּי שֶׁאֲבָדוּם מִן הָעוֹלָם פָּטוּר מִן הַכְּפֶל בְּטַעֲנַת אֲבֵד וְסִיפָא נָקֵט שֶׁנִּגְנְבוּ לְרַבּוֹתָא דְּאַע"פ שֶׁהוּא בְּעֵין חַיָּיב כְּפֶל כְּיוָן שְׁטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵבָה: **הֲוֵי** אוֹמֵר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב דִּבֵּר הַכָּתוּב. דִּבְּרָא זֶה וְלִימֵּד עַל זֶה: **מִגְּנֵב** הַגַּנָּב. דְּהַגְּנֵבָה מִשְּׁמַע הַמְיוּחָד כְּמוֹ הָעוֹלָה עוֹלָה רֹאשׁוֹנָה (פסחים דף נח:) הֵיָּרֵךְ הַמְיוּחֶמֶת שֶׁבְּיָרֵךְ (חולין דף צא.):

וְאִידָךְ (ב) הַגְּנֵב לְבַדּוֹ חַיָּיא בַּר אַבָּא. אע"ג דְּהַאי דָּרִישׁ לְרִיבּוּי וְהַאי לְמִיעוּט אֵין לְחוּשׁ דְּהַכֹּל לְפִי סְבָרַת הַדָּרֵשׁ: כשהוא

בַּאֲבֵידָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל שֶׁנֶּאֱמַר עַל כָּל אֲבֵידָה אֲשֶׁר יֹאמַר תְּנַן הָתָם הֵיכָן פִּקְדּוֹנִי אָמַר לֵיהּ אָבַד מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן וְהָעֲדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכְלוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן הוֹדָה עַל פִּי עַצְמוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם הֵיכָן פִּקְדּוֹנִי אָמַר לוֹ גְּנֵבוּם מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן וְהָעֲדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגְּנֵבוּ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל הוֹדָה מַעַצְמוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם קָתָנֵי מִיהָא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב דְּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אֲבָל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת אָבַד לֹא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וַאֲפִי' טוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב בְּשִׁבּוּעָה הוּא דְּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אֲבָל שֶׁלֹּא בְּשִׁבּוּעָה אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מְנָהֲנֵי מִילֵּי דְּתָנוּ רַבָּנָן אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר אַתָּה אוֹמֵר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּגַנָּב עַצְמוֹ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר תַּנְיָא אִידָּךְ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב בְּגַנָּב עַצְמוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר אַתָּה אוֹמֵר בְּגַנָּב עַצְמוֹ אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב חֲרֵי טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב בְּגַנָּב עַצְמוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהַת אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב כְּתִיב מַאי מַשְׁמַע אָמַר רָבָא אִם לֹא יִמָּצֵא כְּמַה שֶׁאָמַר אֶלָּא שֶׁהוּא עַצְמוֹ גָּנַבוּ יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם וּמְנָלָן דְּכִשְׁבוּעָה דְּתַנְיָא וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים לִשְׁבוּעָה אַתָּה אוֹמֵר לִשְׁבוּעָה אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לִדְיָן נֶאֱמַר שְׁלִיחוּת יַד לְמַטָּה וְנֶאֱמַר שְׁלִיחוּת יַד לְמַעְלָה מַה לְּהַלָּן לִשְׁבוּעָה אַף כָּאן לִשְׁבוּעָה בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב הַיְינוּ דִּכְתִיבִי תְּרֵי קְרָאֵי אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי אֲמָרֵי חַד לְמְעוּטֵי טַעֲנַת אָבַד וּלְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב דְּלֵא מְיַיתֵר לְמְעוּטֵי טַעֲנַת אָבַד מְנָא לֵיהּ מִגַּנָּב הַגַּנָּב וּלְמַאן דְּאָמַר תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב דְּמִיעֵט לֵיהּ טוֹעֵן טַעֲנַת אָבַד גַּנָּב הַגַּנָּב מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ אָמַר לָךְ מִבַּעֲי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקְדּוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל טָבַח וּמְכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב דְּהַאי הַגַּנָּב אַפְקְיֵהּ לְמְעוּטֵי טַעֲנַת אָבַד דְּר' חִיָּיא בַּר אַבָּא מְנָא לֵיהּ אָמַר לָךְ הֶקִּישָׁא הוּא וְאֵין מְשִׁיבִין עַל הֶקִּישָׁא בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שַׁפִּיר אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב גַּנָּב עַצְמוֹ מְנָא לֵיהּ וְכִי תֵּימָא לֵיתֵי בְּק"ו מִטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב דַּיְּיוֹ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּגָּדוֹן מַה לְּהַלָּן בִּשְׁבוּעָה אַף כָּאן בִּשְׁבוּעָה נַפְקָא לֵיהּ מִדְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה דְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה יֹאמַר שׁוֹר וּגְנֵיבָה וְהַכֹּל בִּכְלָל אִילּוּ כַּדְּ הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפֶּרֶט מְפוֹרָשׁ קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אַף כָּל קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא שֶׁה כשהוא

בַּאֲבֵידָה. מוֹצֵא אֲבֵידָה שְׁטוֹעֵן נִגְנְבָה הֵימֶנּוּ לְאַחַר שֶׁמְּצָאתִיהָ: שֶׁנֶּאֱמַר עַל כָּל אֲבֵידָה וְגוֹ' וּבְטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב מוֹקְמִינָן לֵיהּ לְהַאי קְרָא לְקַמָּן בְּשֹׁמְעָתִין: **תְּנַן הָתָם.** בְּהֶגְזֵל עֵצִים: **מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן.** דְּאִין כֶּפֶל אֶלָּא בְּטַעֲנַת גְּנֵב: **הוֹדָה מַעַצְמוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם.** דִּכְתִיב (ויקרא ה) אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לַשֶּׁקֶר וְגוֹ' וְזֶהוּ אָשָׁם גְּזֵלוֹת וְאֵינוֹ בָּא אֶלָּא עַל הוֹדָאַת פִּיו דְּאע"פ דְּלֵא כְּתַב בְּהַהִיא פָּרָשָׁה הוֹדָאָה כְּתַב רַחֲמָנָא בְּאָשָׁם גְּזֵל הַגֵּר בְּפָרָשַׁת נְשֹׂא וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם וְגוֹ' וְחוֹמֶשׁ נַמִּי אֵינוֹ בְּלֵא אָשָׁם: **טַעֲנַת אֲבֵדָה.** אָבַד הֵימֶנּוּ: **בְּשִׁבּוּעָה.** לְאַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר כִּדְקָתָנֵי מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי: **בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב.** בְּבַעַל הַבַּיִת שְׁטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב בִּפְקִדּוֹן זֶה כְּדִכְתִיב וְגוּנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וְגוֹ' הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְקָאָמַר דְּאִם יִמָּצֵא שֶׁהוּא גָּנַב שֶׁיְּשַׁלֵּם שְׁנַיִם: **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּגַנָּב עַצְמוֹ.** שֶׁבַּעַל הַבַּיִת אֱמֶת טָעָן וְנִמְצָא הַגַּנָּב שֶׁגְּנָבוֹ: **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב.** וּלְקַמְיֵהּ מוֹקְמִינָן לֵהּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שֶׁנִּמְצָא הוּא בְּעַצְמוֹ גַּנָּב הַיְינוּ אוֹמֵר גַּנָּב הַהֵיא קְרָא דִּלְעֵיל נַמִּי כְּשֶׁנִּמְצָא בַּעַל הַבַּיִת שֶׁקֶרֶן קָאָמַר וּלְקַמְיֵהּ פָּרְכִינָן תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי: **בְּגַנָּב עַצְמוֹ.** מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁגַּנָּב מְשַׁלֵּם כֶּפֶל: **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב קָאָמַר.** דְּאִם נִמְצָא הוּא גַּנָּב מְשַׁלֵּם כֶּפֶל: ה"ג. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב חֲרֵי טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים כו': **אִם לֹא יִמָּצֵא כְּמוֹ שֶׁאָמַר.** שְׁטוֹעֵן נִגְנְבָה כִּדְכְתִיב וְגוּנַּב מִבֵּית הָאִישׁ: **אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ גָּנַב.** וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת כְּלוֹמַר וְהוּא בְּבָר נִשְׁבַּע בְּדָבָר שֶׁלֹּא שָׁלַח יָדוֹ מַה כְּתִיב אַחֲרָיו עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע וְגוֹ' יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם: **וּמִמַּאי.** דְּהַאי וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁבוּעָה קָאָמַר: **לִשְׁבוּעָה .** שֶׁכֵּיוָן שְׁטוֹעֵן וְגוּנַּב מִבֵּית הָאִישׁ יִשְׁבַּע שֶׁנִּגְנְבָה וּיִפְטַר: **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְדִין.** לְפִרְעוֹן דִּשְׁוֹמֵר חִנָּם שְׁטוֹעֵן נִגְנְבָה יְשַׁלֵּם דְּהַאי קְרָא בְּשׁוֹמֵר חִנָּם כְּתִיב כְּדַאֲמַרִי' בְּהֶשׁוֹאֵל (ב"מ דף צד:): **שְׁלִיחוּת יַד לְמַטָּה.** בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ: **שְׁלִיחוּת יַד לְמַעְלָה.** וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ: **לִמְעוּטֵי טַעֲנַת אָבַד.** אִם טָעָן נֶאֱבְדָה הֵימֶנּוּ וְעֵדִים מְעִידִים שֶׁגְּנָבוּם פָּטוּר מִכֹּפֶל אֲפִילּוּ נִשְׁבַּע: **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.** בְּגַנָּב עַצְמוֹ דְּנִפְקָא לֵיהּ מִגַّנָּב הַגַּנָּב: **הֶקִּישָׁא הוּא.** כֵּיוָן דְּסָמִיכֵי לַהֲדָדֵי הַנֵּי קְרָאֵי אִיתְקֵשׁ גַּנָּב וְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב לַהֲדָדֵי מַה גַּנָּב מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אִם טָבַח וּמְכַר אַף טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְאע"ג דְּאִיבָּא לְמִיפְרַךְ מַה לְּגַנָּב עַצְמוֹ שֶׁכֵּן חַיָּיב כֶּפֶל בְּלֵא שְׁבוּעָה תֹּאמַר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שֶׁצָּרִיךְ שְׁבוּעָה אֵין מְשִׁיבִין עַל הַהֶקֵּישׁ כִּדְאַמְרִינָן לֵהּ מֵילְתָא בְּהֶגְזֵל עֵצִים (לקמן דף קח.) וְאִיבָּא דְּאַמְרֵי הֶקִּישָׁא כִּדְמְפָרֵשׁ הָתָם הוֹאִיל וְגַנָּב מְשַׁלֵּם כֶּפֶל וְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מְשַׁלֵּם כֶּפֶל מַה גַּנָּב טָבַח וּמְכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְלָאו מִילְּתָא הִיא דְּהַאי מַה מְּצִינוּ בְּנִין אַב הוּא וְלֹא הֶקִּישָׁא אֶלָּא סְמִיכוּת הַמִּקְרָאוֹת קְרֵי הֶקֵּישָׁא וְהָכֵי נַמִּי שְׁמִיעִינָן הָתָם: **הָכִיחָא לְמ"ד חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן [טַעֲנַת גַּנָּב] שַׁפִּיר.** נַפְקָא לֵיהּ מִדְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה. דִּדְרִישׁ קְרָא אַחֲרִינָא דְּמִשְׁתָּעֵי בְּגַנָּב עַצְמוֹ אִם הִמְצֵא תִּמְצֵא בְּיָדוֹ דִּנְקָט קְרָא מִשּׁוּם דְּמִקְרָא לֹא נַפְקָא לָן בְּהַדְיָא אֶלָּא בְּעֲלֵי חַיִּים כְּדִכְתִיב מִשּׁוֹר וְעַד חֲמוֹר עַד שֶׁה חַיִּים וּמִדְּרִשָׁה מְרַבֶּה לְהוּ תְּנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה לְכוּלְּהוּ: **יֹאמַר שׁוֹר וּגְנֵיבָה וְהַכֹּל בִּכְלָל.** דְּמִרְבִּינָן כֹּל כְּעֵין הַפֶּרֶט דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מְמוֹר חֲמוֹר וְשֶׁה לָמָּה לִי וּמִשְּׁנֵי אִילּוּ כַּן וְכו' וּלְקַמְיֵהּ מְפָרֵשׁ מַאי קָאָמַר הָא לֵאו כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל הוּא דְּקָדְרִישׁ לֵיהּ כְּעֵין הַפֶּרֶט: **אַף כָּל קָרֵב.** וְלֹא מִתְרַבֵּי מִכְּעֵין הַפֶּרֶט אֶלָּא הַקָּרֵב לְמִזְבֵּחַ לְהָבֵי כְּתֵב שֶׁה דְּלֵא תִּימָא כָּל לְאַתְוֵיֵי קָרֵב לְמִזְבֵּחַ קָאָתֵי דְּמַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא שֶׁקָּרֵב לְמִזְבֵּחַ וְלֹא נִכְתַּב בְּפִירוּשׁ שֶׁה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁה הֲרֵי שֶׁה אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים גְּנֵיבָה שֶׁאֲנִי דּוֹרֵשׁ בִּכְעֵין הַפֶּרֶט:

המשך מעמוד קפ

לכתבו ע"ד האברך.. שי' - באם הי' ממשיכו (בצורה מתאמת) בהעבודה הנ"ל - בטח הי' זה מעודדו מחזקו ומיישרו. וקרוב לומר - גם מוסיף בשמחת-החיים שלו. והרי העצבות, ר"ל, היא שרש כו'. והתחלת יומו של **כאו"א** מבנ"י - צ"ל בהודאה על שהחזרת בי נשמתי כו'.

בַּאֲבִידָה – מוצא אבידה שטען שנגנבה ונשבע, והעדים מעידים שהיא ברשותו, **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**, **שֶׁנֶּאֱמַר** בענין שומר הטוען טענת גנב (שמות כב ח) **'עַל כָּל אֲבֵידָה אֲשֶׁר יֹאמַר** וגו' **יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ'**, ללמד שגם שומר אבידה שטען טענת גנב ונמצא שהוא גנבו חייב לשלם כפל.

הגמרא עוברת לדון בדין טוען טענת גנב ובמקורו: **תְּנַן הָתָם** (לקמן קח:), תבע המפקיד לשומר חנם **הֵיכָן פִּקְדוֹנִי, אָמַר לֵיהּ** השומר **אָבַד** [ושומר חנם פטור באבידה]. אמר לו המפקיד **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** – השבע לי, **וְאָמַר** השומר **אָמֵן** – אני מקבל את בדריך ומסכים להישבע. **וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ** – את השומר **שֶׁאָכְלוֹ** בעצמו, **מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן** ואינו משלם כפל. לפי שאין שומר חייב כפל אלא אם טען טענת גניבה, אך לא כשטען טענת אבידה. ואם **הוֹדָה** השומר **עַל פִּי עַצְמוֹ** שאכל את הפקדון, **מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ** ומביא קרבן **אָשָׁם**. אך אם תבע את השומר **הֵיכָן פִּקְדוֹנִי, וְאָמַר לוֹ** השומר **שֶׁנִּגְנַב** [ושומר חנם פטור בגניבה], ואמר לו המפקיד **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי, וְאָמַר** השומר **אָמֵן, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁנִּגְנַבוֹ** בעצמו, **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**. ואם **הוֹדָה** השומר **מֵעַצְמוֹ** לפני שבאו העדים, שהוא גנב את הפקדון, **מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם** ופטור מכפל.

קָתָנֵי מִיהָא – על כל פנים נאמר במשנה זו, שרק **בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב** ועדים מעידים שהוא גנבו, הוא **דְּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אֲבָל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת אָבַד לֹא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**. ועוד למדנו מהמשנה שאמרה 'משביעך אני ואמר אמן', **וְאַפִּילּוּ הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב**, רק **בְּשִׁבּוּעָה** – אם נשבע על כך **הוּא דְּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אֲבָל שֶׁלֹּא בְּשִׁבּוּעָה** – אם לא נשבע, **אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**. מבררת הגמרא, **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מהיכן נלמדו דינים אלו. מבארת הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנָן**, נאמר בתורה (שמות כב ו) 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וגו' לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ **אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם**', כשומר **הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר**. ופירוש הפסוק הוא, 'וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ' לדברי השומר, 'אם יִמָּצֵא הַגַּנָּב' שימצא שהוא בעצמו גנבו, 'יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם'. שואלת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר** שהפסוק מדבר **בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, אוֹ** שמא **אֵינוֹ** מדבר **אֶלָּא בְּגַנָּב עַצְמוֹ**, והשמיענו חיוב כפל בגנב. משיבה הברייתא, **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** בפסוקים אחר כך (שם ז–ח) **'אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב** וגו' **יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ'**, ומדובר שם בטוען טענת גנב, הוי אומר שאף כאן **בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר**.

תַּנְיָא אִידָךְ – שנינו ברייתא החלוקת: מה שנאמר **'אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם' בְּגַנָּב עַצְמוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר** ולחייבו כפל. שואלת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר** שהפסוק מדבר **בְּגַנָּב עַצְמוֹ, אוֹ** שמא **אֵינוֹ אֶלָּא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב**, וללמד ששומר הטוען טענת גנב משלם כפל. משיבה הברייתא, **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** אחר כך **'אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב** וגו' **חֲרֵי טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב אָמוּר** כבר, **הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים** – אם כן כיצד יש להעמיד את הפסוק הקודם **'אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב'** וגו', על כרחך **שֶׁבְּגַנָּב עַצְמוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר**. מבררת הגמרא: **דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהַת** – לפי כולם, על כל פנים, הפסוק **'אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב' בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב כְּתִיב, מַאי מַשְׁמַע** – כיצד משמע כך מהפסוק. מבארת הגמרא, **אָמַר רָבָא**, יש לפרש את הפסוק כך, **'אִם לֹא יִמָּצֵא' כַּמָּה שֶׁאָמַר** השומר [שנגנבה], **אֶלָּא** יתברר בעדים **שֶׁהוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ** ['וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים' וגו' שנשבע השומר על כך], **'יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ'**.

מבררת הגמרא: **וּמְנָלָן דְּבִשְׁבוּעָה** – מנין שהטוען טענת גנב אינו חייב כפל אלא כאשר נשבע תחילה. משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא** מה שנאמר 'אם לא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים, קרבה זו **לִשְׁבוּעָה** היא, שנשבע השומר שנגנבה ממנו הפקדון ונפטר. שואלת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר** שקרבה זו **לִשְׁבוּעָה** היא, **אוֹ אֵינוֹ** – שמא אין פירוש הפסוק **אֶלָּא לְדִין** – שהשומר יקרב לקיים את הדין ולשלם למפקיד, ונאמר ששומר חנם שטוען נגנבה חייב לשלם. משיבה הברייתא, דבר זה יש ללמוד בגזירה שוה, שכן **נֶאֱמַר שְׁלִיחוּת יָד לְמָטָה** – בפרשה שאחר כך העוסקת בשומר שכר נאמר (שמות כב י) 'אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ', **וְנֶאֱמַר שְׁלִיחוּת יָד לְמַעְלָה** – בפרשה הקודמת לה העוסקת בשומר חנם נאמר (שם ז) אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ', **מַה לְּהַלָּן** – כשם שבשומר שכר **לִשְׁבוּעָה** – מדובר בשבועה, שנאמר שם 'שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם', **אַף כָּאן לִשְׁבוּעָה** – אף שומר חנם אינו חייב אלא אם כן נשבע.

הגמרא חוזרת לדון במחלוקת הברייתות לעיל, ושואלת: **בְּשִׁלְּמָא לְמַאן דְּאָמַר** – דבר זה מובן למי שסובר **חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב** – שהפסוק הראשון ['אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם'] נאמר בגנב עצמו והפסוק השני נאמר בטוען טענת גנב, **הֵיינוּ דִּכְתִיבִי תְּרֵי קְרָאֵי** – לפיכך נאמרו שני פסוקים בפרשה זו. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר תַּרְוַיְיהוּ** – שני הפסוקים נאמרו **בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי** – מדוע נאמרו שני פסוקים בענין זה. **אָמְרֵי** – בני הישיבה תירצו, **חַד לְמַעוּטֵי טַעֲנַת אָבַד** – אחד מהפסוקים נאמר ללמד שאם נשבע השומר שהפקדון אבד ממנו, אף על פי שעדים מעידים שהוא גנבו, אינו חייב כפל.

שואלת הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דְּלָא מְיַיתַר** – שלדבריו אין פסוק מיותר בפרשה הזו, **לְמַעוּטֵי טַעֲנַת אָבַד מְנָא לֵיהּ** – מנין לו למעט את הטוען טענת אבד מכפל. משיבה הגמרא: הוא לומד זאת ממה שלא כתבה התורה 'אם יִמָּצֵא גַּנָּב' אלא כתבה 'הַגַّנָּב'. משמע, רק גנב מסוים חייב כפל ולא כל גנב, שהטוען טענת אבד אינו משלם כפל.

שואלת הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דְּמִיעַט לֵיהּ** – שלדעתו כבר התמעט **טוֹעֵן טַעֲנַת אָבַד** מאחד הפסוקים, **גַּנָּב הַגַּנָּב מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ** – מה הוא דורש מהאות ה"א שבתיבת 'הגנב'. משיבה הגמרא, **אָמַר לְךָ, מִבָּעֵי לֵיהּ** – האות ה"א נצרך **לְדִרְדֵּי חַיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**. **דְּאָמַר רַבִּי חַיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**, ואם **טָבַח וּמָכַר** את הפקדון **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה**. לכן נאמר 'הגנב', ללמדנו שהטוען טענת גנב דינו כגנב ממש, וחייב בתשלומי ארבעה וחמשה.

הגמרא ממשיכה ושואלת: **וּלְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דְּהַאי גַּנָּב הַגַּנָּב** – שלדעתו ממה שנאמר 'הגנב' **אַפִּקֵּיהּ** – הוא לומד **לְמַעוּטֵי טַעֲנַת אָבַד** מתשלומי כפל, אם כן, את הדין **דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא** [שהטוען טענת גנב וטבח ומכר משלם ארבעה וחמשה] **מְנָא לֵיהּ** – מהיכן הוא לומד זאת. משיבה הגמרא: **אָמַר לְךָ הֶקֵּישָׁא הוּא** – דין זה נלמד ממה שסמכה התורה דין גנב לדין טוען טענת גנב [שהרי לדעתו הפסוק הראשון מדבר בגנב, ואילו הפסוק השני בטוען טענת גנב, ונמצא שהם סמוכים זה לזה], כשם שגנב חייב בתשלומי ארבעה וחמשה כך הדין בטוען טענת גנב, **וְאֵין מְשִׁיבִין עַל הֶקֵּישָׁא** – ואף על פי שיש להשיב ולדחות את הלימוד מהיקש זה [שכן יתכן ורק גנב חייב בתשלומי ארבעה וחמשה ומאחר והוא חייב כפל אף ללא שבועה, אבל טוען טענת גנבה שאינו חייב כפל אלא אם כן נשבע לשקר, אינו חייב בתשלומי ארבעה וחמשה], בכל זאת אין משיבים, מאחר וכלל הוא בכל מקום שאין משיבים על ההיקש.

הגמרא שואלת שאלה נוספת במחלוקת הברייתות לעיל: **בְּשִׁלְּמָא לְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, שַׁפִּיר** – מובן מהיכן למדים חיוב כפל בגנב. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב**, ואילו בדין גנב לא דברה כאן התורה כלל, **גַּנָּב עַצְמוֹ מְנָא לֵיהּ** לחייבו כפל. **וְכִי תֵּימָא** – שמא תרצה לומר **לֵיתֵי** – דין זה יבוא [–ילמד] **בְּקַל וָחוֹמֶר מִטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב**, שהרי אם שומר, שבא לידו החפץ בהיתר, חייב כפל כשטוען טענת גנב, כל שכן גנב עצמו, שבא לידו החפץ באיסור, שחייב כפל. אי אפשר לומר כן, לפי **שֶׁדִּיּוֹ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כְּנִדּוֹן** – דבר הנלמד בקל וחומר מדבר אחר, דיו שיהא דינו כהמלמד, ואין להטיל עליו דינים שאינם נוהגים בו. ומכיון שכן, **מַה לְּהַלָּן** – כשם שהטוען טענת גנב אינו חייב כפל אלא **בִּשְׁבוּעָה, אַף כָּאן** – בגנב לא נדע חיוב כפל בו אלא **בִּשְׁבוּעָה**.

משיבה הגמרא, **נַפְקָא לֵיהּ** – הוא לומד חיוב כפל בגנב **מִדְּתָנָא דְּרַבִּי חִזְקִיָּה** – מהברייתא ששנה תנא מבית מדרשו של חזקיה. **דְּתַנָּא דְּרַבִּי**

המשך בעמוד קצח

אם כן כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳שֶׁה׳ – לאחר שנאמר שה חֲרֵי שֶׁה אָמוּר כבר, ולא בא הכלל לרבות אותו, הָא – על כרחך מָה אֲנִי מְקַיֵּים – מה יש לי לדרוש מהכלל האמור בתיבת ׳גְּנֵיבָה׳, לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר לחיוב כפל בגנב, ואפילו אינו קרב לגבי מזבח.

ממשיכה הברייתא ומקשה, יֹאמַר בפסוק ׳שׁוֹר שֶׁה וּגְנֵיבָה׳ וְהַכֹּל בִּכְלָל – ואנו נרבה כל דבר מכלל ופרט וכלל, מדוע נאמר גם ׳חמור׳. משיבה הברייתא, אִילּוּ כָּךְ כתבה התורה, הָיֵיתִי אוֹמֵר, מָה – כשם שהַפֵּרָט הַמְפוֹרָשׁ בפסוק הוא דָּבָר הַקָּדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה – שיש במינו דין קדושת בכור, אַף כָּל שאתה מרבה מהכלל אינו אלא דָּבָר הַקָּדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה, ואין לרבות אלא חמור שהוא קדוש בבכורה. לפיכך נאמר ׳חמור׳, לרבות כל דבר. שהרי מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא – לרבות מהכלל אילו לא נאמר ׳חמור׳, הוי אומר חֲמוֹר, אם כן כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳חֲמוֹר׳ – לאחר שנאמר חמור חֲרֵי חֲמוֹר אָמוּר כבר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים את הכלל האמור בתיבת ׳גְּנֵיבָה׳, לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר ואפילו אינו קדוש בבכורה.

מממשיכה הברייתא ומקשה, יֹאמַר ׳שׁוֹר וַחֲמוֹר שֶׁה וּגְנֵיבָה׳ וְהַכֹּל בִּכְלָל, ומדוע נאמר בפסוק גם ׳חיים׳. משיבה הברייתא, אִילּוּ כָּךְ היה נאמר, הָיֵיתִי אוֹמֵר, מָה הַפֵּרָט הַמְפוֹרָשׁ בפסוק הוא מִבַּעֲלֵי חַיִּים, אַף כָּל שאתה מרבה אינו אלא בַּעֲלֵי חַיִּים. לפיכך כתבה התורה ׳חיים׳, לרבות כל דבר. שכן מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא מהכלל אילו לא נאמר ׳חיים׳, הוי אומר שְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים שאינם מפורשים בפסוק, אם כן כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳חַיִּים׳ – לאחר שנאמר ׳חיים׳ חֲרֵי כל [בַּעֲלֵי] חַיִּים אָמוּר כבר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים את הכלל ׳גְּנֵיבָה׳, לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר ואפילו אינו מבעלי חיים.

הגמרא מבארת את דברי תנא דבי חזקיה: אָמַר מַר – בברייתא לעיל, יֹאמַר שׁוֹר וּגְנֵיבָה. הגמרא תמהה, מִי כְּתִיב שׁוֹר וּגְנֵיבָה – האם נאמר בפסוק ׳שור׳ תחילה ואחריו ׳גנבה׳, הרי גְּנֵיבָה וְשׁוֹר הוּא דִּכְתִיב – תחילה נאמר ׳גניבה׳ ורק אחריו ׳שור׳. וְכִי תֵּימָא – שמא תרצה לומר, אִילּוּ נֶאֱמַר קָאָמַר – שאילו נאמר שור וגנבה היינו למדים הכל [כדין פרט וכלל], ולפיכך קשה מדוע אכן לא נאמר כך. דוחה הגמרא, אִילּוּ היה נֶאֱמַר שׁוֹר וּגְנֵיבָה וּמִי מָצִית אָמְרַתְּ מָה הַפֵּרָט מְפוֹרָשׁ – וכי היית יכול לומר שאין לרבות אלא דבר שהוא מעין הפרט המפורש בפסוק [וכפי שתירצה הברייתא], הלא הֲוָה ׳שׁוֹר׳ פֵּרָט וּ׳גְנֵיבָה׳ כְּלָל, ובכל מקום שנאמר פֵּרָט וּכְלָל אנו אומרים שנַעֲשָׂה הַכְּלָל מוֹסִיף עַל הַפֵּרָט וְאִיתְרַבּוּ לְהוּ כָּל מִילֵּי – ומתרבה כל דבר ואפילו אינו מעין הפרט האמור. הגמרא מביאה אפשרות נוספת לתרץ, אֶלָּא כְּדִכְתִיב קָאָמְרִי – כוונת הברייתא כפי שאכן נאמר בפסוק, דהיינו גְּנֵיבָה וְשׁוֹר, אלא שלא דייקה בלשונה. דוחה הגמרא: מִי מָצִית אָמְרַתְּ הַכֹּל בִּכְלָל – וכי בדרך זו יכול אתה לומר שהכלל מרבה כל דבר [וכקושיית הברייתא], אוֹ לומר מָה הַפֵּרָט מְפוֹרָשׁ וכו׳ ולרבות כל דבר שהוא כעין הפרט [וכתירוץ הברייתא]. הלא הֲוָה לֵיהּ ׳גְּנֵיבָה׳ כְּלָל וְ׳שׁוֹר׳ פֵּרָט, ובכל מקום שנאמר כְּלָל וּפֵרָט אנו אומרים שאֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּפֵרָט בלבד, ואף כאן נדרוש שׁוֹר שנאמר בפסוק אֵין – חייב עליו כפל, אבל מִידֵּי אַחֲרִינָא – דבר אחר לֹא.

רבא מבאר את דרשת הברייתא באופן אחר: אָמַר רָבָא, הַתְּנָא שאמר שאפשר לרבות הכל מ׳גנבה׳ שהוא כלל ומ׳שור׳ שהוא פרט, אַחַיִּים קָא סָמִיךְ לֵיהּ – הסתמך על כלל נוסף האמור בפסוק בתיבת ׳חיים׳, וּכְלָל וּפֵרָט וּכְלָל קָאָמַר לֵיהּ – ורבה את הכל במידת כלל ופרט וכלל, שאנו אומרים בה לרבות רק מעין הפרט. להלן ממשיך רבא לבאר את הברייתא, אך הגמרא מפסיקה באמצע דבריו, ומקשה: וְהָא לֹא דָּמֵי כְּלָלָא בַּתְרָא לִכְלָלָא קַמָּא – הן הכלל האחרון [׳חיים׳] כולל רק בעלי חיים, ואינו דומה לכלל הראשון [׳גנבה׳] הכולל כל דבר. וכאשר הכללים אינם דומים, אינם נידונים בכלל ופרט וכלל. מתרצת הגמרא: הָא – התנא ששנה ברייתא זו סובר כשיטת תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוּא, דְּכִי הַאי גַּוְונָא – אף כאשר הכללים אינם דומים דָּרִישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי – הוא דורש אותם בכלל ופרט וכלל.

רבא ממשיך ומבאר את התירוץ: וְהָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ – כך הקשה התנא [דבי חזקיה] בסוף דבריו כשאמר ׳ויאמר גנבה שור ושה וחמור [וחיים] והכל בכלל׳, ׳אִם הִמְצֵא תִמְצָא׳ שנאמר בתחילת הפסוק לָמָּה לִי – מדוע כפלה כן התורה. על פי תירוץ זה מבאר רבא את כל הברייתא: וכך מקשה הברייתא, יֹאמַר שׁוֹר וּגְנֵיבָה וְחַיִּים, דהיינו ׳גניבה׳ [כלל], ׳שור׳ [פרט] ו׳חיים׳ [כלל], וְהַכֹּל בִּכְלָל – ונרבה בכלל ופרט וכלל כל דבר שהוא מעין הפרט, ומדוע נאמרו שאר הפרטים. משיבה הברייתא, אִילּוּ היה נאמר כֵּן, הָיֵיתִי אוֹמֵר מָה הַפֵּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר הַקָּרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, אַף כָּל הַקָּרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. ומבארת הברייתא, מַה יֵּשׁ לְהָבִיא שלא נאמר בפסוק, שֶׁה. אם כן כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁה, הֲרֵי שֶׁה אָמוּר כבר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים – כיצד אני דורש את הכלל ופרט וכלל האמור בתיבת ׳גְּנֵיבָה׳, הוי אומר לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר ואפילו אינו קרב לגבי המזבח. ושוב מקשה הברייתא, יֹאמַר ׳גְּנֵיבָה וְשׁוֹר וָשֶׂה וְחַיִּים׳ וְהַכֹּל בִּכְלָל – ומתוספת תיבת ׳שה׳ נרבה שאר דברים בכלל ופרט וכלל, ומדוע נאמר ׳חמור׳. משיבה הברייתא, אִילּוּ היה נאמר כֵּן, הָיֵיתִי אוֹמֵר מָה הַפֵּרָט הַמְפוֹרָשׁ הוא דָּבָר הַקָּדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה, אַף כָּל דָּבָר הַקָּדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה, לפיכך נאמר ׳חמור׳ לרבות כל דבר. ומבארת הברייתא, מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא שלא נאמר בפסוק, הוי אומר חֲמוֹר. אם כן [כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חֲמוֹר] הֲרֵי חֲמוֹר אָמוּר כבר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים את הכלל ופרט האמור בתיבת ׳גְּנֵיבָה׳, הוי אומר לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר ואפילו אינו קדוש בבכורה. ושוב מקשה הברייתא, יֹאמַר ׳גְּנֵיבָה וְשׁוֹר וָשֶׂה וַחֲמוֹר וְחַיִּים׳ וְהַכֹּל בִּכְלָל – ומתוספת תיבת ׳חמור׳ נרבה בכלל ופרט וכלל דבר שאינו קדוש בבכורה, ומדוע נאמר בתחילת הפסוק ׳אם המצא תמצא׳. מתרצת הברייתא, אִילּוּ היה נאמר כֵּן, הָיֵיתִי אוֹמֵר מָה הַפֵּרָט הַמְפוֹרָשׁ הוא בַּעֲלֵי חַיִּים, אַף כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים. לפיכך נאמר ׳אם המצא תמצא׳, ללמדנו שהכלל ופרט וכלל נדרש מ׳המצא תמצא׳ ולא מ׳גניבה וחיים׳ [וכפי שתבאר הגמרא להלן], וממילא התרבו אף דברים שאינם בעלי חיים. אלא שהברייתא מקשה על התירוץ, מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא – לרבות מהכלל ופרט וכלל שלא נאמר בפסוק, הוי אומר שְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים. אם כן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳חַיִּים׳ הֲרֵי חַיִּים אָמוּר – כבר נכללו כל בעלי חיים, ועל כרחך לומר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים – מדוע נאמר הכלל ופרט וכלל האמור בתיבת ׳גְּנֵיבָה׳, כדי לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, ואם כן יקשה שוב ׳אִם הִמְצֵא תִמְצָא׳ לָמָּה לִי, הרי מהכלל ופרט וכלל אנו מרבים כבר כל דבר.

המשך מעמוד קצב

וכיון שבעניני קדושה נצטוינו להוסיף ולהעלות בקדש יהי רצון שיתוסף בהאמור כהנה וכהנה, והרי זכות הרבים מסייעתם.

בברכת הצלחה בעבודתם הקדושה, ויהי רצון שיעשו בזה מתוך מנוחה שמחה וטוב לבב

ויבש״ט

מ. שניאורסאהן

כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׂה הֲרֵי שֶׂה אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים גְּנֵיבָה לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר יֹאמַר שׁוֹר שֶׂה וּגְנֵיבָה וְהַכֹּל בִּכְלָל אִילּוּ כַּךְ הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר הַקָּדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה אַף כָּל דָּבָר הַקָּדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא חֲמוֹר כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חֲמוֹר הֲרֵי חֲמוֹר אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים גְּנֵיבָה לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר יֹאמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר שֶׂה וּגְנֵיבָה וְהַכֹּל בִּכְלָל אִילּוּ כַּךְ הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים אַף כָּל ב"ח מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא שְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי חַיִּים אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים גְּנֵיבָה לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר אָמַר מַר יֹאמַר שׁוֹר וּגְנֵיבָה מִי כְּתִיב שׁוֹר וּגְנֵיבָה גְּנֵיבָה וְשׁוֹר הוּא דִּכְתִיב וְכִי תֵּימָא אִילּוּ נֶאֱמַר קָאָמַר אִילּוּ נֶאֱמַר שׁוֹר וּגְנֵיבָה וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ הֲוָה שׁוֹר פְּרָט וּגְנֵיבָה כְּלָל פְּרָט וּכְלָל נַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסִיף עַל הַפְּרָט וְאִיתְרַבּוּ לְהוּ כָּל מִילֵּי אֶלָּא כִּדְכְתִיב קָאָמְרֵי גְּנֵיבָה וְשׁוֹר מִי מָצֵית אָמְרַתְּ הַכֹּל בִּכְלָל אוֹ מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ הֲוָה לֵיהּ גְּנֵיבָה כְּלָל וְשׁוֹר פְּרָט כְּלָל וּפְרָט אֵין בִּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט שׁוֹר אֵין מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא אָמַר רָבָא תַּנָּא אַחַיִּים קָא סָמֵיךְ לֵיהּ וּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל קא"ל וְהָא לֹא דָּמֵי כְּלָלָא בַּתְרָא לִכְלָלָא קַמָּא הָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוּא דִּכְה"ג דָּרִישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי וְהָכֵי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא לָמָּה לִי יֹאמַר שׁוֹר וּגְנֵיבָה וְחַיִּים וְהַכֹּל בִּכְלָל אִילּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר הַקָּרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אַף כָּל הַקָּרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ מַה יֵּשׁ לְהָבִיא שֶׂה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׂה הֲרֵי שֶׂה אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים גְּנֵיבָה לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר יֹאמַר גְּנֵיבָה וְשׁוֹר וְשֶׂה וְחַיִּים וְהַכֹּל בִּכְלָל אִילּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר הַקָּדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה אַף כָּל דָּבָר הַקָּדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא חֲמוֹר [כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חֲמוֹר] הֲרֵי חֲמוֹר אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים גְּנֵיבָה לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר יֹאמַר גְּנֵיבָה וְשׁוֹר וְשֶׂה וַחֲמוֹר וְחַיִּים וְהַכֹּל בִּכְלָל אִילּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים אַף כָּל ב"ח מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא שְׁאָר ב"ח כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי חַיִּים אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים גְּנֵיבָה לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא ל"ל

אי

רש"י

לְרַבּוֹת שְׁאָר דְּבָרִים. כָּל הַנֵּי: אִילּוּ כֵּן. לְשׁוֹן תְּשׁוּבַת שְׁאֵילָה הֵן: אַף כָּל קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה. וְלֹא מִתְרַבֵּי מִדְּרָשָׁא אֶלָּא חֲמוֹר הִלְכָּךְ מֶה הָיָה לְךָ לְהָבִיא שֶׁלֹּא נִכְתַּב חֲמוֹר לְהָכֵי כָּתַב חֲמוֹר דְּע"כ כְּלָל וּפְרָט לִשְׁאָר דְּבָרִים אָתֵי: וְהַכֹּל בִּכְלָל. חַיִּים דְּמַשְׁמַע לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים לָמָּה לִי: מִי כְּתִיב שׁוֹר. בְּרֵישָׁא וְהָדַר גְּנֵיבָה דַּהֲוָה לֵיהּ פְּרָט וּכְלָל דְּנֵימָא הַכֹּל בִּכְלָל דְּנַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסִיף עַל הַפְּרָט גְּנֵיבָה וְשׁוֹר כְּתִיב דַּהֲוָה לֵיהּ כְּלָל וּפְרָט וְשׁוֹר אֵין מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא: וְכִי תֵּימָא אִילּוּ נֶאֱמַר קָאָמַר. אִילּוּ נֶאֱמַר שׁוֹר בְּרֵישָׁא וְהָדַר גְּנֵיבָה לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתּוֹב יוֹתֵר וְלָמָּה לֹא נִכְתַּב כֵּן: אִילּוּ נֶאֱמַר שׁוֹר וּגְנֵיבָה. בִּתְמִיָּה הָא וַדַּאי ה"ל פְּרָט וּכְלָל וְשַׁפִּיר קַשְׁיָא לֵי' וּמַאי אִילּוּ כֵּן קָמְהַדַּר לֵיהּ: אֶלָּא כִּדְכְתִיב קָאָמְרֵי. בִּתְמִי' גְּנֵיבָה וְשׁוֹר הָא הֲוָה לֵיהּ כְּלָל וּפְרָט וּמַאי הַכֹּל בִּכְלָל דְּקָא קַשְׁיָ' לֵי' וּמַאי מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דִּמְהַדַּר לֵיהּ הָא כְּלָל וּפְרָט לֹא מְרַבֵּי מִידֵּי: אַחַיִּים סָמֵיךְ. גְּנֵיבָה דה"ל כְּלָלָא קַמָּא סָמֵיךְ לֵיהּ אַחַיִּים דַּהֲוֵי כְּלָלָא בַּתְרָא וְדָרִישׁ בִּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל וְסֵיפָא דְּקָתָנֵי וְיֹאמַר גְּנֵיבָה שׁוֹר וְשֶׂה וַחֲמוֹר וְהַכֹּל בִּכְלָל הוֹאִיל וְאַחַיִּים סָמֵיךְ לֵיהּ מַאי קַשְׁיָא לֵי' הָא טְפֵי לֹא כְּתִיב אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא קַשְׁיָא לֵיהּ כִּדְאָמַר בְּמַסְקָנָא וּמִיהוּ אַפְסְקֵיהּ גְּמָרָא לְמִילְּתֵי' דְּרָבָא בְּפִרְכֵי אַחֲרִיתִי וְלֹא שָׁבַק לַאֲסוּקֵיהּ לְמִילְּתֵי': וְהָא לֹא דָּמֵי כְּלָלָא בַּתְרָא. דְּלֹא כַּיֵּיל אֶלָּא בַּעֲלֵי חַיִּים לִכְלָלָא קַמָּא דְּמַשְׁמַע כָּל דָּבָר: הָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. בְּשִׁילְהֵי אֵלּוּ טְרֵיפוֹת: וְהָכֵי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ. לְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה בְּסֵיפָא דְּמִילְּתָא: אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא. דְּמַשְׁמַע רִיבּוּיֵי לָמָּה לִי וְהַשְׁתָּ' קָא מְפָרֵשׁ לָהּ רָבָא לְכוּלָּא מַתְנִי': הַכֹּל בִּכְלָל. דְּמִתְרַבֵּי כָּל כְּעֵין הַפְּרָט דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן: הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים גְּנֵיבָה. דְּדָרְשִׁינַן בִּכְלָל וּפְרָט לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר: יֹאמַר גְּנֵיבָה וְשׁוֹר וְשֶׂה וַחֲמוֹר וְחַיִּים וְהַכֹּל בִּכְלָל. אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא ל"ל וּמְשַׁנֵּי אִילּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר אַף כָּל ב"ח לְהָכֵי אִיצְטְרִיךְ אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא לְמֵימַר דְּלָאו מִגְּנֵיבָה וְחַיִּים דָּרְשִׁינְהוּ לִכְלָל אֶלָּא מֵאִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא וְשָׁדֵינְהוּ לְכָל הַנֵּי פְּרָטֵי בֵּינַיְיהוּ כִּדִמְפָרֵשׁ לְקַמָּן: הָדַר פָּרֵיךְ תָּנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא שְׁאָר ב"ח כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי בַּעֲלֵי חַיִּים אָמוּר. כְּלוֹמַר מִקְרָא בְּהֶדְיָא נַפְקֵי וְלָאו מִכְּלָל וּפְרָט הִלְכָּךְ מָה אֲנִי מְקַיֵּים כְּלָל וּפְרָט לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר וְאַכַּתִּי הִמָּצֵא תִמָּצֵא לָמָּה לִי וְהָכֵי מַסְקָנָא דְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה:

אי

תוספות

כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׂה כוּ'. אַף עַל גַּב דַּחֲמוֹר כְּתִיב בְּרֵישָׁא נָקַט כִּי הַאי גַּוְונָא מִשּׁוּם דְּהָכֵי מַסִּיק מִילְּתֵיהּ שַׁפִּיר:

יֹאמַר גְּנֵיבָה וְשׁוֹר וְחַיִּים וְהַכֹּל בִּכְלָל. שָׁאַל הָר"ר אָשֵׁר מִלוּנִי"ל אֶת ר"י הֵיכִי ס"ד דְּמִגְּנֵיבָה שׁוֹר וְחַיִּים מְרַבִּינָן כָּל דָּבָר וְלֹא יִהְיֶה אֶלָּא פְּרָט וּכְלָל דְּלֹא הֲוָה מְרַבִּינָן מִינֵּיהּ אֶלָּא ב"ח וְהַשְׁתָּא בָּעֵי לְרִבּוּיֵי בִּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל טְפֵי מִמַּאי דְּמַשְׁמַע כְּלָלָא בַּתְרָא וְהֵשִׁיב לוֹ ר"י כֵּיוָן דְּלֹא מַסִּיק אַכַּתִּי אַדַּעְתֵּיהּ צַד קְדוּשָּׁה בִּבְכוֹרוֹת וְקָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ א"כ אִם נֹאמַר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים נִמְצָא שֶׁאֵין כְּלוּם בִּכְלָל בַּתְרָא דְּחַיִּים יוֹתֵר מִכְּעֵין הַפְּרָט וְהוֹאִיל וְכֵן הוּא אִית לָן לְמֵימַר דְּחַיִּים כְּלָל הוּא לִהְיוֹת מַשְׁמַע כָּל דָּבָר כְּמוֹ גְּנֵיבָה בְּאִם אֵינוֹ עִנְיָן לְחַיִּים מַמָּשׁ תְּנֵיהוּ לְעִנְיַן כָּל דָּבָר אוֹ נְפָרֵשׁ חַיִּים לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת כְּמוֹ אַחְיֵיהּ לְקֶרֶן כְּעֵין שֶׁגָּנַב דִּלְקַמָּן וּלְהָכֵי קָאָמַר וְהַכֹּל בִּכְלָל דְּאִם לֹא בָּא לְרַבּוֹת מִכְּעֵין הַפְּרָט אֶלָּא בַּעֲלֵי חַיִּים לֹא יִכְתּוֹב שׁוּם פְּרָט אֶלָּא גְּנֵיבָה וְחַיִּים וְלֶיהֱוֵי גְּנֵיבָה כְּלָל וְחַיִּים פְּרָט וְנ"מ בַּעֲלֵי חַיִּים וְהָא דְּפָרֵיךְ הָא לֹא דַּמְיָא כְּלָלָא בַּתְרָא לִכְלָלָא קַמָּא אע"ג [דִּפְרִישִׁית] דְּחַיִּים מַשְׁמַע כָּל דָּבָר כְּמוֹ כְּלָל דִּגְנֵיבָה מ"מ הוֹאִיל וּמַשְׁמָעוּת פְּשָׁט שֶׁלָּהֶן אֵין שָׁוֶה אֵין לַעֲשׂוֹת כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל מֵהֶם וּמְשַׁנֵּי ה"א קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אֵין וּכְלָל חַיִּים כְּמַשְׁמְעוּתֵיהּ וּמִכְּעֵין הַפְּרָט אָנוּ מְמַעֲטִינָן שְׁאָר ב"ח שֶׁאֵין קְרֵיבִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ כְּמוֹ בְּכָל מָקוֹם דִּכְעֵין הַפְּרָט אָתָא לְמִעוּטֵי מִכְּלָלָא בַּתְרָא וְהַכֹּל מִתְיַישֵּׁב כְּפֵי' ר"י אַךְ הָאַחֲרוֹן דְּקָאָמַר יֹאמַר גְּנֵיבָה שׁוֹר וְשֶׂה וַחֲמוֹר וְחַיִּים וְהַכֹּל בִּכְלָל דְּכֵיוָן דְּמִכַּח פְּרָטֵי בָּעֵי לְמֵימַר שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בִּכְלָל מַאי קָמְשַׁנֵּי אִילּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים וְהָא מִכַּח פְּרָטוֹת בָּא לְרַבּוֹת אֲפִי' לָאו בַּעֲלֵי חַיִּים וְאוֹר"י דְּהַמְּתָרֵץ לֹא הֵבִין דִּבְרֵי הַמַּקְשֶׁן וְחוֹזֵר וּמַקְשֶׁה לוֹ אוֹתָהּ קוּשְׁיָא עַצְמָהּ וּמְפָרֵשׁ דְּבָרָיו וְאֵין נִרְאֶה דְּאֵין זוֹ סוּגְיַית הַגְּמָ' אֶלָּא תַּנָּא אֶחָד הוּא שֶׁשּׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב לְעַצְמוֹ לְכָךְ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּהַתַּנָּא לְרַוְוחָא דְּמִילְּתָא בָּא לְפָרֵשׁ דַּאֲפִילּוּ תֹּאמַר שֶׁאֵין חִילּוּק בֵּין ב"ח לְשֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים וְלֹא מְמַעֲטִינָן מֵחַיִּים דְּלָאו ב"ח אפ"ה מִפְּרָטָא דְּשׁוֹר לֹא תְּרַבֶּה כָּל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן וְתִקְשֶׁה לְךָ הִמָּצֵא תִמָּצֵא ל"ל דְּהָא לֹא מְרַבִּינָן מִפְּרָטָא דְּשׁוֹר אֶלָּא דָּבָר הַקָּרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וּמַסִּיק וְיֹאמַר גְּנֵיבָה וְשׁוֹר וַחֲמוֹר שֶׂה וְחַיִּים וְהַכֹּל בִּכְלָל וְא"כ הִמָּצֵא תִמָּצֵא לָמָּה לִי וּמְשַׁנֵּי אִילּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ ב"ח עַתָּה שֶׁאֵין מוֹצֵא טַעַם אַחֵר מְחַלֵּק בֵּין בַּעֲלֵי חַיִּים לְשֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים אֲבָל בַּתְּחִלָּה שֶׁהָיוּ לוֹ טְעָמִים אֲחֵרִים לֹא חוֹשֵׁשׁ אִם לֹא נְחַלֵּק וְהַשְׁתָּא אִיצְטְרִיךְ הִמָּצֵא תִמָּצֵא לְרַבּוֹת שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים וּפָרֵיךְ מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא בַּעֲלֵי חַיִּים כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי חַיִּים אָמוּר וְלָמָּה לִי כָּל הַנֵּי פְּרָטֵי הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים גְּנֵיבָה פֵּירוּשׁ כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר וְעוֹד שֶׁאֲלוֹ דְּאַמַּאי הוּצְרַךְ לוֹמַר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ ב"ח ה"ל לְמֵימַר אִילּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמְּא לַאֲתוּיֵי עוֹפוֹת טְהוֹרִים וְלֹא הֲוֵי מָצֵי לְאַקְשׁוּיֵי תוּ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי חַיִּים אָמוּר כוּ' וְשַׁפִּיר אִיצְטְרִיךְ הִמָּצֵא תִמָּצֵא וְאוֹר"י דְּסוֹבֵר זֶה הַתַּנָּא שֶׁאֵין לָנוּ לִתְלוֹת זֶה הַדָּבָר בְּצַד טוּמְאָה כֵּיוָן שֶׁטּוּמְאָה חֲלוּקָה יוֹתֵר מִדַּאי שֶׁזֶּה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְזֶה בְּבֵית הַבְּלִיעָה דַּוְקָא וְעוֹד שָׁאֲלוּ לָמָּה לֵיהּ לְרָבָא לְמֵימַר דְּאִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא קָא קַשְׁיָא לֵיהּ וְצָרִיךְ לַהֲפוֹךְ דִּבְרֵי הַבְּרַיְיתָא וְלוֹמַר גְּנֵיבָה וְשׁוֹר לֵימָא דְּחִזְקִיָּה אָתָא לְפָרוּשֵׁי לָמָּה כָּל הַנֵּי פְּרָטֵי וְאִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא סָמֵיךְ וְכִבְנֵי מַעֲרָבָא ס"ל דְּאָמְרֵי בִּשְׁנֵי כְּלָלוֹת הַסְּמוּכִי' זֶה לָזֶה הַטֵּל פְּרָט בֵּינֵיהֶם וְדוּנֵם בִּכְלָל וּפְרָט וְה"ק יֹאמַר הִמָּצֵא וְשׁוֹר וּגְנֵיבָה וְהַכֹּל בִּכְלָל אֲבָל הִמָּצֵא תִמָּצֵא לֹא חָשִׁיב לְהוּ שְׁנֵי כְּלָלוֹת דְּדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וּמְשַׁנֵּי דְּמִשּׁוֹר לְחוּדֵיהּ וְעִם שְׁנֵי כְּלָלוֹת לֹא אָתֵי וּמַסִּיק וְיֹאמַר הִמָּצֵא וְשׁוֹר וַחֲמוֹר וְשֶׂה וּגְנֵיבָה וְהַכֹּל בִּכְלָל אִילּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ ב"ח וְהַשְׁתָּא מְסַיֵּים שַׁפִּיר כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר חַיִּים הֲרֵי חַיִּים אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים כְּלָל וּפְרָט לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר וַהֲוֵי אָתֵי מַסְקָנָא דִּבְרַיְיתָא שַׁפִּיר דִּלְפִי מַה שֶּׁמְּפָרֵשׁ רָבָא דְּהִמָּצֵא תִמָּצֵא קָא קַשְׁיָא לֵיהּ אֵין מְתָרֵץ בַּבְּרַיְיתָא עַצְמָהּ כְּלוּם וְגַם מַה שֶּׁמַּזְכִּיר שׁוֹר קוֹדֶם לִגְנֵיבָה הֲוָה אָתֵי נַמִּי שַׁפִּיר וְהֵשִׁיב לוֹ ר"י חֲדָא דְּאֵין לוֹמַר דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בְּע"א וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כָּאן בָּזֶה וְעוֹד דְּא"כ הֵיאַךְ הָיָה יָכוֹל לוֹמַר אִילּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וְקָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה הָא ע"כ כֵּיוָן דְּסָבַר הַאי תַּנָּא דִּשְׁנֵי כְּלָלוֹת הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה בְּרִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה דַּיְינִינָן לֵיהּ א"כ מִשְּׁנֵי כְּלָלוֹת הֲוָה מְרַבִּינָן כָּל דָּבָר דְּהָא לֵיכָּא לְמֵימַר הַטֵּל פְּרָט בֵּינֵיהֶם כִּבְנֵי מַעֲרָבָא דְּא"כ תִּקְשֶׁה לֵיהּ שֶׂה לָמָּה לִי כִּדְפָרֵיךְ בְּסָמוּךְ:

אי

אי הָכִי שַׁפִּיר קָשְׁיָא לֵיהּ. וּמִשֵּׁנִי מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ פִּירְכָא אע"ג דְּהַאי פִּירְכָא לֵיתָא בְּבְרַיְיתָא הֵיינוּ מִשּׁוּם דְּלָא חָשׁ לְפַרְשֵׁהּ:

מֵהֵיכָא קָמַיְיתֵי לֵיהּ מִכְּלָלָא בְּתַרְא בְּכְלָלָא גּוּפֵי׳ חַיִּים כְּתִיב בֵּיהּ. גַּם זֶה שְׁאַל הָ"ר אֲשֶׁר מִלּוּנִי"ל אֶת ר"י דְּאִבְּתִּי תִּקְשֶׁה הַמְּצָא תַּמְצָא ל"ל דְּהָא כֵּיוָן דְּלָא מָצֵי לְרַבּוּיֵי בִּכְלָל וּפְרָט וּבְכְלָל טָפֵי אֶלָּא בַּעֲלֵי חַיִּים מִשּׁוּם דִּכְלָלָא גּוּפֵיהּ חַיִּים כְּתִיב בֵּיהּ א"כ ע"כ חַיִּים לִכְלָלָא לֹא אַתְיָא דְּאִי בְּכְלָלָא אַמַּאי אִיצְטְרִיךְ כָּל הַנְּהוּ פְּרָטֵי לֹא לְכִתּוֹב אֶלָּא גְּנֵיבָה וְחַיִּים וְהֲוָה מְרַבִּינָן נַמִּי כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים אַלְמָא לָאו בְּכְלָלָא הוּא אֶלָּא פְּרָטָא וּמִפְּרָט דְּחַיִּים לְחוּד נִרְבֶּה כָּל ב"ח וּמִכָּל הַנֵּי פְּרָטֵי נִרְבֶּה כָּל דָּבָר וְהָכִי אִיתָא בְּסָמוּךְ אִי לְאָתְווֹיֵי בַּעֲלֵי חַיִּים מֵחַיִּים נִפְקָא וְהַשִּׁיב ר"י דִּלְקַמָּן וְדַאי דְּאִיבָּא בְּכְלָלָא וּפְרָטָא וּבְכְלָלָא כְּדַאֲמַר שָׁדֵי שׁוֹר בֵּין הַמְּצָא תַּמְצָא קָאָמַר שַׁפִּיר דְּמִכְּעֵין הַפְּרָט דִּשּׁוֹר מְרַבִּינָן אֲפִילּוּ דְּלֵאו ב"ח דְּבָל ב"ח מִפְּרָטָא דְּחַיִּים נִפְקָא אֲבָל הָכָא בְּלָא הַמְּצָא תַּמְצָא אִי חַיִּים לֹא הָוֵי בְּכְלָל הֵיכִי מִתְרַבּוּ דְּלֵאו ב"ח מִפְּרָטֵי כֵּיוָן דְּלֵיכָּא בְּכְלָל בְּתַרְא לְרַבּוּיֵי מִינַּיהּ כְּעֵין הַפְּרָט וְהוֹאִיל שֶׁאֵין לְרַבּוֹת מֶקֶן כְּלוּם אִם נַעֲשֶׂה חַיִּים פְּרָט ע"כ צְרִיכִין אָנוּ לַעֲשׂוֹת מֵחַיִּים בְּכְלָל וְרָבוּאוֹ הַפְּרָטוֹת לְמַעֵט מִן הַכְּלָל וְנֹאמַר מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלְתּוֹ מְטַמֵּאָה וּנְמַעֵט מֵהֶם עוֹפוֹת טְמֵאִים וְאע"ג דְּהַאי תַּנָּא אֵין נִרְאֶה לוֹ לְהַפּוֹס צַד טוּמְאָה הֵיינוּ דּוֹקָא לְפִי מַה שֶּׁהָיָה יָכוֹל לְהַפּוֹס צַד ב"ח וְרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כְּלָל דְּחַיִּים כְּמוֹ כְּלָל דְּגְנֵיבָה אֲבָל הַשִּׁתָּא דְּמַסִּיק דְּמֵחַיִּים לֹא מִשְּׁמַע אֶלָּא ב"ח וְאֵין יָכוֹל לְהַפּוֹס צַד ב"ח דְּא"כ פְּרָטֵי לְמָה לִי ע"כ הָיָה צָרִיךְ לְהַפּוֹס צַד טוּמְאָה לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ הַמְּצָא תַּמְצָא לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר כְּדַמְסִיק:

לִמְעוּטֵי דָּבָר שֶׁאֵין מִסּוּיָּם. אית סְפָרִים דְּגִרְסִי לְאָתְווֹיֵי וּלְעִיל (דף סג. ד"ה דבר) מְפוֹרָשׁ:

אי הָכִי שֶׁה ל"ל. ה"מ לְאַקְשׁוּיֵי שׁוֹר וְשֶׂה ל"ל דְּמִכְּעֵין הַפְּרָט דְּחַיִּים לְחוּד מְרַבִּינָן כָּל דָּבָר אֲפִילּוּ דְּלֵאו ב"ח וּלְפִי שֶׁהַגְּמָרָא הִתְחִיל דִּבְרֵיהוּ בְּשׁוֹר שֶׁהוּא רִאשׁוֹן נָקֵט הָכִי אֲבָל בְּאֶמֶת הוּא שֶׁשְּׁנֵיהֶם מְיוּתָּרִים:

אין

אי הָכִי שַׁפִּיר קָשְׁיָא לֵיהּ מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ פִּירְכָא לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר מֵהֵיכָא קָמַיְיתֵי לֵיהּ מִכְּלָל בַּתְרָא בְּכְלָלָא גּוּפֵיהּ חַיִּים כְּתִיב בֵּיהּ כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל מַאי קָא מְהַנֵּי לֵיהּ אִי לַאֲתוּיֵי כָּל דָּבָר הָא חַיִּים כְּתִיב בַּעֲלֵי חַיִּים אֵין מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא מִשּׁוּם הָכָא אִיצְטְרִיךְ אִם הַמְּצָא אַמְרֵי וְהָא שְׁנֵי כְּלָלוֹת דִּסְמִיכֵי אַהֲדָדֵי נִינְהוּ אָמַר רָבִינָא כְּדַאֲמְרֵי בְּמַעֲרָבָא כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי כְּלָלוֹת הַסְּמוּכִים זֶה לְזֶה הַטֵּל פְּרָט בֵּינֵיהֶם וְדוּגֵם בְּכְלָל וּפְרָט שָׁדֵי שׁוֹר בֵּין הַמְּצָא לְתַמְצָא לַאֲתוּיֵי מַאי אִי לַאֲתוּיֵי ב"ח מֵחַיִּים נַפְקָא אֶלָּא לַאֲתוּיֵי דָּבָר שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים וּדְרוֹשׁ הָכִי מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר הַמְּטַלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן אַף כָּל דָּבָר הַמְּטַלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן וְתוּ שָׁדֵי חֲמוֹר בֵּין הַמְּצָא לְתַמְצָא לַאֲתוּיֵי מַאי אִי לַאֲתוּיֵי דָּבָר שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים מִשּׁוֹר נַפְקָא אֶלָּא לַאֲתוּיֵי דָּבָר מְסוּיָּם א"ה שֶׂה לָמָּה לִי אֶלָּא רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה הוּא כְּדִתְנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּתָנָא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל בַּמַּיִם בַּמַּיִם ב' פְּעָמִים אֵין זֶה כְּלָל וּפְרָט אֶלָּא רִיבָּה וּמִיעֵט רִיבָּה הַכֹּל מַאי רַבִּי רַבִּי כָּל מִילֵּי אִי הָכִי כָּל הַנֵּי פְּרָטֵי לָמָּה לִי לְמִעוּטֵי קַרְקַע וְחַד לְמִעוּטֵי עֲבָדִים וְחַד לְמִעוּטֵי שְׁטָרוֹת גְּנֵיבָה וְחַיִּים לְכִדְרַב דְּאָמַר אַחֲיֵיהּ לְקֶרֶן כְּעֵין שֶׁנָּנַב וּלְמ"ד חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְנַפְקָא לֵיהּ מֵאם יִמְצֵא הַגַּנָּב הַאי אִם הַמְּצֵא תִּמְצֵא מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ מִבָּעֵי לֵי' לְכִדְרָבָא בַּר אֲהִילָאי דְּאָמַר רָבָא בַּר אֲהִילָאי מַאי טַעְמָא דְּרַב דְּאָמַר מוֹדֶה בְּקָנָס וְאַחַר כַּךְ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר דִּכְתִיב אִם הַמְּצֵא תִּמְצֵא אִם הַמְּצֵא בְּעֵדִים תִּמְצֵא בְּדַיָּנִים פְּרָט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ וּלְמ"ד תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מַפִּיק לֵיהּ לְגַנָּב עַצְמוֹ מַרְשִׁיעַ עַצְמוֹ מִנָּלָן מֵאֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים וְלֹא הַמַּרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ וּלְמ"ד חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב דְּאִיתֵי לֵיהּ מֵהַמְּצֵא תִּמְצֵא לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ הַאי אֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ אָמַר לָךְ הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמוֹדֶה בְּקָנָס וְאח"כ בָּאוּ עֵדִים חַיָּב וּלְמ"ד חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב דְּנַפְקָא לֵיהּ גַּנָּב מֵהֶתָּם בִּשְׁלָמָא אִם הַמְּצֵא תִּמְצֵא לְכִדְרָבָא בַּר אֲהִילָאי אֲבָל כָּל הַנֵּי פְּרָטֵי לָמָּה לִי כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לֹא פַּרְשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִשְׁנֵית לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא לְדָבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ וְאִימָא גַּנָּב עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה לֹא ס"ד דְּתַנְיָא רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה אָמַרְתָּ לֹא כַּךְ הָיָה מַאי לֹא כַּךְ הָיָה אָמַר אַבָּיֵי לֹא לִכְתּוֹב רַחְמָנָא שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם בְּגַנָּב וְלֵיתֵי בְּק"ו מִטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וּמַה טּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב דִּבְהֵיתֵירָא אָתָא לְיָדֵיהּ אָמַר קְרָא לְיַשְׁלֵם תְּרֵי גַּנָּב עַצְמוֹ דִּבְאִיסּוּרָא אָתָא לְיָדֵיהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן אֶלָּא שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם דִּכְתַב רַחְמָנָא בְּגַנָּב עַצְמוֹ לָמָּה לִי דַּאֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה וְהַאי אִם הַמְּצֵא לְהָכִי הוּא דְּאָתָא הָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא יָדוֹ

אין

אין

כחושה

מקשה הגמרא: **אי הָכִי**, שהכלל הראשון הוא 'גניבה' והכלל האחרון הוא 'חיים', **שַׁפִּיר קַשְׁיָא לֵיהּ** – היטב הוקשה לתנא, ומדוע אכן נאמר בפסוק 'אם המצא תמצא'. משיבה הגמרא: **מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ פִּירְכָא** – יש דחייה ללימוד זה, שכן **לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר** שאמר התנא **מַהֵיכָא קָמְיַיתֵי לֵיהּ** – מהיכן הוא דורש זאת, הוי אומר **מִכְּלָל כַּתְּרָא** – מהכלל האחרון, 'חיים'. וקשה, **הלא כְּלָלָא גּוּפֵיהּ** – הכלל עצמו, 'חַיִּים' **כְּתִיב בֵּיהּ** ומשמע בעלי חיים בלבד, ואם כן **כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל** שנאמר בפסוק **מַאי קָא מְהֲנֵי לֵיהּ** – מה הועיל, שכן **אי לְאַתּוּיֵי** – אם כדי לרבות **כָּל דָּבָר, הָא חַיִּים כְּתִיב**, ומשמע **בַּעֲלֵי חַיִּים אִין** – כן, **מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא. מִשּׁוּם הָכָא אִיצְטְרִיךְ** – לפיכך הוצרכה התורה לכתוב **'אִם הַמְּצֹא תִמָּצֵא'**, ללמד שהכלל ופרט וכלל נדרש משם ולכן התרבו אף שאר דברים.

מאחר והכלל ופרט וכלל נדרש מ'אם המצא תמצא', **אָמְרֵי** – התקשו בני הישיבה, **וְהָא שְׁנֵי כְּלָלוֹת דְּסָמְכֵי אַהֲדָדֵי נִינְהוּ** – שני הכללים 'המצא תמצא' נאמרו בסמיכות זה לזה והפרט [שור חמור ושה] לא נאמר ביניהם, כיצד אם כן ניתן לדרשם בכלל ופרט וכלל. **אָמַר רָבִינָא**, גם באופן זה נדרש הפסוק בכלל ופרט וכלל, **וּכְדַאֲמְרֵי בְּמַעֲרָבָא** – כפי שאמרו בארץ ישראל, **כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי כְּלָלוֹת** [–כללים] **הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה** והפרט נאמר אחר כך, **הַטֵּל** את **הַפְּרָט** ודרשהו כאילו הוא נאמר **בֵּינֵיהֶם**, **וְדוּגֵם** ודרוש את הפסוק **בִּכְלָל וּפְרָט.**

הגמרא מבארת כיצד נדרש הפסוק 'אם המצא תמצא' בכלל ופרט וכלל: **שְׁדֵי** [–הטל] את תיבת 'שׁוֹר' **בֵּין 'הַמְּצֹא'** שהוא הכלל הראשון לְ'תִמָּצֵא' שהוא הכלל האחרון, ודרוש כלל ופרט וכלל. מבררת הגמרא, **לְאַתּוּיֵי מַאי** – מה יש לרבות מהכלל ופרט וכלל, **אי לְאַתּוּיֵי** – אם לרבות שאר **בַּעֲלֵי חַיִּים, הרי מִ'חַיִּים' נָפְקָא** – מתיבת 'חיים' אנו למדים כבר לרבות אותם. **אֶלָּא לְאַתּוּיֵי דָּבָר שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים, וּדְרוֹשׁ הָכִי** – וכך תדרוש לרבות מעין הפרט, **מָה הַפְּרָט הַמְּפוֹרָשׁ** [דהיינו שור], הוא **דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, אַף כָּל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן** חייבים עליו כפל. מוסיפה הגמרא, **וְתוּ** – הפסוק נדרש בכלל ופרט וכלל נוסף, שכן **שְׁדֵי** – הטל אף את תיבת 'חָמוֹר' **בֵּין 'הַמְּצֹא'** לְ'תִמָּצֵא', ודרוש כלל ופרט וכלל. **לְאַתּוּיֵי מַאי** – מה בא לרבות כלל ופרט וכלל זה, **אי לְאַתּוּיֵי דָּבָר שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים, הרי מִ'שׁוֹר' נָפְקָא** – מהכלל ופרט וכלל הנדרש בתיבת 'שור' כבר התרבו אלו. **אֶלָּא לְאַתּוּיֵי דָּבָר מְסוּיָּים** – לרבות שחיוב כפל נוהג בכל דבר שיש סימן היכר בגופו, אבל לא בדבר שאינו מסוים. אולם הגמרא מקשה על ביאור זה בברייתא, **אי הָכִי** – אם אכן נדרש הפסוק בכלל ופרט וכלל, 'שֶׁה' **לָמָּה לִי** – מדוע נאמר 'שה'. הגמרא מבארת את דרשת הברייתא באופן אחר: **אֶלָּא רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה הוּא** – מאחר ונאמרו הכללים בסמיכות והפרטים אחריהם נדרש הפסוק במידת ריבה ומיעט וריבה, **כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – כפי שדרש התנא מבית מדרשו של רבי ישמעאל פסוק אחר האמור מעין פסוק זה. **דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, בענין סימני טהרה בדגים נאמרו בתורה התיבות 'בַּמַּיִם' 'בַּמַּיִם' **שְׁנֵי פְּעָמִים** בסמיכות, שנאמר (ויקרא יא ט) "אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ", ותיבת 'במים' היא 'כלל' מאחר ונכללו בה כל מימות שבעולם [נחלים, שיחין ומערות], ונמצא ששני כללים ['בַּמַּיִם' 'בַּמַּיִם'] נאמרו בסמיכות ואילו הפרטים ['בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים'] נאמרו אחריהם, לפיכך **אֵין** פסוק **זֶה** נדרש במידת **כְּלָל וּפְרָט** וכלל, **אֶלָּא** במידת **רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה** שבה אנו אומרים **רִיבָּה הַכֹּל** – התרבו כל מימות שבעולם להצריך סימני טהרה בדגים הגדלים בהם.

הגמרא מסיימת את התירוץ ומבארת לפי זה את הפסוק: **מַאי רַבִּי** – מה התרבה בפסוק, **רַבִּי כָּל מִילֵּי** – התרבה כל דבר. מבררת הגמרא, **אי הָכִי** – מאחר והתרבה כל דבר, **כָּל הָנֵי פְּרָטֵי לָמָּה לִי** – מדוע נאמרו כל הפרטים הללו. משיבה הגמרא, **חַד** – אחד מהפרטים נאמר **לְמַעוּטֵי קָרְקַע** שאין הגנב חייב עליה כפל, **וְחַד לְמַעוּטֵי עֲבָדִים** – אם גנב עבדים הוא פטור מכפל, **וְחַד לְמַעוּטֵי שְׁטָרוֹת** – אם גנב שטרות פטור מכפל. ומה שהוסיפה התורה תיבות 'גְּנֵבָה' 'וְחַיִּים', הוא **לְדַרַשׁ** – לדרשה שדרש מהם רב (לקמן סה.). **דְּאָמַר** רב, ממה שנאמר 'חיים' לגבי גניבה אנו למדים **אַחַיֶּיהָ לְקָרֵן כְּעֵין שֶׁגָּנַב** – השלם את הקרן שתהא כשעת הגניבה. דהיינו, אם הוכחשה או הוזלה הבהמה לאחר הגנבה, חייב לשלם את הקרן כפי שוויה בשעת הגנבה.

מסוגית הגמרא עד כאן עולה, שהפסוק 'אם לא יִמָּצֵא הַגַּנָּב' אמור בטוען טענת גנב. ואילו בפסוק 'אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב' נחלקו הבריתות (לעיל סג:), האם אמור בגנב עצמו [ודורש 'ה'גנב למעט טענת אבד, וחיוב ארבעה וחמשה בטוען טענת גנב נלמד מהיקש לגנב], או שהוא נאמר כדי למעט טוען טענת אבד [ודורש 'ה'גנב לרבות תשלומי ארבעה וחמשה], וגנב עצמו אמור בפסוק 'אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא' כאשר התבאר בתנא דבי חזקיה. הגמרא ממשיכה לברר כיצד נדרשים הפסוקים לפי שתי הבריתות לעיל: **וּלְמַאן דְּאָמַר חַד** – פסוק אחד נאמר **בְּגַנָּב** ['אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב'] **וְחַד** – ופסוק אחד נאמר **בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב** ['אִם לא יִמָּצֵא הַגַּנָּב'], **וְגַנָּב עַצְמוֹ** שחייב כפל **נַפְקָא לֵיהּ** – הוא לומד **מִ'אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם'** (שמות כב ו), אם כן **הַאי** – הפסוק (שם ג) **'אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא בְּיָדוֹ הַגְּנֵבָה וגו' שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם'**, **מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ** – מה הוא דורש ממנו, הן כבר למדנו לדבריו חיוב כפל בגנב עצמו. משיבה הגמרא, **מִבְּעֵי לֵיהּ** –פסוק זה נצרך לו **לְכִדְרָבָא בַּר אַהֵילַאי. דְּאָמַר רָבָא בַּר אַהֵילַאי, מַאי טַעְמָא דְּרַב דְּאָמַר** (לקמן עד:) **הַמּוֹדֶה** מעצמו **בְּחִיּוּב קָנָס** המוטל עליו, וכגון שהודה שגנב והתחייב לשלם כפל, **וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים** לחייבו על כך, **פָּטוּר** מלשלם, משום **דִּכְתִיב אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא**, ומכפילות הלשון יש לדרוש שרק **'אִם הִמָּצֵא'** הדבר מתחילה **בָּעֵדִים** – על ידי עדים, **'תִּמָּצֵא'** חיוב הכפל [שהוא קנס] **בְּדַיָּינִים** – על ידי הדיינים, שיחיובוהו לשלם, **פָּרַט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ** –המודה בעצמו בחיוב הקנס, שאף על פי שבאו עדים אחר כך, אינו משלם כפל.

מבררת הגמרא, **וּלְמַאן דְּאָמַר תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב** – למי שסובר ששני הפסוקים נאמרו בשומר הטוען טענת גנב, ולדבריו **דְּהַאי 'אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא' מַפִּיק לֵיהּ** – הוא לומד חיוב כפל **לְגַנָּב עַצְמוֹ**, אם כן **מַרְשִׁיעַ עַצְמוֹ** – המודה מעצמו בקנס **מְנָלָן** שפטור מכפל. משיבה הגמרא, התנא הזה לומד זאת **מֵ'אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ'** (שם ח) האמור בשומר חנם, שמשמע שאינו חייב כפל אלא כאשר הורשע על ידי דיינים [דהיינו על פי העדים], **וְלֹא הַמַּרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ** לפני שבאו העדים שפטור מכפל.

ממשיכה הגמרא ומבררת: **וּלְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דְּאִיתֵּי לֵיהּ** – שהוא לומד **מִ'הִמָּצֵא תִּמָּצֵא' לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ** לפטרו מקנס, **הַאי 'אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן' וגו' מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ**. משיבה הגמרא, **אָמַר לָךְ, הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ** – פסוק זה נצרך לדעתו כדי ללמד **לְמוֹדֶה בְּקָנָס** ולא באו עדים אחר כך **דְּפָטוּר**. ומכיון שפסוק זה מלמד לפטור באופן שלא באו עדים לאחר שהודה, נותר לו הפסוק 'אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא' ללמד שאפילו באו עדים אחר כך הוא פטור. **וּמַאן דְּאָמַר תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב**, ודרש מ'אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא' לחייב גנב בכפל, ואם כן לא נותר אלא הפסוק 'אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן' לפטור מודה בקנס, **קָסָבַר** שהמוֹדֶה **בְּקָנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים חַיָּיב**, ולא פטרה התורה את המודה בקנס אלא באופן שלא באו עדים לאחר שהודה.

מקשה הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דְּנַפְקָא לֵיהּ חיוב כפל בְּגַנָּב מֵהָתָם** – מהפסוק 'אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב', **כִּשְׁלָמָא** – מובן מדוע נאמר **'אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא', לְכִדְרָבָא בַּר אַהֵילַאי** שלמד מכאן פטור במודה בקנס, **אֲבָל כָּל הָנֵי פְּרָטֵי** האמורים שם, 'מִשּׁוֹר עַד חֲמוֹר עַד שֶׂה חַיִּים' **לָמָּה לִי** – מדוע נאמרו. מתרצת הגמרא: פרטים אלו נאמרו **כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה כבר וְנִשְׁנֵית שוב, לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא לְדָבָר** אחד **שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ**, ומשום אותו דבר נשנית כל הפרשה עם פרטיה. אף כאן, נשנתה הפרשה כדי ללמד שהמודה בקנס פטור, ומשום כך נכפלו גם כל הפרטים.

המשך בעמוד כד

אֵין לִי לְחַיֵּב גְּנֵב בְּכֶפֶל אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁנְּטָלוֹ אֶת הַגְּנִיבָה בְּיָדוֹ, אֲבָל אִם הֵיא נִכְנְסָה מֵאֵלֶּיהָ לְגִנּוֹ אוֹ לְחֲצֵירוֹ וְקַרְפֵּיפוֹ [– מִגְרָשׁ גָּדוֹל הַמּוּקָף מִחִיצוֹת שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ דִּיּוּר], וְנָעַל בְּפָנֶיהָ עַל מְנָת לְגוֹנְבָהּ, מִנַּיִן שֶׁאַף בְּאוֹפֶן זֶה הוּא חַיָּיב כְּפֶל. תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא', לְלַמְּדֵנוּ שֶׁמְּקוֹם הוּא חַיָּיב כְּפֶל. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אִם כֵּן, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר הַפְּסוּק אֶלָּא לְכָךְ, לֵימָא קְרָא – יֵאָמֵר הַכָּתוּב אוֹ 'הִמָּצֵא הִמָּצֵא' אוֹ 'תִּמָּצֵא תִּמָּצֵא', דְּהַיְינוּ לְשׁוֹן שִׁוּוּה בְּשִׁתּוּדָן, מִדְּשַׁנֵּי קְרָא – מִזֶּה שֶׁשִּׁנְּתָה הַכָּתוּב וְאָמַר 'הִמָּצֵא תִּמָּצֵא' שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי – יֵשׁ לָךְ לִלְמוֹד מִכָּאן שְׁנֵי דְּבָרִים, חִיּוּב כְּפֶל בְּכֹל אוֹפֶן, וְאַחַת מֵהַדְּרָשׁוֹת הָאֲמוּרוֹת לְעֵיל.

אֲגַב שֶׁהֵבֵאנוּ דִּבְרֵי רַב לְעֵיל, דָּנָה הַגְּמָרָא בְּדִבְרֵיהוּ: גּוּפָא, אָמַר רַב, יֵשׁ חִילּוּק בֵּין הַתַּשְׁלוּמִים שֶׁעַל הַגְּנֵב לְשַׁלֵּם, שֶׁתַּשְׁלוּם הַקֶּרֶן שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַדָּבָר הַנִּגְנָב, עַל הַגְּנֵב לְשַׁלֵּם כְּעֵין שֶׁגָּנַב – כְּשִׁוּוּי הַגְּנִיבָה בְּשָׁעָה שֶׁהוֹצִיאָהּ מִבַּיַּת בַּעֲלִיָּה, אוֹלָם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל שֶׁנִּקְנָס הַגְּנֵב עַל מַעֲשֵׂה הַגְּנִיבָה, וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁנִּקְנָס כְּשֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר אֶת הַבְּהֵמָה שֶׁגָּנַב, עֲלֵיהוּ לְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין – כְּפִי מַה שֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה הַגְּנוּבָה שָׁוָה, אִם הָיְתָה קַיֶּמֶת בְּשָׁעָה שֶׁבָּאוּ הָעֵדִים לְבֵית דִּין לְהָעִיד עַל מַעֲשֶׂיהָ וּלְחַיְּבוֹ. מְבָרֶרֶת הַגְּמָרָא: מַאי טַעְמָא דְּרַב, שֶׁחִילֵּק בֵּין הַתַּשְׁלוּמִים. וּמְבָאֲרַת: בְּפָרָשַׁת גְּנֵב שֶׁנִּמְצְאָה הַגְּנִיבָה בִּידוֹ, אָמַר קְרָא [– הַכָּתוּב] אֶת הַתִּיבוֹת גְּנֵיבָה וְחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כב ג) 'אִם הִמָּצֵא תִּמָּצֵא בִּידוֹ הַגְּנֵיבָה, מִשּׁוֹר עַד חֲמוֹר עַד שֶׂה חַיִּים', וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק, אַמַּאי קָאָמַר רַחֲמָנָא חַיִּים בְּגֵנֵיבָה, הֲרֵי מִילִּים אֵלּוּ מְיוּתָרוֹת הֵן, אֶלָּא בָּא לְלַמֵּד שִׁיּוּתָהּ הַתּוֹרָה עַל הַגְּנֵב, אַחֲרֵיהּ לְקֶרֶן – הַחֲיֵה וְהַשְׁלֵם אֶת חִיּוּב הַקֶּרֶן, שֶׁיִּהֵא כְּעֵין שֶׁגָּנַב – שֶׁיִּשָּׁלֵים אֶת הַחִסָּרוֹן שֶׁנִּחְסַר לַבְּעָלִים בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְנְבָה. וּמֵאַחַר שֶׁהַכָּתוּב נָקַט לְשׁוֹן גְּנֵיבָה שֶׁמִּשְּׁמַע מִמֶּנּוּ רַק תַּשְׁלוּם הַקֶּרֶן, נִמְצָאנוּ לְמֵדִים שֶׁיֵּשׁ לְמֹעֵט אֶת שְׁאָר הַתַּשְׁלוּמִים, שֶׁאוֹתָם הַגְּנֵב מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.

מִסְתַּיְּמֶת דִּבְרֵי רַב נִרְאֶה, שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְכָל שִׁינּוּי שֶׁחָל בַּבְּהֵמָה מִשְּׁעַת הַגְּנִיבָה עַד שְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין. לְפִיכָךְ אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, אֲמִינָא – אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁלֹּא יִתְּכֵן שֶׁרַב טַעֲה לוֹמַר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נָכוֹן, אֶלָּא כִּי נָיֵים וְשָׁכִיב רַב – כַּאֲשֶׁר נִמְנַם רַב בְּעִיּוּפוֹתָו, לְפִנֵּי שֶׁנִּרְדַּם, אָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא – אֶת דִּבְרֵיו אֵלּוּ, שֶׁכֵּן יֵשׁ לְדַבְּרֵיהוּ פִּירְכָא, דְּתַנְיָא, הַגּוֹנֵב בְּהֵמָה כְּחוּשָׁה, וְהִשְׁמִינָהּ – הָאֲכִיל אוֹתָהּ עַד שֶׁהִשְׁמִינָה וְשׁוּבָהּ יוֹתֵר מִתְּחִילָּה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְכֵן תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אִם טָבַח אוֹ מָכַר, כְּעֵין שֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה בְּשָׁעָה שֶׁגָּנַב אוֹתָהּ, שֶׁהִיְתָה אַז כְּחוּשָׁה. וְהֲרֵי לְדִבְרֵי רַב מְשַׁלֵּם הַגְּנֵב כְּפִי עֶרֶךְ בְּהֵמָה שְׁמִינָה. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אָמְרֵי – עָנוּ בְּנֵי הַיְשִׁיבָה, שֶׁאֵין לְהַקְשׁוֹת מִבְּרַיְיתָא זוֹ עַל דִּבְרֵי רַב, שֶׁכֵּן בְּאוֹפֶן זֶה הַגְּנֵב אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין אַף לְדַעַת רַב, מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ הַגְּנֵב לְבַעַל הַבְּהֵמָה, וְכִי אֲנָא פַּטִּימְנָא – אֲנִי טִרַחְתִּי וּפִיטַּמְתִּי אֶת הַבְּהֵמָה מִנִּכְסַיי, וְאַתְּ שָׁקְלַתְּ – וְאוֹתָהּ תִּיטּוּל אֶת הַקֶּנֶס שֶׁכְּנֶגֶד תּוֹסֶפֶת פִּיטּוּם זוֹ.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עוֹד עַל דִּבְרֵי רַב: הָא שְׁמַע, הַגּוֹנֵב בְּהֵמָה שְׁמִינָה, וְהִכְחִישָׁהּ עַל יְדֵי שֶׁעָשָׂה בָּהּ מְלֶאכָה קָשָׁה אוֹ שֶׁהֵכָּה אוֹתָהּ בַּמַּקְלוֹת, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כְּעֵין שֶׁהִיְתָה הַבְּהֵמָה בְּשָׁעָה שֶׁגָּנַב אוֹתָהּ. וְהֲרֵי לְדִבְרֵי רַב יֵשׁ לְחַיְּבוֹ לְשַׁלֵּם דְּ' וְה' לְפִי עֶרֶךְ בְּהֵמָה כְּחוּשָׁה. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: הָתָם נַמִּי – אַף בְּאוֹפֶן זֶה מוֹדֶה רַב, מִשּׁוּם דְּאַמְרִינַן לֵיהּ לְגַנֵּב, מַה לִּי קַטְלָהּ כּוּלָּהּ – מֵהוּ הַחִילּוּק בֵּין גְּנֵב שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁשָּׁחַט אוֹתָהּ הֵרַג אֶת כָּל הַבְּהֵמָה שֶׁגָּנַב, דְּהַיְינוּ, שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנְּתָה גּוּפָהּ מִשְּׁעַת הַגְּנִיבָה וְעַד שְׁעַת הַטְּבִיחָה, מַה לִּי קַטְלָהּ פַּלְגָּא – לְבֵין גְּנֵב שֶׁשָּׁחַט אֶת חֲצִיָּהּ, דְּהַיְינוּ שֶׁהַכְחִישָׁה, שֶׁאַף הִיא נֶחְשֶׁבֶת כְּהַתְחָלַת הַטְּבִיחָה, וְכֹשֶׁם שֶׁהַשּׁוֹחֵט מְשַׁלֵּם דְּ' וְה' כְּשִׁוּוּי הַבְּהֵמָה בְּשְׁעַת תְּחִילַּת הַטְּבִיחָה, כֵּן גַּם בְּשֶׁהַכְחִישָׁה מְשַׁלֵּם כְּפִי שִׁוּוּיָהּ בְּשְׁעַת תְּחִילַּת הַהַכְחָשָׁה. נִמְצָא שֶׁרַב לֹא דִּיבֵּר בְּבְהֵמָה שֶׁהִגְנִיב שִׁינָּהּ אֶת גּוּפָהּ, אֶלָּא כִּי קָאָמַר רַב, בְּיוֹקְרָא וְזוּלָא הוּא דְּקָאָמַר – בְּשֶׁנִּשְׁתַּנְּתָה מְחִיר הַבְּהֵמָה, כְּגוֹן שֶׁנִּתְייַקְּרָא הַבְּהֵמוֹת אוֹ הִזְּלוּ בֵּין שְׁעַת הַגְּנִיבָה לִשְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: הֵיכִי דָּמֵי – בְּאֵיזֶה שִׁינּוּי מְחִיר דִּיבֵּר רַב, אִילֵּימָא – אִם תֹּאמַר דְּמֵעִיקָּרָא שַׁוְיָא זוּזָא – שֶׁבַּתְּחִילָּה, בִּשְׁעַת הַגְּנִיבָה, הָיְתָה הַבְּהֵמָה שׁוָה זוּז אֶחָד, וּלְבַסּוֹף סָמוּךְ לִשְׁעַת שֶׁהִגְנִיבָה עֲבָרָה מֵהָעוֹלָם עַל יְדֵי טְבִיחָה אוֹ מְכִירָה, נִתְייַקְּרוּ הַבְּהֵמוֹת, וְשַׁוְיָא אַרְבַּע זוּזֵי, וְכֵן גַּם נִשְׁאַר שׁוּוִיָּהּ עַד שְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין, וְאֵכֶן בְּאוֹפֶן זֶה אָמַר רַב שֶׁאֵת תַּשְׁלוּם הַקֶּרֶן יֵשׁ לְשַׁלֵּם זוּז אֶחָד כְּעֵין שֶׁגָּנַב, אֲזַי לֵימָא פְּלִיגָא דְּרַב אַדְּרַבָּה – נִמְצָא שֶׁרַב חוֹלֵק עַל דִּבְרֵי רַבָּה, דְּאָמַר רַבָּה, הַאי מַאן דְּגָזַל חֲבִיתָא דְּחַמְרָא מֵחַבְרֵיהּ – הַגּוֹזֵל חֲבִית יַיִן מֵחֲבֵרוֹ, מֵעִיקָּרָא בְּשָׁעַת הַגְּזֵילָה הָיְתָה הַחֲבִית שַׁוְיָא זוּזָא, וּלְבַסּוֹף סָמוּךְ לִשְׁעַת שֶׁעָבְרָה מֵהָעוֹלָם, נִתְייַקְּרָה וְשַׁוְיָא אַרְבַּע זוּזֵי, הַדִּין הוּא שֶׁאִם עָבְרָה מֵהָעוֹלָם עַל יְדֵי מַעֲשֵׂי יָדָיו, כְּגוֹן שֶׁתִּבְּרָהּ – שֶׁבַּר אוֹתָהּ, אוֹ שֶׁתְּיָיהּ – שֶׁתָּה אֶת יֵינָהּ, מְשַׁלֵּם אַרְבַּע זוּזִים, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַגּוֹזֵל מְחוּיָּב לְהַשִּׁיב אֶת הַחֲבִית לְבַעְלִיָּה, נִמְצָא שֶׁבְּרֵשׁוּת הַבְּעָלִים נִתְייַקְּרָה, וְשִׁבִּירָתָהּ אוֹ שְׁתִיָּתָהּ זֶהוּ מַעֲשֵׂה גְּזֵילָה, וְלֵכֶן מִשָּׁם כְּשִׁוּוּיָהּ בְּשָׁעָה זוֹ, אוּלָם בְּאוֹפֶן שֶׁאִיתְּבַר מִמֵּילָא – נִשְׁבְּרָה הַחֲבִית מֵאֵלֶּיהָ, בְּלֹא שֶׁהִגְנִיב עֲשֵׂה מַעֲשֶׂה, מְשַׁלֵּם רַק זוּזָא, שֶׁכֵּן חִיּוּבוֹ הוּא עַל הוֹצָאָתָהּ מִבַּיַּת הַבְּעָלִים, וּבְשָׁעָה זוֹ הָיְתָה שׁוָה רַק זוּז. וְאִם כֵּן, מִדְּבָרֵי רַבָּה שֶׁגּוֹזֵל הַשּׁוֹבֵר בֵּידֵי מְשַׁלֵּם אַרְבַּע זוּזִים, נִמְצָא שֶׁגְּנֵב שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר מִשָּׁם קֶרֶן כְּשַׁעַת הַטְּבִיחָה וְהַמְּכִירָה וְלֹא כְּעֵין שֶׁגָּנַב, וְאֵילוּ לְדִבְרֵי רַב הַקֶּרֶן מִשְׁתַּלֶּמֶת כְּעֵין שֶׁגָּנַב.

מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמְרֵי, רַב אֵינוֹ חוֹלֵק עַל רַבָּה, שֶׁכֵּן רַב לֹא דִּיבֵּר בְּבְהֵמָה שֶׁנִּתְייַקְּרָה לְאַחַר הַגְּנִיבָה, אֶלָּא כִּי קָאָמַר רַב, כְּגוֹן בְּאוֹפֶן דְּמֵעִיקָּרָא שַׁוְיָא ד' זוּזִים, וּלְבַסּוֹף הוּזְלוּ הַבְּהֵמוֹת וְשַׁוְיָא זוּזָא, וּבְאוֹפֶן זֶה אָמַר רַב שֶׁמִּשְׁלֵם אֶת הַקֶּרֶן כְּעֵין שֶׁגָּנַב – כְּשִׁוּוּיָהּ בְּשָׁעַת הַגְּנִיבָה, דְּהַיְינוּ דְּ' זוּזִים, אוּלָם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מִשְׁתַּלְּמִים כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין, זוּז אֶחָד לְתַשְׁלוּם הַכֶּפֶל וְגַ' אוֹ דְּ' זוּזִים לְתַשְׁלוּם דְּ' וְה'.

תָּנֵי – שָׁנָה רַבִּי חֲנִינָא בְּרַיְיתָא לְסַיּוּעֵיהּ – לְהַבִיא רְאִיָּה לְרַב, בַּעַל הַבַּיִת שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גְּנֵב בְּפִקָּדוֹן – שֶׁטָּעַן שֶׁהַפִּקָּדוֹן נִגְנַב מִמֶּנּוּ, וְנִשְׁבַּע עַל כָּךְ, וְאַחֲרֵי כֵּן הוֹדָה שֶׁהִיא הַפִּקָּדוֹן בֵּידוֹ וְנִשְׁבַּע לְשַׁקֵּר, וּבְנוֹסֵף לְהוֹדָאתוֹ בָּאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁהַפִּקָּדוֹן בֵּידוֹ, אֲזַי אִם עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים הוֹדָה – שֶׁקַּדְּמָה הוֹדָאתוֹ לְעִדּוּתָם, אֲזַי בְּהוֹדָאתוֹ נִפְטַר מִלְּשַׁלֵּם אֶת הַכֶּפֶל, וּמְשַׁלֵּם לְמַפְקִיד קֶרֶן – אֶת הַפִּקָּדוֹן אוֹ אֶת דָּמָיו, וְחוֹמֶשׁ – וְכֵן עָלָיו לְהוֹסִיף לְבַעֲלִים חֲמִישִׁית מִשְּׁוִוי הַפִּקָּדוֹן, וּמֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם, שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ מְכַפְּרִים עַל שְׁבוּעַת הַשֶּׁקֶר. וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים הוֹדָה – שֶׁעִדּוּתָם קִדְּמָה לְהוֹדָאתוֹ, וְחִייְּבוּהוּ בְּכֶפֶל, וְאֵין הוֹדָאתוֹ פּוֹטַרְתּוֹ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כְּדִין טוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב וְנִמְצָא שֶׁהוּא הַגְּנֵב, וְכֵן מֵבִיא אָשָׁם לְכַפֵּר עַל שְׁבוּעַת הַשֶּׁקֶר, וְחוֹמֶשׁוֹ – וְהַחוֹמֵשׁ עוֹלֶה לוֹ בְּכֶפֶל – נִכְלָל בְּתַשְׁלוּם הַכֶּפֶל שֶׁשִּׁילֵּם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְשַׁלֵּם אוֹתוֹ, כֵּיוָן שֶׁכְּשֶׁעָרַךְ תַּשְׁלוּם שְׁנֵיהֶם שׁוּה, תַּשְׁלוּם אֶחָד עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן, דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמוד ב

דְּאִיכָּא בָּהּ שִׁינּוּי הַשֵּׁם, דְּהָרֵי מֵעִיקָּרָא בְּשָׁעַת הַגְּזֵילָה שְׁמוֹ 'כְּשׁוּרָא' [קוֹרֵה], וְהֶשְׁתָּא הוּא קְרוּי 'טְלָלָא' [גַּג]. וְאִם כֵּן לְדַעַת רַב יוֹסֵף יֵשׁ לוֹ לְגַזֵּל זֶה לְקִנּוֹת אֶת הַמְּרִיס מִשּׁוּם שִׁינּוּי הַשֵּׁם. וַהֲרֵי תְּנַן בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת (פ"ז מ"ט), הָעִיד רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן גּוּדְגְּדָא עַל הַמְּרִיס הַנָּזוּל שֶׁשֶּׁבְּנָאוּהוּ הַגּוֹזֵל בְּבִירָה [בֵּית גָּדוֹל], שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיְּהֵא הַנִּגְזָל נוֹטֵל מִן הַגּוֹזֵל אֶת דָּמָיו שֶׁל הַמְּרִיס בְּלִבּוּד וְלֹא אוֹתוֹ עַצְמוֹ, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְצַטְרְכוּ גּוֹזְלֵי הַמְּרִיס לְסַתֵּר אֶת בָּתֵּיהֶם כְּדֵי לְהַחֲזִיר אֶת הַקּוֹרָה, וּמִתּוֹךְ כָּךְ יִמְנְעוּ לְחַזֵּר בִּתְשׁוּבָה.

מִסְיֵּימֶת הַגְּמָרָא אֶת קוּשְׁיָיתָהּ, הֲלֹא טַעְמָא שֶׁל דִּין זֶה הוּא רַק מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים,

רש"י

כחושה והשמינה כו'. הגנב פטמה וקשיא לרב דאמר תשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדין וקס"ד בין שבחה בין הכחישה הגנב בידים: **ומשני משום דא"ל כו'.** אבל שבחה בדמים שהוקרו בהמות בשוק או שנתפטמה מאליה משלם כפל כי השתא: **והכחישה.** הגנב הכחישה בידים בטורח מלאכה או במקל: **מה לי קטלה פלגא.** הלכך מההיא שעתא דאכחשה אתחלה לה טביחה: **ולבסוף שויא ד'.** בשעה שאבדה מן העולם: **תברה.** בידים או שתייה משלם ד' ובהמפקיד (ב"מ דף מג.) מפרש טעמא דכל כמה דאיתיה בעינא ברשותא דמרה קיימא דהא בעי לאהדורה הלכך ברשותא דמרה הוקרה וההיא שעתא דתברה ושתייה הוא דקא גזיל לה אבל איתבר ממילא אמאי מחייבת ליה אההיא שעתא דגזלה וההיא שעתא זוזא הוא דשויא וגבי טביחה ומכירה היי כי תברה או שתייה: **משלם קרן וחומש ואשם.** משום שבועה ואין כאן בכפל דמודה בקנס פטור: **ואם משבאו עדים.** ונתחייב בכפל הודה: **משלם כפל ואשם וחומש עולה לו בתוך הכפל.** שהרי חומש לבעלים הוא והוא שקל וע"כ הא דר' יעקב בששרין כאחד החומש והכפל קמיירי דאי הדה כפילא טפי מחומשא לאו חומשא היי ולא מיפטר ליה עד דמשלם חומש דחומש בפרה דשבועה הוא:

וחכ"א

אין לי אלא ידו גנו חצירו וקרפיפו מנין ת"ל אם המצא תמצא מ"מ א"כ לימא קרא או המצא המצא או תמצא המצא מדשני קרא ש"מ תרתי: גופא אמר רב קרן כעין שגנב תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין מאי טעמא דרב אמר קרא גניבה וחיים אמאי קאמר רחמנא חיים בגניבה אחייה לקרן כעין שגנב אמר רב ששת אמינא כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא דחנניא כחושה והשמינה משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב אמרי משום דא"ל אנא פטימנא ואתי שקלת ת"ש שמינה והכחישה משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב חתם נמי משום דאמרינן ליה מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא כי קאמר רב ביוקרא וזולא הוא דקאמר היכי דמי אילימא דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי קרן כעין שגנב לימא פלגא דרב אדרבה דאמר רבה האי מאן דגזל חבירתא דרמרא מרבריה מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי תברה או שתייה משלם ד' איתבר ממילא משלם זוזא אמרי כי קאמר רב כגון דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא זוזא קרן כעין שגנב תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין תני רבי חנינא לסיועיה לרב בעה"ב שטען גנב בפקדון ונשבע והודה ובאו עדים אם עד שלא באו עדים הודה משלם קרן וחומש ואשם ואם משבאו עדים הודה משלם תשלומי כפל ואשם וחומשו עולה לו בכפילו דברי רבי יעקב

וחכמים

אין לי אלא בידו. פי' שגנבו בידו ממש גנו חצירו כלומר שהכישה במקל מחצירו של בעה"ב ונכנסה לגנו חצירו וקרפיפו ואי צטריך לרבויי חצר לאשמועינן דחצר קונה אף לחובתו דלא תימא כשלישה דמיא ואין שלישי לדבר עבירה קמ"ל דקונה בדמרש בפ"ק דב"מ (דף י:) דיש שליח לדבר עבירה היכא דשליח לאו בר חיובא הוא וכן מוכח התם בדפרישית:

ליכתוב או אם המצא המצא או תמצא תמצא. משמע דאורחיה דקרא ליכתוב ב' פעמים תיבה אחת וכן בהחובל (לקמן פה.) גבי ורפא ירפא וקשה דבריש הייו בוזקין (סנהדרין דף מ: ושם ד"ה מדהוה) קאמר גבי גז"ש דהיכא היכא דמופנה מדה"ל למכתב או דרוש דרוש לתבוריה בהיכא כו' משמע דאי הוה כתב הכי לא הוה מופנה ואמאי אכתי הוה מופנה מדהוי ליה למכתב או דרוש דרוש או תחקור תחקור וי"ל דאין ה"נ אלא משום דאין יורד לאותה סברא וניחא ליה למנקט בפל לשון השגור בבמה מקומות כמו העניק תעניק נתון תתן (דברים טו):

גופא אמר רב קרן כעין שגנב. במסקנא דמילתא אמרינן דרב איירי לענין יוקרא וזולא וא"ת ומאי קמ"ל מתניתין היא ברישא הגוזל קמא (לקמן דף צג:) כל הגוזלין משלמין כשעת הגזילה ואע"ג דמתני' משמע דלענין שינוי איירי כגון עצים ועשאן כלים והתם (דף צו:) נמי קאמר בגמ' כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה לאתויי דר' אלעאי גזל טלה ונעשה איל נעשה שינוי בידו וקנאו מ"מ לענין יוקרא וזולא נמי איירי בדמוכח בסוף המפקיד (ב"מ דף מג.) דמייתי ליה איוקרא וזולא וכן פרק כל שעה (פסחים דף לב.) גבי אוכל תרומה דקאמר היכא דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא זוזא לא תבעי לך דודאי לפי דמים משלם דלא גרע מגזלן דתנן כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה וי"ל דעיקר רב לא אתא לאשמועינן אלא תשלומי כפל

ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין והא דקאמר מ"ט דרב אתשלומי כפל ותשלומי ד' וה' קא בעי וה"פ אמר קרא גניבה וחיים אחייה לקרן כעין שגנב ומשמע ליה דוקא לקרן ולא תשלומי ד' וה' וא"ת בהגוזל קמא (לקמן דף קה.) דאמר רבא גזל שלש אגרודות בג' פרוטות והרוזלו ועמדו על ב' והחזיר לו ב' חייב להחזיר לו אחת ותנא תונא גזל חמץ ועבר עליו הפסח אמאי לא מייתי ראיה ממתני' דכל הגוזלנים משלמין כשעת הגזילה כיון דלענין יוקרא וזולא נמי איירי וי"ל דממתניתין דכל הגוזלנים לא מצי מייתי דהתם אם איתא לגזילה בעין הויא בת השבה ולהכי כי ליתא נמי בעין משלם כשעת הגזילה אבל גבי אגודה דאם איתא בעין לא הויא בת השבה דהשתא לא שויא פרוטה הוה אמינא דכי ליתא נמי לא משלם אבל מההיא דחמץ ועבר עליו הפסח מייתי דאילו הוי בעין לא שוי מידי אפ"ה היכא דליתא בעין משלם כדמעיקרא ובפרק כל שעה (פסחים דף לב.) הוי מצי לאתויי מההוא דגזל חמץ דמשלם כדמעיקרא אלא דניחא ליה להביא ההיא דכל הגוזלנים שהיא שנויה תחילה ועוד אור"י דמגזל חמץ לא מצי למידק בלל דלפי דמים משלם היכא דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא זוזא ודה"א דגבי חמץ כי ליתא בעין בעי לשלומי ליה חמץ מעליא כאותה חתיכה שגזל דלפי מדה משלם אבל לא כדמים של שעת הגזילה:

דתניא כחושה והשמינה כו'. תימה הייכי ס"ד דרב ששת שדבר רב בכחושה והשמינה דא"כ היה מגרע כחו של קרן ומשמע שבא ליפות כחו של קרן ולגרע כח כפל וד' וה' דקאמר אחייה לקרן דוקא כעין שגנב ואחייה משמע לשון יפוי כח וי"ל דאחייה אין לשון יפוי אלא לשון תשלומים וכל דבר שמשלים החסרון שגנב או גזל קרי אחייה וכן משמע בסוף שמעתין דקאמר טלאים כדמעיקרא (ומשלם) כפל ד' וה' כשל עבשיו משמע אפי' מעיקרא שויא זוזא ולבסוף ד' דומיא דטלה ונעשה איל משלם כפל כי השתא לפי' ר"י דלקמן ושם אפרש בע"ה ומיהו ר"ת פי' בע"א לקמן דלגרע כח הכפל קאמר רב כשעת העמדה בדין ולא ליפות:

אנא מפטימנא ואתי שקלת. משמע דכשנתפטמה מאליה הוי כשעת העמדה בדין ולפי זה הוה מצי לאוקמי מילתיה דרב כשנתפטמה מאליה ולא הוה צריך לאוקמיה ביוקרא וזולא ומיהו לפי האמת אפי' כשנתפטמה משלם כפל ד' וה' כעין שגנב כמו בטלה ונעשה איל דאמר לקמן דמשלם כפל ד' וה' כעין שגנב ואפי' שינוי לא קני משום דאמר ליה אטו תורא גנבי מינך היכא נמי כשנתפטמה מאליה מצי אמר ליה אטו שמינה גנבי מינך ודוקא ביוקרא וזולא הוא דקאמר רב כפל ד' וה' כשעת העמדה בדין דלא שייך למימר אטו יוקרא גנבי מינך וטעמא אפרש לקמן בע"ה גבי הא דקאמר טלאים כדמעיקרא דמים כשל עבשיו:

מה לי קטלה כולה מ"ל קטלה פלגא. פ"ה משום דהכחישה אתחלה דטביחה היא וקשה לר"י דלא שייכא הכחישה לטביחה מידי כיון שאם היה הורגה כולה בענין זה לא היה בה דין ד' וה' אלא הכי פריך מה לי קטלה כולה דאין הולכין בתר הדמים דהשתא דקנאה בשינוי ראינה של גנבא אלא בתר מעיקרא שהיתה שלו וה"ה בקטלה פלגא ולפי זה ה"ה בהובחשה ממילא דמשלם כדמעיקרא דמה לי מתה כולה מה לי מתה פלגא ודאי מתה כולה מאליה יש לחייבו כדמעיקרא שהיתה של גנבא ולא בתר השתא וכי קא משני ומוקי מילתא דרב ביוקרא וזולא לא הוה מצי לאוקמי בכחישה דממילא ועוד אר"י דמצי לפרש בע"א מ"ל קטלה כולה מ"ל קטלה פלגא כלומר אפי' למ"ד אין לשחיטה אלא לבסוף ולא מחייב ד' וה' עד משהו אחרון אפ"ה לא אזלינן בתר חשיבותא דההיא שעתא כפי מה שהוא שוה במשהו אחרון אלא כפי מה ששוה קודם שחיטה א"כ כי קטלה פלגא נמי דהיינו הכחישה לא אזלינן בתר השתא אלא בתר מעיקרא ולפי טעם זה ה"מ לאוקמיה מילתי' דרב בהובחשה ממילא:

תוספות

כְּפֵילָא אַרְבַּע וְחוּמְשָׁא זוּזֵא. לְפִי מַה שֶּׁפֵּ"ה דְּחוּמְשָׁא עוֹלֶה לוֹ בִּכְפֵילָא שֶׁמְּשַׁלֵּם אֶת הַכֶּפֶל וְנִפְטָר בְּכֹך מִן הַחוּמֶשׁ קָשֶׁה קַצָּת מַה בְּכֹך אִי כְּפֵילָא אַרְבַּע וְחוּמְשָׁא זוּזֵא וּמִיהוּ בְּקוּנְטֵי פִּי' דְּלִית לֵיהּ בְּפָרָה בְּחוּמֶשׁ כֵּיוָן שֶׁאֵין נִיכָּר וּמוּבְלָע בְּתוֹךְ הַכֶּפֶל וְאִיכָּ הָוָה מְפָרֵשׁ דְּחוּמְשוֹ עוֹלֶה לוֹ בִּכְפֵילוֹ שֶׁמְּשַׁלֵּם אֶת הַחוּמֶשׁ וְעוֹלֶה לוֹ לְכֶפֶל הָוָה נִיחָא דְּהָוָה פָּרִיךְ שַׁפִּיר אֲבָל לְשׁוֹן בִּכְפֵילוֹ לֹא מַשְׁמַע הָכִי וּבְתוֹסֶפְתָּא נַמִּי גָּרְסִי' וְחוּמְשוֹ עוֹלֶה לוֹ מִתּוֹךְ כְּפֵילוֹ וְרִיבֵּ"א מְפָרֵשׁ דְּאִלְּשׁוֹן בְּרִייְתָא קָפָרִיךְ דְּמַשְׁמַע דְּחוּמְשוֹ עוֹלֶה בְּכֶל כְּפֵילוֹ:

אַלְמָא קֶרֶן כְּעֵין שְׁגָגָה דְּלֹא כְּרַב וְחוּמְשָׁא זוּזֵא דְּ' וּכְפֵילָא זוּזֵא כְּעֵין שְׁגָגָה דְּלֹא כְּרַב וְחוּמְשָׁא זוּזֵא כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין כִּדְאָמַר דְּתִבְרָה אוֹ שְׁתַיְיהוּ מְשַׁלֵּם דְּ' וְי"ל דְּלִיבָּא לְמִימַר הָכִי כְּלָל דְּמַהֵיכָא תִּיתִי דְּקֶרֶן יְהֵא כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין וְכֶפֶל דְּ' וְה' יְהֵי' כְּעֵין שְׁגָגָה דְּאִין לְחַלֵּק בֵּין כֶּפֶל דְּ' וְה' לְקֶרֶן אִם לֹא מִכֹּח הַפְּסוּק וּבָזֶה אֵין לָנוּ שוּם פְּסוּק וְרַב נַמִּי דְּמַחֲלֵק הָיְינוּ מִשּׁוּם דְּקֶרֶן קְדָרִישׁ וְעוֹד דִּבְלֵאוֹ הָכִי שַׁפִּיר וְנוֹחַ לוֹ כְּפִי הָאֱמֶת וּבְאוֹתוֹ עִנְיָן שֶׁהָיָה הַמְסַיֵּיעַ אוֹמֵר שֶׁאֵין לְהַעֲמִידָה:

וְאִי אֲמֶרֶת שִׁינּוּי קוֹנֶה. פֵּירוּשׁ כִּי הַאי דְּטָלֶה וְנַעֲשָׂה אֵיל אֲבָל הָא פְּשִׁיטָא דְּשִׁינּוּי קָנֵי כִּדְאָמַר בְּסָמוּךְ דְּשִׁינּוּי קוֹנֶה לְב"ח:

אֵיל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אֵיל. מִיהוּ וַדַּאי לְעִנְיָן קָרְבָּן אַמְרִינָן דְּאֵיל בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים מִדִּכְתִיב בְּמָקוֹם אַחֵר כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ (ויקרא יב):

הָא מְנֵי בֵּית שַׁמַּאי הִיא. הַאי שִׁנּוּיָא לֵיתָא לְרָבָא דְּאִית לֵיהּ בְּרִישׁ הַגּוֹזֵל קַמָּא (לקמן דף צד.) דְּוִקָּא לְגָבוֹהּ אִסְרֵי ב"ש מִשּׁוּם דְּאַמְּאִיס וְא"ת הֵיכִי מִדְּמָה לֵיהּ דְּמָה עִנְיָן אֶתְנָן אֵצֶל שִׁנּוּי וי"ל דְּקָסְבַר דְּאִי שִׁנּוּי קוֹנֶה א"כ רָאוּי הוּא לְהַתִּיר שִׁנּוּי בְּאֶתְנָן דְּחָשִׁיב כְּאַחַר וְאִין זֶה אוֹתוֹ שֶׁבָּא לְיָדָהּ בְּתוֹרַת אֶתְנָן וּמִמְּאִיס נַמִּי לֹא מְאִיס:

הֵן וְלֹא שִׁנּוּיֵיהֶם. תִּימָה דִּבְסָמוּךְ נָפְקָא לֵיהּ לְרַבָּה דְּשִׁנּוּי קוֹנֶה מִקְּרָא אַחֲרִינָא דִּכְתִיב אֲשֶׁר גֶּזֶל כְּעֵין שְׁגָגָה יַחֲזִיר וְעוֹד קָשֶׁה דְּרַב חִסְדָּא קָאָמַר דְּשִׁנּוּי אֵין קוֹנֶה דְּדָרִישׁ אֲשֶׁר גֶּזֶל מ"מ וּבְהַגּוֹזֵל קַמָּא (צד:) קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּבַר תּוֹרָה גְּזֵילָה הַמְשׁוּתֶּנֶת חוֹזֶרֶת בְּעִינֶיהָ מִדִּכְתִיב וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵילָה מ"מ וְכִי פְּלִיגֵי אַבַּיֵּי הָלֵל וְנִרְאֶ' לְר"י דְּקָסְבַר מַיְירֵי בְּשִׁנּוּי הַחוֹזֵר לִבְרִיָּיתוֹ וְאַהֲכִי מַיְירֵי בְּרִישׁ הַגּוֹזֵל קַמָּא מִלְּתֵיהּ דְּר' יוֹחָנָן וְרַבָּה דִּבְסָמוּךְ סָבַר דְּאֲפִי' שִׁנּוּי הַחוֹזֵר לִבְרִיָּיתוֹ נַמִּי קָנֵי וְצָרִיכֵי תְּרֵי קְרָאֵי דְּאִי לְאו אֶלָּא חַד קְרָא הָוָה מוֹקְמִינָן לֵיהּ בְּשִׁנּוּי שֶׁאֵין חוֹזֵר וְהָא דְּמַיְירֵי רַבָּה סִיּוּע לְדִבְרֵי מִמַּתְנִיתִין דְּהַגּוֹזֵל עֵצִים (לקמן ד' צג:) מִשּׁוּם דְּמַיְירֵי בְּשִׁנּוּי חוֹזֵר לִבְרִיָּיתוֹ כְּדְמוֹקֵי לֵי' הָתָם בְּרִישׁ פְּרִקִין (שם) בְּעֵצִים מְשׁוּפִּים וְצָמַר טָווּי וְהָהִיא דְּלֹא הִסְפִּיק לִיתֵּן לוֹ עַד שֶׁצָּבְעוֹ נִרְאֶה לְרַבָּה דְּאַיְירֵי נַמִּי בְּשִׁנּוּי הַחוֹזֵר שֶׁיְּכוֹל לְהַעֲבִירוֹ ע"י צִפּוּן כְּדְאָמַר בְּרִישׁ הַגּוֹזֵל (שם) וְאע"פ דְּלִר' יוֹחָנָן מַיְירֵי בְּשִׁנּוּי שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר וּמוֹקֵי לֵהּ בְּקָלָא אֵילָן דְּלֹא עָבַר לֵהּ לְרַבָּה נִרְאֶה לוֹ דּוֹחֵק לְהַעֲמִידָהּ בְּקָלָא אֵילָן (דְּלֹא עָבַר) וּלְהָכִי מַיְירֵי מִינַּיהּ סַיְיעְתָּא:

הם

וַחכ"א מָמוֹן הַמְּשׁוּתָּלֵם בְּרֹאשׁ. שֶׁאֵינוֹ מְשֻׁלָּם אֶלָּא קֶרֶן וְהַשִּׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ הַיְינוּ קֶרֶן שֶׁהוּא אָשָׁם וְחוֹטֵא עָלָיו וּבִקְּרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב הָתָם וְאֶת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' וגו': **וְשֶׁאֵינוֹ מְשֻׁתָּלֵם בְּרֹאשׁ.** כִּי הָכָא דְּאִיכָּא כֶּפֶל לֹא שַׁיָּיךְ בָּהּ דִּין חוֹמֶשׁ בְּלָל וְאַפִּי' לֹא שָׁוֶין חוֹמְשָׁא וּכְפֵילָא פָּטוּר וְר"ש אָשָׁם קָאָתֵי לַאֲסוּפֵי לְפִטּוּרָא: **כְּפֵילָא** ד' **וְחוּמְשָׁא זוּזֵא.** וְכֵיוָן דְּאִינָן שָׁוִין לֵיהּ: **וְאַלְמָא** מִקְּרֵי וְלֹא סַלִּיק לֵיהּ: **דִּכְפֵילָא זוּזֵא** וְחוּמְשָׁא זוּזֵא. דְּחוּמֶשׁ בְּתַר קֶרְנָא שַׁיְּימִינָן וְקֶרֶן מְשֻׁלָּם כְּעֵין שְׁגָגָה נִמְצָא קֶרֶן ד' וְחוּמְשוֹ מוֹסִיף עָלָיו מִבַּחוּץ זוּזֵא וּכְפֵילָא זוּזֵא וְכֶפֶל כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין וְהַיְינוּ כְּרַב דְּאִי לְאו קֶרֶן כְּעֵין שְׁגָגָה לֹא הָוֵי זוּזֵא חוֹמֶשׁ וְאִי כֶּפֶל כְּעֵין שְׁגָגָה הָוֵי ד' אֶלָּא ש"מ כְּרַב: **וְרַבָּנָן אַמְרֵי לָךְ.** אִי לְעַרְבִינְהוּ קָבְעֵי לֹא לִיכְתּוֹב לֹא וי"ו וְלֹא אֶת: **לְאַפְסוּקֵי בֵּין מָמוֹן גָּבוֹהַּ.** אִשָּׁם: **לְמָמוֹן הֶדְיוֹט.** חוֹמֶשׁ דְּלֹאו אוֹרַח אַרְעָא לְעַרוּבֵינְהוּ לְהַדְדֵי: **נַעֲשָׂה שִׁינּוּי בְּיָדוֹ וְקָנָאוּ.** בְּשִׁנּוּי לֵהָא מִילְּתָא דְּאִם טָבַח וּמָכַר שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְכוּ' וּפָטוּר מִד' וְה' אֲבָל קֶרֶן וְכֶפֶל מְשֻׁלָּם קֶרֶן כִּי הַשְׁתָּא וְכֶפֶל כְּעֵין שְׁגָגָה אוֹ כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין: **כְּעֵין שְׁגָגָה.** לְקַמָּן אוֹתְבִינָן לְרַב מַהָא דְּאָמַר תִּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל ד' וְה' כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין וּלְרַבָּה דְּאָמַר תִּבְרָה אוֹ שְׁתַיְיהוּ מְשֻׁלָּם ד' [כְּדְהַשְׁתָּא] לֵיכָּא לְאוֹתוּבֵי דְּיָכוֹל לִשְׁנוּיֵי דְּדַוְקָא מַתְנִיתָא כֶּפֶל ד' וְה' דְּוִקָּא נָקֵט אֲבָל קֶרֶן הֵיכָא דְּאִשְׁכַּח כִּי הַשְׁתָּא מְשֻׁלָּם: **תּוֹרָא גְּנֵבִי מִינָּךְ.** בְּתַמִּיהָ: **וְנִקְנִינְהוּ בְּשִׁנּוּי הַשֵּׁם.** נְהִי דִּשְׁבָח דְּגוּפֵיהּ לֹא הָוֵי שִׁינּוּי דְּמַמִּילָא קָשֶׁבַח וְאָזֵל וּמִיהוּ בִּשְׁמָא וַדַּאי אִישְׁתַּנֵּי: **מ"מ קַשְׁיָא.** לְר' אֵילְעָא: שִׁנּוּי בְּמָקוֹמוֹ עוֹמֵד. אע"ג דְּאִישְׁתַּנֵּי לֹא נָפִיק מִרְשׁוּת בְּעָלִים: **תְּנֵי חֲדָא אָסוּר.** לְקַרְבָּן: עד

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁיתוֹ מָמוֹן הַמְּשֻׁתָּלֵם בְּרֹאשׁ חוֹמֵשׁ מָמוֹן שֶׁאֵין מְשֻׁתָּלֵם בְּרֹאשׁ אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ ר"ש בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר אֵין חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם מְשֻׁתָּלֵם בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ כֶּפֶל קָתָנֵי מִיהַת חוּמְשוֹ עוֹלֶה לוֹ בִּכְפֵילוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב ה"ד אִילִימָא דְּמַעִיקָּרָא שַׁוְיָא ד' וּלְבַסּוֹף שַׁוְיָא אַרְבָּעָה חוּמְשוֹ עוֹלֶה לוֹ בִּכְפֵילוֹ כְּפֵילָא אַרְבָּעָה וְחוּמְשָׁא זוּזָא אֶלָּא לַאו דְּמַעִיקָּרָא שַׁוְיָא אַרְבָּעָה וּלְבַסּוֹף שַׁוְיָא זוּזָא דִּכְפֵילָא זוּזָא וְחוּמְשֵׁיהּ זוּזָא אַלְמָא קֶרֶן כְּעֵין שְׁגָגָה תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי ד' וְה' כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין אָמַר רָבָא לְעוֹלָם דְּמַעִיקָּרָא שַׁוְיָא אַרְבָּעָה וְהַשְׁתָּא נַמִּי שַׁוְיָא אַרְבָּעָה וּדְקָא קַשְׁיָא כְּפֵילָא ד' וְחוּמְשֵׁיהּ זוּזָא הב"ע כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע וְחָזַר וְנִשְׁבַּע אַרְבַּע פְּעָמִים וְהוֹדָה וְהַתּוֹרָה אָמְרָה וַחֲמִישִׁיתָיו הַתּוֹרָה רִיבְּתָה חֲמִישִׁיּוֹת הַרְבֵּה בְּקֶרֶן אַחַת אָמַר מַר וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁיתוֹ מָמוֹן הַמְּשֻׁתָּלֵם בְּרֹאשׁ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ מָמוֹן שֶׁאֵין מְשֻׁתָּלֵם בְּרֹאשׁ אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ אֲבָל אָשָׁם מַיְיתֵי מַאי שְׁנָא חוֹמֶשׁ דְּלֹא מְשַׁלֵּם דִּכְתִיב בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁיתוֹ אָשָׁם נַמִּי לֹא מְשַׁלֵּם דְּהָא כְּתִיב בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁיתוֹ וְאֶת אֲשָׁמוֹ אַמְרֵי לָךְ רַבָּנָן אֶת פַּסְקֵיהּ קְרָא וְר"ש בֶּן יוֹחַאי וְאֶת עֲרֵבֵיהּ קְרָא וְרַבָּנָן אַמְרֵי לָךְ לֹא לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא לֹא וי"ו וְלֹא אֶת וְר"ש בֶּן יוֹחַאי אָמַר לָךְ אֶת לֹא סָגֵיא דִּלֹא כָּתַב לְאַפְסוּקֵי בֵּין מָמוֹן גָּבוֹהַּ לְמָמוֹן הֶדְיוֹט הִלְכָּךְ אָתָא וי"ו עֲרֵבֵיהּ קְרָא אָמַר רַבִּי אִילְעָא גְּנַב טָלֶה וְנַעֲשָׂה אֵיל עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר נַעֲשָׂה שִׁינּוּי בְּיָדוֹ וְקָנָאוּ טָבַח וּמָכַר שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי חֲנִינָא לְר' אִילְעָא גְּנַב טָלֶה וְנַעֲשָׂה אֵיל עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כְּעֵין שֶׁגָּנַב וְאִי ס"ד קַנְיֵיהּ בְּשִׁנּוּי אַמַּאי מְשַׁלֵּם שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר אָמַר לֵיהּ וְאֶלָּא מַאי שִׁינּוּי לֹא קָנֵי אַמַּאי מְשַׁלֵּם כְּעֵין שֶׁגָּנַב לְשַׁלֵּם כִּי הַשְׁתָּא אָמַר לֵיהּ כִּי הַשְׁתָּא הַיְינוּ טַעְמָא דְּלֹא מְשַׁלֵּם מִשּׁוּם דְּא"ל תּוֹרָא גַּנְבִי מִמָּךְ דִּיכְרָא גַּנְבִי מִמָּךְ א"ל רַחֲמָנָא נִיצְּלָן מֵהַאי דַּעְתָּא אָמַר לֵיהּ אַדְּרַבָּה רַחֲמָנָא נִיצְּלָן מִדַּעְתָּא דִּידָךְ: מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא וְנִיקְנִינְהוּ בְּשִׁנּוּי הַשֵּׁם אָמַר רָבָא שׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי שׁוֹר אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל שׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי שׁוֹר דִּכְתִיב שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל דִּכְתִיב וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי אֵילִים הוּא דְּלֹא אָכַל כְּבָשִׂים אֲכָל אֶלָּא לַאו ש"מ אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל מ"מ קַשְׁיָא א"ר שֵׁשֶׁת הָא מַנִּי ב"ש הִיא דְּאַמְרֵי שִׁינּוּי בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֶדֶת וְלֹא קָנֵי דְּתַנְיָא נָתַן לָהּ בְּאֶתְנָנָהּ חִיטִּין וְעָשְׂאָן סוֹלֶת זֵיתִים וְעָשְׂאָן שֶׁמֶן עֲנָבִים וְעָשְׂאָן יַיִן תְּנֵי חָדָא אָסוּר וְתָנֵי חָדָא מוּתָּר וְאָמַר רַב יוֹסֵף תָּנֵי גּוּרְיוֹן דְּמֵאַסְפּוֹרַק ב"ש אוֹסְרִין וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי דִּכְתִיב גַּם לְרַבּוֹת שִׁינּוּיֵיהֶם וּבֵית הִלֵּל הֵם וְלֹא שִׁינּוּיֵיהֶם וּבֵית שַׁמַּאי הַהוּא

הם

הדרשות האמורות לעיל:

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לגבי הכופר בממון חבירו ונשבע לשקר והודה, נאמר (במדבר ה ז), 'וְהֵשִׁיב אֶת אַשְׁמָתוֹ בְּרֹאשׁוֹ, וַחֲמִישִׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו', שמשלם את הקרן שנשבע עליה לשקר ומוסיף עליה חומש, וכיון שסמך הכתוב את חיוב הקרן לחומש, יש ללמוד שְׁמָמוֹן הַמִּשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ – כאשר הכופר בממון אינו משלם אלא את הקרן, כגון שהודה מעצמו קודם שבאו עדים, ואם כן נפטר מהקנסות של כפל וד' וה', הרי הוא מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, אולם מָמוֹן שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ – כאשר עליו להוסיף על תשלום הקרן גם כפל או ד' וה', כגון שהעידו עדים ששיקר בטענתו שהפקדון נגנב, ואם כן התחייב לשלם כפל, אזי אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ. אולם אף באופן זה עליו להביא קרבן אשם, לכפר על שבועתו. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי חולק על חכמים בחיוב האשם **וְאוֹמֵר**, אֵין חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם מִשְׁתַּלֵּם בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ כֶּפֶל – כאשר באו עדים תחילה, הודאתו אינה מחייבת אותו אשם, שכן נתחייב כפל, ולא חייבה התורה חומש ואשם אלא על ממון המשתלם בראש.

מברר רבי חנינא את דברי רבי יעקב: קָתָנֵי מִיהַת [– מכל מקום], חוּמְשוֹ עוֹלֶה לוֹ בִּכְפֵילוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב, היינו שנפטר מהחומש על ידי תשלום הכפל, אך זה אינו אלא כששיעור שניהם שוה, ויש לברר, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן שיעורם שוה, אִילֵימָא מדובר דְּמַעִיקָּרָא, כשטען שהפקדון נגנב, היה הפקדון שַׁוְיָא ד' זוזים וּלְבַסּוֹף, כשתחייבוהו העדים, היה עדיין שַׁוְיָא אַרְבָּעָה, אזי האם חוּמְשוֹ עוֹלֶה לוֹ בִּכְפֵילוֹ, הרי כְּפֵילָא – הכפל הוא אַרְבָּעָה זוזים כשווי הפקדון, וְחוּמְשָׁא הוא זוּזָא אחד, וכיון שאינם שוים, תשלום הכפל אינו יכול להיקרא בשם חומש, ואינו פוטר מחיוב החומש, אֶלָּא האם לָאו מדובר דְּמַעִיקָּרָא היה שַׁוְיָא אַרְבָּעָה, וּלְבַסּוֹף הוזל וְשַׁוְיָא זוּזָא, שבאופן זה אפשר לומר דִּכְפֵילָא משתלם כשווי הפקדון בשעת העמדה לדין, ולכן שיעורו זוּזָא, וְחוּמְשֵׁיהּ גם הוא זוּזָא, שכן הוא רביע מהקרן, שהיא שווי הפקדון בשעת הכפירה והשבועה שהיא שעת הגניבה, אַלְמָא, מזה שהחומש הוא זוז אחד, מוכח שהקֶרֶן משתלמת בְּעֵין שֶׁגְּנַב, ומזה שהכפל אף הוא שיעורו זוז אחד, מוכח שתַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי ד' וְה' משתלמים כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין. ואם כן, דינו של רב מוכח מהברייתא.

דוחה הגמרא את הראיה: אָמַר רָבָא, אין הכרח לפרש את דברי רבי יעקב כשהפקדון הוזל, שכן לְעוֹלָם – אפשר לפרש דְּמַעִיקָּרָא שַׁוְיָא אַרְבָּעָה, וְהַשְׁתָּא נַמִּי שַׁוְיָא אַרְבָּעָה, וּדְקָא קָשְׁיָא – מה שהוקשה, כיצד יפטור הכפל את החומש, שהרי כְּפֵילָא שיעורו ד' זוזים וְחוּמְשֵׁיהּ שיעורו זוּזָא, ואינם שוים, יש ליישב, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן – מדובר כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לשקר, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע לשקר, וכן עשה אַרְבַּע פְּעָמִים, וְלבסוף הוֹדָה שהפקדון היה בידו ונשבע לשקר, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (ויקרא ה כד), 'וַחֲמִישִׁיתָיו יֹסֵף עָלָיו' בלשון רבים, ללמד שהַתּוֹרָה רִיבְּתָה חֲמִישִׁיּוֹת הַרְבֵּה בְּקֶרֶן אַחַת, שאם נשבע לשקר כמה פעמים על ממון אחד, כל שבועה מחייבתו חומש נוסף. ואם כן נתחייב בהודאתו על ד' השבועות ד' זוזים, כשיעור חיוב הכפל, ובאופן זה אמר רבי יעקב שתשלום הכפל פוטרו מהחומש.

הגמרא מבארת את דברי חכמים ורבי שמעון, שנזכרו בברייתא: אָמַר מַר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שנאמר 'בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁיתָיו', וסמיכות חיוב הקרן לחומש מלמדת שְׁמָמוֹן הַמִּשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ – כאשר הכופר בממון אינו משלם אלא את הקרן, הוא מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, אך מָמוֹן שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ, אלא מוסיף גם כפל או ד' וה', אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ. ומשמע מדברי חכמים, שהמחויב כפל אינו פטור אלא מחומש, אֲבָל קרבן אָשָׁם, מַיְיתִי – עליו להביא. מקשה הגמרא: מַאי שְׁנָא חוֹמֶשׁ דְּלֵא מְשַׁלֵּם – מהו הטעם שנשתנה חיוב החומש שאינו משלם אותו, הרי זה משום דִּכְתִיב 'בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁיתָיו', שסמך הכתוב את הקרן לחומש, כאשר התבאר, ואם כן אָשָׁם נַמִּי לֵא מְשַׁלֵּם – אין עליו להביא, דְּהָא כְּתִיב (ויקרא ה כד–כה) 'בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁיתָיו וְאֶת אַשְׁמוֹ', שאף חיוב האשם נסמך לחיוב הקרן. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי לָךְ – ישיבו רַבָּנַן, שחיוב האשם לא נסמך לקרן, משום שהמילה 'אֶת' פְּסָקֵיהּ קְרָא – מפסיקה בניהם. מקשה הגמרא: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, הסובר שהמחויב בכפל אינו מביא אשם, משום שחיוב האשם נסמך לקרן, הרי המילה 'את' מפסיקה בניהם. ומתרצת: שר"ש סובר שמילת 'וְאֶת' בתוספת וא"ו החיבור, עָרְבֵיהּ קְרָא – באה לערב ולחבר את חיוב האשם עם החיובים שנאמרו לפניו. מבארת הגמרא: וְרַבָּנַן אָמְרֵי לָךְ – ישיבו על דברי ר"ש, שאין לומר כן, שהרי אם רצתה התורה לערב את חיוב האשם לנאמר לפניו, לֹא לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא – לא היה לתורה לכתוב לֹא יָ"ו וְלֹא 'אֶת'. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אָמַר לָךְ, שאף אם רצה הכתוב לסמוך את האשם לנאמר לפניו, 'אֶת' לֹא סַגְיָא דְּלֹא כָּתֵב – לא היה אפשר שלא לכתוב 'את', שכן 'את' נצרך לְאַפְסוּקֵי – להפסיק בֵּין האשם שהוא מָמוֹן הניתן לגָבוֹהַּ – לה', לְבֵין החומש שהוא מָמוֹן הניתן לְהֶדְיוֹט – לבעלים, שהרי אין ראוי לערבם כאילו שניהם שוים, הִלְכָּךְ אָתָא – הוסיף הכתוב יָ"ו וְעָרְבֵיהּ לִקְרָא, לפטור מאשם את מי שאינו משלם רק קרן.

הגמרא מביאה מחלוקת בין רבי אילעא לרבי חנינא, שדבריהם למדנו ברייתא שהקשו ממנה (לקמן סו.). על רב: אָמַר רַבִּי אִילְעָא, גָּנַב טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל, או שגנב עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר, אזי זה נחשב שנַעֲשָׂה בבהמה שִׁינּוּי כשהיא בְּיָדוֹ של הגנב, וְלכן קָנָאוֹ הגנב את האיל או השור, שכל גניבה שנשתנתה ביד הגנב, נקנית לו, ולכן אם טָבַח וּמָכַר אינו משלם ד' וה', שכן בהמה שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ, ובהמה שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי חֲנִינָא לְרַבִּי אִילְעָא מברייתא, גָּנַב טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל, או עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, כְּעֵין שהיה בשעה שֶׁגְּנַב אותה, שמשלם טלאים ועגלים ולא אילים ושורים, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שהגנב קַנְיֵיהּ – קונה את האיל או השור בְּשִׁינּוּי, אַמַּאי מְשַׁלֵּם ד' וה' על כשטבח, הרי שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְשֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר. אלא מוכח ששינוי כזה אינו נחשב שינוי, והבהמה עדיין שייכת לבעלים, ולכן הגנב חייב אם טבח או מכר. אָמַר לֵיהּ רבי אילעא לרבי חנינא, וְאֶלָּא מַאי רצונך להוכיח מהברייתא, שִׁינּוּי כזה אינו נחשב לשינוי וְלֹא קָנֵי הגנב את הבהמה, אם כן אַמַּאי מְשַׁלֵּם ד' וה' כְּעֵין שֶׁגְּנַב, הרי עליו לְשַׁלֵּם כִּי הַשְׁתָּא – כפי שהיתה הבהמה בשעה שטבח או מכר, שכן כשטבחה הרי היא ברשות בעליה. אלא ודאי הברייתא משובשת ואין ללמוד ממנה כלל. אָמַר לֵיהּ רבי חנינא לרבי אילעא, מקושייתך אין להוכיח שהברייתא משובשת, שכן כִּי הַשְׁתָּא הַיְינוּ טַעְמָא דְּלֹא מְשַׁלֵּם – הטעם שהגנב אינו משלם כי השתא הוא, מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ הגנב לבעלים, האם תּוֹרָא [– שור] גְּנֵבִי מִמָּךְ, הרי לא גנבתי ממך אלא עגל, והאם דִּיכְרָא [– איל] גְּנֵבִי מִמָּךְ, הרי גנבתי טלה, ואין לחייבני על הטביחה אלא כנגד מה שגנבתי. אָמַר לֵיהּ רבי אילעא לרבי חנינא, רַחֲמָנָא נִיצְּלָן מֵהַאי דַּעְתָּא – יצילנו ה' מדעה זו שאינה נכונה, שאם שינוי זה אינו נחשב שינוי כדי לקנותה, על כרחך שהבהמה נחשבת שהיא 'כעין שגזל', שכן לא נשתנתה, ונחשב שגנב איל ושור, ונמצא שטבח שור ואיל שגנב. אָמַר לֵיהּ רבי חנינא לרבי אילעא, אַדְּרַבָּה, רַחֲמָנָא נִיצְּלָן מִדַּעְתָּא דִּידָךְ – מדעתך וסברתך שאינה נכונה, שכן אף ששינוי זה אינו נחשב שינוי גמור המועיל לקנותה, מכל מקום זהו שינוי במקצת המועיל להיחשב שלא היה בשעת הגניבה, ואין הגנב מתחייב בתשלומי ד' וה' כנגדו.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא שהביא רבי חנינא: מַתְקִיף לָהּ – הקשה רַבִּי זֵירָא על הברייתא, הרי אף אם 'טלה נעשה איל' אינו נקרא שינוי לענין לקנותו, משום שהשינוי נעשה מאליו, מכל מקום וְנִיקְנִינְהוּ – יקנהו הגנב בְּשִׁינּוּי הַשֵּׁם, שכן שמו נשתנה מטלה לאיל. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, שינוי זה אינו נחשב שינוי השם, שכן שׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ – ביום שנולד, הרי הוא כבר קְרוּי שׁוֹר, וכן אַיִל בֶּן יוֹמוֹ כבר קְרוּי אַיִל, ואין כאן שינוי שם. מוכיח רבא ששׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ קְרוּי שׁוֹר, דִּכְתִיב (ויקרא כב כז) 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד', ומשמע שמשנולד כבר קרוי שור, ולא נשתנה שמו כשהגדיל, וכן אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קְרוּי אַיִל, דִּכְתִיב כשהזכיר יעקב ללבן שעבדו ביושר, (בראשית לא לח) 'וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי', והיתכן שאמר יעקב

המשך בעמוד קסא

'הם ולא ולדותיהם' הוא דאתא [– בא], שנאסרו רק גוף הניתנים באתנן זונה ומחיר כלב, ולא הנולדים מהם. מבררת הגמרא: ובית חלל, מנין הם ממעטים את הנולדים. ומבארת: לדעתם המילה 'הם' משמע שלא נאסרו אלא כמות שהם, ולכן תרתי שמעית מינה – את שני הלימודים אפשר למעט מ'הם', גם 'הם ולא שינוייהם' וגם 'הם ולא ולדותיהם'. שואלת הגמרא: ובית הלל שדרשו מ'הם' למעט את שינוייהם, הכתיב – והרי נאמר 'גם', וממנו דרשו בית שמאי לרבות את שינוייהם, ומה דורשים בית הלל מ'גם'. מסיימת הגמרא: אכן 'גם', לבית הלל קשיא – קשה מדוע נכתב.

הגמרא מקשה מהברייתא ששנה רבי חנינא, על דברי רב, שתשלומי כפל וד' וה' משתלמים כשעת העמדה בדין: עד כאן לא פליגי [– לא נחלקו] רבי אילעא ורבי חנינא אלא בשינוי של טלה שנעשה איל וכדומה, דמר – רבי אילעא סבר שבשינוי זה קונה הגנב את ההבמה, ונעשית שלו להיפטר מד' וה', ומר – רבי חנינא סבר שאין שינוי זה קונה, וחייב ד' וה' אם טבח או מכר, אבל לענין שלומי – לענין השעה שמשערים בה את התשלום, כולי עלמא מודים שכדמעיקרא – לפי שעת הגניבה משלם, ואף לדעת רבי אילעא ששינוי זה פוטר מד' וה', מכל מקום תשלומי הכפל משתלמים כשעת הגניבה, וכן כשהגניבה לא נשתנתה בגופה אלא שנתייקרה או שהוזלה, הגנב משלם כפל וד' וה' כשווי הגניבה בשעת הגניבה, דקתני בברייתא ששנה רבי חנינא, שהגונב טלה ונעשה איל, משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שהיתה הבהמה בשעה שגנב, ואם כן, לימא תיהוי ברייתא זו תיובתא דרב, דאמר רב שהגנב משלם את הקרן כעין שהיתה הבהמה בשעה שגנב, ומשלם תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' כשוויה בשעת העמדה בדין. מתרצת הגמרא: אמר רבא, יש לחלק בין אופני התשלום, שאם אינו משלם במעות אלא משיב טלאים תחת הטלה שגנב, משלם את הקנסות כדמעיקרא – כפי שהיה הטלה בשעת הגניבה, שכן טלה גנב וטלה הוא משלם, ובאופן זה שנינו בברייתא שמשלם כעין שגנב, אך כשמשלם בדמים, וצריך להעריך את שווי הבהמה כדי לתת שיעור לתשלומיו, בזה אמר רב שמעריכים את הבהמה כשוויה של עכשיו אילו היתה קיימת.

אגב שהתבאר שגניבה שנשתנתה נקנית לגנב, מביאה הגמרא את מקור הדין, ודנה באופן קנין נוסף: אמר רבה, הדין ששינוי שעשה הגנב בגניבה בידים קונה לו את הגניבה, ואינו משלם לבעלים אלא מעות, הוא ודאי מן התורה, שהרי כתיבא בתורה לימוד לכך, ותנינא במשנה שנתבאר קנין זה. ומבאר, כתיבא, 'והשיב את הגזלה אשר גזל' (ויקרא ה כג), שנאמר בפרשת המודה שכפר בממון חברו הנמצא בידו, ויש לדקדק בפסוק, מה תלמוד לומר 'אשר גזל', הרי די היה לומר 'והשיב את הגזילה', אלא בא ללמד, שאם הגזילה עדיין כעין שגזל – כפי שהיתה בשעת הגזילה, יחזיר אותה, ואם לאו, שנשתנתה ואינה כפי שהיתה בשעת הגזילה, אזי רק דמים בעלמא בעי שלומי [– צריך לשלם] עבורה, ואינו צריך להחזירה, אלא נקנית לו. וכן תנינא במשנה דין זה ששינוי קונה (לקמן צג:), הגוזל עצים ועשאן כלים, או שגזל צמר ועשאן בגדים, משלם מעות כשווי העצים והצמר כשעת הגזילה, ואם שינוי לא היה קונה, הרי היה עליו להשיב את הכלים והבגדים. אי נמי – משנה נוספת שמצינו בה ששינוי קונה (חולין קלה.), שהגוזז צמר מחמש רחלות חייב בראשית הגז, כלומר לתת לכהן חלק מהגז, אך אם לא הספיק הגוזז ליתנו לו – לכהן עד שצבעו – לפני שצבע את כל הצמר הגזוז, הרי הוא פטור מלתת לכהן מהצמר הצבוע, אלמא – מוכח מכאן ששינוי קונה, שכיון שהצמר כולו נצבע, גם חלק הכהנים נצבע ונשתנה מכפי שהיה בשעת הגזיזה, ונקנה לצובע.

אולם מסתפק רבה בקנין אחר, והוא יאוש – שנתייאשו הבעלים מהגניבה, שהרי אמרי רבנן דניקני – שהגנב קונה את הגניבה ביאוש בעלים, ואינו חייב להשיבה אלא לשלם מעות, מיהו לא ידעינן – אולם איננו יודעים אי קנין זה קונה מדאורייתא אי רק דרבנן. ומבאר רבה את צדדי הספק, אי – האם אפשר ללמוד שיאוש קונה בגניבה דאורייתא, מידי דהוה אמוצא אבידה – משום שיש להשוותו למוצא אבידה, שבמוצא אבידה, לאו – האם לא כיון דמייאש מרה מינה מקמי דתיתי לידיה – שהתייאש ממנה הבעלים לפני שהגיעה ליד המוצא, קני ליה – קונה אותה המוצא, ולפיכך האי נמי – גם גנב זה, כיון דמייאש מרה [– הבעלים], קני ליה הגנב, אלמא קני – ומכאן יש ללמוד שגנב קונה ביאוש מדאורייתא, או דלמא אין ללמוד מאבידה, שכן גניבה לא דמיא [– דומה] לאבידה, שדווקא באבידה הוא שאמרה התורה שיאוש קונה, משום דכי אתאי ליידיה – שכשהגביה אותה ובאה לידו, כבר נתייאשו הבעלים, ואם כן בהתירא אתיא ליידיה – בהיתר באה לידו ולא נתחייב מעולם להשיבה, אבל האי – הגניבה, כיון דכאיסורא אתאי ליידיה ונתחייב להשיבה, אין יאוש הבעלים מפקיע חיוב זה ולכן אינו זוכה בה, וקניין יאוש בגניבה מדרבנן הוא, דאמור רבנן ניקני – שחכמים תקנו שהגנב יקנה ביאוש בעלים, מפני תקנת השבים – שלא יימנעו הגנבים מלשוב בתשובה, אם יצטרכו לטרוח ולחפש את הגניבה עצמה כדי להשיבה. ורב יוסף אמר, אין להסתפק בדבר, שכן יאוש אינו קונה בגניבה ואפילו מדרבנן, שלא תיקנו כך חכמים.

מקשה הגמרא: איתיביה רב יוסף לרבה על מה שאמר שיאוש קונה בגניבה, (לקמן צו:) גזל חמץ ועבר עליו בפסח ונאסר בהנאה,

---

אגרות קודש

ב"ה, א' מנ"א, תשכ"א

ברוקלין.

הנהלת ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש אשר בבופאלא

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבם מודיע מהטבת המצב בהישיבה הק' אחי תמימים ליובאוויטש אשר בבופאלא, ואף שבפירוש כותבים ע"ד הטבה בגשמיות, תקותי חזקה אשר כן הוא גם בהנוגע למצב הרוחני.

ובפרט אשר עניני בני ישראל, הגשם והרוח יחדיו יהלכו, שהרי גוי אחד הם בארץ, וידוע פרוש רבנו בזקן בעל התניא והשו"ע, שממשיכים האחדות בארץ הלזו התחתונה, וק"ל.

המשך בעמוד קפד

עד כאן לא פליגי. ר' אילעא ור' חנינא: **אבל לענין שלומי.** כגון כפל לר' אילעא וד' וה' לר' חנינא א"נ ביוקרא וזולא בלא שינוי דכולי עלמא כדמעיקרא משלם דקתני כעין שגנב: **ליכא תיהוי תיובתא דרב.** דאמר לעיל בשעת העמדה בדין בשהוזלה וכ"ש בשהוקרה דהתם אפי' קרן מחייב ליה רב כי השתא דהא כרבה ס"ל דאמר תברה או שתיה משלם ד': **טלאים כדמעיקרא.** כלומר בא לשלם טלאים כדמעיקרא סגי דטלה גנוב וטלה משלם: **שינוי קונה.** היכא דשני להו בידים פשיטא ליה דמדאורייתא ודאי קנה וכי מהדר לא בעי לאהדרינהו בעינייהו אלא דמים משלם כגון צמר ועשאו בגדים דהא כתיבא בהדא ותניא כו' אבל יאוש מספקא ליה הא דאמור רבנן קני אי דאורייתא אי דרבנן: **לא הספיק ליתנו לו.** לראשית הגז לכהן: **עד שצבעו פטור.** מראשית הגז דקנייה בשינוי ואפילו דמים לא משלם דאין כהן יכול להזמינו בדין ריבולו לומר לאחר אתננו אבל קודם שצבעו מי שחטפו זכה בו: **יאוש.** שנתייאשו הבעלים אמור רבנן דנקני ודיו אם משלם דמיו: **מוצא אבידה לאו כיון דמייאש ליה מרה.** מקמי דתיתי לידיה קני לה אם נתייאשו בעלים קודם שמצאה זה קנה דתניא באלו מציאות (ב"מ דף כב:) מנין לאבידה ששטפה נהר הואיל ונתייאשו הבעלים שהיא מותרת ת"ל אשר תאבד ממנו שאבודה ממנו ומצויה לשאר בני אדם יצתה זו אלמא קני והכא בגזילה דאתי לידיה מקמי יאוש והדר איאוש סגי ליה בדמים: **משום תקנת השבים.** שלא יהא צריך לחזור ולטרוח אחר הגזילה עצמה: **אינו קונה.** והיא עצמה ישלם: אומר

הם ולא ולדותיהם. משמע הכא דטפי מסתבר לאסור חטין ועשאן סולת יותר ממולדותיהם ותימה דבפ' כל הצלמים (ע"ז דף מז. ושם ד"ה הכא) משמע איפכא גבי יש שינוי לגעבד או לא דבעי למימר דמשתחוה לחטין קמתן מותר וא"ע דאמרינן בעיברו ולבסוף נרבעו דברי הכל אסורים דהתם מעיקרא בהמה והשתא בהמה דבבא הוא דאחידה באפה הכא מעיקרא חטין והשתא קמח ואין לומר דהא דשרינן ולד אתנן היינו בנותן לה ואח"כ עיברה דהא משמע בפ' כל האסורין (תמורה דף ל: ושם ד"ה דניחא) דדומיא דולד הנרבעת שרינן ולד אתנן וי"ל דהתם ודאי יש להתיר חטין שנשתנה שנעשה סולת מולד נרבעת דהיא ולדה נרבעו ובבא בעלמא דאחידה באפה אבל גבי אתנן עיקר דעתה משום קמח וגבי בהמה עיקר דעתה אפרה ולא אולד:

טלאים כדמעיקרא. נראה לר"י דה"פ דלענין טלה ונעשה איל או כחושה ונתפטמה או איפכא לשלם בכפל נמי וכן ד' וה' כדמעיקרא כמו קרן אבל דמים דהיינו יוקרא וזולא בשל עכשיו ששמין אותו טלה של שעת גניבה לפי גדלותו או קטנותו שהיה בשעת גניבה לפי יוקרא וזולא דהשתא ועכשיו דטלאים משום דא"ל תורא גנבי מעך והוא הדין בחושה והשמינה דא"ל שמינה גנבי מעך אבל לגבי דמים אין שייך למימר יוקרא גנבי מיעך ובלישנא דקרא נמי גוף צאן ובקר נזקרים בפסוק ודרשו' מיעה (לקמן דף סז:) שאם גנב שור שוה מנה לא ישלם תחתיו ה' נגידים דכתיב תחתיו דמשמע תחת גוף השור ומשום דלשון גוף השור נזכר בפסוק משום הכי אמרינן טלאים כדמעיקרא ואע"פ שעל שעת טביחה בא ד' וה' מ"מ כמו כן שעת גניבה גרמה לו שאם אין גניבה אין טביחה ומכירה אבל דמים שכל עיקרם תלוים בשומת ב"ד וגם אין נזקרין בפסוק סברא הוא דמוקמינן בהו אחייה לקרן דזקא כעין שגנב ולא ד' וה' אלא כשעת העמדה בדין שב"ד שמין אותה באותה שעה ור"ת מקשה דאין חילוק בין טלאים ליוקרא וזולא וה"פ טלאים שדבר בהן הברייתא דהיינו טלה ונעשה איל

1 הם ולא ולדותיהם הוא דאתא ובית הלל תרתי
2 שמעית מינה הם ולא שינוייהם הם ולא ולדותיהם
3 ובית הלל הכתיב גם גם לבית הלל קשיא עד
4 כאן לא פליגי אלא דמר סבר שינוי קונה ומ"ם
5 אין שינוי קונה אבל לענין שלומי ס"ע כדמעיקרא
6 משלם דקתני משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה
7 וחמשה כעין שגנב ליכא תיהוי תיובתא דרב דאמר
8 רב קרן כעין שגנב משלם תשלומי כפל ותשלומי
9 ד' וה' כשעת העמדה בדין אמר רבא טלאים
10 כדמעיקרא דמים כשל עכשיו אמר רבה שינוי קונה
11 כתיבא ותנינא כתיבא והשיב את הגזלה אשר גזל
12 מה ת"ל אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו
13 דמים בעלמא בעי שלומי תנינא הגוזל עצים ועשאן
14 כלים צמר ועשאן בגדים משלם כשעת הגזילה
15 א"נ לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור אלמא
16 שינוי קונה יאוש אמרי רבנן דינקני מיהו לא ידענן
17 אי דאורייתא אי דרבנן אי דאורייתא מידי דהוה
18 אמוצא אבידה מוצא אבידה לאו כיון דמייאש מרה
19 מינה מקמי דתיתי לידיה קני ליה האי נמי כיון
20 דמייאש מרה קני ליה אלמא קני או דלמא לא
21 דמיא לאבידה אבידה הוא דכי אתאי לידיה בהתירא אתיא לידיה אבל האי כיון
22 דבאיסורא אתאי לידיה מדרבנן הוא דאמור רבנן ניקני מפני תקנת השבים ורב יוסף אמר
23 יאוש אינו קונה ואפילו מדרבנן: איתיביה רב יוסף לרבה גזל חמץ ועבר עליו הפסח
אומר

שנשתנו למעליותא כדמעיקרא וה"ה ביוקרא וזולא דמעיקרא שוין זוזא ולבסוף מעיקרא דלהחמיר על ד' וה' לא אמר רב דמים פי' דמים דאיירי בהו רב כגון דמעיקרא שוים ארבעה ולבסוף שוים זוזא דנשתנו לגרעיותא בההיא קאמר רב כשל עכשיו וה"ה בטלאים כגון שמינה והכחישה כעין שגנב שוים ד' דזקא בהכחישה בידים: צ"ל דזקא בהכחישה בידים:

לא הספיק ליתנו עד שצבעו פטור. אפי' כשגזז שיעור חמשה רחילות יחד שחל עליו חיוב ראשית הגז פטור כשצבעו כדאשכחן ברישׁ הגוזל קמא (לקמן דף צד. ושם) גבי פיאה דמצותה בקמה וכשנשתנית למ"ד שינוי קונה פטור וא"ת הא דמייתי התם גזז ראשון וצבעו פטור מאי אריא ראשון ראשון אפי' הכל יחד נמי וי"ל דהתם אפי' צבע מקצת והניח מקצת פטור אפי' מה שלא צבע שלא חל עליו חיוב ראשית הגז כיון שאין מצטרף אבל הכא שגזז כשיעור תחילה ונתחייב לכהן דוקא צבעו כולו פטור אבל הניח מקצת מה שהניח חייב אע"פ שאין בו כשיעור שכבר נתחייב:

עד שצבעו. אין לפרש שצבע חלקו של כהן מה שהפרישה לו מן הגיזה דלא שייכא ביה הפרשה כמו גבי תרומה דהפרשה שייכא ביה [אבל] הפרשת ראשית הגז אין כלום מה שמפריש לצד אחד וכאילו לא הפרישו: **מוצא** אבידה לאו כיון דאייאש מרה מינה כו'. אור"י דנפקא לן דייאוש קונה באבידה מהא דאמר באלו מציאות (ב"מ דף כז. ושם) מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנין ויש לה תובעין פי' ע"י שיש לה תובעים שאין הבעלים מתייאשין כיון שיש בהם סימן ולא כמו שפ"ה שם שיש לה תובעין שאינה של הפקר דשמלה דבר הנעשה בידי אדם הוא דהא ל"ל קרא להכי פשיטא דשל הפקר פטור דלמי ישיב וקשה לר"ת למ"ד סימנין לאו דאורייתא א"כ בין בדבר שאין בו סימן אין מחזיר לבעלים מן התורה אלא ע"י עדים ואי מתייאש מדבר שאין בו סימן כך מתייאש מדבר שיש בו סימן דזה וזה אין מחזיר לבעלים אלא ע"י עדים וא"כ לא יחזיר אבידה לעולם ותירץ דאע"ג דסימן לאו דאורייתא כ"א בעדים מ"מ אין מתייאש מדבר שיש בו סימן ששואל לבני אדם ראיתם טלית שלי שאבדתי שהיה בו כך וכך סימנין אבל כשאין בה סימנין מתייאש שאין יודע מה לשאול ואין סבור למצוא עדים לעולם וא"ת א"כ מה דוחק לשנויי התם למ"ד סימנין לאו דאורייתא סימנין בדי נסבא הא איכא למימר דלא נקט סימן אלא לומר דע"י כך יש לה תובעין וי"ל דאי לאו דסימנין דאורייתא לא היה לו כלל להזכירם ולא הוה ליה למימר טפי אלא מה שמלה מיוחדת שיש לה תובעים וממילא ידענן דמשום סימנים הוא:

הכא נמי כיון דמייאש כו'. אע"פ שאין יאוש מועיל באבידה בתר דאתי לידיה כדקאמר לאו כיון דמייאש מרה מינה מקמי דאתי לידיה קני ליה וכדאמר באלו מציאות (ב"מ דף כא:) בהדיא מ"מ בעי גט למילף שפיר דייאוש קני בגזל בתר דאתי לידיה דבמציאה נמי נהי שלא היה קונה לענין זה שלא יצטרך להשיב ולהפטר לגמרי הואיל ובבר נתחייב בהשבה מ"מ היה קונה לענין זה שלא יתחייב לשלם כי אם דמים כמו לגבי גזל:

כיון דבאיסורא אתי לידיה. מכאן משמע שייאוש (ו) אין בהפקר גמור דא"כ בתר דאתא לידיה באיסורא יוכל לקנות מן ההפקר והא דאמר בהשולח (גיטין דף לט:) נתייאשתי מפלוני עבדי דלא בעי גט שחרור אי אמרי' המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור לא משום דכי מתייאש הרי הוא מפקירו דאי ייאוש הרי הפקר א"כ אפי' אתא לידיה באיסורא כיון שמפקיר זכה בהן אלא התם היינו טעמא דכי היכי דבהפקר אין צריך גט שחרור לפי שאין רשות לרבו עליו ה"נ כשנתייאש אין לרבו רשות עליו:

אילימא

אילימא לפני יאוש ל"ל קרא פשיטא. דאפילו קדושינהו אינו קדוש דגזל ולא נתייאשו הבעלים שנהן אין יכולין להקדיש: **שמע** מינה דיאוש לא קני. דאי קני א"כ חשיב שפיר קרבנו ולא מיפסיל משום מצוה הבאה בעבירה הואיל והוא קנוי לו קודם שהקדישו כמו שאפרש לקמן (דף סז. ד"ה אמר עולא) בע"ה אבל אי לא קני ביאוש מיפסיל ומ"מ קדוש הוא אע"ג דאבתי לא ידע טעמא דשינוי השם דקאמר לקמן מעיקרא חולין והשתא הקדש מ"מ יש כאן יאוש ושינוי רשות באותן קרבנות דאין (הגזלן) חייב באחריותן: **מי** איכא למ"ד שינוי מעשה לא קני. ולא בעי לאוקמיה כב"ש דאמר שינוי במקומו עומד אף על גב דאיכא נמי תנאי דסברי הכי בהגזול קמא (לקמן דף צג:) מ"מ הלכה כב"ה דשינוי קונה והתם נמי דחדי רבא דכולהו תנאי מצו סברי כב"ה ובכל הגמרא סובר כן ולא בעי לאוקמי בשינוי החוזר לברייתו דאיכא למ"ד דלא קני דרב יוסף לא פליג עליה דרבה אלא ביאוש לחודיה אבל שינוי מעשה אפי' בחוזר לברייתו דאיירי ביה רבה כדפרישית לעיל לא פליג עליה: **דגזל** משכב מתוך פ"ה שר"ל משכב גמור של חבירו אם גזלו אין מטמא משכב דגזירת הכתוב הוא וזהו תימה ועוד קשה לרשב"ם דבטהרות (פ"ז מ"ו) גבי גנבים שנכנסו לבית הנן המשכבות ומושבות טהורים ואם יש עמהם כבנעני או אשה הכל טמא כי שמא נדה היא וכבנעני בזב לכל דבריו משמע שמטמא משכב ומושב שאין שלו ומידו יש לדרוות דהתם מדרבנן ועוד קשה דהתם (בתורת כהנים פרשת מצורע) מייתי עלה פלוגתא דר"ש ורבנן דגנב וגזלן דבסמוך והכי איתא התם משכבו ולא הגזול יכול שאני מוציא אף הגנוב ת"ל טמא ור' שמעון אומר במשכבו ולא הגנוב יכול שאני מוציא את הגזול ת"ל טמא] אמרו לו ומה ראיתי לרבות את זה ולהוציא את זה אחר שרבה הכתוב ומיעט מרבה אני את אלו שנתייאשו הבעלים ממנו כו' ומדמייתי עלה פלוגתא דר"ש ורבנן משמע דהוי טעם משום דאין מחשבה מטמא אותו כי היא דבסמוך דאין יחוד של גזלן יחוד ומפרש ר"י דגזל משכב דחבריה שגזל עורות של בעל הבית שאינן מחופרין אלא יחוד ואין צריך שום תיקון ואין חסר רק מחשבה והוי שפיר דומיא דגזל קרבן דחבריה שאם היה גוזל בהמה של חולין שמחופרת קדושה זה היה כמו מחוסר מעשה גמור כעין עמרא ועבדיה משכב אבל גזל או גנב משכב דחבריה מטמא משכב לכ"ע ואע"ג דהך משכבו ולא הגזול איירי קודם יאוש והך דקרבנו ולא הגזול איירי אף בתר יאוש אין להקפיד אע"ג דאין דומה זה לזה: **דגזל** קרבן דחבריה. תימה ל"ל קרא דאי בחטאת היא אפי' הוא עצמו אם אכל חלב אתמול והפריש קרבן אין מתכפר באותו קרבן על חלב שאכל היום ואי בעולה ושלמים היא אמרי' בפסחים (דף פט:) המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום והיה נראה לאוקמי בפסח שיכול למנות אחרים עמו על פסחו ולמוכרו כדמוכח התם אבל קשה דהאי קרא בעולה כתיב אם לא שיעמיד בפסח באם אינו ענין ואין לומר שבא הכתוב לפסול הקרבן דהא אמרינן לקמן (דף עו.) גבי גנב שאם שחט תמימים לפנים לשם בעלים יחזורו קרן לבעלים:

כגון שקיצענו. ומועיל עם היאוש אבל לחודיה לא קני דלאו שינוי מעשה הוא: **ועיצבא** איצה צריכה קיצוע. ומידו היכא דחשיב עליה לקוצעה אמרינן בפ' דם חטאת (זבחים דף צד.) דטהורה עד שיקצענה מ"מ דייק הכא שפיר דבין דראויה להשתמש בלא קיצוע אין קיצוע שלה חשוב שינוי מעשה בכלל: **כל** שאין בו חסרון מלאכה מחשבה מטמאתה. וא"ת בלאו ההוא דעיצבא אמאי לא פריך ליה מהכא דמחשבה מועלת אלמא יאוש קני וי"ל דלמא הך דהכא איירי בבעל הבית:

שינוי השם כשינוי מעשה דמי. לאו כשינוי מעשה ממש דשינוי מעשה לחודיה קני כדמוכח לעיל ולקמן (דף סח.) גבי גנב וטבח בבא אחר וגנבו דפריך ושינוי מעשה מי איכא למ"ד דלא קני אבל שינוי השם גרידא לא קני בלא יאוש או שינוי מעשה:

אומר לו חברי שלך לפניך והאי דמטא עידן
איפוקא ודאי מייאש ואי ס"ד יאוש קנה אמאי אומר
לו חברי שלך לפניך דמי מעליא בעי שלומי ליה
א"ל כי קאמינא אנא זה מתייאש וזה רוצה לקנות
האי זה מתייאש וזה איכו רוצה לקנות איתיבי' אביי
לרבה קרבנו ולא הגזול היכי דמי אילימא לפני יאוש
למה לי קרא פשיטא אלא לאו לאחר יאוש ש"מ
יאוש לא קני אמר ליה רבא וליטעמיך הא דתניא
משכבו ולא הגזול ה"ד אילימא דגזל עמרא ועבדיה
משכב מי איכא למ"ד שינוי מעשה לא קני אלא
מאי אית לך למימר דגזל משכב דחבריה ה"נ דגזל
קרבן דחבריה: איתיביה אביי לרב יוסף עורות של
בעל הבית מחשבה מטמאתן ושל עבדן אין מחשבה
מטמאתן של גנב מחשבה מטמאתן של גזלן אין
מחשבה מטמאתן רבי שמעון אומר חילוף הדברים
של גזלן מחשבה מטמאתן ושל גנב אין מחשבה
מטמאתן לפי שלא נתייאשו הבעלים וש"מ יאוש
קנה א"ל הכא במאי עסקינן כגון שקיצען מתקיף לה
רבה בר רב חנן והלא עיצבא שנו כאן ועיצבא אין
צריכה קיצוע דתנן כל מקום שאין חסרון מלאכה
מחשבה מטמאתו יש חסרון מלאכה אין מחשבה
מטמאתו חוץ מן העיצבא אלא אמר רבא האי
מילתא קשי בה רבה לרב יוסף עשרין ותרתין שנין
ולא איפרקה עד דיתיב רב יוסף ברישא ופרקה
שינוי השם כשינוי מעשה דמי שינוי מעשה מאי
טעמא התם מעיקרא עצים השתא כלים שינוי השם
נמי מעיקרא קרו ליה משכא והשתא אבזרין והרי
מריש דאיכא שינוי השם דמעיקרא כשורא והשתא
טללא ותנן על המריש הגזול שבנאו בבירה שנוטל
דמיו מפני תקנת השבים טעמא מפני תקנת השבים

אומר לו. לגנזל: חברי שלך לפניך. בעין כמות שהוא דהיזק שאינו ניכר הוא: קרבנו. אם עולה קרבנו (ויקרא א): ולא הנזול. דגזול לאו לרצון אתי קס"ד דגזל בהמת חולין ואייתי ה"ד אי נימא כו': וליטעמיך. דס"ד דגזל חולין ואקדשינהו: הא דתניא. גבי זב: משכבו. איש אשר יגע במשכבו (שם טו) גזירת הכתוב להוציא את המשכב הגזול שאינו נעשה אב הטומאה לטמא אדם: מי איכא למ"ד. חד מהני אמוראי שינוי לא קני הא ביאוש הוא דפליגי: דגזל קרבן דחבריה. שהקדיש חבירו ולעולם לפני יאוש ואיצטריך לאשמועינן דאינו עולה לרצון בכל ואפי' לבעלים הראשונים ואע"ג דלא הוה יאוש. ל"א דגזל קרבן דחבריה הלכך אפי' לאחר יאוש לא קנייה דקרבן אינו נגזל דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה: מחשבה מטמאתן. בעל הבית אינו עשוי למוכרן ועושה מהן מטות ודולבקאות וקסבלאות ומשתחשב עליהן לדבר שראוי לו בלא חסרון מלאכה מקבלין טומאה מיד: ושל עבדן. העשוי למכור אין מחשבתו מטמאתו דעביד דממליך ומובין והלוקח יעשה מהם מנעלים ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך: של גנב מחשבתו מטמאתם. דקנגזו ביאוש דקסבר סתם גניבה יאוש בעלים היא דלא ידע למאן לתבעו: ושל גזלן אין מחשבה מטמאתן. ואע"פ שחישב עליהן לדבר שאין בו חסרון מלאכה בגון לכיסוי חבילות סוסים ופרדים כמו שעושין מעורות דובין מ"ט דסתם גזילות ליכא יאוש דכיון דידע מאן שקליה אזיל ותבע ליה לדינא: חילוף הדברים. סתם גזילה איכא יאוש דכיון דלעיניה גזלה מיניה אינישא אלמא הוא אבל סתם גניבה ליכא יאוש דסבר משכחנא ליה לגנב: שקצענו. דרומי"ר בלעז דאיכא תרתי שינוי מעשה ויאוש ולעולם יאוש גרידא לא קני: והלא עיצבא שנו כאן. שחשב עליהן לעיצבא דולבקי שאולבלין עליו ובעין שולחן הוא: ועיצבא איצה צריכה קיצוע. דבלאו קיצוע נמי מטמאה דהא חזיא למילתיה שהקיצוע אינו עשוי אלא לייפות ומנא תימרא דבעיצבא קעסיק דתנן גבי דההיא במס' כלים כל מקום שאין חסרון מלאכה כו': חוץ מן העיצבא. שאע"פ שמחסר קיצוע מחשבה מטמאתה: אבזרין. הוא עיצבא בלשון ארמי אבל יאוש גרידא לא קני: דמעיקרא כשורא. קודם שנתנו בבנין: והשתא טללא. גג לאחר שנתנו בבירה ונותן עליו תקרת נסרים ועליה: על המריש. קורה ותקנות קחשיב ואזיל במס' גיטין:

צלעות

כגון שקיצענו. ומועיל עם היאוש אבל לחודיה לא קני דלאו שינוי מעשה הוא: **ועיצבא** איצה צריכה קיצוע. ומידו היכא דחשיב עליה לקוצעה אמרינן בפ' דם חטאת (זבחים דף צד.) דטהורה עד שיקצענה מ"מ דייק הכא שפיר דבין דראויה להשתמש בלא קיצוע אין קיצוע שלה חשוב שינוי מעשה בכלל: **כל** שאין בו חסרון מלאכה מחשבה מטמאתה. וא"ת בלאו ההוא דעיצבא אמאי לא פריך ליה מהכא דמחשבה מועלת אלמא יאוש קני וי"ל דלמא הך דהכא איירי בבעל הבית:

שינוי השם כשינוי מעשה דמי. לאו כשינוי מעשה ממש דשינוי מעשה לחודיה קני כדמוכח לעיל ולקמן (דף סח.) גבי גנב וטבח בבא אחר וגנבו דפריך ושינוי מעשה מי איכא למ"ד דלא קני אבל שינוי השם גרידא לא קני בלא יאוש או שינוי מעשה:

ועתה תובע הנגזל מהגזלן את דמי החמץ, **אומר** לו הגזלן, חֲרֵי החמץ שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ, ובכך יוצא ידי השבה, ואינו חייב דמים. וְהרי **הַאי** נגזל, כֵּיוָן דִּמְטָא עִידָן **אִיסּוּרָא** – שהגיע זמן איסורו חמצו בהנאה, **וַדַּאי מִיַּאשׁ** ממנו, שהרי אינו שווה כלום. **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שיֵאוש קָנָה את הגזילה לגזלן, **אַמַּאי אוֹמֵר** לו חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ, דְּמֵי מְעַלְּיָא בָּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ, שהרי קנה את החמץ מחמת היאוש, ונתחייב בדמי הגזילה.

אָמַר לֵיהּ רבה לרב יוסף: **כִּי קָאַמִינָא אֲנָא** שהגזלן קונה את הגזילה ביאוש, כן הוא רק כאשר נגזל **זֶה מִתְיַאֵשׁ** מהגזילה, וְגזלן **זֶה רוֹצֶה** לִקְנוֹתה. אבל **הַאי** חמץ, אמנם נגזל **זֶה מִתְיַאֵשׁ** ממנו, וְאולם גזלן **זֶה אֵינוֹ רוֹצֶה** לִקְנוֹת אותו, שהרי אינו שווה כלום, ואין יאוש קונה בעל כרחו של הגזלן.

קושיית אביי על ספק רבה ביאוש: **אִיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי לְרָבָה**, הלא שנינו בברייתא, שממה שנאמר בפרשת קרבנות (ויקרא א ג), 'אם עולה קרבנו' למדנו, שהמקריב יוצא ידי חובתו דווקא בְּקָרְבָּנוֹ שלו, **וְלֹא** בקרבן **הַנָּזוּל**, משום שאינו עולה לרצון. **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא** בבהמה שהקדישה הגזלן **לִפְנֵי יֵאוּשׁ** הבעלים, **לָמָּה לִי קְרָא** לפוסלה. הלא **פְּשִׁיטָא** שאינה ראויה למזבח משום שהיא חולין, שהרי עדיין היא של הנגזל, ואין כח ביד הגזלן להקדיש דבר שאינו שלו. **אֶלָּא לַאו** – ודאי מדובר בבהמה גזולה שהקדישה הגזלן **לְאַחַר יֵאוּשׁ** הבעלים, ומשמיענו הכתוב שאף שכבר קנה הגזלן את הבהמה ביאוש ושינוי רשות, וחל הקדשו בה, מכל מקום היא פסולה להקרבה. ואם כן, **שְׁמַע מִינָּהּ שֵׁיאוּשׁ** לבדו **לֹא קָנֵי** לגזלן את הגזילה, ועל כן אינו יכול להקריבה, משום שנעשה ההקדש בעבירה, ונפסל הקרבן 'מצוה הבאה בעבירה'. אבל אם יאוש לבדו קונה, מדוע היא פסולה למזבח, הלא קנאה לגמרי עוד לפני שהקדישה, וההקדש עצמו אינו עבירה.

תירוץ רבא על קושיית אביי: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, **וְלִיטַעְמֵיךְ** שאתה מעמיד את הברייתא בגוזל בהמת חולין והקדישה, איך תפרש **הָא דְּתַנְיָא** בברייתא, **מִשְּׁכָבוֹ וְלֹא הַנָּזוּל**. שכן נאמר בפרשת טומאת הזב (ויקרא טו ה), 'ואיש אשר יגע במשכבו וגו' וטמא עד הערב'. ו'ממשכבו' למדנו שרק משכב שבבעלות הזב נטמא על ידי שכיבתו, ולא משכב גזול.

מפרש רבא את דבריו: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּנָזַל עַמְּרָא וְעָבְדֵיהּ מִשְּׁכָב** – אם תאמר שהזב גזל צמר ועשה ממנו משכב, הרי לא יתכן לפרש כן, שכן **מִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר** הסובר **שִׁינּוּי מַעֲשֶׂה** שעשה הגזלן בידים **לֹא קָנֵי** לו את הגזילה. ומאחר שקנאו הרי הוא מטמאו בשכיבתו. **אֶלָּא מַאי אִית לְךָ לְמֵימַר**, שהברייתא מדברת באופן **דְּנָזַל מִשְּׁכָב דְּחַבְרֵיהּ** ושכב עליו, שאינו מטמאו בשכיבתו משום שאינו שלו. ומעתה **הָכִי נַמִּי** יש לפרש את מה ששנינו, 'קרבנו ולא הגזול' באופן **דְּנָזַל קָרְבָּן דְּחַבְרֵיהּ** לאחר שכבר הקדישו הנגזל, ומקריבו הגזלן לעצמו. שמ'קרבנו' למדנו שאינו מרצה לו אפילו לאחר יאוש הבעלים. שכן אפילו אם יאוש קונה, מכל מקום בקרבן אינו קונה. שהרי הקדש אינו נגזל, ואין הגזלן קונה בו קנייני גזילה, משום שבכל מקום שהוא נמצא הרי הוא ברשות גבוה.

קושיית אביי על רב יוסף הסובר שיאוש אינו קונה בגזילה: עורות בהמה כמות שהם אינם נטמאים אלא אם כן ייחדו אותם לשכיבה או לישיבה, אך ללא ייחוד אינם מקבלים טומאה, משום שסתם עורות עומדים לעשיית מנעלים או כלים, וכל זמן שלא נגמרה מלאכתם עדיין אינם נחשבים כלים לקבלת טומאה.

אִיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף: הלא שנינו במשנה (כלים פכ"ו מ"ח), **עוֹרוֹת** שֶׁל **בַּיִת** שאינו עומד למכור את עורות בהמותיו אלא משתמש בהם לעצמו, **הַמַּחֲשָׁבָה** שלו להשתמש בהם כמות שהם לשכיבה **מְטַמְּאָתָן** – מחשיבה אותם לכלים גמורים הראויים לקבלת טומאה, משום שאין דרכו של בעל הבית לחזור ממחשבתו ולעשות מהם כלים אחרים. וְאולם בעורות שֶׁל **עֶבְדָּן** המעבד את העורות כדי למוכרם, **אֵין מַחֲשָׁבָה** זו **מְטַמְּאָתָן** – מחשיבה אותם כלים לקבלת טומאה, משום שהוא עשוי לחזור בו ממחשבתו ולמוכרם לאחרים שיעשו מהם מנעלים.

כמו כן מחלקת המשנה בין עורות שברשות הגנב הגונב בסתר, לעורות שברשות הגזלן הגוזל בגלוי: עורות הנמצאים ברשותו שֶׁל **הַגַּנָּב, הַמַּחֲשָׁבָה** של הגנב להשתמש בהם כמות שהם **מְטַמְּאָתָן** – מחשיבה אותם לכלים הראויים לקבלת טומאה, שכן מאחר שאין הבעלים יודעים ביד מי הם הרי הם מתייאשים מהם, וקונה אותם הגזלן על ידי היאוש, והרי הוא בעלים גמור עליהם להחשיבם לכלים. אולם עורות הנמצאים ברשותו שֶׁל **הַגַּזְלָן, אֵין הַמַּחֲשָׁבָה** של הגזלן **מְטַמְּאָתָן**, משום שיודעים הבעלים מי הוא הגזלן ובדעתם לתובעו בבית דין, ואינם מתייאשים. לפיכך אינם נקנים לגזלן, ואינו בעלים להחשיבם לכלים.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, חִילּוּף הַדְּבָרִים. עורות שבידיו שֶׁל **הַגַּזְלָן, הַמַּחֲשָׁבָה** שלו להשתמש בהם כמות שהם **מְטַמְּאָתָן**, משום שגזלן הגוזל לעיני הבעלים הוא איש אלים, וסבורים הבעלים שלא יוכלו להוציא ממנו את הגזילה ומתייאשים ממנה. וְאולם עורות שבידי שֶׁל **הַגַّנָּב, אֵין הַמַּחֲשָׁבָה** שלו **מְטַמְּאָתָן, לְפִי שֶׁלֹּא** מהם **נִתְיַאֲשׁוּ הַבְּעָלִים**. שכן הגונב בסתר אינו איש אלים, ועל כן סבורים הבעלים שכשימצאוהו יוציאו ממנו את הגניבה, ואינם מתייאשים ממנה.

מסיים אביי את קושייתו: **וּשְׁמַע מִינָּהּ** ממשנה זו, שקָנָה הגזלן את החפץ על ידי יאוש הבעלים, שהרי לדברי הכל יאוש קונה במקום שידוע לנו בבירור שהתייאשו הבעלים.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי: לא קשיא, שכן **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, בְּגוֹן שֶׁקִּיצְּצָן** – שהתך את קצוות העורות, ויישר אותם כדי שיהיו ראויים לשכיבה, וקונה הגזלן את העורות רק על ידי צירוף יאוש ושינוי מעשה יחד.

דחיית תירוצו של רב יוסף: **מַתְקִיף לָהּ רַבָּה בַּר רַב חָנָן, וַהֲלֹא** על מחשבת הגזלן על העור לעשותו **עִיצְבָּא** [כעין שלחן אכילה] **שָׁנוּ כָּאן** במשנה שהיא מועילה להחשיבו לכלי, **וְעִיצְבָּא אֵין צְרִיכָה קִיצּוּץ**, אלא ראויה היא לתשמישה כמות שהיא, ועל כן אין הקיצוע נחשב בה לשינוי מעשה. נמצא שביאוש לבד קנה הגזלן את העורות, ולא כרב יוסף הסובר שיאוש לבד אינו קונה.

ומוכיח רבה בר רב חנן כדבריו שהמשנה מדברת ממחשבת עיצבא: דְּהרי **תְּנַן** במשנה שלפניה (שם מ"ז), **כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין** בעור **חֶסְרוֹן מְלָאכָה**, ואינו צריך שום תיקון כדי שיהיה ראוי לתשמיש שייחדוהו הבעלים, **הַמַּחֲשָׁבָה** להשתמש בו לתשמיש זה **מְטַמְּאָתוֹ** – מחשיבה אותו לכלי הראוי לקבל טומאה. אולם אם **יֵשׁ** בעור **חֶסְרוֹן מְלָאכָה**, והרי הוא צריך תיקון כדי שיהיה ראוי לתשמיש המיועד לו, **אֵין הַמַּחֲשָׁבָה** לעשות ממנו כלי **מְטַמְּאָתוֹ**, כל זמן שלא נעשה בו תיקון זה. וכן הוא בכל תשמיש של העור, חוץ מִן **הָעִיצְבָּא**. שאף על פי שהיא צריכה מעט קיצוע כדי לייפותה, מכל מקום היא נחשבת לכלי במחשבת ייחוד בלבד כמות שהיא, משום שהרבה בני אדם משתמשים בה אף בלא קיצוע. ואם כן מסתבר שאף המשנה שאחריה, העוסקת במחשבת הגנב והגזלן על העורות, מדברת באופן שייחדום לעיצבא.

מביאה הגמרא תירוץ אחר על הקושיא האמורה: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, הַאי מִילְּתָא קָשֵׁי בָּהּ רַבָּה לְרַב יוֹסֵף עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין, וְלֹא אִיפְּרְקָהּ** – קושיא זו הקשה רבה לרב יוסף במשך עשרים ושתים שנים, ולא נמצא לה תירוץ. **עַד דְּיָתִיב רַב יוֹסֵף בְּרִישָׁא וּפְרָקָהּ** – עד שנתמנה רב יוסף לראשות הישיבה, וכך תירצה. **שִׁינּוּי הַשֵּׁם** של הגזילה **כְּשִׁינּוּי מַעֲשֶׂה דְּמֵי**, שהרי **שִׁינּוּי מַעֲשֶׂה** שקונה, **מַאי טַעְמָא הָתָם** – מהו טעמו, הלא הוא משום **שֶׁמֵּעִיקָּרָא** בשעת הגזילה היו **עֵצִים** סתם **וְהַשְּׁתָא** הם **כֵּלִים**, ואינם כעין שגזל. אם כן גזילה שהשתנתה **בְּשִׁינּוּי הַשֵּׁם** [כגון עור שנעשה עיצבא], **נַמִּי** אינה כעין שגזל, שהרי **מֵעִיקָּרָא** בשעת הגזילה, **קָרוּ לֵיהּ מַשְּׁכָא** – קראו לו 'עור', **וְהַשְּׁתָא** הוא קרוי 'אַבְרִיזִין' [עיצבא]. לפיכך אין להוכיח ממחלוקת חכמים ורבי שמעון שיאוש לבדו קונה, שכן הקנין אינו על ידי היאוש לבדו, אלא על ידי שינוי שם זה בצירוף עם היאוש.

מקשה הגמרא על רב יוסף הסובר ששינוי השם קונה: **וַהֲרֵי מַרְיֵשׁ** [קורה] גזול שקבעו הגזלן בבית כדי לסמוך עליו את התקרה,

המשך בעמוד קפח

הָא לַאו הָכִי – אילולא תקנת השבים זו, היה המריש **הָדַר בְּעִינֵיהּ** לבעליו כמות שהוא, ואפילו שנשתנה שמו, ומכאן ששינוי השם בלא שינוי מעשה אינו קונה, ולא כרב יוסף.

אָמַר רַב יוֹסֵף לתרץ: אין ראיה מכאן ששינוי השם אינו קונה, משום שמָרִישׁ **שְׁמוֹ עָלָיו**, ואף לאחר שקבעוהו בבנין הוא נקרא 'מריש'. ומאחר שלא נשתנה שמו לא קנאו הגזלן.

מוכיח רב יוסף כדבריו שאף קורות הקבועות בבנין קרויות 'מריש': **דְּתַנְיָא**, נאמר ביחזקאל (מא כו) 'וְצַלְעוֹת הַבַּיִת וְהָעֻבִּים', שנראתה צורתם ליחזקאל במראה הנבואה בכלל צורתו של כל בית המקדש העתידי. ומפרשת הברייתא, 'צַלְעוֹת הַבַּיִת' **אֵלּוּ הַמַּלְבְּנִין** – הנסרים המונחים על עובי הכתלים סביב חלל החלונות והפתחים כמסגרת להם. **וְ'הָעֻבִּים' אֵלּוּ הַמְּרִישׁוֹת** – קורות התקרה עצמם. הרי לנו כי אף לאחר שקבועות הקורות בבנין הן נקראות 'מריש'.

תירוץ נוסף על קושיית אביי ממריש: **רַבִּי זֵירָא אָמַר**, אף ששינוי השם קונה, אך **שִׁינּוּי הַחוֹזֵר לְבְרִיָּיתוֹ בְּשִׁינּוּי הַשֵּׁם** – שינוי השם שיכול לחזור לשמו הקודם, **לֹא הֲוֵי שִׁינּוּי** לקנות את הגזילה. לפיכך, אין הגזלן קונה את הקורה על ידי קביעתה בבנין, שכן אף שעתה היא קרויה 'טללא', מכל מקום אם ייסתר הבנין תחזור להקרא 'מריש' כשמה הראשון. אבל שינוי השם שאינו יכול לחזור לקדמותו, כגון עור שייחדוהו לעיצבא, אינו חוזר לעולם להיקרא עור כבתחילה, ועל כן מועיל שינוי שמו לקנותו.

קושיא מברייתא על רב יוסף הסובר ששינוי השם קונה: גזרו חכמים (מקוואות פ"ג מ"א), שאם נפלו שלשה לוגים מים שאובים לתוך מקוה שאין בו ארבעים סאה, אפילו אם נוספו בו לאחר מכן מי גשמים והשלימו שיעור זה, פוסלים מים שאובים אלו את המקוה.

מקשה הגמרא, **וְשִׁינּוּי הַשֵּׁם שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר לְבְרִיָּיתוֹ, מַי** [וכי] **הֲוֵי שִׁינּוּי** ושוב אינו אותו חפץ שהיה בתחילה אלא הוא כפנים חדשות. **וְהָרֵי צִינּוֹר** מעץ ארוך העשוי להולכת מים, **דְּמַעִיקָּרָא** לפני שנתחקקה צורתו נקרא **'קְצִיצְתָּא'** [ענף קצוץ], **וְהִשְׁתָּא** הוא קרוי **'צִינּוֹרָא'**. **וְתַנְיָא, צִינּוֹר שֶׁחָקְקוֹ** והתקינו להולכת המים, **וּלְבַסּוֹף קְבָעוֹ** בקרקע, עדיין הוא נחשב לכלי, ועל כן הוא **פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה** – שאם עברו דרכו שלשה לוגים מים, ונפלו לתוך המקוה פסלוהו כדין מים השאובים בכלי. אולם אם בתחילה **קְבָעוֹ** את העץ בקרקע **וְרַק לְבַסּוֹף חֲקָקוֹ** בצורת צינור, **אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה** על ידי המים שעברו דרכו ונפלו למקוה. שכן מאחר שהתחבר לקרקע קודם שנעשה כלי, הרי הוא בטל אליה ונעשה כקרקע סמיכה, ושוב אין חל עליו שם כלי אף לאחר שנחקק. לפיכך אין למים העוברים בו דין מים שאובים, אלא הם כמים ההולכים על גבי הקרקע.

מסיימת הגמרא את קושייתה: **וְאִי אָמְרַתְּ שִׁינּוּי הַשֵּׁם מִילְּתָא הִיא,** וחפץ שהשתנה שמו נחשב לחפץ חדש, אם כן **אֲפִילּוּ** צינור שבתחילה **קְבָעוֹ** לאדמה **וּלְבַסּוֹף חֲקָקוֹ, נַמִּי לִיפְסֵל** – גם הוא יש לפסול את המקוה על ידי המים העוברים דרכו. שכן כשנחקק ונעשה צינור נשתנה שמו ונעשה לחפץ אחר, ושוב אין זה אותו עץ שהתחבר לקרקע בתחילה, אלא תורת כלי עליו, וממילא המים העוברים פסולים מדין מים שאובים.

מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי** פסול **שְׁאִיבָה, דְּמִדְּרַבָּנָן הִיא.** שכן שלשה לוגים מים שאובים אינם פוסלים את המקוה מן התורה. אלא גזירת חכמים היא.

שוב מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם הקילה הברייתא בפסול שאיבה שהוא רק מדרבנן, אם כן **אֲפִילּוּ** בצינור **דְּרִישָׁא** שחקקו ולאחר מכן קבעו בקרקע, **נַמִּי** היה לה להקל בו שלא יפסול את מימיו בפסול זה. שכן אף צינור זה קבוע עתה בקרקע, ולגבי פסול דרבנן אין לנו להחשיבו לכלי.

מתרצת הגמרא: אין לדמות את שני הצינורות זה לזה. שכן **הָתָם** – בצינור שחקקו ואחר כך קבעו, **אִיכָּא תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו** כָּעוד היותו **תָּלוּשׁ** קודם קביעתו בקרקע, ואינה מסתלקת גם לאחר חיבורו. אולם **הָכָא** – בצינור שקבעו ואחר כך חקקו, **אֵין תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו בְּתָלוּשׁ**, אלא רק לאחר שנעשה מחובר. על כן הקילו בו חכמים שלא יפסלו המים העוברים דרכו את המקוה בשלשה לוגים.

חוזרת הגמרא לשיטת רב יוסף שיאוש אינו קונה, ומקשה: **מִיתִיבִי, הַגָּנָב, וְהַגַּזְלָן, וְהָאָנֹס** – חמסן שלקח חפץ מבעליו בכוח ושילם להם תמורתו, אם הקדישו את החפץ **הֶקְדֵּישָׁן הֶקְדֵּשׁ**, והרי הוא אסור בהנאה. **וְאִם** גנבו או גזלו פירות והפרישו מהם תרומה, **תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה** ואסורה לזרים. **וְכֵן מַעֲשְׂרוֹתָן** שהפרישו מהפירות, חלה עליו תורת **מַעֲשֵׂר**. ומאחר שאין אדם יכול להקדיש ולתרום דבר שאינו שלו, בהכרח שטעם הברייתא הוא משום שנקנתה להם הגניבה והגזילה מחמת יאוש הבעלים, ולא כרב יוסף הסובר שיאוש אינו קונה בגניבה ובגזילה.

מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי**, לעולם יאוש אינו קונה, **וְהָתָם** בברייתא מלבד היאוש **אִיכָּא** גם **שִׁינּוּי הַשֵּׁם** על ידי ההקדש והתרומה, **דְּהָרֵי מַעִיקָּרָא** נקראו הפירות **'טִיבְלָא'** [טבל], **וְהִשְׁתָּא** נשתנה שמם ל'תְּרוּמָה'. כמו כן הקדשם **הֶקְדֵּשׁ**, משום **שֶׁמַּעִיקָּרָא** נקרא החפץ **'חוּלִּין', וְהִשְׁתָּא** נשתנה שמו ונקרא **'הֶקְדֵּשׁ'**.

הלשון הראשונה בדברי רב חסדא: **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מְנַיִּין לְשִׁנּוּי** מעשה **שֶׁהוּא** קוֹנֶה את הגזילה לגזלן, **שֶׁנֶּאֱמַר** בפרשת גזילה (ויקרא ה כג), **'וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל'**. והרי היה די שיכתב 'והשיב את הגזילה', **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר גָּזָל', שֶׁאִם** בשעת השבת הגזילה עדיין היא **בְּעֵין שֶׁגָּזַל** אותה מהבעלים, **יַחֲזִיר** אותה לבעליה כמות שהיא, **וְאִם לַאו**, אלא כבר אינה במצבה בשעת הגזילה, **דָּמִים בְּעַלְמָא כְּבָעֵי** הגזלן **לְשַׁלּוּמֵי**, והגזילה עצמה נקנית לו.

מקשה הגמרא: הרי **הַאי** ייתור של **'אֲשֶׁר גָּזָל', מִיבָּעֵי** [נדרש] **לְמֵעוּטֵי גֶּזֶל אָבִיו, שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל גֶּזֶל אָבִיו.** שכן חייבה התורה את הגזלן שכפר את הגזילה ונשבע לשקר על כפירתו, שאם לבסוף הודה חייב להוסיף חומש מהגזילה, שנאמר בכתוב שלאחריו (שם כד), 'אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לְשֶׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו'. אבל אם נשבע לשקר ומת קודם שהודה, אין בנו מתחייב חומש, שכן משמע מ'אשר גזל' שחייב חומש רק על גזילת עצמו ולא על גזילת אביו. אם כן אין כתוב זה מיותר כדי ללמוד ממנו ששינוי קונה.

מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** – אם אכן בא הכתוב רק למעט גזל אביו מחומש, **נִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'וְהֵשִׁיב אֶת גְּזֵילוֹ'**, וממשמעות 'גזילו' היינו למדים שאינו מוסיף חומש אלא על גזילו שלו בלבד, ועדיין יקשה **'אֲשֶׁר גָּזָל'** לָמָה לִי **לְמִכְתַּב.** אלא בהכרח **שִׁמְעָ מִינַּהּ תַּרְתֵּי** – ששני הדינים גם יחד נלמדים מ'אשר גזל', גם שאינו משלם על גזל אביו, גם ששינוי קונה.

הלשון השניה בדברי רב חסדא הדורשת את הכתוב האמור בדרך הפורכה:

וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מְנַיִּין לְשִׁנּוּי שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה, **שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵילָה'**, ומשמע שעליו להשיב את גוף הגזילה **מִכָּל מָקוֹם**, ואפילו לאחר שנשתנתה מכפי שהיתה בשעת הגזילה.

מקשה הגמרא: **וְהָא כְּתִיב** בהמשך הכתוב **'אֲשֶׁר גָּזָל'**, ויש לדרוש מייתור זה שאין הגזלן מחוייב להשיב את הגזילה עצמה, אלא אם כן היא כפי שהיתה בשעת הגזילה.

מתרצת הגמרא: הייתור **הַהוּא** של 'אשר גזל' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** [נצרך] כדי ללמדנו, שרק **עַל גְּזֵילוֹ שֶׁלּוֹ** הוא **מוֹסִיף חוֹמֶשׁ** על תשלום הקרן, **וְאֵין** הבן **מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל גֶּזֶל אָבִיו** שנשבע לשקר ומת קודם שהודה.

מקור לכך שיאוש אינו קונה בגזילה: **אָמַר עוּלָּא, מְנַיִּין לְיֵאוּשׁ** הבעלים **שֶׁאֵינוֹ** קוֹנֶה לגזלן את הגזילה לענין שיוכל להקריבה, **שֶׁנֶּאֱמַר** במלאכי (א יג), **'וְהֲבֵאתֶם גָּזוּל אֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלֶה, וְהֲבֵאתֶם אֶת הַמִּנְחָה, הַאַרְצֶה אוֹתָהּ מִיָּדְכֶם אָמַר ה'**. כלומר, קרבנות אלו פסולים ואינם עולים לרצון. ומסמיכות 'גזול' ל'פסח' יש ללמוד שפְּסוּל **גָּזוּל דּוּמְיָא** [דומה] לפסול בעל מום **דְּפִסַּח** [בהמה חיגרת, צולעת]. **מַה פִּסַּח דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא כְּלָל** להיות כשר לקרבן, שכן מום קבוע הוא,

רש"י

צלעות הבית והעובים. קרא כתיב גבי בית עולמים: המלטי כדאמרינן בהשותפין (ב"ב דף ו.) שנותנים נסרים סביב פתחי חלונות ופתחין ובמקום חורי קיבוע הקורות: **אלו המרישות.** אלמא בתר הכי קרי להו נמי מרישות: **ר' זירא אמר.** מרישי רהיינו טעמא דלא מקנא בשינוי השם משום דחוזר לברייתו הוא אם יסתר הוי כשורא כדמעיקרא אבל אברזין תו לא מקרי משכא: **דמעיקרא קציצתא.** שקודם שחקקו נקרא קציצת עץ בעלמא: **ולבסוף קבעו.** והמשיך בו מי גשמים או מי נהר למקוה פסלו משום מים שאובין: **קבעו ולבסוף חקקו.** לאו כלי הוא אלא ארעא סמיכתא היא: **שאיבה.** מה שמקוה נפסל בג' לוגין מים שאובין מדרבנן הוא: **אנם.** חמסן דיהיב דמי: **הקדישן הקדש.** ואסור ליהנות: **ותרומתן.** אסור לזרים אלמא קני ליה לגזילה ביאושו: **על גזל אביו.** בהגזול (לקמן ד' קד:) מפרש לה אפילו נשבע אביו לשקר אבל אקרן מחייב ליה קרא כדאמרינן התם: **את גזילו.** ומימילא אימעוט גזל אביו:

ה"ג

1 צלעות הבית והעובים. קרא כתיב גבי בית עולמים: המלטי כדאמרינן
2 בהשותפין (ב"ב דף ו.) שנותנים נסרים סביב פתחי חלונות ופתחין ובמקום חורי קיבוע
3 הקורות: אלו המרישות. אלמא בתר הכי קרי להו נמי מרישות: ר' זירא אמר. מרישי רהיינו
4 טעמא דלא מקנא בשינוי השם משום דחוזר לברייתו הוא אם יסתר הוי כשורא
5 כדמעיקרא אבל אברזין תו לא מקרי משכא:
6 דמעיקרא קציצתא. שקודם שחקקו נקרא
7 קציצת עץ בעלמא: ולבסוף קבעו. והמשיך בו
8 מי גשמים או מי נהר למקוה פסלו משום מים
9 שאובין: קבעו ולבסוף חקקו. לאו כלי הוא אלא
10 ארעא סמיכתא היא: שאיבה. מה שמקוה נפסל
11 בג' לוגין מים שאובין מדרבנן הוא: אנם. חמסן
12 דיהיב דמי: הקדישן הקדש. ואסור ליהנות:
13 ותרומתן. אסור לזרים אלמא קני ליה לגזילה
14 ביאושו: על גזל אביו. בהגזול (לקמן ד' קד:) מפרש
15 לה אפילו נשבע אביו לשקר אבל אקרן מחייב
16 ליה קרא כדאמרינן התם: את גזילו. ומימילא
17 אימעוט גזל אביו:

1 הא לאו הכי הדר בעייניה אמר רב יוסף מרישׁ שמו
2 עליו דתרנגא צלעות הבית אלו המלטטין והעובים
3 אלו המרישות רבי זירא אמר שינוי החוזר לברייתו
4 בשינוי השם לא הוי שינוי ושינוי השם שאינו חוזר
5 לברייתו מי הוי שינוי והרי צינור דמעיקרא קציצתא
6 והשתא צינורא ותנא צינור שחקקו ולבסוף קבעו
7 פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו איבו פוסל את
8 המקוה ואי אמרת שינוי השם מילתא היא אפי' קבעו
9 ולבסוף חקקו נמי ליפסל שאני שאיבה דמדרבנן היא
10 אי הכי אפילו דרישא נמי התם איכא תורת כלי
11 עליו בתלוש הכא אין תורת כלי עליו בתלוש מיתיבי

12 הגנב והגזלן הקדישן הקדש ותרומתן ומעשרותן מעשר אמרי התם איכא
13 שינוי השם דמעיקרא טיבלא והשתא תרומה הקדש מעיקרא חולין והשתא הקדש אמר
14 רב חסדא א"ר יונתן מניין לשנוי שהוא קונה שנאמר והשיב את הגזלה מה ת"ל אשר
15 גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי האי אשר גזל מיבעי למעוטי
16 גזל אביו שאינו מוסיף חומש על גזל אביו א"כ ניכתוב רחמנא והשיב את גזילו אשר גזל
17 למה לי למכתב ש"מ תרתי ואיכא דאמרי אמר רב חסדא א"ר יונתן מניין לשנויי שאינו
18 קונה שנאמר והשיב את הגזילה מ"מ והא כתיב אשר גזל ההוא מיבעי ליה על גזילו שלו
19 מוסיף חומש ואין מוסיף חומש על גזל אביו: אמר עולא מניין ליאוש שאינו קונה שנאמר
20 והבאתם גזול את הפסח ואת החולה גזול דומיא דפסח מה פסח דלית ליה תקנתא כלל

אף

הא לאו הכי הדר בעייניה. וסתם מרישׁ כיון שבנאו בבירה מתריאשים הבעלים ממנו וא"ת דמשמע דלא מקשה אלא לרב יוסף אדברה כ"ש דקשה לרבה טפי לדידיה יאוש גרידא קני ולמאי דמשני דמרישׁ שמו עליו אבתי תקשה לרבה דמתבא משמע דיאוש לא קנה ונראה לפרש דבלא יאוש איירי ולהכי פריך לרב יוסף א"א בשלמא דשינוי השם לא כלום הוא שפיר אלא אי אמרת דשינוי השם קנין עם יאוש קני יאוש כ"ב שינוי השם גדול כי האי דמרישׁ יש לו לקנותו בפני עצמו וכן משמע לעיל דשינוי השם חשוב גרידא קני דפריך גבי פגב טלה ונעשה איל ונקניה בשינוי השם דהוי שינוי השם חשוב ועוד יש לומר דבכל מקום הוי שינוי השם גרידא קני לרב יוסף בלא יאוש ולכך יש להועיל לו במרישׁ בלא יאוש דמה שצריך יאוש בעורות לאו משום קנין דקנין הוי משום שינוי השם לחודיה והייאוש אין צריך אלא כדי שיועיל מחשבת יחודו לשוייה אברזין דאם לאו הייאוש אין כאן שינוי השם וכן בהקדש בעי עמו יאוש שאם אין יאוש אין שם הקדש חל עליו ואין כאן שינוי השם וכן שינוי רשות אם אין יאוש אין שינוי רשות אבל מרישׁ בלא יאוש נמי איכא שינוי השם יש לו להועיל בפני עצמו וכן גבי טלה ונעשה איל דאמרי' לעיל ונקני בשינוי השם: **צנור** שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה. כשיש לו לבובו מד' רוחותיו איירי שאם הוא פרוץ אפי' מרוח אחד לא היה פוסל המקוה כדמוכח במסכת מקואות (פ"ד מ"ד) דדרוקא טבלא שיש לה לבובו פוסל ולא יעבוד את הגשמים כי ההיא דפ"ד דמקואות (מ"ג) החוטט בצנור לקבל צרורות בשל עץ בכל שהוא ובשל חרס ברביעית וא"ת א"כ מאי קאמר מעיקרא קציצתא והשתא צנור דמשמע דאפי' קבע תחילה יש לפסול המקוה

לפי שמשתנה שמו ע"י חציקה והלא אין משתנה שמו ע"י חטיטה שעושה לקבל צרורות דאותה היא שגורמת לפסול את המקוה וי"ל ביון שמשתנה שמו ע"י חטיטה יש לחשבו כתלוש והחטיטה שעושה כאילו עושה אותה בתלוש: **שאני** שאיבה דרבנן. מפורש בפרק המוכר את הבית (ב"ב ד' סו. ושם ד"ה מכלל): **הגנב** והגזלן. בהגזול בתרא (לקמן קיד.) פריך אי רבנן קשה גזלן אי רבי שמעון קשה לה שפיר: **מעיקרא** טיבלא. ואע"ג דשינוי החוזר לברייתו על ידי שאלה כדאמרינן בהאשה רבה (יבמות ד' פח.) ובסוף הנודר מן הירק (נדרים ד' נט.) מ"מ לא חשיב להו שינוי החוזר לברייתו כיון דלא שכיחא. בקדשים שאין חייב באחריות לא הוה צריך לתיתן טעם זה דיש כאן שינוי רשות אלא בעי לאוקומי אפי' בחטאת ובאשם ואע"ג דמעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן מכל מקום שינוי השם יש כאן:

אמר עולא מניין ליאוש שאין קונה. משמע הכא דסבר עולא דיאוש לא קני וכן בהנינקין (גיטין ד' נה. ושם ד"ה מאי) דאמר עולא דבר תורה בין נודעה בין לא נודעה אין מכפרת מ"ט יאוש כדי לא קני וקשה לר"ת דבהגזול בתרא (לקמן ד' קיד.) גבי פלוגתא דרבי שמעון ורבנן דגנב וגזלן קאמר עולא מחלוקת בסתם אבל בידוע ד"ה יאוש קני ואור"ת דבכל מקום יאוש קונה רק לענין קרבן משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ומביא ראיה מההיא דהנינקין (גיטין ד' נה: ושם) דפריך התם לעולא מההיא דגנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואין עלה בה"ג בחוץ ענוש כרת ואי אמרת יאוש לא קני כרת מאי עבירתיה והשתא בלאו ההיא דתני עלה הוה ליה למפרך מגופה דאי יאוש לא קני אם כן אין לו כח להקדיש ואמאי פטור מד' וה' הא לא טבח דהקדש אלא ודאי יאוש קני רק לענין הקרבה ולהכי פריך מדתני עלה דבחוץ ענוש כרת אלמא ראוי לפתח אוהל מועד ועוד מייתי ראיה ר"ת מריש לולב הגזול (טוכה ד' ל. ושם) דפסלינן לולב הגזול אפי' בי"ט שני ומפרש רבי יוחנן משום מצוה הבאה בעבירה שנאמר והבאתם גזול דומיא דפסח בין לפני יאוש בין לאחר יאוש דלאו דידיה היא אלא לאחר יאוש הא קנייה ביאוש מ"ט לא לאו משום מצוה הבאה בעבירה משמע דסבר בכל דוכתי דיאוש קני רק לענין מצוה וקשה לר"י לפי' דאם כן מאי פריך לעיל אבל לרבה מקרבנו ולא הגזול דלמא בקרבנו מודה רבה כמו עולא וכ"ת דסבר אבל אין חילוק כמ"ד בסוכה (שם). מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול דלית ליה טעמא דמצוה הבאה בעבירה הא ע"כ אית ליה דאי לאו הכי כי אמרת נמי יאוש לא קני תקשה ליה אמאי אסור להקריבו כיון דשם הקדש חל עליו כדאמר דהני יאוש ושינוי השם אלא מאי משום דהוי מצוה הבאה בעבירה דגישין (ד' נה: ושם) דבעי רבא כי אוקמוה רבנן ברשותיה משעת גניבה או משעת הקדישה ומאי נ"מ לגיזותיה ווילדותיה ואליבא דעולא בעי לה כדמוכח סוגיא דהתם ואי בעלמא קני היא ע"כ משעת גיזותיה וילדות דידיה הוו ע"כ נראה לר"י דבכל מקום לעולא יאוש לא קני וההיא דהגזול בתרא (לקמן ד' קיד.) הוי יאוש ושינוי השם דמעיקרא משכא אברזין ואע"ג דגבי קרבן נמי הוי יאוש ושינוי השם כדאמר לעיל דמעיקרא חולין והשתא הקדש אם אין יאוש אין שינוי הקדש מכל מקום כיון דאין קנוי לו אלא מחמת שהקדיש ולא היו לו קנוי קודם פסליה רחמנא להקרבה משום מצוה הבאה בעבירה כדמוכח בפרק לולב הגזול (סוכה ד' ל. ושם) דאמר להו רב להנהו אוונגברי כי בנייתו אסא מן הנכרים לגזוז אינהו כו' ופריך ולקנינהו בשינוי השם משמע דאי קנו ליה תו לא הוי מצוה הבאה בעבירה ודוחק לומר דסבר כרבי יצחק בר נחמני דלא חיישׁ התם למצוה הבאה בעבירה ועוד אמר התם (ד' לא.) האי כשורא דמטלליתא עבדו ביה רבנן תקנתא מפני תקנת השבים וסובה לא בענין משלכם ולא מיפסל אלא משום מצוה הבאה בעבירה וכי קנייה בתקנתא דרבנן לא חשיב מצוה הבאה בעבירה כ"ש אי קנה קנין גמור והא דאמר ברישׁ הגזול קמא (לקמן ד' צד.) הרי שגזל סאה חטין טחנה לשה אפאה והרים ממנה חלה כיצד מברך אלא מנאץ ודחי ליה התם דמצי סבר בעלמא דשינוי קונה והכא משום מצוה הבאה בעבירה אע"ג דקנה קודם לכן לענין ברכה להזכיר שם שמים עליו ראוי להחמיר יותר אי נמי התם דחוי אבייי שפיר מקרבנו ולא הגזול דאי יאוש קנה אמאי מיפסל הא לא חשיב מצוה הבאה בעבירה כיון דקודם שהקדישה קנאה אלא ודאי יאוש גרידא לא קני אלא מחמת שהקדישה דה"ל יאוש ושינוי רשות או יאוש ושינוי השם כדמסיק לבסוף ולכך מפסל משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה ובהנינקין (גיטין ד' נה: ושם) נמי אי לא דתני עלה מגופא דבריתא לא מצי פריך לעולא דאע"ג דיאוש לא קני שפיר חל הקדש משום דה"ל יאוש ושינוי השם ואדרבה מגופה דבריתא הוי סייעתא לעולא דאי יאוש לא קני כי לא הקדיש נמי פטור מד' וה' דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר בדפריך מינה לקמן (ד' סח:) רבי יוחנן לרישׁ לקיש דאמר יאוש לא קני ואדרבה תימה דלא פריך מינה לרב יהודה דפליג

התם

הָתָם אַעוּלָא וְסָבַר דְּיֵאוּשׁ כְּדֵי הֲוֵי יֵאוּשׁ וְלִיקָא לִשְׁנוּיֵי בִּדְמִשְׁנֵי לְקַמָּן לְרֵישׁ לָקִישׁ לְקוֹשׁ לְגוֹן שֶׁהִקְדִּישוּ בְּעָלִים בְּיַד גָּנָב דְּאִם כֵּן מַאי פְּרִיךְ הָתָם לְעוּלָא בְּרַת מַאי עֲבִידְתֵּיהּ הָא מִתְחַיֵּיב כָּרֵת שֶׁפֵּיר דְּרָאוּי לְפָתֶח אֹהֶל מוֹעֵד בֵּינוֹן שֶׁהִקְדִּישוּ בְּעָלִים וְ״ל דְּהַמּ״ל וּלְעַמְיָיך אִי נַמִּי דְּרַב יְהוּדָה נַמִּי אִית לֵיהּ דְּיֵאוּשׁ לֵא קָנֵי וְטַעְמָא דְּרַב יְהוּדָה בֵּין לֵא נוֹדְעָה מִכְּפֶרֶת מִשּׁוּם דְּלֵא חַיֵּישׁ לְטַעְמָא דְּמִנְּעָה הַבְּאָה בְּעֲבֵירָה וְלֵא גְּרִסִינָן הָתָם מַאי טַעְמָא קָסָבַר יֵאוּשׁ כְּדֵי קָנֵי וּבְסוּפָהּ (ד״ ל. ושם) דְּקָאָמַר אֶלָּא לְאַחַר יֵאוּשׁ הָא קָנֵייהּ בְּיֵאוּשׁ ה״פ הָא קָנֵייהּ בְּיֵאוּשׁ וְשִׁינּוּי הַשֵּׁם וּמָה שֶׁאֵין מַזִּכִּיר אֶלָּא יֵאוּשׁ מִשּׁוּם דְּע״י יֵאוּשׁ שֶׁקּוֹדֶם לָכֵן קָנְאָה בְּשִׁינּוּי הַשֵּׁם וְאִית סְפָרִים דְּלֵא גְּרִסִי בְּיֵאוּשׁ אֶלָּא הָא קָנֵייהּ וְתָדַע דְּהָא הָתָם ר׳ יוֹחָנָן קָאָמַר לֵיהּ וְר׳ יוֹחָנָן אִית לֵיהּ דְּיֵאוּשׁ לֵא קָנֵי דְּאָמַר לְקַמָּן חִיּוּבֵיהּ בֵּין לְפָנֵי יֵאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ וְאִי סָבַר דְּיֵאוּשׁ קָנֵי אַמַּאי חַיָּיב לְאַחַר יֵאוּשׁ שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְשֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר וּבְהַגּוֹזֵל בְּתָרָא קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשֵּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי דְּשִׁינּוּי רְשׁוּת וְאַחַר כָּךְ יֵאוּשׁ לֵא קָנֵי וְר״ת הִקְשָׁה דְּבְהַגּוֹזֵל בְּתָרָא (לקמן ד׳ קיד.) מִשְּׁמָע דְּלְעוּלָא יֵאוּשׁ כְּדֵי קָנֵי דְּפָרִיךְ מִמַּתְנִיתִין דְּנָטְלוּ מוֹכְסִים חֲמוֹרוֹ וְנָתְנוּ לוֹ חֲמוֹר אַחֵר הֲרֵי זֶה שֶׁלּוֹ וְקָאָמַר בְּשֶׁלְּמָא לְעוּלָא בְּיָדוּעַ וְדִבְרֵי הַכֹּל וְנָתְנוּ לוֹ חֲמוֹר אַחֵר חָשִׁיב כְּדֵי דְּקָאָמַר הָתָם תְּנָא וְאִם נָטַל מֵחֲזִיר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים וּמִפָּרֵשׁ דְּקָסָבַר יֵאוּשׁ כְּדֵי לֵא קָנֵי וְטַעְמָא נִרְאֶה דְּלֵא חָשִׁיב לֵיהּ שִׁינּוּי רְשׁוּת מִשּׁוּם דְּע״כ נוֹתְנִים לוֹ וְתִיתֵרֵץ ר״י דִּבְרֵיהֶם ע״כ לֵא אַיְירֵי כְּמִמַּנִּיתִין דְּהָא בְּמַתְנִיתִין קָתָנֵי הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ וּבְרֵיהֶם קָתָנֵי מֵחֲזִיר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים וְעוֹד דְּא״כ דְּאַמַּתְנִיתִין קְיָימָא תִּקְשֵׁי מִבְּרֵיהֶם לְרִבָּה דְּאָמַר יֵאוּשׁ כְּדֵי קָנֵי אֶלָּא בְּרֵיהֶם אַיְירֵי שֶׁהַבְּעָלִים עוֹמְדִים וְלֵא נְתָיְיאֲשׁוּ עֲדַיִין כְּשֶׁנְּתָנוּ לְזֶה אע״ג דְּלִסּוֹף אַחַר דְּאָתָא לִידֵיהּ נְתָיְיאֲשׁוּ לֵא קָנֵי דְּשִׁינּוּי רְשׁוּת דְּקוֹדֶם יֵאוּשׁ לֵא קָנֵי בְּדִמְשְׁמַע לְקַמָּן וְיֵאוּשׁ גְּרִידָא נַמִּי לֵא קָנֵי אֲפִי׳ לְרִבָּה כֵּיוָן דְּבְאִיסּוּרָא אָתָא לִידֵיהּ וְצָרִיךְ לְהַחֲזִיר הַדָּמִים אֲבָל מִתְנִיתִין אַיְירֵי לְעוּלָא בְּיָדוּעַ שֶׁנְּתָיְיאֵשׁ מִקַּמֵּי דְּאָתָא לִידֵיהּ וְכִי אָתָא לִידֵיהּ הֲוָה לֵיהּ יֵאוּשׁ וְשִׁינּוּי רְשׁוּת:

אַף גָּזוּל דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא. אע״ג דְּאָמַר לְעֵיל (דף סה:) גָּנַב טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל נַעֲשָׂה שִׁינּוּי בְּיָדוֹ וְקָנָאוֹ מ״מ כְּמוֹ שֶׁהוּא לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא: **רָבָא** אָמַר מֵהָכָא קָרְבָּנוֹ וְלֵא הַגָּזוּל. רָבָא גְּרִסִינָן וְלֵא רַבָּה מִדְּקָאָמַר חַד מִינַּיְיהוּ רַב פַּפָּא אָמַר וְלֵא הָיוּ טוֹעִים אֶלָּא בֵּין רַב פַּפָּא לְרָבָא שֶׁהָיָה רַבּוֹ וּפְעָמִים כְּשֶׁהָיָה אוֹמֵר רַב פַּפָּא דְּבָרִים בְּסִתָּם הָיוּ סְבוּרִים שֶׁדִּבְרֵי רָבָא הֵן אֲבָל בֵּין דִּבְרֵי רַב פַּפָּא לְדִבְרֵי רַבָּה לֵא הָיוּ יְכוֹלִין לְטְעוֹת וּלְעֵיל (דף סה:) גָּרַס אָמַר לֵיהּ רָבָא מִשְּׁבָבוֹ וְלֵא הַגָּזוּל כו׳ אע״ג דְּרַבָּה הֲוָה בַּר פְּלוּגְתֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף וּלְרַבָּה הִקְשָׁה אַבַּיֵּי צָרִיךְ לוֹמַר דְּרַבָּה עַצְמוֹ לֵא הַשִּׁיב לוֹ כְּלוּם אֶלָּא רָבָא הַשִּׁיב לוֹ מִדְּפָרִיךְ הָכָא וְהָא רָבָא הוּא דְּאָמַר דְּגָזוּל קָרְבָּן דְּחַבְרֵיהּ וְקָאָמַר דְּחַד מִינַּיְיהוּ רַב פַּפָּא אָמְרָהּ וְכֵן מַשְׁמַע דִּבְכָל הַסְּפָרִים גָּרַס לְעֵיל אָמַר לֵיהּ רָבָא וְאִי רַבָּה הַשִּׁיבוּ לוֹ דְּל״ל אָמַר לֵיהּ וְלֵא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר רַבָּה כֵּיוָן דְּמַשְׁקֶשֶׁה לְרַבָּה וְכֵן מַשְׁמַע בְּהַנַּיְזְקִין (גיטין דף נה: ושם) דְּרָבָא אית לֵיהּ דְּיֵאוּשׁ כְּדֵי לֵא קָנֵי דְּבָעֵי רָבָא כִּי אוֹקְמוּהָ רַבָּנַן בְּרִשּׁוּתֵיהּ מִשְּׁעַת גְּנֵיבָה אוֹ מִשְּׁעַת הֶקְדֵּשׁ לְמַאי נ״מ כו׳ וְאִי יֵאוּשׁ קָנֵי לְכָל הַפְּחוֹת מִשְּׁעַת יֵאוּשׁ כְּבָר הוּא בִּרְשׁוּתֵיהּ וּבְפֶרֶק בְּתָרָא (דף קיא. ושם) קָאָמַר רָבָא לְעוּלָם רְשׁוּת יוֹרֵשׁ לֵאו בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ דְּמִי מִשְּׁמַע הָתָם דְּאית לֵיהּ דְּיֵאוּשׁ לֵא קָנֵי וְהָתָם רָבָא דְּהוּא בַּר פְּלוּגְתֵּיהּ דְּרַמִּי בַּר חָמָא וְהָא דְּאָמַר רָבָא בְּפֶרֶק אֵלּוּ מְציאוֹת (ב״מ דף כו:) גַּבֵּי מְציאָה נְטֻלָה לְפָנֵי יֵאוּשׁ עַל מְנָת לְגָזְלָהּ עוֹבֵר בְּכוֹלֵן וְאע״ג דְּאַהַדְרֵיהּ בְּתָר יֵאוּשׁ מִתָּנָה בְּעַלְמָא הוּא דְּיָהִיב לֵיהּ אע״ג דְּיֵאוּשׁ לֵא קָנֵי מ״מ כֵּיוָן דְּהוֹעִיל יֵאוּשׁ לְמוֹכְרָהּ אוֹ לְהַקְדִּישָׁהּ חָשִׁיב גְּזֵלָן: **שׁוֹר** וְשֶׁה שְׁנֵי פְּעָמִים. וא״ת וְשֶׁה דִּכְתִיב ב׳ פְּעָמִים לָמָּה לִי הָא בְּשֶׁבֶת לֵא כְּתִיב שֶׁה שְׁנֵי פְּעָמִים הָוֶה אָמִינָא שֶׁבֶּא שׁוֹר לְמִעוּטֵי שְׁאָר מְילֵי מִדִּין שׁוֹר דְּלֵא הָווּ בְּתַשְׁלוּמִין ה׳ וּלוֹקְמֵיהּ אִדִּין שֶׁה לְהָכֵי כְּתִיב שֶׁה לְמִעוּטֵי לְגַמְרֵי:

חֲמִשָּׁה בָּקָר יְשַׁלֵּם תַּחְתָּיו. וּמִסְּבָרָא הָוֶה יָדְעִנָא דְּחַמִּשָּׁה בָּקָר קְיָימָא אֲשׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן קְיָימֵי אִשָּׁה: **אֵין** הַגּוֹנֵב כו׳. בְּגְמָרָא (דף סט:) דָּרִישׁ לֵהּ מִזּוּגוּבָּא מִבֵּית הָאִישׁ וְלֵא מִבֵּית הַגַּנָּב וּלְמַאן דְּמוֹקֵי חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב א״ש אֲבָל לְמַאן דְּמוֹקֵי תְּרַוַיְיהוּ לְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב לֵא שַׁיְיךְ כְּלָל לְמִדְרַשׁ הָכֵי וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּלְדִידֵיהּ נַפְקָא לֵיהּ לְמִעוּטֵי גַּנָּב אַחֵר הַגַּנָּב מִקָּרָא אַחֲרִינָא:

דְּתַנְיָא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כו׳. מִכֹּל הַנְּהוּ דְּפָרִיךְ הָכָא לְרַב ה״מ לְמִפְרָךְ לְעֵיל לְרִבָּה וּמֵהַנְּהוּ דְּפָרִיךְ לְעֵיל לְרִבָּה ה״מ לְמִפְרָךְ לְרַב אֶלָּא דְּרִבָּה דְּאַיְירֵי בְּגִזְלָן פָּרִיךְ לֵיהּ מִמֵּילֵי דְּגִזְלָן וּלְרַב דְּמַיְירֵי בְּגַנָּב נִיחָא לֵיהּ לְמִיפְרָךְ מִמֵּילֵי דְּגַנָּב אע״פ שֶׁאֵין סְבָרָא לְחַלֵּק וְעוֹד דִּכְמוֹ שֶׁהוּקְשׁוּ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ נְקִבְּעוּ בְּגְמָרָא וּלְתַרְוַיְיהוּ הָוֶה מָצֵי לְמִפְרָךְ מֵהַהִיא דְּגַנָּב וְהַקְדִּישׁ דְּפָרִיךְ מִינָּהּ לְקַמָּן רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ:

אי

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמוד ב

חִזְקִיָּה, בענין חיוב כפל בגנב נאמר (שמות כב ג) ״אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם״, וקשה, **יֹאמַר** הכתוב ״**שׁוֹר וְגְנֵיבָה**״ בלבד **וְהָכֹל בִּכְלָל** – ואנו נלמד לרבות כל דבר בכלל ופרט וכלל. מתרצת הברייתא, **אִילּוּ** היה נאמר **כָּךְ**, **הָיִיתִי אוֹמֵר**, **מָה** – כשם שה**פְּרָט הַמְפוֹרָשׁ** בפסוק **קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ**, **אַף** כָּל המתרבה מהכלל אינו אלא דבר הקָ**רֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ**. לפיכך נאמר ״שה״ ללמד על כל דבר, שכן אילו לא כתבה התורה ״שה״ **מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא** – מה היית מרבה מהכלל, הוי אומר שֶׂה שהוא קרב לגבי המזבח ולא נאמר בפסוק,

אַף פסול קרבן נָזוּל, דְּלעולם לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא להקרב למזבח כמות שהוא, לֹא שְׁנָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ, וְלֹא שְׁנָא אַחַר יֵאוּשׁ, וגם אם הקדישו לאחר שהתייאשו בעליו ממנו אינו כשר למזבח.

מקור נוסף לכך שיאוש אינו קונה בגזילה: רָבָא אָמַר, מֵהָכָא למדנו שאין יאוש קונה בגזילה. ששנינו בברייתא, נאמר בפרשת עולה (ויקרא א ג), 'אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ', ומכאן שדווקא 'קָרְבָּנוֹ' של המקריב כשר להקרבה, וְלֹא קרבן הַנָּזוּל. מפרש רבא את דברי הברייתא, אֵימַת נאמר דין זה. אִילֵימָא שהקדיש הגזלן את הבהמה הגזולה לִפְנֵי יֵאוּשׁ הבעלים ובא להקריבה, הלא פְּשִׁיטָא שאינה ראויה להקרבה, וּלְמָה לִי קְרָא לפוסלה למזבח. שהרי אין חל עליה ההקדש וחולין גמורים היא, שכן אינה של הגזלן, ואין אדם מקדיש דבר אינו שלו. אֶלָּא לַאו – בהכרח שהקדישה הגזלן לְאַחַר יֵאוּשׁ הבעלים, ומשמיענו הכתוב שגם באופן זה היא פסולה להקרבה. וְאם כן שְׁמַע מִינָּהּ, יֵאוּשׁ לֹא קָנֵי בגזילה.

מסיימת הגמרא: אכן שְׁמַע מִינָּהּ מברייתא שיאוש אינו קונה את הגזילה.

שואלת הגמרא: כיצד הוכיח רבא מדברי הברייתא האמורה שיאוש אינו קונה, וְהָא רָבָא עצמו הוּא דְּאָמַר לעיל (סו:) שברייתא זו מדברת באופן דְּגָזַל קָרְבָּן דְּהַכְרֵיהּ, לאחר שכבר הקדישו בעליו למזבח, שאין הגזלן קונה אותה ביאוש משום שהקדש אינו נגזל, ואין בו לגזלן קנייני גזילה. אבל אם גזל בהמת חולין להקדישה לאחר יאוש יתכן שהיא כשירה להקרבה. ואם כן איך הוכיח שיאוש אינו קונה בגזילה.

מתרצת הגמרא קושיא זו בשני אופנים: אִיבְּעִית אֵימָא, הָדַר [חזר] בֵּיהּ רבא ממה שהעמיד לעיל את הברייתא בגזול בהמה מוקדשת, ולבסוף העמידה בגזול בהמת חולין והקדישה, ועל כן הוכיח שפיר מדבריה שיאוש אינו קונה. וְאִיבְּעִית אֵימָא, חַד מִינַּיְיהוּ – אחת משתי המימרות אלו הסותרות זו את זו, רַב פַּפָּא תלמידו של רבא אָמְרָהּ, ולא רבא.

שנינו במשנה, וּמִדַּת תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְכוּ', למי שטבח ומכר בהמה שגנב, אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד:

הגמרא מבארת מדוע אין אנו לומדים משור ושה לכל בעלי החיים. שואלת הגמרא: וְאַמַּאי, נֵילַף – הלא נוכל ללמוד בגזירה שוה 'שׁוֹר' 'שׁוֹר' מִשַּׁבָּת, מַה לְּהַלָּן, לגבי שבת, חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף כָּאן, בתשלומי ארבעה וחמשה על גניבה, חַיָּה וְעוֹף וכל הבהמות כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, שדינם שוה לשורו ושיו. משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, אֲמַר קְרָא 'שׁוֹר וְשֶׂה' 'שׁוֹר וְשֶׂה' שְׁנֵי פְּעָמִים, שמתחילה נאמר 'כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה' ושוב נאמר 'חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה', ופעם אחת משתיהן מיותרת, והרי זה בא ללמד ששׁוֹר וְשֶׂה אֵין – כן, יהיה נוהג בהם דין זה של תשלומי ארבעה וחמישה, ואילו מִידֵּי אַחֲרִינָא – דברים אחרים, לֹא יהיה נוהג בהם דין זה.

הגמרא מבררת את דברי רבא: אָמְרֵי – אמרו בני הישיבה ודנו בדברי רבא, ושאלו, הֵי מְיַיתַּר – איזו פעם מיותרת, אִילֵימָא שׁוֹר וְשֶׂה דְּסֵיפָא – המוזכרים בסוף הפסוק, מְיַיתַּר, ומשום דְּנִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא – שיכולה היתה התורה לכתוב 'כִּי יִגְנֹב שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ (וּמְכָרוֹ) [אוֹ מְכָרוֹ] חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה', וממה שהזכירה התורה שור ושה גם ברישא, הרי זה בא ללמד שרק על שור ושה נאמר דין ארבעה וחמשה. הגמרא מקשה על הסבר זה בדברי רבא: אִי כָּתַב רַחֲמָנָא הָכִי – אם היה נכתב כך, הֲוָה אֲמִינָא שאין משלם עַד דְּגָנֵיב תְּרֵי וְטָבַח לְהוּ – עד שיגנוב שתי בהמות ויטבח אותן, ואם כן אין השור והשה שברישא מיותרים שהרי אי אפשר שלא לכתוב ברישא 'שור או שה' שמכך יודעים אנו שחיוב ארבעה וחמשה על טביחה הוא אף כשגנב אחד בלבד. משיבה הגמרא: אין לטעות ולומר כן, משום ש'וּטְבָחוֹ' כְּתִיב, בלשון יחיד, שהמשמעות היא שטבח לְחַד בלבד. שואלת הגמרא: וְאִימָא – ועדיין יש להזכיר 'שור או שה' ברישא, בכדי שלא נאמר שאינו חייב ארבעה וחמשה על מכירה עַד דְּגָנֵיב תַּרְוַיְיהוּ וּמְזַבֵּין לְהוּ – עד שיגנוב שתי בהמות וימכרם. משיבה הגמרא: אין לטעות ולומר כן, משום ש'וּמְכָרוֹ' כְּתִיב, בלשון יחיד, שהמשמעות היא שמכר לְחַד בלבד. שואלת הגמרא: וְאִימָא הֲוָה אֲמִינָא – ועדיין יש להזכיר 'שור או שה' ברישא, שאם לא כן הייתי טועה לומר שאינו משלם עַד דְּגָנֵיב תְּרֵי וְטָבַח חַד וּמְזַבֵּין חַד – עד שיגנוב שתי בהמות וטבח אחת ומכר אחת. משיבה הגמרא: גם בזה אין לטעות משום ש'וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ' כְּתִיב, שמשמע שעשה או זה או זה. שואלת הגמרא: וְאַכַּתִּי הֲוָה אֲמִינָא עַד דְּגָנֵיב תַּרְוַיְיהוּ וְטָבַח חַד וּמְשַׁיֵּיר חַד אוֹ מְזַבֵּין חַד וּמְשַׁיֵּיר חַד – עדיין הייתי אומר שאינו משלם עד שיגנוב את שניהם, וכאמור בפסוק שמשלם 'תַּחַת הַשּׁוֹר' ו'תַּחַת הַשֶּׂה', ומשמע שגנב את שניהם, ורק לגבי הטביחה או המכירה מדובר שטבח אחד ואת השני השאיר, או שמכר אחד ואת השני השאיר, כאמור 'וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ'.

אֶלָּא מה שאמר רבא ש'שור' ו'שה' מיותרים, כוונתו שהשׁוֹר דְּסֵיפָא וְהַשֶּׂה דְּרֵישָׁא מְיַיתַּר – מיותרים הם, כיון דְּנִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא – שיכולה התורה לכתוב 'כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר וּטְבָחוֹ (וּמְכָרוֹ) [אוֹ מְכָרוֹ] חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחְתָּיו וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה', והמשמעות היא שאם יגנוב שור וטבחו או מכרו ישלם חמשה ואם יעשה כן בשה ישלם ארבעה, ואם כן, שׁוֹר דְּסֵיפָא וְשֶׂה דְּרֵישָׁא לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ ששׁוֹר וְשֶׂה, אֵין – כן, רק בהם נאמר דין תשלומי ארבעה וחמשה, ואילו מִידֵּי אַחֲרִינָא – בהמות אחרות, וכן חיות ועופות, לֹא נאמר בהם דין זה:

שנינו במשנה, אֵין הַגּוֹנֵב אַחַר הַגָּנָב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל:

מבואר במשנה שכשגנב מהגנב חפץ שגנב מאחרים אין משלם כפל אלא את הקרן, דהיינו את הגניבה בלבד. הגמרא מבארת את המשנה: אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שהגנב השני גנב את החפץ לִפְנֵי יֵאוּשׁ בעליו ממנו, שאז עדיין הוא של בעליו הראשון, ועל כן אין משלם כפל לגנב שממנו גנב, אֲבָל אם גנבו לְאַחַר יֵאוּשׁ בעליו ממנו, כיון שיאוש קונה, יצא החפץ מרשות בעליו וְקָנָאוֹ גַּנָּב רִאשׁוֹן והוא שלו, וְגַנָּב שֵׁנִי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לְגַנָּב רִאשׁוֹן, שאין זה גונב מן השור וארבע צאן תחת השה, וממילא שוב יש לומר ש'שור' ו'שה' שהוזכרו כאן, כשאמרה תורה 'חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה', מיותרים הם. אם תאמר כך, יש לדחות את דבריך, משום שֶׁהַד 'תַּחְתָּיו' מְיַיתַּר – מיותר הוא, וְהַהוּא – אותו 'תחתיו' מִיבָּעֵי לֵיהּ לְדָרְשָׁה אַחֲרִינָא – נצרך הוא לדרשה אחרת, דְּתַנְיָא, יָכוֹל הייתי אומר שאם גָּנַב אדם שׁוֹר שָׂוֶה מָנֶה – מאה זוז, שִׁישַׁלֵּם תַּחְתָּיו שוורים נְגִידִין – כחושים וקרובים למות, תַּלְמוּד לוֹמַר 'תַּחְתָּיו' 'תַּחְתָּיו' פעמיים, 'תַּחַת הַשּׁוֹר' ו'תַּחַת הַשֶּׂה', ללמד שמשלם שור שהוא תחתיו ושוה כמותו. ומעתה אין לשאול למה כתבה התורה 'תחתיו' פעמיים, כיון שבאה בזה ללמד שמשלם שוורים השוים בערכם למה שגנב, וכיון שכן שוב יש לומר שאילו נכתב 'חמשה בקר ישלם תחתיו וארבע צאן תחתיו' הייתי אומר שחייבה התורה לשלם תשעה על כל גניבה, ואם כן אי אפשר לומר שהשור ושה המיותרים הם אלו הכתובים בסופו של הפסוק. הגמרא דנה באפשרות אחרת בשאלה איזה 'שור ושה' מיותרים: אֶלָּא כוונת רבא לשׁוֹר וְשֶׂה דְּרֵישָׁא – שבתחילת הפסוק, שנאמר 'כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה', שהוא מִיּוּתָּר, משום דְּנִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'כִּי יִגְנֹב אִישׁ וּטְבָחוֹ (וּמְכָרוֹ) [אוֹ מְכָרוֹ] חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה', וממה שהזכירה התורה שור ושה גם ברישא, הרי זה בא ללמד שרק על שור ושה נאמר דין ארבעה וחמשה. הגמרא מקשה על הסבר זה בדברי רבא: אִי כָּתַב רַחֲמָנָא הָכִי – אם היה נכתב כך, הֲוָה אֲמִינָא שאין משלם עַד דְּגָנֵיב תְּרֵי וְטָבַח לְהוּ – עד שיגנוב שתי בהמות ויטבח אותן, ואם כן אין השור והשה שברישא מיותרים שהרי אי אפשר שלא לכתוב ברישא 'שור או שה' שמכך יודעים אנו שחיוב ארבעה וחמשה על טביחה הוא אף כשגנב אחד בלבד. משיבה הגמרא: אין לטעות ולומר כן, משום ש'וּטְבָחוֹ' כְּתִיב, בלשון יחיד, שהמשמעות היא שטבח לְחַד בלבד. שואלת הגמרא: וְאִימָא – ועדיין יש להזכיר 'שור או שה' ברישא, בכדי שלא נאמר שאינו חייב ארבעה וחמשה על מכירה עַד דְּגָנֵיב תַּרְוַיְיהוּ וּמְזַבֵּין לְהוּ – עד שיגנוב שתי בהמות וימכרם. משיבה הגמרא: אין לטעות ולומר כן, משום ש'וּמְכָרוֹ' כְּתִיב, בלשון יחיד, שהמשמעות היא שמכר לְחַד בלבד. שואלת הגמרא: וְאִימָא הֲוָה אֲמִינָא – ועדיין יש להזכיר 'שור או שה' ברישא, שאם לא כן הייתי טועה לומר שאינו משלם עַד דְּגָנֵיב תְּרֵי וְטָבַח חַד וּמְזַבֵּין חַד – עד שיגנוב שתי בהמות וטבח אחת ומכר אחת. משיבה הגמרא: גם בזה אין לטעות משום ש'וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ' כְּתִיב, שמשמע שעשה או זה או זה. שואלת הגמרא: וְאַכַּתִּי הֲוָה אֲמִינָא עַד דְּגָנֵיב תַּרְוַיְיהוּ וְטָבַח חַד וּמְשַׁיֵּיר חַד אוֹ מְזַבֵּין חַד וּמְשַׁיֵּיר חַד – עדיין הייתי אומר שאינו משלם עד שיגנוב את שניהם, וכאמור בפסוק שמשלם 'תַּחַת הַשּׁוֹר' ו'תַּחַת הַשֶּׂה', ומשמע שגנב את שניהם, ורק לגבי הטביחה או המכירה מדובר שטבח אחד ואת השני השאיר, או שמכר אחד ואת השני השאיר, כאמור 'וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ'.

אֶלָּא מה שאמר רבא ש'שור' ו'שה' מיותרים, כוונתו שהשׁוֹר דְּסֵיפָא וְהַשֶּׂה דְּרֵישָׁא מְיַיתַּר – מיותרים הם, כיון דְּנִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא – שיכולה התורה לכתוב 'כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר וּטְבָחוֹ (וּמְכָרוֹ) [אוֹ מְכָרוֹ] חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחְתָּיו וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה', והמשמעות היא שאם יגנוב שור וטבחו או מכרו ישלם חמשה ואם יעשה כן בשה ישלם ארבעה, ואם כן, שׁוֹר דְּסֵיפָא וְשֶׂה דְּרֵישָׁא לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ ששׁוֹר וְשֶׂה, אֵין – כן, רק בהם נאמר דין תשלומי ארבעה וחמשה, ואילו מִידֵּי אַחֲרִינָא – בהמות אחרות, וכן חיות ועופות, לֹא נאמר בהם דין זה:

שנינו במשנה, אֵין הַגּוֹנֵב אַחַר הַגָּנָב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל:

מבואר במשנה שכשגנב מהגנב חפץ שגנב מאחרים אין משלם כפל אלא את הקרן, דהיינו את הגניבה בלבד. הגמרא מבארת את המשנה: אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שהגנב השני גנב את החפץ לִפְנֵי יֵאוּשׁ בעליו ממנו, שאז עדיין הוא של בעליו הראשון, ועל כן אין משלם כפל לגנב שממנו גנב, אֲבָל אם גנבו לְאַחַר יֵאוּשׁ בעליו ממנו, כיון שיאוש קונה, יצא החפץ מרשות בעליו וְקָנָאוֹ גַּנָּב רִאשׁוֹן והוא שלו, וְגַנָּב שֵׁנִי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לְגַנָּב רִאשׁוֹן, שאין זה גונב מן

המשך בעמוד ריג

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

יב. מִי שֶׁאֵין לוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת לְחוֹל לֹא יַיִן וְלֹא שֵׁאָר מַשְׁקִים חֲמַר מְדִינָה וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לִמְצֹא בַּלַּיְלָה עַד לְמָחָר בְּיוֹם[ל] יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמֻּתָּר לוֹ לֶאֱכֹל מִיָּד מִן הַדִּין אִם הִזְכִּיר הַבְדָּלָה בַּתְּפִלָּה[לא] אֶלָּא שֶׁמִּדַּת חֲסִידוּת הוּא שֶׁלֹּא לִטְעֹם מְאוּמָה עַד שֶׁיַּבְדִּיל לְמָחָר וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּן הַדִּין אָסוּר לוֹ לִטְעֹם מְאוּמָה אִם מְצַפֶּה[לב] שֶׁלְּמָחָר בַּיּוֹם יִהְיֶה לוֹ כּוֹס לְהַבְדִּיל עָלָיו אֲבָל אִם אֵינוֹ מְצַפֶּה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ לְמָחָר בַּיּוֹם אֵין מְחַיְּבִים אוֹתוֹ לְהִתְעַנּוֹת עַד הַהַבְדָּלָה לְפִיכָךְ מֻתָּר לוֹ לֶאֱכֹל אַף בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד[79] וּלְעִנְיַן הֲלָכָה יֵשׁ לְהַחֲמִיר בְּסְבָרָא הָאַחֲרוֹנָה אֶלָּא אִם כֵּן הוּא אָדָם חַלָּשׁ שֶׁקָּשֶׁה לוֹ לְהִתְעַנּוֹת עַד שֶׁיָּבִיאוּ לוֹ כּוֹס לְמָחָר אֲזַי יָכֹל לִסְמוֹךְ עַל סְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה לְהָקֵל בִּדְבְרֵי סוֹפְרִים[לג]:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף יב
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

ל] למחר ביום - היינו עד חצות יום ראשון. וצ"ע[76].
לא] הבדלה בתפלה - די בברכת הבדלה שבתפלה - ואינו אומר ברכת המבדיל[77], ואם שכח להבדיל בתפלה - יתפלל שוב[78].
לב] מצפה - היינו שצפוי להגיע לו יין או חמר מדינה למחרת, אבל כשמסתפק אם יגיע לו יין - דינו כמי שאינו מצפה.
לג] בדברי סופרים - אף שמותר לו לאכול בלילה, מסתבר שלמחרת היום לא יאכל עד שיבדיל[80] אלא אם כן צריך להמתין יותר מזמן סעודה אחת[81].

ציונים והוספות

76) עי' בקונטרס אחרון סי' רצו אות א' דמצדד דאם אין לו כוס בחצות היום מיד שרי לאכול, ולפי זה אם יודע בלילה שלא יהיה לו כוס עד אחר חצות היום מותר לאכול בלילה מיד (קצות השלחן סי' צד בדה"ש ס"ק י).
אלא שכיון שקונטרס אחרון סיים בצ"ע, הוספנו כאן וצ"ע.
77) משמע שמעמידים אותו על עיקר תקנת הבדלה שהיתה בתפילה.
(ועוד שבשוע"ר לא הביא תשובות מהר"מ שהובאו במג"א ס"ק ז שיאמר המבדיל בלא כוס, ומשמע שלדעתו באמירת ברכת הבדלה ללא יין - אין משום קיום תקנת חכמים.
והנה בא"א (בוטשאטש) נסמך על דברי המג"א אלו לומר שאם אמר ברוך המבדיל ללא יין - אין צריך להבדיל שוב על היין, וע"פ הנ"ל בשיטת שוע"ר צ"ע).
78) כדלעיל סי' רצד ס"ד.
79) עד"ז לעיל **סי' רצד ס"ב**: ורשאי לאכול אם אינו מצפה שיהיה לו כוס למחר ביום ראשון - אף שמצפה שיהיה לו אח"כ - אין צריך להתענות עד שיבדיל על הכוס, אלא רשאי לאכול מיד שכבר יצא ידי חובתו בהבדלה שבתפלה.
80) שש"כ פרק נט הערה צ.
81) כגון אם יודע בזמן סעודת היום שלא תהיה לו כוס עד הערב או חצות הלילה רשאי לאכול מיד (כדמשמע בקו"א ס"ק א, ראה המובא לעיל מקצות השלחן סי' צד ס"ק י).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

א אין מודדים תחום העיר אלא בחבל של פשתן של חמשים אמה לא פחות מפני שהוא נמתח ביותר כשהוא קצר ומאריך המדה ללא צורך (וכן של שאר מינים נמתח ביותר) ולא ארוך יותר מפני שאינו נמתח כראוי שכובדו מכפילו ומתקצר באמצעיתו ומקצר מדת התחום:

ב אם יש לפניו לסוף ע"ה אמה מהעיר נהר שהוא רחב יותר מכ"ה אמה שאינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה כשימדוד בו מסוף חמשים מהעיר מקום שנסתיים החבל פעם אחת כיצד יעשה לאחר שמדד נ' אמה מהעיר חוזר לאחוריו כ"ה אמה כדי שיהא החבל של נ' אמה נשלם עד הנהר:

ג לא ימדוד אלא כנגד לבו שקבעו לו חכמים מקום לשום כנגדו ראש החבל שלא יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד רגליו והחבל מתקצר והתחומין מתמעטין:

ד וצריך למתוח החבל בכל כחו מפני שהוא מכביד באמצעיתו:

ה לא ימדוד אלא כנגד העיר אפילו אם יש הרים וגיאות כנגדה לא ילך מכנגדה לצדה שהוא ישר וימדוד שם ויחזור אח"כ כנגד העיר לפי מדה שמדד שם אלא ימדוד כנגד העיר כדי להבליע ההרים וגיאות שכנגדה או למודדה בדרך שיתבאר:

ו הגיע להר אם הוא זקוף כל כך שאם יורידו חוט המשקולת מראשו לא יתרחק מכנגדו למטה בשיפולו ד' אמות א"צ למדוד כלל הירידה והעליה אלא אם יש מישור בראשו מודדו ואם אין מישור בראשו אינו מודדו כלל אלא מדלגו לגמרי אף על פי שיכול להבליעו בחבל של נ' אמה.

ואם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו ד' אמות ומתלקט י' טפחים מתוך יותר מד' אמות דהיינו שבהילוך יותר מד' אמות של שיפוע עולה י' טפחים בגובה אז רואים אם אין משפתו אל שפתו אלא חמשים אמה ביושר אם היו נוקבים אותו בשיפולו אצל שפתו והיו מודדים דרך הנקב אזי צריך להבליעו בחבל של נ' אמה שזוקף עץ גבוה בשפתו מזה ועץ אחר כנגדו בשפתו מזה ומותח חבל מזה לזה.

ואם אינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מודדו בחבל של ד' אמות וכך יעשה אחד עומד ברגלי ההר למטה ואחד למעלה ממנו ברחוק ד' אמות ונותן התחתון את החבל כנגד לבו והעליון כנגד רגליו ועולה התחתון למקום שעומד העליון והעליון עולה ד' אמות ומודדים כבתחלה וכן יעשה עד שימדדו כל ההר מב' צדדיו ונמצא מתמעט מדרונו בכל ד' אמות יותר מן חצי קומת אדם כמו שמלבו ועד רגליו:

ז ואם הוא משופע יותר שמתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות כיון שאינו נוח תשמיש הליכתו וטורח הוא לעלות ולמתוח חבל מעץ שבשפתו מזה לעץ שכנגדו אזי לא הטריחוהו חכמים בכך אלא ישער באומד כמה יהיה בחבל שימתחו עליו מעץ לעץ אם היו מעמידים אותם בשפתיו מזה ומזה והולך לו למדוד להלן להשלים מדת תחומו.

ואם שיער בדעתו שיהיה בו יותר מנ' אמה כיון שאם לא היה משופע כל כך היה צריך למדוד כל שיפועו בחבל של ד' אמות גם כשהוא משופע כל כך לא הקילו בזה לשער באומד דעתו כמה יהיה בחבל המתוח אלא צריך למדוד כולו בחבל של ד' אמות:

ח וכל זה בהר וכן בכותל בין שהוא זקוף בין שנפל ונעשה כהר אבל אם הגיע לגיא אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה צריך להבליעו ולא לשער באומד דעתו אפילו מתלקט עשרה מתוך ד' אמות לפי שבקל יכול להבליעו שאחד יעמוד מכאן ואחד מכאן ואין צריך להעמיד עצים כלל ומטעם זה אפילו אם אין חוט המשקולת מתרחק מכנגדו למטה ד' אמות צריך להבליעו.

אבל אם אינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה אם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו ד' אמות מודדו כולו בחבל של ד' אמות כמו בהר.

והוא שלא יהא עמוק יותר מאלפים אבל אם הוא עמוק יותר מאלפים מודד הירידה והעליה של כל השיפוע מדידה יפה כמו קרקע חלקה אפילו אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה.

ואם אין החוט מתרחק מכנגדו ד' אמות אינו מודד כלל השיפוע של ירידה ועליה אלא המישור של מטה בלבד אם אינו יכול להבליעו ואפילו אם עמוק יותר מאלפים:

ט הגיע להר או לגיא וכל מה שממנו כנגד העיר הוא רחב מחמשים אמה שאינו יכול להבליעו ומן הצד הוא מתקצר והולך כגון שהוא במזרח העיר וכל אורך מזרח אינו יכול להבליעו אם יכול להבליעו בתוך אלפים של צד צפון או דרום ילך לשם ויבליעו כיון שהוא עדיין בתוך התחום של צד העיר ויחזור אח"כ כנגד העיר לפי מדה שמדד שם אבל אם אינו יכול להבליעו בתוך אלפים של צד העיר לא יתרחק יותר להבליעו, גזירה שמא יאמרו הרואים שמדת תחומין באה לכאן:

י אין סומכין אלא על מדידת אדם מומחה שהוא יודע מדת הקרקע:

יא היו לנו תחומי שבת מוחזקין ובא מומחה ומדד ריבה בתחום מהם ומיעט בתחום מהם שומעים לו אף בתחום שריבה אע"פ שהוא להקל לפי שתולין לומר שהראשונים לא מתחו החבל כל צרכו שצריך למתחו בכל כחו:

יב מדד ומצא מדתו במזרחית צפונית יתירה על שכנגדה במזרחית דרומית מותח החוט של סימן התחום מזו לזו באלכסון ואין אומרים שטעה באחת מהן אלא תולין שזו שנתקצרה הוא מחמת הרים וגיאות שיש שם והוצרך למודדן בענין שנתקצר התחום ויש אומרים שתולין בטעותו והולכין להקל לומר שטעה בזו שנתקצרה אצלו ומוציאין אותה להלאה עד כנגד הארוכה (והעיקר כסברא הראשונה):

יג אם באו ב' מומחים ומדדו את התחום אחד ריבה ואחד מיעט שומעין למרבה להקל בדברי סופרים ובלבד שלא ירבה יותר ממדת אלכסונה של קרן העיר כיצד בעת שירבה זה נאמר שמא הא' מקרן אלכסון של עיר מדד האלפים ג"כ באלכסון וכן מקרן שכנגדה ונמצא כשמותחים חוט מסוף תחום שמקרן זו לסוף תחום שמקרן זו יהיה בין חוט זה לעיר פחות מאלפים והאחרון מדד כהלכה מצלע העיר ואין מחזיקין על הראשון שטעה ביותר משיעור זה ולפיכך אם ריבה האחרון יותר משיעור זה אין שומעים לו.

ושיעור זה הוא שיעור עודף שיש בצלע ארוך אלפים על צלע מרובע שאלכסונו הוא אלפים שהרי מן העיר עד החוט המתוח מסוף האלפים שבאלכסון הוא צלע מרובע שאלכסונו אלפים ושיעור צלע זו הוא אלף ותכ"ח אמה

בקירוב לפי החשבון של חכמי התלמוד שהוא בקירוב ולא בצמצום בכל אלכסון שהוא עודף על צלעות ריבועו ב' חומשין מאורך הצלע ונמצא שמאלף ותכ"ח עודף אלכסונו אלפים ותתנ"ו חומשין שהם תקע"ב אמה פחות ד' חומשים תנם על אלף ותכ"ח יהיו אלפים אמה פחות ד' חומשים אבל לפי חשבון חכמי המדות שדקדקו וצמצמו החשבון בכל אלכסון יהיה עודף זה תקפ"ה אמה בקירוב:

יד עושין התחומין סביב העיר כטבלא מרובעת דהיינו שמודד על פני כל אורך העיר למזרח אלפים אמה לחוץ וכן לצפון ואחר כך רואים כאילו היתה טבלא מרובעת אלפים על אלפים בקרן למלאותה ונמצא התחום בקרן אלפים ואלכסון שהם אלפים ות"ת וכן יעשה בשאר הקרנות אבל לא ימדוד מאמצע הקרן אלפים באלכסון וכן בקרן שכנגדה ויתן החוט מזו לזו שא"כ מפסיד הת"ת שבקרן וגם לא יהיה התחום כנגד העיר אלא אלף ותכ"ח ולפי חשבון חכמי המדות אלף ותט"ו:

טו אפילו עבד ושפחה כנענים שקבלו עליהם מצות שהאשה חייבת בהן נאמנים לומר עד כאן תחום שבת שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל.

אבל קטן אינו נאמן בעודו קטן אבל נאמן הגדול לומר זכור אני שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן וסומכים על עדותו:

חלק ב סימן שצט במה מודדין התחומין ומקום המדידה ומי הוא המודד ובו ט"ו סעיפים:

א מי שהיה בא בדרך ליכנס לעיר וישב בדרך לנוח וחשכה לו ולא ידע שהוא בתחום העיר ואח"כ מצא עצמו בתחומה קנה שביתה בעיר ונכנס לתוכה בשבת ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח ואע"פ שנתכוין לקנות שביתה במקומו כיון שאילו היה יודע שהעיר בתוך תחומו לא היה חפץ לקנות שביתה אלא עם בני העיר הרי הוא כאילו קנה שביתה עמהם.

אבל אם לא היה בדעתו כלל ליכנס לעיר זו קנה שביתה במקומו ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח ואם כלים אלפים ממקום שביתתו בחצי העיר אינו מהלך בעיר יותר מחציה ואם כלים בסוף העיר כל העיר נחשבת לו כד' אמות כמו שיתבאר בסי' ת"ח.

ואפילו אם מבעוד יום היה בדעתו ליכנס לעיר זו ובין השמשות אמר בפירוש שביתתי במקומי הרי עקר שביתתו מאנשי העיר וקנה שביתה במקומו:

חלק ב סימן ת מי שישב לו בדרך לנוח ולא ידע אם הוא בתחום אם לאו ובו סעיף אחד:

א כל אדם קונה שביתה במקום שקדש עליו היום ויש לו משם אלפים לכל רוח אף על פי שלא אמר שביתתי במקומי שכיון שאם היה רוצה היה אומר הרי זה כמו שאמר ואפילו מי שישן בדרך וחשכה לו קנה שביתה במקומו אם הוא חוץ לתחום העיר ויש לו משם אלפים לכל רוח אע"פ שלא נתכוין לקנות שביתה כלל שהואיל ואם היה ניעור היה קונה קונה ג"כ כשהוא ישן וכל חפציו כמוהו.

אבל חפצי הפקר שאין להם בעלים שיוכלו להקנות להם שביתה לא קנו שביתה מאליהם אלא הרי הם כרגלי הזוכה בהם תחלה שיכול להוליכם למקום שילך הוא ואפילו חוץ לתחום העיר אם עירב לשם.

אבל חפצי הנכרי קונים שביתה במקומן אף על פי שבעליהם לאו בני שביתה הם שגזרו על חפצי הנכרי גזירה משום חפצי ישראל ואם הוציאם הנכרי חוץ לתחום אין להם אלא ד' אמות אלא שאם הביאם לעיר דינם כמו שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו בעיר שכל העיר נחשבת לו כד' אמות הואיל ויצא באונס כמו שיתבאר בסי' ת"ה.

והוא שתהא העיר מוקפת מחיצות לדירה שכל מקום שאינו מוקף לדירה אינו נחשב כד' אמות כמו שנתבאר בסי' שצ"ו.

(ואינו דומה לשבת בעיר שכולה נחשבת לו כד' אמות אע"פ שאינה מוקפת מחיצות כלל לפי שאין מתחילין למדוד לו אלפים אלא מבית החיצון הואיל וכל בתי העיר מובלעים זה בתוך ע' ושיריים של זה אבל מכל מקום אין כל העיר נחשבת לו כד' אמות ממש אלא ביתו שקנה בו שביתה בלבד ושאר הבתים הם מובלעים זה בתוך ע' אמה ושיריים של זה ואין מתחילין המדידה מהם אבל ליוצא חוץ לתחום אין כל העיר נחשבת כד' אמות עד שתהא מוקפת מחיצות לדירה).

וסתם עיירות מוקפות לדירה שבונים בתים תחלה ואח"כ מקיפים אותם אבל סתם מבצרים אינן מוקפים לדירה:

חלק ב סימן תא מי שישן בדרך וחשכה לו קונה אלפים אמה לכל רוח:

לקוטי תורה

[במאמר המוסגר מבאר רבינו את הקשר המיוחד שבין ענין הטהרה במקוה לעבודת התפלה, על פי חסידות:]

והנה הרי"ף פרק ג' דברכות ותלמידי רבינו יונה כתבו בשם רב האי דלא בטלו טבילת בעל קרי אלא לדברי תורה, אבל לתפלה צריך טבילה.

ואף־על־גב דאנן לא קיימא־לן כן כמו שכתוב בשלחן־ערוך, מכל־מקום כתב[ו] תלמידי רבינו יונה שלדברי הכל התפלה מקובלת יותר עם הטבילה.

ויש לומר קצת טעם לזה [על דרך הסוד] **מאי שנא תפלה מתורה.**

והוא על פי גירסת הירושלמי במשנה סוף מסכת סוטה, [כשפסקה] **הטהרה נטלה את הריח. וכן** [איתא] **בגמרא דידן בסוטה** [רב הונא מצא תמרה שמינה שהי' לה ריח טוב, נטלה וכרכה בסודריה, אמר לו רבה בנו] **מורחינא ריחא דחנוניתא** [מריח אני את הריח הטוב של התמרה], **אמר ליה בני טהרה יש בך.**

הרי דבחינת ריח דוקא נמשך מענין הטהרה.

והוא משום כי ענין טומאה וטהרה הוא בחינת מקיפים, ועל כן שייך הטהרה דוקא לענין הריח שהוא גם כן בחינת מקיף.

ההבדל בין טעם לריח הוא "שהטעם והמאכל מחי' את האדם על־דרך אור פנימי", שהרי המאכל נכנס לתוכיות ופנימיות האדם, "שלועסו ובולעו" עד שנעשה דם ובשר כבשרו, משא"כ "הריח הוא בחינת מקיף", כי אף שאדם נהנה מן הריח הרי הריח לא נעשה דם ובשר כבשרו.

וזהו הקשר והשייכות בין טהרה לריח, כי גם טומאה וטהרה הם בחינת "מקיפים", וזהו ההבדל בין גדר "איסור" לגדר "טומאה". איסור מורה שהרע והקליפה נכנסו בתוכיות ובפנימיות החפצא, משא"כ "טומאה" היא כשהקליפה רק "מקפת" את הדבר; ולכן גם אצל האדם כן הוא, שגם נגיעה בדבר הטמא (אף שהדבר לא נכנס בתוכיות האדם) גורמת טומאה.

והנה הקרבנות נקראים "ריח ניחוחי", וכתיב [בקרבנות נח] **"וירח ה' את ריח הניחוח"** [הרי שקרבנות הם בחינת ריח].

ובזה יובן מאמר רז"ל פרק הניזקין שנכנס לו [לטיטוס] **יתוש בחוטמו, והיינו מדה כנגד מדה, לפי שהחריב בית המקדש וביטל הקרבנות שהיו בחינת ריח ניחוח להקב"ה** [לכן נענש בחוטמו].

וכתיב ותהלתי אחטם לך.

מצינו בחינת ה"חוטם" למעלה, כביכול, כמ"ש "ותהלתי אחטם לך", היינו, דמדת הקב"ה "להאריך אף" לישראל מתוארת בלשון "אחטם" - לשון "חוטם".

והטעם הפנימי לכינוי זה הוא לפי שהנהגה זו (להיות "מאריך אף") היא מצד ה"אור מקיף" והיא למעלה מסדר השתלשלות, ובחינת ה"מקיף" הוא בחינת "ריח" כנ"ל, ולכן כינו מדת "ארך אפים" בשם "חוטם".

והנה התפלה היא במקום קרבנות, והיא גם כן בחינת "ריח ניחוחי", ולכן אמרו "לבעל החוטם אני מתפלל".

איתא בזהר דכאשר רב המנונא סבא הי' מתפלל הי' אומר "לבעל החוטם אני מתפלל, לבעל החוטם אני מתחנן", והטעם לכך שרב המנונא קרא להקב"ה בשם "בעל החוטם" הוא לפי שענין התפלה הוא לפעול בחינת "ריח ניחוח לה'" (כמו הקרבנות).

וכיון שכן, לכן צריך לזה טהרה, כנ"ל שהטהרה שייך לבחינת ריח.

כיון שענין התפלה הוא לפעול "ריח ניחוח", שהוא בחינת מקיף כנ"ל, "לכן צריך לזה טהרה" שהיא גם כן בחינת מקיף, כנ"ל.

"וריחא דחנוניתא" זהו כענין "לבעל החוטם אני מתחנן".

לפי זה יובן גם הטעם שמלבד דבריו "לבעל החוטם אני מתפלל" הוסיף רב המנונא סבא ואמר גם "לבעל החוטם אני מתחנן" - מלשון "חן", על־דרך לשון חז"ל "מורחינא ריחא דחנוניתא", שהוא לשון "חן" - הרי ש"חן" ו"ריח" שייכים זה לזה, לפי שגם ה"חן" שייך לבחינת "מקיף"

[ומסכם דבינו את דבריו:]

ועל כן לדברי הכל התפלה מקובלת יותר עם הטבילה.

על פי זה מובנים היטב דברי תלמידי רבינו יונה, שאף לדברי החולקים על רב האי וסוברים דאין חיוב לטבול לפני התפלה מעיקר הדין, מכל־מקום התפלה מקובלת יותר עם הטבילה - כי הטהרה מסייעת לעורר על ידי התפלה את בחינת המקיפים ובחינת "ריח ניחוח".

[וממשיך רבינו לפרט את שני הדברים הנוספים המסירים את המונעים בתפלה:]

הב', צדקה.

כמו ר' אלעזר יהיב פרוטה כו' [לעני והדר מצלי] [דכתיב אני] **בצדק אחזה פניך.**

מפני שיש קטרוגים על האדם ודנין אותו אם ראוי לכנס להיכל מלך מלכי המלכים הקב"ה בתפלה, וצדקה תציל כו'.

ענין נתינת צדקה לפני התפלה מפורש בדברי חז"ל "ר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי". והטעם על זה, כי אחת מסגולות מצות הצדקה היא, שגם אם נגזרה רח"ל גזירת מות על האדם, מתבטל הקטרוג על ידי נתינת הצדקה כמו שכתוב "צדקה תציל ממות".

וכך הוא גם ברוחניות הענינים ("מיתה" רוחנית), שעל ידי הצדקה מתבטלים הקטרוגים על האדם כאשר דנים אותו האם הוא ראוי ליכנס להיכל מלך מלכי המלכים הקב"ה ולהתקרב אליו ית' בשעת התפלה. ו"צדקה תציל ממות" היינו שהצדקה מצילה מפירוד וריחוק מאלקות.

וצדקה תרומם גוי.

ועוד מעלה בצדקה - שהיא "תרומם גוי" (פירוש רש"י - "ישראל"), שהפירוש הפנימי בזה הוא, שעל ידי הצדקה "נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה", ועל ידי זה תפלתו נעשית זכה יותר.

והג', הוא עסק ולימוד דברי מוסר.

ובפרט דברי מוסר הנמצאים בזוהר - מלשון הארה - שמאיר במקום החושך, [מפני] שהוא חכמת אמת.

ההכנה השלישית (להסיר את הדברים המונעים בתפלה) היא - לימוד דברי מוסר, ובפרטיות יותר - לימוד דברי מוסר שבספר הזוהר.

כי "זהר" הוא לשון "אור" - היינו שהלימוד בספר הזוהר מאיר במקום ה"חשך"; כי באמת כל הבריאה היא הארה ממנו ית', ו"מלא כל הארץ כבודו", אלא שזהו בהסתר והעלם, שהעולם הוא בבחינת חשך, שאין רואים בו אלקות. אולם כאשר האדם עוסק בדברי המוסר שבזוהר אזי מתחזקת אמונתו בבחינה זו ד"מלא כל הארץ כבודו" ועל ידי זה מכניס "אור" במקום ההסתר וההעלם וה"חשך".

וכל זה הוא לפי שהזוהר הוא "חכמת האמת", שבכחה לדחות עניני חשך (היפך האמת).

- ומכח אמונה זו נעשה האדם ראוי לאור ה' ולאהבתו ית' בשעת התפלה.

ד"ה תחת אשר לא עבדת פרק ו

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ב) **וזה** שאמרו רבותינו זכרונ' לברכה כל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו וכמו שכתוב אם נבלת ממש אז בהתנשא דוקא כו' כי המשפיל עצמו כמו בתכלית בחי' ביטול היש עד שאין מרגיש א"ע לגמרי כענין מי שמשים עצמו כשיריים ומותר בעולם כמו משה עניו מכל האדם כו' אז הוא נדחה בעצמו למטה מטה בתחתית העיגול הרי הוא עולה למעלה מעלה בעליונו של עיגול בבחי' עצמות אין האמיתי כנ"ל והיינו הקב"ה מגביהו בבחי' התנשאות העצמות דכתיב בי' המתנשא כו' דהיינו בבחי' העליונו של עגולי' ומקיפי' דעצמות לפי שבעיגול אין בו מעלה ומטה כלל ודוקא כשנדחה בשפלות עד תחתית העיגול אבל כל שעדיין לא בא לבחי' שיריים לסוף המדרגה ממש אלא עדיין הוא בבחי' בלתי בטל בתכלית א"א שישכון בו בחי' אין האמיתי דעצמות מטעם הנ"ל בענין עומק תחת ועומק רום כו' ונמצא ביטול היש בתכלית מגיע לאין העצמי כו' וכאשר אנו רואים בחוש בתלמיד המקבל מרבו שכל שהתלמיד הוא בא בתכלית בחי' הביטול וההפשטה מכל עצמותו בבחי' ביטול היש לגמרי אז יוכל להתקבל בלבו ומוחו כל מרחב עצמות שכל וחכמת רבו להיות כמוהו ממש וכל שאינו בבחי' ביטול בתכלית לא יקבל כל עצמות שכל הרב כ"כ וכמארז"ל כל תלמיד שאין שפתותיו נוטפות מר כו' וכן אמרו אדם כי ימות באוהל אין התורה מתקיימת

אלא במי שממית עצמו עליה פי' ממית כל בחי' עצמותו כו' כמו רב עולא דגרי' באורייתא תדיר ולא מחזיק טיבותא לנפשיה כלל וכלל כו' ולהיפך אמרו לא בים היא במי שמרחיב דעתו עליה כים כו'. וכה"ג יובן בענין טעם המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו בבחי' התנשאות דאין האמיתי כו' (ולהיפך המגביה עצמו הקב"ה משפילו לפי ערך גיאותו כן יהיה ירידותו ושפלותו שהמגביה עצמו הוא התנשאות היש היפך הביטול אשר לנגד בחי' אין האמיתי כו' ע"כ משפילו לעפר ממש כידוע דמשפיל גיאים ומגביה שפלים כמ"ש כי רם ה' ושפל יראה מטעם הנ"ל וכמ"ש במ"א בפי' גאה גאה, גיאה על גיאותנא שהן האומות כו') והיינו ג"כ הטעם שגזרו אומר דאין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש דוקא כי הנה התפילה הוא תכלית הקירוב והעילוי בדביקות האמיתי בבחי' עצמיות דאין האמיתי כידוע בשרש ענין השמו"ע בעמידה כו' וזה א"א כ"א ע"י עוצם השפלות וההכנעה בתחילה שהוא בחי' כובד ראש דהא בהא תלייא מטעם הנ"ל בענין המשפיל עצמו כו' וד"ל (ובכל זה יובן עוד שימצא גם יתרון מעלה בבחי' תכלית ביטול היש שהוא תכלית ההכנעה והשפלות כשיריי' או כמו שאמר ואנכי עפר ואפר וכה"ג יותר מבחי' אין העצמי שבבחי' ח"ע שנק' מ"ה בעצם כמ"ש ביום ההוא יצאו מ"ח מירושלים חצים אל הים הקדמוני כו' הרי גם ים הקדמוני שהוא בחי' חכמה הקדומה בחי' מ"ה העצמי מקבל שפע ממ"ח דירושלים שהוא בחי' חכמ' שבמל' ח"ת הנ"ל והיינו בחי' ביטול היש לבד כידוע וכנראה בחוש שמבחי' ביטול העצם בשפלות אמיתי יבא אדם למקור החכמה לפי שהחכמ' מאין תמצא רק בבחי' הארה בעלמא כידוע בענין אבא יונק ממזל ונוצר כו' וכמשל כח המשכיל ההיולי שנמשך בו תוקף ממקורו בעצמי' הנפש ע"י שמבטל עצמותו בתכלית כתלמיד ששפתותיו נוטפות מר כו' כך גם בחי' מקור האין דחכמה עילאה עצמו נמשך בה תוקף גדול ע"י בחי' ביטול היש בתכלית דהיינו מכל העצמות שלו דוקא להיות שהיש שרשו למעלה מבחי' אין כמ"ש במ"א ששרשו ביש האמיתי שלמעלה מבחי' האין כו' ע"כ בביטול היש העצמי דנפש מגיע בבחי' אמיתות של אין שהוא עצמי' הנפש ההיולי שהוא מקור הראשון לכל כח שמסתעף הימנה גם להמשיך כח ועוז בכח המשכיל ההיולי שהוא מקור השכל הגלוי ולזה אמר יהב חכמתא לחכימין בבחי' ביטול העצמות דוקא ועד"מ זה יובן ג"כ למעלה בטעם שא' דמ"ח מירושלים יהי' מקור לח"ע דים הקדמוני כו' וד"ל) ולפ"ז בחי' כובד ראש שלפני התפל' שרשה למעלה מבחי' אי"ן וביטול העצמי שבשמו"ע בעמידה ולזה גזרו אומר דאין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש דוקא וכענין ונפשי כעפר לכל כו' אז פתח לבי בתורתך ולכך א' דרבה יתיב באימתא ופתח בשמעתא כו' מטעם כל הנ"ל וד"ל.

שנער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

אך מתחילה צריך להבין שיש ב' מדרגות בחי' סובב ובחי' ממלא, בחי' ממלא זהו כמשארז"ל מה הנשמה ממלא את הגוף כך הקב"ה ממלא את כל העולם, וענין הנפש שממלא את כל הגוף ידוע שכח השכל במוח וכח הראי' בעין ומדות הם בלב וכח ההילוך ברגלים, וכאו"א הוא בבחי' אור וכלי דווקא, והאדם נקר' עולם קטן כדאיתא במדרש מה שברא בעולמו יש באדם, ברא יער ברא שערות, ברא חמה ולבנה ברא עיניו וכו'. נמצא אנו רואי' שהאדם הוא עולם קטן וכמו שהנפש מתחלק לכוחות מחולקי' בכל אבר כך הקב"ה ממלא את כל העולם היינו ברא גן עדן העליון וגה"ת וגם יש באדם קרביים ואצטומכא שהם כלים לפרש ולמעלה הוא הבדלה בין קדושה לקליפות וכאו"א לפי מדרגתו, וכמו שא"א בגוף להחליף שיהי' כח הראי' או כח השכל ברגל בגילוי או להיפך כח ההילוך בראש מחמת שכאו"א מאיר אור בכלי שלו וא"א להפוך בכלי אחר. כך הוא למעלה ג"כ כי בחי' החכ' בבחי' ממלא כידוע בראשית ברא בחוכמתא זהו חכ' של בריאת העולמות וא"א עפ"י החכ' לעשות תשובה להיפוך מן הקצה אל הקצה מזדונות לזכיות כי ע"י בחי' ממלא א"א להפוך כי כאו"א במדרגתו, וזהו שאמרה חטאים תרדף רעה יסורים ממרקי', וגם הנבואה ג"כ בבחי' ממלא כי החילוק שבין החכ' לנבואה הוא כי החכ' הוא מה שאמר דוד ושלמה

ברוה"ק ונבואה הוא למעלה מזה, כי חכ' ונבואה הם כתובי' ונביאי' ותורה וזהו תנ"ך אך החכ' הוא חכ' תתאה וכמ"ש וה' נתן חכ' לשלמה חכ' [תתאה] וזהו בחי' חכ' שבמע"ב וכמו ל"ב אלקי' שבמע"ב ל"ב נתיבות דחכ' וכל נתיב הוא מדריגה מיוחדת דווקא ודוד ושלמה אמרו הפסוקי' ברוח הקודש אבל נבואה הוא דבר ה' שלמעלה מזה וכמ"ש הנביא כה אמר ה' אבל הכל הוא בבחי' דיבור שע"י הנביא, כי נביא הוא מלשון ניב שפתים לשון דיבור, דבר ה' הוא מאיר בנביא והנביא מדבר המוסר השכל או איזה נבואה אחרת, ומחמת שהחכ' והנבואה הכל בבחי' ממלא אמר' החכ' חטאי' תרדף רעה, והנבואה אמרה תמות, אבל התורה היא דבר ה' ממש וכמו וידבר ה' אל משה ויאמר ה' או דבר אל בנ"י שזהו למעלה מחכ' ומנבואה זהו מבחי' סובב כ"ע שלמעלה מהשתלשלות העולמות היינו שההארה מבחי' סובב באה לבחי' ממלא, וזהו ענין התורה חיבור סובב בממלא, לכן אמרה תביא אשם שזהו תשובה על השוגג.

שובה ישראל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ובזה יובן שני הפי' דויהי מקץ, דלפי' הזהר דקאי על קץ הימים היינו שאין בנפש שום ביטול לאלקות והיינו איבוד וכליון הימים עי"ז מסתלק הגילוי אור דמאמר קו המדה וממילא אין נעשה יחוד הימים, השנתיים ימים דחו"ב וזו"נ כ"א לצורך קיום העולמות מהרשימו שנשאר שהיא קנה המדה, ולפי פי' האריז"ל דקאי על קץ הימין היינו כשיש בנפש ב' המדריגות אלה אז נמשך גילוי או"פ שנתייחדו ויתחברו או"כ ביחוד גמור ועי"ז מתגלה ימינו של הקב"ה בכדי שיהי' גאולה. **ובזה** יובן פי' המד"ר ע"פ קץ שם לחושך, כי הנה איתא בפרדס שיש ג' מיני חושך הא' חושך האמיתי הנק' לגבי' ית' בשם חשך כמ"ש ישת חשך סתרו דקאי על כתרא עילאה, ונק' בשם חשך כי כתרא עילאה אע"ג דאיהו אור צח כו' אוכם הוא קדם עילות העילות שמתבושש מגדולתו ית' האמיתי. וגבו' נק' בשם חשך כי הוא צמצום אורו, ומזה מתהווה בהשתלשלות למטה רע גמור חשך והעלם. וע"י שמתגבר א"ע על הרע שבנפשו ומהפך אותו לאור ומעלה אותו לשרשו שהוא תגבורת החסדים עי"ז מתגלה החשך דכתרא עילאה, וזהו שאמר נעקר יצה"ר מן העולם נעקר אופל וצלמות שמאיר גילוי כיתרא עילאה. ואע"ג שאפשר לפרש דקאי על ביטול הימים ומסתלק לשרשו לכיתרא עילאה, אבל הלשון נעקר משמע שנעקר היצה"ר לגמרי, וא"א להיות גילוי אור דכיתרא עילאה כי־אם כשיהי' ואת רוה"ט אעביר מן הארץ ויתגלה זאת לע"ל ע"י בירור החושך דרע בעוה"ז.

ויהי מקץ שנתיים

בס"ד, פ' מקץ, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

בשורות הבאות מדגיש הרבי נ"ע, מהו סוג היחס בין אותו רצון כללי להשערה שבו (היינו, בין ה'טהירו עילאה' לחקיקה שנעשתה בו):

והאור אין־סוף עצמו כלומר בחינת ה'טהירו עילאה', למרות שבו עצמו נחקקה חקיקה, הרי היחס שלו אל ההשערה שהושערה בו לעולמות הוא באופן של **סובב ומקיף כולם בהשוואה בו'**, - כלומר, יכלנו לפרש שעל־ידי שנחקקה בו חקיקה, היינו ששיער בעצמו את העולמות, הרי יש לו שייכות של תפיסא בהם, ועל זה מבהיר כאן, שגם לאחר ההשערה, הוא לא נתפס בה אלא סובב את כולם בהשוואה.

וקודם שנתהוו העולמות בפועל אינו שייך עדיין שהוא בחינת סובב - כלומר למרות שהשתמש הרבי נ"ע בקטע הקודם בלשון "סובב ומקיף כולם בהשוואה", הרי מיד מבהיר עתה, כי לאמיתתו של ענין לא שייך כלל לומר לפני הצמצום את הלשון "סובב", כי ענין הסובב מבטא ריחוק, ולשון זה שייך ביחס בין האור אין־סוף לעולמות כפי שהם לאחר הצמצום, לאחר שיש התהוות

בפועל של העולמות, אז שייך לומר שהאור אין־סוף סובב ומקיף אותם. אך כאשר מדברים על היחס בין הרצון שבאור אין־סוף להשערה על העולמות כפי שכל זה לפני הצמצום, הרי לא שייך להגיד שם אפילו את הענין של סובב ומקיף, רק **מה שכולל את כולם בתוכו כו'**. כיון שעדיין לא התגלו, והכל הוא כפי שהם בתוכו.

אבל מכל־מקום האור אין־סוף עצמו הגם ששיער בעצמו כו', - למרות שהאור אין־סוף כולל בתוכו את ההשערה על העולמות, **מכל־מקום הרי הוא בבחינת הבדלה מהם** - ה'טהירו עילאה' שהוא הרצון הכללי, מובדל מההשערה על העולמות, למרות שהוא כולל אותה בתוכו.

במאמר המוסגר מדקדק הרבי נ"ע כיצד ניתן לומר בכל זאת את הלשון 'סובב' אף לפני הצמצום: **(ועיקר בחינת הסובב** כלומר ענין הריחוק וההבדלה **הוא מה שלמעלה מעלות הרצון והוא בבחינת התעוררות כללי כו'** כלומר, יש ב' דרגות ביחס של האור אין־סוף להשערה על העולמות:

יש את היחס של ה'טהירו עילאה' שהוא הרצון הכללי שבאור אין־סוף שבו נחקקה החקיקה. שהיחס שלו להשערה היא שכולל אותם בהשוואה אחת (ועל זה כנ"ל לא שייך להגיד סובב אלא כולל, למרות שאינו נתפס בהם, אלא הוא בבחינת הבדלה מהם).

ויש את היחס של עצם האור אין־סוף, שלמעלה מה'טהירו עילאה'. כלומר, מה שלמעלה מלהיות דרגה של רצון, (ובלשון של הרבי נ"ע "שלמעלה מעלות הרצון" כלומר למעלה מהבחינה שבה עלה הרצון לעולמות), ועיקר היחס של 'סובב' להשערה עצמה הוא בדרגה זו של האור אין־סוף ממש (והיא נקראת "התעוררות כללית"), כיון שיש ריחוק הערך בניהם. למרות שכל זה הוא לפני הצמצום ולפני התהוות העולמות בפועל. **וכמו שיתבאר),**

מכל־מקום, הרי בכלליות, היחס בין אור אין־סוף להשערה בכללות הוא שמצד אחד מובדל מהם, ומצד שני הוא **כולל כולם בהשוואה ממש כו'**

שבת פרשת תצא

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

התורה והנשמה נקראות נר, ירדו לעולם להאיר את החושך, שהטבע עצמו הוא למעלה מהטבע.

ג) **וְהִנֵּה** זֶהוּ "הַנֶּפֶשׁ וְהַתּוֹרָה נִמְשְׁלוּ בְּנֵר", דִּשְׁנֵיהֶם יַחְדָּו כְּשֶׁהֵם כְּלוּלִים הוּא כְּמוֹ הָאֲבוּקָה שֶׁקְּלוּעָה וּכְלוּלָה מִכַּמָּה נֵרוֹת יַחְדָּיו וְאוֹר וְאֵשׁ יַחְדָּיו. דְּבַתּוֹרָה כְּתִיב "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ", וּכְתִיב "הַלּוֹא דְּבָרַי כָּאֵשׁ", וְאֵשׁ הַתּוֹרָה שׁוֹרֵף אֶת הָאֲוִיר הַמְקַלְקֵל, וְהַיְנוּ דִּירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף גַּשְׁמִי וּנְתִינַת הַתּוֹרָה לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הוּא בִּכְדֵי לְהָאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ וְהָאֲפֵלָה דְּעוֹלָם הַזֶּה וּלְגַלּוֹת אֶת הָאֱמֶת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וֶאֱמֶת הֲוָיָ' לְעוֹלָם", דְּשֵׁם הֲוָיָ' פֵּרוּשׁוֹ הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה מִן הַטֶּבַע, הִנֵּה "אֱמֶת הֲוָיָ' לְעוֹלָם" דְּזֶהוּ אֲמִתַּת עִנְיַן הָעוֹלָם וְקִיּוּמוֹ, וְהַיְנוּ שֶׁטֶּבַע עַצְמָהּ הוּא לְמַעְלָה מִן הַטֶּבַע, וִידִיעַת דָּבָר זֶה הוּא מִן הַטֶּבַע עַצְמוֹ, וְהַיְנוּ דְּמִזֶּה עַצְמוֹ מַה שֶּׁהָעוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג, דִּבְכָל יוֹם וָיוֹם הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרֵחַ בַּמִּזְרָח וְשׁוֹקֵעַ בַּמַּעֲרָב, וְכֵן כָּל הַנְהָגוֹת הָעוֹלָם וְעִנְיָנָיו כְּפִי שֶׁהִטְבִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא בְּכָל הַזְּמַנִּים בְּשָׁוֶה, הִנֵּה מִזֶּה עַצְמוֹ נִרְאֶה בְּמוּחָשׁ שֶׁהַטֶּבַע עַצְמוֹ הוּא לְמַעְלָה מִן הַטֶּבַע.

שאלה: מדוע הוויות דאביי ורבא הם דבר קטן ומעשה מרכבה הוא דבר גדול. פי' החיות רצוא ושוב: שרפים – ביטול פנימי, אופנים – ביטול חיצוני, ומרעישים כי אינם משיגים. מרכבה נק' דבר גדול, כי תמיד רוצים לעלות יותר למעלה.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סֵפֶר דַּף כח עַמּוּד א) עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן, דָּבָר גָּדוֹל מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, דָּבָר קָטָן הֲוָיוֹת[יד] דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן אֵיךְ נִקְרָאִים

יד. עיונים.

הֲוָיוֹת דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא דָּבָר קָטָן, הֲלֹא זֶהוּ עִקַּר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, דְּמַה שֶּׁאוֹמֵר הֲוָיוֹת דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא הֲרֵי אֵין הַכַּוָּנָה רַק אַבַּיֵּי וְרָבָא לְבָד, שֶׁהֲרֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הָיָה תַּנָּא, וְאַבַּיֵּי וְרָבָא בְּדוֹר רְבִיעִי שֶׁל הָאֲמוֹרָאִים, וְתָפַס אַבַּיֵּי וְרָבָא שֶׁהֵן הַמְּצוּיִים בְּיוֹתֵר בְּכָל הַהֲלָכוֹת, וּכְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י דְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שָׂם לִבּוֹ לָתֵת טַעַם עַל כָּל דְּבַר הֲלָכָה, וְאִם כֵּן זֶה כּוֹלֵל כְּלָלוּת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה וְאֵיךְ נִקְרָא דָּבָר קָטָן. וּמַהוּ מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה שֶׁנִּקְרָא דָּבָר גָּדוֹל. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב (יְחֶזְקֵאל א) "וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק", שֶׁהַחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ הֵן בִּבְחִינַת רָצוֹא לְהִכָּלֵל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְלִהְיוֹת הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן הוּא בִּבְחִינַת הַ"שּׁוּב", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ, לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", עַל כֵּן הֵן בִּבְחִינַת שׁוּב, אָמְנָם עַל יְדֵי הָרָצוֹא שֶׁלָּהֶם הֲרֵי הֵם מַעֲלִים וּמַגְבִּיהִים אֶת הַכִּסֵּא לְמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה יוֹתֵר, דְּזֶהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַמֶּרְכָּבָה שֶׁמַּגְבִּיהַּ לְמַעְלָה וּמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה, וְיֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת, וְכִדְאִיתָא בְּכִתְבֵי הָאָרִיז"ל שֶׁיֵּשׁ כְּרוּב חַיּוֹת וְאוֹפַנִּים, כְּרוּבִים וּשְׂרָפִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, חַיּוֹת בַּיְּצִירָה וְאוֹפַנִּים בָּעֲשִׂיָּה, דְּהַמֶּרְכָּבָה דְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה הִיא לְמַעְלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵהַמֶּרְכָּבָה דְּעוֹלָם הַיְּצִירָה, וְלָכֵן מָשְׁלוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל אֶת יְשַׁעְיָהוּ וִיחֶזְקֵאל לְבֶן כְּרַךְ וּבֶן כְּפָר שֶׁרָאוּ אֶת הַמֶּלֶךְ, שֶׁיְּשַׁעְיָהוּ הוּא כְּבֶן כְּרַךְ שֶׁרָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ שֶׁהַבֶּן כְּרַךְ הוּא שֶׁמֻּרְגָּל בִּרְאִיַּת הַמֶּלֶךְ, וַהֲגַם שֶׁמִּתְפַּעֵל מְאֹד מִגְּדֻלַּת הַמֶּלֶךְ וְהַדְּרַת גְּאוֹנוֹ, אָמְנָם עִם זֶה הֲרֵי בִּרְאִיָּתוֹ הוּא מֵשִׂים לִבּוֹ גַּם עַל עִנְיָנִים פְּנִימִיִּים, כִּי לִהְיוֹתוֹ בֶּן כְּרַךְ הוּא יוֹדֵעַ גַּם מֵעִנְיְנֵי הַנְהָגַת הַמְּלוּכָה וּמִתְעַנֵּג עַל זֶה בְּתַעֲנוּג גָּדוֹל, כִּי הוּא יֵשׁ לוֹ הֲבָנָה בָּזֶה, וּפוֹעֵל בּוֹ בִּטּוּל פְּנִימִי. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בֶּן כְּפָר כְּשֶׁרוֹאֶה אֶת הַמֶּלֶךְ שֶׁאֵינוֹ מֻרְגָּל בִּרְאִיַּת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג עִנְיְנֵי הַמְּלוּכָה, הֲרֵי הוּא מִתְפַּעֵל מֵחִיצוֹנִיּוּת הָעִנְיָנִים, וְהַבִּטּוּל הוּא גַּם כֵּן בִּטּוּל חִיצוֹנִי. וְהַדֵּגְמָא מִזֶּה לְמַעְלָה הוּא בַּשְּׂרָפִים שֶׁהֵם בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה דְּאִמָּא עִלָּאָה מְקַנְּנָא בְּכוּרְסָיָא[טו] שֶׁהוּא עוֹלָם הַהַשָּׂגָה, וְהַשְּׂרָפִים שֶׁהֵם בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה הֲרֵי הֵם מַשִּׂיגִים דְּאוֹר אֵין־סוֹף הוּא קָדוֹשׁ וּמֻבְדָּל, וְאֵיךְ דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב[יז], וַהֲרֵי הֵם בִּבְחִינַת בִּטּוּל פְּנִימִי מַמָּשׁ, דְּעַל שֵׁם זֶה נִקְרָאִים "שְׂרָפִים", שֶׁמִּתְבַּטְּלִים בְּנֹעַם הַשָּׂגָתָם זוֹ, אֲבָל הָאוֹפַנִּים אֵינָם מַשִּׂיגִים רַק שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁיֵּשׁ מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָתָם, אֲבָל אֵינָם מַשִּׂיגִים מַהוּ, עַל כֵּן הַבִּטּוּל שֶׁלָּהֶם הוּא בִּטּוּל חִיצוֹנִי בִּלְבָד. וְזֶהוּ גַּם כֵּן סִבַּת הָרַעַשׁ שֶׁלָּהֶם, דְּלִכְאוֹרָה מֵאַחַר שֶׁאֵינָם מַשִּׂיגִים מִפְּנֵי מָה הֵם מַרְעִישִׁים כָּל כָּךְ, אַךְ בֶּאֱמֶת הִיא הַנּוֹתֶנֶת, דְּלִפְי שֶׁאֵינָם מַשִּׂיגִים לְכָךְ הֵם מַרְעִישִׁים, וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל מִי שֶׁהוּא מַשִּׂיג שֵׂכֶל עָמֹק בְּיוֹתֵר אִם מַשִּׂיגוֹ בְּטוֹב אֵינוֹ מַרְעִישׁ כְּלָל, כִּי־אִם הוּא נִכְנָס יוֹתֵר לְעָמְקוֹ וּפְנִימִיּוּתוֹ שֶׁל הַמֵּשְׂכָּל הַהוּא וְנִדְבָּק מְאֹד בְּהָעִנְיָן עַד שֶׁמִּתְבַּטֵּל מִכָּל מְצִיאוּתוֹ בַּעֲרֵבוּת וּמְתִיקוּת הַשֵּׂכֶל הַהוּא, וְהוּא בְּנַחַת וּמְנוּחָה דַּוְקָא בַּחֲשַׁאי, אֲבָל זֶה שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ כָּאן אֵיזֶה שֵׂכֶל עָמֹק וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַהוּ, הֲרֵי הוּא מַרְעִישׁ עַד אֲשֶׁר יֵדַע הָעִנְיָן הַהוּא. וְכָךְ הָאוֹפַנִּים, הִנֵּה מִפְּנֵי הֶעְדֵּר הַשָּׂגָתָם מִשּׁוּם זֶה הוּא הָרַעַשׁ שֶׁלָּהֶם. וּמוּבָן מִזֶּה אֵיךְ שֶׁהַמֶּרְכָּבָה דִּשְׂרָפִים הוּא לְמַעְלָה הַרְבֵּה מֵהַמֶּרְכָּבָה דְּחַיּוֹת וְאוֹפַנִּים. וּבִכְפָרְטִיּוּת יֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה מַדְרֵגוֹת גָּבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ עַד בְּחִינַת מֶרְכָּבָה הֵיאוֹתֵר עֶלְיוֹנָה שֶׁבָּאֲצִילוּת, שֶׁהָאֲבוֹת הֵן הַמֶּרְכָּבָה לְחֶסֶד־גְּבוּרָה־תִּפְאֶרֶת דַּאֲצִילוּת, דְּלִגְבֵי בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה זוֹ הִנֵּה גַּם הַמֶּרְכָּבָה הֵיאוֹתֵר עֶלְיוֹנָה דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הִיא בְּאֵין־עֵרוּךְ לְגַבֵּי מֶרְכָּבָה דַּאֲצִילוּת שֶׁהִיא בְּחִינַת אֱלָקוּת מַמָּשׁ. וְזֶהוּ דְּמֶרְכָּבָה נִקְרֵאת "דָּבָר גָּדוֹל", לִהְיוֹת כִּי כָּל עִנְיַן הַמֶּרְכָּבָה הַכֹּסֶף וְהַתְּשׁוּקָה לַעֲלוֹת בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי אַלְץ גֶּרְעִסְעֶר אוּן הֶעכְּערְ[יז], וְזֶהוּ "דָּבָר גָּדוֹל", שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁעִנְיָנוֹ לַעֲלוֹת לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר.

ד"ה והאר עינינו בתורתך

טו. שהאם העליונה (בינה) מקננת בכיסא (כך מכונה עולם הבריאה). טז. הכל בפניו חשוב כ"לא". יז. לגדול ונעלה יותר.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

טז. שאלה: על־ידי איזו עבודה מגיעים לאהבת ישראל?

תשובה: מה שדובר על הסבא משפאלע[141], שהיה לו חוש באהבת ישראל, זה ענין אחר.

ישנם כוחות וחושים. בכוחות ישנם כוחות גלוים וכוחות נעלמים. הענין של חושים הוא, שהכוחות יבואו בהתגלות טובה, שעל כך שייכת עבודה. ואילו עצם הענין של אהבת ישראל, אינו זקוק לעבודה

141) הרה"צ ר' ארי' לייב בר' ברוך. מתלמידי ר' פנחס מקוריץ ואח"כ - של הבעש"ט.

כלל. כמו למשל אהבת אחים זה לזה, שהיא אהבה טבעית ובשרית או אהבת האב אל הבן, כך גם צריכה להיות אהבת רעים באופן כזה.

כך גם בצדקה, מה שנותנים לנזקק, לא זקוקים לכך לעבודה. ואילו הענין של "המפייסו", שעל כך אמרו רז"ל[142] הנותן צדקה מתברך בשש והמפייסו מתברך בי"א, זו מעלה בצדקה שעליה שייך כבר הענין של עבודה.

יז. לחסידים יש תורת החסידות, שאיננה דבר נוסף אצלם. הרי היא דרך החיים החסידי בכל ארבעת חלקי 'שולחן ערוך'. ה'שולחן ערוך' אצל חסידים אינו רק ספר המונח כרוך בארון הספרים, ויש כאלה שאצלם הוא כרוך בשתי כריכות, ה'שולחן ערוך' אצל חסידים מקשר את החסיד.

חסידים יודעים שה'שולחן ערוך' "אורח חיים" הוא אורח החיים של חיים יהודיים, "יורה דעה" - חייו של היהודי מלמד אותו הדעת האמיתית. "אבן העזר" - שחיי המשפחה הם אבן הבוחן. "חושן משפט" - החוק הנכון בכל שאלות החיים.

כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים הדריכו את עדת החסידים שמכל שבת ומכל חג צריכים לקחת משהו בעבודה - בחיי הבפועל.

בבית המקדש היה[143] כדרך שבא להראות כך בא לראות, וכשם שבא לראות כך בא להראות. בבית המקדש היה העיקר לראות, וכאשר לא רואים, לא רואים אותו חלילה.

כך גם בעניין "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[144], צריכים לקחת משהו, בהשגה, במדות ובעבודה בפועל.

כשם שבבדיקת חמץ צריכה הרי הבדיקה להיות במשהו, כך גם בקדושה צריך להיות משהו על כל פנים, אך משהו צריך להיות.

יח. בן תורה כשהוא הולך ברחוב ודורך על אבן, על האבן להרגיש שבן תורה דורך עליה.

הרי כתוב[145] "אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה". האבן היא דומם, יחוסו של אדם הוא מה שהוא מדבר, ועל האדם למלא תפקידו, שבגלל תכלית זו היתה ירידת נשמתו בעלמא דין.

אם אין האדם ממלא חלילה את השליחות שעל נשמתו למלא, הרי אז "אבן מקיר תזעק". וכמאמר[146] "אילו ניתנה רשות לעין לראות לא היו רואים את גשמיותו של החומר, רק את האין האלקי המחי' את החומר". הרי שעל האבן להרגיש שבן תורה דורך עליה, אם לאו - מדוע שהאבן לא תדרוך עליו.

יט. על בן תורה להאיר את העולם לתורה, עבודה ולמדות טובות. בן תורה צריך להיות פנס האור של תורה ומצוות עם מדות טובות.

ישנם בני תורה המונעים עצמם מעניני עבודה, והנפש הבהמית שלהם מפתה אותם שזה נובע ממדת הענוה. הרי שעליהם לדעת שטעם זה - מוטעה. הטעם שהוא חושב כך הוא המצאה של הנפש הבהמית כדי למנוע את האדם מעבודה אלקית.

אב־הסבא, הרבי ה"צמח צדק" היה מתוועד בשמחת בית השואבה עם חסידים ומשוחח בעניני חסידות ובעניני עבודה.

באחת מהתוועדויות שמחת בית השואבה בשנת תקע"ה דיבר אב־הסבא הרבי ה"צמח צדק" בעניני עבודה, והסביר שהסבא רבנו הזקן, וחותנו רבנו האמצעי, עשו חסידים לחכמים, שחסיד יוכל להכיר את הנפש הבהמית בכל לבושיה המזויפים ובכל דרכי ההתחכמויות שלה.

ואב־הסבא, הרבי ה"צמח צדק" היה שר את הניגון הידוע, שחסידי ויטבסק של הרבי הראשונים היו מנגנים עם המלים: אשרינו מה טוב חלקינו בכוחות הגלוים של הנפש האלקית, ומה נעים גורלנו בכוחות הנעלמים של הנשמה.

כ. בעל עסק צריך להיות "בכל דרכיך דעהו"[147], זה שייך לא רק לצדיק, אלא לכל אחד ואחד[148], גם לאנשי־שוק, זה שייך לבעל עסק יותר מאשר ליושב אוהל.

אחרון של פסח בסעודת היום

---

142) ב"ב ט, ב.
143) ראה חגיגה ד, ב.
144) שמות כה, ח.
145) חבקוק ב, יא.
146) ראה שער היחוד והאמונה פ"ג.
147) משלי ג, ו.
148) ראה טושו"ע סי' רלא.

אגרות קודש

ב"ה, כ' אייר, ת"ש

נויארק

ידידי התלמיד החשוב מוה"ר שרגא

יצחק שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ז' לחדש זה, נהניתי לשמוע אשר ת"ל השעורים בלמוד דא"ח ברבים נשמרים, ואשר ת"ל מתרבים הבאים אל הלמודים ואל זמני חזרת דא"ח ברבים.

א[ו]דות למוד התניא אשר חפצים ללמוד בכל יום בודאי נכון הוא צריכים למלאות חפצם.

א[ו]דות האברך המצוין מר נובומובסקי שי' נהניתי במאד, והשי"ת יצליח לו להבין ולהשיג היטב את הענינים ואשר יביא התועלת האמיתי בתקון המדות ובהנהגה נעימה, שדבר זה מאמת את ההשגה, ווען עס איז פאראן א חידוש דבר אין א בפועל ממש אין אהבת ה' ויראתו, אין אהבת ישראל, אין חיבת המצות אין למוד התורה דאן איז א הוראה אז מען האט ריכטיג פארשטאנען די השגה. אתענין לדעת פרטיות מהותו ובמה הוא עוסק. והשי"ת יזמין לו פרנסתו בריוח שיוכל לשקוד בתורה בנגלה ובדא"ח.

שמחתי לשמ[ו]ע א[ו]דות ההתועדות דאחו"ת במחנם הט', ובמדה האפשרית היו צריכים לסדר ללמוד שתי פעמים בשבוע, ובטח ישתדלו לסדר אשר בעת החופש יתענינו יותר בזה, וצריכים לסדר שיעשו תעמולה בין מכרותיהן להכנס באחו"ת. והשי"ת יעזר להן בגשמיות וברוחניות.

א[ו]דות ליסד גמ"ח ע"ש הוד כ"ק רבינו אדמו"ר הזקן זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע בודאי נכון הדבר במאוד, וזכות גדול הוא לכל מי שישתתף בזה, כי בודאי יהי' זה לקורת רוח לנשמתו הקדושה של הוד כ"ק אדמו"ר הזקן - אשר בהיותו בעלמא דין מסר נפשו הקדושה בשביל טובתן של ישראל בגשמיות והי' שולח שדרי"ם לקבץ נדבות בשביל פדיון שבוים והחזקת הכפרים שעסקו בעבודת האדמה שירדו מנכסיהם, נוסף על השדרי"ם בשביל מעמד רמבעה"נ - וישא רנה ותפלה לעורר רחמי שמים עליהם להוושע בגשמיות וברוחניות.

בטח קבל מכתבי הקודם.

הנני מסגיר בזה מכתב אל ועד הנהלת אחו"ת במחנם הט'.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

מצורף מכתב לפעלעץ, בבקשה למסור לו.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, עש"ק פ' פנחס, שבת מברכין חדש מנחם אב, ה'תשכ"א
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ממוצש"ק.

ובעמדנו בעש"ק מברכין מנחם אב, יהי רצון אשר אבינו שבשמים, אב הרחמן ואב הרחמים, ינחם את עמו ישראל וכהבטחת חז"ל, נחמה בכפלים, כפלים לתושי', וידוע אשר הכפלים הוא שלא בערך, ולא רק שני פעמים ככה.

ובקרוב ממש בעגלא דידן נזכה לביאת מבשר טוב פנחס זה אלי', ויהפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים טובים.

בברכה לבשו"ט

מ. שניאורסאהן

פרק ו הלכה א

הַמִּקְדָּשׁ כֻּלּוֹ לֹא הָיָה בְּמִישׁוֹר, אֶלָּא בְּמַעֲלֵה הָהָר. כְּשֶׁאָדָם נִכְנָס מִשַּׁעַר מִזְרָחִי שֶׁל הַר הַבַּיִת מְהַלֵּךְ עַד סוֹף הַחֵיל בְּשָׁוֶה, וְעוֹלֶה מִן הַחֵיל לְעֶזְרַת הַנָּשִׁים בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת. רוּם כָּל מַעֲלָה חֲצִי אַמָּה וְשִׁלְחָהּ חֲצִי אַמָּה:

נקודות משיחות קודש

הטעם שהרמב"ם מתחיל בשלילה – "המקדש כולו לא היה במישור", ואינו כותב את החיוב בלבד "המקדש כולו היה במעלה ההר" – יש לומר:

לדעת הרמב"ם קיום מצוות העשה של "ועשו לי מקדש" בבנין בית המקדש, היה בהמשך לה"משכן שעשה משה רבנו (במדבר)" כמו שכתב הרמב"ם בתחילת הלכות בית הבחירה. לכן היה מקום לומר שכשם שכל המשכן היה במישור, וחלק אחד בו לא היה גבוה מן האחר, כך היה גם המקדש באופן זה. לכן מתחיל הרמב"ם: המקדש כולו לא היה במישור (כמו המשכן), אלא במעלה ההר".

כיוון שספר היד החזקה תוכנו הוא "הלכות הלכות", מובן שהמקדש היה הולך ועולה בשיפוע לא רק מצד מבנה ההר אלא זהו עניין של הלכה ב"מקדש כולו". על המקדש: א) לא להיות במישור. ב) להיות "במעלה ההר". יתירה מזו: אין זה תנאי של לכתחילה בלבד, אלא זהו תנאי לעיכובא.

אבל צריך להבין: מה הסברא שבעניין זה צריך המקדש להיות שונה מהמשכן? ויש לומר הביאור בזה: חילוקי המקומות שהיו במקדש "במעלה ההר" - הם בהתאם עם זה שכל אחד מהם היה בו תוספת ועליה בקדושה לגבי המקום שלפניו. דין זה הוא רק במקדש, ולא במשכן, כי זה קשור עם גדר הקדושה שנתחדש במקדש.

ההסברה בזה: ישנו חילוק עיקרי בין המשכן ובין המקדש: המשכן היה בנין ארעי, ואילו בית המקדש היה "דירת קבע". במשכן חלות הקדושה היתה רק בהבנין וחלקיו - הקרשים והיריעות. אבל בבית המקדש היתה גם "קדושת מקום" - עצם מקום המקדש נתקדש, ובשני עניינים: א) בנוגע לבית המקדש נאמר "המקום אשר יבחר ד' אלקיכם בו". ב) היה מעשה קידוש של קרקע (ריצפה) של המקדש.

במשכן לאחר שפרקוהו ונסעו משם - לא נשארה שום קדושה במקום הראשון. מה שאין כן בבית המקדש בו הבחירה היא במקום, לכן הקדושה קבועה שם לעולם ועד. לכן מדגיש הרמב"ם חילוק זה שבין המשכן למקדש, כי דווקא בזה בא לידי ביטוי חידוש עיקרי שבמקדש לעומת המשכן - בקדושת המקום.

מאחר שעניינו של בית המקדש הוא להמשיך את השראת השכינה בעולם, באופן שהקדושה תחדור בתוך הגשמיות ותעלה אותה, לכן התבטא זה גם במציאותו הגשמית של העולם - המקום שבו עמד בית המקדש היה בהר, למעלה מהמקומות שסביבו. וככל שהעליה ומדרגת הקדושה שבמקדש היו נעלות יותר, היה גם המקום הגשמי גבוה יותר בגשמיות.

על פי זה מובן גם הטעם שקדש הקדשים שבמקדש לא היה נבדל בגובהו מהיכל המקדש: העניין שהקדושה של המקדש פועלת במקום הגשמי שייך למדרגות הקדושה שהדרגה הנמוכה הינה בערך להעליונה, שהיא נעלית הימנה "בשתים עשרה מעלות", וכיוצא בזה. אבל כשמדובר על מדרגה בקדושה שהיא נעלית באין ערוך - אין שייך שזה יתבטא בגובה מקום גשמי. בקדושה של קדש הקדשים, ששם בהמקום היה הגילוי של עצמותו ומהותו ית', במקום הארון שהוא לא בערך כלל לשאר חלקי המקדש - עילוי כזה אינו יכול להתבטא בגובה של מקום גשמי, שהוא מדוד ומוגבל.

(לקוטי שיחות חלק כט, פר' ראה)

אגרות קודש

ב"ה, ז' מנ"א, תשי"ג
ברוקלין.

...ומה שמתחיל מכתבו שהפסיד רחיצה אחת, הנה בטח לא הפסיד אלא נשתכר, וכמ"ש לו במכתבי, כמדומה, במרז"ל שבת היא מלזעוק - ואעפ"כ ודוקא ע"ז - רפואה קרובה לבוא. ועוד גדולה כ"פ מרפואה הבאה ע"י הרחיצה, כמובן...

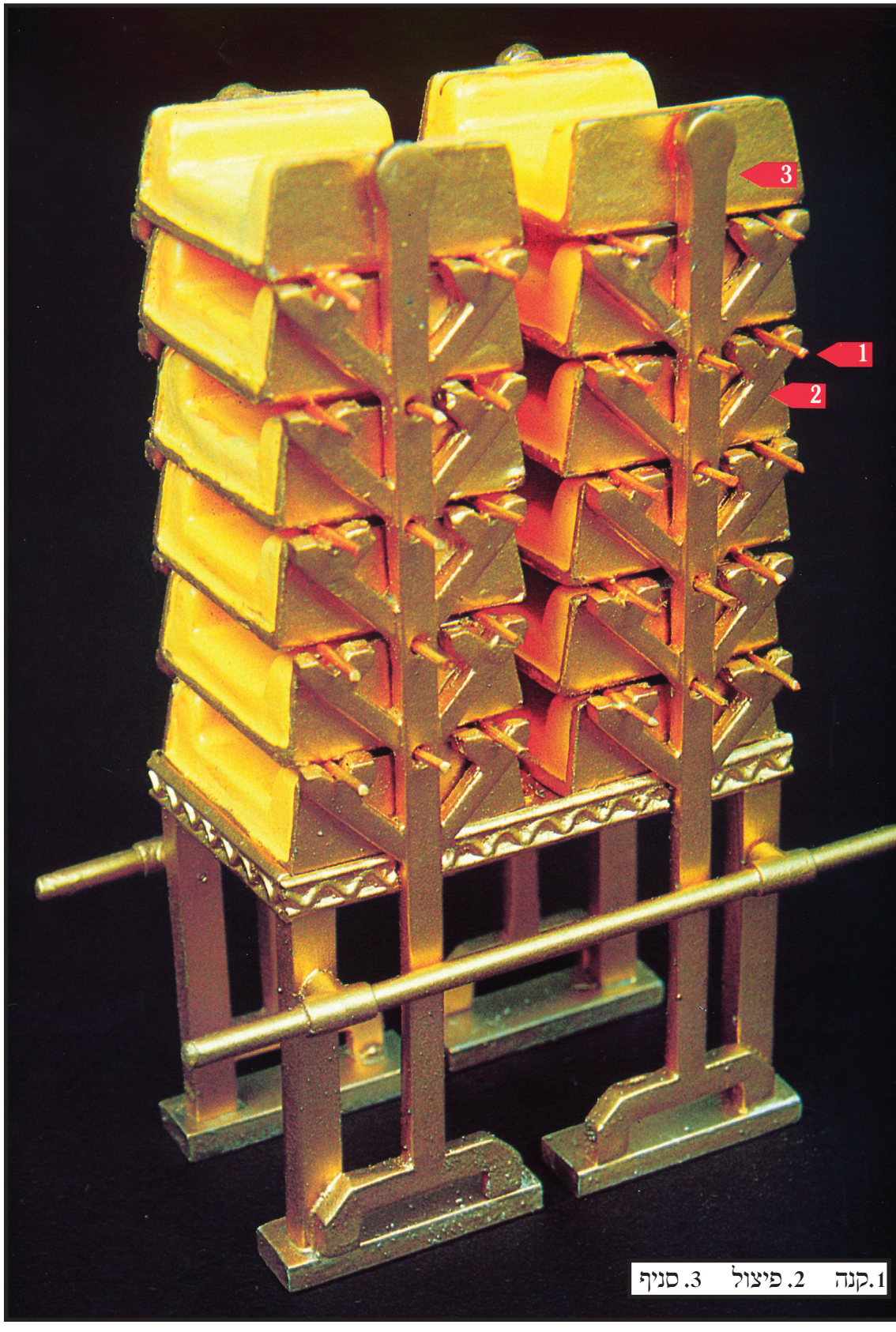

1.קנה 2. פיצול 3. סניף

פרק ב משנה יב

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה לְךָ וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם:

נקודות משיחות קודש

בתפארת-ישראל הקשה, הרי נאמר[1] "תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב", כלומר, שהתורה היא ירושה[2] ואיך אומר כאן "שאינה ירושה"?

ויש לתרץ הקושיא, כי באמת יש בתורה שתי בחינות: א) "ירושה" - התורה היא ירושה לכל אחד מישראל, ב) "מכר" - וכמאמר חז"ל[3] "אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי".

בחינת "ירושה" שבתורה - משמעה שהתורה "שייכת" לכל אחד ואחד מישראל, שהרי ירושה אינה תלויה במצבו או בגילו של היורש, ולכן, עצם החיוב ללמוד תורה הוא שווה בכולם, כלשון הרמב"ם[4] - "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו'", ולא משנה מהי מידת הבנתו בתורה.

בחינת "מכר" שבתורה - מכוונת להבנת התורה. דהיינו, כמו במכר, הקונה אינו מקבל חינם, אלא עליו לשלם תמורת החפץ שקנה[5], כמו כן הוא בנוגע להבנת התורה; כדי להבין היטב את חכמת התורה יש להשקיע עבודה ויגיעה.

על בחינה זו השניה - "מכר" - נאמר במשנתנו "התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך". כדי להבין ולהשכיל בתורה (כל אחד ואחד לפי כשרונותיו) לא מספיק "לרשת" את התורה אלא צריך גם "לקנות" אותה. "קנין" התורה נעשה על-ידי "ארבעים ושמונה דברים" שהתורה נקנית בהם ומפורטים לקמן במסכת[6].

(לקוטי-שיחות, כרך יג, עמ' 115,
שיחות קודש תש"מ - פרשת מטות-מסעי)

על משנה זו כתב הרמב"ם[7]: "..ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא. ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו, וכל מעשיך יהיו לשם שמים". והוא מוסיף על כך וכותב: "והוא שאמר שלמה בחכמתו, בכל דרכיך דעהו".

ויש לומר ששני סוגי עבודה הם: א) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", ב) "בכל דרכיך דעהו".

כאשר האדם עוסק בדברי הרשות כגון אכילה, שתייה, מסחר וכדומה "לשם שמים", דהיינו כדי שיוכל לעבוד את ה' - מעשיו הם עניני חול אך הם משמשים אותו לצורך קדושה. זהו "כל מעשיך" - מעשים שלך, של חולין - "יהיו לשם שמים".

אך יש מדריגה גבוהה מכך והיא כאשר עסקי החולין עצמם מתקדשים ולא רק משמשים לתועלת הקדושה ("לשם שמים"). [כמו כשהאכילה עצמה היא מצוה[8]]. זוהי העבודה של "בכל דרכיך דעהו", לא שהדרכים מובילות ל"דעהו", אלא שהן עצמן בבחינת "דעהו".

לפי זה יומתק מה שהרמב"ם הביא תחילה את מאמר המשנה "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" ורק לאחר מכן את מאמר הכתוב "בכל דרכיך דעהו" (אף שלכאורה צריך היה להקדים את דברי הכתוב לדברי המשנה) - מכיון שסדר העבודה הוא מן הקל את הכבד: כדי להגיע לעבודה בדרגת "בכל דרכיך דעהו" יש להתחיל בעבודה של "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

(לקוטי-שיחות. כרך ג, עמ' 907, 931)

---

1) ברכה לג, ד. 2) ועד שדרשו "לנו מורשה ולא להם (לעכו"ם)", ולכן עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה. 3) שמות רבה לג, א. 4) הלכות תלמוד תורה פרק א ה"ו. 5) ראה לקוטי שיחות שם שיש אף בחינה שלישית בתורה מתנה. בחינה זו מתייחסת לעניינים בתורה שהם למעלה מכוח הבנת הנבראים, וניתנים לאדם בדרך של מתנה מלמעלה. 6) פרק ו משנה ו. 7) הלכות דעות פרק ג הלכה ג. 8) כדוגמת אכילת שבת או אכילת קודשים, שהן עצמה מצוה.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמוד ב

1 הגנב אלא גונב מהבעלים. הגמרא מביאה מה שהקשו על כך: **אָמַר**
2 **רַב שֵׁשֶׁת, אֲמִינָא** – אומר אני, **כִּי נָיֵים וְשָׁכִיב רַב אָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא** –
3 כאשר התנמנם רב ושכב לישון אמר דברים אלו, כלומר שלא
4 דקדק בדבריו, שאינם נכונים, **דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מִפְּנֵי מָה**
5 **אָמְרָה תּוֹרָה** שאם גנב שור או שה **וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ** אותם, **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי**
6 **אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתָּרֵשׁ** – הכה שורשים ונתחזק והעמיק
7 **בְּחֵטְא** על ידי שהועיל להוציאו מרשות בעליו לגמרי בטביחה או
8 במכירה. ויש לברר כיצד הוציא את הגניבה מרשותם, שהתינח
9 בטביחה, יצאה הגניבה מרשותם על ידי שיש שינוי מעשה, אבל
10 במכירה שמכר את השור או השה, **אֵימַת** – אימתי מכרם שעל ידי
11 כך יצאו מרשותם, **אִילֵימָא** שמכרם **לִפְנֵי יֵאוּשׁ** בעליו ממנו,

פרשת מסעי

לג א אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:
ב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי
יְהוָה וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם: ג וַיִּסְעוּ
מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרָיִם: (לד) ד וּמִצְרַיִם
מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר
וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים: ה וַיִּסְעוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס וַיַּחֲנוּ בְּסֻכֹּת: ו וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת
וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר: ז וַיִּסְעוּ
מֵאֵתָם וַיָּשָׁב עַל־פִּי הַחִירֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בַּעַל
צְפֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל: ח וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת
וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת
יָמִים בְּמִדְבַּר אֵתָם וַיַּחֲנוּ בְּמָרָה: ט וַיִּסְעוּ מִמָּרָה
וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וּבְאֵילִם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מָיִם
וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם: י וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם
וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף: יא וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ
בְּמִדְבַּר־סִין: יב וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר־סִין וַיַּחֲנוּ בְּדָפְקָה:
יג וַיִּסְעוּ מִדָּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאָלוּשׁ: יד וַיִּסְעוּ מֵאָלוּשׁ
וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעָם לִשְׁתּוֹת:
טו וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינָי: טו וַיִּסְעוּ
מִמִּדְבַּר סִינָי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרֹת הַתַּאֲוָה: יח וַיִּסְעוּ
מִקִּבְרֹת הַתַּאֲוָה וַיַּחֲנוּ בַּחֲצֵרֹת: יח וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרֹת
וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה: יט וַיִּסְעוּ מֵרִתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרִמֹּן
פָּרֶץ: כ וַיִּסְעוּ מֵרִמֹּן פָּרֶץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה: כא וַיִּסְעוּ
מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרִסָּה: כב וַיִּסְעוּ מֵרִסָּה וַיַּחֲנוּ
בְּקְהֵלָתָה: כג וַיִּסְעוּ מִקְּהֵלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר־שָׁפֶר:
כד וַיִּסְעוּ מֵהַר־שָׁפֶר וַיַּחֲנוּ בַּחֲרָדָה: כה וַיִּסְעוּ
מֵחֲרָדָה וַיַּחֲנוּ בְּמַקְהֵלֹת: כו וַיִּסְעוּ מִמַּקְהֵלֹת
וַיַּחֲנוּ בְּתַחַת: כז וַיִּסְעוּ מִתַּחַת וַיַּחֲנוּ בְּתָרַח:
כח וַיִּסְעוּ מִתָּרַח וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה: כט וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה
וַיַּחֲנוּ בְּחַשְׁמֹנָה: ל וַיִּסְעוּ מֵחַשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ
בְּמֹסֵרוֹת: לא וַיִּסְעוּ מִמֹּסֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בִּבְנֵי יַעֲקָן:
לב וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקָן וַיַּחֲנוּ בְּחֹר הַגִּדְגָּד: לג וַיִּסְעוּ
מֵחֹר הַגִּדְגָּד וַיַּחֲנוּ בְּיָטְבָתָה: לד וַיִּסְעוּ מִיָּטְבָתָה
וַיַּחֲנוּ בְּעַבְרֹנָה: לה וַיִּסְעוּ מֵעַבְרֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֶצְיֹן
גָּבֶר: לו וַיִּסְעוּ מֵעֶצְיֹן גָּבֶר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־צִן הִוא
קָדֵשׁ: לז וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהֹר הָהָר בִּקְצֵה
אֶרֶץ אֱדוֹם: לח וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הֹר הָהָר
עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמָת שָׁם בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים
לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ
הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ: לט וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ
וְעֶשְׂרִים וּמְאַת שָׁנָה בְּמֹתוֹ בְּהֹר הָהָר: ס
מ וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד וְהוּא־יֹשֵׁב בַּנֶּגֶב
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: מא וַיִּסְעוּ מֵהֹר
הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצַלְמֹנָה: מב וַיִּסְעוּ מִצַּלְמֹנָה וַיַּחֲנוּ
בְּפוּנֹן: מג וַיִּסְעוּ מִפּוּנֹן וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת: מד וַיִּסְעוּ
מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בִּגְבוּל מוֹאָב:
מה וַיִּסְעוּ מֵעִיִּים וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֹן גָּד: מו וַיִּסְעוּ
מִדִּיבֹן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה: מז וַיִּסְעוּ
מֵעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה וַיַּחֲנוּ בְּהָרֵי הָעֲבָרִים לִפְנֵי
נְבוֹ: מח וַיִּסְעוּ מֵהָרֵי הָעֲבָרִים וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת
מוֹאָב עֵל יַרְדֵּן יְרִחוֹ: מט וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית
הַיְשִׁמֹּת עַד אָבֵל הַשִּׁטִּים בְּעַרְבֹת מוֹאָב: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 225)

אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לג, א)

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אוֹמֵר, שֶׁכָּל אֶחָד עוֹבֵר אֶת כָּל הַמַּסָּעוֹת בְּמֶשֶׁךְ חַיָּיו. וְאַף שֶׁיֶּשְׁנָם מַסָּעוֹת שֶׁהֵם נֶגֶד רְצוֹן ה', וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁחַיָּבִים לַעֲבוֹר גַּם אוֹתָם — הִנֵּה הַמַּסָּעוֹת עַצְמָם הֵם בְּחִינוֹת קְדוֹשׁוֹת וּמַעֲלוֹת רָמוֹת, אֶלָּא שֶׁהַבְּחִירָה נְתוּנָה, וּמִצַּד מַעֲשֵׂי יִשְׂרָאֵל אֵרְעוּ בָּהֶם דְּבָרִים שְׁלִילִיִּים. וְיֵשׁ לְהָעִיר מֵהַמְּבֹאָר בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה' פָּרָשָׁתֵנוּ: "יֵשׁ בְּחִינַת מ"ב מַסָּעוֹת גַּם כֵּן בְּכָל יוֹם".

שני (ישראל) נ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב

עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר: נא דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן
אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן: נב וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאִבַּדְתֶּם אֵת כָּל־מַשְׂכִּיתָם וְאֵת
כָּל־צַלְמֵי מַסֵּכָתָם תְּאַבֵּדוּ וְאֵת כָּל־בָּמוֹתָם
תַּשְׁמִידוּ: נג וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ וֹיְשַׁבְתֶּם־בָּהּ
כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ לָרֶשֶׁת אֹתָהּ: ע"כ בחול

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 411)

בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ (לג, לח)

כָּאן רוֹאִים כֵּיצַד פָּרָשַׁתְנוּ קְשׁוּרָה לִזְמַן קְרִיאָתָהּ, שֶׁהֲרֵי הִיא נִקְרֵאת תָּמִיד סָמוּךְ לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ אָב. וְהַקֶּשֶׁר הוּא לֹא רַק בַּזְּמַן אֶלָּא גַּם בַּתֹּכֶן: רַז"ל אָמְרוּ "שְׁקוּלָה מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים (הִסְתַּלְּקוּת אַהֲרֹן) כִּשְׂרֵפַת בֵּית אֱלֹקֵינוּ" (שֶׁהָיְתָה בְּחֹדֶשׁ אָב). וְיֵשׁ בָּזֶה הַדְגָּשָׁה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהֲרֵי בַּיִת שֵׁנִי נֶחְרַב בַּעֲוֹן שִׂנְאַת חִנָּם, וְהַתִּקּוּן הוּא אַהֲבַת חִנָּם, מִדָּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן: אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה.

שלישי נד וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ בְּגוֹרָל
לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לָרַב תַּרְבּוּ אֶת־נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט
תַּמְעִיט אֶת־נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה
הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה לְמַטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנָחָלוּ:
נה וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם
וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשֹׂכִים בְּעֵינֵיכֶם
וְלִצְנִנִים בְּצִדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֶתְכֶם עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ: נו וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת
לָהֶם אֶעֱשֶׂה לָכֶם: פ לד א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת
הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל לָכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנָעַן
לִגְבֻלֹתֶיהָ: ג וְהָיָה לָכֶם פְּאַת־נֶגֶב מִמִּדְבַּר־צִן
עַל־יְדֵי אֱדוֹם וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה
יָם־הַמֶּלַח קֵדְמָה: ד וְנָסַב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב
לְמַעֲלֵה עַקְרַבִּים וְעָבַר צִנָה כתיב והיה קרי וְהָיוּ
תֹּצְאֹתָיו מִנֶּגֶב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְיָצָא חֲצַר־אַדָּר
וְעָבַר עַצְמֹנָה: ה וְנָסַב הַגְּבוּל מֵעַצְמוֹן נַחְלָה
מִצְרַיִם וְהָיוּ תֹצְאֹתָיו הַיָּמָּה: ו וּגְבוּל יָם וְהָיָה
לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וּגְבוּל זֶה יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל יָם:
ז וְזֶה יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדֹל תְּתָאוּ
לָכֶם הֹר הָהָר: ח מֵהֹר הָהָר תְּתָאוּ לְבֹא חֲמָת
וְהָיוּ תֹצְאֹת הַגְּבֻל צְדָדָה: ט וְיָצָא הַגְּבֻל זִפְרֹנָה
וְהָיוּ תֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן זֶה יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל
צָפוֹן: י וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לִגְבוּל קֶדְמָה מֵחֲצַר
עֵינָן שְׁפָמָה: יא וְיָרַד הַגְּבֻל מִשְּׁפָם הָרִבְלָה
מִקֶּדֶם לָעָיִן וְיָרַד הַגְּבֻל וּמָחָה עַל־כֵּתֶף יָם־
כִּנֶּרֶת קֵדְמָה: יב וְיָרַד הַגְּבוּל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ
תֹצְאֹתָיו יָם הַמֶּלַח זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ
לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב: יג וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרָל
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת לְתִשְׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצִי
הַמַּטֶּה: יד כִּי לָקְחוּ מַטֵּה בְנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית
אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְנֵי־הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצִי מַטֵּה
מְנַשֶּׁה לָקְחוּ נַחֲלָתָם: טו שְׁנֵי הַמַّטּוֹת וַחֲצִי
הַמַּטֶּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה
מִזְרָחָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 126)

זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל לָכֶם (לד, ב)

אֶרֶץ - לְשׁוֹן רָצוֹא, רוֹמֵז לַנְּשָׁמָה, הַמִּשְׁתּוֹקֶקֶת תָּמִיד לַה'. תִּפֹּל - רוֹמֵז לִירִידָתָהּ לָעוֹלָם. מִן הַגְּבוּלִין הַלָּלוּ . . הַמִּצְוֹת נוֹהֲגוֹת - כַּוָּנַת הַיְרִידָה הִיא קִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, הַ'תְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ', שֶׁנִּתָּן לְקַיְּמָן רַק בַּמִּגְבָּלוֹת שֶׁל הָעוֹלָם. עַל שֵׁם שֶׁנִּתְחַלְּקָה בְּגוֹרָל . . לְשׁוֹן נְפִילָה - עַל יְדֵי יְרִידָה זוֹ מַגִּיעָה הַנְּשָׁמָה לִבְחִינַת 'גּוֹרָל', עֲבוּדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, עֶצֶם הַנְּשָׁמָה.

רביעי טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יז אֵלֶּה
שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן: יח וְנָשִׂיא אֶחָד
נָשִׂיא אֶחָד מִמַּטֶּה תִּקְחוּ לִנְחֹל אֶת־הָאָרֶץ:
יט וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב
בֶּן־יְפֻנֶּה: כ וּלְמַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־

עַמִּיהוּד: כא לְמַטֵּה בִנְיָמִן אֱלִידָד בֶּן־כִּסְלוֹן:
כב וּלְמַטֵּה בְנֵי־דָן נָשִׂיא בֻקִּי בֶן־יָגְלִי: כג לִבְנֵי
יוֹסֵף לְמַטֵּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חַנִּיאֵל בֶּן־אֵפֹד:
כד וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן־שִׁפְטָן:
כה וּלְמַטֵּה בְנֵי־זְבוּלֻן נָשִׂיא אֱלִיצָפָן בֶּן־פַּרְנָךְ:
כו וּלְמַטֵּה בְנֵי־יִשָּׂשכָר נָשִׂיא פַּלְטִיאֵל בֶּן־עַזָּן:
כז וּלְמַטֵּה בְנֵי־אָשֵׁר נָשִׂיא אֲחִיהוּד בֶּן־שְׁלֹמִי:
כח וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדַהְאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד:
כט אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחֵל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 205)

אֲשֶׁר יִנְחֲלוּ לָכֶם (לד, יז)

פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י, שֶׁכָּל נָשִׂיא בֵּרֵר לְכָל בֶּן שִׁבְטוֹ "חֵלֶק הָגוּן". לְלַמֶּדְךָ: נָשִׂיא אֲמִתִּי מַכְנִיס אֶת עַצְמוֹ בְּמַצָּבוֹ שֶׁל הַיָּחִיד, מַעֲרִיךְ אֶת תְּכוּנוֹתָיו וּבוֹרֵר לוֹ חֵלֶק יָפֶה, וְכֵן כְּשֶׁמַּטִּיל עָלָיו תַּפְקִיד – טוֹבַת הַיָּחִיד לְנֶגֶד עֵינָיו, לֹא רַק טוֹבַת הַכְּלָל. וְהִנֵּה כ"ק מו"ח אָדְמו"ר נָשִׂיא דּוֹרֵנוּ הִטִּיל עַל כֻּלָּנוּ לְהָפִיץ וּלְחַזֵּק יַהֲדוּת. יֵשׁ לָדַעַת, שֶׁאֵין זֶה וְתוּר עַל טוֹבַת הַפְּרָט לְטוֹבַת הַכְּלָל, אֶלָּא זֶה **טוֹבַת הַפְּרָט** וְ"חֵלֶק הָגוּן" שֶׁלּוֹ.

חמישי **לה** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת
מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר: ב צַו אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים
לָשֶׁבֶת וּמִגְרָשׁ לֶעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם:
ג וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ
לִבְהֵמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל חַיָּתָם: ד וּמִגְרְשֵׁי
הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה
אֶלֶף אַמָּה סָבִיב: ה וּמַדִּתֶּם מִחוּץ לָעִיר אֶת־
פְּאַת־קֵדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־נֶגֶב
אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־יָם | אַלְפַּיִם בָּאַמָּה
וְאֵת פְּאַת צָפוֹן אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְהָעִיר בַּתָּוֶךְ זֶה
יִהְיֶה לָהֶם מִגְרְשֵׁי הֶעָרִים: ו וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר
תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אֵת שֵׁשׁ־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ
לָנֻס שָׁמָּה הָרֹצֵחַ וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים
וּשְׁתַּיִם עִיר: ז כָּל־הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם
אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֶתְהֶן וְאֶת־מִגְרְשֵׁיהֶן:
ח וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאֲחֻזַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת
הָרַב תַּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמְּעַט תַּמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי
נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו לַלְוִיִּם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 212)

וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר (לה, ו)

ל"ו עָרִים הָיוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְשֵׁשׁ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ: הַבַּקָּשָׁה לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לֹא הָיְתָה רְצוּיָה, כַּכָּתוּב "נַחֲלָה מְבֹהֶלֶת בָּרִאשׁוֹנָה וְאַחֲרִיתָהּ לֹא תְּבֹרַךְ" (שֶׁמִּהֲרוּ לִטּוֹל חֶלְקָם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, רש"י. וּבְרַשִׁ"י לִבְרֵאשִׁית רַבָּה רפע"ב: תָּפְסוּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁהָיָה מָצוּי לָהֶם רִאשׁוֹנָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל טוֹבָה הֵימֶנָּה). וְאַף־עַל־פִּי־כֵן צִוָּה ה' לְהוֹשִׁיב אֶת שִׁבְטֵי לֵוִי בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן!

ששי ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: י דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים
אֶת־הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן: יא וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים
עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ
מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: יב וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט
מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה
לַמִּשְׁפָּט: יג וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתֵּנוּ שֵׁשׁ־עָרֵי מִקְלָט
תִּהְיֶינָה לָכֶם: יד אֵת | שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ
מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה: טו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר
וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ־הֶעָרִים הָאֵלֶּה
לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה:
טז וְאִם־בִּכְלִי בַרְזֶל | הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת
יוּמַת הָרֹצֵחַ: יז וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ
הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ: יח אוֹ
בִכְלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ
הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ: יט גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית
אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בוֹ הוּא יְמִתֶנּוּ: כ וְאִם־בִּשְׂנְאָה
יֶהְדָּפֶנּוּ אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו בְּצָדִיָּה וַיָּמֹת: כא אוֹ
בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת מוֹת־יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ
הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בוֹ:

כב וְאִם־בְּפֶתַע בְּלֹא־אֵיבָה הֲדָפוֹ אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו
כָּל־כְּלִי בְּלִא צְדִיָּה: כג אוֹ בְכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת
בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב
לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ: כד וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין
הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה:
כה וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם
וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס
שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־
מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: כו וְאִם־יָצֹא יֵצֵא
הָרֹצֵחַ אֶת־גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה:
כז וּמָצָא אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לִגְבוּל עִיר
מִקְלָטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת־הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם:
כח כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל
וְאַחֲרֵי־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ
אֲחֻזָּתוֹ: כט וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט
לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: ל כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ
לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה
בְנֶפֶשׁ לָמוּת: לא וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ
אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי־מוֹת יוּמָת: לב וְלֹא־
תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת
בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן: לג וְלֹא־תַחֲנִיפוּ אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת־הָאָרֶץ
וְלָאָרֶץ לֹא־יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַךְ־בָּהּ כִּי־אִם
בְּדַם שֹׁפְכוֹ: לד וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי
יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כח עמ' 260)

וְשָׁפְטוּ . . וְהִצִּילוּ . . וְהֵשִׁיבוּ (לה, כד-כה)

וְשָׁפְטוּ – גְּבוּרָה. **וְהִצִּילוּ** - חֶסֶד. **וְהֵשִׁיבוּ** (כַּפָּרַת הַחֵטְא וְתִקּוּנוֹ עַל יְדֵי גָּלוּת לְעִיר מִקְלָט) - תִּפְאֶרֶת, הִתְכַּלְלוּת חֶסֶד וּגְבוּרָה. כְּשֵׁם שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא עַל יְדֵי שְׁלֹשֶׁת הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ, שֶׁהֲרֵי הַקָּבָּ"ה שִׁתֵּף אֶת מִדַּת הָרַחֲמִים עִם מִדַּת הַדִּין, אַף בִּנְיַן וְתִקּוּן הָ'עוֹלָם מָלֵא' שֶׁנֶּאֱבַד עַל יְדֵי הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ הוּא עַל יְדֵי מִדּוֹת אֵלֶּה.

שביעי **לו** א וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת
בְּנֵי־גִלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי
יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי
אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנִי צִוָּה
יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וַאדֹנִי צִוָּה בַיהוָה לָתֵת אֶת־נַחֲלַת
צְלָפְחָד אָחִינוּ לִבְנֹתָיו: ג וְהָיוּ לְאֶחָד מִבְּנֵי
שִׁבְטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרְעָה נַחֲלָתָן
מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר
תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגֹּרַל נַחֲלָתֵנוּ יִגָּרַע: ד וְאִם־יִהְיֶה
הַיֹּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסְפָה נַחֲלָתָן עַל נַחֲלַת
הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מַטֵּה
אֲבֹתֵינוּ יִגָּרַע נַחֲלָתָן: ה וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר כֵּן מַטֵּה בְנֵי־יוֹסֵף
דֹּבְרִים: ו זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לִבְנוֹת
צְלָפְחָד לֵאמֹר לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים
אַךְ לְמִשְׁפַּחַת מַטֵּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים:
ז וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה אֶל־מַטֶּה
כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
ח וְכָל־בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת מַטֵּה אָבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה
לְמַעַן יִירְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו:
ט וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר כִּי־אִישׁ
בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד:
יא וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְנֹעָה
בְּנוֹת צְלָפְחָד לִבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים: יב מִמִּשְׁפְּחֹת
בְּנֵי־מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וַתְּהִי נַחֲלָתָן
עַל־מַטֵּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן: יג אֵלֶּה הַמִּצְוֹת
וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ:

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 256)

כֵּן מַטֶּה בְּנֵי יוֹסֵף דִּבְּרִים (לו, ה)

עַל הַפָּסוּק (פנחס כז, ז) "כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּרְשׁוֹת" פֵּרֵשׁ רַשׁ"י: "יָפָה תָּבְעוּ". וְהַיְנוּ, שֶׁלֹּא רַק שֶׁתְּבִיעָתָן צוֹדֶקֶת, אֶלָּא הִיא גַּם תְּבִיעָה יָפָה. וְאַף כָּאן: לֹא רַק שֶׁהַטְּעָנָה צוֹדֶקֶת (וְלָכֵן בָּא צִוּוּי ה' לִבְנוֹת צְלָפְחָד), אֶלָּא הִיא גַּם טְעָנָה יָפָה, וְלָכֵן "וְכָל בַּת . . לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת מַטֵּה אָבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה" (אַף שֶׁלֹּא דִּבְּרוּ עַל כָּךְ).

מפטיר יא וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְנֹעָה בְּנוֹת צְלָפְחָד לִבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים: יב מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי־מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וַתְּהִי נַחֲלָתָן עַל־מַטֵּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן: יג אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרִחוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 568)

אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' (לו, יג)

הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיְתָה לְאַחַר הַקְדָּמַת הַמַּסָּעוֹת בַּמִּדְבָּר, כֶּהֱן הִכְנִיעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵרְרוּ אֶת הַ"נָּחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב". כָּךְ נִשְׁלְלָה הָאֶפְשָׁרוּת שֶׁקְּלִפּוֹת אֵלּוּ יְבַטְּלוּ אֶת הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר הִתְבָּרְרוּ. לָכֵן הִסְתַּיְּמוּ הַמַּסָּעוֹת בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, הַדַּרְגָּה הַנְּמוּכָה בְּיוֹתֵר: מוֹאָב הוּא חָכְמָה דִּקְלִפָּה, וּבְזֶה גּוּפָא – עַרְבוֹת, לְשׁוֹן עֶרֶב וְחֹשֶׁךְ. לְאַחַר הַכְנָעַת וּבֵרוּר קְלִפָּה זוֹ, מוּכָנִים לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

קל"ב פסוקים, חול"ה סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני

קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

ד שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב הֶהָמוֹן וְכָל־מִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל הַגְּדוֹלִים אַנְשֵׁי הַשֵּׁם: ה כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה מַה־מָּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי אֵיזֶה דְּבַר עָוֶל כִּי רָחֲקוּ מֵעָלָי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל עֲבוֹדָה זָרָה וַיֶּהְבָּלוּ בַּעֲבוּר זֶה נַעֲשׂוּ גַּם הַמָּה הֶבֶל: ו וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה נְשׁוּב לַעֲבוֹר אֶת ה' הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא תֵעִינוּ בַּדֶּרֶךְ בְּאֶרֶץ עֲרָבָה שֶׁגְּדֵלִים שָׁם קוֹצִים וְשׁוּחָה מְקוֹם חֲפִירוֹת עֲמֻקּוֹת בְּאֶרֶץ צִיָּה מָקוֹם שֶׁהַחוֹם בּוֹעֵר וְצַלְמָוֶת צֵלוֹ שֶׁל מָוֶת, וְלֹא חָסְרוּ דָּבָר בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא־יָשַׁב אָדָם שָׁם בִּקְבִיעוּת: ז הֲלֹא וָאָבִיא אֶתְכֶם מִשָּׁם אֶל־אֶרֶץ הַכַּרְמֶל מָקוֹם שָׂדוֹת וּכְרָמִים לֶאֱכֹל פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ וַתָּבֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת־אַרְצִי בְּמַה שֶׁעָבַרְתֶּם בָּהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה וְנַחֲלָתִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שַׂמְתֶּם לְתוֹעֵבָה לְפָנַי: ח הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ לֹא הוֹדִיעוּ לָעָם לוֹמַר אַיֵּה יְהוָה וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה הַסַּנְהֲדְרִין לֹא יְדָעוּנִי לֹא רָצוּ לָדַעַת וּלְהַכִּיר גֹּדֶל רוֹמְמוּתִי וְהָרֹעִים מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל פָּשְׁעוּ בִי וְהַנְּבִיאִים הַשֶּׁקֶר נִבְּאוּ בַּבַּעַל בְּשֵׁם הַבַּעַל וְאַחֲרֵי הַפְּסִילִים אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִלוּ הָלָכוּ: ט לָכֵן עֹד אָרִיב אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה וְרֵעֵי בְּנֵי בְּנֵיכֶם אָרִיב כִּי גַּם הֵם יָרֵעוּ בְּכָה: י כִּי עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּים שָׁהִיוּ קְרוֹבִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּרְאוּ מִשְׁפַּט מִנְהָגָם וְקֵדָר שֶׁיָּשְׁבוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֹהָלִים שִׁלְּחוּ מַלְאָכִים וְהִתְבּוֹנָנוּ חִקְרוּ מְאֹד לִרְאוֹת מִנְהָגָם וּרְאוּ מַעֲשֵׂה הַגּוֹיִם הָהֵם וְכִי הֵן בֶּאֱמֶת הָיְתָה בֵּינֵיהֶם כָּזֹאת כַּתּוֹעֵבָה הַזֹּאת: יא הַהֵימִיר וְכִי הֶחֱלִיף גּוֹי אֱלֹהִים אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ שֶׁל מָקוֹם בַּעֲבוֹדָה זָרָה בְּלוֹא יוֹעִיל שֶׁאֵין בּוֹ תּוֹעֶלֶת: יב שֹׁמּוּ הִשְׁתּוֹמְמוּ שָׁמַיִם וְהִתְפַּלְּאוּ עַל־זֹאת וְשַׂעֲרוּ וְיִצְטַעֲרוּ עַל גֹּדֶל הַחֻרְבָּן שֶׁחָרְבוּ

הפטרה לקריאה בציבור ולשנים מקרא

ואחד תרגום בירמיה פרק ב

ד שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־מִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל: ה כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה מַה־מָּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל כִּי רָחֲקוּ מֵעָלָי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ: ו וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא־יָשַׁב אָדָם שָׁם: ז וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ הַכַּרְמֶל לֶאֱכֹל פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ וַתָּבֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת־אַרְצִי וְנַחֲלָתִי שַׂמְתֶּם לְתוֹעֵבָה: ח הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא יְדָעוּנִי וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי וְהַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בַּבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־יוֹעִלוּ הָלָכוּ: ט לָכֵן עֹד אָרִיב אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב: י כִּי עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנָנוּ מְאֹד וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת: יא הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל: יב שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל־זֹאת

שי למורא

ה) אֲבוֹתֵיכֶם, הַדּוֹרוֹת שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה־זָרָה אַחֲרֵי שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ. אַחֲרֵי הַהֶבֶל, אַחֲרֵי עֲבוֹדוֹת זָרוֹת, שֶׁכֻּלָּן הֶבֶל וְאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ. וַיֶּהְבָּלוּ, וּבַעֲבוּר זֶה נַעֲשׂוּ גַּם הֵם הֶבֶל בְּלִי מַמָּשׁוּת, שֶׁהֲרֵי הֶשְׁפֵּלָה מִמְּשַׁלְּתָם מְאֹד. ו) עֲרָבָה, מישור במדבר. וְשׁוּחָה, וּמְקוֹם גְּמוּת וּבוֹרוֹת. בְּאֶרֶץ צִיָּה, בִּמְקוֹם שִׁמְמָה. וְצַלְמָוֶת, צֵל שֶׁל מָוֶת, הֶשְׁכַּת הַקֶּבֶר. לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ, בְּדֶרֶךְ מַעֲבָר. וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם, לֹא הִתְיַשֵּׁב בִּקְבִיעוּת מֵעוֹלָם. ז) אֶרֶץ הַכַּרְמֶל, מָקוֹם שָׂדוֹת וּכְרָמִים. אֶת אַרְצִי, כְּלוֹמַר, הָאָרֶץ הָרְאוּיָה לְהִשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי בָּהּ. לְתוֹעֵבָה, לַעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁהִיא תּוֹעֲבַת ה'. ח) הַכֹּהֲנִים, שֶׁמִּתַּפְקִיד הַכֹּהֲנִים לְהוֹרוֹת לָעָם דַּרְכֵי ה'. לֹא אָמְרוּ אַיֵּה ה', לֹא הוֹדִיעוּ אֶת הָעָם לוֹמַר לָהֶם לְהִתְבּוֹנֵן בְּגֻדְלַת ה', וְלֹא לִמְּדוּם יִרְאַת ה'. וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה, הֵם הַסַּנְהֶדְרִין. לֹא יְדָעוּנִי, לֹא לִמְּדוּ אֶת הָעָם לָדַעַת אֶת ה'. וְהָרֹעִים, הַמְּלָכִים. פָּשְׁעוּ בִי, מָרְדוּ בִּי. וְהַנְּבִיאִים, נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר. בַּבַּעַל, בְּשֵׁם הַבַּעַל, שֶׁהוּא עֲבוֹדָה־זָרָה. ט) עוֹד אָרִיב אִתְּכֶם, לִפְנֵי שֶׁאָבִיא עֲלֵיכֶם רָעָה, אֶתְוַכֵּחַ עִמָּכֶם עוֹד עַל יְדֵי נְבִיאַי. וְאֶת בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב, וְיוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁגַּם עִם בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב, כִּי הָאַשְׁמָה תֵּלֵךְ מֵהָאָבוֹת לַבָּנִים דּוֹר אַחַר דּוֹר. י) אִיֵּי כִתִּיִּים, אִיֵּי הַיָּם שֶׁל רוֹמִי. וְקֵדָר שִׁלְחוּ, וְשִׁלְּחוּ שְׁלִיחִים לְאֶרֶץ קֵדָר, וְהֵם עֲרָבִיִּים. הֵן הָיְתָה, כָּזֹאת, הַאִם הָיְתָה פְּעֻלָּה כָּזֹאת, הַנִּזְכֶּרֶת לְחֵלֶק. יא) הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים, וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים, וְכִי הֵמִיר גּוֹי מֵהֶם אֶת אֱלֹהָיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים. כְּבוֹדוֹ, אֲשֶׁר בּוֹ הָיָה נִכְבָּד. יב) שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל זֹאת, כְּלוֹמַר, רָאוּי הָיָה שֶׁיִּהְיוּ הַשָּׁמַיִם מִשְׁתּוֹמְמִים עַל זֹאת הָרָעָה. וְשַׂעֲרוּ חָרְבוּ מְאֹד, וְיִהְיוּ בִּסְעָרָה

שי למורא

וּבְחָרְבָן גָּדוֹל. יג) שְׁתַּיִם רָעוֹת, אִם הַגּוֹיִם הֵמִירוּ יִרְאָתָם בְּכִיּוּצֵא בּוֹ, יֵשׁ כָּאן רָעָה אַחַת. וְעַכְשָׁיו, שֶׁאוֹתִי עָזְבוּ, שֶׁאֲנִי מְקוֹר מַיִם חַיִּים, לָלֶכֶת אַחַר עֲבוֹדוֹת זָרוֹת שֶׁהֵם כְּמוֹ בּוֹרוֹת הַמְּיֻעָדִים לְהַחֲזִיק אֶת הַמַּיִם, וְהֵם נִשְׁבָּרִים וְנִסְדָּקִים וּמֵימֵיהֶם נִבְלָעִים בַּסְּדָקִים, הֲרֵי שְׁתֵּי רָעוֹת. יד) הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל, וְכִי עֶבֶד הוּא, שֶׁאֵין הָאָדוֹן מַשְׁגִּיחַ כָּל כָּךְ עָלָיו כְּמוֹ שֶׁמַּשְׁגִּיחַ הָאָב עַל הַבֵּן. אִם יְלִיד בַּיִת הוּא, אוֹ הוּא יְלִיד הַשִּׁפְחָה שֶׁבַּבַּיִת. לָבָן, לְבִנָּה וְשָׁלָל. טו) עָלָיו יִשְׁאֲגוּ כְּפִרִים, עַל יִשְׂרָאֵל יִשְׁאֲגוּ הַכְּפִירִים, הֵם מַלְכֵי הַגּוֹיִם. נָתְנוּ קוֹלָם, גָּעֲרוּ בּוֹ. וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ לְשַׁמָּה, עָשׂוּ אֶת אַרְצוֹ לִשְׁמָמָה. נִצְּתוּ, נִהְיוּ הֶעָרִים צִיָּה וּשְׁמָמָה. טז) גַּם, אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּה שֶׁל מִצְרַיִם. וְתַחְפַּנְחֵס, שֵׁם עִיר בְּמִצְרַיִם. יְרִעוּךְ קָדְקֹד, יִשְׁבְּרוּ לָךְ אֶת רֹאשֵׁךְ. וְזֶה הָיָה יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁהָרְגוּ פַּרְעֹה נְכֹה. "יְרִעוּךְ", לְשׁוֹן שְׁבִירָה וּרְצִיצָה, כְּמוֹ "וְרָעוּ דָּלִיוֹתָיו" (ירמיה יא,טז), שֶׁפֵּרוּשׁוֹ "רִצְּצוּ אֶת עֲנָפָיו". יז) הֲלוֹא זֹאת תַּעֲשֶׂה לָּךְ וגו', הֲלֹא אֶת הַפֶּרֶעֲנוּת הַזֹּאת תִּגְרֹם לָךְ הָאַשְׁמָה וְהָעָוֹן אֲשֶׁר עָזַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ. בְּעֵת מוֹלִכֵךְ בַּדֶּרֶךְ, בְּעֵת שֶׁהָיָה מְלַמֵּד אוֹתָךְ אֶת הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה. יח) מַה לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם, לָמָּה תַּעַזְבִי אוֹתִי וְרוֹצָה לִבְטֹחַ עַל מִצְרַיִם. מֵי שִׁחוֹר, הוּא כִּנּוּי לְמֵי הַנָּהָר גִּילוֹם. לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר, לָלֶכֶת לְבַקֵּשׁ עֶזְרָה מִמֶּלֶךְ אַשּׁוּר. לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר, כְּלוֹמַר, לֵהָנוֹת מֵעֶזְרַת מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֲשֶׁר הֵם שׁוֹתִים מִמֵּי נָהָר פְּרָת. יט) תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ, הַסּוֹף יִהְיֶה שֶׁרָעָתֵךְ תָּבִיא עָלַיִךְ יִסּוּרִים. וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ, הַשּׁוּבְבוּת שֶׁלָּךְ. תוֹכַחְתֵּךְ, תִּשְׁפֹּט אוֹתְךָ בִּגְמוּל מַעֲשַׂיִךְ. וְלֹא פָחַדְתִּי אֵלַיִךְ, וְלֹא הָיָה לָךְ פַּחַד מִמֶּנִּי (פַּחַד ה'). כ) מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ, תָּמִיד הָיִיתִי לָךְ לְעֶזְרָה לִשְׁבֹּר הָעֹל אֲשֶׁר הִכְבִּידוּ עָלַיִךְ הַגּוֹיִם. נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ, קָרַעְתִּי אֶת רְצוּעוֹת הָעוֹר שֶׁל הָעֹל שֶׁהִכְבִּידוּ עָלַיִךְ. וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹר, וְאַז אַחֲרֵי הַתְּשׁוּעָה שֶׁעָשִׂיתִי לָךְ אָמַרְתִּי לֹא אֶעֱבֹר עוֹד עַל מִצְוֹת ה'. כִּי עַל כָּל גִּבְעָה וגו', אֲבָל אַתְּ לֹא שָׁמַרְתִּי הַבְטָחָתֵךְ וְעַד שֶׁעַל כָּל גִּבְעָה וגו'. צֹעָה זוֹנָה, מִטַּלְטֶלֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּמוֹ הַזּוֹנָה, כְּלוֹמַר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים מִבֵּית עֲבוֹדָה־זָרָה זוֹ לְבֵית עֲבוֹדָה־זָרָה אַחֶרֶת. כא) נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק, מִתְּחִלָּה

עטרת מרים

יִשְׂרָאֵל מְאֹד נְאֻם־יְהוָה: יג כִּי־שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר | מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יָכִלוּ הַמָּיִם: יד הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִם־יְלִיד בַּיִת הוּא מַדּוּעַ הָיָה לָבַז: טו עָלָיו יִשְׁאֲגוּ כְּפִרִים נָתְנוּ קוֹלָם וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ לְשַׁמָּה עָרָיו נִצְּתוּ מִבְּלִי יֹשֵׁב: טז גַּם־בְּנֵי־נֹף וְתַחְפַּנְחֵס יִרְעוּךְ קָדְקֹד: יז הֲלוֹא־זֹאת תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהַיִךְ בְּעֵת מוֹלִכֵךְ בַּדָּרֶךְ: יח וְעַתָּה מַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר וּמַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר: יט תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ תּוֹכִחֻךְ וּדְעִי וּרְאִי כִּי־רַע וָמָר עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיִךְ וְלֹא פַחְדָתִי אֵלַיִךְ נְאֻם־אֲדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת: כ כִּי מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹר כִּי עַל־כָּל־גִּבְעָה גְּבֹהָה וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן אַתְּ צֹעָה זֹנָה: כא וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק כֻּלֹּה זֶרַע אֱמֶת וְאֵיךְ נְהַפְכְתְּ לִי סוּרֵי גֶּפֶן נָכְרִיָּה: כב כִּי אִם־תִּכְבְּסִי בֶּרִית וְתַרְבִּי לָךְ בֹּרִית נֹכַח עֲוֹנֵךְ נְכֻתָּם לְפָנָי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: כג אֵיכָה תֹאמְרִי לֹא נִטְמֵאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים הָלַכְתִּי רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא דְּעִי מַה־עָשִׂית בִּכְרָה קַלָּה מְעַרְבֹתָיו: כד פֶּרֶא לִמֻּד מִדְבָּר בְּתַאֲוַת נַפְשׁוֹ שָׁאֲפָה רוּחַ מִי יְשִׁיבֶנָּה כָּל־מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּן בְּחָדְשָׁהּ יִמָּצֻאוּן: כה מִנְּעִי רַגְלֵךְ מֵחֹרֶב וְגֹרוֹנֵךְ מִצְּמָא וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ לֹא אוֹשִׁיעַ כִּי אָהַבְתִּי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֵךְ: כו כְּבֹשֶׁת גַּנָּב כִּי יִמָּצֵא כֵּן הֹבִישׁוּ בֵית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם וְכֹהֲנֵיהֶם וְנְבִיאֵיהֶם: כז אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אָתָּה וְלָאֶבֶן הוֹלַדְתָּנוּ כִּי הֵפְנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וּבְעֵת רָעָתָם יֹאמְרוּ קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ: כח וְאַיֵּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָּךְ יָקוּמוּ אִם־יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רָעָתֶךָ כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה: כט לָמָּה תָּרִיבוּ אֵלַי כֻּלְּכֶם פָּשְׁעוּ בִי נְאֻם־יְהוָה: ל לַשָּׁוְא הִכֵּיתִי אֶת־בְּנֵיכֶם מוּסָר לֹא לָקָחוּ תֹאכַל חַרְבְּכֶם אֶת־נְבִיאֵיכֶם כְּאַרְיֵה מַשְׁחִית: לא דּוֹר אַתֶּם רְאוּ דְבַר־יְהוָה הֲיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל מִדְבָּר אִם אֶרֶץ מְאֹדָה מַדּוּעַ אָמַר עַמִּי רַדְנוּ לֹא נָבוֹא עוֹד אֵלֶיךָ: לב הֲתִשְׁכַּח בְּתוּלָה עֶדְיָהּ כַּלָּה קִשֻּׁרֶיהָ וְעַמִּי שָׁכְחוּנִי יָמִים אֵין מִסְפָּר: לג מַה־תֵּיטִבִי דַרְכֵּךְ לְבַקֵּשׁ אַהֲבָה אֲשֶׁר גַּם אֶת־הָרָעוֹת לִמַּדְתְּ אֶת־דְּרָכָיִךְ: לד גַּם בְּכַנָּפַיִךְ נִמְצְאוּ דַּמֵּי נַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים לֹא בַמַּחְתֶּרֶת מָצָאתִים כִּי אִם־עַל כָּל־אֵלֶּה: לה כִּי אָמַרְתְּ נִקֵּיתִי אַךְ שָׁב אַפּוֹ מִמֶּנִּי הִנֵּה אָנֹכִי נִשְׁפָּט אִתָּךְ עַל־אָמְרֵךְ לֹא חָטָאתִי: לו מַה־תֵּצְאִי מְאֹד לְשַׁנּוֹת דַּרְכֵּךְ גַּם מִמִּצְרַיִם תֵּבוֹשִׁי כַּאֲשֶׁר בּוֹשְׁתְּ מֵאַשּׁוּר: לז גַּם מֵאֵת זֶה תֵּצְאִי וְיָדַיִךְ עַל רֹאשֵׁךְ כִּי מָאַס יְהוָה בְּמִבְטָחַיִךְ וְלֹא תַצְלִיחִי בָּהֶם:

וְשַׁעֲרוּ חָרְבוּ מְאֹד נְאֻם־יְהוָה: יג כִּי־שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר | מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יָכִלוּ הַמָּיִם: יד הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִם־יְלִיד בַּיִת הוּא מַדּוּעַ הָיָה לָבַז: טו עָלָיו יִשְׁאֲגוּ כְּפִרִים נָתְנוּ קוֹלָם וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ לְשַׁמָּה עָרָיו נִצְּתוּ מִבְּלִי יֹשֵׁב: טז גַּם־בְּנֵי־נֹף וְתַחְפַּנְחֵס יִרְעוּךְ קָדְקֹד: יז הֲלוֹא־זֹאת תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהַיִךְ בְּעֵת מוֹלִכֵךְ בַּדָּרֶךְ: יח וְעַתָּה מַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר וּמַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר: יט תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ תּוֹכִחֻךְ וּדְעִי וּרְאִי כִּי־רַע וָמָר עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיִךְ וְלֹא פַחְדָתִי אֵלַיִךְ נְאֻם־אֲדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת: כ כִּי מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹר כִּי עַל־כָּל־גִּבְעָה גְּבֹהָה וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן אַתְּ צֹעָה זֹנָה: כא וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק כֻּלָּה זֶרַע אֱמֶת וְאֵיךְ

יג) כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת. אִם הַגּוֹיִם הֵמִירוּ יִרְאָתָם בְּכִיּוּצֵא בּוֹ, יֵשׁ כָּאן רָעָה אַחַת. וְעַכְשָׁיו, שֶׁאוֹתִי עָזְבוּ, שֶׁאֲנִי מְקוֹר מַיִם חַיִּים, לָלֶכֶת אַחַר עֲבוֹדוֹת זָרוֹת שֶׁהֵם כְּמוֹ בּוֹרוֹת הַמְּיֻעָדִים לְהַחֲזִיק אֶת הַמַּיִם, וְהֵם נִשְׁבָּרִים וְנִסְדָּקִים וּמֵימֵיהֶם נִבְלָעִים בַּסְּדָקִים, הֲרֵי שְׁתֵּי רָעוֹת. יד) הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל, וְכִי עֶבֶד הוּא, שֶׁאֵין הָאָדוֹן מַשְׁגִּיחַ כָּל כָּךְ עָלָיו כְּמוֹ שֶׁמַּשְׁגִּיחַ הָאָב עַל הַבֵּן. אִם יְלִיד בַּיִת הוּא, אוֹ הוּא יְלִיד הַשִּׁפְחָה שֶׁבַּבַּיִת. לָבָן, לְבִנָּה וְשָׁלָל. טו) עָלָיו יִשְׁאֲגוּ כְּפִרִים, עַל יִשְׂרָאֵל יִשְׁאֲגוּ הַכְּפִירִים, הֵם מַלְכֵי הַגּוֹיִם. נָתְנוּ קוֹלָם, גָּעֲרוּ בּוֹ. וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ לְשַׁמָּה, עָשׂוּ אֶת אַרְצוֹ לִשְׁמָמָה. נִצְּתוּ, נִהְיוּ הֶעָרִים צִיָּה וּשְׁמָמָה. טז) גַּם, אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּה שֶׁל מִצְרַיִם. וְתַחְפַּנְחֵס, שֵׁם עִיר בְּמִצְרַיִם. יְרִעוּךְ קָדְקֹד, יִשְׁבְּרוּ לָךְ אֶת רֹאשֵׁךְ. וְזֶה הָיָה יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁהָרְגוּ פַּרְעֹה נְכֹה. "יְרִעוּךְ", לְשׁוֹן שְׁבִירָה וּרְצִיצָה, כְּמוֹ "וְרָעוּ דָּלִיוֹתָיו" (ירמיה יא,טז), שֶׁפֵּרוּשׁוֹ "רִצְּצוּ אֶת עֲנָפָיו". יז) הֲלוֹא זֹאת תַּעֲשֶׂה לָּךְ וגו', הֲלֹא אֶת הַפֶּרֶעֲנוּת הַזֹּאת תִּגְרֹם לָךְ הָאַשְׁמָה וְהָעָוֹן אֲשֶׁר עָזַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ. בְּעֵת מוֹלִכֵךְ בַּדָּרֶךְ, בְּעֵת שֶׁהָיָה מְלַמֵּד אוֹתָךְ אֶת הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה. יח) מַה לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם, לָמָּה תַּעַזְבִי אוֹתִי וְרוֹצָה לִבְטֹחַ עַל מִצְרַיִם. מֵי שִׁחוֹר, הוּא כִּנּוּי לְמֵי הַנָּהָר גִּילוֹם. לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר, לָלֶכֶת לְבַקֵּשׁ עֶזְרָה מִמֶּלֶךְ אַשּׁוּר. לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר, כְּלוֹמַר, לֵהָנוֹת מֵעֶזְרַת מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֲשֶׁר הֵם שׁוֹתִים מִמֵּי נָהָר פְּרָת. יט) תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ, הַסּוֹף יִהְיֶה שֶׁרָעָתֵךְ תָּבִיא עָלַיִךְ יִסּוּרִים. וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ, הַשּׁוּבְבוּת שֶׁלָּךְ. תוֹכַחְתֵּךְ, תִּשְׁפֹּט אוֹתְךָ בִּגְמוּל מַעֲשַׂיִךְ. וְלֹא פָחַדְתִּי אֵלַיִךְ, וְלֹא הָיָה לָךְ פַּחַד מִמֶּנִּי (פַּחַד ה'). כ) מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ, תָּמִיד הָיִיתִי לָךְ לְעֶזְרָה לִשְׁבֹּר הָעֹל אֲשֶׁר הִכְבִּידוּ עָלַיִךְ הַגּוֹיִם. נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ, קָרַעְתִּי אֶת רְצוּעוֹת הָעוֹר שֶׁל הָעֹל שֶׁהִכְבִּידוּ עָלַיִךְ. וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹר, וְאַז אַחֲרֵי הַתְּשׁוּעָה שֶׁעָשִׂיתִי לָךְ אָמַרְתִּי לֹא אֶעֱבֹר עוֹד עַל מִצְוֹת ה'. כִּי עַל כָּל גִּבְעָה וגו', אֲבָל אַתְּ לֹא שָׁמַרְתִּי הַבְטָחָתֵךְ וְעַד שֶׁעַל כָּל גִּבְעָה וגו'. צֹעָה זוֹנָה, מִטַּלְטֶלֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּמוֹ הַזּוֹנָה, כְּלוֹמַר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים מִבֵּית עֲבוֹדָה־זָרָה זוֹ לְבֵית עֲבוֹדָה־זָרָה אַחֶרֶת. כא) נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק, מִתְּחִלָּה לְמָקוֹם אַתְּ הוֹלֶכֶת וְנוֹסַעַת מִבֵּית עֲבוֹדָה זָרָה זוֹ לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה זוֹ כְּמוֹ צֹעָה מִשֶּׁכֵּב זֹנָה: כא וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק זְמוֹרוֹת מְגֻפָּן מְשׁוּבָּח, כֻּלֹּה הַכֹּל

עטרת מרים

מִזֶּרַע אֱמֶת אִבּוֹת כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים וְאֵיךְ נֶהְפַּכְתָּ לִּי כְּמוֹ סוֹרֵי הַגֶּפֶן זְמוֹרוֹת הַמּוּסָרִים מֵהַגֶּפֶן, אֲשֶׁר כָּל אַחַת נָבְרִיָּה וְזָרָה לַנְּטִיעָה: כב גַּם כִּי אִם־תִּכְבְּסִי בַּבֹּרֶת מִין אֲדָמָה הַמְנַקֶּה וְתַרְבִּי־לָךְ בֹּרִית עֹשֶׂב הַמְנַקֶּה, עַל יְדֵי הַצְּדָקוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעֲשִׂית לְצִחְצַח עַצְמֵךְ לְפָנַי, לֹא תוֹעִיל, כִּי נִכְתָּם נִרְאֶה כִּכְתֶם עֲוֹנֵךְ שֶׁאִתִּי עוֹשָׂה בַּסֵּתֶר לְפָנַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: כג אֵיךְ תֹּאמְרִי אֵיךְ תִּכָּחֲשוּ לוֹמַר לֹא נִטְמֵאתִי עַתָּה בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּמַעֲשֵׂיהֶם אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא הָלַכְתִּי רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר שֶׁשָּׁם עָבַדְתִּי הַבַּעַל דְּעִי מֶה עָשִׂית הַיּוֹם, וְתֵדְעִי שֶׁאוֹתוֹ עָוֹן עָמַד עַד הַיּוֹם הַזֶּה, הִנֵּה אַתְּ בִּבְכָרָה גְּמֵלָה נִקְבָּה קַלָּה לָרוּץ הָלוֹךְ וָשׁוּב כְּמוֹ מְשָׁרֶכֶת שִׁרוּךְ נַעַל שֶׁקּוֹשְׁרִים סָבִיב לֶרֶגֶל (עטרת) כָּךְ דְּרָכֶיהָ מִנְהָגָהּ: כד הֲרֵי אַתְּ כְּ פֶרֶה | כַּחֲמוֹר הַבָּר הַזֶּה שֶׁהוּא לִמֻּד רָגִיל לִהְיוֹת בַּמִּדְבָּר כֵּן אוֹהֶבֶת אַתְּ לָנוּעַ בְּאַוַּת בְּחֹשֶׁק נַפְשָׁהּ שָׁאֲפָה רוּחַ הָאֲוִיר אֶל הֲרִיאוֹת דַּדֶּרְךְ הָרָצִים מֵהֵרָה תַּאֲנָתָהּ דַּאֲנָתָהּ מִי יְשִׁיבֶנָּה לְמִקְדְּמָה, כָּל־מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּ אֵינָם צְרִיכִים לְהִתְיַגֵּעַ כִּי בְּחָדְשָׁהּ בְּחֹדֶשׁ אָב יִמְצָאוּנָהּ שֶׁהוּקְבַּע בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת בּוּזְמַן הַמְרַגְּלִים: כה נְבִיאֵי אוֹמְרִים לָךְ מִנְעִי רַגְלֵךְ מִיָּחֵף לָלֶכֶת לְגוֹלָה לַגּוֹיִם, וּמִנְעִי וּגְרוֹנֵךְ מִלָּמוּת מִצְּמָאָה וַתֹּאמְרִי עַל דִּבְרֵי הַנְּבִיאִים נוֹאָשׁ נוֹאַשְׁתִּי בְּדִבְרֵיכֶם לוֹא אָשׁוּב אֵלָיו כִּי־אָהַבְתִּי זָרִים עֲבוֹדַת הַבְּעָלִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֵךְ לַעֲבוֹד אוֹתָם: כו כְּבֹשֶׁת גַּנָּב שֶׁהָיָה מוּחָזָק נָאֱמָן כִּי יִמָּצֵא כֵּן הֹבִישׁוּ בְּעִנְיְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מוּחָזָקִים לְעוֹבְדֵי ה׳, הֵמָּה הַמּוֹן הָעָם מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם וְכֹהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם כֹּהֲנֵי הַבַּעַל וּנְבִיאֵי הַבַּעַל: כז עַל אֲשֶׁר אֹמְרִים לָעֵץ לְפֶסֶל מֵעֵץ אָבִי אַתָּה וְלָאֶבֶן וּלְצֶלֶם מֵאֶבֶן אַתְּ יְלִדְתָּנוּ כִּי־פָנוּ הִפְנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וְלֹא יֹאבֶה לִשְׁמוֹעַ אֲמָרָיו וּבְעֵת רָעָתָם רוֹאִים כִּי אֵין אֱלֹהֵיהֶם יוֹשִׁיעַ אוֹתָם יֹאמְרוּ אֵלַי

שי למורא

נְטִעָתִיךְ מִעַנְפֵי גֶּפֶן מְשֻׁבָּח, כְּלוֹמַר, בְּנֵי אָבוֹת כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים. סוֹרֵי הַגֶּפֶן נָכְרִיָּה, לְהִיוֹת כְּמוֹ עַנְפֵי הַגֶּפֶן הָרָעִים שֶׁמְּסִירִים אוֹתָם מִן הַגֶּפֶן, כִּי פֵּרוֹתֶיהָ נְכָרִים, כְּלוֹמַר בְּאוּשִׁים וְלֹא עֲנָבִים. כב) אִם תְּכַבְּסִי בַּבֹּרֶת, אִם תְּנַקִּי אֶת עַצְמֵךְ מִמּוֹ שֶׁמְּכַבְּסִים בֶּגֶד בְּנֶתֶר וּבְבוֹרִית. כְּלוֹמַר, שֶׁתָּשׁוּבִי בִּתְשׁוּבָה. נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ, כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ אִם תַּעֲשִׂי מַעֲשִׂים טוֹבִים לִפְנֵי הַבְּרִיּוֹת, הֲרֵי לֹא יְכַפְּרוּ עַל הָעֲוֹנוֹת שֶׁבַּסֵּתֶר. כג) לֹא נִטְמֵאתִי, לֹא עָבַדְתִּי עֲבוֹדָה־זָרָה. רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא, רְאִי מָה עָשִׂית בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר, וְעַד עַכְשָׁיו אַתְּ מַחֲזֶקֶת בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ. בִּכְרָה קַלָּה מְשָׁרֶכֶת דְּרָכֶיהָ, כְּמוֹ בִּכְרָה קַלָּה שֶׁמְּשָׁרֶכֶת דְּרָכֶיהָ, פַּעַם תְּרוּץ הֵנָּה וּפַעַם תְּרוּץ הֵנָּה, כֵּן אַתְּ, פַּעַם עוֹבֶדֶת עֲבוֹדָה־זָרָה פְּלוֹנִית, וּפַעַם עֲבוֹדָה־זָרָה אַחֶרֶת. "בִּכְרָה", גְּמֵלָה צְעִירָה. "מְשָׁרֶכֶת", עֹנֶגֶן הַמִּשְׁכָּה וְהַקָּפָה וּקְשִׁירָה, כְּמוֹ "שִׁרוּךְ נַעַל" (בראשית יד,כג) שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ מֵהַנַּעַל וְהָיוּ נוֹהֲגִים לְהַקִּיף בּוֹ סָבִיב הַנַּעַל כַּמָּה פְּעָמִים וְקוֹשְׁרִים אוֹתוֹ. וְכֵן אַתְּ כְּשֶׁהִתְחַלְתְּ בַּעֲבוֹדַת בַּעַל פְּעוֹר נִדְבַּקְתְּ בַּעֲבוֹדָה־זָרָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה. כד) פֶּרֶה, הִנֵּה אַתְּ כְּמוֹ חֲמוֹר הַבָּר. לִמֻּד מִדְּבָר, שֶׁהוּא רָגִיל לָרוּץ בַּמִּדְבָּר. בְּאַוַּת נַפְשָׁהּ שָׁאֲפָה רוּחַ, כְּלוֹמַר, אֵין מִי שֶׁמַּכְרִיחַ אוֹתָהּ לָרוּץ וְלִרְדֹּף, אֶלָּא הִיא בְּחֶפְצָהּ תָּרוּץ וְתִרְדֹּף בְּכָל עֵת וְשׁוֹאֶפֶת אֲוִיר בְּדֶרֶךְ הָרָצִים בִּמְהִירוּת. תַּאֲנָתָהּ מִי יְשִׁיבֶנָּה, בְּכָל פַּעַם שֶׁתְּרוּץ תַּחֲזֹר בִּמְרוּצָה לִמְקוֹמָהּ, כְּאִלּוּ הָיָה לָהּ דְּאָגָה מִי יְשִׁיבֶנָּה לִמְקוֹמָהּ. "תַּאֲנָתָהּ", דַּאֲגָתָהּ. כְּמוֹ "תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה" (איכה ב,ה). כָּל מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּ, כָּל הַמְבַקְּשִׁים לְתָפְשָׂהּ אֵינָם צְרִיכִים לְהִתְיַגֵּעַ. בְּחָדְשָׁהּ יִמְצָאוּנָהּ, כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא הֲרִיוֹנָהּ יִתְפְּשׂוּהָ בְּקַלּוּת, כִּי אָז הִיא כְּבֵדָה וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לָרוּץ. וְכֵן יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים בָּא עֲלֵיהֶם הָאוֹיֵב, וְהֵם מְשׁוֹטְטִים לְבַקֵּשׁ עֵזֶר מִמַּלְכֵי מִצְרַיִם וְאַשּׁוּר. וְכָל הָרִיצָה הַזֹּאת בָּאָה בְּאַוַּת נַפְשָׁם. וּלְבַסּוֹף לֹא תִּהְיֶה לְאוֹיֵב יְגִיעָה רַבָּה, כִּי בְּקַלּוּת יִכְבְּשֵׁם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּכַן לְכָךְ, וְהוּא חֹדֶשׁ "אָב" שֶׁהֻקְבַּע בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת בּוּזְמַן הַמְרַגְּלִים. כה) מִנְעִי רַגְלֵךְ מִיָּחֵף, כְּלוֹמַר, תַּקְנִי מַעֲשַׂיִךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּלְכִי בַּגּוֹלָה יְחֵפָה. וּגְרוֹנֵךְ מִצְּמָאָה, וְשֶׁלֹּא תִּצְמְאִי לְמַיִם. וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ, וְאָמַרְתְּ, אֲנִי מִתְיָאֶשֶׁת מֵעֲבוֹדַת הקב"ה וְלֹא אָשׁוּב אֵלָיו. זָרִים, עֲבוֹדוֹת זָרוֹת. כו) כִּי יִמָּצֵא, אָדָם שֶׁהָיָה מֻחְזָק לְנֶאֱמָן וּכְשֶׁנִּמְצָא שֶׁהוּא גַּנָּב. הֹבִישׁוּ, לְשׁוֹן בּוּשָׁה. הֵמָּה, הֲמוֹן הָעָם. וְכֹהֲנֵיהֶם, כֹּהֲנֵי עֲבוֹדָה־זָרָה. וּנְבִיאֵיהֶם, נְבִיאֵי הַבַּעַל. כז) וּבְעֵת רָעָתָם, בְּעֵת שָׁבָאָה עֲלֵיהֶם רָעָה, מִתְפַּלְּלִים אֵלַי וְאוֹמְרִים

עֲנָבִים. כב) אִם תְּכַבְּסִי בַּבֹּרֶת, אִם תְּנַקִּי אֶת עַצְמֵךְ מִמּוֹ שֶׁמְּכַבְּסִים בֶּגֶד בְּנֶתֶר וּבְבוֹרִית. כְּלוֹמַר, שֶׁתָּשׁוּבִי בִּתְשׁוּבָה. נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ, כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ אִם תַּעֲשִׂי מַעֲשִׂים טוֹבִים לִפְנֵי הַבְּרִיּוֹת, הֲרֵי לֹא יְכַפְּרוּ עַל הָעֲוֹנוֹת שֶׁבַּסֵּתֶר. כג) לֹא נִטְמֵאתִי, לֹא עָבַדְתִּי עֲבוֹדָה־זָרָה. רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא, רְאִי מָה עָשִׂית בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר, וְעַד עַכְשָׁיו אַתְּ מַחֲזֶקֶת בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ. בִּכְרָה קַלָּה מְשָׁרֶכֶת דְּרָכֶיהָ, כְּמוֹ בִּכְרָה קַלָּה שֶׁמְּשָׁרֶכֶת דְּרָכֶיהָ, פַּעַם תְּרוּץ הֵנָּה וּפַעַם תְּרוּץ הֵנָּה, כֵּן אַתְּ, פַּעַם עוֹבֶדֶת עֲבוֹדָה־זָרָה פְּלוֹנִית, וּפַעַם עֲבוֹדָה־זָרָה אַחֶרֶת. "בִּכְרָה", גְּמֵלָה צְעִירָה. "מְשָׁרֶכֶת", עֹנֶגֶן הַמִּשְׁכָּה וְהַקָּפָה וּקְשִׁירָה, כְּמוֹ "שִׁרוּךְ נַעַל" (בראשית יד,כג) שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ מֵהַנַּעַל וְהָיוּ נוֹהֲגִים לְהַקִּיף בּוֹ סָבִיב הַנַּעַל כַּמָּה פְּעָמִים וְקוֹשְׁרִים אוֹתוֹ. וְכֵן אַתְּ כְּשֶׁהִתְחַלְתְּ בַּעֲבוֹדַת בַּעַל פְּעוֹר נִדְבַּקְתְּ בַּעֲבוֹדָה־זָרָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה. כד) פֶּרֶה, הִנֵּה אַתְּ כְּמוֹ חֲמוֹר הַבָּר. לִמֻּד מִדְּבָר, שֶׁהוּא רָגִיל לָרוּץ בַּמִּדְבָּר. בְּאַוַּת נַפְשָׁהּ שָׁאֲפָה רוּחַ, כְּלוֹמַר, אֵין מִי שֶׁמַּכְרִיחַ אוֹתָהּ לָרוּץ וְלִרְדֹּף, אֶלָּא הִיא בְּחֶפְצָהּ תָּרוּץ וְתִרְדֹּף בְּכָל עֵת וְשׁוֹאֶפֶת אֲוִיר בְּדֶרֶךְ הָרָצִים בִּמְהִירוּת. תַּאֲנָתָהּ מִי יְשִׁיבֶנָּה, בְּכָל פַּעַם שֶׁתְּרוּץ תַּחֲזֹר בִּמְרוּצָה לִמְקוֹמָהּ, כְּאִלּוּ הָיָה לָהּ דְּאָגָה מִי יְשִׁיבֶנָּה לִמְקוֹמָהּ. "תַּאֲנָתָהּ", דַּאֲגָתָהּ. כְּמוֹ "תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה" (איכה ב,ה). כָּל מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּ, כָּל הַמְבַקְּשִׁים לְתָפְשָׂהּ אֵינָם צְרִיכִים לְהִתְיַגֵּעַ. בְּחָדְשָׁהּ יִמְצָאוּנָהּ, כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא הֲרִיוֹנָהּ יִתְפְּשׂוּהָ בְּקַלּוּת, כִּי אָז הִיא כְּבֵדָה וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לָרוּץ. וְכֵן יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים בָּא עֲלֵיהֶם הָאוֹיֵב, וְהֵם מְשׁוֹטְטִים לְבַקֵּשׁ עֵזֶר מִמַּלְכֵי מִצְרַיִם וְאַשּׁוּר. וְכָל הָרִיצָה הַזֹּאת בָּאָה בְּאַוַּת נַפְשָׁם. וּלְבַסּוֹף לֹא תִּהְיֶה לְאוֹיֵב יְגִיעָה רַבָּה, כִּי בְּקַלּוּת יִכְבְּשֵׁם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּכַן לְכָךְ, וְהוּא חֹדֶשׁ "אָב" שֶׁהֻקְבַּע בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת בּוּזְמַן הַמְרַגְּלִים. כה) מִנְעִי רַגְלֵךְ מִיָּחֵף, כְּלוֹמַר, תַּקְנִי מַעֲשַׂיִךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּלְכִי בַּגּוֹלָה יְחֵפָה. וּגְרוֹנֵךְ מִצְּמָאָה, וְשֶׁלֹּא תִּצְמְאִי לְמַיִם. וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ, וְאָמַרְתְּ, אֲנִי מִתְיָאֶשֶׁת מֵעֲבוֹדַת הקב"ה וְלֹא אָשׁוּב אֵלָיו. זָרִים, עֲבוֹדוֹת זָרוֹת. כו) כִּי יִמָּצֵא, אָדָם שֶׁהָיָה מֻחְזָק לְנֶאֱמָן וּכְשֶׁנִּמְצָא שֶׁהוּא גַּנָּב. הֹבִישׁוּ, לְשׁוֹן בּוּשָׁה. הֵמָּה, הֲמוֹן הָעָם. וְכֹהֲנֵיהֶם, כֹּהֲנֵי עֲבוֹדָה־זָרָה. וּנְבִיאֵיהֶם, נְבִיאֵי הַבַּעַל. כז) וּבְעֵת רָעָתָם, בְּעֵת שָׁבָאָה עֲלֵיהֶם רָעָה, מִתְפַּלְּלִים אֵלַי וְאוֹמְרִים

שי למורא

"קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ מִן הָרָעָה". כח) כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ, לְפִי חֶשְׁבּוֹן מִסְפַּר עָרֶיךָ. הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה, הָיוּ הַפְּסִילִים שֶׁעָשִׂיתָ, אַתָּה יְהוּדָה. א) אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נְאֻם ה' אֵלַי, אִם תָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה אֵלַי, אָמַר ה'. תָּשׁוּב, אָז תָּשׁוּב לְחַזֵּר לְכִבּוּדְךָ וּגְדֻלָּתְךָ הָרִאשׁוֹנָה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, אָז תִּהְיֶה בְּשׁוּבָה וְנַחַת בְּאַרְצְךָ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, תִּתְקַבֵּל תְּשׁוּבָתְךָ, וְלֹא תֵּחָתֵם עָלֶיךָ גְּזֵרָה רָעָה. וְלֹא תָּנוּד, אָז לֹא תָּנוּד מֵאַרְצְךָ בַּגּוֹלָה. ב) בְּמִשְׁפָּט, כְּשֶׁתִּתְחַיֵּב מִן הַדִּין בִּשְׁבוּעָה. וּבִצְדָקָה, שֶׁאִם תַּכִּיר שֶׁהַמִּשְׁפָּט אֵינוֹ בְּצֶדֶק, לֹא תִּקַּבֵּל הַשְּׁבוּעָה. וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ גּוֹיִם, אִם יַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל כֵּן, אָז יִתְבָּרְכוּ בוֹ גּוֹיִם. כָּל גּוֹי יֹאמַר לִבְנוֹ "תְּהֵא כִּפְלוֹנִי יִשְׂרָאֵל". וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ, מִי שֶׁיּוּכַל לְהִדָּבֵק בְּיִשְׂרָאֵל, יִתְפָּאֵר בַּדָּבָר.

עטרת מרים

קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ: כח אָשִׁיב לְךָ וְאַיֵּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְּךָ יָקוּמוּ הֵם אִם יוּכְלוּ יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רָעָתֶךָ כִּי כְּמוֹ מִסְפַּר עָרֶיךָ עָשִׂיתָ צורות שֶׁל כּוֹכָבִים וְהָיוּ אֱלֹהֶיךָ אַתָּה יְהוּדָה: א אִם־תָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה יִשְׂרָאֵל | נְאֻם־יְהוָה אָז אֵלַי תָּשׁוּב לִהְיוֹת לְפָנַי סְגוּלָה מִכֹּל וְאִם־תָּסִיר שִׁקּוּצֶיךָ אִם תַּעֲבִיר הַפְּסִילִים מִפָּנַי אָז וְלֹא תָנוּד לָצֵאת בַּגּוֹלָה: ב וְנִשְׁבַּעְתָּ וְאִם תִּשָּׁבַע חַי־יְהוָה בֶּאֱמֶת לֹא כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם נִשְׁבָּעִים עַתָּה לַשֶּׁקֶר, וְתִתְנַהֲגוּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה אָז וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ בְּיִשְׂרָאֵל הַגּוֹיִם לֵאמֹר בְּבִרְכָתָם, יְשִׂימְךָ אֱלֹהִים כְּיִשְׂרָאֵל וּבוֹ יִתְהַלְּלוּ יֹאמַר הִנֵּה אֲנִי מְצָלָח כְּיִשְׂרָאֵל:

כח וְאַיֵּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְּךָ יָקוּמוּ אִם־יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רָעָתֶךָ כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה: ד א אִם־תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל | נְאֻם־יְהוָה אֵלַי תָּשׁוּב וְאִם־תָּסִיר שִׁקּוּצֶיךָ מִפָּנַי וְלֹא תָנוּד: ב וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי־יְהוָה בֶּאֱמֶת בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ גּוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַׁّבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

א א אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף
בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב: ב אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ:
ג וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם: (לוי) ד אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת עוֹג
מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי: ה בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר
אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר: ו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה:
ז פְּנוּ | וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת: (ישראל) ח רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם:
ט וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם: י יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם
וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יא יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ
אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

המשך מעמוד קע

אבל מאחר ו"**כל אשר חפץ עשה**" – בחי' "חפץ" מורה על רצונו ית', ויתירה מזו, על פנימיות רצונו ית'[10], שעלי' כתיב[11] "כל אשר חפץ הוי' עשה בשמים ובארץ", שבחי' "חפץ" נמשכת משם "הוי'" (שלמעלה משם "אלקים"), שלגביו הכל שווים, גשמיות ורוחניות, "שמים וארץ", לכן, המשכתו ית' יכולה להיות במקום גשמי ובעבודה גשמית[12].

עפ"ז מובן גודל המעלה בהתעסקות בבירור עניני עוה"ז הגשמים, שכן על ידם מתגלה בחי' "חפץ" שלמעלה מ"רצון", שם "הוי'" שלמעלה משם "אלקים", וכמ"ש אדמו"ר הזקן[13] "תכלית השלימות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים, שהוא גילוי אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי, תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות", ועי"ז פועלים "להיות לו ית' דירה בתחתונים"[14], ותיכף ומיד זוכים לגאולה אמיתית ושלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש[15].

---

10) ראה לקו"ת שם. ובכ"מ.
11) לקמן קלה, ו.
12) במאמר זה נתבאר מעלת עבודת של ישראל לאחרי מ"ת על מעלת עבודת האבות. עיי"ש.
13) תניא רפל"ז.
14) שם רפל"ו.
15) מד"ה יהי' הוי' אלקינו עמנו ה'תשמ"ו.

לוח זמנים לשבת פרשת מסעי באה"ק (מטו"מ בכל העולם) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:57	06:01	08:42	08:44	09:20	09:22	10:30	10:31	19:37	19:32	20:05	20:00	19:13	20:11
חיפה (ק)	05:53	05:57	08:39	08:41	09:18	09:20	10:29	10:30	19:42	19:37	20:08	20:02	19:08	20:14
ירושלים (ק)	05:54	05:58	08:39	08:42	09:18	09:19	10:28	10:29	19:41	19:36	20:05	19:59	18:57	20:10
תל אביב (ק)	05:56	06:00	08:41	08:43	09:19	09:21	10:30	10:31	19:39	19:34	20:07	20:02	19:15	20:13
אוסטריה, וינה (ק)	05:29	05:37	08:14	08:20	09:13	09:16	10:30	10:32	20:32	20:23	21:11	21:01	20:07	21:17
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:21	07:15	09:14	09:11	09:52	09:49	10:45	10:43	17:33	17:38	18:02	18:07	17:19	18:18
אוקראינה, אודסה (ק)	05:37	05:44	08:23	08:29	09:18	09:21	10:34	10:37	20:29	20:21	21:06	20:57	20:04	21:12
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:04	05:12	07:49	07:55	08:47	08:51	10:04	10:07	20:06	19:57	20:45	20:35	19:40	20:50
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:13	05:21	07:58	08:05	08:58	09:01	10:15	10:17	20:18	20:09	20:58	20:47	19:53	21:03
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:33	05:41	08:15	08:23	09:20	09:24	10:38	10:41	20:50	20:40	21:31	21:20	20:24	21:37
אוקראינה, קייב (ק)	05:25	05:33	08:07	08:15	09:12	09:16	10:31	10:33	20:43	20:33	21:25	21:14	20:17	21:31
איטליה, מילאנו (ק)	06:06	06:13	08:53	08:58	09:46	09:49	11:02	11:04	20:55	20:46	21:28	21:19	20:30	21:34
אקוואדור, קיטו (ח)	06:17	06:17	08:47	08:47	09:17	09:16	10:19	10:19	18:24	18:23	18:47	18:46	18:05	18:55
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:48	07:42	09:45	09:43	10:22	10:19	11:16	11:14	18:14	18:18	18:41	18:45	17:59	18:56
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:53	08:46	10:40	10:37	11:20	11:17	12:12	12:10	18:51	18:56	19:22	19:27	18:37	19:39
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:06	06:11	08:53	08:56	09:37	09:40	10:50	10:52	20:19	20:12	20:51	20:44	19:56	20:56
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:52	05:58	08:39	08:43	09:25	09:28	10:39	10:40	20:12	20:05	20:44	20:37	19:48	20:50
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:52	05:58	08:39	08:43	09:25	09:28	10:39	10:41	20:12	20:05	20:45	20:37	19:48	20:50
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:24	06:30	09:11	09:15	09:59	10:02	11:14	11:15	20:52	20:45	21:26	21:18	20:28	21:32
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:40	06:44	09:25	09:27	10:02	10:04	11:12	11:13	20:16	20:11	20:42	20:37	19:54	20:48
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:03	06:08	08:49	08:52	09:29	09:31	10:40	10:41	19:53	19:47	20:22	20:16	19:30	20:28
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:47	06:50	09:30	09:32	10:05	10:06	11:14	11:14	20:07	20:03	20:34	20:29	19:46	20:40
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:46	05:52	08:33	08:37	09:20	09:23	10:34	10:36	20:09	20:02	20:42	20:35	19:45	20:48
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:17	06:23	09:04	09:08	09:49	09:52	11:03	11:04	20:35	20:28	21:08	21:00	20:12	21:13
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:44	05:50	08:31	08:35	09:18	09:21	10:32	10:34	20:09	20:02	20:43	20:35	19:45	20:48
בוליביה, לה-פס (ח)	06:57	06:55	09:15	09:14	09:46	09:45	10:45	10:44	18:20	18:22	18:45	18:46	18:04	18:55
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:06	06:15	08:47	08:56	09:55	09:59	11:14	11:17	21:30	21:20	22:13	22:02	21:04	22:19
בלגיה, בריסל (ק)	06:08	06:17	08:49	08:58	09:56	10:00	11:15	11:17	21:29	21:19	22:12	22:00	21:03	22:17
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:42	06:38	08:53	08:51	09:26	09:24	10:23	10:21	17:49	17:51	18:10	18:12	17:33	18:22
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:29	06:26	08:41	08:39	09:13	09:11	10:10	10:09	17:33	17:36	17:59	18:01	17:17	18:10
בריטניה, לונדון (ק)	05:23	05:32	08:04	08:13	09:13	09:17	10:32	10:35	20:51	20:41	21:33	21:21	20:28	21:39
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:23	05:34	07:58	08:10	09:17	09:22	10:38	10:41	21:06	20:55	21:53	21:40	20:42	21:59
גרמניה, ברלין (ק)	05:25	05:35	08:03	08:13	09:17	09:21	10:37	10:39	21:01	20:50	21:44	21:32	20:34	21:51
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:53	06:02	08:36	08:44	09:40	09:44	10:59	11:01	21:09	21:00	21:51	21:40	20:43	21:57
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:47	06:43	08:55	08:53	09:28	09:26	10:25	10:23	17:47	17:50	18:06	18:09	17:32	18:19
הודו, מומבאי (ח)	06:15	06:17	08:55	08:56	09:28	09:29	10:35	10:35	19:15	19:12	19:39	19:36	18:54	19:46
הודו, פונה (ח)	06:12	06:14	08:52	08:53	09:24	09:25	10:31	10:32	19:10	19:07	19:35	19:31	18:49	19:41
הונגריה, בודפשט (ק)	05:20	05:28	08:06	08:12	09:03	09:07	10:20	10:22	20:19	20:10	20:57	20:47	19:54	21:03
טורקיה, איסטנבול (ק)	05:56	06:01	08:42	08:46	09:29	09:32	10:43	10:44	20:17	20:10	20:50	20:43	19:54	20:56
יוון, אתונה (ק)	06:28	06:33	09:14	09:18	09:57	10:00	11:10	11:11	20:35	20:29	21:06	20:59	20:12	21:12
מולדובה, קישינב (ק)	05:43	05:50	08:29	08:35	09:25	09:28	10:41	10:44	20:38	20:30	21:16	21:07	20:13	21:22

לוח זמנים לשבת פרשת מטו"מ בכל העולם (מסעי באה"ק) בערים שונות בעולם רכה

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:12	06:14	08:52	08:53	09:25	09:26	10:32	10:32	19:12	19:09	19:37	19:34	18:52	19:43
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:49	07:41	09:27	09:23	10:11	10:06	11:00	10:57	17:23	17:30	17:57	18:03	17:11	18:16
נפאל, קטמנדו (ח)	05:26	05:29	08:10	08:12	08:46	08:47	09:55	09:56	18:54	18:49	19:20	19:16	18:32	19:26
סינגפור, סינגפור (ח)	07:06	07:05	09:36	09:36	10:06	10:06	11:09	11:09	19:16	19:15	19:39	19:38	18:58	19:47
פולין, ורשא (ק)	04:56	05:05	07:34	07:44	08:47	08:51	10:06	10:09	20:28	20:17	21:13	21:00	20:01	21:19
פרו, לימה (ח)	06:27	06:25	08:48	08:47	09:19	09:18	10:19	10:18	18:02	18:03	18:26	18:27	17:45	18:36
צרפת, ליאון (ק)	06:23	06:30	09:09	09:15	10:03	10:06	11:19	11:21	21:10	21:02	21:47	21:38	20:46	21:53
צרפת, פריז (ק)	06:23	06:31	09:07	09:14	10:08	10:12	11:25	11:28	21:32	21:23	22:10	22:00	21:06	22:16
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:53	05:53	08:26	08:26	08:56	08:56	09:59	09:59	18:12	18:11	18:36	18:34	17:53	18:43
קנדה, טורונטו (ק)	06:06	06:13	08:53	08:58	09:43	09:46	10:58	11:00	20:44	20:36	21:16	21:07	20:19	21:21
קנדה, מונטריאול (ק)	05:37	05:45	08:24	08:29	09:17	09:20	10:33	10:35	20:24	20:16	20:59	20:50	19:59	21:05
קפריסין, לרנקה (ק)	05:54	05:59	08:40	08:43	09:21	09:23	10:33	10:34	19:49	19:43	20:18	20:12	19:26	20:24
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:04	05:15	07:30	07:47	09:01	09:06	10:23	10:26	20:59	20:48	21:49	21:35	20:32	21:55
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:33	04:45	06:37	07:12	08:32	08:38	09:55	09:58	20:41	20:29	21:29	21:14	20:13	21:35
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:59	05:06	07:44	07:50	08:41	08:44	09:58	10:00	19:55	19:47	20:34	20:24	19:30	20:39
שוויץ, ציריך (ק)	06:03	06:11	08:49	08:55	09:45	09:49	11:02	11:04	21:05	20:56	21:39	21:29	20:40	21:44
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:03	06:04	08:40	08:41	09:12	09:12	10:17	10:17	18:46	18:44	19:11	19:08	18:27	19:17

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00537
31/07/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים